Agatha Christie

Agatha Christie

O autobiografie

CUPRINS:

CUVÂNT ÎNAINTE 3
PARTEA I 5
PARTEA A II-A 35
PARTEA A III-A 63
PARTEA A IV-A 92
PARTEA A V-A 127
PARTEA A VI-A 165
PARTEA A VII-A 184
PARTEA A VIII-A 208
PARTEA A IX-A 244
PARTEA A X-A 279
PARTEA A XI-A 294
EPILOG 307
POSTFAŢĂ 309

CUVÂNT ÎNAINTE

Nimrud, Irak, 2 aprilie 1950

Nimrud este denumirea modernă a vechii cetăţi Calah, capitala militară a asirienilor. Casa expediţiei noastre, construită din chirpici se întinde pe versantul de est al colinei şi are o bucătărie, o sufragerie, totodată şi cameră de zi, un mic birou, un atelier, un oficiu pentru desenator, o sală mare, depozit, unde se află şi materialul ceramic, o cămăruţă obscură (noi toţi dormim în corturi). Anul acesta a fost adăugată încă o încăpere de vreo trei metri pătraţi. Podeaua e acoperită cu rogojini şi două covoraşe în culori vii. Pe perete atârnă un tablou de un tânăr artist irakian, reprezentând doi măgari realizaţi dintr-o masă confuză de

cuburi în culori strălucitoare. Fereastra dă spre est unde se conturează munţii Kurdistan cu vârfurile acoperite de zăpadă. Pe o tăbliţă fixată afară pe uşă e scris în cuneiforme Beit Agatha (Casa Agathei).

Aşa că asta e „casa” mea, unde voi putea afla liniştea perfectă ca să mă dedic scrisului. Pe măsură ce săpăturile vor progresa, probabil că nu va mai fi timp pentru aşa ceva. Multe obiecte vor avea nevoie să fie curăţate şi reparate. Vor trebui făcute fotografii, etichetări, pachete. Dar în primele zece zile va fi o oarecare linişte.

Ce e drept, există unele piedici pentru a te putea concentra. Deasupra, pe acoperiş, muncitorii arabi sar, ţipă fericiţi, schimbă poziţia nesigură a scărilor. Câinii latră, curcanii bolborosesc. Galul poliţistului îşi zornăie lanţul, iar fereastra şi uşa refuză să rămână închise. Stau la o masă de lemn, destul de rezistentă, şi am lângă mine o cutie din tinichea, din acelea folosite de arabi în călătorii. E vopsită în culori vesele, în ea îmi propun să-mi păstrez Manuscrisul, pe măsură ce înaintez în scris.

Ar trebui să scriu o carte poliţistă, dar cu dorinţa naturală a scriitorului de a aşterne pe hârtie orice altceva decât ceea ce ar trebui, în mod cu totul neaşteptat tânjesc să-mi scriu autobiografia. Mi s-a spus că impulsul de a-ţi scrie autobiografia îl cuprinde pe fiecare om, mai devreme sau mai târziu. Şi pe mine m-a apucat, aşa, dintr-o dată. Gândindu-mă mai serios, cuvântul autobiografie pare cam pompos. Sugerează un studiu cu un scop bine determinat al întregii vieţi a cuiva. Aşa ceva implică nume, date, locuri scrise într-o ordine cronologică perfectă. Ceea ce vreau eu, este să-mi afund mâna şi să scot la întâmplare un pumn plin de tot felul de amintiri.

Pentru mine, viaţa e alcătuită din trei părţi: prezentul absorbant şi de obicei agreabil, care aleargă mai departe, clipă de clipă, cu o viteză fatală; viitorul înceţoşat şi nesigur pentru care cineva poate face un număr indefinit de planuri interesante, care cu cât sunt mai nerezonabile şi mai

improbabile cu atât mai bine, căci deoarece nimic nu va fi cum vrei tu să fie, poţi cel puţin să-ţi oferi plăcerea de-a făuri planuri; şi în al treilea rând trecutul, amintirile şi realităţile, care constituie temelia solidă a vieţii prezente readuse în faţa ochilor pe neaşteptate de un miros, de forma unui deal, de un vechi cântec, cine ştie de ce fleac de mică importanţă, făcându-te brusc să spui: „Îmi amintesc…” cu o plăcere deosebită şi cu totul neexplicabilă.

Asta e una din compensaţiile oferite de înaintarea în vârstă, desigur una foarte plăcută: să-ţi aduci aminte.

Din nefericire adesea doreşti nu numai să-ţi aminteşti, dar să şi vorbeşti despre cele amintite. Şi asta, trebuie să-ţi spui de nenumărate ori, este un lucru tare plictisitor pentru ceilalţi. De ce, la urma urmelor, i-ar interesa pe ei viaţa ta şi nu a lor? Uneori ar putea să-i intereseze, mai ales când sunt tineri şi când te privesc ca pe o curiozitate „istorică”.

„Bănuiesc, îmi spunea odată, plină de interes, o tânără fată instruită, că îţi aminteşti totul despre Crimeea?”

Destul de jignită, i-am răspuns, acră, că nu sunt chiar atât de bătrână. Că repudiez, de asemenea, şi participarea la răscoala indiană. Am unele amintiri şi despre Războiul cu burii (trebuie să recunosc asta, pentru că fratele meu a luptat în acest război).

Dar mărturisesc că prima amintire care îmi vine în minte este o imagine clară a mea, mergând împreună cu mama pe străzile Dinardului, într-o zi de târg, când un băiat cu un coş mare dă peste mine cu brutalitate, mă zgârie la braţ, şi mă face grămadă, aproape, la pământ. Mă doare, încep să plâng. Cred ea aveam pe atunci vreo şapte ani.

Mama, care a fost întotdeauna o partizană a comportării stoice în public, mă dojeneşte:

— Gândeşte-te la bravii noştri soldaţi care luptă în Africa de Sud, îmi spune ea.

Şi, de dragul adevărului, trebuie să recunosc că răspunsul meu a fost:

— Eu nu vreau să fiu un brav soldat! Vreau să fiu o laşă!

Ce mecanism conduce în noi alegerea amintirilor? Viaţa e ca şi cum ai asista la un film. Apăs pe un buton: iată-mă copil, mâncând ecleruri de ziua mea. O altă apăsare pe buton. Au trecut doi ani şi mă văd stând pe genunchii bunicii pregătită în mod solemn ca un pui de pus la cuptor, adus chiar atunci de la prăvălia domnului Whitley, aproape nebună de fericire de hazul acestui joc.

Ici şi colo câte o clipă – şi între ele lungi spaţii pustii de luni şi ani. Unde erai în acel timp? Îţi vine în minte întrebarea lui Peer Gynt: „Unde am fost eu, omul întreg, cel adevărat?”

Omul întreg nu-l ştim niciodată, deşi uneori, în scăpărări rapide, cunoaştem omul adevărat Eu cred că amintirile reprezintă acele momente care, oricât de nesemnificative ar fi ele, constituie totuşi eul nostru interior, însăşi persoana noastră, cea mai adevărată.

Sunt şi azi acea fetiţă cu chip solemn şi zulufi cânepii. Acolo unde sălăşluieşte spiritul, se dezvoltă şi instinctele, gusturile, emoţiile, capacităţile intelectuale, dar eu însumi, Agatha, rămân aceeaşi. Pe Agatha, în întregime, nu o cunosc.

Pe Agatha, ca tot, cred că o cunoaşte numai Dumnezeu.

Aşa că iată-ne, pe micuţa Agatha Miller şi pe Agatha Miller cea mare, pe Agatha Christie şi pe Agatha Mallowan mergând pe aceeaşi cale cu noi – unde? Nu ştim. Asta, de fapt, face viaţa palpitantă, întotdeauna am considerat că viaţa e palpitantă şi aşa o consider şi acum.

Şi asta pentru că ştii extrem de puţin din viaţa ta, ştii numai o frântură din micul tău rol; eşti un actor care trebuie să rostească câteva replici în primul act. Are scenariul doar cu replicile lui şi asta e tot ce poate şti. Nu a citit piesa. De ce ar citi-o? El trebuie doar să spună: „Telefonul e deranjat, doamnă” şi apoi se retrage în obscuritate.

Dar când, în ziua spectacolului, cortina se va ridica, va auzi piesa de la un capăt la altul şi va trebui să se alinieze

cu ceilalţi când vor fi chemaţi de aplauze la rampă.

A fi o parte dintr-un ceva pe care nu-l înţelegi câtuşi de puţin, este, cred, unul dintre lucrurile cele mai ciudate din viaţă. Îmi place să trăiesc. Am fost uneori în culmea disperării, sfâşiată de durere, foarte nenorocită, dar datorită tuturor acestor lucruri ştiu cu certitudine că a trăi este ceva grandios.

Aşa că ceea ce plănuiesc să fac este să mă bucur de plăcerea amintirilor, fără să mă grăbesc, scriind când şi când câteva pagini. E o sarcină care va dura probabil ani şi ani. Dar de ce îi spun sarcină? Este un privilegiu. Am văzut cândva un vechi pergament chinezesc care mi-a plăcut: reprezenta un bătrân stând sub un copac şi făcând dintr-o sfoară figuri. Era intitulat „Bătrânul gustând plăcerea răgazului”. Nu-l voi uita niciodată.

Deci, stabilind că vreau să mă distrez, poate e mai bine să şi încep. Cu toate că nu mă aştept să fiu în stare să păstrez o continuitate cronologică, pot cel puţin să încep chiar de la început.

PARTEA I

Ashfield

O! Ma chère Maison; mon nid, mon gate
Le Passé l’habite. O! Ma chère Maison…1

I

Cel mai mare noroc de care te poţi bucura în viaţă este cred să ai o copilărie fericită. Eu am avut o copilărie foarte fericită.

Am avut un cămin şi o grădină care mi-au fost dragi, o doică înţeleaptă şi răbdătoare, părinţi care se iubeau foarte mult, căsnicia şi familia lor au fost foarte reuşite.

Privind înapoi, îmi dau seama că, într-adevăr, casa noastră a fost fericită. Aceasta s-a datorat în mare parte tatei, căci tata era un om foarte plăcut. Azi nu prea se face mare caz de o asemenea calitate. Oamenii au tendinţa să pretindă unui bărbat să fie deştept, muncitor, să contribuie la bunăstarea obştii, să fie un om de vază. Charles Dickens

prezintă această calitate de o manieră încântătoare în „David Copperfield”:

— Fratele tău este un om plăcut, Peggotty? am întrebat cu prudenţă.

— O, de-ai şti cât este de plăcut! exclamă Peggotty.”

Puneţi-vă această întrebare cu privire la cei mai mulţi dintre prietenii şi cunoscuţii dumneavoastră şi veţi fi surprinşi cât de rar răspunsul pe care-l daţi va fi la fel cu al lui Peggotty.

Dar despre tata se putea spune cu adevărat: „O, cât este de plăcut!” Şi adevărul e că toţi cei care veneau în contact cu el se simţeau foarte bine.

Considerat după standardele moderne, tata nu ar fi putut fi găsit pe plac. Era un comod. Pe atunci existau oameni de bani gata şi, dacă te numărai printre aceştia, nu munceai şi nici nu se aştepta cineva să te vadă muncind. Şi mă tem că tata nici nu ar fi fost în stare să lucreze. Locuiam la Torquay şi, în fiecare dimineaţă, tata pleca la club. Se întorcea la vremea prânzului cu trăsura, iar după-masa se ducea din nou la club, unde juca cărţi şi venea acasă puţin înainte de masa de seară. În timpul sezonului de crichet îşi petrecea zilele la clubul de crichet al cărui preşedinte era. Uneori se ocupa de spectacole de teatru de amatori. Avea imens de mulţi prieteni şi îi plăcea să-i invite la el. În fiecare săptămână se dădea la noi acasă o masă mare, iar tata şi mama erau la rândul lor invitaţi de două-trei ori pe săptămână.

Abia târziu mi-am dat seama cât de iubit fusese tata. După moartea lui au sosit scrisori din toate colţurile lumii. Iar localnicii, negustorii, birjarii, cei care fuseseră în serviciul nostru, vreun bătrânel, veneau din nou şi din nou la noi şi ne spuneau: „Mi-l amintesc foarte bine pe domnul Miller. N-o să-l uit niciodată. Nu mai sunt mulţi oameni ca el în lumea de azi.”

Nu ştiu ce calităţi avea, totuşi nu pot spune că ar fi posedat vreo trăsătură caracteristică specială. Nu era

deosebit de inteligent. Cred că avea însă o inimă simplă, bună, şi îşi iubea foarte mult semenii. Era plin de umor, şi făcea uşor pe cei din jur să râdă. Nu avea nici o micime sufletească, nu nutrea nici o gelozie şi era nemaipomenit de generos. Poseda o seninătate şi o fericire naturală.

Mama era total diferită. Era o persoană enigmatică, impresionantă, mult mai eficientă decât tata, cu idei surprinzător de originale, timidă şi foarte neîncrezătoare în sine. În fond cred că avea o melancolie naturală.

Personalul de serviciu şi copiii îi erau total devotaţi şi cel mai mic cuvânt al ei era imediat ascultat. Ar fi putut fi o foarte bună educatoare. Orice ţi-ar fi spus devenea pe dată stimulator şi semnificativ. Monotonia o plictisea şi trecea de la un subiect la altul, într-un fel care uneori făcea ca spusele ei să te zăpăcească. Aşa cum îi spunea tata, nu poseda nici urmă de umor. La această acuzaţie protesta întotdeauna cu o voce jignită: „Pur şi simplu pentru că nu găsesc că unele din poveştile tale sunt hazlii, Fred…” şi atunci tata râdea în hohote.

Mama era cu vreo zece ani mai tânără decât tata şi-l iubea cu neclintit devotament de la vârsta de zece ani. Când tata, un tânăr expansiv şi jovial, circula neobosit de la New York în sudul Franţei, mama, o fetiţă timidă, liniştită, stătea cuminte acasă, gândindu-se la el, scriind câteodată vreo poezie în albumul ei sau brodându-i o învelitoare de carte pe care tata o păstra apoi toată viaţa.

O poveste de dragoste tipic victoriană, dar cu o bogăţie de sentimente fără seamăn.

Părinţii mei mă preocupă nu numai pentru că îmi sunt părinţi, dar şi pentru că au reuşit să ajungă la acea împlinire – o căsătorie fericită. Până acum am văzut doar patru căsătorii total fericite. Să existe oare vreo formulă pentru un asemenea succes? Nu prea cred.

Din cele patru exemple ale mele, unul era al unei fete de 17 ani căsătorită cu un bărbat cu peste 15 ani mai mare decât ea.

El protestase, spunând că fata nu ştia ce vrea. Ea i-a răspuns că ştia perfect de bine şi că luase hotărârea să se căsătorească cu el, cu trei ani în urmă. Căsătoria lor s-a complicat prin faptul că au stat împreună mai întâi cu o soacră, apoi cu alta, fapt suficient pentru a distruge cele mai multe căsătorii. Ea este o persoană foarte calmă, înzestrată cu o adâncă emotivitate. Îmi aminteşte puţin de mama, fără a avea însă strălucirea şi preocupările intelectuale ale mamei. Au trei copii, toţi pe la casele lor; sunt împreună de mai bine de 30 de ani şi nutresc devoţiune unul faţă de celălalt ca la început.

Alt exemplu este cel al unui tânăr, căsătorit cu o văduvă, cu 15 ani mai în vârstă decât el. L-a refuzat de mai multe ori, dar în cele din urmă l-a acceptat şi au trăit fericiţi până la moartea ei, 35 de ani mai târziu.

Mama, Clara Boehmer, a avut o copilărie nefericită.

Tatăl ei era ofiţer şi a căzut de pe cal, rănit mortal. Bunica a rămas văduvă la vârsta de 27 de ani, tânără, frumoasă, cu patru copii, cu o pensie de urmaş doar. Atunci sora ei mai mare, căsătorită de curând cu un american bogat (fiind a doua lui soţie) i-a scris, propunându-i să înfieze pe unul din copii şi să-l crească ca şi cum ar fi fost al ei.

Tânăra văduvă, copleşită de griji, lucrând cu acul ca să-şi ţină şi educe copiii, a acceptat propunerea. Dintre cei trei băieţi şi o fată, a ales fata, căci i se părea că băieţii pot să-şi taie mai bine cale în viaţă, în timp ce o fată avea nevoie de o existenţă mai uşoară, sau poate pentru că, aşa cum a crezut întotdeauna mama, bunica ţinea mai mult la băieţi decât la fete.

Mama a plecat din Jersey şi s-a dus în nordul Angliei într-o casă străină. Cred că resentimentul pe care l-a încercat şi rana adâncă de a nu fi dorită, i-au imprimat o anumită atitudine faţă de viaţă. A devenit neîncrezătoare în sine şi suspicioasă în privinţa afecţiunii oamenilor. Mătuşa ei era o femeie bună, generoasă, dar destul de puţin receptivă faţă de sentimentele unui copil. Mama dispunea de toate

avantajele unei case confortabile şi ale unei educaţii alese, dar ceea ce pierduse şi nu putea fi înlocuit cu nimic era tocmai viaţa fără griji în tovărăşia fraţilor ei, în propriul ei cămin. Am văzut adesea în corespondenţa adresată ziarelor, cum părinţii, îngrijoraţi, se întreabă dacă ar trebui să lase un copil să se ducă la alţii, datorită avantajelor pe care ei nu i le-ar putea asigura… Întotdeauna aş vrea să le spun: „Nu daţi copilul. Căminul său, dragostea şi securitatea de care are parte acasă fac mult mai mult decât chiar cea mai bună educaţie de pe lume.”

Mama era foarte nefericită în viaţa ei nouă. În fiecare seară când se culca plângea, apoi devenise palidă, slabă, până în cele din urmă a căzut bolnavă atât de rău, încât mătuşa ei a chemat un doctor, un om în vârstă, cu experienţă. Acesta după ce a stat de vorbă cu fetiţa i-a spus mătuşii:

Copilului îi este dor de-acasă.

— O, nu! a exclamat ea. Nu e cu putinţă. Clara e un copil bun, liniştit, nu ne pricinuieşte niciodată vreo supărare şi e foarte fericită.

Dar bătrânul doctor s-a dus înapoi la fetiţă şi a vorbit iar cu ea. A întrebat-o despre fraţii ei, câţi avea, cum îi chema. Şi imediat copilul a izbucnit într-un hohot de plâns. Întreaga poveste a ieşit astfel la lumină.

Plângând aşa s-a mai liniştit, dar acel sentiment de „a nu fi dorită” l-a simţit întotdeauna. Cred că l-a nutrit faţă de bunica până la moarte. L-a iubit foarte mult pe „unchiul” ei american. La acea vreme era un om bolnav, dar ţinea la micuţa şi cumintea Clara. Venea şi-i citea regulat din cartea ei favorită Regele Râului de Aur. Singura ei mângâiere cu adevărat erau vizitele pe care le făcea fiului vitreg al mătuşii ei, Fred Miller, „verişorul ei Fred”. El era pe atunci un tânăr de vreo douăzeci de ani şi întotdeauna se arăta deosebit de bun faţă de mica lui „verişoară”.

Într-o zi pe când Clara avea vreo 11 ani, Fred i-a spus mamei lui vitrege:

— Ce ochi frumoşi are Clara!

Fetiţa, care s-a considerat întotdeauna foarte ştearsă, s-a dus cu un aer solemn în camera de sus şi s-a uitat îndelung în oglinda de la masa de toaletă a mătuşii. Poate că într-adevăr ochii ei erau destul de frumoşi… S-a simţit nemaipomenit de veselă. De atunci inima ei i-a fost dată în mod irevocabil lui Fred.

Pe când se afla în America, un prieten al familiei i-a spus tânărului vesel:

— Freddie, într-o bună zi o să te însori cu verişoara ta englezoaică.

Surprins, el a răspuns:

— Cu Clara? E un copil.

Dar întotdeauna a încercat un sentiment special pentru copilul care-l adora. Păstra scrisorile ei copilăreşti şi poeziile pe care i le scria şi după nenumărate flirturi cu cele mai frumoase şi spirituale fete din societatea newyorkeză (printre ele şi Jenny Jerome, mai apoi Lady Randolph Churchill), s-a întors acasă în Anglia pentru a o cere în căsătorie pe liniştita verişoara.

Aşa cum era firea ei, mama l-a refuzat cu hotărâre.

— De ce? am întrebat-o odată.

— Pentru că eram o bondoacă.

Un motiv extraordinar, dar foarte plauzibil pentru ea. Tata nu era dintre oamenii care să se demobilizeze uşor. A repetat cererea a doua oară şi de data aceea mama a reuşit să-şi depăşească neîncrederea în sine şi, cu inima foarte îndoită, a acceptat să se căsătorească, deşi era plină de nelinişti la gândul că tata „avea să fie decepţionat de ea”.

Aşa că s-au căsătorit, iar portretul ei ca mireasă, pe care-l păstrez, îţi arată un chip frumos, serios, cu ochi mari căprui şi păr negru. Înainte de naşterea sorei mele s-au instalat la Torquay, unde au închiriat un apartament mobilat. Torquay era pe atunci o staţiune elegantă de iarnă care se bucura de prestigiul de mai târziu al Rivierei. Tata era fermecat de localitate. Iubea marea, avea o mulţime de prieteni acolo şi

alţii care veneau din America în timpul iernii. Sora mea Madge s-a născut la Torquay şi curând după aceea tata şi mama au plecat în America, unde credeau că-şi vor stabili căminul permanent. Bunicii tatei mai trăiau. După moartea mamei sale, în Florida, el a fost crescut acolo, în atmosfera liniştită de la ţară, din Noua Anglie. Tata era foarte ataşat de bunici şi ei, la rândul lor, doreau cu nerăbdare să-i vadă soţia şi copilaşul. Fratele meu s-a născut, când se aflau în America. La câtva timp după naşterea lui, tata a hotărât să se întoarcă în Anglia. Abia sosise şi unele probleme de afaceri l-au rechemat la New York. I-a sugerat atunci mamei să închirieze o casă mobilată la Torquay şi să rămână acolo până la întoarcerea sa.

Mama şi cu mătuşa ei (care era şi mama vitregă a tatei, îi spuneam Auntie-Grannie2) s-au dus atunci la Torquay să caute o casă mobilată. Apoi, mama s-a întors, anunţând triumfătoare:

— Fred, am cumpărat o casă!

Tata aproape a căzut din picioare. El credea că aveau să locuiască în America.

— Dar de ce? a întrebat-o el.

— Pentru că mi-a plăcut, explică mama.

Se pare că vizitaseră vreo 35 de case, dar numai una singură îi plăcuse, iar acea casă nu se închiria, era numai de vânzare. Aşa că mama, căreia soţul mătuşii ei îi lăsase două mii de lire, a făcut apel la mătuşă, care era şi tutore şi au cumpărat imediat casa.

— Dar n-o să stăm aici decât un an, cel mult, a mormăit îmbufnat tata.

Mama, despre care noi toţi am pretins întotdeauna că era clarvăzătoare, i-a răspuns că pot oricând să o vândă. Poate că întrezărise că familia ei avea să locuiască acolo mult timp.

— Mi-a plăcut casa de cum am intrat, stărui ea. E învăluită într-o minunată atmosferă de linişte.

Casa aparţinea unei familii numită Brown. Când mama, cu oarecare ezitare, a încercat să-şi manifeste regretul faţă de doamna Brown că este obligată să părăsească imobilul, unde a trăit atât de mulţi ani, bătrâna doamnă a spus cu amabilitate:

— Sunt încântată la gândul că dumneavoastră şi copiii dumneavoastră veţi locui aici, draga mea.

Pentru mama aceste cuvinte au fost ca o binecuvântare.

Şi cred cu adevărat că a fost o binecuvântare asupra casei. Era o vilă obişnuită, situată nu în cartierele elegante din Torquay – Warberrys sau Lincombers, ci în capătul opus, în partea mai veche, Tor Mohun. Se afla aproape de ieşirea din oraş şi drumul dădea direct în lanurile şi potecile frumoasei regiuni Devon. Casa purta numele Ashfield şi am locuit acolo, cu unele întreruperi, aproape toată viaţa.

Aşadar tata, în cele din urmă, s-a hotărât să nu ne mai mutăm în America. Îi plăcea atât de mult la Torquay, încât s-a decis să nu părăsească localitatea unde îşi avea clubul, jocul de cărţi şi prietenii. Mama nu putea suferi să locuiască în apropierea mării, nu-i plăceau reuniunile de societate, nu era în stare să joace cărţi. Se simţea însă foarte fericită la Ashfield şi dădea mereu mese la care invita multă lume, mergea la recepţii şi diferite manifestări sociale, iar în serile liniştite petrecute acasă îl întreba plină de curiozitate şi nerăbdare pe tata despre dramele locale şi despre cele petrecute în ziua respectivă la club.

— N-a fost nimic, răspundea tata fericit.

— Ba, fără îndoială, Fred, cred că cineva trebuie să fi spus ceva interesant, nu?

Tata, plin de bunăvoinţă, îşi storcea creierii, dar nu ieşea nimic, îi spunea apoi că M. E atât de zgârcit încât nu vrea să-şi cumpere un ziar de dimineaţă şi vine la club, citeşte ziarul acolo şi după aceea îi pisează pe ceilalţi, povestindu-le cele citite: „Ascultaţi băieţi, aţi văzut că pe frontiera de nord-vest…” Toată lumea e foarte plictisită, dar nu au ce

face, pentru că M. Este unul dintre cei mai bogaţi membri ai clubului.

Mama, care a mai auzit povestea, asta, nu-i deloc satisfăcută. Tata se cufundă într-o stare de mulţumire şi linişte, se lasă pe spate în scaun, îşi întinde picioarele în faţa focului şi se scarpină uşurel în cap (gest interzis).

— La ce te gândeşti, Fred? întreabă mama.

— La nimic, răspunde tata, perfect sincer.

— Nu se poate să nu te gândeşti la ceva.

O asemenea afirmaţie o descumpăneşte întotdeauna pe mama. Pentru ea este de neînchipuit, căci în mintea ei gândurile se întretaie cu iuţeala zborului unei rândunică, Departe de a nu se gândi la nimic ea se gândeşte la câte trei lucruri dintr-o dată.

Aşa după cum aveam să-mi dau seama mai târziu, ideile mamei erau uşurel în dezacord cu realitatea. Ea vedea universul în culori mult mai strălucitoare decât erau în realitate şi oamenii mai buni sau mai răi decât în realitate. Poate pentru că în anii copilăriei a fost liniştită, rezervată, şi şi-a stăpânit emoţiile nelăsându-le să iasă la suprafaţă, avea tendinţa să considere lumea asemenea unei drame, care uneori ajungea la melodramă. Era dotată cu o imaginaţie creatoare atât de puternică încât nu putea să vadă lucrurile din jur în culorile lor şterse, obişnuite. Poseda de asemenea străfulgerări de intuiţie ştiind dintr-o dată la ce se gândeau ceilalţi. Când fratele meu era în armată, s-a pomenit la un moment dat în nişte dificultăţi financiare, pe care nu vroia să le divulge părinţilor. Într-o seară, cum stătea încurcat şi îngrijorat, mama l-a făcut să tresară când, uitându-se la el, i-a spus:

— Ascultă, Monty, tu ai fost la nişte cămătari să împrumuţi bani pe baza testamentului bunicului, nu-i aşa? E mai bine să te duci la tata şi să-i spui despre ce este vorba.

Familia era foarte surprinsă de această facultate a ei. Iar sora mea a declarat odată: „Când mama e în cameră nici

măcar nu mă gândesc la lucruri pe care nu vreau să le afle.”

II

E greu să ştii care este prima amintire. Mi-aduc aminte foarte bine de a treia aniversare a zilei mele de naştere, începeam să mă simt foarte importantă. Luam ceaiul în grădină, în acea parte a grădinii unde un hamac se legăna între doi copaci. Revăd masa cu ceştile de ceai, platourile cu prăjituri, tortul meu glasat cu zahăr alb şi cu trei lumânări în mijloc. Şi apoi evenimentul emoţionant: un mic păianjen roşu, atât de mic, încât abia se putea desluşi, aleargă pe faţa de masă albă. Şi atunci mama spune:

— Un păianjen aducător de noroc, Agatha, pentru ziua ta de naştere!

Apoi amintirea păleşte; îmi mai stăruie vag în minte doar unele frânturi dintr-o discuţie privind pe fratele meu, câte ecleruri va avea voie să mănânce…

Lumea frumoasă, plină de siguranţă, totuşi tulburătoare a copilăriei. Poate că lucrul cel mai captivant în lumea mea era grădina. An de an grădina avea să însemneze tot mai mult pentru mine. Aveam să ajung să cunosc fiecare copac şi fiecăruia să-i acord un înţeles anume. De la bun început, în mintea mea, grădina era împărţită în trei părţi distincte.

Grădina de zarzavaturi şi fructe, înconjurată de un zid înalt, învecinându-se cu strada, nu mă interesa, cu excepţia doar a faptului că acolo puteam să mănânc cât îmi poftea inima zmeură şi mere verzi. Era pur şi simplu o grădină de zarzavaturi şi fructe şi nimic altceva. Nu avea nici o vrajă.

Dar apoi venea grădina propriu-zisă; o pajişte întinsă, coborând în pantă, presărată cu o seamă de personalităţi demne de interes: stejarul veşnic verde, cedrul, sequoia (foarte înalt). Mai erau doi brazi, asociaţi, nu mai ştiu acum din ce motiv, cu fratele şi sora mea. Pe copacul lui Monty puteai să te urci (adică să te ridici cu mare grijă pe primele trei crengi). Copacul lui Madge, dacă-l cercetai cu atenţie, avea un fel de jilţ, o creangă curbă, unde te puteai cuibări

în taină, putând privi, fără să fii văzut, lumea din afară. Era apoi arborele căruia îi ziceam terebentină din care se prelingea o răşină lipicioasă şi foarte mirositoare pe care o adunam cu grijă pe frunze, fiind „un balsam foarte preţios”. În fine, gloria grădinii, fagul, cel mai mare dintre copaci, îşi revărsa din plin jirul pe care-l mâncam cu multă poftă. Mai exista şi un fag arămiu, dar acesta, nu ştiu de ce, nu făcea parte din lumea copacilor mei. În al treilea rând, venea pădurea, în imaginaţia mea arăta, şi de fapt şi acum se profilează tot atât de întinsă, ca şi New Forest3. Formată în special din mesteceni era tăiată de o potecă şerpuitoare. Avea tot ce poate avea o pădure: mister, spaimă, taină, încântare, inaccesibilitate, întindere…

Poteca din pădure ieşea la capătul unui mal înalt, unde era terenul de tenis sau de croquet, în faţa ferestrei de la sufragerie. Dar când ajungeai acolo, vraja înceta. Te întorceai din nou în lumea cea de toate zilele, unde doamnele, ţinându-şi cu o mână fustele, jucau croquet sau, purtând pălării de pai cu boruri tari, jucau tenis.

Când mă săturam de jocul încântător din grădină, mă întorceam în camera mea, unde o găseam pe guvernantă – un punct fix care nu se schimba niciodată. Poate pentru că era bătrână şi reumatică eu mă jucam pe lângă ea şi în jurul ei, dar niciodată cu ea. Jocurile mele erau toate născociri ale minţii mele. De când îmi amintesc aveam tot felul de tovarăşi de joacă aleşi de mine. Primii de care îmi aduc aminte, doar ca nume, erau „Pisoii”. Nu mai ştiu nimic acum în legătură cu pisoii şi nici dacă eu făceam parte din ei, dar le mai ţin minte numele: Clover, Blacke şi încă alţi trei. Aveau o mamă, doamna Benson.

Guvernanta era destul de înţeleaptă pentru ca să nu-mi vorbească niciodată despre Pisoi sau să încerce să se amestece în murmurele conversaţiilor mele care se desfăşurau la picioarele ei. Probabil că era mulţumită că puteam să mă distrez singură atât de uşor.

A fost o lovitură teribilă pentru mine, într-o zi, când am venit din grădină, la ora ceaiului, şi am auzit-o pe Susan, îngrijitoarea, spunând:

— Nu-i trebuie jucării, spui? Dar cu ce se joacă?

— O, se joacă de-a pisoii.

De ce oare un copil simte nevoia să tăinuiască? Faptul că cineva, chiar şi Nursie, ştia despre pisoi m-a îndurerat până în adâncul inimii. Din acea zi m-am hotărât să nu mai includ Pisoii în jocurile mele. Pisoii erau Pisoii Mei şi numai ai mei nimeni altcineva nu trebuia să ştie de existenţa lor.

Desigur că aveam jucării. Eram un copil iubit căruia i se făcea totul pe plac, aşa că trebuie să fi avut o mulţime de jucării; dar nu-mi amintesc de niciuna din ele. Îmi aduc, aminte vag de o cutie cu tot soiul de mărgele pe care le înşiram în şiraguri. Mai ţin minte şi o verişoară mai plictisitoare, care stăruia că mărgele mele albastre sunt verzi, iar cele verzi albastre, ca să mă tachineze. Sentimentele mele erau asemenea celor ale lui Euclid şi i-aş fi spus „asta e absurd”, dar politicoasă nu am contrazis-o. Gluma ei nu a avut nici un efect asupra mea. Îmi aduc aminte şi de unele păpuşi: Phoebe care nu-mi prea plăcea şi o alta, Rosalind sau Rosy. Avea un păr lung auriu şi o admiram enorm, dar nu mă jucam prea mult cu ea; preferam Pisoii mei. Doamna Benson era foarte săracă, duceau o viaţă de mizerie. Tatăl lor, căpitanul Benson, fusese marinar şi pierise într-un naufragiu pe mare, de aceea erau acum într-o stare de sărăcie. Cam aşa se încheia saga pisicilor, dar îmi mai umbla prin cap şi gândul de-a găsi un alt final, anume că el nu pierise în naufragiu şi avea să se întoarcă într-o bună zi acasă, cu o mare avere, tocmai când situaţia în căminul pisoilor era foarte jalnică.

De la Pisoi am trecut la doamna Green. Aceasta avea o sută de copii dintre care cei mai importanţi erau Poodle, Squirrel şi Tree. Aceşti trei mă întovărăşeau în toate explorările mele prin grădină. Nu erau nici copii, nici câini, ci nişte făpturi nedefinite între aceste două specii.

O dată pe zi, ca toţi copiii bine crescuţi „mă duceam la plimbare”. Asta îmi displăcea foarte mult, mai ales când trebuia să-mi închei ghetele – acţiune premergătoare necesară pe care o împlineam anevoie, întârziind, târşindu-mi picioarele. Singurul lucru care mă făcea s-o scot la capăt erau poveştile lui Nursie. Repertoriul ei cuprindea şase poveşti, toate axate pe diferiţii copii din familiile unde fusese angajată. Nu-mi aduc aminte niciuna acum, ştiu totuşi că una era despre un tigru, din India, alta despre nişte maimuţe şi una despre un şarpe. Erau foarte palpitante şi aveam voie să aleg povestea pe care vroiam să o aud. Nursie le repeta la nesfârşit, fără nici cea mai mică urmă de plictiseală.

Uneori, ca un mare hatâr, îmi îngăduia să-i scot boneta albă cu volănaşe. Fără ea părea că se retrage într-o viaţă particulară, îşi pierdea statutul oficial. Apoi cu multă grijă îi legam în jurul capului panglici late din satin albastru cu foarte mare dificultate, ţinându-mi respiraţia, căci a face un nod nu e treabă uşoară pentru o fetiţă de patru anişori. După aceea, mă dădeam câţiva paşi înapoi şi exclamam extaziată:

— O, Nursie, eşti frumoasă!

La care zâmbea şi mă întreba cu vocea ei blândă:

— Într-adevăr, dragostea mea?

După ce luam ceaiul, după masă, eram îmbrăcată cu rochie scrobită, de muslin alb, şi mă duceam jos în salon, la mama, să se joace cu mine.

Dacă farmecul poveştilor guvernantei stătea în faptul că erau mereu aceleaşi, încât ea reprezenta un moment al stabilităţii în viaţa mea, farmecul poveştilor mamei consta în aceea că ele erau mereu altele şi că nu ne jucam niciodată de două ori acelaşi joc. Una dintre poveşti, era cu un şoricel pe care-l chema Ochi Strălucitori. El trecea prin tot felul de întâmplări, dar într-o zi am rămas foarte surprinsă şi necăjită, când mama a declarat că se terminaseră poveştile despre Ochi Strălucitori. Eram gata să izbucnesc în plâns,

când mama a început să-mi povestească despre Lumânarea cea Curioasă: un fel de poveste detectivă, cred. Am ascultat două episoade, din nefericire au sosit nişte oaspeţi care au stat la noi; poveştile şi jocurile noastre au fost întrerupte. După ce oaspeţii au plecat i-am cerut mamei să-mi spună sfârşitul, căci se oprise tocmai în momentul cel mai palpitant, când răufăcătorul era pe punctul de a strecura otrava în lumânare. Mama a rămas consternată, nu-şi mai amintea nimic. Acel serial neterminat mă frământă şi acum.

Un alt joc încântător era „Casele”. Atunci adunam prosoape din întreaga casă şi le drapam pe scaune şi pe mese, încât să ne facem din ele nişte culcuşuri, din care ieşeam apoi în patru labe.

Îmi amintesc foarte puţin despre sora şi fratele meu; probabil pentru că erau la şcoală. Fratele meu învăţa la Harrow, iar sora mea la Bringhton, la şcoala domnişoarei Lawrence, devenită mai apoi Roedean. Mama era considerată pe atunci o femeie foarte modernă pentru că-şi trimitea fiica internă la o şcoală, iar tata foarte liberal pentru că admitea asta. Mama se simţea întotdeauna încântată să facă experienţe noi.

Mama, care fusese entuziasmată şi pasionată în privinţa educaţiei fetelor, trecuse acum de partea cealaltă. Nici un copil nu trebuia să înveţe să citească până la vârsta de opt ani: era mai bine pentru ochi şi pentru minte. În această direcţie lucrurile nu au mers chiar conform planului ei. Când mi se citea o poveste şi îmi plăcea, ceream cartea şi studiam paginile. La început erau fără înţeles, dar apoi treptat căpătau sens. Când ieşeam cu guvernanta la plimbare o întrebam mereu ce însemnau cuvintele scrise pe firmele de deasupra prăvăliilor, sau pe panourile de reclame. Rezultatul a fost că într-o bună zi, m-am trezit citind o carte intitulată Îngerul Dragostei, la început îmi citeam mie, mai apoi cu glas tare, lui Nursie.

— Mă tem, doamnă, i-a spus ea mamei, cu un glas de scuză, că domnişoara Agatha poate să citească.

Mama a fost foarte necăjită, dar nu mai avea ce face. Nu împlinisem încă cinci ani, când mi-a fost deschisă lumea poveştilor. De atunci, de Crăciun şi de ziua mea ceream numai cărţi.

Tata a declarat că dacă ştiam să citesc, trebuia să învăţ şi să scriu. Dar scrisul nu era un lucru tot atât de plăcut. Mai există şi acum prin vechi sertare caiete pline de litere tremurate de-ale mele. Aveam o mare dificultate în a deosebi litera R de B, probabil pentru că învăţasem să citesc cuvinte şi nu literă cu literă.

Apoi tata a spus că aş putea foarte bine să încep să învăţ şi aritmetica şi în fiecare dimineaţă, după micul dejun, mă aşezam la fereastra sufrageriei, distrându-mă mult mai bine cu cifrele decât cu literele recalcitrante ale alfabetului.

Tata era foarte mândru şi bucuros de progresul meu. Mi s-a dat apoi o cărţulie cafenie de Probleme. Îmi plăceau problemele. Adunările deghizate, problemele căpătau pentru mine o curioasă savoare. John are cinci mere, George şase. Dacă John ia două mere de la George, câte mere va avea George la sfârşitul zilei? Şi aşa mai departe. Azi, când mă gândesc la o asemenea problemă, simt o dorinţă arzătoare să răspund: „Depinde cât de mult îi plac lui George merele”. Dar atunci am scris 4, cu sentimentul unei persoane care rezolvase o problemă încurcată şi am adăugat de la mine „şi John va avea şapte mere”. Mamei i se părea foarte ciudat că-mi place aritmetica. Ea recunoştea deschis că nu avea nici o înclinare pentru cifre şi se încurca mereu cu socotelile casnice, încât a trebuit să le preia tata.

Altă întâmplare importantă în viaţa mea a fost primirea în dar a unui canar, îl chema Goldie şi era foarte blând. Zbura prin cameră, câteodată se aşeza pe boneta guvernantei sau se cocoţa pe degetul meu când îl strigam.

Nu era numai pasărea mea, ci şi începutul unei noi saga secrete. Personajele principale erau Dickie şi Dicksmistress. Ei doi întreprindeau călătorii pe tăvi mari în toată ţara (în

grădină) şi aveau multe întâmplări şi scăpau ca prin urechile acului de bandele de hoţi care îi atacau.

Dar într-o zi s-a întâmplat catastrofa supremă. A dispărut Goldie. Fereastra era deschisă şi uşa coliviei lui nu fusese prinsă. Îşi luase probabil zborul, îmi amintesc şi acum acea zi cumplită şi cât de greu a trecut. Umblam de colo, colo şi plângeam mereu. Colivia a fost pusă afară, în faţa ferestrei, cu o bucăţică de zahăr între gratii. Împreună cu mama am făcut turul grădinii strigând: „Dickie, Dickie, Dickie". Femeia de serviciu a fost ameninţată cu imediata concediere de către mama, când şi-a dat cu părerea, veselă: „Se vede că l-a prins vreo pisică", ceea ce a făcut să-mi curgă din nou şiroaie de lacrimi.

Am fost apoi culcată, stăteam întinsă în pat, ţinând-o pe mama de mână şi încă mai suspinam, când se auzi un uşor piuit. De sus, de pe galeria perdelei, zbură Master Dickie. A făcut turul camerei şi apoi a intrat în colivie.

Ce minunată şi incredibilă întâmplare! Toată acea zi, acea lungă, nesfârşită şi mizerabilă zi, Dickie fusese sus pe galerie.

Mama a profitat de ocazie, aşa cum era obiceiul timpului, ca să-mi facă morală:

— Vezi, spuse ea, cât ai fost de prostuţă. Cum ai plâns degeaba. Să nu plângi niciodată pentru ceva, atât timp cât nu eşti sigură.

Am asigurat-o că nu o voi face niciodată. În acea zi pe lângă bucuria întoarcerii lui Dickie am mai primit încă ceva: mângâierea şi forţa insuflate de dragostea şi înţelegerea mamei în clipele mele de necaz, în bezna acelei cumplite dureri, ţinând-o strâns de mână, a fost o mare reconfortare. Atingerea ei avea ceva magnetic şi tămăduitor. Când erai bolnav nu era nimeni ca ea. Ar fi putut să-ţi dea întreaga ei vitalitate şi forţă.

III

Figura cea mai importantă din primii ani ai vieţii era Nursie. În jurul meu şi al ei se afla lumea noastră socială,

camera mea de copil.

Văd şi acum tapetul de pe pereţi – stânjeneii mov ridicându-se până sus spre tavan în forme şi linii fără sfârşit. Stăteam în pat noaptea şi îi priveam în lumina focului sau în licărirea lămpii cu petrol de pe masă. Mi se păreau atât de frumoşi. Toată viaţa mea am avut o pasiune pentru culoarea mov.

Nursie stătea la masă cosând sau cârpind. În jurul patului meu era un paravan. Se presupunea că dormeam, dar de obicei eram trează admirând stânjeneii, şi încercam să desluşesc cum se împreunau şi făuream noi întâmplări pentru pisoi. La nouă jumătate, Susan, camerista, aducea tava cu cina pentru Nursie. Susan era o fetişcană mare, smucită şi stângace, gata mereu prin mişcările ei să răstoarne câte ceva. Vorbeau amândouă în şoaptă, iar apoi după ce pleca, Nursie venea la mine şi se uita după paravan.

— Mă gândeam eu că nu dormi. Bănuiesc că vrei şi guşti o bucăţică, nu?

— O, da, te rog Nursie.

O bucăţică delicioasă de friptură suculentă îmi era dată în gură. Nu-mi vine parcă să cred că Nursie mânca în fiecare seară friptură, dar în amintirile mele a rămas că întotdeauna era friptură.

O altă persoană importantă din casă era Jane, bucătăreasa, care conducea bucătăria cu superioritatea calmă a unei regine. A venit în casa noastră când avea 19 ani şi era o fată zveltă; la început a ajutat la bucătărie, apoi a devenit chiar ea bucătăreasă. A stat la noi 40 de ani şi la plecare cântărea cel puţin o sută de kilograme. Niciodată, în acest timp, nu a manifestat vreo emoţie, dar când în cele din urmă a cedat stăruinţelor fratelui ei şi ne-a părăsit, ducându-se în Cornwall să-i conducă gospodăria, îi curgeau încet lacrimi pe obraz. A plecat cu un singur cufăr, acela cu care venise, în toţi aceşti ani nu pusese nimic deoparte.

După gusturile de azi era o bucătăreasă minunată, dar mama se plângea uneori că nu avea imaginaţie.

Jane era enormă, una dine cele mai grase femei pe care le-am văzut vreodată. Chipul ei era calm, cu părul despărţit printr-o cărare la mijloc, un păr frumos ondulat natural, negru, strâns într-un coc la spate. Fălcile ei se mişcau ritmic tot timpul, pentru că în mod invariabil mesteca ceva, o bucăţică de prăjitură, vreo plăcintă, un corn cald. Era o vacă mare, blândă, rumegând fără întrerupere.

Personalul de serviciu avea foarte mult de lucru. Jane pregătea zilnic mese de câte cinci feluri pentru şapte sau opt persoane. Camerista curăţa cam vreo patruzeci de rame de argint şi un număr infinit de obiecte din argint pentru toaletă, umplea şi golea o cadă portabilă (aveam cameră de baie, dar mama considera revoltătoare ideea să foloseşti o cadă în care făceau baie şi alţii), aducea în camerele de culcare apă caldă de patru ori pe zi, făcea focurile iarna, repara lenjeria etc., în fiecare după-masă. Fata în casă curăţa cantităţi incredibile de argintărie, spăla pahare cu multă grijă, pe lângă faptul că servea la masă perfect.

— Lewis? întrebă tata, când o veche slujnică care după ce se căsătorise şi rămăsese văduvă vroia să se întoarcă la noi. Da, mi-o amintesc, a stat opt ani la noi şi nu a spart decât un singur pahar de vin.

Cine ar mai putea spune aşa ceva azi? Cu toate aceste îndatoriri trudnice, personalul de serviciu era fericit, în special pentru că ştiau că erau apreciaţi ca experţi, care îndeplineau munca unor experţi. Astfel posedau acel misterios lucru, prestigiul, priveau cu dispreţ vânzătorii şi pe cei de felul acestora.

Unul din lucrurile care cred că mi-ar lipsi cel mai mult azi, dacă aş fi copil, ar fi prezenţa personalului de serviciu. Pentru un copil reprezentau partea cea mai colorată a vieţii zilnice. Guvernantele furnizau platitudini, servitorii drame, tot felul de distracţii şi dovedeau o seamă de cunoştinţe

interesante. Departe de a fi sclavi, de cele mai multe ori erau tirani. Aşa cum se spunea „erau la locul lor”, dar a fi la locul lor nu însemna servilitate, ci mândrie, mândrie profesională.

Diferiţii slujitori pe care i-am avut sunt pentru mine mult mai reali decât prietenii mamei şi rudele îndepărtate. Nu am decât să închid ochii şi o revăd pe Jane în casa noastră, mişcându-se maiestuoasă în bucătăria ei, cu bustul ei mare şi şoldurile colosale, cu un brâu scrobit care-i ţinea mijlocul. Faptul că era grasă nu o supăra deloc, nu o dureau picioarele, genunchii sau gleznele niciodată, iar dacă avea tensiune nu ştia. După câte îmi amintesc nu a fost niciodată bolnavă. Îmi aduc aminte că doctorul venea uneori pentru vreo cameristă suferindă, dar niciodată pentru Jane. Era maiestuoasă şi impozantă. Nu-şi manifesta emoţiile. Nu dădea dovadă de prea multă prietenie şi afecţiune, dar nici nu se mânia. Numai în zilele când avea de pregătit vreo masă mare era uşurel împurpurată. Calmul intens care se degaja din persoana sa, în acele zile, l-aş descrie ca fiind „puţin tulburat”; faţa îi era mai roşie, buzele strânse, îi apărea o imperceptibilă încreţire a frunţii. Atunci eram alungată din bucătărie, cu hotărâre. „Azi, domnişoară Agatha, nu am timp, am o mulţime de treabă. Uite îţi dau un pumn de stafide şi apoi să te duci în grădină şi să nu mai vii să mă necăjeşti.” Plecam pe dată, impresionantă ca întotdeauna de dispoziţiile ei.

Jane era necomunicativă şi distantă. Ştiam doar că are un frate, altfel cunoşteam puţine lucruri despre familia ei. Nu vorbea niciodată despre ei. I se spunea în semn de respect „doamna Rowe”. Ca toţi slujitorii buni, ea îşi ştia locul. Locul ei era unul de comandă şi o adusese la cunoştinţă în mod foarte limpede tuturor celor care lucrau în casă, de care ea răspundea.

Trebuie să fi fost foarte mândră de preparatele ei minunate, dar nu o arăta şi nu vorbea niciodată. În dimineaţa care urma unui dineu, accepta complimentele,

fără a manifesta nici o satisfacţie, deşi cred că era într-adevăr încântată, când tata venea în bucătărie şi o felicita.

Îmi amintesc apoi de una dintre cameriste, Barker, care mi-a dezvăluit o altă perspectivă asupra vieţii: confreria de la Plymouth4 a lui Barker, ceva despre care nu mai auzisem încă. Tatăl ei era un „Plymouth Brother" foarte conştiincios, iar Barker era foarte conştientă de păcat şi de comportarea ei în anumite împrejurări, când se abătea de la preceptele calviniste. „Voi fi blestemată în vecii vecilor, fără tăgadă", spunea ea cu un aer vesel. „Ce ar spune tata dacă ar şti că am mers la biserica anglicană, nu ştiu zău. Dar mai mult încă, mi-a şi plăcut. Duminica trecută, mi-a plăcut predica preotului şi am şi cântat cu plăcere."

Un copil care a stat odată la noi a fost auzit de mama spunând cu dispreţ, într-o zi, unei fete din casă. „O, nu eşti decât o slugă" – şi a fost imediat luat la zor.

— Să nu te mai aud niciodată vorbind astfel unei slujnice. Servitorii trebuie trataţi cu cea mai mare politeţe. Ei îndeplinesc munci calificate, pe care tu nu le-ai putea face decât după o îndelungată practică. Şi nu uita că ei nu pot răspunde. Trebuie întotdeauna să fii politicoasă cu oameni a căror situaţie le interzice să fie nepoliticoşi cu tine. Dacă nu ştii să te porţi o să te dispreţuiască, şi pe bună dreptate, pentru că nu te-ai comportat ca o lady.

„A fi o mică lady" era o cerinţă asupra căreia se stăruia foarte mult pe atunci. Se cereau câteva condiţii, neobişnuite, de îndeplinit. Începând cu politeţea faţă de cei care erau dependenţi, se continua cu idei ca: „Trebuie să laşi întotdeauna ceva în farfurie, ca să dovedeşti bunele maniere ale unei lady".

„Să nu bei niciodată cu gura plină". „Nu uita că nu trebuie să pui două timbre de jumătate de penny pe o scrisoare; se poate numai dacă este vorba de o notă de plată a unui comerciant. Bineînţeles, trebuie să-ţi pui lenjuri curate când pleci într-o călătorie cu trenul; s-ar putea întâmpla un accident."

Ora ceaiului în bucătărie era prilejul unor adevărate reuniuni sociale. Jane avea nenumărate prietene şi nu era zi ca să nu vină una sau două. Tăvi pline cu prăjituri cu fructe ieşeau din cuptor. Niciodată de atunci nu am gustat asemenea prăjituri, crocante, cu stafide şi mâncate fierbinţi erau o adevărată încântare. Jane, cu toată atitudinea ei de bovină blajină, era o persoană autoritară, dacă cumva vreuna din prietene se ridica de la masă se auzea o voce: „Florence, nu am terminat încă”, iar Florence ruşinată se aşeza la locul ei, murmurând, „Vă rog să mă scuzaţi, doamnă Rowe”. Bucătăreselor cu oarecare vechime li se spunea întotdeauna „Doamnă”. Cameristele şi fetele în casă se presupunea că aveau „nume potrivite”, dacă se numeau Jane, Mary, Edith etc. Altfel de nume, ca Violet, Muriel, Rosamund nu erau considerate potrivite, şi fetei i se spunea cu hotărâre: „cât timp eşti în serviciul meu o să te numeşti Mary”. Fetelor în casă, dacă erau mai vechi în serviciu, li se spunea adesea pe numele de familie. Cred că la fetele în casă exista o uşoară urmă de masculinitate, un fel de butler manque5. Serveau domnii ca şi un valet şi se pricepeau la vinuri.

Acesta este un mod de viaţă apus acum, dar atunci făcea parte din viaţa unui copil. Fricţiunile dintre „camera copiilor” şi „bucătărie” nu erau neobişnuite. Nursie deşi, fără îndoială, nu lăsa să i seştirbească drepturile, era o persoană paşnică, respectată şi consultată de fetele tinere.

Biata Nursie! Am pe perete în casa mea din Devon un portret al ei lucrat de acelaşi artist care a pictat şi restul familiei, un pictor bine cunoscut pe atunci – N. H. J. Baird. Mama cam critica tablourile lui Baird. Se plângea că-i făcea pe toţi să-arate tare murdari. „Toţi arătaţi ca şi cum nu v-aţi fi spălat de săptămâni.”

Avea oarecare dreptate. Umbrele puternic albastre-verzui de pe obrazul fratelui meu sugerează o rezistenţă în faţa săpunului şi apei; portretul meu la 16 ani parcă ar avea o mustaţă incipientă, defect de care nu am suferit niciodată.

Portretul tatei, totuşi, este atât de roz, de alb şi de strălucitor încât parcă ar fi o reclamă de săpun. Presupun că artistul nu a avut nici o plăcere specială ca să-l picteze, dar mama îl învinsese pe domnul Baird prin puterea de neînvins a personalităţii ei. Portretele fratelui şi sorei mele nu prea erau asemănătoare cu originalul, în timp ce al tatei era imaginea lui vie, dar ca portret, nu era diferit de celelalte.

Cât despre portretul lui Nursie reprezenta o adevărata strădanie plină de dragoste din partea domnului Baird. Ţesătura transparentă a bonetei şi a şorţului ei cu volănaşe formează un cadru perfect pentru chipul ei înţelept, plin de zbârcituri, cu ochi adânciţi în orbite – totul îţi amintea de un vechi maestru flamand.

Nu ştiu câţi ani avea Nursie când a venit la noi sau de ce mama a ales o femeie atât de bătrână, dar întotdeauna spunea: „Din clipa când a venit Nursie n-am mai avut nici o grijă în ceea ce te priveşte, ştiam că eşti pe mâini bune”. Mulţi copii au trecut prin mâinile ei; eu am fost ultimul.

Când s-a făcut un recensământ, tata a trebuit sa treacă numele şi vârsta celor din casă.

— O treabă tare ingrată, a spus el cu un aer jalnic. Personalului de serviciu nu-i place să fie întrebat câţi ani are. Ce o să fac cu Nursie?

Aşa că Nursie a fost chemată şi stătea în faţa lui cu mâinile împreunate pe şorţul ei alb ca zăpada, cu ochii ei bătrâni, blânzi, fixaţi asupra lui întrebători.

— Aşa că vezi, explică tata, după o scurtă prezentare asupra a ceea ce este recensământul. Trebuie să scriu aici vârsta fiecăruia. Ce să trec pentru dumneata?

— Orice vreţi, Sir, a răspuns Nursie politicos

— Da, dar… eu trebuie să ştiu.

— Ceea ce credeţi că e mai bine, Sir. Nursie nu intra deloc uşor în panică.

El considerând că trebuia să aibă cel puţin 71 de ani, a întrebat-o la întâmplare, nervos:

— Să zicem 59? Ceva cam pe aici?

O expresie de suferinţă s-a schiţat pe chipul ei zbârcit:

— Arăt chiar atât de bătrână, Sir? a întrebat Nursie cu un aer de melancolie.

— Nu, nu; ei bine, ce să scriu?

Nursie reveni la gambitul ei:

— Orice credeţi că e bine, spuse ea cu demnitate.

La acestea tata scrise 64.

Atitudinea lui Nursie are ecourile ei în zilele noastre. Când soţul meu Max avea de a face cu piloţi iugoslavi şi polonezi, în timpul războiului, a întâlnit aceeaşi comportare.

— Vârsta?

Pilotul dădea din mână cu amabilitate.

— Oricât vreţi: douăzeci, treizeci, patruzeci, nu are importanţă.

— Unde v-aţi născut?

— Oriunde vreţi: Cracovia, Varşovia, Belgrad, Zagreb, care vă place.

Arabii sunt asemănători.

— Tatăl dumitale e bine?

— Da, dar e foarte bătrân.

— Cât de bătrân?

— O, foarte bătrân, nouăzeci, nouăzeci şi cinci…

Dar tatăl lui nu era mai în vârstă de cincizeci de ani.

Toate acestea îţi arată cum este privită viaţa de fiecare. Când eşti tânăr, eşti tânăr, când eşti în vigoare, devii un om foarte puternic; când vigoarea începe să slăbească, eşti bătrân. Dacă eşti bătrân, poţi fi oricât de bătrân.

Când am împlinit cinci ani mi s-a dat în dar un căţel. A fost lucrul cel mai zguduitor care mi s-a întâmplat vreodată. Atât de zguduitor, încercam o bucurie de necrezut încât nu am fost în stare să scot un cuvânt. Când citesc atât de mult obişnuita frază „cutare a rămas ca o stană de piatră”, îmi dau seama că este o simplă stare de fapt. Am rămas şi eu ca o stană de piatră, n-am fost în stare să spun nici măcar mulţumesc. Abia eram capabilă să mă uit la câinele meu

atât de frumos. Pe moment m-am îndepărtat de el, aveam nevoie foarte urgent să fiu singură cu această fericire incredibilă (m-am comportat la fel adesea şi în anii de mai târziu ai vieţii mele. De ce sunt unii oameni atât de idioţi?). Cred că m-am dus la toaletă, singurul loc perfect pentru meditaţie, unde nimeni nu poate veni după tine. Toaletele erau foarte confortabile pe atunci, aproape ca nişte apartamente. Am închis capacul greu de mahon. Priveam planul oraşului Torquay care atârna pe perete şi căutam să realizez cele petrecute.

„Am un câine… un câine… un câine, un câine al meu… propriul meu câine…”

Mama mi-a spus mai târziu că tata a fost foarte dezamăgit de felul cum am primit darul lui.

— Credeam că fetiţa o să-l iubească. Pare că nu o interesează deloc.

Dar mama, plină întotdeauna de înţelegere, i-a spus că aveam nevoie de puţin timp să mă deprind.

Căţeluşul terier, de patru luni, o pornise nefericit prin grădina unde s-a ataşat de grădinarul nostru, un bărbat morocănos, pe nume Davey. Căţelul fusese crescut de un grădinar de meserie şi la vederea unei lopeţi vârâtă în pământ a simţit că era un loc cunoscut. S-a aşezat pe o alee şi a început să urmărească săpatul cu un aer plin de atenţie.

Acolo, l-am găsit la timp şi am făcut cunoştinţă. Eram amândoi ruşinoşi şi încercam să ne facem avansuri unul altuia. Dar pe la sfârşitul săptămânii, Tony şi cu mine deveniserăm inseparabili. Numele lui oficial, dat de tata, era George Washington, iar Tony reprezenta contribuţia mea. Tony era un căţeluş admirabil pentru un copil. Era bun, afectuos şi se supunea capriciilor mele. Acum Nursie scăpase de unele încercări la care o supuneam. Tot felul de funde şi alte podoabe erau puse lui Tony. Căţelul le primea ca pe un semn de apreciere şi uneori mai mânca câte ceva din ele, pe lângă cota lui obişnuită de papuci de casă. A avut

privilegiul să fie introdus în noua mea saga secretă Dickie (canarul Goldie) şi Stăpâna lui Dick, adică eu, avea acum alături pe lordul Tony.

Din anii aceia îmi amintesc mai puţin de sora mea, decât de fratele meu. Sora mea era drăguţă cu mine, pe când fratele meu îmi spunea „ţâncule” şi era distant – aşa că în mod natural mă lipeam de el, de câte ori îmi permitea. Lucrul principal pe care mi-l amintesc despre el era că avea şoareci albi. M-a prezentat domnului şi doamnei Whiskers şi familiei lor. Nursie nu a fost de acord. Spunea că miros, ceea ce, bineînţeles, era adevărat. Mai exista la noi în casă un câine, Scotty, care aparţinea fratelui meu. Fratele meu se numea Louis Montant, după prietenul cel mai bun al tatei din America, i se spunea întotdeauna Monty şi el şi cu Scotty erau nedespărţiţi. Aproape în mod automat, mama spunea:

— Nu lăsa clinele să te lângă pe faţă, Monty.

Fratele meu stătea culcat cu burta pe podea, cuprinzând cu braţele în mod drăgăstos câinele de după gât, şi nu dădea nimănui nici o atenţie. Îl auzeam pe tata spunând:

— Câinele ăsta miroase îngrozitor.

Scotty avea 15 ani şi numai un mare iubitor de câini putea să tăgăduiască acuzaţia ce i se aducea acestui câine.

— Trandafiri, murmura cu afecţiune Monty, a trandafiri miroase.

Vai! S-a întâmplat o tragedie cu Scotty. Orb şi abia mergând, venea cu Nursie şi cu mine şi, pe când traversam drumul, vehiculul unui negustor venind repede de după colţ a dat peste el. L-am dus acasă cu o trăsură şi a fost chemat imediat veterinarul. Dar Scotty a murit câteva ore mai târziu. Monty nu era acasă; plecase cu barca cu pânze în tovărăşia unor prieteni, iar mama se simţea foarte tulburată la gândul să-i dea vestea. A pus câinele în spălătorie şi a aşteptat plină de îngrijorare întoarcerea lui Monty. Din nefericire, în loc să vină direct în casă ca de obicei, s-a dus în curte şi la spălătorie, pentru a caută unele instrumente

de care avea nevoie. Acolo a dat peste Scotty. A plecat din nou fără să mai vină în casă. Probabil că a umblat multe ore. S-a întors puţin înainte de miezul nopţii. Părinţii mei erau destul de înţelegători pentru a nu aminti de moartea lui Scotty. A săpat singur mormântul lui Scotty, în cimitirul câinilor într-un colţ al grădinii, unde fiecare câine al familiei îşi avea scris numele pe o piatră.

Fratele meu, care după cum am spus, mă tachina fără milă, îmi spunea „pui slăbănog”. De fiecare dată izbucneam în plâns. Nu ştiu de ce epitetul mă înfuria atât de tare. Fiind cam plângăreaţă de felul meu mă duceam la mama suspinând: „Nu-i aşa, Maamii, că nu sunt un pui slăbănog?”

Mama, neclintită, îmi spunea doar:

— Dacă nu vrei să fii tachinată, de ce te ţii tot timpul după Monty? Întrebarea nu avea răspuns, dar fascinaţia pe care fratele meu o exercita asupra mea era prea mare ca să pot sta departe de el. Era la vârsta când dispreţuia foarte mult o soră mai mică şi mă considera o pacoste. Uneori era mai amabil şi mă admitea în „atelierul lui”, unde avea un strung, şi-mi dădea voie să-l ajut, dându-i diferite unelte şi bucăţi de lemn. Dar mai devreme sau mai târziu, puiul slăbănog era gonit.

Odată mi-a făcut favoarea să mă ia cu el în barcă. Avea o dinghi cu care naviga la Tornbay. Spre surprinderea tuturor, mi s-a dat voie să mă duc. Nursie care se mai afla încă pe atunci la noi era foarte contrară expediţiei, fiind de părere că o să mă ud, o să mă murdăresc, o să-mi rup rochiţa, o să-mi ciupesc degetele şi aproape sigur că mă voi îneca.

— Tinerii nu ştiu să aibă grijă de o fetiţă.

Mama a spus că voi avea grijă suficientă să nu cad din barcă şi că asta va fi o experienţă. Cred că vroia să-şi manifeste aprecierea faţă de actul de generozitate cu totul neobişnuit al lui Monty. Aşa că am plecat în oraş, apoi ne-am îndreptat spre chei. Monty a adus barca lângă scări şi

Nursie m-a dat lui. În ultimul moment mama a fost cuprinsă de teamă:

— Monty, trebuie să ai grijă, foarte mare grijă. Şi să nu staţi mult. Vei avea grijă de ea, nu-i aşa?

Frate-meu, care cred că se şi caia de oferta lui mărinimoasă, a spus scurt:

— O să fie în regulă, iar mie mi-a spus: Rămâi acolo unde eşti şi stai liniştită, şi, pentru numele lui Dumnezeu, să nu pui mâna pe nimic.

Apoi a făcut o seamă de lucruri cu funiile. Barca avea o înclinare care făcea imposibil pentru mine să rămân acolo unde mă aflam şi să stau nemişcată aşa cum îmi poruncise. Mă şi speriasem foarte tare în timp ce alunecam pe apă; dar până la urmă mi-am revenit şi eram în culmea fericirii.

Mama şi Nursie rămăseseră la capătul digului privind după noi, asemenea unor figuri dintr-o tragedie greacă.

Nursie aproape plângea, căci după ce-mi profeţise pieirea mama, încercând să-i potolească frica, adăugase în cele din urmă, probabil amintindu-şi că nici ea nu putea suporta marea:

— Cred că n-o să mai aibă chef să se ducă şi altă dată.

Marea e agitată.

Declaraţiile ei au fost adevărate, am fost adusă curând după aceea înapoi, verde la faţă: „dădusem de mâncare la peşti” cum spunea fratele meu, „de trei ori”. Şi m-a lăsat la ţărm foarte dezgustat, făcând observaţia că toate femeile sunt la fel.

IV

Puţin înainte de a împlini cinci ani, am simţit pentru prima oară frica. Era într-o dimineaţă de primăvară. Am plecat împreună cu Nursie să culegem flori. Traversasem linia ferată şi o pornisem pe Shiphay Lane, culegând primule din gardurile vii, unde creşteau din abundenţă.

Am intrat apoi pe o poartă deschisă, continuând să culegem flori. Coşul nostru se umplea văzând cu ochii, când am auzit o voce aspră şi supărată strigând către noi:

— Unde credeţi că sunteţi?!

Mi se părea un adevărat uriaş, mânios şi roşu la faţă.

Nursie i-a spus că nu făceam nimic rău; culegeam doar câteva primule.

— Aţi intrat pe pământul meu. Afară cu voi. Dacă nu ieşiţi într-o clipită vă fierb de vii, aţi auzit?

O trăgeam cu disperare pe Nursie de mână, ea nu putea umbla repede şi nici nu încerca s-o facă. Frica mea lua amploare. Când în cele din urmă am văzut că am ajuns tefere pe potecă, aproape ca am leşinat de uşurare. Eram albă la fată şi îmi era rău şi Nursie a observat dintr-o dată.

— Drăguţa mea, îmi spuse ea cu blândeţe, doar n-ai crezut că avea s-o facă, nu-i aşa? Că o să te fiarbă sau ce mai spunea?

Eu am dat din cap în sens afirmativ, fără să scot nici un cuvânt. Îmi şi închipuiam un cazan mare pe foc, iar eu aruncată înăuntru. Urletele mele cumplite. Totul era extrem de real pentru mine.

Nursie mi-a spus căutând să mă calmeze, că era doar aşa, un fel de-a vorbi. O glumă, după câte se părea. Uriaşul nu era un om binevoitor, ci chiar foarte bădăran şi neplăcut, dar n-avea în nici un fel să facă cele ce spusese.

Nu a fost deloc o glumă pentru mine şi chiar şi acum, când mă duc pe câmp, simt în spate, de-a lungul şirei spinării, o uşoară furnicare. De atunci şi până azi nu am încercat niciodată o teroare atât de cumplită.

Totuşi în coşmarurile mele nu am retrăit niciodată această experienţă. Toţi copiii au coşmaruri şi mă întreb dacă acestea sunt rezultatul unor sperieturi produse de vreo guvernantă sau alte persoane în jur, ori de vreo întâmplare din viaţă. Coşmarul meu special era axat pe un personaj căruia îi spuneam „Puşcaşul”. Nu citisem niciodată vreo poveste despre aşa ceva. Îi ziceam „Puşcaşul” pentru că purta o puşcă şi nu pentru că mă temeam că mă va împuşca sau din alte motive legate de armă. Aceasta făcea parte din persoana lui care acum mi se pare că ar fi fost aceea a unui

francez, într-o uniformă bleu-gri, cu părul pudrat şi împletit într-o coadă, cu o pălărie în trei colţuri, iar puşca era un fel de veche muschetă. Simpla lui prezenţă era înfricoşătoare. Visul era cu totul obişnuit – un ceai sau o plimbare cu diferiţi oameni, vreo festivitate. Dintr-o dată încercam un sentiment de nelinişte. Apărea cineva, cineva care nu ar fi trebuit să fie acolo – mă cuprindea o frică oribilă şi apoi îl vedeam – stând la masa de ceai, plimbându-se pe plajă, alăturându-se jocului. Ochii lui albaştri şterşi îi întâlneau pe ai mei şi mă trezeam strigând: „Puşcaşul, puşcaşul!”

— Domnişoara Agatha a avut unul din visele ei cu puşcaşul, noaptea trecută, raporta Nursie cu vocea ei placidă.

— De ce te temi aşa de tare de el, draga mea? mă întreba mama. Ce crezi că o să-ţi facă?

Dar nu ştiam de ce mă speria aşa de tare. Mai târziu visul diferea. Puşcaşul nu era totdeauna în uniformă. Câteodată, când stăteam în jurul mesei de ceai, mă uitam la o prietenă din faţa mea, sau la un membru al familiei, şi dintr-o dată îmi dădeam seama că nu era Dorothy sau Phyllis sau Monty ori mama, ori altcineva. Ochii şterşi albaştri de pe fata familiară îi întâlneau pe ai mei, în apariţia obişnuită, Era într-adevăr puşcaşul.

La patru ani m-am îndrăgostit. A fost o experienţă zguduitoare şi minunată. Obiectul pasiunii mele era unul din cadeţii de la Dartmouth, un prieten al fratelui meu.

Cu părul auriu şi ochii albaştri, ispitea instinctele mele romantice. El habar n-avea despre emoţiile pe care le stârnea. Total neinteresat de surioara prietenului Monty, dacă ar fi fost întrebat, ar fi spus că nu-l puteam suferi. Un exces de emoţie mă făcea să plec în direcţia opusă, dacă-l vedeam venind, iar când stăteam la masă, îmi ţineam capul cu hotărâre întors în partea opusă. Mama m-a certat cu blândeţe:

— Ştiu că eşti timidă, draga mea, dar trebuie să fii politicoasă. Este atât de nemanierat să întorci capul tot

timpul, iar dacă-ţi vorbeşte să mormăi doar câte ceva. Chiar dacă nu-ţi place, trebuie să fii politicoasă.

Să nu-mi placă? Cât de puţin ştiu oamenii! Când mă gândesc acum la toate astea, îmi dau seama cât de total te poate satisface dragostea timpurie. Nu cere nimic – nici un cuvânt, nici o privire. Este o adoraţie pută. Însufleţită de ea ţi se pare că te afli în al nouălea cer, iar în gând făureşti împrejurări eroice în care te vezi de folos celui prea iubit. Te duci într-un lazaret de ciumaţi să-l îngrijeşti! Îl salvezi dintr-un incendiu! Îl proteguieşti cu propria ta viaţă do un glonte fatal! Atâtea şi atâtea fapte care pot înflăcăra imaginaţia într-o poveste. Dar asemenea închipuiri nu au niciodată un sfârşit fericit. Tu însuţi eşti mistuit de foc, împuşcat sau cazi victimă ciumei. Eroul habar n-are de sacrificiul suprem pe care l-ai făcut. Stăteam pe podea şi mă jucam cu Tony, cu un aer solemn, plină de mine, în timp ce în mintea mea o stare de mare bucurie prindea în vârtejul ei nemaipomenite închipuiri. Lunile treceau una după alta, Philip deveni aspirant de marină şi părăsi nava Britannia. O frântură de timp imaginea lui a persistat, dar mai apoi păli, pentru a reveni trei ani mai târziu, când adoram la disperare un tânăr căpitan brunet care îi făcea curte sorei mele.

Ashfield era locul la care ţineam în mod firesc. Ealing, totuşi, îmi pricinuia o emoţie încântătoare. Poseda vraja unei ţări străine. Una din bucuriile principale pentru mine acolo o constituia toaleta. Avea un colac din mahon, mare, splendid. Când te aşezai pe el te simţeai ca o regină pe tron şi pe dată Stăpâna lui Dick devenea Regina Margareta, iar Dickie, fiul ei, Principele Goldie, moştenitorul tronului. Stătea la dreapta pe micul inel care înconjura mânerul elegant de tras apa, din porţelan Wedgwood. Acolo mă retrăgeam dimineaţa, dădeam audienţe, întindeam mâna să-mi fie sărutată, până când cei din casă, care aveau nevoie să intre, îmi cereau supăraţi să ies afară. Pe perete se află un plan în culori al oraşului New York, care mă

interesa în mod deosebit. În casă existau câteva gravuri americane, în camera de culcare pentru oaspeţi erau cromolitografii la care ţineam foarte mult. Una, intitulată „sporturi de iarnă”, reprezenta un bărbat pe un lac îngheţat, înfrigurat, trăgea printr-o mică gaură un peşte. Mi se părea un sport tare melancolic. Dar calul de curse „Grey Eddy”, din altă litografie, te fascina prin înfăţişarea lui cutezătoare.

Nu mult înainte de a muri, bunicul meu a cumpărat o casă spaţioasă în Cheshire. La acea vreme era bolnav, iar a doua lui soţie a rămas văduvă relativ tânără. A locuit câtva timp la Cheshire, dar după vreo două spargeri care au speriat-o, a cumpărat în cele din urmă o casă la Ealing, pe atunci aflată la ţară. După cum spunea, de jur împrejur erau copaci. Totuşi pe când mă duceam eu acolo era greu de crezut că a fost chiar aşa, căci în toate direcţiile se întindeau şiruri de case.

Casa şi grădina bunicii aveau un nemaipomenit farmec pentru mine. Camera copiilor oferea diferite posibilităţi de aranjament şi eu am împărţit-o în mai multe „teritorii”. Partea din faţă poseda un bovindou, iar podeaua era acoperită cu o mochetă cu dungi viu colorate. Partea aceasta am botezat-o „Camera Muriel” (poate pentru că mă fascinase cuvântul oriel-window6). Partea din spate a camerei, acoperită cu un Brussels-carpet7, era sala de mese. Cu diferite bucăţi de linoleum formasem încă alte camere. Treceam plină de importanţă şi preocupată, dintr-o cameră în alta a casei mele, murmurând câte ceva în şoaptă. Nursie, liniştită ca întotdeauna, stătea şi croşeta.

O altă fascinaţie o constituia pentru mine patul mare din mahon, cu baldachin şi patru stâlpi, al lui Auntie-Grannie, cu perdele de damasc roşu. Avea saltea de puf şi devreme dimineaţa îmi făceam apariţia, înainte de a fi îmbrăcată, şi mă cocoţam în pat. Grannie era trează de pe la şase dimineaţa şi mă primea bucuroasă. Jos se afla salonul încărcat la refuz cu mobilă încrustată, porţelanuri de

Dresda, mereu învăluit în întuneric din cauza serei construite afară. Salonul era folosit numai la recepţii, alături de salon se afla camera de zi, unde aproape invariabil exista, instalată confortabil, o croitoreasă. Dacă mă gândesc acum mai bine aceste femei care coseau formau un fel de anexă inevitabilă la toate gospodăriile. Toate aveau o anumită trăsătură comună. Erau, de obicei, foarte rafinate, nenorocite, tratate cu mare grijă şi amabilitate de stăpâna casei şi de familie, nu însă şi de servitori; li se serveau acolo mesele pe tăvi şi după câte îmi amintesc nu erau în stare niciodată să lucreze vreun articol de îmbrăcăminte care să vină bine. Fiecare lucru era sau prea strâmt sau atârna în cute largi. Răspunsul la oricare plângere era:

— A, da, dar domnişoara James a avut o viaţă atât de nefericită.

Astfel, domnişoara James stătea în camera ele zi şi lucra cu tot felul de tipare în jurul ei şi cu o maşină de cusut în faţă.

Grannie îşi petrecea viaţa în sufragerie într-o stare de mulţumire victoriană. Mobilierul era din mahon greu, cu o masă în mijloc şi scaune în jur. Ferestrele aveau perdele din dantelă de Nottingham. Grannie se aşeza sau într-un fotoliu imens, cu speteaza îmbrăcată în piele, şi scria scrisori, sau într-un fotoliu îmbrăcat în catifea în faţa focului. Mesele, sofaua, şi unele scaune erau încărcate cu cărţi, cărţi puse acolo în mod special şi cărţi căzute din vreun pachet desfăcut. Grannie cumpăra întotdeauna cărţi pentru ea şi pentru cadouri, dar până în cele din urmă se adunaseră prea multe cărţi şi uita cui vroia să le dea sau descoperea, de exemplu, că „drăguţul băieţel al domnului Bennett”, fără să-şi dea ea seama, ajunsese acum să aibă 18 ani şi nu-i mai putea dărui Aventurile Tigrului Timothy.

Tovarăşă de joaca foarte indulgentă, Grannie punea deoparte scrisoarea lungă cu scris neciteţ pe care o scria (liniată pentru a „economisi blocnotesul”) şi începea jocul,

încântătoarea trecere de timp, „un pui de la domnul Whiteley”. Bineînţeles că eu eram puiul. Ales de Grannie după tot felul de discuţii cu vânzătorul dacă eram tânăr şi fraged, adus apoi acasă, legat aşa cum li se leagă puilor picioarele şi aripile, pregătit pentru cuptor, cu o ţepuşă pentru a ţine carnea compactă (ţipete de încântare scoase de mine în timp ce eram înţepată), pus la cuptor, fript, adus la masă pe un platou, ascuţirea cuţitului de tăiat, când dintr-o dată puiul învie.

— Eu sunt!

Era punctul culminant – şi operaţia se repeta la infinit.

Unul dintre evenimentele dimineţii era vizita bunicii la cămară, situată lângă uşa care dădea în grădină. Cum ajungea acolo, apăream şi eu imediat. „Ce caută oare o fetiţă aici?” Fetiţa aştepta liniştită, plină de speranţe, uitându-se cu jind prin interesantele colţuri şi rafturi tainice. Şiruri întregi de borcane de gemuri şi conserve, cutii cu fructe uscate, curmale, smochine, prune franţuzeşti, cireşe, pachete de stafide, calupuri de unt, pungi de zahăr, ceai şi făină. Toate proviziile de alimente ale gospodăriei se aflau acolo şi erau scoase cu solemnitate în fiecare dimineaţă cantităţile necesare pentru ziua respectivă. Se făcea de asemenea şi o cercetare pentru a se vedea ce se întâmplase exact cu alocaţiile zilei precedente. La bunica era întotdeauna o masă bogată pentru toată lumea, dar ei nu-i plăcea risipa. După ce se satisfăceau nevoile gospodăriei şi se stabilea problema consumului din ziua precedentă în mod mulţumitor, bunica deşuruba un borcan cu prune uscate franţuzeşti şi atunci plecam în grădină cu mâinile pline.

Găsesc ciudat faptul că unele locuri din copilăria mea îmi apar în amintire întotdeauna în acelaşi anotimp. Amintirea camerei mele de copil, de la Torquay, se conturează mereu într-o după-amiază de toamnă sau de iarnă, iar în cămin arde focul, şi pe paravanul din faţă sunt câteva haine întinse la uscat. Afară pământul e acoperit cu frunze purtate de

vânt în vârtejuri şi uneori chiar cu zăpadă. Grădina de la Ealing o revăd în memorie întotdeauna vara, o vară foarte călduroasă. Resimt parcă aerul cald şi mirosul trandafirilor când ies afară prin uşa laterală. Peluza pătrată de dimensiuni reduse, acoperită cu iarbă, înconjurată cu trandafiri înalţi, nu mi se pare mică. Şi acolo aveam o lume a mea. Mai întâi trandafirii, era ceva foarte important. Orice floare veştejită era repede tăiată, celelalte erau aduse în casă şi aranjate în vase mici. Grannie era excesiv de mândră de trandafirii ei, atribuindu-le mărimea frumuseţea „conţinutului oalelor de noapte cu care sunt udaţi, draga mea. Îngrăşământ lichid – nimic nu-l egalează. Nimeni nu are trandafiri ca ai mei."

Duminica, cealaltă bunică şi, de obicei, doi unchi de-ai ei veneau la masă. Era o minunată zi victoriană. Granny Boehmer, căreia i se spunea Granny B., mama mamei, sosea pe la 11, gâfâind puţin, căci era foarte grasă, chiar mai grasă decât Auntie-Grannie.

După ce, pentru a ajunge la noi, luase o mulţime de trenuri şi de autobuze, pornind într-o adevărată procesiune de la Londra, prima ei mişcare era să scape de ghetele încheiate cu nasturi şi să-şi pună o pereche confortabilă de papuci de casă din lână. Apoi, cu un adânc oftat, Grannie B. Se aşeza, la masa din sufragerie şi cele două surori îşi începeau ocupaţiile lor de duminică dimineaţă.

Acestea constau din lungi şi complicate socoteli. Granny B. Făcea o mulţime de cumpărături pentru Auntie-Grannie la The Army & Navy Stores8, în Victoria Street. Acest magazin reprezenta centrul universului pentru cele două surori. Liste, cifre, socoteli erau parcurse cu multă bucurie de amândouă. Aveau loc discuţii asupra calităţii mărfurilor: „Nu ţi-ar fi plăcut deloc, Margaret. Nu era un material de calitate, era ceva destul de ordinar, nici nu se compară cu catifeaua aceea de culoarea prunei de data trecută."

Apoi Auntie-Grannie îşi aducea punga mare pe care o priveam întotdeauna cu respect şi evlavie, considerând-o ca

semnul exterior şi vizibil al unei bogăţii imense. În despărţirea din mijloc se găseau o mulţime de piese de aur, iar celelalte despărţituri erau umflate cu piese de jumătăţi de coroane, şase pence sau câte o monedă de cinci pence. Socotelile pentru diferitele reparaţii şi micile cumpărături erau încheiate. Cumpărăturile de la Army and Navy Stores, cred că se făceau pe bază de cec şi presupun că Auntie-Grannie mai adăuga şi ceva bani în numerar, ca un dar pentru timpul şi bătaia de cap a lui Granny B.

Cele două surori se iubeau, dar exista între ele şi destul de multă gelozie şi mereu se ciorovăiau. Fiecăreia îi plăcea să o tachineze pe cealaltă şi să o ia înaintea celeilalte. După spusele ei, Granny B. Fusese frumuseţea familiei. Auntie-Grannie de obicei tăgăduia aceasta. „Mary” (sau Polly, cum îi spunea), „era, ce-i drept, frumuşică la chip, dar nu avea silueta mea, bine înţeles. Bărbaţilor le place silueta.” În ciuda lipsei de siluetă a lui Polly (despre care pot spune că a compensat-o din plin mai târziu) nu am văzut niciodată un asemenea piept. La 16 ani un căpitan se îndrăgostise de ea. Deşi familia spusese că era prea tânără ca să se mărite, el a precizat însă că pleca peste hotare cu regimentul său şi că avea să lipsească mai mult, aşa că dorea să se căsătorească imediat. Aşa că Polly s-a măritat la 16 ani. Cred că ăsta a fost primul motiv de gelozie. Era o căsătorie din dragoste. Polly era tânără şi frumoasă, iar căpitanul ei fiind, după cum se spunea, cel mai chipeş bărbat din regiment.

Polly a avut curând cinci copii, unul dintre ei a murit. A rămas văduvă la 27 de ani, în urma unui accident de călărie al soţului. Auntie-Grannie nu s-a măritat decât târziu. Ea a fost îndrăgostită de un tânăr ofiţer de marină, dar erau prea săraci pentru a se căsători, iar el s-a însurat în schimb cu o văduvă bogată. La rândul ei, s-a măritat cu un american bogat care avea un fiu.

Cred că într-un fol s-a simţit frustrată, deşi bunul ei simţ şi dragostea de viaţă nu-au părăsit-o niciodată. Nu a avut copii. A rămas văduvă, dar foarte bogată.

Polly, după moartea soţului ei, a avut o pensie foarte mică şi pentru a-şi hrăni şi îmbrăca familia trebuia să muncească. Mi-o amintesc bine stând toată ziua în fereastra casei cosând, brodind perniţe pentru ace, tablouri, paravane. Broda minunat şi lucra fără întrerupere peste opt ore pe zi.

Aşa că fiecare dintre surori o invidia pe cealaltă pentru ceea ce nu avea. Cred chiar că le plăceau ciorovăielile astea pline de duh. Exploziile lor verbale îţi umpleau urechile:

— Aiurea, n-am auzit niciodată în viaţa mea o asemenea nerozie, Margaret!

— Ba nu, Mary, stai, vezi…

Şi tot aşa mai departe. Polly fusese curtată de unii dintre camarazii soţului ei şi avusese mai multe cereri în căsătorie, dar a refuzat cu perseverenţă să se recăsătorească. Nu-l putea înlocui cu nimeni pe soţul ei, spunea ea, şi avea să fie îngropată alături de el, în Jersey, atunci când îi va veni timpul.

După ce socotelile de duminică erau încheiate şi toate comisioanele fuseseră trecute pe hârtie pentru săptămâna viitoare, soseau apoi şi unchii.

Unchiul Ernest lucra la Ministerul de Interne, iar unchiul Harry era secretar la magazinele Army and Navy. Unchiul cel mai mare, Fred, se afla în India cu regimentul lui. Se punea masa şi se servea prânzul de duminică.

Un but de şuncă, de obicei o tartă cu cireşe şi smântână, o bucată mare de brânză şi în cele din urmă un desert pus în cele mai bune farfurii pentru desert – care erau şi sunt şi astăzi foarte frumoase. Încă mai păstrez 18 din cele 24 farfurii originale, ceea ce nu e chiar aşa de rău, după mai bine de 60 de ani. Nu ştiu dacă erau din porţelan franţuzesc; cu marginile de un verde viu, aveau dungi aurii, iar în mijlocul fiecărei farfurii era o altă fructă. Farfuria mea favorită a fost întotdeauna cea cu smochina – o smochină mare, zemoasă, roşiatică. Fiicei mele, Rosalind, îi plăcea coacăza, neobişnuit de mare şi savuroasă. Piersici, stafide

albe, stafide roşii, zmeură, căpşuni şi diferite alte fructe se înşiruiau pe alte farfurii.

Momentul culminant al mesei sosea când farfuriile erau aşezate în faţa fiecăruia cu micile lor dantele şi boluri pentru spălat degetele şi trebuia să ghicim fructul pe care-l aveam fiecare. Nu pot să spun de ce acest moment aducea atâta satisfacţie, dar a fost întotdeauna foarte emoţionant, iar când ghiceai simţeai că ai făcut ceva demn de toată stima.

După masa copioasă urma odihna. Auntie-Grannie se retrăgea pe cel de-al doilea fotoliu al ei, mare şi jos, din faţa focului. Granny B. Se instala pe sofaua îmbrăcată în piele roşie cu nasturi peste tot şi-şi acoperea trupul ei mare cu o cuvertură afgană. Nu ştiu ce se întâmpla cu unchii. Poate că se duceau să se plimbe sau se retrăgeau în salon, dar salonul era foarte rar folosit. Camera de zi nu putea fi utilizată, pentru că această cameră era sacră, fiind ocupată de domnişoara Grant, deţinătoarea de atunci a postului de cusătoreasă. „Vai de mine, ce soartă nenorocită”, murmura Grannie prietenelor ei.

După ce fiecare dormea zdravăn cel puţin o oră, cu excepţia mea, care de obicei mă legănam în balansoar, cu multă grijă, ne jucam de-a profesorul. Atât unchiul Harry, cât şi unchiul Ernest erau amândoi minunaţi interpreţi ai profesorului. Ne aşezam unul lângă altul, iar cel care făcea pe profesorul, înarmat cu un sceptru răsucit dintr-un ziar, se plimba de la un capăt la celălalt al rândului şi striga cu o voce care intimida: „Când au fost inventate acele? Cine a fost a treia soţie a lui Henric al VIII-lea? Cum a murit William Rufus9? Care sunt bolile grâului?” Cine dădea un răspuns bun trecea în faţă, cei care pierdeau rămâneau în spate. Presupun ca acest joc era un fel de precursor victorian al jocurilor de întrebări de azi care ne distrează atât de mult.

După asta, cred, unchii dispăreau, considerând că-şi făcuseră datoria faţă de mamă şi mătuşă. Granny B.

Rămânea şi la ceai, la care se servea chec cu madera, apoi sosea momentul teribil când îi aduceau ghetele cu nasturi, iar Harriet se apuca să îndeplinească îngrozitoarea sarcină de a i le pune. Era chinuitor să priveşti şi trebuie să fi fost cumplit să suporţi aşa ceva. Gleznele bietei Granny B. Se umflaseră până după-masă ca nişte butuci. Pentru a putea forţa nasturii în găurile lor cu ajutorul unui croşet special era necesar un mare efort şi se produceau înţepături dureroase urmate de strigăte ascuţite, scoase de Granny B. O, ghetele acelea cu nasturi! De ce oare le purtau oamenii? Să fi fost recomandate de doctori? Reprezentau oare ele preţul unei devoţiuni faţă de modă? Ştiu că se spunea că ghetele erau bune pentru a întări gleznele copiilor, dar nu era cazul pentru o femeie de 70 de ani. În cele din urmă, încălţată cu ghetele, încă palidă din cauza durerilor, pleca la drum cu trenul şi autobuzul la reşedinţa ei din Bayswator10.

Bătrânii gentlemeni, prietenii lui Auntie-Grannie reprezentau o caracteristică specială a vieţii de la Ealing, aşa că trebuie să-mi acord plăcerea de a-i menţiona aici măcar pe scurt.

Ealing era pe atunci ca şi Cheltenham sau Lemington Spa. Ofiţerii pensionari veneau acolo în număr marc pentru „aerul sănătos” şi avantajul de a fi atât de aproape de Londra. Grannie ducea o viaţă socială completă – întotdeauna a fost o femeie de societate.

Casa ei era mereu plină cu o mulţime de colonei şi generali bătrâni cărora le broda veste, le împletea ciorapi pentru noapte. „Sper că soţia dumneavoastră nu va obiecta. Nu mi-ar place să vă fac neplăceri”. Bătrânii colonei şi generali dădeau întotdeauna răspunsuri galante. Şi plecau foarte încântaţi de succesul pe care-l aveau. Politeţea lor excesivă mă făcea întotdeauna timidă. Glumele pe care le debitau ca să mă distreze nu păreau deloc hazlii şi maniera lor de comportare afectată mă irita.

— Micuţa noastră lady ce doreşte pentru desert? Dulciuri pentru micuţa lady dulce…

— O piersică acum? Sau poate câteva din aceste prune aurii pentru a se asorta la cârlionţii de aur?

Cu obrajii împurpuraţi din cauza stării în care mă aflam, am şoptit ca aş vrea o piersică.

— Şi care piersică? Alege.

— Vă rog, o vreau pe cea mai mare şi mai frumoasă.

Hohote de râs. Nu-mi dădeam de loc seama de ce, se vede că făcusem vreo glumă.

— Nu trebuie să ceri niciodată pe cea mai mare, mi-a spus Nursie mai târziu, înseamnă că eşti lacomă. Înţelegeam că mă arătam lacomă, dar nu înţelegeam ce era caraghios în asta! Când era vorba să fie călăuză în privinţa bunelor maniere, Nursie era întotdeauna în elementul ei.

— La masă trebuie să mănânci mai repede. Presupun că ai să fii într-o casă ducală, când ai să creşti mare, hm?

Nimic nu părea mai improbabil, dar am acceptat posibilitatea.

— Vor fi acolo un majordom şi mai mulţi valeţi şi când va veni momentul să se ridice farfuriile o s-o ridice şi pe a ta chiar dacă nu ai terminat de mâncat.

M-am îngălbenit în faţa acestei perspective şi m-am apucat cu toată sârguinţa să înghit oaia fiartă pe care o aveam în farfurie.

Pe buzele lui Nursie fluturau mereu poveşti din viaţa aristocraţiei. Mă puneau la mare ambiţie. Ceea ce doream mai mult ca orice pe lume era să fiu într-o bună zi Lady Agatha.

Cunoştinţele lui Nursie privind viaţa socială erau inexorabile, însă, spunea ea:

— N-ai să fii niciodată o lady.

— Niciodată? Eram îngrozită.

— Niciodată, repeta Nursie realistă, hotărâtă. Pentru a fi Lady Agatha trebuie să fii fiica unui duce, a unui marchiz

sau a unui conte. Dacă te măriţi cu un duce vei fi ducesă, după titlul soţului. Nu e ceva eu care să te fi născut.

A fost primul meu contact cu inevitabilul. Există lucruri care nu pot fi împlinite. Este important să-ţi dai seama de aceasta la începutul vieţii şi este foarte bine pentru tine. Există lucruri pe care nu le poţi avea – un păr ondulat natural, ochi negri (dacă ai tăi se întâmplă să fie albaştri), sau titlul de Lady Agatha.

Dacă mă gândesc bine, snobismul care mă rodea în copilărie, acela de-a mă trage dintr-o spiţă nobilă, era mai uşor de înghiţit decât celelalte, ca snobismul de a fi bogat sau cel intelectual de azi.

Snobismul intelectual pare că alimentează azi o formă cu totul specială de invidie şi venin. Părinţii sunt hotărâţi ca odraslele lor să strălucească. „Am făcut, mari sacrificii ca să ai o educaţie aleasă”, spun ei. Copilul este considerat mult prea vinovat dacă nu împlineşte speranţele lor. Părinţii sunt foarte siguri că totul depinde de împrejurări şi nu de aptitudinile naturale.

Cred că părinţii de la sfârşitul epocii victoriene erau mai realişti şi aveau, într-adevăr, mai multă consideraţie pentru copiii lor şi faţă de ceea ce ar fi fost o „viaţă fericită şi plină de succes” a acestora. Pe atunci lumea nu ţinea atât de mult să fie la fel cu vecinul mai răsărit. Azi, am sentimentul că cei care doresc să reuşească copiii lor o fac mai mult pentru propriul lor prestigiu. Victorienii îşi priveau odraslele cu mai puţină pasiune şi luau hotărâri ţinând seama de capacitatea lor. A. Avea să fie cea drăguţă, B. Cea deşteaptă, C. Era mai simpluţ, el nu era un intelectual – o activitate într-o întreprindere industrială sau în construcţii va fi lucrul cel mai potrivit pentru el. Şi aşa mai departe. Uneori greşeau şi ei, dar în general cam astfel era. Este o mare uşurare când ştii că nu se aşteaptă de la tine să dai mai mult decât ai.

Punctul de vedere general în anii tinereţii mele era mai modest, avea o oarecare umilinţă. Te acceptai aşa cum erai.

Aveai însuşiri şi aveai responsabilităţi. Ca şi la jocul de cărţi după ce ai dat cărţile ţi le potriveşti şi hotărăşti cum să joci mai bine eu ce ai în mână. Sunt sigură că se nutrea mai puţină invidie şi resentiment faţă de cei talentaţi sau cu o situaţie materială mai bună. Dacă vreun copil cu care erai prieten avea jucării scumpe şi frumoase, nu te aşteptai să le ai şi tu şi nici nu cereai, aşa ceva. Aş fi putut spune mamei: „Freda are o minunată casă de păpuşi, aş vrea să am şi eu una la fel”, mama ar fi răspuns cu mult calm,: „Da, e foarte plăcut pentru ea. Dar, ştii, părinţii ei sunt mult mai bogaţi decât noi.” Azi, lucrurile se petrec cam aşa: „Marylyn are o bicicletă, de ce să nu pot avea şi eu una?” Şi asta spus ca şi cum ar fi fost un drept.

Spre deosebire de mulţi dintre prietenii noştri, noi nu eram cu adevărat „bogaţi”. Tata, ca american, era considerat în mod implicit ca fiind „bogat”. Toţi americanii se presupunea că sunt bogaţi. De fapt, despre tata nu se putea spune că avea o oarecare stare. Nu aveam un majordom sau un fecior. Nu posedam trăsură cu cai şi nici vizitiu. Aveam doar trei servitori, ceea ce pe atunci reprezenta un minimum. Pe o zi umedă, dacă erai invitată la ceai la o prietenă, umblai mai bine de o milă prin ploaie cu un impermeabil pe tine şi cu galoşi în picioare; nu se comanda niciodată o trăsură pentru un copil, decât dacă se ducea la o reuniune mai importantă şi avea o rochie care se putea strica.

Pe de altă parte mâncărurile care se serveau la noi în casă, când aveam oaspeţi, erau nemaipomenit de alese În comparaţie cu standardele de azi; ţi-ar trebui acum un şef bucătar cu ajutoare pentru a le putea prepara. Mai zilele trecute am dat peste un meniu de la o masă de la noi, de pe vremuri, pentru zece persoane, începea cu supă pasată sau limpede, apoi plătică rasol sau fileuri de somn. Urma friptură de miel. Apoi, cu totul neaşteptat, homar cu maioneză, prăjitură diplomat, şarlotă şi apoi desertul. Toate acestea făcute doar de Jane singură, neajutată de nimeni.

În zilele noastre, desigur, la un venit echivalent, o familie ar avea, fără îndoiala, un automobil, poate doi servitori cu ziua şi orice invitaţie mai importantă ar fi la o masă restaurant sau pregătită acasă de soţie.

În familia noastră, soră-mea a fost cea recunoscută ca „isteaţă”. Directoarea şcolii ei de la Brighton a stăruit să se ducă la Girton11. Tatei nu i-a plăcut şi a spus că nu se poate să facem din Madge o femeie savantă. Mai bine o trimitem la Paris pentru completarea educaţiei. Aşa că sora mea, spre totala ei satisfacţie, căci nu avea chef să se ducă la Girton, a plecat la Paris. Evident, ea era deşteaptă familiei, spirituală, plină de nerv, cu o replică imediată şi succes în orice împrejurare. Fratele meu, mai tânăr cu un an decât Madge, avea imens de mult farmec personal, o înclinare pentru literatură, dar altfel, din punct de vedere intelectual, era cam înapoiat. Cred că atât mama cât şi tata au fost conştienţi că el va fi copilul „dificil”. Dovedea o mare dragoste pentru inginerie. Tata sperase că va intra la o bancă, dar şi-a dat seama că nu avea capacitatea necesară ca să reuşească, aşa că s-a apucat de inginerie, dar nu a fost în stare să o ducă până la capăt, de vreme ce nu era bun la matematică.

Eu am fost întotdeauna considerată, deşi cu blândeţe, ca fiind cea înceată la cap. Reacţiile mamei şi ale sorei mele erau foarte iuţi şi niciodată nu mă puteam ţine de ele, nu eram în stare nici să vorbesc prea clar. Îmi era foarte greu să exprim, prin cuvinte, ceea ce vroiam să spun. „Agatha e atât de înceată la cap”, asta era mereu plângerea celor din jur. Aveau dreptate. Ştiam şi acceptam asta. Nu mă îngrijora şi nici nu mă mâhnea. Mă resemnasem să fiu cea „greoaie la minte”. Abia pe la 20 de ani mi-am dat seama că standardele familiei mele erau foarte înalte şi de fapt eram tot atât de ageră la minte, dacă nu şi mai ageră decât oamenii obişnuiţi. Niciodată nu am fost în stare să vorbesc prea limpede şi întotdeauna îmi va fi limba legată. Este

probabil una din cauzele datorită căreia am devenit scriitoare.

Prima mare durere adevărată a vieţii mele a fost despărţirea de Nursie. Ce vârstă avea de fapt, nu a ştiut nimeni niciodată, dar ar fi putut foarte bine să aibă vreo 80 de ani sau chiar ceva mai mult. De câteva timp, unul dintre cei cărora le fusese guvernantă, şi care avea o proprietate în Somerset, o îndemna stăruitor să se retragă, să nu mai lucreze, oferindu-i o mică locuinţă confortabilă pe proprietatea lui, unde putea să locuiască până la sfârşitul vieţii împreună cu sora ei. În fine, în cele din urmă, s-a hotărât. Îmi lipsea teribil de mult. În fiecare zi îi scriam un bileţel plin de greşeli, căci scrisul şi ortografia au fost foarte grele pentru mine multă vreme. Scrisorile mele erau lipsite de originalitate, fiind mereu aceleaşi.

„Draga mea Nursie, Îmi lipseşti foarte mult. Sper că eşti bine. Am găsit un purice pe Tony.

Multă dragoste şi sărutări de la Agatha”.

Mama îmi dădea de fiecare dată timbrul necesar pentru aceste, scrisori, dar după câteva timp a schiţat un protest amabil:

— Cred că nu-i nevoie să-i scrii în fiecare zi. Poate de două ori pe săptămână ar fi de ajuns, nu?

Am rămas îngrozită.

— Dar mă gândesc la ea în fiecare zi; trebuie să-i scriu.

A oftat, dar nu a obiectat. Totuşi a continuat cu sugestii amabile. Au trecut câteva luni până am redus corespondenţa la două scrisori pe săptămână, aşa cum îmi sugerase mama. Nursie la rândul ei scria foarte greu şi în orice caz era prea înţeleaptă, presupun, ca să mă încurajeze în fidelitatea mea încăpăţânată. Îmi scria două scrisori drăguţe, şterse. Cred că mama era tulburată că nu o puteam uita şi a discutat situaţia asta cu tata care a răspuns în mod foarte neaşteptat:

— Ei bine, când erai mică, iar eu mă aflam în America şi tu te gândeai la mine cu fidelitate.

Mama a replicat că asta era cu totul altceva.

— Ţi-a trecut vreodată prin minte că am să mă întorc şi am să mă căsătoresc cu tine, când vei fi mare? a întrebat-o el.

Mama i-a spus:

— Nu, într-adevăr. Dar apoi, ezitând, a recunoscut totuşi că avusese şi ea un vis cu ochii deschişi. Era un vis sentimental, tipic victorian. Se făcea că tata avea să facă o căsătorie strălucită, dar nefericită. Deziluzionat, după moartea soţiei sale s-a întors în căutarea liniştitei lui verişoare. Clara, suferindă, neputincioasă, stând în permanenţă întinsă pe o sofa, în cele din urmă l-a binecuvântat, dându-şi ultima suflare, în timp ce-i povestea râdea. „M-am gândit că dacă stau întinsă pe o sofa, acoperită cu o cuvertură frumoasă din lână moale, nu voi părea atât de bondoacă”.

Stingerea din viaţă la o vârstă fragedă şi boala făceau tot atât de mult parte din tradiţia atmosferei romantice, de atunci, pe cât pare să facă robusteţea astăzi.

Niciuna din tinerele din acel timp nu mărturisea că ar fi avut o sănătate bună. Grannie, întotdeauna îmi spunea cu multă satisfacţie, cât de delicată fusese ea pe când era copil, şi că niciodată nu sperase că va trăi să ajungă la „maturitate”. Cea mai mică atingere a mâinii o făcea să leşine. Granny B. (mama mamei), pe de altă parte, mărturisea despre sora ei: „Margaret a fost întotdeauna foarte robustă. Eu eram cea delicată.”

Auntie-Grannie a trăit până la 92 de ani şi Granny B. Până la 86 de ani; şi, în sinea mea, mă îndoiesc că au fost chiar atât de delicate. Dar o sensibilitate extremă, leşinuri, o tuberculoză timpurie erau foarte la modă. Într-adevăr, bunica împărtăşea atât de mult acest punct de vedere, încât în mod frecvent, aşa, tam-nisam, informa în mod misterios pe diferiţii tineri din jurul meu cât de teribil de delicată şi firavă eram. Când aveam 18 ani unul din admiratorii mei mă întreba cu îngrijorare: „Eşti sigură că nu o să răceşti?” Indignată, protestam şi-i spuneam că întotdeauna fusesem

robustă şi faţa îngrijorată se lumina. „Dar de ce spune bunica ta că eşti delicată?” Atunci trebuia să le explic că bunica făcea ce-i stătea în putere, plină de loialitate, pentru ca să par interesantă. Grannie îmi povestea că în tinereţea ei tinerele fete nu erau niciodată în stare să mănânce cine ştie cât şi că abia se atingeau de mâncare la masă, dacă era prezent vreun bărbat. Mai târziu li se duceau în camera de culcare tăvi copioase.

Bolile şi morţile timpurii erau prezente şi în cărţile pentru copii. Există o carte, „Violeta noastră albă”, care îmi plăcea foarte mult. Micuţa Violeta, prezentată în prima pagină ca o fiinţă foarte bolnavă, murea în ultima pagină înconjurată de familia ei în lacrimi. Tragedia care învăluia cartea era întreruptă doar de cei doi fraţi neastâmpăraţi şi răi care tot timpul făceau pozne. Little Women12, o poveste veselă, în linii mari, până la urmă o sacrifica pe Beth, fata cu faţa ca un trandafir. Moartea micuţei Nell din „Old Curiosity Shop” (Prăvălia de antichităţi) mă lasă rece şi uşor dezgustată, dar, pe vremea lui Dickens desigur, familii întregii erau mişcate până la lacrimi de patosul cărţii.

Acest obiect de mobilier, sofaua, este azi asociată mai degrabă cu psihiatrul, dar în epoca victoriană era simbolul unei morţi timpurii, a slăbiciunii şi a poveştii romantice cu literă mare. Dintr-un punct de vedere practic sunt înclinată să cred că soţia victoriană şi mama trăgeau un profit frumuşel de pe urma acestei poveşti; găseau o scăpare de munca ingrată a gospodăriei. Foarte adesea, prin deceniul al cincilea al secolului trecut, femeile se instalau pe sofa, petrecând astfel o viaţă plăcută, fiind servite la picioare, primind o consideraţie plină de afecţiune din partea soţului devotat, servicii fără resentimente din partea fiicelor. Prietenii veneau să o vadă, iar răbdarea şi bunăvoinţa cu care suporta „maladia” erau admirate de toţi. Să fi suferit într-adevăr de ceva? Probabil că nu. Fără îndoială că o durea spatele şi suferea de dureri de picioare după cum

suferim mulţi dintre noi pe măsură ce înaintăm în viaţă. Răspunsul îl oferea sofaua.

O altă carte preferată de mine era una în care se vorbea despre o mică fetiţă nemţoaică (evident o invalidă), care stătea toată ziulica întinsă, uitându-se pe fereastră. Îngrijitoarea ei, o tânără femeie egoistă, care vroia să se distreze, a plecat într-o bună zi pentru a privi o procesiune. Bolnava s-a aplecat din pat prea mult pe fereastră, a căzut şi a rămas moartă pe loc. Îngrijitoarea cea iubitoare de plăceri a fost chinuită toată viaţa de remuşcări, purtându-şi pe chip mâhnirea. Toate aceste poveşti tenebroase le citeam cu mare satisfacţie. În anii de început ai vieţii mele veneau în casa noastră foarte multe persoane interesante. Păcat că nu-mi mai amintesc nimic despre nimeni.

Tot ceea ce-mi aduc aminte, bunăoară despre Henry James, sunt doar plângerile mamei, că întotdeauna cerea o bucăţică de zahăr ruptă în două pentru ceai şi asta era într-adevăr un moft, căci şi o bucăţică mică i-ar fi fost suficientă. Venea şi Rudyard Kipling şi iarăşi singura mea amintire despre el este o discuţie între mama şi un prieten cu privire la căsătoria scriitorului cu doamna Kipling. Prietenul mamei a încheiat spunând: „Ştiu motivul, unul este complementul perfect al celuilalt”. Crezând că e vorba de „compliment” mie remarca mi s-a părut foarte obscură, dar când Nursie mi-a explicat într-o zi că a fi cerută în căsătorie reprezintă complimentul cel mai mare pe care un bărbat putea să-l facă unei femei, am început să mă dumiresc despre ce era vorba.

Deşi îmi amintesc că veneam jos, când erau oaspeţi la ceai, îmbrăcată într-o rochie de muslin alb cu o panglică galbenă, din satin, la talie, aproape nimeni din cei prezenţi nu mi-a rămas în minte. Oamenii pe care mi-i imaginam erau întotdeauna mai reali decât cei din carne şi oase pe care îi întâlneam. Îmi aduc aminte, totuşi, de o prietenă apropiată a mamei, o domnişoară Tower, dar mai ales pentru că mă străduiam enorm să o ocolesc. Avea nişte dinţi albi foarte

mari şi, în sinea mea, eram de părere că arată întocmai ca un lup. Avea un obicei supărător: mă prindea, mă săruta cu vehemenţă şi exclama: „Aş putea să te mănânc”. Mă temeam mereu că ar fi în stare s-o facă. Toată viaţa mea m-am abţinut cu grijă să mă reped la copii şi să-i sărut fără să mi se ceară. Bieţii mititei, cum puteau ei să se apere? Draga domnişoară Tower, era atât de bună, de blândă şi atât de iubitoare de copii, dar habar n-avea de sentimentele lor.

Lady MacGregor era una din figurile proeminente ale vieţii sociale din Torquay şi ne înţelegeam bine, într-un mod glumeţ. Când încă mă mai duceau pe stradă cu căruciorul, m-a acostat într-o zi şi m-a întrebat dacă o cunoşteam. Am răspuns cu toată sinceritatea că nu.

— Spune-i mamei, stărui ea, că ai întâlnit azi pe doamna Snooks. De cum a plecat, Nursie a început să mă dojenească.

— E lady MacGregor şi o ştii foarte bine.

După aceea îi ziceam întotdeauna doamna Snooks. Asta a rămas gluma noastră cea mai grozavă.

Cea mai drăguţă prietenă a mamei, Pussy Richards, venea adesea să stea la noi. Avea părul scurt numai cârlionţi, purta haine bărbăteşti, cămăşi albe şi era o plăcere să te joci eu ea. Când fratele meu era mic, ea se ducea în camera lui să-i spună noapte bună. Odată, când era în rochie de seară, fratele meu s-a uitat la gâtul şi umerii ei goi şi i-a spus cu un dezgust puritan: „Nu ai partea de sus a rochiei, domnişoară Richards, nu poţi să mergi aşa la masă”.

Ritchie, cum îi ziceam, era singura persoană care-i spunea mamei pe numele ei adevărat, Clarissa. A dus o viaţă frumoasă, aventuroasă, trăind de azi pe mâine, având tot felul de slujbe (într-o vreme când fetele binecrescute nu lucrau, dacă familiile puteau să le întreţină), era nebună după navigaţie pe bărci cu vele, lucrase ca vânzătoare într-un magazin şi mereu începea o „afacere” – mai întâi o prăvălie de dulciuri de casă, apoi croitorie şi după aceea practicând tot felul de arte şi meserii. Toate aceste încercări

se terminau printr-un dezastru financiar. Într-o zi, când croitoria ei se năruise şi nu mai avea nimic de lucru, Pussy era atât de flămândă, încât se hotărî să se ducă pe jos de la atelierul ei (din Holland Park Avenue), până la bunica mea, la Ealing. „Pentru că ştiam că tanti, draga de ea, o să mă oprească la dejun.” Dar, chiar cu puţin înainte de a ajunge în faţa casei, totuşi mândria din ea s-a revoltat la ideea de „a cerşi de mâncare” şi a făcut cale întoarsă, străbătând din nou drumul pe jos, ajungând extenuată. Dar, din fericire, tocmai atunci a venit cineva care dorea două bluze marinăreşti. Nu ştiu dacă toate aventurile lui Ritchie erau adevărate, dar când le spunea ne făcea pe toţi să râdem până nu mai puteam.

O fire veselă avea şi naşul meu, lordul Lifford, pe atunci căpitanul Hewitt. Într-o zi a venit la noi şi aflând că domnul şi doamna Miller erau plecaţi, a declarat:

— Foarte bine, o să intru şi o să-i aştept, încercând să treacă pe lângă fata din casă. Dar aceasta, conştiincioasă, îi închise uşa în nas şi fugi sus să-i vorbească de la fereastra, bine plasată, a cabinetului de toaletă, în cele din urmă a convins-o că era un prieten al familiei, mai ales pentru că i-a spus:

— Ştiu de la care fereastră vorbeşti, este cea de la closet.

Această dovadă a cunoaşterii topografiei locului a convins-o pe fată şi l-a lăsat să intre, retrăgându-se însă ruşinată, căci recunoscuse că-i vorbise din cabinetul de toaletă.

Aveam foarte mare grijă pe atunci să nu fim văzuţi intrând sau ieşind din closete, decât cel mult de către un membru al familiei, sau un prieten intim. Aşa ceva era greu de realizat în casa noastră, deoarece încăperea se afla la jumătatea scărilor, văzându-se perfect din hol. Cel mai rău lucru era să te afli înăuntru şi să auzi jos voci. Atunci era imposibil să mai ieşi de acolo. Trebuia să rămâi zăgăzuit, până când trecerea devenea liberă.

Soţia naşului meu şi mama erau prietene apropiate, dar dintr-o mică neînţelegere nu au reuşit niciodată să-şi spună

pe nume. Mama refuza să folosească diminutivul de „Nellie”. „Nu ţi se potriveşte, ai nume frumos, Helen. O să-ţi spun aşa.” Dar doamna Hewitt ţinea morţiş la Nellie, astfel că şi-au spus cu convingere doamna Hewitt şi doamna Miller.

Despre prietenii mei copii nu prea îmi aduc aminte. Dorothy şi Dulcie erau mai mici decât mine, insensibili, aveau polipi şi-i găseam foarte plictisitori. Luam ceaiul în grădină şi alergam în jurul unui ilex mare. Mâncam smântână de Devon cu „tough cakes” (un fel de chifle). Nu pot să-mi imaginez de ce ne plăceau. Tatăl lor, domnul B., era un bun prieten de-al tatei. Curând după ce ne-am stabilit la Torquay, domnul B. I-a spus tatei că intenţiona să se căsătorească. I-a vorbit tatei despre o femeie minunată. „Şi mă sperie, Joe – toţi prietenii îi spuneau tatei Joe – mă sperie cu adevărat cât de mult mă iubeşte această femeie!”

Puţin după aceea, a apărut Ritchie, foarte tulburată. Fiind însoţitoarea cuiva într-un hotel din nordul Devonului s-a întâlnit, cu o tânără femeie înaltă şi destul de drăguţă, care stătea de vorbă cu glas tare cu o prietenă în holul hotelului.

„Mi-a căzut şi mie în sfârşit în mână o gâscă bună de jumulit, Dora”.

Aceasta a felicitat-o şi apoi au discutat îndelung tot felul de chestiuni referitoare la căsătorie. Şi a fost pomenit numele domnului B. Ca fiind achiziţia făcută.

După asta mama şi tata au stat mult de vorbă. Dacă trebuia făcut ceva şi ce anume în legătură cu aceasta? Puteau să-l lase pe bietul domn B. Să se căsătorească în felul acesta ruşinos, pentru a fi jefuit de bani? Era prea târziu? Îi va crede dacă-i vor spune cele auzite?

Tata a hotărât până la urmă. Nu i se va spune nimic domnului B. A umbla cu vorbe era un lucru josnic. B. Nu era un copil neştiutor. El alesese cu ochii deschişi.

N-aş putea spune dacă doamna B. S-a căsătorit cu soţul ei pentru bani sau nu; în orice caz era o soţie excelentă şi amândoi păreau a fi tot atât de fericiţi ca două turturele. Au

avut trei copii, tot timpul erau inseparabili şi o viaţă de familie mai fericită era greu de găsit în altă parte. Bietul B. A murit până în cele din urmă de cancer la limbă şi tot timpul cât a fost bolnav soţia lui l-a îngrijit cu multă devoţiune. Era o lecţie, spunea mama: niciodată nu poţi şti ce e mai bun pentru alţii.

Când erai invitat la masă sau la ceai la ei, întreaga conversaţie se purta în jurul mâncării.

— Percival, dragostea mea, grăia doamna B., încă puţin din friptura asta excelentă? E delicioasă şi fragedă.

— Cum spui tu, Edith, draga mea. O felie doar. Uite sosul de capere. Este excelent. Dorothy, dragostea mea, încă puţină friptură?

— Nu, mulţumesc, tată.

— Dulcie, numai o bucăţică mică de pulpă?

— Nu, mulţumesc, mamă.

Cea mai mare indignare a doamnei B. S-a datorat unei mese la Exeter.

A venit să ne povestească totul despre aceasta.

— Ai putea să-ţi închipui oare, doamnă Miller, şi asta la cel mai bun hotel din Exeter! Mă uitam în farfuriile copiilor şi nu-mi venea să-mi cred ochilor. Larve, doamnă Miller! Da, larve! Am chemat chelnerul şi i-am spus să ia farfuriile. Cum este posibil?! Ruşinos! Refuz să plătesc! Când m-am întors acasă şi i-am povestit lui Perceval, nu putea să mă creadă. Am discutat toată seara.

Mai aveam o prietenă, Margareta. Era ceea ce se putea numi o prietenă semioficială. Nu mergeam una la alta (mama Margaretei avea un păr portocaliu la culoare şi obraji foarte roz. Presupun acum că era considerată o femeie cam uşoară şi tata nu-i dădea voie mamei să-i facă vizite), dar ne plimbam împreună. Cred că guvernantele noastre erau prietene. Margaret era foarte vorbăreaţă şi întotdeauna mă făcea să nu mă simt bine împreună cu ea. Îi căzuseră dinţii din faţă şi din această cauză nu înţelegeam nimic din ce spunea. Consideram că ar fi teribil de crud să-i

mărturisesc şi-i răspundeam la întâmplare devenind din ce, în ce mai disperată. În cele din urmă îmi propuse să-mi spună, o poveste. N-am înţeles nimic din ce mi-a povestit. După ce vorbi mult timp termină triumfătoare: „Nu crezi că-i o poveste frumoasă?” Am fost imediat de acord, dar cum îmi punea întrebări pe care nu le mai puteam suporta, am întrerupt-o în mod categoric: „Am să-ţi spun eu acum o poveste, Margaret.” Evident erau unele lucruri neclare în povestea ei pe care vroia să le lămurească, discutându-le cu mine, dar simţeam că nu mai pot suporta.

— Este o poveste despre… despre un sâmbure de piersică, am început eu să improvizez în disperare. Despre o râmă care locuia într-un sâmbure de piersică.

— Continuă, spuse Margaret.

Şi am tot ţinut-o aşa până când s-a zărit poarta casei ei.

— E o poveste foarte drăguţă, mi-a spus Margaret plină de bună cuviinţă. Din ce carte de basme este?

Nu era din nici o carte de poveşti, ieşise din capul meu. Cred că nici măcar nu era o poveste deosebită. Dar m-a salvat şi nu m-a lăsat să fiu nemiloasă şi să-i reproşez lipsa dinţilor. I-am spus că nu-mi amintesc din ce carte de poveşti era.

Când aveam cinci ani, sora mea a venit „terminată” de la Paris. Îmi aduc aminte de emoţia produsă de coborârea ei, la Ealing, dintr-un taxi. Purta o nostimă pălărioară galben-pai, cu un voal alb cu puncte negre, şi mi s-a părut o persoana cu totul nouă. Era foarte drăguţă cu sora ei mai mică şi obişnuia să-mi spună poveşti. Se implicase şi în educaţia mea încercând să mă înveţe franceză după un manual numit „Le Petit Percepteur” (Micul perceptor). Nu era, cred eu, un prea bun profesor şi începuse să-mi displacă acea carte. Îmi aduc aminte că, de vreo două ori, am ascuns-o în spatele altor cărţi de pe raft; oricum, nu după mult timp, apărea din nou. Mi-am dat seama că trebuia să mă străduiesc mai mult. Într-un colţ din cameră era o vitrină în care era un vultur pleşuv împăiat – mândria

tatălui meu. Am băgat „Micul perceptor” în spatele vulturului. Asta s-a dovedit a fi un real succes. Câteva zile au trecut şi vânătoarea pentru descoperirea cărţii eşuase. Totuşi, mama a găsit soluţia cea mai bună pentru a-mi combate efortul depus. A declarat că v-a da ca premiu, celui care o găseşte, o bucată delicioasă de ciocolată. Lăcomia m-a dus la pierzanie. Am căzut în cursă şi, prefăcându-mă, din greu, că o caut prin cameră m-am urcat pe un scaun, am aruncat o privire în spatele vulturului şi, cu o voce surprinsă, am exclamat: „O! Aici era!” Pedeapsa nu a întârziat. Am fost certată cu blândeţe şi trimisă în pat pentru tot restul zilei. Mi s-a părut corectă pedeapsa pentru că fusese prinsă, dar nu mi s-a părut corect că nu mi s-a dat premiul. Ciocolata fusese promisă cui avea să găsească respectiva carte şi EU o găsisem.

Sora mea inventase un joc care, deopotrivă, mă fascina şi mă îngrozea. Era vorba de „Sora cea mare”. Ideea era că în familia noastră exista o soră mai mare, mai mare chiar decât sora mea. Această soră era nebună şi trăia într-o peşteră la Corbin’s Head, dar, din când în când, mai venea pe la casa noastră. Ca înfăţişare nu se deosebea de sora mea, cu excepţia vocii, care era destul de diferită – avea o voce înfricoşătore.

— Ştii cine sunt, nu-i aşa, dragă? Sunt sora ta Madge. Nu crezi ca sunt altcineva, nu? N-ai putea crede asta…

Mă cuprindea o spaimă teribilă. Bineînţeles, ştiam că, în realitate, e doar Madge… dar dacă nu era? Nu cumva era adevărat? Acea voce, acea privire lăturalnică… ERA sora cea mare!

Mama, de obicei, se enerva:

— N-am de gând să te las să îngrozeşti bietul copil cu jocul acesta prostesc, Madge!

Madge răspundea destul de pertinent:

— Dar ea îmi cere asta!

Şi chiar o făceam. Îi spuneam:

— Crezi că sora cea mare o să vină curând?

— Habar n-am. Vrei să vină?
— Da, da. Vreau.
Chiar voiam? Presupun că da.
Dar dorinţa mea nu era satisfăcută pe loc. Doua sau trei zile mai târziu se auzea un ciocănit la uşa camerei mele şi o voce întreba:
— Pot intra, dragă? Sunt sora ta cea mare.
Chiar şi mulţi ani mai târziu, Madge avea nevoie doar să imite vocea aceea şi mă treceau fiori pe şira spinării.
De ce ÎMI plăcea să fiu înfricoşată? Ce dorinţe instinctive sunt satisfăcute de teroare? Chiar, de ce le plac copiilor poveştile cu urşi, lupi şi vrăjitoare? Cumva se revoltă împotriva vieţii „prea" sigure? E un dram de pericol în viaţă o necesitate a fiinţei umane? Delicvenţa juvenilă din zilele noastre poate fi atribuită, măcar în parte, unei „prea mari" siguranţe? Ai nevoie, instinctiv, de ceva de combătut, de învins, pentru a demonstra ceva în proprii tăi ochi? Oricum, ca multe lucruri în viaţă, ai nevoie de un pic de teama, dar nu prea multă.
Sora mea se pricepea de minune să spună poveşti. Chiar şi fratele meu, când era mic, o îndemna:
— Povesteşte-mi-o din nou.
— Nu vreau.
— Ba da, ba da.
— Nu, nu vreau.
— Te rog, fac orice.
— Mă laşi să te muşc de deget?
— Da.
— O să te muşc rău. Poate chiar o să ţi-l smulg.
— Nu contează.
Şi Madge spune povestea încă o dată. Apoi apuca degetul lui Monty şi îl muşca. Monty începea să ţipe. Mama apărea. Madge era pedepsită.
— Dar aşa a fost înţelegerea!, spunea ea, fără să manifeste vreo remuşcare.

Îmi aduc aminte bine de prima mea poveste scrisă, o melodramă, însă foarte scurtă, căci şi scrisul şi ortografia constituiau un adevărat chin pentru mine.

Era vorba despre nobila lady Madge (bună) şi sângeroasa lady Agatha (rea) şi despre moştenirea unui castel.

I-am arătat-o sorei mele, sugerându-i că am fi putut să o jucăm ca pe o piesă de teatru. Sora mea a declarat imediat că ar prefera să fie ea sângeroasa lady Agatha şi eu buna şi nobila lady Madge.

— Dar de ce nu vrei să fii tu cea bună? am întrebat-o mirată.

Sora mea mi-a răspuns că este mult mai distractiv să fii rău. Am fost bucuroasă, căci numai din politeţe atribuisem nobleţe sufletească lui lady Madge. Îmi amintesc că tata a râs grozav de efortul meu, dar cu bunătate, iar mama mi-a spus că ar fi mai bine să nu folosesc cuvântul sângeros, căci nu era prea frumos. „Dar era sângeroasă, am explicat eu. A omorât o mulţime de oameni. Era ca Mary cea sângeroasă care ardea oamenii pe rug.”

Cărţile de basme au jucat un mare rol în viaţa mea.

Grannie mi le dădea în dar la zilele mele de naştere şi la Crăciun. „Cartea de poveşti galbenă”, „Cartea de poveşti albastră”, şi aşa mai departe. Îmi plăceau toate şi le citeam de mai multe ori. Mai era şi o colecţie de poveşti despre animale de Andrew Lang, cuprinzând una despre Androcles şi leul. Şi asta îmi plăcea.

Cam pe atunci cred că am descoperit cărţile doamnei Molesworth, o foarte cunoscută autoare de poveşti pentru copii. Nu m-am săturat citindu-le ani de-a rândul şi acum, când le recitesc, mi se par tot foarte bune. Desigur că azi copiii le-ar găsi învechite, dar au personaje bine construite. Mai citesc şi acum cu plăcere „Ceasul cu cuc” şi „Camera cu tapiserii”, cartea mea favorită, dar „Ferma de la răscruce de vânturi” mi se pare lipsită de interes şi mă întreb cum de-mi plăcea atât de mult.

A citi cărţi de poveşti era considerat un lucru mai puţin virtuos. Nici o carte de poveşti dimineaţa, când se presupunea că trebuie să ai de făcut ceva folositor. Chiar şi azi, dacă citesc o carte după micul dejun, încerc un sentiment de vinovăţie. Acelaşi lucru este valabil pentru jocul de cărţi duminica. Nu acceptasem condamnarea lui Nursie adusă cărţilor de joc ca fiind „volumul cu ilustraţii al diavolului”, dar „nici un joc de cărţi duminica” era o regulă a casei şi în anii de mai târziu, când jucam bridge duminica, nu puteam să nu mă gândesc că era condamnabil.

Câtva timp înainte de plecarea lui Nursie, mama şi tala s-au dus în America, iar Nursie şi cu mine am rămas la Ealing.

Am rămas mai multe luni acolo, simţindu-mă foarte bine. Stâlpul de rezistenţă al casei lui Grannie era o bucătăreasă bătrână, zbârcită, Hannah. Pe cât era Jane de grasă, pe atât era ea de slabă, numai piele şi oase, cu o faţă adânc brăzdată şi adusă din umeri. Ca toate bucătăresele pe care mi le amintesc din acel timp, gătea minunat. Făcea de asemenea de trei ori pe săptămână pâine de casă şi aveam şi eu voie să stau în bucătărie şi să-mi fac micile mele franzele şi colaci. O singură dată am intrat în conflict cu ea, când am întrebat ce înseamnă măruntaie. Măruntaie era un cuvânt pe care, evident, tinerele fete bine crescute nu-l foloseau. Vroiam să o necăjesc, alergând dintr-un capăt în celălalt al bucătăriei tot întrebând: „Hannah, ce sunt măruntaiele? Hannah, te întreb pentru a treia oară ce sunt măruntaiele?” În cele din urmă Nursie m-a scos de acolo şi am fost dojenită. Hannah nu mi-a vorbit două zile. După aceea am avut mult mai multă grijă să nu mai încalc regulile ei. Cândva, în timpul şederii mele la Ealing, am fost dusă probabil la Jubileul de Diamant13, căci am dat de curând peste o scrisoare scrisă de tata din America folosind stilul sacrosanct al zilei, cu totul diferit de vorbirea veselă şi uşor licenţioasă a tatei.

„Agatha, trebuie să te porţi foarte frumos cu draga Auntie-Grannie, căci nu uita cât de bună a fost ea întotdeauna cu tine şi cât te răsfaţă. Am aflat că vei vedea acel minunat spectacol pe care ţi-l vei aminti întotdeauna, căci este ceva care se vede o singură dată în viaţă.

Trebuie să-i spui cât eşti de recunoscătoare, ce minunat este pentru tine. Aş vrea să fiu şi eu acolo, ca şi mama, de altfel. Ştiu că nu-l vei uita niciodată."

Tatei îi lipsea darul profeţiei, căci am uitat acel spectacol. Nu-mi amintesc absolut nimic. Cât de aiuriţi sunt copiii! Când îmi îndrept privirile spre trecut, ce-mi amintesc? Tot felul de fleacuri: cusătoresele de prin case, colacii de pâine pe care îi făceau în bucătărie, cum îi mirosea gura colonelului F. Şi ce uit? Un spectacol pentru care cineva a plătit o mulţime de bani ca să văd şi să ţin minte. Îmi este foarte ciudă pe mine. Ce copil oribil, nerecunoscător am fost!

Asta îmi aminteşte de o coincidenţă surprinzătoare, încât îţi vine să crezi că nici nu s-a putut întâmpla vreodată. Era, bănuiesc, la funeraliile Reginei Victoria. Atât Auntie-Grannie, cât şi Granny B. Aveau intenţia să asiste. Închiriaseră locuri la o fereastră, într-o casă, undeva lângă gara Paddington, şi trebuiau să se întâlnească amândouă acolo în ziua cea mare.

Auntie-Grannie, ca să aibă tot timpul necesar, s-a sculat la cinci dimineaţa, a plecat de la Ealing şi a ajuns aşa cum trebuia la gara Paddington. Calculase astfel că va avea la dispoziţie trei ore bune să sosească la locul respectiv. Îşi luase cu ea ceva de lucru, hrană pentru a-i trece timpul mai uşor, de îndată ce va fi acolo şi se va instala. Dar, vai, timpul care-l socotise ea nu era suficient. După ce a părăsit gara Paddington, nici nu a fost în stare să-şi taie drum prin lumea care se îngrămădea pretutindeni. Doi oameni de la o ambulanţă au scos-o din mulţime, spunându-i că nu poate merge mai departe.

— Dar trebuie, trebuie! strigă ea, lacrimile curgându-i şiroaie pe obraz. Am o cameră cu locul meu, primele două locuri la fereastra a doua de la etajul al doilea, aşa încât să pot vedea totul. Trebuie.

— Este imposibil, doamnă, străzile sunt supraaglomerate, nimeni nu a mai putut trece de jumătate de oră.

Bunica plângea din ce în ce mai tare. Agentul sanitar îi spuse cu blândeţe:

— Mă tem că nu veţi vedea nimic, dar pot să vă duc în josul străzii, unde se află ambulanţa noastră. Puteţi sta acolo şi bea o ceaşcă de ceai.

Bunica plecă plângând cu el. Ajunsă la ambulanţă a observat o altă siluetă nu cu mult diferită de a ei, monumentală, îmbrăcată în catifea neagră, cu mărgele negre la gât. Aceasta ridică ochii. Două strigăte au despicat văzduhul:

— Mary!

— Margaret!

Două busturi uriaşe cu mărgelele tremurând se întâlniseră.

V

Dacă mă gândesc care lucru îmi făcea cel mai mult plăcere în copilăria mea, cred că ar fi în primul rând, cercul. Un fleac… Cât costa? Şase pence? Un şilling poate? În orice caz nu mai mult. Ce avantaj inestimabil pentru părinţi, guvernante şi slujitori, în zilele frumoase, Agatha se duce în grădină şi nu mai necăjeşte pe nimeni, până la ora mesei, sau mai precis până când o apucă foamea.

Cercul era pentru mine cal, monstru marin, tren pe şine. Alergam cu cercul în jurul grădinii şi mă închipuiam un cavaler medieval pornit să săvârşească bravuri, o doamnă de la curte călărind pe bidiviul meu alb, Clover (numele unuia din pisoi), scăpând din temniţă sau, mai puţin romantic, iată-mă un mecanic de locomotivă, acar sau pasager pe căi ferate născocite de mine.

Existau trei sisteme distincte: metroul cu opt staţii, circulând în trei sferturi de grădină, calea ferată a bazinului, servind numai grădina de fructe şi zarzavaturi, pornind de la un bazin mare cu apă de sub un pin, şi cea a terasei care încercuia casa. Nu de mult am dat de un carton, într-un dulap vechi, pe care cu 60 de ani în urmă desenasem un plan al acestor linii ferate cu intersecţii şi staţii.

Nu pot pricepe, acum, de ce îmi plăcea aşa de mult să bat cercul, să mă opresc, să strig: „Stratul cu mărgăritar, aici se schimbă pentru metrou. Bazinul. Terminus. Toată lumea schimbă.” Ore de-a rândul făceam asta. Trebuie să fi fost un exerciţiu foarte bun. Mai practicam de asemenea, cu stăruinţă, şi arta de a arunca cercul astfel ca să se întoarcă înapoi la mine. Era un şiretlic pe care îl învăţasem de la un prieten al nostru, ofiţer de marină.

La început nu eram deloc în stare să-l arunc, dar după o îndelungată şi arzătoare practică am prins şpilul şi apoi m-am simţit imens de mulţumită de mine. În zilele ploioase o aveam pe Mathilde, un cal mare de lemn, dăruit sorei şi fratelui meu pe când erau copii, în America, fiind adus apoi în Anglia. Acum nu era decât o umbră a ceea ce fusese înainte, fără coamă, fără coadă, cu toată vopseaua aproape cojită, aşezat într-o mică seră de lângă casă (deosebită de sera mare, care era o construcţie fastuoasă cu ghivece de begonii şi geranium, cu poliţe cu diferite soiuri de ferigă şi câţiva palmieri mari). Această seră mai mică fusese deposedată de plante; i se spunea K. K. (sau poate Kai Kai?) nu ştiu de ce. Conţinea în schimb ciocane de la jocul de croquet, cercuri, mingi, scaune de grădină stricate, mese vechi din metal, o plasă de tenis ruptă şi pe Mathilde. Nu am văzut încă nici un cal din lemn englezesc ca Mathilde care se balansa în faţă şi în spate, în sus şi în jos, şi dacă exercitai o presiune mai mare putea chiar să te şi arunce. Arcurile care nu mai fuseseră unse de mult scoteau nişte sunete înspăimântătoare, adăugind astfel plăcerii şi

pericolul. Ei a şi acesta un exerciţiu splendid. Nu-i de mirare că eram numai piele şi oase. Acolo, în Kai Kai, Mathilde avea un tovarăş, de asemenea de origine transatlantică, pe Truelove, un cal mic şi vopsit, cu o trăsurică cu pedale. Probabil din cauză că nu fusese folosit de multă vreme, pedalele nu mai funcţionau. Ar fi trebuit mari cantităţi de ulei ca să-l pună în mişcare pe Truelove. Mai exista o cale mai uşoară ca să-l faci pe Truelove să funcţioneze. Ca toate grădinile din Devon, şi a noastră era situată pe o vâlcea. Metoda mea consta în a-l duce pe Truelove sus în capătul unei pante acoperite cu iarbă; acolo mă aşezam cu grijă, scoteam apoi un strigăt cât puteam de tare şi o porneam. La început Truelove mergea încet, apoi câştiga viteză, în timp ce eu frânam cu picioarele până când ne opream sub araucaria14, tocmai în capătul grădinii. Apoi îl trăgeam din nou după mine pe Truelove în vârful dealului şi o luam de la cap.

Am descoperit în anii de mai târziu că toate astea fuseseră o mare sursă de distracţie pentru viitorul meu cumnat, care urmărise cum se desfăşura cu cea mai mare solemnitate joaca mea, uneori câte o oră.

După plecarea lui Nursie, cum era şi firesc, rămăsesem descumpănită, fără o tovarăşă de joacă şi ducându-i dorul. Hoinăream neconsolată de acolo, colo, până când, în fine, Cercul mi-a venit în ajutor. Ca toţi copiii încercam să-i conving pe cei mari să se joace cu mine. În primul rând mă ţineam de capul mamei, apoi urmau slujitorii. Aceştia erau cumsecade, dar aveau treburile lor numeroase, aşa că de fiecare dată mi se spunea:

— Şi acum, domnişoară Agatha, luaţi-o din loc, că trebuie să-mi văd de treabă.

Jane de obicei îmi dădea un pumn de stafide sau o bucată de brânză, dar mă trimitea cu hotărâre să le consum în grădină.

Aşa cum stăteau lucrurile trebuia să-mi făuresc propria mea lume şi tovarăşi de joacă. Cred, într-adevăr, că am fost

fericită pentru că niciodată în viaţa mea nu m-am plâns că nu am ce face şi nu m-am plictisit. Multe femei ştiu ce înseamnă aceasta. Suferă de singurătate şi plictiseală. A avea timp disponibil pentru ele este un coşmar şi nu o plăcere. Dacă dispui în mod constant de tot felul de amuzamente, consideri că aşa este natural. Atunci când nu le mai ai, te simţi descumpănită.

Cred că datorită faptului că aproape toţi copiii, azi, merg la şcoală şi totul este pregătit pentru ei sunt aşa de pierduţi şi incapabili de a-şi găsi distracţii potrivite în vacanţe. Rămân întotdeauna surprinsă când copiii vin la mine şi-mi spun:

— N-am ce face.

Cu un aer de disperare le zic:

— Dar ai o mulţime de jucării, nu-i aşa l

— Nu chiar.

— Cum nu? Ai două trenuri, ai camioane şi ai şi o cutie cu culori. De ce nu te joci cu unele din ele?

— Dar nu mă pot juca singur!

— De ce nu? Desenează o pasăre, pe urmă fă o colivie din cuburi şi pune pasărea în colivie.

Chipul copilului se luminează dintr-o dată şi vreo zece minute e liniştit.

Privind în urmă devin din ce în ce mai sigură de un anumit lucru. Gusturile mele au rămas esenţialmente aceleaşi. Lucrurile cu care îmi făcea plăcere să mă joc când eram mică mi-au plăcut şi mai târziu în viaţă.

Iată, de exemplu, casele.

Aveam, presupun, destul de multe jucării: un pat pentru păpuşă cu cearşafuri şi păturI adevărate şi cuburile pentru construcţii ale familiei, preluate de la sora mea mai mare şi de la fratele meu. Multe din lucrurile mele de joacă erau improvizate de mine. Tăiam poze din vechi reviste ilustrate şi le lipeam în albume din hârtie de împachetat. Tăiam bucăţi din resturi de tapete şi le lipeam pe cutii. Era un proces îndelungat care se desfăşura pe îndelete.

Dar sursa principală a distracţiilor mele, când mă jucam în casă, rămânea, fără îndoială, casa păpuşilor. Era o casă obişnuită, cu o faţadă pictată care se deschidea, descoperind bucătăria, camera de zi şi holul la parter, două dormitoare şi baia la etaj. Aşa era la început. Mobila fusese achiziţionată piesă cu piesă. La acea vreme se găsea în magazine un mobilier foarte bogat pentru păpuşi, destul de ieftin. Aveam destui bani de buzunar pentru asta: tot mărunţişul de aramă pe care se întâmpla să-l aibă tata în buzunar în fiecare dimineaţă. Mă duceam la el în cameră, să-i spun bună dimineaţa, şi mă uitam pe toaletă să văd ce hotărâse Soarta pentru mine în acea zi. Doi pence? Cinci ponce? O dată chiar o monedă de unsprezece pence. Uneori însă nici o monedă de aramă. Tocmai această nesiguranţă făcea ca situaţia să fie palpitantă.

Cumpărăturile mele erau întotdeauna cam aceleaşi. Acadele – singurul fel de bomboane pe care mama îl considera sănătos – cumpărate de la domnul Wylie, care avea o prăvălie la Tor. Bomboanele erau făcute acolo, de el. De cum intrai în prăvălie ştiai imediat ce se prepară în acea zi, după mirosul plăcut de caramele care fierbeau mirosul tare de mentă, de ananas, de zahăr ars sau mirosul puternic de dropsuri cu aromă de pere pe care tocmai le prepara.

Oricare sortiment costa opt pence o livră. Cheltuiam cam vreo patru pence pe săptămână, cam câte un penny pentru fiecare soi. Apoi trebuia să dau un penny pentru copiii părăsiţi (se afla o casetă pe masă, la intrare). Începând din septembrie se puneau deoparte câţiva penny pentru că unele cadouri de sărbători se cumpărau şi nu se făceau. Restul de bani era cheltuit pentru mobilatul şi înzestrarea casei păpuşilor. Îmi amintesc şi acum cât mă încântau micile mele cumpărături. Alimentele de exemplu. Pui, ouă, costiţă, o prăjitură pentru nuntă, un picior de miel, mere, portocale, peşte, budincă – toate din carton. Existau coşuleţe cu farfurii, cuţite, furculiţe şi linguri, ca şi servicii de pahare.

Venea apoi mobilierul propriu-zis. În salon existau scaune îmbrăcate în satin albastru, unde am mai adăugat o sofa şi un impozant fotoliu aurit. Apoi toaletele cu oglinzi, mese lustruite rotunde pentru sufragerie şi un mobilier de sufragerie îmbrăcat într-un oribil brocart portocaliu, vase din metal pentru pus în mijlocul mesei sau vase pentru flori, lămpi. Găseai de asemenea toate obiectele de uz casnic, perii, mături, făraşe, găleţi, crătiţi.

Foarte curând casa păpuşilor mele devenise mai de grabă un fel de depozit de mobilă.

Puteam, oare, mă întrebam eu, să mai am încă o casă de păpuşi?

Mama considera că o fetiţă nu putea avea două case pentru păpuşi. De ce n-aş folosi, sugeră ea plină de inspiraţie, un dulap? Aşa că am pus mâna pe un dulap şi a fost grozav. La ultimul etaj al casei exista o încăpere, construită iniţial de tata pentru a face două dormitoare, dar fratele şi sora mea se jucau acolo, cu multă plăcere, aşa că a rămas în această stare. De-a lungul pereţilor se aflau rafturi cu cărţi şi dulapuri, mijlocul încăperii era liber. Mi s-a dat un dulap cu patru rafturi, o parte a unei debarale construită în perete. Mama a găsit diferite bucăţi de tapet care puteau fi lipite pe rafturi, în chip de covoare. Casa originală a păpuşilor a fost pusă deasupra dulapului, aşa că acum posedam o casă cu şase etaje.

Bineînţeles, casa mea avea nevoie şi de o familie ca să locuiască în ea. Am procurat o mamă, un tată, doi copii şi o îngrijitoare, din soiul acela de păpuşi cu cap de porţelan şi membre umplute cu tărâţe. Din resturi de cârpe, mama mi-a făcut veşminte pentru ele. Ba, chiar tatălui i-a lipit o barbă şi mustăţi. Era perfect – o familie completă. Nu-mi aduc aminte să fi avut cumva şi personalităţi distincte, deoarece pentru mine nu erau de fapt persoane, ci existau doar ca simpli ocupanţi ai casei. Dar era plăcut să vezi familia adunată în jurul mesei. Farfurii, pahare, pui fript şi o

budincă roz au alcătuit meniul primei mese din casa mea de păpuşi.

O distracţie în plus mi-o procura mutatul. O cutie solidă de carton prezenta vagonul pentru mutări. Încărcăm tot mobilierul în acest camion şi-l trăgeam de o sfoară în jurul camerei de mai multe ori şi apoi „soseam la casa nouă”. (Asta se întâmpla cel puţin o dată pe săptămână.) Îmi dau seama foarte bine că de atunci am tot continuat să mă joc cu case. Am locuit în nenumărate case, am cumpărat case, am schimbat unele case pentru altele. Am mobilat case, am decorat case, am făcut schimbări structurale la diferite case. Case! Fie binecuvântate casele!

Dar să mă întorc la trecut. Ce lucruri ciudate îţi apar în faţă când strângi la un loc crâmpeie de amintiri din viaţa ta dusă. Îţi aduci aminte de întâmplări fericite, dar îţi aminteşti foarte puternic şi de momentele de frică, cred. Destul de curios, dar durerea şi nefericirea sunt foarte greu de evocat. Nu vreau să spun că nu mi le amintesc. Le rememorez, dar fără a le simţi. Mă revăd foarte bine în prim plan. „Iat-o pe Agatha teribil de nefericită”; „Iat-o pe Agatha durând-o un dinte”. Dar nu simt nefericirea şi nici durerea. Dar, într-o bună zi, când simt dintr-o dată mirosul teiului, îmi aduc aminte de trecut şi revăd o zi lângă un tei, simt plăcerea cu care mă tăvălesc pe jos, simt mirosul ierbii şi apoi încerc plăcutul sentiment al verii, văd un cedru în apropiere, dincolo de râu. În acel moment apare simţământul de a fi una cu viaţa. De data asta nu e vorba numai de o amintire pe care o evoc cu mintea, ci de sentimentul în sine. Îmi aduc foarte bine aminte un câmp liber cu ciuboţica cucului. Cred că încă nu aveam cinci ani, de vreme ce mă dusesem acolo cu Nursie. Asta era pe când stăteam la Ealing cu Auntie-Grannie. Am urcat un deal, apoi nu mai era nimic altceva decât câmpuri şi am ajuns la un loc anume, acoperit de flori galbene. Ne duceam acolo, asta îmi amintesc bine, destul de des. Nu ştiu dacă amintirea pe care o păstrez este din prima dată sau de mai târziu, dar

frumuseţea acelui câmp mi-o aduc aminte şi o simt. Cred că de mulţi ani nu am mai văzut un câmp cu ciuboţica cucului. Am văzut poate ici şi colo câteva fire de ciuboţica cucului amestecate printre alte flori. Dar un câmp întreg, cât vezi cu ochii, plin de ciuboţica cucului aurie, la început de vară, este într-adevăr ceva. M-a impresionat atunci şi mi-l amintesc şi acum.

Care lucruri ţi-au făcut cea mai mare plăcere în viaţă? Cred că este o chestiune personală, care diferă de la om la om. În ceea ce mă priveşte, scormonindu-mi amintirile şi reflectând, cred că cele mai plăcute momente din existenţa mea au fost clipele liniştite din toate zilele. Acelea sunt desigur şi clipele când am fost cel mai fericită, împodobind părul alb al lui Nursie cu funde albastre, jucându-mă cu Tony, făcând o cărare cu pieptenele de-a lungul spatelui lui lat, galopând pe caii din fantezia mea şi sărind peste râul din grădină, închipuit şi el tot de mine. Fugind după cerc de-a lungul staţiilor de pe linia de metrou. Jocurile vesele cu mama, mai târziu. Mama citindu-mi din Dickens, furând-o treptat somnul, ochelarii alunecându-i până la jumătatea nasului.

— Mamă, adormi!

La care, mama răspundea plină de demnitate:

— Nici gând, drăguţa mea, nu-mi e deloc somn.

Câteva minute mai târziu dormea. Îmi amintesc şi acum cât era de caraghioasă cu ochelarii alunecaţi pe nas şi cât de mult o iubeam în acea clipă.

Este curios, dar numai când vezi oameni arătând caraghios, îţi dai seama cât de mult îi iubeşti! Poţi să admiri pe cineva pentru că este chipeş, amuzant, fermecător. Dar toate astea dispar când apare o urmă de ridicol. I-aş da un sfat unei fete care este pe punctul de a se mărita: închipuie-ţi că alesul tău are un guturai grozav. Strănută, nasul îi e înfundat, ochii înlăcrimaţi. Ce simţi? Este o bună încercare, într-adevăr. Ceea ce trebuie să simtă cineva pentru un soţ, cred că este dragostea, tandreţea, adică afecţiunea care va

accepta toate guturaiurile şi toate micile boli fără nici un efort. Pasiunea numai atunci trebuie verificată.

Dar căsătoria înseamnă mai mult decât dragostea. Susţin un punct de vedere mai demodat şi anume că e necesar respectul. Respectul care nu trebuie confundat cu admiraţia. A fi în admiraţia bărbatului tău toată viaţa, cred, devine un lucru teribil de plictisitor. Ar fi ca şi cum ai avea mereu o durere în ceafă. Respectul este ceva la care nu trebuie să te gândeşti, ştii cu mulţumire că există şi asta e suficient; aşa după cum bătrâna irlandeză spunea despre bărbatul ei „El este capul meu. El gândeşte!" De asta cred că are nevoie o femeie. Vrea să simtă că în tovarăşul ei de viaţă există integritatea, că se poate bizui pe el şi că poate să-i respecte judecata, că atunci când trebuie luată o hotărâre dificilă poate să o lase cu toată încrederea pe seama lui.

Este curios să priveşti înapoi, la viaţa ce s-a scurs, la toate întâmplările şi scenele petrecute, la atâtea şi atâtea fleacuri. Dar dintre toate acestea ce are mai multă importanţă? Ce se află dincolo de selecţia făcută de memorie? Ce determină alegerea lucrurilor pe care ni le amintim? Este ca şi cum te-ai duce în pod şi ai deschide un cufăr mare plin cu vechituri şi răscolind în el ai spune: „Vreau asta, şi asta şi asta". Întreabă pe trei sau patru oameni diferiţi ce-şi amintesc dintr-o călătorie în străinătate şi vei fi surprins de varietatea răspunsurilor pe care le vei primi. Îmi aduc aminte de un băiat de 15 ani, fiul unor prieteni ai noştri, care a fost dus la Paris, în vacanţa de primăvară. Când s-a întors, un prieten cam prostănac al familiei l-a întrebat cu accentul jovial socotit ca fiind potrivit pentru a te adresa tinerilor:

— Ei bine, băiete, ce te-a impresionat cel mai mult la Paris? Ce-ţi aminteşti?

Băiatul a răspuns imediat:

— Coşurile. Coşurile de pe casele de acolo sunt cu totul altele decât cele din Anglia.

Din punctul lui de vedere remarca era foarte justă. Câţiva ani mai târziu, a început să studieze artele plastice. Deci fusese vorba de un amănunt vizual, care într-adevăr l-a impresionat, făcându-l să vadă că Parisul era altfel decât Londra.

Iată o altă amintire. Când fratele meu a fost reformat şi trimis acasă din Africa de Est, a adus cu el un slujitor, un băştinaş, Shebani. Dornic să-i arate acestui simplu african minunăţiile Londrei, fratele meu a închiriat un automobil şi a făcut împreună cu Shebani turul Londrei. L-a dus la Westminster Abbey, la Buckingham Palace, la Parlament, Guildhall, Hyde Park şi aşa mai departe. În cele din urmă, când au sosit acasă l-a întrebat pe Shebani.

— Ce crezi despre Londra?

Shebani şi-a rotit ochii:

— Este minunat. Nu m-am gândit niciodată că voi vedea aşa ceva.

Fratele meu a dat cu satisfacţie din cap.

— Şi ce te-a impresionat cel mai mult? l-a întrebat.

Răspunsul a venit spontan.

— Magazinele atât de minunate, nimeni nu fură, nu se înghesuie. Toată lumea trece în ordine. Da, într-adevăr Anglia este un loc minunat.

Puncte de vedere. Punctul de vedere al unui copil. Toţi am avut cândva un asemenea punct de vedere dar ne-am îndepărtat atât de mult, trăind, încât e greu să ne mai întoarcem la el, să-l recăpătăm. Îmi amintesc de nepoţelul meu, Matthew, când avea cred vreo doi anişori şi jumătate. Nu ştia că mă aflam pe aproape, îl urmăream din capul scărilor. Cobora cu foarte multă grijă. Era o nouă realizare pentru el şi se simţea mândru, dar totuşi puţin speriat. Murmura de unul singur: „Asta-i Matthew care coboară scările. E Matthew. Matthew coboară scările. Asta e Matthew care coboară scările.”

Mă întreb dacă toţi începem viaţa gândindu-ne la noi, de îndată ce putem să ne gândim ca o persoană desprinsă de

cea care observă. Mi-am spus oare vreodată „Asta e Agatha cu eşarfa de seară ducându-se în sufragerie?” Este ca şi cum trupul nostru, în care ne găsim instalat spiritul, ne-ar fi străin nouă. O entitate al cărei nume îl cunoaştem, ne înţelegem perfect cu ea, dar nu suntem pe deplin identificaţi în ea. Suntem Agatha, mergând la plimbare, Matthew coborând scările. Ne vedem mai curând decât ne simţim.

Şi apoi într-o zi ne găsim într-o altă etapă a vieţii. Nu mai este „Matthew care coboară scările”, dintr-o dată a devenit: Eu cobor scările. Definirea eu-lui reprezintă primul pas în desfăşurarea unei vieţi personale.

PARTEA A II-A

„Fete şi băieţi, haide-ţi să vă jucaţi”

I

Atât timp cât nu-ţi întorci privirile spre trecut, nu-ţi dai seama de părerea extraordinară pe care o are un copil despre lume. Unghiul de vedere este complet diferit de cel al adultului, totul rămâne în afară de orice proporţie.

Copiii pot face aprecieri dibace despre ce se petrece în jurul lor şi să-şi formeze o judecată corectă în privinţa oamenilor şi a caracterelor. Dar în ce fel se prezintă lucrurile şi de ce, asta nu-i preocupă niciodată, parcă.

Cred că pe când aveam vreo cinci ani, tata a început să fie tracasat de probleme financiare. Când a murit bunicul meu existau patru membri în consiliul de administraţie. Unul era foarte bătrân şi cred că s-a retras din afaceri, altul a intrat curând după aceea într-un spital de alienaţi mintali, iar ceilalţi doi, oameni cam de o vârstă cu bunicul, au murit nu la mult timp după el. În unul din aceste cazuri a preluat fiul. Dacă a fost o pură incompetenţă sau dacă în timpul înlocuirii cineva a aranjat totul astfel încât să tragă nişte profituri, nu ştiu. Ştiu însă că unul dintre membrii consiliului de mai târziu, a cărui situaţie financiară era într-o stare foarte proastă, s-a sinucis. În orice caz întreaga situaţie s-a schimbat, aşa după cum am precizat. De

problemele tatei se ocupau avocaţii şi oamenii lui de afaceri de la New York. El nu-i întreba nimic şi avea încredere în toţi. Fuseseră atât prietenii tatălui lui, cât şi ai lui. A fost sfătuit să vândă unele terenuri din vest pe baza faptului că titlurile de proprietate erau oarecum îndoielnice. Cercetându-se mai târziu această problemă s-a constatat că nu era deloc aşa. Dar au fost vândute şi pentru o sumă ridicol de mică. Cred că s-au întâmplat mai multe lucruri de acest fel.

Tata a fost uimit şi deprimat, dar nefiind un om de afaceri experimentat nu a ştiut ce să facă. Le-a scris bunului şi dragului cutărică şi dragului cutare şi aceştia i-au răspuns, fie dându-i tot felul de asigurări, fie dând vina pe starea pieţii, pe scăderea preţurilor şi altele asemenea. Cam pe atunci a primit o moştenire din partea unei mătuşi mai în vârstă şi presupun că aceşti bani l-au ajutat să iasă din încurcătură un an sau doi, iar veniturile pe care se cuvenea să le dobândească au venit.

Tot cam pe atunci sănătatea lui a început să se şubrezească. De mai multe ori a avut ceea ce se presupunea a fi un atac de cord, un termen vag care cuprindea aproape totul. Grijile financiare cred că i-au afectat în mod defavorabil sănătatea. Remediul cel mai imediat părea să fie acel al economiilor. Modalitatea obişnuită de-a acţiona într-o asemenea împrejurare era pe atunci să pleci şi să locuieşti câtva timp în străinătate. Aceasta nu din pricina impozitelor pe venituri, care erau mici la acea vreme, cred că vreun şilling la o liră, ci deoarece costul vieţii era mult mai scăzut în străinătate decât în Anglia. Aşa că procedura era să închiriezi casa cu servitori cu tot la un preţ cât mai bun şi să te duci în sudul Franţei la un hotel mai ieftin.

Această migraţiune s-a petrecut, după câte îmi amintesc, pe când aveam eu şase ani.

Ashfield a fost închiriat cum se cuvenea, cred unor americani, care au plătit un preţ bun şi familia s-a pregătit

de plecare. Ne duceam la Pau, în sudul Franţei, eram foarte emoţionată în faţa acestei perspective. Ne duceam într-un loc unde aveam să vedem munţii, aşa spunea mama. Am pus o mulţime de întrebări despre munţi. Erau foarte, foarte înalţi? „Mai înalţi decât turla bisericii St. Mary?” am întrebat eu foarte interesată. Pentru mine era cel mai înalt lucru pe care-l ştiam. Da, munţii erau mult, mult mai înalţi; se ridicau până la sute şi mii de metri. M-am retras în grădină cu Tony şi, ronţăind o bucată enormă de coajă de pâine uscată căpătată de la Jane, din bucătărie, m-am apucat să mă gândesc la toate acestea şi să încerc să-mi închipui munţii. Mi-am lăsat capul pe spate şi mi-am aţintit ochii spre ceruri. Aşa trebuiau să arate munţii; înălţându-se şi tot înălţându-se, sus, sus, sus până când se pierdeau în nori. Era un gând care-mi inspira respect şi frică.

Mama iubea munţii, niciodată nu se prăpădise după mare, ne spunea ea. Eram sigură că munţii aveau să fie unul dintre lucrurile cele mai importante din viaţa mea.

Ceea ce mă întrista în legătură cu plecarea era despărţirea de Tony. Tony, evident, nu fusese închiriat cu casa, el fusese dat în grija unei fete din casă, Froudie, măritată cu un tâmplar şi care nu locuia departe şi se oferise să-l ţină pe Tony. L-am sărutat peste tot şi el a răspuns lingându-mă pe faţă, pe gât, pe braţe, pe mâini.

Privind acum înapoi, condiţiile de atunci ale unei călătorii în străinătate par extraordinare. Bineînţeles că nu existau paşapoarte şi nici un formular de completat. Cumpărai bilete pentru tren, rezervai cabine la vagonul de dormit şi asta era tot ceea ce aveai de făcut. Nu se putea nimic mai simplu. Dar Bagajele! (Numai majusculele pot explica ceea ce însemna să faci atunci bagaje.) Nu ştiu ce conţineau bagajele restului familiei, dar îmi aduc aminte foarte bine ce a luat mama cu ea. Mai întâi erau trei mari cufere. Cel mai marc, înalt de peste 1,50 metri, avea înăuntru două sertare; erau apoi cutii pentru pălării, valize mari de piele, cufere de tipul numit cufere de cabină, făcute în America şi

care puteau atunci fi văzute adesea pe coridoarele hotelurilor. Erau mari şi îmi închipui foarte grele.

Cu vreo săptămână cel puţin înainte de plecare, mama era înconjurată în dormitor de cufere. De vreme ce, după standardele timpului, nu o ducea bine cu banii, nu aveam o cameristă. Mama a făcut singură bagajele. Acţiunea premergătoare a fost aceea a „clasării" lucrurilor. Marile garderoburi şi scrinuri erau deschise şi mama sorta lucruri ca flori artificiale, panglici, bijuterii. Toate acestea, era evident, necesitau ore şi ore de sortare înainte de a fi împachetate în sertarele diferitelor cufere.

Bijuteriile nu erau ca azi formate din câteva piese de „bijuterii adevărate" şi „imitaţii" în mari cantităţi. Bijuteriile false erau considerate a fi de prost gust, cu excepţia vreunei broşe vechi din sticlă. Bijuteriile de valoare ale mamei constau din „catarama mea din diamante, semiluna din diamante şi inelul meu de logodnă cu diamant!". Celelalte podoabe ale ei erau adevărate, dar comparativ nu prea scumpe. Totuşi pentru noi prezentau un mare interes, aşa că erau: „colierul meu indian", „setul meu florentin", „cameliile mele" şi aşa mai departe. Mai existau încă şase broşe care ne preocupau foarte mult pe sora mea şi pe mine: „peştii" – cinci peşti mici din diamante, „vâscul" – o broşă mică cu perle şi diamante, „violeta mea de Parma", „măceşul meu" – o altă broşa ca o floare, un trandafir emailat cu frunze din diamante în jur şi „măgarul meu", bijuteria favorită cea mai importantă – o perlă montată în diamante asemenea capului unui măgar. Erau toate hărăzite nouă, după moartea mamei. Madge trebuia să aibă violeta de Parma (floarea ei favorită), semiluna de diamante şi măgarul. Eu urma să moştenesc trandafirul, catarama cu diamante şi vâscul. Această împărţire pentru viitor fusese făcută în familia mea de bună voie. Ea nu implica sentimente de tristeţe legate de moarte, ci o caldă apreciere în privinţa beneficiilor care aveau să existe.

Toată casa era plină de tablouri în ulei cumpărate de tata. Să înghesui cât mai multe tablouri pe pereţi era la modă pe atunci. Unul îmi fusese hărăzit mie, o marină mare cu o femeie tânără râzând afectat, prinzând un băiat într-o plasă. Pentru mine, copilul de atunci, reprezenta cel mai înalt exemplu de frumuseţe şi parcă mă întristez când mă gândesc ce părere proastă aveam despre acest tablou când a trebuit să clasez tablourile pentru a le vinde. Nici măcar din punct de vedere sentimental nu am fost în stare să păstrez niciunul. Trebuie să recunosc că gustul tatei în materie de pictură era foarte prost. Pe de altă parte, toate mobilele pe care le-a cumpărat erau adevărate giuvaieruri. Avea o pasiune pentru lucruri antice şi birourile Sheraton şi scaunele Chippendale pe care le cumpărase foarte ieftin, căci pe atunci era la mare preţ bambusul. Sunt o încântare să le priveşti, având o mare valoare, încât mama a fost în stare, după moartea tatei, să facă rost de bani pentru a ne întreţine, vânzând multe dintre piesele cele mai bune.

Tata, mama şi bunica aveau toţi trei o mare pasiune de a colecţiona porţelanuri. Când Grannie a venit mai târziu să locuiască împreună cu noi la Ashfield, şi a adus colecţia de porţelanuri de Dresda şi Capo di Monte, nenumărate dulapuri au fost umplute cu ele. De fapt a fost necesar să se facă dulapuri noi pentru a găsi loc tuturor porţelanurilor ei. Fără tăgadă eram o familie de oameni cărora le plăcea să facă colecţii şi la rândul meu moştenisem aceste atribute. Singurul lucru trist aici este că, dacă moşteneşti o colecţie bună de porţelanuri şi nişte mobilier, asta nu te scuteşte ca să nu începi şi tu o colecţie. Pasiunea colecţionatului trebuie totuşi să fie satisfăcută; cât despre mine, adunasem o seamă de piese de mobilă ornamentată şi diverse obiecte mici care nu figurau în colecţiile părinţilor mei. Înainte de a porni în călătoria noastră a fost necesar să se ia o seamă de măsuri în casă. O mulţime de porţelanuri, aşa cum le numea mama „porţelanuri de închiriat” au apărut şi au umplut rafturile, poliţele de la cămine, birourile şi mesele. Cei care

închiriaseră casa nu vroiau să răspundă pentru obiectele de porţelan valoroase. Totuşi, la timpul respectiv, lucrurile au fost puse bine, cuferele au fost umplute şi legate gata pentru călătorie şi am pornit cu adevărat spre Franţa.

Cea mai de seamă amintire de la acest mare eveniment este legată de un pardesiu nou care mi s-a cumpărat. Acesta m-a umplut de încântare. Era albastru închis, cu o tăietură militară şi nasturi de aramă. Când a venit ziua plecării eram atât de emoţionată încât m-am simţit rău şi nu eram în stare să scot nici un cuvânt. Când mă emoţionam cu adevărat de ceva, îmi pierdeam complet graiul. Prima amintire pregnantă pe care o păstrez de la plecarea în străinătate a fost urcarea pe vapor, la Folkestone. Mama şi cu Madge au privit trecerea Canalului cu cea mai mare seriozitate. Suferea de rău de mare şi s-au retras imediat în salonul doamnelor pentru a se întinde. Şi-au închis ochii, sperând să ajungă în Franţa fără să le fie prea rău. Cu câtă experienţă căpătasem în plimbările cu bărci mici eram convinsă că nu sufăr de rău de mare. Tata m-a încurajat în această convingere, aşa că am rămas pe punte cu el. Cred că marea era foarte liniştită, dar am acordat mult credit nu mării calme ci forţei mele de a face faţă mişcării apei. Am ajuns la Boulogne şi m-am bucurat să-l aud pe tata spunând:

— Agatha este un foarte bun marinar.

Nu mă gândisem, până în clipa când am debarcat pe pământul Franţei, că acolo se vorbea o altă limbă.

În timp ce treceam o barieră, cineva mi-a strigat ceva în cuvinte cu totul de neînţeles. Natural că n-am dat nici o atenţie.

— Votre billet, mademoiselle. Hey, là, la petite mademoiselle, votre billet, s’il vous plaît.15

Plină de dispreţ am trecut mai departe. Din fericire, în acea clipă a sosit tata cu biletele.

A doua emoţie am încercat-o când m-am gândit că o să dorm în tren. Împărţeam o cabină cu mama şi am fost pusă

să mă cocoţ în patul de sus. Mama întotdeauna avea o mare pasiune pentru aerul curat, căldura umedă din cabinele din wagon-lits era cumplită pentru ea. Mai toată noaptea mi s-a părut că mă trezeam şi o vedeam pe mama cu fereastra lăsată în jos şi cu capul afară, respirând aerul nopţii.

În dimineaţa următoare, devreme, am sosit la Pau. Autobuzul hotelului Beausejour aştepta, aşa că ne-am urcat, cele 18 bagaje ale noastre fiind aduse separat. Am ajuns la hotel. Avea o terasă mare afară spre Pirinei.

— Uite, colo, a spus tata. Vezi? Acolo sunt Pirineii, Munţii de zăpadă.

Mi-am îndreptat privirile într-acolo. A fost una din deziluziile cele mai mari ale vieţii mele, o deziluzie pe care nu am uitat-o niciodată. Unde erau înălţimile acelea îndreptate în sus, sus de tot, spre slava cerului, deasupra capului meu, dincolo de contemplaţie şi înţelegere? În schimb, am văzut la oarecare distanţă, la orizont, ceva ce arăta asemenea unor dinţi, doar la câţiva centimetri deasupra câmpiei. Aceia? Aceia erau munţi? N-am spus nimic, dar încă şi acum mai simt teribila dezamăgire.

II

Trebuie să fi stat vreo şase luni la Pau. Era o viaţă cu totul nouă pentru mine. Tata, mama şi Madge au fost curând prinşi într-un vârtej de activităţi. Tata găsise mai mulţi prieteni americani care se aflau acolo, a făcut apoi o mulţime de cunoştinţe la hotel, aveam şi scrisori de recomandare din partea unor prieteni ai noştri către diferite persoane care locuiau la alte hoteluri şi pensiuni.

Mama a angajat, pentru a avea grijă de mine, un fel de guvernantă cu ziua, de fapt o englezoaică, o femeie care trăise însă toată viaţa ei la Pau şi vorbea franceza tot atât de bine ca şi engleza, dacă nu şi mai bine chiar. Ideea era să mă înveţe franceza. Dar planul nu s-a realizat aşa cum se aştepta. Domnişoara Markham (cam aşa cred că o chema) venea în fiecare dimineaţă şi mă lua la plimbare, în timpul plimbării îmi arăta diferite obiecte spunându-le numele în

franceză. „Un chien, une maison, un gendarme, le boulanger”16. Le repetam cu grijă, dar evident când aveam de pus o întrebare o făceam în engleză, iar domnişoara Markham îmi răspundea de asemenea în engleză. După câte îmi amintesc eram cam plictisită de interminabile plimbări în tovărăşia domnişoarei Markham, care era drăguţă, conştiincioasă şi plictisitoare. În curând mama a hotărât că nu voi învăţa niciodată franceza cu domnişoara Markham şi că trebuia să iau sistematic lecţii cu o franţuzoaică, în fiecare după-masă. Noua achiziţie se numea Mademoiselle Mauhourat. Era mare, grăsuţă, purta nenumărate cape mici cafenii.

Toate camerele, pe atunci, erau supraîncărcate cu mobilier şi cu tot felul de statuete şi ornamente. Mademoiselle Mauhourat era o repezită. Umbla prin cameră mişcându-şi umerii, gesticulând cu mâinile, dând din coate şi mai devreme sau mai târziu termina prin a răsturna vreun bibelou de pe o masă, spărgându-l. Devenise hazul familiei. Tata spunea:

— Îmi aminteşte de pasărea aceea pe care ai avut-o, Agatha. Daphne se numea, nu? Mare, stângace, răsturnându-şi mereu tăviţa cu seminţe.

Mademoiselle Mauhourat era mai ales plină de efuziuni sentimentale şi asta mă făcea foarte timidă. Pe zi ce trecea îmi venea şi mai greu să fiu receptivă la ce spune. Scotea tot felul de sunete subţiri şi ascuţite, de gânguriri ca: „Oh, la chère mignonne! Quelle est gentille, cette petite! Oh, la chère mignonne! Nous allons prendre des leçons très amusantes, n’est ce pas?”17 Mă uitam la ea politicos, dar cu un aer rece. Apoi, când mama îmi arunca o privire aspră, murmuram în mod neconvingător: „Oui, merci”, ceea ce reprezenta cam toate cunoştinţele mele de franceză de care dispuneam pe atunci.

Lecţiile de franceză se desfăşurau cu bunăvoinţă. Eram, ca de obicei, docilă, dar tot pe atât de prostănacă. În orice caz

mama, care vroia întotdeauna să vadă repede rezultatele, era nemulţumită de progresul meu.

— Nu progresează cum ar trebui, Fred, se plângea ea tatei.

Tata, întotdeauna binevoitor, spunea:

— Aşteaptă, Clara, aşteaptă. Femeia nu vine decât de zece zile.

Dar mama nu era omul care să aştepte. Ea vroia rezultatele repede şi trebuie să declar că de obicei reuşea să le obţină. Punctul culminant a fost atins când am avut o uşoară indispoziţie, aşa cum au copiii, începuse cu o stare gripală, urmată de guturai, temperatură, mă simţeam rău şi nu aveam chef de nimic; şi în această stare nu puteam s-o suport pe Mademoiselle Mauhourat.

— Te rog, imploram eu, te rog, dă-mi voie să nu fac lecţii azi după masă. Nu vreau.

Mama se dovedea întotdeauna înţelegătoare când era vorba de ceva adevărat. A fost de acord. La vremea respectivă M-le Mauhourat sosi cu toate capele ei. Mama i-a explicat că am temperatură, că nu ies din casă şi că ar fi poate mai bine să nu iau lecţii în acea zi. Atunci M-le Mauhourat a început dintr-o dată să se agite în jurul meu, dând din coate, fâlfâindu-şi capele, şi îi simţeam suflarea pe la ceafă. „Oh, la pauvre mignonne, la pauvre petite mignonne”. Avea să-mi citească, să-mi spună poveşti, declară ea, avea să o distreze pe „la pauvre petite”.

Am îndreptat spre mama priviri agonizante. Nu puteam suferi aşa ceva. Nu puteam suporta nici un minut. Vocea lui M-le Mauhourat continua să se audă, ascuţită, subţire, exact ceea ce nu-mi place mie la o voce. Ochii mei implorau: „Ia-o de aici. Te rog, ia-o”.

Cu fermitate, mama a tras-o spre uşă.

— Cred că e mai bine ca Agatha să nu fie tulburată deloc în după masa asta, spuse ea.

A condus-o pe M-le Mauhourat afară, apoi s-a întors la mine dând din cap.

Foarte bine, dar nu trebuie să faci atâtea mutre.

— Mutre? am întrebat eu.

— Da, toate strâmbăturile acelea şi toate privirile disperate pe care mi le aruncai tot timpul. M-le Mauhourat îşi putea da foarte bine seama că vroiai ca ea să plece.

Eram supărată. Nu dorisem să fiu nepoliticoasă.

— Dar, mamă, nu erau mutre franţuzeşti, erau doar mutre englezeşti pe care le făceam.

Mama a fost foarte amuzată şi mi-a explicat că mutrele reprezentau o limbă internaţională, înţeleasă de toată lumea, din toate ţările. Totuşi i-a spus tatei că M-le Mauhourat nu-i părea prea bună, şi că intenţiona să caute pe altcineva. Tata a declarat că va fi cu atât mai bine că nu ni se vor mai sparge şi alte porţelanuri. Apoi a adăugat:

— Dacă aş fi în locul Agathei aş găsi că această femeie e de nesuferit.

Eliberată de ajutoarele lui Miss Markhal, şi M-le Mauhourat, am început să mă distrez şi eu. În acelaşi hotel cu noi locuia şl doamna Selwyn, văduva sau poate nora episcopului Selwyn, cu fiicele ei, Dorothy şi Mary. Dorothy (Dar) era cu un an mai mare decât mine, iar Mary cu un an mai mică. Foarte curând am devenit de nedespărţit.

Singură, eram bună, cuminte şi ascultătoare, dar în tovărăşia altor copii deveneam imediat gata să fac tot felul de pozne, în special noi trei scoteam sufletul nefericiţilor chelneri din sala restaurantului. Într-o seară am pus în toate solniţele în loc de sare, zahăr. În altă zi am pus coji de portocală, tăiate ca nişte purcei, în farfurii, chiar înainte de a suna clopotul pentru masă.

Chelnerii aceia francezi erau cei mai cumsecade oameni pe care i-am văzut vreodată, în special Victor, cel care ne servea pe noi. Era scund de statură, cu un nas lung care se strâmba în tot felul de mişcări spasmodice. Mi se părea că miroase oribil (era prima mea întâlnire cu usturoiul). Cu toate festele pe care i le jucam, nu ne purta pică şi era amabil cu noi. Tăia cu multă îndemânare şoricei din ridichi.

Şi dacă nu eram pedepsiţi pentru toate isprăvile noastre se datora faptului că Victor, cel loial, nu se plângea niciodată conducerii şi nici părinţilor.

Prietenia mea cu Dar şi Mary a însemnat pentru mine mai mult decât oricare prietenie de până atunci. Poate pentru că eram la o vârstă când devenea mai fascinant să întreprinzi acţiuni împreună cu alţii decât singur; sau poate că şi aveam multe trăsături comune cu ele. Toate trei puneam la cale nenumărate isprăvi şi ne distram grozav de-a lungul acelor luni de iarnă. Bineînţeles că adesea ne găseam în încurcătură din cauza poznelor noastre, dar numai într-o singură împrejurare am fost indignate, pe drept cuvânt, din pricina nedreptăţii care ni s-a făcut.

Mama şi cu doamna Selwyn stăteau amândouă fericite de vorbă în salonul doamnei Selwyn, când, camerista a adus un mesaj: „Cu complimentele belgienei care locuieşte în cealaltă aripă a hotelului. Ştiu doamna Selwyn şi doamna Miller că copiii lor se plimbă pe parapetul de la etajul patru?” Închipuiţi-vă ce au simţit cele două mame, când s-au dus în curte şi, privind în sus, au dat cu ochii de trei figuri vesele, balansându-se pe un parapet lat de vreo treizeci de centimetri, mergând una după alta. Nici nu ne trecuse prin cap că ar putea fi vreun pericol. Mersesem puţin cam prea departe cu festele jucate unei cameriste, şi ea a reuşit să ne ademenească să intrăm într-un dulap cu mături şi apoi a închis pe dinafară uşa, întorcând cheia.

Eram foarte indignate: ce puteam face? Am dat de o ferestruică şi, scoţând capul afară, Dar ne spuse că ar fi posibil să ne strecurăm prin aceasta şi apoi să mergem de-a lungul parapetului, până după colţ, şi să intrăm printr-o fereastră de acolo. Zis şi făcut. Dar s-a furişat prima, am urmat eu, apoi a venit Mary. Spre încântarea noastră am găsit că era foarte uşor de mers pe parapet. Dacă ne-am uitat în jos de-acolo, de la etajul patru, nu ştiu, dar nu cred, pentru că dacă am fi făcut-o am fi avut ameţeală şi am fi putut cădea, întotdeauna am fost îngrozită de felul în care

pot sta unii copii pe marginea unei stânci, privind în jos, având degetele de la picioare dincolo de margine, fără să simtă nici cea mai mică ameţeală sau alte neplăceri cum au oamenii mari. În situaţia noastră nu mersesem prea departe. Dacă îmi aduc aminte bine, primele trei ferestre erau închise, dar următoarea, care dădea într-o sală de baie comună, era deschisă şi am intrat pe acolo ca să fim pe dată întâmpinate spre surprinderea noastră cu porunca:

— Jos imediat, în salonul doamnei Selwyn!

Amândouă mamele erau excesiv de furioase. Nu puteam înţelege de ce. Am fost toate trei trimise la culcare pentru restul zilei. Apărarea noastră a fost pur şi simplu nesocotită. Şi totuşi acela era adevărul.

— Dar nu ne-aţi spus niciodată, am protestat fiecare dintre noi pe rând. Nu ne-aţi spus niciodată că nu trebuie să umblăm pe parapete.

Ne-am dus la culcare încercând un puternic sentiment de nedreptate.

Între timp, mama se preocupa încă de problema lecţiilor mele de franceză. Ea şi cu sora mea îşi făceau rochii la un croitor din oraş şi acolo, într-o bună zi, mama a fost atrasă de o tânără fată care o ajuta pe croitoreasă la probă dându-i ace, potrivindu-i rochiile. Croitoreasa era o femeie de o vârstă mijlocie, cam nervoasă, şi mama, observând răbdarea şi buna dispoziţie a fetei, se hotărî să şi-o apropie şi să afle câte ceva despre ea. A urmărit-o la a doua şi a treia probă şi în cele din urmă a intrat în vorbă cu ea. Se numea Marie Sije şi avea douăzeci şi doi de ani. Tatăl ei ţinea o micuţă cafenea şi mai avea o soră mai mare care lucra tot acolo, la atelierul de croitorie, doi fraţi şi o soră mică. Fata a rămas cu gura căscată, când mama a întrebat-o dacă ar vrea să meargă în Anglia. Marie abia şi-a ţinut respiraţia de încântare şi de surprindere.

— Bineînţeles că trebuie să vorbesc cu mama dumitale despre asta mai întâi, i-a spus mama. Poate nu ar vrea ca fiica ei să plece atât de departe.

S-a fixat o întâlnire, mama a vizitato pe doamna Sije şi au atacat subiectul în amănunt. După aceea i-a spus tatei.

— Dar, Clara, fata asta nu e guvernantă sau ceva de felul acesta.

Mama a răspuns că Marie era întocmai persoana de care aveau nevoie.

— Nu ştie boabă englezeşte. Agatha va trebui să înveţe franceza. Este o fată cu o fire plăcută şi veselă, are o familie respectabilă. Fata vrea să meargă în Anglia şi poate să ne coasă şi să ne facă rochii.

Domnişoara Truick era una dintre cusătoresele locale care ne otrăvea viaţa. După câte îmi amintesc nu era şchioapă, nu avea nici o infirmitate şi nu i se putea aplica epitetul „biata de ea”. Ceea ce era neplăcut la domnişoara Truick era faptul că mirosea. Deodorantele nu apăruseră încă pe atunci. Spus cu vulgaritate, subţiorile împuţite rămân subţiori împuţite şi cu cât le spăla mai mult cu atât miroseau mai tare. Această trăsătură o domnişoarei Truick nu fusese încă descoperită, iar când s-a aflat, toată lumea era prea bună ca să se gândească să o concedieze. Tata a spus deci că ar fi încântat să scape de ea. Şi a mai adăugat că lasă întotdeauna în urma ei, când trecea prin hol, un miros care dura opt ore de-a rândul.

— Eşti sigură că va fi bine, Clara? a întrebat tata, cam îndoit.

Mama era întotdeauna sigură. De îndată ce-i venea o idee nu avea nici o urmă de îndoială.

— Este exact ce ne trebuie, a spus ea.

Aşa cum se întâmpla adesea cu fanteziile inexplicabile ale mamei, lucrurile au mers perfect, închid ochii şi parcă o văd acum pe draga Marie, întocmai cum era pe-atunci. O faţă rotundă, rozalie, un nas cârn, părul negru strâns într-un coc. Îngrozită, aşa cum mi-a spus mai târziu, intrând în camera mea de culcare, în prima dimineaţă, după ce se pregătise cu sârguinţă în seara precedentă să-mi spună bună dimineaţa în englezeşte. Din nefericire, din cauza

accentului ei nu am înţeles nimic din cele rostite de ea: „Bună dimineaţa domnişoară. Sper că sunteţi bine”.

M-am uitat la ea cu suspiciune. În prima zi eram ca doi căţei care se întâlnesc pentru prima oară. Am vorbit puţin şi ne-am aruncat priviri pline de îndoială şi aprehensiune.

Marie îmi peria părul blond şi întotdeauna aranjat în zulufi. Era atât de speriată să nu mă lovească, încât abia mă atingea cu peria. Vroiam să-i explic că ar trebui să mă perie mai cu forţă, dar nu ştiam, bineînţeles, cuvântul respectiv.

Cum s-a întâmplat că într-o săptămână Marie şi cu mine am fost în stare să conversăm una cu alta, nu ştiu. Limba pe care o foloseam era franceza, câte un cuvânt ici, unul colo, puteam să mă fac înţeleasă. La sfârşitul săptămânii devenisem prietene la cataramă. Era distractiv sa ieşi la plimbare cu Marie. Orice făceai cu Marie era distractiv. Aşa a început o fericită tovărăşie.

La începutul verii a fost cald la Pau şi atunci am petrecut o săptămână la Argeles şi o alta la Lourdes, iar apoi ne-ani dus în Pirinei, la Cauterets. Era o localitate încântătoare, la poalele munţilor. (Acum îmi trecuse dezamăgirea pe care o încercasem în privinţa munţilor şi, deşi aici poziţia era mai satisfăcătoare, nu puteai privi prea mult în sus.) În fiecare dimineaţă făceam o plimbare pe o potecă de munte, care ducea până la izvoare, unde beam o apă foarte rea, îngrijindu-ne astfel sănătatea. Mai apoi ne cumpăram acadele. Mamei îi plăceau cele parfumate cu anason, pe care eu nu le puteam suferi. Pe cărarea în zig-zag de lângă hotel am descoperit un loc încântător unde mă duceam adesea să mă plimb cu Marie. Era un tobogan printre brazi pe care mă dădeam, alunecând chiar pe pantalonii mei. Marie nu era deloc de acord cu asta, dar îmi pare rău că trebuia să spun că Marie nu a fost în stare niciodată să exercite vreo autoritate asupra mea. Eram prietene, ne jucam împreună, dar nu-mi trecea prin minte că ar trebui să fac ceea ce-mi spunea.

Autoritatea este un lucru extraordinar. Mama o avea pe deplin. Arareori o vedeam supărată, nu ridica tonul, nu trebuia decât să rostească blând un ordin şi era imediat împlinit. I se părea întotdeauna ciudat că acest dar nu-l posedă şi ceilalţi oameni. Mai târziu, când a stat cu mine, în timpul primei mele căsătorii, şi aveam un copil, mă plângeam cât de obositori erau nişte băieţei care locuiau în casa de alături şi care veneau mereu în curtea noastră prin gardul viu. Deşi le spuneam mereu să plece, nu se duceau.

— Extraordinar, a zis mama. De ce nu le-ai spus pur şi simplu să plece?

I-am cerut:

— Te rog, încearcă tu.

Chiar atunci cei doi băieţi au apărut şi se pregăteau ca de obicei să urle: „Bun! Nu plecăm” şi să arunce pietriş pe iarbă. Unul începuse să bombardeze un copac şi să strige cât îl ţinea gura. Mama a întors capul.

— Ronald, i-a spus ea, aşa te cheamă?

Ronald a dat din cap că da.

— Te rog, Ronald, nu te mai juca aici. Nu-mi place să fiu deranjată, spuse mama. Du-te ceva mai departe.

Ronald s-a uitat la ea, l-a fluierat pe fratele lui şi a plecat imediat.

— Vezi, draga mea, ce simplu e?

Desigur că era uşor pentru ea. Cred într-adevăr că mama ar fi fost în stare să stăpânească, fără cea mai mică dificultate, o clasă de delicvenţi minori.

La hotelul din Cauterets locuia o fată mai mare, Sybil Patterson, a cărei mamă era prietenă cu familia Selwyn, şi Jeanne Daumier, o altă fată, franţuzoaică. O adora pe Sybil. Se juca cu noi trei fiind mereu foarte drăguţă. Aveam tot timpul nevoie de ea şi ne simţeam frustrate când ne lipsea. Prietena ei, Jeanne Daumier, avea o părere foarte proastă despre drăgălăşenia Sybilei faţă de noi.

— Nu-ţi mai bate capul cu copiii ăştia tot timpul, spunea ea mereu. Avem o mulţime de vorbit. Avem şi noi secretele

noastre.

Mi se părea frumoasă Sybil şi ceea ce admiram mai mult la ea, era pieptul care începea să se împlinească. Pe atunci era foarte la modă un bust mare. La noi fiecare avea mai mult sau mai puţin un asemenea bust. Busturile bunicii şi mătuşii păreau ca nişte imense rafturi proiectate în afară, aşa că era foarte greu să se îmbrăţişeze, fără să se ciocnească mai întâi cu busturile lor. Deşi luam drept bun pieptul persoanelor mari, faptul că Sybil la 14 ani poseda şi ca unul asemenea îmi trezise instincte pline de invidie. Cât trebuia să aştept până să ajung şi eu la o astfel de splendidă împlinire? Opt ani? Opt ani de piele şi oase! Tânjeam după aceste semne de maturitate feminină. Răbdarea era singura alternativă. Trebuia să fiu răbdătoare. După opt ani, poate chiar şapte, dacă eram norocoasă, două obiecte rotunde şi mari aveau să apară să-mi împodobească scheletul. Trebuia doar să aştept.

Familia Selwyn nu a rămas la Cauterets cât am stat noi. Au plecat mai devreme şi atunci am avut de ales între alte două prietene: o fetiţă americană, Marguerite Prestley, şi o alta, englezoaică, Margaret Home. Tata şi mama erau prieteni cu părinţii lui Margaret, şi, natural, sperau că Margaret şi cu mine aveam să ne împrietenim şi să fim mereu împreună. Aşa cum se întâmplă de obicei în asemenea situaţii, preferam foarte mult tovărăşia Margueritei Prestley, care folosea fraze extraordinare şi cuvinte ciudate, neauzite încă de mine până atunci. Ne spuneam una alteia o mulţime de poveşti. Una din poveştile Margueritei cuprindea pericolele ivite la întâlnirea cu un „scarrapin” care mă emoţiona.

— Dar ce e un „scarrapin”? o tot întrebam eu. Marguerite care avea o guvernantă, Fanny, cu un accent american din sud, încât abia o puteam înţelege, mi-a făcut o scurtă descriere a acestei făpturi îngrozitoare. Am întrebat-o pe Marie, dar ea nu auzise niciodată de „Scarrapins”. În cele din urmă m-am dus la lata. La început nu prea se lămurea nici el, dar în cele din urmă s-a luminat şi mi-a spus.

— Cred că este un scorpion.

Magia dispăruse. Un scorpion nu părea tot atât de îngrozitor ca un „scarrapin”.

Am avut o dispută foarte serioasă cu Marguerite asupra felului în care vin pe lume copiii. Am asigurat-o că pruncii erau aduşi de către îngeri. Aşa ştiam eu de la Nursie. Marguerite însă m-a asigurat că făceau parte din rezervele doctorilor şi că erau aduşi de aceştia într-o geantă neagră. Când disputa noastră era foarte înfierbântată, Fanny plină de tact, i-a pus capăt o dată pentru totdeauna.

— Aşa e, drăguţa mea, pruncii americani sunt aduşi în geanta neagră a doctorului, iar cei englezi de către îngeri. Nimic mai simplu.

Satisfăcute, am încetat ostilităţile.

Tata şi Madge făceau o mulţime de excursii călare şi, ca răspuns la rugile mele fierbinţi, într-o zi mi s-a spus că în dimineaţa următoare aveam voie să-i întovărăşesc. Eram foarte emoţionată. Mama încerca unele temeri, dar tata a liniştit-o repede.

— Avem un ghid, i-a spus el; este obişnuit cu copiii şi o să aibă el grijă să nu cadă. În dimineaţa următoare au sosit cei trei cai şi am pornit. Am străbătut în zig-zag poteci abrupte şi m-am distrat enorm, cocoţată pe ceea ce mi se părea un cal imens. Ghidul îl ducea de căpăstru şi din când în când culegea flori pe care mi le dădea să mi le înfig în panglica pălăriei. Totul a fost foarte bine până când am ajuns sus pe platou şi am început să ne pregătim pentru prânz. Acolo, ghidul s-a întrecut pe sine. A venit în fugă spre noi, aducând un minunat fluture pe care-l prinsese, „pour la petite mademoiselle”18, a strigat el. Scoţând un ac de la rever a înţepat fluturele şi l-a înfipt în pălăria mea. O, ce clipă groaznică! Bietul fluture se zbătea, se lupta să scape din ac, în timp ce cu eram într-o stare oribilă. Şi bineînţeles că nu puteam spune nimic, în mintea mea se dădea o adevărată luptă între mai multe sentimente. Era, desigur, vorba de o gentileţe din partea ghidului, îmi adusese fluturele ca un

dar special. Cum aş fi putut să-l jignesc, spunând că nu-mi plăcea? Dar cum mai doream să-l ia de acolo! Şi în tot acest timp fluturele se zbătea, murea. Fâlfâirea aceea oribilă pe care o simţeam pe pălărie! Într-o asemenea împrejurare există un singur lucru pe care-l poate face un copil. Să plângă. Şi am izbucnit în plâns.

Cu cât mi se puneau mai multe întrebări cu atât nu eram în stare să răspund nimic.

— Ce s-a întâmplat? mă întreba tata. Te doare ceva?

Dar nu-i puteam spune. Bineînţeles că nu puteam spune. Ghidul stătea acolo, privindu-mă, uimit şi atent.

Tata a spus cu un aer destul de supărat.

— E prea mică, nu ar fi trebuit să o luăm cu noi în această expediţie.

Am început să plâng şi mai tare atunci. Le-am stricat ziua lui şi sorei mele, ştiam, dar nu mă puteam opri. Tot ceea ce speram şi mă rugam cerului era ca el sau chiar sora mea să ghicească cele petrecute. Aveau desigur să se uite la fluturele acela, să-l vadă şi să spună:

— Poate că nu-i place fluturele pe pălărie!

Dacă ar fi spus-o ar fi fost în regulă. Dar eu nu le puteam spune. A fost o zi teribilă. Am refuzat să mănânc. Stăteam acolo şi plângeam şi fluturele se zbătea, în cele din urmă a încetat. Asta ar fi trebuit să mă facă să mă simt mai bine. Dar ajunsesem să fiu atât de nenorocită, incit nimic nu m-ar fi ajutat să mă simt mai bine.

Am plecat înapoi, tata complet enervat, sora mea plictisită, iar ghidul plin de blândeţe şi uimire. Din fericire, nu i-a venit în minte să-mi dea un al doilea fluture ca să mă împace. Am sosit înapoi, un grup dintre cele mai jalnice, şi ne-am dus în salonul nostru, unde se afla mama.

— O, vai, dar ce s-a întâmplat?! S-a lovit Agatha?

— Nu ştiu, spuse tata supărat. Nu ştiu ce s-a întâmplat cu copilul ăsta. Presupun că o doare ceva. Plânge întruna de la vremea prânzului şi nu a vrut să mănânce nimic.

— Ce s-a, întâmplat, Agatha? mi-a întrebat mama.

Nu-i puteam spune. Mă uitam doar la ea, fără a scoate un cuvânt în timp ce lacrimile îmi curgeau şiroaie pe obraji. S-a uitat la mine câteva minute, apoi a întrebat repede:

— Cine-a pus fluturele acela în pălăria ei?

Sora mea i-a explicat. Şi atunci s-a întors spre mine:

— Nu ţi-a plăcut asta, nu-i aşa? Era viu şi te-ai gândit că îi făcea rău?

O, ce uşurare, minunată uşurare când cineva ştie ce ai pe suflet şi ţi-o spune el, aşa încât tu eşti până în cele din urmă eliberat de acea lungă sclavie a tăcerii, care pare inevitabilă. M-am aruncat în braţele ei într-un fel de frenezie şi am prins-o cu mâinile de gât, spunând:

— Da, da, da. Se zbătea acolo tot timpul. Se zbătea. Dar ghidul a fost bun şi a vrut să-mi facă o plăcere. Nu puteam spune nimic.

Mama a înţeles perfect şi m-a mângâiat cu blândeţe. Dintr-o dată totul a părut că se pierde în depărtare.

— Îmi dau foarte bine seama ce ai simţit, a spus ea apoi. Ştiu, dar acum a trecut, aşa că nu o să mai vorbim despre asta.

Cam pe la vremea aceea am înţeles că sora mea fascina pe toţi tinerii din jurul ei. Era o fată drăguţă, fără a fi într-adevăr frumoasă. Şi foarte atrăgătoare. Moştenise de la tata o minte ageră şi plină de duh, era foarte amuzantă în societate. Mai presus de orice poseda un magnetism al feminităţii ei. Tinerii cădeau la picioarele ei, ca popicele, dintr-o lovitură. Marie şi cu mine, aranjasem ceea ce s-ar chema în limbajul jucătorilor la curse mai multe pariuri pe admiratorii ei. Discutam între noi şansele fiecăruia.

— Cred că domnul Palmer, ce zici Marie?

— C’est possible, mais il este très jeune.19

I-am răspuns că era de aceeaşi vârstă ca Madge, dar Marie m-a asigurat că era beaucoup trop jeune.20

— Eu, a spus Marie, cred că Sir Ambrose.

Am protestat:

— E cu o sumedenie de ani mai mare decât ea. Marie!

Marie a spus că e mai bine ca un bărbat să fie mai în vârstă decât soţia sa, şi a mai adăugat că Sir Ambrose va fi o foarte bună „părţi”, una pe care ar aproba-o orice familie.

— Ieri, am adăugat eu, a prins o floare în butoniera lui Bernard.

Marie nu avea păreri prea bune despre tânărul Bernard. Susţinea că nu e un garçon sérieux.21

Am aflat o mulţime de lucruri despre familia Mariei. Ştiam obiceiurile pisicii lor şi cum putea umbla printre paharele din cafenea şi să se culce, făcându-se covrig, în mijlocul lor, fără să spargă niciunul. Aflasem că sora ei, Berthe, era mai mare ca ea, fiind o fată foarte serioasă, iar surioara ei Angela era adorata întregii familii. Marie mi-a mărturisit secretul care făcea mândria familiei: că numele lor cândva se scria Shije, în loc de Sije. Deşi nu eram în stare să-mi dau seama de unde provenea această mândrie şi nici acum nu ştiu, am fost în deplin acord cu Marie şi am felicitat-o pentru strămoşii ei.

Marie îmi citea câteodată cărţi franţuzeşti, cum făcea de altfel şi mama. Dar ziua fericită sosi atunci când am găsit cartea Mémoires d’un Âne (Memoriile unui măgar) şi parcurgând paginile am fost în stare să citesc tot atât de bine singură ca şi cum mi-ar fi citit cineva. În fine după multe tribulaţii, ştiam acum franţuzeşte. Puteam să citesc, pe alocuri aveam nevoie de unele explicaţii pentru pasajele mai dificile, dar în linii mari izbutisem.

La sfârşitul lui august, am părăsit Cauterets-ul şi am plecat la Paris. N-am uitat niciodată Cauterets. Îmi amintesc această localitate ca imaginea celei mai fericite veri pe care am petrecut-o vreodată. Pentru un copil de vârsta mea era totul. Emoţia produsă de noutatea locului. Copaci – izvor nesecat de bucurie în întreaga mea viaţă. (Poate este simbolic faptul că unul din primii mei tovarăşi imaginari se numea Tree22). O nouă însoţitoare încântătoare, draga mea Marie, cârna. Expediţii pe catâri. Explorări de poteci abrupte. Distracţie cu familia mea. Prietena mea

americană, Marguerite. Emoţia exotică procurată de un loc străin. „Ceva rar şi straniu…” Cât de bine ştia toate astea Shakespeare. Dar nu aceste clemente grupate împreună stăruie în amintirea mea. Ci locul în sine, Cauterets, valea aceea lungă, cu mica ei cale ferată, cu pantele ei împădurite şi dealurile ei înalte.

Era întru totul adevărat. Dar mai apoi mi-am dat seama că nu pot să mă întorc. Nimeni nu se poate întoarce într-un loc care există în amintire. Nu l-ai putea vedea cu aceeaşi ochi – chiar presupunând că a rămas neschimbat. Ceea ce ai avut e bun avut. „Fericitele căi pe unde am umblat/ Şi pe care nu mă voi mai întoarce…”

Să nu te întorci niciodată într-un loc unde ai fost fericit. Atât timp cât nu o faci, locul rămâne viu pentru tine. Dacă te întorci, se va distruge.

Sunt şi alte locuri unde am rezistat să nu mă întorc. Unul este mausoleul Şeicului Adi în Irakul de Nord. Ne-am dus acolo în prima mea vizită la Moşul. Era o oarecare dificultate în a-l vizita, pe atunci: trebuia să obţii un permis şi să te opreşti la postul de poliţie de la Ain Sifni, sub stâncile de la Jebl Maktub.

De acolo, întovărăşiţi de un poliţist, am pornit pe o potecă şerpuitoare. Era primăvară, iarba verde, totul proaspăt, flori sălbatice pretutindeni. Un pârâiaş de munte îşi tăia drum. Din loc în loc treceam pe lângă copii şi capre.

Am ajuns apoi la sanctuarul Yezid. Îmi amintesc şi acum pacea care domnea acolo, curtea pavată cu pietre, şarpele negru săpat pe peretele mormântului. Apoi am păşit cu grijă pe o treaptă peste prag, nu pe prag, în micul sanctuar sumbru. Am stat în curte sub un arbore ale cărui frunze foşneau uşurel. Unul dintre Yezizi ne-a adus cafea, cu grijă, după ce a întins o faţă de masă murdară. Făcea toate astea cu mândrie, ca să arate că le sunt cunoscute cerinţele europenilor. Am stat acolo timp îndelungat. Nimeni nu căuta să ne dea vreo lămurire. Ştiam vag că Yezizii idolatrizau diavolul, iar Lucifer era obiectul veneraţiei lor.

Pare a fi destul de ciudat faptul că cei care-l venerează pe Satana sunt cei mai paşnici dintre toate sectele religioase din acea parte a lumii. Când soarele a început se lase către asfinţit, am plecat. Acolo am cunoscut ce a mai desăvârşită pace.

Acum, cred că există excursii pentru turişti în acele părţi ale lumii. „Festivalul de primăvară" este o atracţie importantă. Dar eu am cunoscut locurile în zilele când nu se făceau asemenea manifestări. Nu le voi uita niciodată.

III

Din Pirinei ne-am dus la Paris şi apoi la Dinard. Mă irită faptul că tot ceea ce-mi amintesc din şederea noastră la Paris este doar camera mea de la hotel, cu pereţii vopsiţi în culoarea ciocolatei, pe care era imposibil să vezi ţânţarii.

Erau nenumăraţi ţânţari. Bâzâiau toată noaptea şi ne înţepau şi feţele şi braţele noastre erau acoperite cu muşcături (teribil de umilitor pentru sora mea Madge, care pe atunci era foarte preocupată de tenul ei). Am stat la Paris numai o săptămână şi se părea că ne petreceam tot timpul încercând să omorâm ţânţari, ungându-ne cu tot felul de uleiuri cu mirosuri ciudate, arzând răşină lângă pat, scărpinându-ne, picurând ceară fierbinte pe ei. În cele din urmă, după vehemente proteste către directorul hotelului (care persista în a spune că de fapt nu erau ţânţari la ei), noutatea de a dormi sub o plasă contra ţânţarilor, rămâne un eveniment de primă importanţă. Era o vreme foarte călduroasă de august şi sub plasă trebuie să fi fost şi mai cald.

Probabil că am făcut un tur al Parisului, dar nu mi-a rămas nici o amintire. Îmi amintesc că am fost dusă la turnul Eiffel, ca la o distracţie, dar îmi închipui că asemenea primei mele întâlniri cu munţii nu a răspuns aşteptărilor mele. De fapt singura amintire a şederii noastre la Paris, pare să fi fost o poreclă pentru mine – Moustique (Ţânţar) – fără îndoială justificată.

Nu, greşesc, în timpul acelei vizite la Paris, am făcut cunoştinţă cu strămoşii marii epoci mecanizate. Străzile Parisului erau pline de acele noi vehicule numite „automobile”. Treceau cu o viteză nebună de-a lungul străzilor (după normele de azi probabil mergeau foarte încet, dar pe atunci nu se puteau întrece decât cu caii), împrăştiind mirosuri grele, claxonând, conduse de oameni purtând şepci şi ochelari de protecţie, şi tot echipamentul necesar conducerii. Erau uluitoare. Tata zicea că aveau să se găsească în curând peste tot. Nu l-am crezut. Le urmăream fără interes, rămânând credincioasă trenurilor de tot felul.

— Ce păcat, a exclamat mama, că Monty nu-i aici, ce mult i-ar place.

Mi se pare curios acum, când mă gândesc la acea perioadă din viaţa mea, că fratele meu dispăruse complet. Era acolo, cu noi, probabil, când se întorcea în vacanţe de la Harrow, dar nu mi-l amintesc ca persoană. Răspunsul este, poate, că nu-mi dădea nici o atenţie. Am aflat mai târziu că tata era îngrijorat din pricina lui. Fusese retras de la Harrow pentru că nu era în stare să-şi treacă examenele. Cred că mai întâi s-a dus să lucreze pe un şantier naval la Dart, iar apoi în nord la Lincolnshire. Rapoartele despre activitatea lui erau dezamăgitoare. Tatei i se spusese deschis: „Nu o să facă niciodată nimic. Vedeţi, nu se pricepe la matematici. Dacă-i dai ceva practic de făcut, e în regulă. E un bun muncitor manual. Asta-i tot ce poate face în domeniul ingineriei.”

În fiecare familie este de obicei un membru care constituie o sursă de supărare. A noastră era fratele meu Monty. Până când a închis ochii a tot pricinuit cuiva dureri de cap. M-am întrebat, adesea, dacă există vreun locşor în viaţă în care Monty s-ar fi putut încadra. Totul ar fi fost, probabil, în regulă dacă s-ar fi născut Ludovic al II-lea al Bavariei. Pot să mi-l închipui stând în teatrul său gol, ascultând cu plăcere o operă reprezentată numai pentru el. Era foarte muzical, avea o voce de bas foarte bună şi cânta la diferite

instrumente, după ureche: de la fluierul ordinar până la flaut. Niciodată nu ar fi fost în stare să devină un profesionist în ceva şi cred că nici nu i-a trecut vreodată aşa ceva prin cap. Era foarte manierat, avea mult farmec şi în toată viaţa lui a fost înconjurat de persoane preocupate să-l ferească de necazuri şi de griji, întotdeauna se găsea cineva gata să-i împrumute bani, sau să îndeplinească vreo muncă în locul lui. Când avea şase ani şi el şi sora mea primeau bani de buzunar, se petrecea acelaşi lucru în mod invariabil. Monty îşi cheltuia banii din prima zi, către sfârşitul săptămânii o ducea pe sora mea într-o prăvălie, unde cerea repede bomboanele care îi plăceau lui, de un penny, şi apoi se uita la sora mea ca şi cum i-ar fi spus: numai să îndrăzneşti să nu plăteşti. Madge, care avea mare respect pentru opinia publică, plătea întotdeauna. Natural era foarte furioasă şi după aia se certa rău cu el. Monty zâmbea plin de seninătate şi-i oferea o bomboană.

A adoptat această atitudine toată viaţa lui. Părea că există o conspiraţie naturală care trudea pentru el. De nenumărate ori diferite femei mi-au spus: „Ştii, de fapt nu-l înţelegi pe fratele tău Monty. Ceea ce-i lipseşte lui e simpatia”. Adevărul era că-l înţelegeam prea bine. Căci am mai spus: era imposibil să nu-l îndrăgeşti, îşi recunoştea greşelile cu cea mai mare francheţe. Şi era sigur că în viitor lucrurile aveau să se schimbe. Cred că era singurul elev de la Harrow căruia i se îngăduise să ţină şoareci albi. Dirigintele clasei lui îi spuse tatei: „Ştiţi, pare să aibă o asemenea dragoste pentru ştiinţele naturale încât am considerat că trebuie să i se acorde acest privilegiu”. Părerea familiei era că Monty nu iubea deloc ştiinţele naturale, dar pur şi simplu vroia să aibă şoricei albi.

Acum, privind înapoi, cred că Monty era o persoană foarte interesantă. O uşoară modificare a genelor şi ar fi putut fi un om mare. Doar ceva i-a lipsit. Proporţie? Echilibru? Integrare? Nu ştiu.

Alegerea carierei pentru el s-a aranjat de la sine. Când a izbucnit războiul cu burii, aproape toţi tinerii pe care îi cunoşteam s-au angajat voluntari; natural şi Monty era printre ei. (Uneori acceptase să se joace cu nişte soldaţi de plumb pe care îi aveam, aranjându-i în linie de luptă şi dându-i căpitanului, comandantul lor, numele de Dashwood. Mai târziu, ca să nu se plictisească, i-a tăiat capul căpitanului Dashwood pentru trădare în timp ce eu plângeam.) Într-un fel, tata cred că a simţit o uşurare – armata ar fi putut să-i ofere o carieră, mai ales în acest moment când perspectivele lui ca inginer erau foarte îndoielnice.

Războiul cu burii, cred că a fost ultimul din ceea ce se putea numi un „vechi război". Război care nu ne afecta nici ţara şi nici propria viaţă. Erau poveşti eroice, asemenea celor din cărţi, cu lupte purtate de bravi soldaţi şi tineri galanţi. Dacă erau cumva omorâţi, aveau o moarte glorioasă în luptă. De cele mai multe ori veneau acasă decoraţi pentru faptele lor eroice săvârşite pe câmpul de luptă. Erau legate de avanposturile imperiului, de poeziile lui Kipling şi de acele bucăţele din Anglia reprezentate pe hartă în roz. Ţi se pare ciudat, mai ales azi, să te gândeşti că oameni, în special fete, se duceau şi le dădeau tinerilor pe care îi considerau că nu-şi fac datoria, jertfindu-şi viaţa pentru ţară, pene albe.23 Îmi aduc aminte foarte puţine lucruri în legătură cu izbucnirea războiului cu burii. Nu era considerat un război important, consta în a-i da o lecţie lui Kruger"24 Cu obişnuitul optimism englezesc, „avea să se termine în câteva săptămâni". În 1914, am auzit aceeaşi frază – „Până la Crăciun totul e gata". „Nu prea are rost să se pună covoarele la naftalină", mi s-a spus când Amiralitatea mi-a luat casa în 1940 – „Se va termina înainte de începutul iernii".

Tot ceea ce-mi amintesc este o atmosferă veselă, un cântec având o melodie frumoasă, „Cerşetorul uituc", şi tineri veseli, venind de la Plymouth într-o permisie de câteva zile.

Îmi mai aduc aminte o scenă acasă, puţin mai înainte ca al 3-lea batalion al Regimentului Regal Welsh să se îmbarce pentru Africa de Sud. Monty adusese un prieten de la Plymouth, unde erau staţionaţi pentru moment. Acest prieten, Ernest Mackintosh, căruia noi îi spuneam din cine ştie ce motiv Billy, avea să-mi rămână prieten şi să-mi fie ca un frate, mai mult decât fratele meu adevărat, toată viaţa. Era un tânăr foarte vesel, plin de farmec. Ca cei mai mulţi tineri din jurul nostru era mai mult sau mai puţin îndrăgostit de sora mea. Băieţii primiseră tocmai uniformele şi erau foarte intrigaţi de moletiere: aşa ceva nu mai văzuseră încă. Le înfăşurau în jurul gâtului, se legau la cap şi făceau tot felul de năzbâtii cu ele. Am o fotografie a lor în seră cu moletierele în jurul gâtului. Nevoia de fetiţă pe care o aveam de a venera un erou l-a ales chiar pe Billy Mackintosh. Aveam lângă pat o fotografie a lui într-o ramă cu nu-mă-uita.

De la Paris ne-am dus la Dinard, în Bretania. Principalul lucru pe care mi-l amintesc despre Dinard este că acolo am învăţat să înot. Îmi aduc aminte de mândria şi plăcerea de necrezut când am putut face şase mişcări de una singură, stropind groaznic în jur, dar fără să mă scufund.

Alt lucru pe care nu l-am uitat sunt murele; erau nişte mure mari, pline de suc. Mă duceam cu Marie şi culegeam coşuri pline şi mâncam întotdeauna cantităţi imense. Se găseau atât de multe pentru că localnicii credeau că sunt otrăvitoare. „Ils ne mangent pas des mureş” spunea Marie mirându-se. Mi-au spus „vous allez vous empoisonner”25. Marie şi cu mine nu aveam asemenea inhibiţii şi ne otrăveam cu plăcere în fiecare după-masă.

La Dinard am încercat pentru prima oară plăcerea de a juca teatru. Tata şi mama aveau un dormitor imens, cu o fereastră enormă, un bovindou, de fapt ca un alcov, peste care se trăgeau perdele. Era foarte potrivită pentru spectacole teatrale. Entuziasmată de o pantomimă pe care o văzusem cu un an mai înainte împreună cu Marie,

dădeam în fiecare seară un spectacol, reprezentând diferite poveşti. Eu alegeam personajele care îmi plăceau, iar Marie era cine se întâmpla.

Când mă gândesc la copilăria mea mă simt plină de gratitudine faţă de bunătatea extraordinară a tatei şi a marnei. Nu pot să-mi închipui nimic mai plictisitor pentru ei decât să vină sus în fiecare seară, după dineu, şi să stea o jumătate de oră să privească şi să aplaude în timp ce Marie şi cu mine mergeam ţanţoş şi ne maimuţăream îmbrăcate în costume improvizate. Am reprezentat Frumoasa din pădurea adormită, Cenuşăreasa etc. Îmi plăcea să joc rolul principal al băiatului, împrumutam ciorapii sorei mele, încercând să-mi fac un costum ca de acrobat, mergeam de jur împrejur, declamând. Spectacolul era, bineînţeles, întotdeauna în franceză, căci Marie nu ştia englezeşte. Ce fire bună avea! O singură dată s-a împotrivit şi atunci pentru un motiv pe care nu-l pot pricepe. Ea trebuia să fie Cenuşăreasa şi am stăruit să-şi lase părul pe umeri. Nu poţi să-ţi închipui o cenuşăreasă cu un coc în vârful capului. Marie care fusese Fiara în piesa Frumoasa şi fiara, bunica în Scufiţa Roşie, ea care jucase roluri de femeie rea şi bătrână, jucase într-o scenă de stradă în care scuipa într-un canal în maniera cea mai realistă, spunând în argou „Et bien crache!”26, ceea ce l-a înveselit pe tata grozav… Ei bine, Marie plângând pe neaşteptate a refuzat să fie Cenuşăreasa.

— Mais pourquoi pas, Marie? 27 am întrebat-o. Este un rol foarte bun. E eroina. Toată piesa este despre Cenuşăreasă.

Imposibil, imposibil, să joace un asemenea rol, susţinu ea. Să-şi despletească părul, să apară în faţa lui Monsieur cu părul desfăcut pe umeri. Asta era misterul! Să apară cu părul pe umeri în faţa lui Monsieur era de neimaginat pentru Marie; era şocant. Am cedat uimită. Am imaginat un fel de glugă pe capul Cenuşăresei pentru a-i acoperi cocul şi totul a fost în regulă.

Dar cât de extraordinare sunt asemenea tabuuri! Îmi aduc aminte de fetiţa unor prieteni, un copilaş drăguţ de vreo patru anişori. Părinţii au angajat o bonă franţuzoaică pentru a se ocupa de ea. La început nu credeau că lucrurile au să meargă bine. Pe urmă, însă, părea că totul era perfect, s-au dus la plimbare, s-au jucat, fetiţa i-a arătat toate jucăriile ei. Totul a fost fericire, prietenie şi linişte până când a trebuit s-o culce şi să-i facă baie. Joan a început să plângă şi a refuzat s-o lase pe Madeleine să-i facă baia. Uimită, mama a cedat în prima zi, închipuindu-şi că poate copilul nu era încă destul de familiarizat cu bona, considerând-o străină. În a patra zi, Joan plângând în hohote şi îngropându-şi capul la pieptul mamei i-a spus:

— Tu nu înţelegi, mamă. Nu înţelegi deloc. Cum pot să-mi arăt eu trupul gol unei străine?

Aşa şi cu Marie. Putea să umble în pantaloni, să-şi arate picioarele, dar nu putea să apară cu părul desfăcut în faţa lui Monsieur. Îmi închipui că la început spectacolele noastre de teatru erau amuzante şi tata, cel puţin, s-a distrat foarte mult. Dar până la urmă au devenit tare plictisitoare. Totuşi părinţii mei erau prea buni pentru a spune că îi plictisea să asiste în fiecare seară. Câteodată mai găseau vreo scuză, că aveau prieteni la dineu, dar de cele mai multe ori erau prezenţi, aproape seară de seară, şi cât mă bucuram eu să joc teatru în faţa lor!

În timpul lunii septembrie, am stat la Dinard unde tata a fost foarte fericit să-şi găsească nişte prieteni vechi: Martin Pirie cu soţia şi cei doi copii, care se aflau la sfârşitul vacanţei. Martin Pirie şi cu tatăl meu fuseseră colegi de şcoală la Vevey şi buni prieteni de atunci. Soţia lui Martin, Lilian Pirie, avea, cred şi acum, una din cele mai uimitoare personalităţi pe care am cunoscut-o vreodată. Personajul pe care Sackville-West îl conturează aşa de bine în „All Passion Spent” mi s-a părut întotdeauna că îi seamănă puţin doamnei Pirie. Era ceva ce inspira admiraţie la ea; era frumoasă, avea o voce clară, mişcări delicate şi nişte ochi

foarte albaştri. Mişcările mâinii ei erau întotdeauna frumoase. Cred ca Dinard a fost prima oară când am văzut-o, dar, de atunci, ne-am văzut destul de frecvent până când a murit, la optzeci şi ceva de ani. De-a lungul timpului, admiraţia şi respectul pe care i-l purtam nu au încetat să crească.

Era unul dintre puţinii oameni pe care i-am întâlnit şi pe care îi consider o „minte interesantă”. Fiecare dintre casele ei era decorată într-o manieră originala şi surprinzătoare. Lucra minunate broderii; nu cred că existase o carte pe care să nu o fi citit sau o piesă de teatru pe care să nu o fi văzut şi a avut întotdeauna ceva de spus despre ele. În zilele noastre, presupun că ar fi avut o carieră oarecare, dar mă întreb, dacă s-ar fi întâmplat aşa, daca impactul personalităţii sale ar fi fost tot atât de mare.

Tinerii se adunau mereu în casa ei şi erau foarte fericiţi să stea de vorba cu ea. A petrece o după-amiază cu ea, chiar când trecuse de şaptezeci de ani, era un divertisment minunat. Cred ca avea, mai mult decât oricine altcineva pe care am cunoscut, o adevărată artă de petrecere a timpului liber. O găseai stând într-un scaun cu spătar înalt în minunata ei cameră, de obicei lucrând la vreo broderie cu câteva cărţi lângă ea. Avea aerul că are timp de stat de vorbă cu tine toată ziua, toată noaptea, pentru luni întregi. Când critica ceva o făcea într-un mod caustic şi direct. Deşi putea discuta orice subiect de sub soare, rareori comenta despre personalităţi. Dar vocea ei era ceea ce m-a atras pe mine cel mai mult. E un lucru atât de rar de găsit! Întotdeauna am fost sensibilă la voci. O voce urâtă îmi repugnă, pe când o faţă urâtă nu.

Tata era încântat să se întâlnească din nou cu prietenul său Martin. Mama şi cu doamna Pirie aveau multe în comun şi, imediat, s-au angajat într-o vie discuţie despre arta japoneză, dacă-mi aduc bine aminte. Cei doi băieţi ai lor erau Harold, care era la Eton, şi Wilfred, care cred că trebuia să fi fost la Dartmouth pentru că dorea să intre în

Marină. Wilfred urma să devină unul dintre prietenii mei cei mai dragi, dar, tot ceea ce îmi aduc aminte despre el de la Dinard, este că mi se spusese că era un băiat care râdea în hohote când vedea o banană. Asta m-a făcut să mă uit la el cu mare atenţie. Normal, niciunul dintre băieţi nu mă băga în seamă. Un licean la Eton şi un cadet la Marină nu s-ar fi pretat să-şi abată atenţia la o fetiţă de şapte ani.

De la Dinard ne-am dus la Guernsey, unde am petrecut cea mai mare parte a iernii. De ziua mea de naştere am primit în dar, o adevărată surpriză, trei păsări exotice.

Le-am spus Kiki, Tou-tou şi Bebe. Curând după ce am ajuns la Guernsey, Kiki, care era o pasăre delicată, a murit. Cum nu avusesem păsări niciodată, dispariţia ei nu mi-a produs o supărare prea mare. Bebe, o mică păsărică încântătoare, era favorita mea, dar am fost foarte preocupată de funeraliile lui Kiki. Am înhumat-o într-o cutie de carton căptuşită cu panglici pe care mi le dăduse mama. Ne-am dus, departe, în afara oraşului, unde am găsit un loc pentru înhumare, pasărea fiind înmormântată cu tot ceremonialul şi punându-i un buchet de flori deasupra.

Dar lucrurile nu s-au terminat aici. Visiter la tombe de Kiki28 devenise una din plimbările mele favorite.

Piaţa de flori era o încântare la St. Peter Port. Se găseau tot soiul de flori foarte ieftine. Marie povestea că, întotdeauna când era o zi friguroasă şi plină de vânt, mă întreba:

— Unde ne plimbăm azi, Mees?

Mees răspundea cu plăcere:

— Nous allons visiter la tombe de Kiki.

Marie scotea nişte oftaturi teribile. Un drum de peste doi kilometri pe un vânt puternic, rece. Totuşi rămâneam de neînduplecat. O trăgeam pe Marie până la piaţă, de unde cumpăram camelii sau alte flori. Apoi porneam să străbatem mai bine de doi kilometri, de cele mai multe ori biciuite de vânt şi ploaie, pentru a pune buchetul de fiori, cu toată ceremonia, pe mormântul lui Kiki. Trebuie să ai în

sânge înclinarea pentru funeralii şi tot ce e legat de acestea. Unde ar fi ajuns arheologia, dacă nu ar fi existat în firea omenească o astfel de trăsătură?

Mi se par impresionante acele scene, la Paris, la cimitirul Pere Lachaise, unde familii întregi se reunesc în jurul mormintelor celor dragi, împodobindu-le pentru ziua morţilor. A onora pe cei morţi este un cult sacru. Să fie în spatele acestui cult înclinări instinctive pentru a evita durerea, căci cufundându-te în ritualuri şi ceremonii ajungi să-l uiţi pe cel plecat? Ceea ce ştiu este că oricât de săracă ar fi o familie, primele economii sunt pentru înmormântare. Un bătrânel simpatic care a lucrat o vreme pentru mine îmi spunea:

— Acestea sunt timpuri grele, drăguţa mea, timpuri grele. Timpuri grele într-adevăr. Dar un singur lucru să ştiţi, că oricât de lipsit de bani sunt şi eu şi ceilalţi ai mei, am economisit ceva pentru ca să fiu înmormântat cum se cuvine. De banii aceia nu mă ating pentru nimic în lume, chiar dacă nu o să am ce mânca zile de-a rândul!

IV

Câteodată cred că, în viaţa anterioară – dacă teoria reîncarnării e corectă – am fost câine. Am multe apucături de câine. Dacă cineva face ceva sau se duce undeva, am întotdeauna pretenţia să fiu luată şi eu. La fel, la întoarcerea acasă după a absenţă lungă, mă comport exact ca un câine. Un câine aleargă peste tot prin casă examinând totul, mirosind aici, mirosind acolo, încercând să-şi dea seama de ceea ce s-a întâmplat cu ajutorul nasului, şi vizitând toate locurile lui „bune”. Aşa şi eu. M-am învârtit prin toată casa, pe urmă am ieşit în grădină şi mi-am căutat locurile preferate: iazul, leagănul din copac, postul secret de observaţie de pe zid de unde vedea drumul. Mi-am găsit cercul şi i-am testat starea şi cred că mi-a luat o oră ca sa mă conving ca totul era cum lăsasem.

Cea mai mare schimbare se petrecuse cu câinele meu, Tony. Tony era un mic şi simpatic Yorkshire terrier când am

plecat. Acum era, datorită îngrijirii drăgăstoase a lui Froudie şi a meselor nenumărate, la fel de rotund ca un balon. Froudie era complet sclava lui Tony şi, atunci când mama şi cu mine ne-am dus să-l aducem în casă, ne-a ţinut un lung discurs despre cum îi place lui să doarmă, cu ce trebuie învelit în coşul său, gusturile la mâncare şi când îi place să-şi facă plimbarea. Din când în când, se întrerupea ca să vorbească cu Tony. „Dragul mamei", spunea ea. „Frumosul mamei." Tony părea foarte încântat de asemenea apelative, dar ca şi cum i se cuveneau. „Şi nu va mânca nici o bucăţică dacă nu i-o dai din mână", spuse Froudie cu mândrie. „Nuu, trebuie să-i dau fiecare bucăţică eu însămi."

Am remarcat privirea de pe faţa mamei şi mi-am dat seama că Tony nu va avea parte de acelaşi tratament şi acasă. L-am luat cu noi, în taxiul cu care venisem, împreună cu aşternutul lui şi celelalte lucruri ale sale. Tony, bineînţeles, era încântat să ne vadă şi m-a lins peste tot. Când mâncarea lui a fost pregătită şi i-a fost adusă, avertismentele lui Froudie s-au dovedit adevărate. Tony s-a uitat la mâncare, s-a uitat la mama şi la mine, a făcut câţiva paşi şi s-a aşezat, aşteptând ca un grand seigneur ca fiecare bucăţică să-i fie întinsă. I-am dat o bucăţică şi a acceptat-o cu graţie, dar mama s-a opus:

— N-are sens, spuse ea. Va trebui să înveţe să mănânce cum trebuie, aşa cu făcea înainte. Lasă-i mâncarea acolo, jos. Se va duce cât mai repede să mănânce.

Dar Tony nu s-a dus să mănânce. Stătea, pur şi simplu, acolo. Şi niciodată n-am văzut un câine mai plin de indignare. Ochii lui mari, trişti şi maronii se uitau, de jur-împrejur, la întreaga familie şi apoi la farfuria lui. Spunea, în mod clar: „O vreau. Nu vezi? Vreau să mănânc. Dă-mi!" Dar mama a rămas ferma pe poziţii:

— Chiar dacă nu mănâncă azi, va mânca mâine.

— Nu crezi că va suferi de foame?, am întrebat eu.

Mama s-a uitat lung la spatele lat al lui Tony.

— Un pic de foame îi va face un imens bine.

Abia în seara următoare a capitulat Tony şi, chiar şi atunci, şi-a salvat mândria mâncând atunci când nu era nimeni în cameră. După asta n-au mai fost probleme. Zilele când era tratat cu un Mare Duce se duseseră şi Tony a acceptat acest fapt evident. Totuşi, nu a uitat că, pentru un an întreg, a fost răsfăţatul altei case. La orice cuvânt de reproş, la orice necaz în care intra, se furişa şi alerga la casa lui Froudie unde, evident, se plângea că nu este tratat cum trebuie – obicei care a persistat destul de mult timp.

Tony era acum în sarcina Mariei, pe lângă alte atribuţii pe care le avea. Era amuzant să o vezi pe Marie coborând seara, cu un şorţ legat în jurul taliei, şi spunând politicos: „Monsieur Toni pour le bain29”. Monsieur Tony imediat se punea pe burta şi se băga sub canapea pentru ca avea o părere foarte proastă pentru baia săptămânală. Marie venea apoi sa ne raporteze, mândră, numărul de purici care pluteau la suprafaţa soluţiei Jeyes30.

Trebuie să spun că, în zilele noastre, câinii nu au nici pe departe atâţia purici cum aveau în zilele tinereţii mele. În ciuda băilor, a periatului şi a dărăcitului, şi a marii cantităţi de soluţie Jeyes, toţi câinii noştri păreau a fi plini de purici. Probabil ca frecventau grajdurile şi socializau cu alţi câini cu purici mai mult decât o fac acum. Pe de altă parte, erau mult mai puţin răsfăţaţi şi nici nu mergeam cu ei la veterinari ca în timpurile de azi. Nu-mi aduc aminte ca Tony să fi fost vreodată bolnav, la modul serios; blana lui părea în foarte bune condiţii, mânca regulat resturile de la mesele noastre şi nu aveam de ce să facem caz de starea sănătăţii lui.

Dar acum se face mult mai mult caz de copii decât se făcea atunci. Temperatura, dacă nu era mare, nici nu era luată în considerare. O temperatură de 38,8ş, pentru mai mult de 24 de ore, probabil necesita o vizită de la doctor, dar orice era sub aceasta nici nu primea atenţie. Din când în când, după un abuz de mere verzi, puteai să ai ceea ce era numit atac biliar. 24 de ore în pat fără nici o hrană vindeca asta

destul de uşor. Mâncarea era bună şi variată. Bănuiesc că era o tendinţă de a ţine copii mult prea mult pe un regim de lapte şi griş, dar eu, în mod sigur, de la o vârstă fragedă, am gustat friptura care era trimisă sus, pentru cina lui Nursie, iar friptura în sânge era unul din felurile mele favorite. Smântâna de Devonshire, la fel, era mâncată în mari cantităţi; mult mai bună decât uleiul de peşte, obişnuia mama sa spună. Vai! Acum nu mai vezi smântână adevărata de Devonshire în Devon; nu aşa cum se făcea atunci: bătută şi luată de pe lapte în straturi, cu culoarea ei gălbuie, într-un bol de porţelan. Nu există nici o îndoială: favorita mea a fost, este şi va fi smântâna.

Mama, care avea nevoie de varietate în mâncare ca în orice alt lucru, obişnuia, din când în când, să capete câte o nouă manie. Într-un timp era: „sunt mai multe substanţe nutritive într-un ou”. Sub acest slogan, am mâncat, practic, ouă la fiecare masă până când tata n-a mai rezistat. A fost, la fel, o perioadă a peştelui, când trăiam numai cu calcan şi merlan şi ne îmbunătăţeam creierul. Oricum, după ce făcea turul dietelor, mama revenea la normal, aşa cum, trăgându-l pe tata prin teologii, prin Biserica Unitariană, aproape devenind romano-catolică şi o filtrare cu budismul, s-a întors la Biserica Anglicană.

A fost plăcut să mă întorc acasă şi să găsesc totul ca de obicei. O singură schimbare doar şi asta în bine. Acum o aveam pe devotata mea Marie.

Cred că până când nu am început să răscolesc sacul cu amintiri nu m-am gândit de fapt niciodată la Marie – era pur şi simplu Marie, o parte din viaţa mea. Pentru un copil lumea reprezintă ceea ce i se întâmplă, adică oamenii din jur pe care îi iubeşte sau nu, ceea ce-i face fericiţi sau nefericiţi. Marie proaspătă, veselă, zâmbitoare, întotdeauna plăcută era un membru foarte apreciat din casa noastră.

Ceea ce mă întreb acum, este cum s-a simţit ea? Cred că a fost foarte fericită în timpul toamnei şi a iernii pe care le-am petrecut călătorind în Franţa şi în insulele din Marea

Mânecii. Vedea locuri noi, viaţa în hoteluri era plăcută şi găsea destul de ciudată copiliţa pe care o avea în grijă. Mă încântam la gândul că mă plăcea pentru mine – dar, în realitate, Marie iubea foarte mult copiii şi i-ar fi plăcut oricare copil de care s-ar fi îngrijit, cu excepţia unuia sau doi din acei monştri de copii pe care îi întâlneşti uneori. Trebuie să recunosc că nu o ascultam deloc şi de altfel cred că francezii nu au darul de-a se face ascultaţi; ba în multe împrejurări mă purtam foarte urât. În special nu-mi plăcea să mă duc la culcare şi inventasem un joc grozav cu sărituri de pe o mobilă pe alta, în jurul camerei, încheind circuitul fără să ating podeaua. Marie stătea în uşă şi mormăia:

— Oh, Mees, Mees, Madame votre mère ne serait pas contente.31

Madame ma mère bineînţeles că habar nu avea ce se petrece. Dacă ar fi apărut pe neaşteptat, ar ridicat cin sprâncene şi ar fi spus:

— Agatha, de ce nu eşti în pat?

În trei minute aş fi fost în pat, fără nici un alt cuvânt de admonestare. Totuşi, Marie nu mă denunţa niciodată în faţa autorităţii; ea pleda, suspina, dar nu mă pâra niciodată. Pe de altă parte, chiar dacă nu-i dădeam ascultare, îi dăruiam dragoste. O iubeam foarte mult.

O singură dată mi-aduc aminte că, într-adevăr, am necăjit-o şi a fost în întregime din neatenţie. S-a întâmplat după ce ne-am întors în Anglia, în timpul unei discuţii despre nu ştiu ce, începută amical. În cele din urmă, exasperată şi dorind să-mi dovedesc punctul de vedere, i-am spus: „Mais ma pauvre fille vous ne savez donc pas que les chemins de fer şont…”32 În această clipă, spre marea mea uimire, Marie a izbucnit dintr-o dată în plâns. M-am uitat lung la ca. Habar nu aveam ce se întâmplase. Mai apoi printre lacrimi a început să articuleze câteva cuvinte. Da, era într-adevăr une pauvre fille. Părinţii ei erau săraci, nu bogaţi ca cei ai lui Mees. Aveau o cafenea şi copiii lor toţi lucrau. Dar nu era

gentille, nu era bien élevée33, din partea dragei ei Mees să-i reproşeze sărăcia.

— Dar Marie, am protestat eu pe un ton prietenesc. Nici prin gând nu mi-a trecut să mă gândesc la sărăcie. „Ma pauvre fille” a fost aşa… o expresie de nerăbdare.

Biata Marie fusese rănită în sentimentele ei şi mi-a trebuit cel puţin o jumătate de oră de proteste, mângâieri, asigurări nenumărate de afecţiune până s-a liniştit. De atunci am fost foarte atentă să nu mai folosesc niciodată această expresie.

Cred că după ce s-a stabilit în casa noastră de la Torquay, Marie s-a simţit pentru prima oară însingurată, şi îi era dor de acasă. Fără îndoială că prin hotelurile pe unde am stat mai existau şi alte bone, guvernante, cameriste, o atmosferă cosmopolită, şi nu simţise încă separarea de familia ei. Aici, în Anglia, nu a venit în contact cu nici o fată de vârsta ei sau aproape de aceeaşi vârstă. Pe atunci, cred că aveam o cameristă mai tânără şi o fată în casă de vreo treizeci de ani. Dar punctul lor de vedere era cu totul diferit de cel al lui Marie, încât trebuie să se fi simţit cu totul străină. Ele criticau îmbrăcămintea ei simplă şi faptul că nu cheltuia nici un ban pe lucruri mai fine, mănuşi, panglici şi diferite alte obiecte de acest fel. Leafa pe care o primea i se părea fantastic de bună. Îl rugase pe Monsieur să fie atât de bun, dacă era posibil, să-i trimită mamei ei la Pau aproape toată leafa. Ea nu-şi păstra decât o sumă foarte mică. Era pentru ea natural şi potrivit ca să economisească pentru dota ei, acea preţioasă sumă de bani pe care toate fetele din Franţa, la vremea aceea (poate şi acum, nu ştiu) o adunau cu grijă, fiind necesară pentru viitor, căci neavând dotă s-ar fi putut foarte bine să nu se căsătorească. Este echivalentul, cred, a ceea ce numim în Anglia, „sertarul meu de jos”, dar mult mai serios. Era o idee foarte bună şi rezonabilă, cred că este din nou la modă azi în Anglia, pentru că tinerii care se căsătoresc doresc să-şi cumpere o casă, aşa că atât băiatul cât şi fata economisesc în acest scop.

Dar în epoca despre care vorbesc, fetele nu economiseau pentru căsătorie, asta socoteau că e treaba bărbatului, el trebuia să asigure casa, hrana, îmbrăcămintea şi să aibă grijă de soţia sa. De aceea „fetele cu servicii bune” şi vânzătoarele considerau banii pe care îi câştigau ca ai lor şi-i foloseau să-şi cumpere tot felul de fleacuri, îşi cumpărau pălării noi, bluze colorate, câte un şirag de mărgele, vreo broşă. S-ar fi putut spune că foloseau banii ca să atragă bărbaţii. Marie însă umbla cu jacheta şi fusta ei neagră, cu bluzele simple, cu mica tocă, fără să-şi cumpere nimic, neadăugând nimic garderobei sale peste strictul necesar.

Nu cred că în mod intenţionat fetele celelalte de la noi căutau să nu fie drăguţe, dar râdeau de ea, o dispreţuiau. Şi o făceau foarte nefericită. Numai mama, cu capacitatea ei de a înţelege şi cu bunătatea ei a ajutat-o să treacă primele patru, cinci luni. Îi era dor de acasă, vroia să se întoarcă la ai ei. Mama totuşi vorbea cu ea, o consola, îi arăta că era o fată înţeleaptă, că fetele din Anglia nu erau atât de prevăzătoare şi de prudente ca cele din Franţa.

Cred că le-a spus ceva şi fetelor şi lui Jane că o fac nefericită pe această tânără franţuzoaică. Era departe de căminul ei şi trebuiau să se gândească ce ar însemna şi pentru ele dacă s-ar afla într-o ţară străină. Aşa că după o lună sau două, Marie s-a înveselit.

Mă gândesc acum că unul dintre cei care au avut răbdarea să citească aceste pagini până aici va exclama:

— Dar tu nu învăţai nimic?

Răspunsul este:

— Nu.

Cred că împlinisem pe atunci vreo nouă ani. Cei mai mulţi copii de vârsta mea aveau guvernante, deşi presupun că acestea erau angajate mai mult ca să aibă grijă de copii şi să-i supravegheze. Lecţiile pe care le predau depindeau în mare măsură de gusturile fiecăreia în parte. Parcă revăd ca prin ceaţă nişte guvernante în casele unor prieteni. Pe atunci era la modă cartea dr. Brewer: „Călăuza copilului în

domeniul cunoaşterii”, un fel de dublură a testelor de întrebări şi răspunsuri de azi. Păstrez încă frânturi din cunoştinţele căpătate în acest fel. „Care sunt cele trei boli ale grâului?

— Rugina, mucegaiul şi mălura”. Acestea le-am ţinut minte toată viaţa, deşi nu mi-au fost niciodată de nici un folos. „Ce se fabrică la Redditch?

— Ace.” „În ce an a avut loc bătălia de la Hastings? – 1006”.

O altă guvernantă le dădea elevilor ei lecţii de ştiinţe naturale. Se culegeau frunze, fructe, flori sălbatice şi se disecau fiecare în parte. Era o plictiseală!

— Nu pot să sufăr să desfac lucrurile în bucăţele, mi-a mărturisit odată un mic prieten.

Eram întru totul de acord cu el şi cuvântul „botanică” mă făcea să sar ca ţin cal nărăvaş.

Mama fusese trimisă, în adolescenţa ei, la o şcoală în Cheshire. Acum îmbrăţişa cu totul punctul de vedere că modalitatea cea mai bună de a creşte fetele era să le laşi în voia lor cât mai mult posibil, să le dai o hrană bună, să stea cât mai mult în aer liber şi să nu le impui nici o constrângere mintală. (Niciunul din aceste precepte nu se aplicau însă băieţilor, aceştia trebuiau să aibă o educaţie strict convenţională.)

După cum am mai menţionat, avea o teorie a ei că nici un copil nu trebuie să înveţe să citească până la opt ani. În ceea ce mă priveşte, deoarece încălcasem această lege, am avut voie să citesc oricât de mult aveam chef şi căutam să profit de orice împrejurare ca să fac asta. Sala de clasă, aşa cum îi ziceam eu, era o cameră la ultimul etaj al casei, cu pereţii îmbrăcaţi aproape în întregime cu cărţi. Erau rafturi cu cărţi pentru copii: „Alice în Ţara Minunilor” şi „Prin Oglindă”, poveştile sentimentale de la începutul epocii victoriene pe care le-am mai menţionat, ca „Violeta noastră albă”, cărţile Charlottei Yonge, scrii complete şi multe cărţi de şcoală, ca şi romane şi altele. Citeam fără nici o

discriminare tot ceea ce mă interesa, o mulţime de lucruri pe care nu le înţelegeam, dar care totuşi îmi ţineau atenţia trează.

Printre lecturile mele am găsit o piesă de teatru franceză; m-a descoperit tata citind-o.

— Cum de ai pus mâna pe asta? m-a întrebat luând-o în mână speriat.

Era una din acele cărţi pe care de obicei le ţinea încuiate cu grijă pentru a fi citite numai de adulţi.

— Am găsit-o în sala de clasă, am răspuns.

— Nu ar fi trebuit să fie acolo, spuse tata. Ar fi trebuit să fie în dulapul meu.

Am renunţat la ea cu bucurie, ca să fiu sinceră, căci o găseam foarte greu de înţeles. M-am întors fericită la cărţi ca „Mémoires d'un Âne", „Sans famille" şi alte asemenea publicaţii franceze nevinovate.

Bănuiesc că luam şi eu un fel de lecţii, dar nu aveam guvernantă. Continuam să învăţ aritmetica cu tata, trecând mândră de la fracţii la zecimale. Până în cele din urmă ajunsesem la punctul unde atât de multe vaci, mâncau atât de multă iarbă şi atâtea rezervoare care se umpleau cu apă în atâtea ore, încât astfel de probleme mi se păreau încântătoare.

Sora mea îşi făcuse acum oficial ieşirea în lume, ceea ce implica o seamă de recepţii, rochii, vizite la Londra şi aşa mai departe. Toate acestea o ocupau pe mama şi avea mult mai puţin timp pentru mine. Uneori deveneam geloasă, simţind că Madge se bucura de toată atenţia. Mama avusese o adolescenţă posomorâtă. Deşi mătuşa ei fusese o femeie bogată şi Clara călătorise dintr-o parte în alta a Atlanticului cu ea, nu considerase necesar să-i aranjeze o ieşire în lume. Nu cred că mama avea vreo înclinare pentru viaţa mondenă, dar tânjea ca oricare fată tânără după rochii mai frumoase decât cele pe care le avea. Auntie-Grannie îşi comanda pentru ea rochii scumpe şi elegante de la Paris, dar întotdeauna a considerat-o pe Clara ca un copil

şi, ca urmare, o îmbrăca în consecinţă. Din nou se făcea apel la croitoreasa din casă, care era oribilă. Mama era hotărâtă ca fetele ei să aibă cele mai drăguţe rochii şi toate fleacurile şi frivolităţile pe care ea nu le avusese. De aici plăcerea şi preocuparea ei pentru îmbrăcămintea lui Madge şi mai apoi a mea.

Luaţi aminte, pe atunci îmbrăcămintea era îmbrăcăminte. Lucrurile erau foarte multe şi era o mare varietate, atât în ceea ce priveşte materialul, cât şi lucrul. Tot felul de volane şi volănaşe, de zorzoane, dantele, cusături complicate. Rochiile erau lungi şi măturai cu ele pământul, trebuind să fie ţinute cu o mână, cu eleganţă când mergeai, dar mai aveai şi tot felul de mici cape, haine, şaluri cu pene.

Dar pieptănatul părului, cât de complicat era! Nu era suficient pe atunci, ca acum, să treci un pieptene prin păr şi gata. Părul era încreţit, frizat, ondulat, pus pe papiote noaptea, ondulat cu un fier de coafat fierbinte. Dacă o fată se ducea la o reuniune începea să-şi aranjeze părul cel puţin cu două ore mai devreme. Coafatul îi lua vreo oră şi jumătate, lăsându-i cam o jumătate de oră pentru îmbrăcat.

Dar, bineînţeles aceasta nu era lumea mea. Era lumea celor mari, departe de mine. Totuşi eram influenţată. Discutam cu Marie toaletele purtate de Mademoiselles şi de favoritele noastre.

Se întâmplase că, în preajma noastră, nu erau vecini cu copii de vârsta mea. Aşa cum făcusem la o vârstă mai fragedă, mi-am alcătuit din nou un grup de prieteni „intimi”, ai mei urmaşii lui Poodle, Squirrel, Tree şi faimoşii Pisoi. De data asta inventasem o şcoală. Asta nu pentru că eu aş fi avut vreo dorinţă să merg la şcoală. Nu, nicidecum, cred că şcoala constituia singurul fundal pe care puteam în mod convenabil să plasez şapte fete de vârste şi înfăţişări deosebite, dându-le diferite origini, în loc de a le împreuna într-o familie pe care nu o doream. Şcoala mea nu avea nume, se chema pur şi simplu „Şcoala”.

Primele fete care au sosit au fost Ethel Smith şi Annie Gray. Ethel avea 11 ani, iar Annie – 9. Ethel era brunetă cu păr bogat, isteaţă, bună la jocuri, avea o voce profundă şi trebuie să fi fost destul de masculină ca înfăţişare. Annie Gray, buna ei prietenă, era exact contrariu. Avea păr blond, ochi albaştri. Era nervoasă, gata să plângă imediat. Se agăţa de Ethel care o proteja în fiecare împrejurare. Îmi plăceau amândouă, dar totuşi o preferam pe Ethel cea îndrăzneaţă şi viguroasă.

După Ethel şi Annie au mai apărut încă două: Isabella Sullivan, care era bogată, cu părul auriu, ochi căprui şi foarte frumoasă. Avea 11 ani. Isabella nu-mi plăcea, de fapt chiar îmi displăcea foarte mult. Era „mondenă”. („Monden” era un cuvânt mare în toate cărţile de poveşti de pe atunci. În paginile cărţii „The Daisy Chain” (Colierul de margarete), familia May era foarte îngrijorată din pricina comportării mondene” a Florei.) Isabel era chintesenţa mondenităţii; îşi dădea aere, se mândrea că era bogată, avea rochii prea scumpe şi prea elegante pentru o fată de vârsta ei. Vara ei, Elsie Green, irlandeză, cu păr negru, ochi albaştri, era veselă şi râdea mai tot timpul. Se înţelegea bine cu Isabel, dar câteodată o mustra. Elsie era săracă, purta rochiile care nu-i mai trebuiau lui Isabel, ceea ce o făcea uneori să aibă resentimente, dar nu prea mult, căci Elsie era placidă şi tolerantă.

Câtva timp m-am înţeles foarte bine cu acestea patru. Ele călătoreau cu metroul, călăreau, se ocupau de grădinărit şi jucau foarte mult croquet. Organizam turnee şi meciuri speciale. Nutream întotdeauna speranţa că Isabel nu va câştiga. Făceam tot felul de şmecherii ca să nu câştige, ţineam ciocanul la croquet când era rândul meu în mod neglijent, jucam repede, fără atenţie, totuşi cu cât jucam mai neglijent cu atât Isabel părea să fie mai norocoasă. Reuşea să treacă bila prin arcele cele mai grele, lovea bilele de la distanţă şi aproape întotdeauna termina prin a câştiga ea, sau ieşea a doua. Era teribil de plictisitor.

După câtva timp, m-am gândit că ar fi potrivit să am nişte fete mai mici la şcoală. Am adăugat încă două de câte şase ani. Ella White şi Sue de Verte. Ella era conştiincioasă, harnică şi posacă. Avea un păr foarte des şi ştia foarte bine lecţiile. Răspundea bine la toate întrebările din cartea doctorului Brewer şi juca frumos croquet. Sue de Verte era foarte ştearsă, nu numai ca aparenţă – era blondă, cu ochi de un albastru spălăcit, dar era ştearsă şi în privinţa caracterului. Nu puteam să o văd şi nici să o simt pe Sue. Ea era foarte bună prietenă cu Ella. Deşi pe Ella o cunoşteam foarte bine, Sue rămânea fluidă. Cred că nu o simţeam pentru că Sue de fapt eram chiar eu. Când stăteam de vorbă cu celelalte fete, eram întotdeauna Sue cea care conversa şi nu Agatha, şi astfel Sue şi Agatha au devenit două faţete ale uneia şi aceleiaşi persoane. Sue era o observatoare, nu actriţă. A şaptea fată adăugată colecţiei a fost sora vitregă a lui Sue, Vera de Verte. Vera era foarte mare de vârstă, avea 13 ani. La acea vreme nu părea frumoasă, dar mai târziu avea să devină o frumuseţe recunoscută. Exista şi un mister în privinţa ascendenţei ei. Imaginasem diferite situaţii de natură foarte romantică pentru viitorul Verei. Avea un păr ca spicul de grâu şi ochi albaştri ca nu-mă-uita.

De ajutor pentru fete erau nişte albume foto cu poze ale Academiei Regale pe care bunica îl avea în casa ei din

Ealing. Promisese că, într-o zi, vor fi ale mele şi, când vremea era urâtă, petreceam ore în şir uitându-mă la ele, nu atât pentru satisfacţia artistică, cât pentru a găsi poze care să se potrivească fetelor. Unul dintre ele, care-mi fusese dat ca dar de Crăciun, era ilustrat de Walter Crane – „The Feast of Flora” (Sărbătoarea florei) – reprezenta flori în formă umană. Una dintre ele, mai specială, reprezenta o ghirlandă de nu-mă-uita ce încununau o figură care, în mod clar, era a Verei de Verte. Margareta lui Chaucer34 era Ella, iar crinul imperial de lângă era Ethel.

Fetele au rămas cu mine mulţi ani, natural schimbându-şi caracterul, pe măsură ce mă maturizam şi eu. Făceau muzică, jucau în opere, în piese de teatru şi comedii muzicale. Chiar şi când devenisem adultă le mai trimiteam din când în când câte un gând, şi le dădeam diferitele rochii din garderoba mea. Le desenam modele de rochii în minte. Ethel, îmi aduc aminte, arăta foarte elegantă într-o rochie de tul albastru închis cu crini albi pe umăr. Annie, săracă cum era, nu prea era îmbrăcată. Pe Isabel o îmbrăcam foarte elegant în brocarturi brodate şi satinuri. Chiar şi acum, când pun la o parte o rochie într-un dulap, îmi spun în sinea mea: „Da, asta i-ar veni foarte bine lui Elsie, verdele era culoarea ei. Ellei i-ar sta foarte bine costumul acesta din trei piese din jerseu.” Râd de fiecare dată, dar „fetele” există încă şi, spre deosebire de mine, nu au îmbătrânit. 23 de ani este vârsta cea mai înaintată care am închipuit-o pentru ele.

În decursul timpului am mai adăugat încă patru personaje: Adelaide, cea mai în vârstă dintre toate, înaltă, blondă, superioară. Beatrice, o micuţă zână veselă care dansa mereu, cea mai tânără dintre ele, şi două surori, Rose şi Iris Reed. Devenisem destul de romantică în privinţa acestor două. Iris avea un tânăr care scria poezii. Rose era nebunatică, juca feste tuturor şi flirta cu toţi tinerii. Unele dintre ele s-au măritat la vremea respectivă, altele au rămas necăsătorite. Ethel nu s-a măritat niciodată, locuia

într-o căsuţă de ţară cu buna Annie – lucru foarte potrivit; cred că aşa ar fi făcut şi în realitate.

Curând după întoarcerea noastră din străinătate, s-a deschis în faţa mea lumea muzicii cu plăcerile ei datorită lui Fräulein Uder. Fräulein Uder era scurtă, slabă, dar voinică; dădea lecţii de muzică la Torquay. Nu am auzit niciodată nimic despre viaţa ei particulară. Într-o bună zi, mama a apărut în sala de clasă cu Fräulein Uder după ea, explicând că dorea ca Agatha să înceapă să înveţe să cânte la pian.

— Ach! exclamă Fräulein Uder cu un accent grozav german, deşi vorbea engleza foarte bine. Atunci pe dată la pian ne vom duce!

Şi la pian ne-am dus – pianul din sala de clasă, bineînţeles, nu pianul cel mare din salon.

— Stai acolo, îmi comandă Fräulein Uder.

Am rămas aşa cum am fost aşezată, la stânga pianului.

— Asta, a continuat ea, bătând tare o notă, atât de tare încât am crezut că o să i se întâmple ceva, este do major, înţelegi? Aceasta e nota do. Aceasta e gama lui Do major! Şi o cântă. Acum ne întoarcem şi cântăm acordul lui do, uite aşa. Acum din nou gama. Notele sunt do, re, mi, fa, sol, la, şi, do. Înţelegi?

Am spus, da. De fapt asta o ştiam mai de mult.

— Acum, spuse Fräulein Uder, stai acolo de unde nu poţi vedea notele şi eu o să cânt întâi nota do, apoi o altă notă, şi o să-mi spui ce notă am cântat.

A apăsat pe do, apoi, cu aceeaşi forţă, o altă notă.

— Ce notă e asta? Răspunde-mi.

— Mi, am spus eu.

— Foarte corect. Bine. Copilul ăsta e muzical. Ai ureche, da. Ach, o să meargă grozav!

Am pornit-o bine. Ca să fiu cinstită, cred că habar nu aveam ce note erau. Am avut o inspiraţie că am ghicit. Dar, în orice caz, începând în felul acesta am continuat cu foarte multă bunăvoinţă de o parte şi de alta. În curând întreaga casă răsuna de game, arpegii şi, la momentul respectiv,

acordurile din „Ţăranii veseli”. Îmi plăceau foarte mult lecţiile de muzică. Atât tata cât şi mama cântau la pian. Mama cânta Mendelssohn, „Cântece fără cuvinte” şi diferite alte bucăţi pe care le învăţase în tinereţea ei. Ea cânta bine, dar nu era o pasionată muziciană. Tata avea un simţ muzical natural. Putea cânta orice după ureche şi cânta cântece americane, încântătoare, şi negro spirituals şi câte şi mai câte. După Ţăranii veseli, am adăugat „Träumerei” şi alte melodii delicate de Schumann. Exersam cu mult zel câte o oră sau două pe zi. De la Schumann am trecut la Grieg, după care eram pasionată. Când în cele din urmă am progresat şi am fost în stare să cânt Peer Gynt eram transportată de fericire. Fräulein Uder, ca mulţi germani, era o profesoară excelentă. Nu cântam numai melodii plăcute, ci şi nenumărate „Exerciţii” din Czerny. Pe acestea nu le studiam chiar cu atâta zel. Dar Fräulein Uder nu admitea comportări neserioase.

— Trebuie să ai o bază serioasă, spuse ea. Aceste exerciţii constituie realitatea, necesitatea. Melodiile sunt doar broderii drăguţe, sunt ca florile, înfloresc şi apoi se scutură, dar trebuie să ai rădăcini, rădăcini puternice şi frunze.

Aşa că am avut rădăcini şi frunze şi din când în când câte o floare sau două şi eram foarte mulţumită cu rezultatul mult mai mult decât ceilalţi din casă, care considerau greu de suportat atâtea exerciţii.

Mai erau apoi orele de dans care aveau loc o dată pe săptămână la ceea ce se numea în mod grandios Sălile Ateneului, situate deasupra unei cofetării. Am început lecţiile de dans foarte devreme, pe la cinci, şase ani, căci mai era încă Nursie la noi şi mă ducea acolo săptămânal. Cei mici începeau cu polca, cu acea bătaie din picior de trei ori: dreptul, stângul, dreptul, stângul, dreptul. Trebuie să fi fost foarte neplăcut pentru cei care luau ceaiul jos, la cofetărie. Când am ajuns acasă am fost uşor dezamăgită de Madge, care a spus că nu aşa se dansa polca. Am fost foarte uimită, dar asta era ideea domnişoarei Hickey, profesoara

de dans, pentru a-i deprinde pe copii în felul acesta cu ritmul, înainte de a face paşii. Domnişoara Hickey, îmi amintesc, era înaltă, maiestuoasă, avea un păr gri, pompadour, foarte frumos aranjat, fuste lungi şi a dansa cu ea, ceea ce s-a întâmplat mai târziu, era o experienţă înfricoşătoare. Avea, ca ajutoare la predare, o fată de optsprezece sau nouăsprezece ani şi una de treisprezece ani numită Aileen. Aileen era o fată foarte cumsecade, care muncea foarte mult, şi pe care o plăceam toţi. Cealaltă, mai în vârstă, Helen, ne înfricoşa un pic şi nu-i lua în seamă decât pe cei care dansau foarte bine.

Orele de dans se desfăşurau după cum urmează: începea cu întinderi în care exersai pieptul şi braţele, folosind un fel de elastic albastru cu mânere. Trăgeai de el cam o jumătate de oră. Apoi urma polca care era dansată de toţi care trecuseră de drept-stâng-dept-stâng-drept, cele mai avansate dansând cu cele mai mici. „M-ai văzut dansând polca? Mi-ai văzut poalele hainei zburând?” Polca era veselă şi neatractivă. Urma apoi marele marş35, în care, formând perechi, mergeam către mijlocul camerei, pe lângă pereţi şi formam diferite opturi, avansaţii conducând şi începătorii urmându-i. Partenerul ţi-l alegeai singur şi, din cauza asta, multe certuri aveau loc. Normal, toată lumea voia ca partener pe Helen sau pe Aileen, dar Miss Hickey avea grijă ca să nu se pună vreun monopol. După marş, cei mici erau trimişi în camera începătorilor unde învăţau ori paşii de polca, mai târziu, de vals, ori, cu destul de multă stângăcie, paşi pentru dans cu evantaiele. Avansaţii continuau, supravegheaţi de Miss Hickey, în sala mare, dansând un cu tamburina, cu castanietele sau cu evantaiele.

Pentru că tot vorbeam de dans cu evantaiele, le-am zis o dată Rosalindei şi prietenei ei, Susan, care erau, atunci, de optsprezece sau nouăsprezece ani, că, în tinereţe mea, obişnuiam să dansez aşa. Hohotele lor de râs m-au lăsat perplexă.

— N-ai făcut asta, mamă, nu-i aşa? Cu evantaiele! Susan, dansa cu evantaiele!

— O, spunea Susan. Întotdeauna am fost de părere ca victorienii erau ciudaţi.

Ne-am dat seama, destul de curând, că, prin dans cu evantaiele, nu ne refeream la acelaşi lucru.

După asta, avansaţii se aşezau şi începătorii dansau un dans marinăresc sau un alt dans folcloric, ceva vesel şi nu foarte dificil.

Mai târziu, am intrat şi în lucruri complicate cum ar fi, de exemplu, Cadrilul Lăncierilor. De asemenea, am învăţat un dans popular suedez sau cel numit „Sir Roger de Coverley”36. Ultimele erau, în special, folositoare pentru că, atunci când mergeai la vreo petrecere, nu puteai să fi ignorantă în privinţa unor asemenea activităţi sociale.

La Torquay eram aproape numai fete. Când m-am dus la clasa de dans de la Ealing, acolo erau şi băieţi. Asta se petrecea, cred, pe când aveam vreo nouă ani, eram foarte timidă şi nu prea mă pricepeam la dans. Un băiat încântător, probabil cu un an, doi mai mare decât mine, a venit să mă întrebe dacă vreau să-i fiu parteneră la cadril. Supărată şi ruşinată i-am spus că nu pot dansa cadril. Mi-a fost greu. Nu văzusem încă un băiat atât de atrăgător, Avea părul negru, ochi veseli şi am simţit pe dată că re vom potrivi perfect unul cu altul. Stăteam amărâtă când a început cadrilul şi aproape imediat reprezentantul doamnei Wordsworth veni la mine.

— Ei bine, Agatha, nu se poate ca cineva să nu danseze.

— Nu ştiu să dansez cadril.

— Da, draga mea, dar poţi să înveţi repede. Trebuie să-ţi găsim un partener.

A pus mâna pe un băieţaş pistruiat, cu nas cârn şi pur cânepiu, care avea polipi.

— Uite, uite-l pe William.

În timpul dansului l-am văzut pe primul băiat cu partenera lui. Mi-a şoptit plin de indignare.

— Pe mine m-ai refuzat, dar văd că dansezi totuşi. E foarte nemilos din partea ta.

Am încercat să-i explic că n-am avut încotro, că bănuiam că nu pot dansa cadril, dar că mi s-a cerut să dansez totuşi. Dar în timpul dansului nu poţi să dai explicaţii. A continuat să se uite cu un aer de reproş la mine până la sfârşitul lecţiei de dans. Speram că-l voi putea întâlni din nou săptămâna viitoare, dar vai, nu l-am mai văzut niciodată. E una dintre tristele poveşti de dragoste ale vieţii mele.

Valsul a fost singurul dans pe care l-am învăţat cum trebuie şi care avea să-mi fie de folos toată viaţa, deşi nu mi-a plăcut niciodată să valsez. Nu-mi plăcea ritmul valsului şi întotdeauna după un vals eram foarte ameţită… În special când mă onora Miss Hickey. Făcea o mişcare minunată şi uşoară în jur când valsa, de parcă zburai, iar la sfârşit te lăsa ameţită, de nu mai erai aproape în stare să te ţii pe picioare. Trebuie să recunosc că era o privelişte minunată să o vezi dansând.

Fräulein Uder a dispărut din viaţa mea, nu ştiu unde şi când. Poate ea s-o fi întors în Germania. Mai târziu, a fost înlocuită de un tânăr, care după cât îmi amintesc, se numea domnul Trotter. Era organist la una din biserici, iar ca profesor – destul de deprimant, şi a trebuit să adopt un stil cu totul diferit. Aproape că eram obligată să stau pe podea cu mâinile ridicate în sus ca să ajung la claviatură şi să cânt din încheietura mâinii. Metoda lui Fräulein Uder era, cred, să stai cât mai sus pe scaun şi să cânţi.

V

Curând după ce ne-am întors din insule, cred că a început să se lase umbra bolii tatei. Cât am stat în străinătate nu s-a simţit bine şi a consultat de două ori doctorul. La a doua consultaţie, doctorul s-a arătat cam alarmat, spunându-i că suferea de o boală de rinichi. După întoarcere, tata l-a consultat pe doctorul nostru, care nu a fost de acord cu diagnosticul şi l-a trimis la un specialist. Apoi, umbra dăinuia, slabă, abia simţită de un copil, ca una din acele

tulburări atmosferice care sunt pentru lumea psihică asemenea unei apropiate furtuni pentru lumea fizică.

Ştiinţele medicale păreau a nu fi de nici un ajutor. Tata s-a dus la vreo doi, trei specialişti. Primul i-a spus că suferea de inimă. Nu mai reţin amănuntele; îmi aduc aminte doar că o ascultam pe mama vorbind cu sora mea şi cuvintele „o inflamaţie a nervilor din jurul inimii” mi-au răsunat foarte înfricoşătoare. Un alt doctor, care a fost consultat, a pus totul pe seama tulburărilor gastrice.

La intervale din ce în ce mai scurte, tata avea crize dureroase şi i se tăia respiraţia în timpul nopţii. Mama se scula, îi schimba poziţia şi-i dădea medicamentele recomandate de ultimul doctor.

Ca de obicei exista şi la tata o încredere patetică în ultimul doctor pe care-l consultase şi cel mai recent regim sau tratament adoptat. Convingerea pe care o ai face foarte mult; ca şi credinţa, noutatea, un doctor cu o personalitate dinamică; dar toate astea până în cele din urmă nu pot să ţină piept unei suferinţe fizice reale, care de fapt este la bază.

Cea mai mare parte din timp tata era vesel, bine dispus, ca întotdeauna, dar atmosfera casei noastre părea schimbată. El continua să se ducă la club, vara era pe terenul de cricket, se întorcea acasă cu poveşti amuzante, avea aceeaşi fire bună. Nu era niciodată supărat sau iritabil, dar se simţea umbra unei temeri – de care îşi dădea scama şi mama, în ciuda încercărilor ei curajoase de a-i insufla tatei încrederea şi de a-i spune că arăta mai bine, că se simte mai bine, că era mai bine. În acelaşi timp s-a accentuat şi umbra îngrijorărilor financiare. Banii moşteniţi de la bunicul au fost investiţi în case la New York, dar acele imobile nu erau în proprietate deplină, ci pentru o durată de timp limitată. Se aflau într-o parte a oraşului unde terenul ar fi fost valoros, dar clădirile nu valorau aproape nimic. Proprietara terenului, o femeie de 70 de ani, era, după câte îmi dădeam seama, răuvoitoare. Ea deţinea un

drept care împiedica orice încercare de dezvoltare sau îmbunătăţire a clădirii. Venitul care ar fi trebuit să-l primim era întotdeauna, după cum se părea, înghiţit de reparaţii şi impozite.

Prinzând crâmpeie dintr-o conversaţie care mi se părea că indicau o situaţie dramatică, am fugit sus şi am anunţat-o pe Marie, în cea mai izbutită manieră a povestirilor victoriene, că eram ruinaţi. Marie n-a părut să fie chiar atât de supărată, cum credeam eu că ar fi trebuit, totuşi, probabil că a încercat să o consoleze într-un fel pe mama, care a venit la mine, enervata un pic.

— Într-adevăr, Agatha, nu trebuie să repeţi anumite lucruri pe care le auzi şi să mai exagerezi. Nu suntem ruinaţi. O ducem prost cu banii pentru moment şi trebuie să facem economii.

— Nu suntem ruinaţi? am întrebat profund amărâtă.

— Nu. Nu suntem ruinaţi, a spus mama cu hotărâre.

Trebuie să recunosc că eram foarte dezamăgită, în multe cărţi pe care le citisem ruinarea unor familii se întâmpla foarte frecvent şi era tratată serios, aşa cum trebuia. Exista pericolul ca vreun membru al familiei să-şi zboare creierii, vreo eroină să părăsească o locuinţă elegantă în zdrenţe, şi aşa mai departe.

— Am uitat că erai de faţă, adăugă mama. Dar reţine asta: să nu mai repeţi ceea ce auzi.

Am spus că nu o voi mai face, dar m-am simţit jignită, pentru că doar cu puţin timp înainte fusesem criticată că nu spusesem cele auzite despre o întâmplare.

Într-o seară, înainte de masă, stăteam cu Tony sub masa din sufragerie. Era un loc favorit al nostru, potrivit pentru aventurile din criptele şi temniţele din jocurile mele. Nici nu îndrăzneam să respirăm aproape, ca hoţii care ne întemniţaseră să nu ne audă cumva – deşi, Tony, gras cum era, gâfâia – când Barter, fata din casă, care o ajuta pe jupânească la servitul mesei, a venit cu castronul cu supă şi l-a pus pe tava de pe bufet. Apoi a ridicat capacul, a vârât

polonicul în castron, l-a scos şi a sorbit de vreo două ori din plin. Lewis, jupâneasa, tocmai intra, spunând:

— Am să sun gongul. Apoi dintr-o dată a strigat: Dar ce faci acolo?

— Mă reconfortez, a spus Barter râzând din inimă. Mm… nu e rea supa asta şi a mai luat o înghiţitură.

— Pune polonicul şi capacul la loc, spuse Lewis uimită. Vai!

Barter a pus polonicul şi capacul la loc chicotind şi a pornit spre bucătărie să aducă farfuriile, când Tony şi cu mine am ieşit de sub masă.

— E bună supa? am întrebat eu plină de interes, pregătindu-mă să plec.

— O, vai, domnişoara Agatha, cum m-aţi speriat.

Am fost surprinsă, dar nu am spus nimic decât vreo doi ani mai târziu. Într-o zi, pe când mama vorbea cu Madge şi-i spunea ceva despre Barter, care nu mai era în serviciul nostru, m-am amestecat dintr-o dată în conversaţie, spunând:

— Îmi amintesc de Barter; gusta supa din castron în sufragerie, înainte ca noi să venim la masă.

Mama şi Madge au rămas surprinse:

— Dar de ce nu mi-ai spus asta niciodată? m-a întrebat mama.

M-am uitat la ea, nu înţelegeam întrebarea.

— Ei bine, am spus eu, nu mi se părea că… am ezitat, apoi adunându-mi toată demnitatea, am declarat: Nu-mi place să dau informaţii!

Şi vorbele astea s-au pomenit mereu de-atunci în familie: „Agathei nu-i place să dea informaţii”. Ceea ce era chiar adevărat. Nu-mi plăcea. Decât dacă mi se păreau potrivite sau interesante. Tăinuiam toate crâmpeiele din informaţiile pe care le primeam, le ferecam bine ca într-un dosar în capul meu. Lucru care părea de neînţeles pentru restul familiei; toţi erau oameni deschişi, vorbăreţi. Dacă li se cerea să păstreze un secret uitau repede şi-l divulgau. Ceea ce îi făcea să fie mult mai amuzanţi decât mine.

Dacă Madge se ducea la vreo reuniune, se întorcea cu o grămadă de lucruri amuzante de povestit. Sora mea era, într-adevăr, o persoană foarte distractivă – oriunde se ducea i se întâmplau tot felul de lucruri. Chiar şi în anii care au urmat, dacă se ducea în sat, la piaţă, venea întotdeauna cu ceva de povestit: o întâmplare extraordinară, ori vorbele spuse de cineva. Totul era adevărat, fiecare fapt avea un fundament real, dar Madge le aranja astfel încât povestea să fie mai frumoasă.

Eu eram exact opusul ei. Semănăm, se vede, tatei în această privinţă, şi când eram întrebată dacă se întâmplase ceva amuzant, spuneam imediat:

— Nimic.

— Cum era îmbrăcată doamna Cutare, la recepţie?

— Nu-mi amintesc.

— Am auzit că doamna S. Şi-a zugrăvit din nou salonul, ce culoare este acum?

— Nu am băgat de seamă.

— O, Agatha, eşti cu adevărat imposibilă, nu observi niciodată nimic.

Am continuat să-mi păstrez părerile pentru mine. Nu cred ca vroiam să păstrez secrete. Pur şi simplu mi se părea că multe lucruri nu aveau nici o importanţă, şi atunci, de ce să mai vorbesc de ele? Sau eram atât de ocupată cu conversaţiile şi certurile „fetelor” şi cu inventarea aventurilor pentru mine şi Tony, încât nu mai puteam fi atentă la micile întâmplări care se desfăşurau în jurul meu.

A trebuit să vină spaima asta cu ruina ca să mă trezească într-adevăr. Fără îndoială că eram un copil posac, cu perspectiva, când aveam să cresc mare, de a fi genul de om care se integrează foarte greu în societate.

Petrecerile nu erau pentru mine. Nu distram pe cei din jur şi nici eu nu mă prea distram. Bănuiesc că erau şi reuniuni pentru copii, dar nu aşa de multe ca azi. Ceea ce-mi amintesc este că mă duceam la ceaiuri şi veneau prieteni la mine la ceai. Asta îmi plăcea şi îmi face plăcere şi azi.

Reuniuni mai ceremonioase pe atunci nu aveau loc, cred, decât în timpul sărbătorilor de Crăciun. Îmi aduc aminte parcă de un bal costumat şi o recepţie la care fusese chemat un prestidigitator.

Presupun că mama era contra reuniunilor, fiind de părere că nu sunt indicate pentru copii, căci se agită prea tare, mănâncă prea mult şi, adesea, din aceste motive, vin acasă bolnavi. La toate petrecerile pentru copii la care am fost, fie ele mari sau mici, am ajuns la convingerea că cel puţin o treime din copii nu se amuză deloc.

O petrecere e controlabilă, după părere mea, numai când are până la douăzeci de copii. Peste douăzeci e dominata e un „complex al toaletei”. Când au nevoie la toaletă şi nu le place să zică că au nevoie, copii se ţin până în ultimul minut. Atunci când toaletele nu sunt în număr suficient ca să facă faţă unui număr mare de copii care, toţi, vor să meargă la toaletă în acelaşi timp, va fi haos şi incidente regretabile. Îmi aduc aminte de o fetiţă de vreo doi ani a cărei mămică fusese convinsă, în ciuda sfaturilor experimentatei ei Nanny, să vină cu copilul la o petrecere. „Annette e aşa de dulce; trebuie să o aduci şi pe ea. Sunt sigură că se va distra şi vom avea mare grija de ea.” Imediat după ce au ajuns la petrecere, mama ei, ca să fie sigură, s-a grăbit să o pună pe oliţă. Annette, entuziasmată, n-a fost în stare să facă nimic. „Ei bine, probabil că nu îi vine”, a spus, plină de speranţă, mama ei. Au coborât în salon şi, în timp ce un magician distra oaspeţii scoţând tot felul de obiecte din nas sau urechi făcându-i pe toţi să râdă şi să aplaude, cel mai rău lucru posibil s-a întâmplat.

— Draga mea, spunea o mătuşă în vârsta, povestindu-i mamei mele. Crede-mă, niciodată n-ai mai văzut aşa ceva… Săracul copil… chiar în mijlocul camerei, ca un cal…!

Marie cred că a plecat înainte de moartea tatei, cu un an sau doi. Fusese angajată pe doi ani, dar a mai stat cel puţin încă un an. Îi era dor de familie şi cred că, fiind foarte raţională şi practică, şi-a dat seama că sosise timpul să se

gândească serios la căsătorie, cum fac de obicei francezii. Economisise o sumă frumuşică pentru dotă, din leafa ei şi, cu lacrimi şi îmbrăţişări drăgăstoase pentru „draga ei Mees”, Marie a plecat şi m-a lăsat foarte singură. În orice caz, înainte de a pleca căzuserăm amândouă de acord în privinţa viitorului soţ al surorii mele. Problemă care, aşa cum am mai spus, era o sursă continuă de speculaţie. Marie se oprise cu hotărâre la „le Monsieur blond”.

Mama, înainte de a se mărita, pe când locuia cu mătuşa ei în Cheshire, avea o prietenă de şcoală pe care o iubea foarte mult. Când Annie Browne s-a căsătorit cu James Watts, iar mama cu vărul ei vitreg Frederick Miller, cele două fete au hotărât că nu se vor uita niciodată, şi că îşi vor scrie una alteia în mod regulat. Deşi bunica mea a plecat din Cheshire, mutându-se la Londra, cele două fete au păstrat legăturile. Annie Watts a avut cinci copii, patru băieţi şi o fată – şi mama trei. Şi-au trimis fotografiile copiilor la diferite vârste şi cadouri de sărbători.

Aşa că atunci când sora mea s-a dus în vizită în Irlanda pentru a se hotărî dacă să se logodească sau nu cu un tânăr care dorea foarte mult să se însoare cu ea, mama i-a scris lui Annie Watts despre călătoria lui Madge, iar Annie a invitat-o să vină, la întoarcere, la ei în Cheshire. Dorea atât de mult să vadă un copil de-al mamei.

Madge, care se distrase foarte bine în Irlanda şi se hotărâse să nu se mărite cu Charles P., s-a oprit la întoarcere la familia Watts. Fiul mai mare, James, un tânăr blond liniştit, pe atunci de vreo 21-22 de ani, era încă la Oxford. Avea o voce blândă, vorbea puţin şi i-a dat mult mai puţină atenţie surorii mele decât alţi tineri. Madge a găsit comportarea lui atât de extraordinară încât i-a trezit interesul… S-a agitat foarte mult în jurul băiatului, dar nu era prea sigură de efect, în orice caz după ce s-a întors acasă şi-au scris din când în când.

De fapt James a fost făcut praf de ea din prima clipă când a văzut-o, dar nu era el omul care să-şi manifeste astfel

emoţiile. Era timid şi rezervat. A venit pentru câtva timp la noi, în vara următoare. Mi-a plăcut imediat. Era foarte drăguţ cu mine, mă trata cu seriozitate, nu făcea glume prosteşti pe socoteala mea şi nu mă considera ca o fetiţă mititică. Mă trata ca pe o persoană mare, l-am îndrăgit foarte mult. Şi lui Marie îi plăcea, aşa că „le Monsieur blond" era subiectul nostru favorit de discuţie.

— Nu cred că se plac prea mult, Marie.

— A, mais oui37, se gândeşte mult la ea şi o urmăreşte cu privirea când ea nu se uită. O, da, il este bien épris38. Şi ar fi o căsătorie foarte bună, foarte raţională. Are perspective bune, după câte aud şi este într-adevăr un băiat serios. O să fie un soţ foarte bun. Şi Mademoiselle este veselă, spirituală, plină de viaţă; i-ar conveni foarte bine să aibă un soţ aşezat, serios, iar el o va aprecia tocmai pentru că este atât de diferită de firea lui.

Cel care nu-l plăcea pe James bănuiesc că era tata. Presupun însă că aşa ceva este inevitabil, în ceea ce-i priveşte pe taţii unor fete vesele şi fermecătoare. Ei doresc pentru fiicele lor ceva mult mai bun, care nu s-a născut încă. Aceleaşi sentimente se pare că le nutresc şi mamele pentru soţiile fiilor lor. Deoarece fratele meu nu s-a însurat niciodată, mama nu a suferit în acest sens.

Trebuie să recunosc că niciodată mama n-a considerat că soţii fiicelor ei erau destul de buni pentru ele, dar mărturisea că aceasta reprezenta mai curând o slăbiciune a ei, decât a lor. „Da, desigur, spunea ea, nu pot să cred că vreun bărbat ar fi destul de bun pentru fetele mele."

Una din marile bucurii ale vieţii o constituia teatrul local. Noi toţi din familie eram amatori de teatru. Madge şi Monty se duceau în fiecare săptămână, iar din când în când mi se permitea şi mie să-i întovărăşesc. Pe măsură ce creşteam mergeam din ce în ce mai des. Aveam locuri la parter. Prima piesă pe care am văzut-o cred că a fost o melodramă de tipul cel mai prost „Hearts are Trumps" (Cupele sunt atu). În piesă erau: un răufăcător, doamna cea rea, numită Lady

Winifred şi o frumoasă fată. S-au tras focuri de revolver şi îmi aduc aminte foarte clar ultima scenă, când un tânăr, atârnat de o frânghie în Alpi, taie funia şi moare eroic să o salveze pe fata pe care o iubeşte sau pe bărbatul iubit de ea. Îmi aduc aminte că recapitulam piesa punct cu punct. „Cred", îmi spuneam „că cei răi erau Inimi-negre" – tata era un mare amator de whist şi auzeam mereu vorbindu-se de cărţi – „şi cei care nu erau chiar aşa de răi erau Cupe. Probabil că Lady Winifred era de Cupă pentru că s-a pocăit şi la fel a făcut şi cel care şi-a tăiat funie pe munte". „Iar Romburile…", reflectam eu. „… doar normale" spuneam eu cu un victorian ton de dezaprobare.

Un mare eveniment al anului era „Regata" de la Torquay. Aceasta avea loc în ultima luni şi marţi din luna august. Începeam să strâng bani pentru eveniment, de pe la începutul lunii mai. Când spun că-mi amintesc de regată, de fapt nu mă gândesc la competiţia care se desfăşura cu bărcile, ci la bâlciul care întovărăşea manifestarea. Sora mea Madge se ducea întotdeauna cu tata şi priveau de la Haldon Pier, apoi aveam de obicei oaspeţi care mergeau la balul Regatei din seara respectivă. Mama, tata şi Madge se duceau după-masă la Club, la ceai şi la diferite alte manifestări legate de navigaţie. Madge a practicat foarte puţin acest sport, căci suferea mereu de rău de mare. Totuşi iahturile prietenilor noştri ne preocupau cu pasiune. Se dădeau cu ocazia asta picnicuri şi recepţii, dar totul reprezenta partea socială a regatei, iar eu eram prea mică pentru a participa.

Ceea ce aşteptam eu cu nerăbdare, ca o mare bucurie a vieţii, era bâlciul. Caruselul unde puteai călări pe căişori din lemn cu coame mari învârtindu-te, învârtindu-te, învârtindu-te mereu, apoi vagonetele care te purtau în viteză pe linii când sus, când jos, coborând şi urcând pante abrupte. Două maşini produceau o muzică puternică şi când te învârteai pe căluţi sau erai purtat de vagonete, melodiile se combinau într-o teribilă cacofonie. Existau de asemenea

şi diferite spectacole: femeia grasă – Madame Arensky care ghicea viitorul, omul păianjen – la care îţi era groază să te uiţi; barăcile de tras la ţintă – x unde Madge şi Monty pierdeau o mulţime de timp şi de bani. Mai era şi jocul cu nucile de cocos. Monty câştiga o mulţime de nuci de cocos, pe care mi le aducea mie. Îmi plăceau la nebunie nucile de cocos. Aruncam şi eu uneori cu bile în nucile alea de cocos. Cel care ţinea baraca, foarte binevoitor, îmi dădea voie să stau în faţă, aşa că reuşeam câteodată să dau şi eu jos vreo nucă. Această formă de amuzament, pe atunci, era corect organizată, nu ca azi când nucile de cocos sunt astfel aranjate într-un fel de farfurie încât doar un amestec uimitor de noroc şi de forţă ar putea să dea jos vreuna. Atunci mai aveai şanse să câştigi. Din şase lovituri, de obicei reuşeai una. Monty a nimerit odată cinci.

Diferitele distracţii de azi, ca cercuri, păpuşile Kewpie, nu existau încă. Erau o mulţime de tarabe unde se vindeau tot felul de fleacuri. Aveam o pasiune deosebită pentru aşa-numitele maimuţe de un penny. Nişte maimuţele de stofă, pufoase, cu un ac lung, pe care le înfigeai în haină şi costau un penny bucata. În fiecare an cumpăram câte şase, opt, de culoare roz, verde, cafeniu, roşu, galben, pe care le adăugam la colecţia mea. Pe măsură ce treceau anii era greu să găseşti culori sau modele diferite.

Mai era şi faimoasa nuga, care nu apărea decât la vremea bâlciului. La o masă mare, un bărbat tăia nugaua dintr-un bol enorm, alb şi roz, pe care-l avea în faţă. Vorbea mereu, striga cât îl ţinea gura, punea bucăţile la licitaţie.

— Şi acum, dragi prieteni, iată o bucată enormă numai pentru şase pence. Da, foarte bine, dragoste, tai-o în două. Ia uitaţi-vă la asta, ce ziceţi, patru pence? … şi aşa mai departe. Erau şi pachete cu nuga care costau două pence, dar hazul consta în faptul de a lua parte la licitaţie.

— Micuţa de colo, da, doi pence, jumătate pentru tine.

Peştii de aur au apărut ca o noutate pe când aveam vreo 12 ani. M-au tulburat grozav când i-am văzut prima dată.

Întreaga tarabă era plină de boluri cu peşti de aur, câte un peşte în fiecare. Trebuia să arunci cu mingi de ping-pong; dacă izbuteai să faci ca mingea să intre într-unul din boluri, peştele din el era al tău. Ca şi la nucile de cocos era destul de uşor la început. La prima regată la care au apărut am câştigat 11 şi i-am dus acasă în triumf, punându-i în rezervorul de apă. Preţul însă curând a crescut de la un penny la şase pentru o minge.

Seara erau focuri de artificii. Deoarece nu puteam vedea de la noi de acasă, decât doar rachetele care erau aruncate foarte sus, ne duceam la nişte prieteni care locuiau chiar deasupra portului. Mergeam la ora nouă seara şi ni se dădea limonadă, îngheţată şi biscuiţi. O altă încântare a acelor zile care îmi lipseşte foarte mult erau garden-party-urile.

Cele dinainte de 1914 au rămas de neuitat. Toată lumea era ca scoasă din cutie, pantofi cu tocuri înalte, rochii de muslin, eşarfe albastre, pălării din pai împodobite cu trandafiri. Se serveau întotdeauna îngheţate minunate: de căpşuni, de vanilie, de fistic, de portocale, de zmeură cu tot soiul de prăjituri cu cremă, ecleruri, piersici, struguri. După felul fructelor înţeleg că garden-party-urile aveau loc mai întotdeauna prin august; nu-mi aduc aminte să fi fost căpşuni proaspete cu smântână.

Era destul de complicat ca să te duci până acolo. Cei care nu aveau trăsuri personale, închiriau o birjă dacă erau mai în vârstă sau aveau vreo infirmitate. Tineretul însă venea pe jos, mergând câte doi, trei kilometri din diferitele părţi ale oraşului. Unii puteau să fie norocoşi şi să locuiască prin apropiere, dar alţii erau obligaţi mai totdeauna să străbată o cale lungă, căci Torquay este construit pe şapte dealuri. Nu încape îndoială că a te căţăra pe dealuri, ţinându-ţi cu mâna stângă umbrela şi cu dreapta rochia, era un adevărat chin. Dar merita efortul ca să poţi lua parte la un garden-party.

Tata s-a stins din viaţă când aveam unsprezece ani. Sănătatea sa s-a ruinat treptat, dar boala se pare că nu i-a fost niciodată diagnosticată cum trebuie. Fără putinţă de tăgadă că permanentele griji financiare i-au slăbit rezistenţa la orice fel de maladie.

Era la Ealing, unde a stat o săptămână cu mama lui vitregă. Vizitase o seamă de prieteni la Londra, care l-ar fi putut ajuta să-şi găsească o slujbă. În vremea aceea nu prea era uşor să capeţi de lucru. Fie că erai jurist, ori doctor, ori administrai o proprietate, fie că lucrai într-unul din serviciile publice sau erai avocat, lumea finanţelor şi a afacerilor nu-ţi punea la dispoziţie condiţii pentru o viaţă cum o dorim azi. Existau mari firme bancare ca Pierpont Morgan sau altele, unde tata avea unele cunoştinţe, dar unde se cerea să fie profesionist. Trebuia să fi aparţinut uneia din aceste bănci şi să fi lucrat în ea de când erai un băieţel. Tata, ca şi cei mai mulţi dintre contemporanii săi, nu aveau nici o specializare. Se îndeletnicea cu foarte multe lucruri menite să-i ajute pe oameni, treburi care în ziua de azi se plătesc, dar pe atunci era cu totul altfel.

Situaţia sa financiară îl uimea foarte mult şi i-a uimit într-adevăr şi pe executorii săi testamentari, după moarte. Întrebarea care se punea era: unde dispăruseră banii lăsaţi de bunicul? Tata nu era o persoană extravagantă. El a trăit bine în limitele venitului său. Dar acest venit era doar pe hârtie, şi nu a existat niciodată în fapt. Întotdeauna păreau să se găsească explicaţii plauzibile pentru lipsa banilor, arătându-se că aceste neajunsuri aveau să fie numai temporare – probleme legate de nişte reparaţii speciale. Bunurile tatei fuseseră prost mânuite de administratori şi de urmaşii lor, nu încape îndoială, dar acum era prea târziu ca să se mai poată remedia situaţia.

Vremea era rece şi chinuit şi de necazuri a răcit uşor şi a făcut o dublă pneumonie. Mama a fost chemată la Ealing şi Madge şi cu mine am însoţit-o. Când am ajuns acolo, tata se simţea foarte rău. Mama nu s-a dezlipit de lângă el zi şi

noapte. Aveam două infirmiere de la spital în casă. Umblam de colo, colo, nefericită şi speriată, rugându-mă din adâncul sufletului ca tata să se facă bine.

Mi-a rămas de atunci întipărită în minte o imagine, pe care n-am s-o uit niciodată. Era după-masă, mă aflam la jumătatea palierului. Dintr-o dată s-a deschis uşa camerei părinţilor mei. Mama a ieşit de acolo ca un vârtej, cu capul în mâini. A intrat repede în camera alăturată şi a închis uşa în urma ei. A ieşit apoi o infirmieră şi a vorbit cu Grannie care tocmai urca scările.

— Totul s-a terminat, a spus infirmiera.

Am înţeles atunci că tata murise.

Bineînţeles că nu au luat un copil la înmormântare. Nu-mi mai găseam astâmpărul. Umblam prin toată casa într-o stare de agitaţie ciudată. Se întâmplase ceva teribil, ceva ce nu-mi închipuisem niciodată că s-ar putea întâmpla. Storurile fusese lăsate şi lămpile aprinse. Grannie stătea în sufragerie în jilţul ei mare şi scria scrisori fără sfârşit, în stilul ei special. Din când în când, dădea din cap cu tristeţe.

Mama zăcea în camera ei. S-a sculat numai ca să meargă la funeralii. Două zile nu a mâncat nimic; ştiu asta pentru că am auzit-o pe Hannah comentând faptul. Mi-aduc aminte de Hannah cu gratitudine, draga, bătrâna noastră Hannah, cu faţa ei trecută şi brăzdată de zbârcituri. M-a chemat în bucătărie, spunându-mi că avea nevoie de cineva care s-o ajute la un aluat. „Ţineau mult unul la altul”, spunea Hannah iar şi iar. „A fost o căsătorie bună.”

Da, a fost într-adevăr o căsătorie bună. Am găsit printre diferite lucruri vechi o scrisoare a tatei către mama, poate cu trei-patru zile înainte de moartea sa. Îi scria cât de mult dorea să se întoarcă la Torquay, la ea, că la Londra nu se putuse aranja nimic satisfăcător, dar ştia că avea să uite totul, când se va înapoia din nou la draga lui Clara. Continua, spunându-i că dorea să-i arate, aşa cum o mai făcuse şi altă dată, cât de mult însemna ea pentru el. „Mi-ai schimbat viaţa. Nici un alt bărbat nu a avut o asemenea

soţie ca tine. În fiecare an de când sunt căsătorit cu tine te iubesc încă şi mai mult. Îţi mulţumesc pentru toată afecţiunea, dragostea şi simpatia ce-mi porţi. Dumnezeu să te binecuvânteze, draga mea, în curând vom fi din nou împreună.”

Am găsit această scrisoare într-o învelitoare de carte pe care mama o lucrase pentru el când era fată tânără şi i-o trimisese în America. Tata a păstrat-o toată viaţa şi acolo mai pusese încă două poezii pe care mama i le scrisese. Pe urmă a mai adăugat şi această scrisoare.

Casa de la Ealing era învăluită, în acele zile, într-o atmosferă jalnică. Era plină de rude care toate vorbeau în şoaptă. Granny B., unchii, soţiile unchilor, mătuşi, prietene vechi de ale lui Grannie – toţi vorbeau în şoaptă, suspinau, dădeau din cap. Toată lumea era în doliu mare.

Şi eu aveam o rochie neagră. Trebuie să spun că veşmintele de doliu au reprezentat atunci singura mea consolare. Când m-am îmbrăcat în negru m-am simţit importantă, merituoasă, parte din tot ceea ce se petrecea în jur.

Apoi toată lumea şoptea:

— Trebuie s-o convingem pe Clara să se scoale.

Din când în când, Granny spunea:

— N-ai vrea să citeşti această scrisoare pe care am primit-o de la domnul B. Sau de la doamna C.? O scrisoare de condoleanţe atât de frumoasă. Fără tăgadă că vei fi foarte emoţionată când o vei vedea.

Mama răspundea cu violenţă:

— Nu-mi trebuie nimic!

Deschidea scrisorile care îi erau adresate, dar le arunca imediat. Numai cu o singură scrisoare s-a purtat altfel.

— Este scrisoarea de la Cassie? a întrebat Grannie.

— Da, Auntie, de la Cassie e. Ea îmi înţelege durerea.

A împăturit-o şi apoi a pus-o în poşetă şi a ieşit din cameră.

Cassie era naşa mea americană, doamna Sullivan. Am văzut-o probabil când eram mică, dar îmi aduc aminte de ea

numai din timpul când am întâlnit-o la Londra, un an mai târziu. Era o persoană minunată, un păr alb încadra cel mai dulce şi mai vesel chip imaginabil, revărsând vitalitate şi o stranie bucurie – deşi avusese una din cele mai triste vieţi posibile. Soţul ei pe care îl iubea foarte mult a murit destul de tânăr. A avut doi băieţi splendizi, dar şi aceştia au murit paralizaţi. „Vreo guvernantă, spusese bunica, i-a lăsat desigur să stea pe iarba umedă”. Cred, de fapT. Că a fost un caz de poliomielită, necunoscută pe atunci, numita de obicei, febră reumatică, dată pe seama umezelii şi care ducea la o paralizie şi infirmitate. În orice caz, cei doi copii ai ei au murit. Şi unul dintre nepoţii ei care locuia la ea a suferit de paralizie şi a rămas infirm pentru toată viaţa. Totuşi în ciuda pierderilor suferite, în ciuda tuturor, mătuşa Cassie era veselă, strălucitoare, plină de dragoste pentru oameni cum n-am văzut încă pe nimeni. Era tocmai persoana pe care mama dorea să o vadă atunci. „Ea înţelege ea nu are nici un rost să le spui oamenilor fraze consolatoare”. Îmi aduc aminte că am fost folosită atunci de familie ca emisar, că cineva, poate Grannie, sau poate vreuna dintre mătuşi, m-a luat de-o parte, şi mi-a şoptit că trebuie s-o mângâi pe mama şi să mă duc în camera unde stătea întinsă, şi să-i spun că tata era fericit acum, că se afla în ceruri şi cunoştea pacea. O doream, era ceea ce credeam, ceea ce credea singur fiecare. Am intrat în cameră uşurel şi intimidată, cu acel vag sentiment pe care-l au copiii când li s-a spus să facă ceva drept, ceea ce ştiu că e drept, dar despre care simt că într-un fel sau altul, pentru un motiv pe care nu-l ştiu, s-ar putea să fie greşit. M-am apropiat cu timiditate de mama şi am atins-o.

— Mami, tata e liniştit acum. E fericit, nu ai vrea să se întoarcă, nu-i aşa?

Dintr-o dată mama s-a ridicat în capul oaselor cu o mişcare bruscă, încât m-a speriat, făcându-mă să mă dau îndărăt.

— Ba aş vrea, strigă ea încet. Da, aş face orice pe lume să-l am înapoi, orice, absolut orice aş face. L-aş aduce chiar cu

forţa, dacă aş putea. Doresc din toată inima să vină înapoi, să fie aici, în această lume cu mine.

M-am retras destul de speriată. Atunci, mama a spus repede:

— E în regulă, draga mea. E în perfectă regulă. Ştii doar, că nu prea mă simt bine acum. Îţi mulţumesc că ai venit.

Mă sărută, iar eu am plecat uşurată.

PARTEA A III-A

Copilul creşte

I

Viaţa a luat un curs total nou după moartea tatălui meu. Am ieşit din lumea copilăriei, o lume sigură şi fără griji, ca să intru în vârtejul lumii reale. Cred ca nu este nici îndoială că de la capul familiei vine stabilitatea căminului. Toţi râdeam când auzeam „Tata ştie mai bine”, dar această frază reprezenta piatra de temelie a vieţii victoriene târzii. Tatăl – piatra de temelia a căminului. „Tatei îi place punctualitatea la masă”; „Tata nu trebuie supărat după cină”; „Tata ar vrea să cântaţi împreună” – acceptai fără discuţie. Tatăl aduce de mâncare; Tatăl are grijă de casă; Tatăl îţi da lecţii de muzică.

Tata era mândru şi încântat de compania Madgei, pe măsură ce aceasta creştea. Îi plăcea spiritul şi puterea ei de atracţie; erau tovarăşi excelenţi unul pentru celălalt. Cred că găsise în ea ceva din veselia şi umorul ce lipseau mamei, dar avea şi un locşor în inima lui pentru fetiţa lui cea mica, mica Agatha. Avem un cântecel favorit:

Agatha-Pagatha my black hen, She lays eggs for gentlemen, She laid six and she laid seven, And one day she laid eleven!

Agatha-Pagatha, găina mea cea neagră, Face ouă pentru domni, Face şase, face şapte, Şi-ntr-o zi a făcut un’şpe!

Eram foarte legaţi de această mică glumă.

Dar Monty, cred, era adevăratul lui favorit. Dragostea lui pentru băiat era mai mare decât orice ar fi simţit pentru oricare dintre fiice. Monty era un băiat foarte afectuos şi

avea o mare afecţiune pentru tata. Totuşi, nu reuşea să facă ceva cu viaţa lui şi tata era, fără încetare, îngrijorat din pricina asta. Într-un fel, cea mai veselă perioadă din punctul asta de vedere, a fost în timpul războiului sud-african. Monty se înrolase în regimentul East Surrey şi a plecat din Africa de Sud, împreună cu regimentul, direct în India. Se părea că îi merge bine şi că se obişnuise cu viaţa în armată. Deşi avea griji financiare, problema Monty era un punct asupra căruia tata nu mai avea de ce să-şi facă griji, cel puţin pentru un timp.

Madge s-a căsătorit cu James Watts cam la nouă luni după moartea tatei, deşi nu prea o lăsa inima să o părăsească pe mama. Dar mama stăruia ca nunta să aibă loc cât mai repede şi că nu era cazul să mai aştepte. Ea spunea, şi cred că avea dreptate, că pe măsură ce va trece timpul se vor lega şi mai mult una de alta şi va fi mult mai greu să se despartă. Tatăl lui James era foarte dornic ca fiul său să se însoare cât mai tânăr. Băiatul tocmai terminase studiile la Oxford şi urma să intre direct în afaceri şi zicea că ar fi foarte bine pentru el dacă s-ar putea însura cu Madge şi instala în căminul lor. Domnul Watts avea intenţia să-i construiască fiului o casă pe terenul său, ca tânăra pereche să se instaleze acolo. Aşa că lucrurile erau aranjate.

Executorul testamentar al tatei, Auguste Montant, a venit de la New York şi a stat cu noi o săptămână. Era un bărbat voinic, bine făcut, amabil, fermecător şi nimeni nu ar fi putut fi mai bun cu mama. I-a spus deschis că afacerile tatei erau într-o situaţie foarte proastă, că fusese extrem de greşit sfătuit de către avocaţi şi alte persoane care au pretins că acţionează în numele lui. S-au pierdut o mulţime de bani pentru a salva întreprinderi neprofitabile, încercându-se să se aducă îmbunătăţiri proprietăţii de la New York prin măsuri lipsite de sens. Era mai bine, spuse el, să se renunţe la cea mai mare parte din moştenire, pentru a nu mai plăti taxe succesorale. Venitul rămas era foarte mic. Bunurile considerabile lăsate de bunicul s-au

prăpădit. Firma la care bunicul era asociat, H. B. Claflin & Co., va continua să asigure venitul bunicii, în calitatea ei de văduvă a unui asociat şi de asemenea şi un oarecare venit pentru mama, deşi nu prea mare. Noi, cei trei copii, trebuia să primim anual, în conformitate cu testamentul bunicului, câte o sută de lire în valută engleză. Restul din marele avut în dolari fusese de asemenea investit în case care se deterioraseră sau fuseseră vândute pentru foarte puţini bani.

Chestiunea care se punea acum era dacă mama va fi capabilă să-şi permită să locuiască mai departe la Ashfield. Aici, cred că cine putea hotărî cel mai bine era numai ea. Mama considera că ar fi o greşeală să rămână în continuare acolo. Casa ar fi avut nevoie de reparaţii în viitor şi ar fi fost greu să o scoatem la capăt cu un venit mic. Ar fi fost mai bine să se vândă şi să se cumpere o altă casă mai mică, undeva în Devonshire, pe lângă Exeter. Astfel ar rămâne o sumă de bani din diferenţa de preţ care ar putea fi adăugată la venit, iar întreţinerea ar costa mult mai puţin. Mama nu avea nici o pregătire în materie de afaceri, dar poseda mult bun-simţ.

Totuşi, în această privinţă, a întâlnit opoziţia copiilor. Atât Madge, cât şi eu şi fratele nostru, care a scris din India, am protestat cu violenţă în contra vânzării locuinţei noastre, Ashfield, şi am rugat-o pe mama s-o păstreze. Am spus că era doar căminul nostru şi nu am fi în stare să-l părăsim. Soţul sorei mele a declarat că va putea întotdeauna să adauge câte ceva la venitul mamei, iar dacă Madge şi el aveau să vină la Ashfield vara, puteau să o ajute la cheltuielile de întreţinere. În cele din urmă, cred că a cedat numai de hatârul meu, care iubeam cu atâta înflăcărare Ashfield. Ne spuse că, în orice caz, vom încerca să vedem cum ne descurcăm.

Acum, bănuiesc că mamei nu i-a plăcut niciodată să locuiască la Torquay. Pasiunea ei mare erau oraşele cu catedrale şi întotdeauna a avut o slăbiciune pentru Exeter.

Uneori făcea împreună cu tata excursii în oraşele cu catedrale, asta îi făcea ei plăcere, nu tatei – şi cred că ideea de a fi locuit într-o casă mult mai mică lângă Exeter ar fi încântat-o. Totuşi, mama nu era egoistă şi ţinea la casa noastră, aşa că Ashfield a continuat să rămână căminul nostru şi eu l-am adorat mai departe.

Acum ştiu prea bine că nu fusese înţelept să păstrăm proprietatea. Am fi putut să o vindem şi să fi cumpărat o casă mult mai uşor de întreţinut. Deşi mama şi-a dat seama de aceasta atunci, fără îndoială că a recunoscut încă şi mai bine mai târziu, totuşi a fost mulţumită că lucrurile au rămas aşa, pentru că Ashfield însemnase ceva pentru mine atâţia ani. Era mediul meu, adăpostul, locul de care eram legată cu adevărat. Nu am simţit niciodată nevoia unor rădăcini. Deşi nu era înţelept să mă agăţ de acest loc, el mi-a dăruit totuşi ceva ce are valoare pentru mine: o adevărată comoară de amintiri. Mi-a dat de asemenea şi o mulţime de bătaie de cap, griji, cheltuieli, greutăţi – dar evident, trebuie să plăteşti un anumit preţ pentru tot ceea ce iubeşti.

Tata a murit în noiembrie, nunta sorei mele a avut loc în septembrie următor, o căsătorie intimă, fără nici o recepţie după aceea, din pricina doliului pentru tata. S-a oficiat în vechea biserică Tor şi a fost o nuntă foarte reuşită. Toate domnişoarele de onoare erau îmbrăcate în alb, eu coroniţe de flori albe pe cap. Mă simţeam foarte importantă ca prima domnişoară de onoare, făcându-mi şi foarte multă plăcere.

Cununia a avut loc la ora 11 şi apoi a urmat dejunul la Ashfield. Perechea fericită a fost binecuvântată nu numai cu multe daruri de nuntă frumoase, dar şi cu tot felul de chinuri care au putut fi născocite de vărul meu Gerald, de mine şi de tinerii Watts. În toată călătoria lor de nuntă, din fiecare haină pe care o scoteau din geamantan curgea orez. Legasem de trăsura cu care au plecat pantofii de satin, iar pe spatele trăsurii scrisesem cu creta cuvintele „doamna

Jimmy Watts e un nume de mâna întâi”. Şi aşa au plecat în călătoria de nuntă în Italia.

Mama s-a retras în camera de culcare, extenuată, plângând, iar domnul şi doamna Watts la hotelul unde locuiau, doamna Watts, ca să plângă şi ea. Ăsta se pare că e efectul căsătoriilor asupra mamelor. Tinerii Watts, vărul meu Gerald şi cu mine am fost lăsaţi să ne examinăm unii pe alţii cu suspiciune, asemenea unor câini care se întâlnesc pentru prima oară, şi să hotărâm dacă ne plăcem sau nu. De la început s-a marcat un evident antagonism natural între Nan Watts şi mine. Din nefericire, conform obiceiului timpului, familiile noastre ne făcuseră portretele unii altora. Lui Nan, care era veselă şi gălăgioasă, i se spusese cât de frumos se comporta întotdeauna Agatha, „atât de liniştită şi politicoasă” şi în timp ce îi fusesem lăudată lui Nan pentru comportarea mea, eu eram dojenită şi mi se dădea drept exemplu Nan, despre care mi s-a spus că „nu era niciodată timidă, răspundea când i se vorbea, nu se roşea, nu se bâlbâia şi nu stătea tăcută”. Aşa că amândouă ne uitam una la alta cu pică. Ca rezultat, a urmat o jumătate de oră foarte neplăcută şi apoi atmosfera s-a mai animat, în cele din urmă am organizat un fel de cursă cu obstacole în jurul camerei, sărind nebuneşte peste scaunele aşezate unele peste altele şi aterizând întotdeauna pe sofa. Râdeam toţi, ţipam, urlam, ne distram grozav. Nan şi-a modificat părerea despre mine, întrucât avea de-a face cu cineva care nici pe departe nu era chiar aşa liniştit, căci ţipam cât mă ţinea gura, iar eu la rândul meu mi-am revăzut opinia despre ea văzând că nu e chiar o fată încrezută, din alea care rămân cu persoanele mari. Ne-am distrat de minune, ne-am plăcut unii pe alţii, iar arcurile sofalei cedau mereu. Mai apoi am luat o gustare şi ne-am dus la teatru să vedem „Piraţii din Penzance”. Din acel moment prietenia noastră a fost foarte strânsă şi a continuat cu unele intermitenţe întreaga noastră viaţă. Nu ne vedeam o vreme, apoi ne revedeam şi de fiecare dată totul rămânea neschimbat când eram împreună. Nan s-a

stabilit în Irlanda, iar eu la Londra. Mai târziu s-a mutat la Londra şi ea, şi ne-am regăsit din nou. În timpul celui de-al doilea război mondial, Nan şi-a trimis fiica la mine, în Devon, pentru adăpost şi până în cele din urmă a închiriat o casă în Devon foarte aproape de noi. Nan este una din prietenele a cărei lipsă o simt cel mai mult, acum. Ea era unul din puţinii oameni cu care puteam vorbi despre Abney şi Ashfield, despre zilele duse, despre câini şi despre toate năzbâtiile pe care le făceam, despre tinerii din jurul nostru sau despre piesele de teatru pe care le montam şi le jucam.

După plecarea lui Madge se poate spune că a început a doua etapă a vieţii mele. Eram încă o copiliţă, dar prima fază a copilăriei trecuse totuşi. Strălucirea bucuriei, disperarea pricinuită de durere, importanţa extraordinară a fiecărei zile din viaţă, toate acestea reprezintă caracteristicile distinctive ale copilăriei. Împreună cu ele dispar sentimentul de securitate şi lipsa totală a grijii zilei de mâine. Nu mai eram familia Miller. Eram pur şi simplu două persoane care locuiau împreună, o femeie de o vârstă mijlocie şi o fată neexperimentată, naivă. Lucrurile păreau aceleaşi, atmosfera însă era diferită.

De la moartea tatei, mama a avut câteva atacuri de inimă. Au venit, aşa dintr-o dată, pe neaşteptate şi nimic din cele date de doctor nu au ajutat-o. Ştiam acum pentru prima oară ce înseamnă să fii îngrijorat din pricina altora, dar fiind încă un copil îngrijorarea mea era exagerată. Mă trezeam noaptea cu inima zvâcnindu-mi, sigură că o găsesc pe mama moartă. La doisprezece, treisprezece ani e firesc să fii cuprins de îngrijorare. Cred că îmi dădeam seama că eram ridicolă şi că dădeam frâu liber unor sentimente exagerate; dar asta era situaţia, n-aveam ce face; mă sculam, mă strecuram de-a lungul coridorului, îngenuncheam în faţa uşii mamei cu capul lângă balama, încercând să ascult dacă i se mai auzea respiraţia. Foarte adesea eram repede asigurată – un sforăit binevenit mă răsplătea. Mama avea stilul ei special de a sforăi, începând

foarte delicat şi pianissimo, culmina cu o explozie îngrozitoare, după care se întorcea şi nu se mai auzea nici un sforăit pentru cel puţin încă vreo trei sferturi de oră.

Dacă auzeam sforăitul, atunci, îndată, plecam înapoi să mă culc, dar dacă se întâmpla să nu se audă nimic, rămâneam acolo pe vine, înspăimântată. Ar fi fost mai înţelept să deschid uşa şi să intru să mă asigur, dar se pare că aşa ceva nu mi-a trecut prin cap sau poate, mai ştii, mama îşi încuia uşa camerei noaptea. Bunica întotdeauna se încuia şi se zăvorea şi probabil că a învăţat-o şi pe mama, când era o fată tânără, să facă acelaşi lucru. Atât timp cât a trăit tata nu se punea problema încuierii uşilor, căci proteguită de un bărbat puternic, o femeie se simte plină de încredere şi în siguranţă.

Nu i-am suflat nici un cuvânt mamei despre aceste crize de îngrijorare şi cred că nu le-a bănuit niciodată. Apoi mă temeam, când se ducea în oraş, să nu fie lovită de vreun automobil. Totul mi se pare acum o prostie, fără rost. M-am potolit treptat, după ce cred că totul a dăinuit vreun an sau doi. Mai târziu dormeam în camera unde fusese garderoba tatei, care se afla lângă dormitorul mamei, cu uşa întredeschisă, aşa încât dacă ar fi avut un atac noaptea să pot să intru, să-i ridic capul, să-i aduc coniac şi sărurile. Dintr-o dată, mi-am dat seama astfel că pot domina situaţia şi nu mai sufeream chinurile îngrozitoare ale îngrijorării; aşa că temerile mele imaginare s-au redus. Întotdeauna am fost supracopleşită de imaginaţie. Asta m-a ajutat foarte bine în profesiunea mea, căci aşa ceva trebuie într-adevăr să stea la baza meşteşugului romancierului, dar pe de altă parte îţi poate da zile foarte grele.

După moartea tatei, condiţiile noastre de viaţă s-au schimbat. Relaţiile cu societatea au încetat. Mama vedea doar câţiva prieteni vechi şi pe nimeni altcineva. O duceam foarte prost din punct de vedere material şi trebuia să facem mari economii. Era tot ceea ce puteam face pentru a menţine Ashfield. Mama nu mai dădea nici dejunuri, nici

dineuri; în loc de trei servitori avea acum numai doi. A încercat să-i spună lui Jane că situaţia noastră materială era dificilă şi că trebuia să se descurce cu două fete fără pretenţii, dar în acelaşi timp a subliniat faptul că Jane cu talentele ei minunate culinare putea fi angajată undeva cu o leafă foarte mare şi că ar trebui să-şi găsească o asemenea slujbă. Mama avea să se îngrijească să-i găsească un loc unde să aibă o leafă bună şi un ajutor la bucătărie.

— O meriţi, spunea mama.

Jane nu s-a emoţionat deloc. Tocmai atunci când îi vorbea mama, ea, ca de obicei, mânca. A dat încet din cap şi a continuat să mestece, apoi a spus:

— E în regulă, doamnă, cum spuneţi dumneavoastră, ştiţi mai bine. În dimineaţa următoare a reapărut totuşi.

— Aş vrea să vă vorbesc, doamnă. M-am gândit mai bine la ce mi-aţi spus, aşa că aş prefera să rămân aici. Am înţeles foarte bine ce mi-aţi spus, sunt gata să primesc o leafă mai mică, dar am fost aici atâta timp. În orice caz, fratele meu tot mă bate la cap să vin să-i gospodăresc casa, când va ieşi la pensie şi i-am promis că o s-o fac. Asta va fi cam peste vreo patru, cinci ani. Până atunci aş prefera să rămân aici.

— Asta-i foarte, foarte, drăguţ din partea dumitale, i-a spus mama cu emoţie.

Jane, care avea oroare de emoţii, i-a replicat:

— Păi e cum trebuie să fie, doamnă, şi a ieşit maiestuoasă din cameră, Acest aranjament avea un singur dezavantaj. De vreme ce gătise atâţia ani într-un anumit fel, Jane nu putea să-şi schimbe stilul. Dacă aveam o pulpă pregătea întotdeauna o friptură enormă. Plăcinte cu carne colosale, tarte imense, budinci gigantice apăreau pe masă… Mama spunea „Numai pentru două persoane, nu uita, Jane” sau „Pentru patru”, dar Jane nu putea niciodată să înţeleagă. Ospitalitatea lui Jane se desfăşura pe scară mare, lucru foarte costisitor pentru gospodărie. Şapte sau opt din prietenele ei aveau obiceiul să vină la ceai în fiecare zi şi consumau din belşug cornuri, plăcinte, foietaje, tarte cu

gem. În cele din urmă mama, disperată, văzând socotelile gospodăreşti crescând mereu, spuse cu blândeţe, că poate pentru că situaţia se schimbase acum, Jane va avea o zi pe săptămână când îşi va primi prietenele, astfel se va evita o anumită risipă în cazul în care s-ar pregăti prea multe lucruri şi o parte din invitaţi nu ar veni. De atunci, Jane primea numai miercurea.

Şi mesele noastre erau foarte diferite de cele de altă dată, când se serveau trei, patru feluri. Renunţasem la cină, seara mama şi cu mine ne mulţumeam cu macaroane cu brânză, o budincă de orez sau cam aşa ceva. Toate acestea au amărât-o foarte tare pe Jane. Încetul cu încetul, mama a reuşit să preia de la Jane şi comenzile pentru furnizori. Era o mare plăcere pentru prietenii tatei, când erau la noi, să o audă pe Jane făcând comenzi la telefon cu vocea ei joasă, de Devonshire: „Şi vreau şase homari, femele homari, şi creveţi nu mai puţin de …” Devenise o frază favorită în familia noastră. „Nu mai puţin de” nu o folosea numai Jane, ci şi o bucătăreasă de mai târziu, doamna Potter. Ce zile minunate erau pentru negustori!

— Dar întotdeauna am comandat douăsprezece fileuri de calcan, doamnă, spunea Jane, disperată.

Faptul că nu erau atâtea guri care să mănânce douăsprezece fileuri de calcan, chiar dacă le număram şi pe cele câteva din bucătărie, nu-i părea să-i treacă niciodată prin cap.

Nu mi-am dat seama de schimbările survenite. Luxul sau economia nu prea au mare importanţă când eşti foarte tânăr. Dacă în loc de ciocolată cumperi acadele, nu e diferenţă prea marea.

Viaţa mea personală nu a fost în mod evident schimbată. Citeam imens de multe cărţi, am terminat de citit aproape toate cărţile lui Henty şi l-am început pe Stanley Weyman (ce romane istorice erau! Am citit mai zilele trecute „The Castle Inn” – Hanul de la castel – şi m-am gândit: ce carte bună). „The Prisoner of Zenda” al lui Anthony Hope mi-a

deschis calea romanelor cavalereşti. M-am îndrăgostit nu de Rudolf Rassendyll, aşa cum s-ar fi putut crede, ci de adevăratul rege întemniţat. Am citit, de asemenea, tot Jules Verne în franceză, „Le voyage au centre de la terre” a fost cartea mea favorită timp de multe luni – îmi plăcea contrastul dintre unchiul atât de plin de el şi nepotul prudent. Orice carte care îmi plăcea cu adevărat o citeam din nou la interval de o lună, apoi după aproape un an mă dovedeam a fi schimbătoare şi-mi căutam o altă carte favorită.

Mai citeam şi cărţile pentru fete de L. T. Meade, care mamei nu-i plăceau deloc. Spunea că fetele din acele cărţi erau vulgare şi nu se gândeau decât la avuţii şi să aibă rochii elegante. Îmi plăceau, dar n-o mărturiseam, pentru că încercam un sentiment de vinovăţie că aveam gusturi vulgare. Mama îmi citea cu glas tare din Henty, deşi era uşor exasperată de lungimea descrierilor. Mi-a mai citit şi o carte intitulată „Ultimele zile ale lui Bruce” care ne-a plăcut la amândouă foarte mult. În cadrul lecţiilor aveam volumul „Marile evenimente ale istoriei”, din care citeam câte un capitol şi mă străduiam să răspund la întrebările care se puneau în capitolul de la sfârşit. Era o carte foarte bună. Învăţai o mulţime de lucruri despre cele petrecute în Europa şi prin alte locuri şi le puteai lega de istoria Angliei, de la regele Arthur încoace. Simţeai o adevărată satisfacţie când ţi se spunea cu hotărâre că un cutare sau cutare a fost un rege rău. Ştiam anii când au domnit regii Angliei şi numele tuturor nevestelor lor, informaţii care nu mi-au folosit prea mult. În fiecare zi trebuia să învăţ ortografia şi scriam pagini întregi cu nenumărate cuvinte. Bănuiesc că acel exerciţiu a fost întrucâtva bun, dar continuam să scriu foarte greşit şi aşa am rămas până azi.

Plăcerile mele cele mai mari proveneau de la muzică şi de la alte activităţi în care am venit în contact cu o familie numită Huxley. Doctorul Huxley avea o soţie cam zăpăcită, dar deşteaptă. Erau cinci fete în familia lor: Mildred, Sybil,

Muriel, Phyllis şi Enid. Ca vârstă mă aflam între Muriel şi Phyllis. Muriel a devenit prietena mea apropiată. Avea o faţă lungă cu gropiţe, ceea ce nu este prea obişnuit la o faţă lungă, un păr blond şters şi râdea mai tot timpul. La început m-am apropiat de ele prin lecţiile săptămânale de canto. Veneau acolo vreo zece fete care cântau diferite părţi din cântece şi oratorii, sub conducerea unui maestru de canto, domnul Crow. Exista, de asemenea, şi o orchestră. Muriel şi cu mine cântam amândouă la mandolină, Sybil şi o fată pe nume Connie Stevens la vioară, iar Mildred la violoncel.

Gândindu-mă acum la acele zile ale orchestrei noastre, îmi dau seama că familia Huxley era foarte întreprinzătoare. Vechii locuitori din Torquay, demodaţi şi înguşti la minte, se uitau dezaprobator la „fetele Huxley”, în special pentru că aveau obiceiul să se plimbe pe Strand, unde era centrul comercial al oraşului, între orele 12 şi l, mai întâi trei dintre ele, ţinându-se la braţ, apoi celelalte două cu guvernanta, îşi legănau braţele şi umblau de acolo-colo şi râdeau şi glumeau; păcatul cel mai mare fiind că… nu purtau mânuşi. Asemenea lucruri constituiau pe atunci o jignire adusă societăţii. Totuşi, de vreme ce doctorul Huxley era de departe cel mai la modă doctor din Torquay, şi doamna Huxley ceea ce se numeşte o persoană „de familie”, fetele fuseseră considerate ca acceptabile din punct de vedere social. Când privesc înapoi la acel timp, mă gândesc ce curios era cadrul social! Cred că era pătruns de snobism, dar pe de altă parte, un anumit fel de snobism era dispreţuit. Cei care pomeneau prea des în conversaţia lor despre aristocraţie erau dezaprobaţi şi se râdea de ei. În decursul vieţii mele au existat trei faze distincte care s-au succedat. În prima, întrebările care se puneau sunau aşa: „Dar cine e ea, draga mea? Din ce familie provine? Face parte din familia Twiddledos din Yorkshire? Bineînţeles, o duc foarte greu, dar e născută Wilmot”. După aceasta a urmat, la timpul ei, faza a doua: „Da, desigur sunt cam nesuferiţi, ei, dar teribil de bogaţi. Cei care au cumpărat

proprietatea Larches au bani? Ei, bine, atunci să le facem o vizită.” A treia fază era din nou diferită: „Sunt amuzanţi, măcar? Da, nu prea au bani, nimeni nu ştie de unde provin, dar sunt foarte, foarte amuzanţi.”

Şi acum după aceste digresiuni despre valorile sociale, mai bine să mă întorc la orchestră…

Să fi făcut noi oare prea mult zgomot? mă întreb. Probabil că da. Cel puţin mandolina nu scotea sunete supărătoare. În orice caz ne-am distrat foarte mult şi ne-am îmbogăţit cunoştinţele muzicale. Asta ne-a dus la ceva mult mai palpitant: pregătirea unui spectacol cu o operetă de Gilbert şi Sullivan.

Fetele Huxley şi cu prietenii lor dăduseră un spectacol, mai înainte de a intra şi eu în rândul lor, cu opereta Patience. Următoarea reprezentaţie avea să fie „The Yeomen of the Guard” – o încercare cam ambiţioasă. De fapt sunt chiar surprinsă că părinţii lor nu le-au descurajat. Dar doamna Huxley era o persoană foarte distantă, pe care nu o preocupau câtuşi de puţin cele din jur. Trebuie să spun că o admiram, căci părinţii pe atunci nu erau deloc rezervaţi în privinţa copiilor. Îşi încuraja copiii să pună la cale tot ce doreau, îi ajuta dacă îi cereau ajutorul, dacă nu, îi lăsa în plata lor. S-a făcut o distribuţie corectă a rolurilor. Posedam o voce frumoasă şi puternică de soprană, singura soprană pe care o aveau, şi m-am simţit în al nouălea cer când am fost aleasă ca să interpretez rolul colonelului Fairfax.

Am avut oarecare dificultăţi cu mama, care era de modă veche în vederile ei referitoare la ceea ce trebuie să poarte în picioare fetele dacă apar în public. Picioarele erau picioare, cu totul lipsite de delicateţe. Ca să joc într-un maiou sau ceva asemănător, ar fi fost, aşa cum socotea mama, cu totul neconvenabil. Eram de vreo treisprezece, paisprezece ani pe atunci şi aveam vreun metru şaizeci. Din păcate nu era nici un semn să am un piept plin, cum speram pe când ne aflam la Cauterets. Uniforma soldatului din gardă a fost considerată potrivită, deşi a trebuit să fie

completată cu pantaloni ca de golf foarte largi. Dar un gentleman din timpul Elisabetei punea probleme grele. Când mă gândesc azi mi se pare o prostie, dar atunci era o problemă serioasă. În orice caz, a fost rezolvată de mama, care a spus că va fi în regulă, dar va trebui să port pe deasupra o pelerină prinsă pe umăr. Aşa că s-a încropit o pelerină dintr-o bucată de catifea de culoarea turcoazei găsită în „piesele" bunicii (piesele bunicii erau păstrate în diferite cufere şi sertare; cuprindeau tot felul de materiale frumoase şi bogate, rămase în urma diferitelor cumpărături de solduri în ultimii douăzeci şi cinci de ani, acum fiind mai mult sau mai puţin uitate). Nu-i chiar aşa de uşor să joci cu o pelerină. Era drapată pe un umăr şi aruncată peste celălalt astfel încât părţile indecente ale gambelor să fie mai mult sau mai puţin ascunse privirilor publicului.

După câte îmi amintesc nu am avut trac. Destul de ciudat pentru o persoană teribil de timidă cum eram, care foarte adesea nu mă puteam hotărî să intru într-un magazin, iar când mă duceam la o mare recepţie îmi clănţăneau dinţii. Dar exista o activitate în care nu mă simţeam deloc nervoasă, anume, atunci când cântam. Mai târziu, în timp ce studiam canto şi pianul la Paris, nervii mă lăsau cu totul când trebuia să mă produc în concertele şcolii şi să cânt la pian. În schimb, dacă cântam din gură nu eram nervoasă.

Nu încape îndoială că „The Yeomen of the Guard" a rămas unul din momentele cele mai importante ale existenţei mele. Totuşi nu pot să nu mă gândesc că a fost foarte bine că nu am mai jucat în nici o operetă, căci o experienţă care într-adevăr ţi-a făcut plăcere nu trebuie repetată.

Unul din lucrurile cele mai ciudate când priveşti în trecut, este acela că, în timp ce îţi aduci aminte cum au avut loc unele întâmplări, aproape niciodată nu ştii cum sau de ce s-au terminat, ori au dispărut. Nu-mi pot aminti alte întâmplări la care am participat împreună cu familia Huxley după aceea, dar sunt sigură că nu a fost nici o întrerupere în prietenia noastră. La un moment dat, parcă ne întâlneam

în fiecare zi şi, pe urmă, îmi amintesc că îi scriam Lullyei în Scoţia. Probabil că dr. Huxley s-a dus să practice medicina acolo sau s-a retras. Nu-mi amintesc de vreo despărţire. Îmi aduc aminte că termenii prieteniei cu Lully erau foarte clar definiţi. „Nu poţi fi prietena mea cea mai bună”, mi-a explicat ea, „pentru că mai sunt şi fetele din Scoţia, fetele McCracken. Ele au fost întotdeauna prietenele noastre cele mai bune. Brenda este prietena mea cea mai bună, iar Janet este a lui Phyllis, dar tu poţi fi cea de-a doua prietenă cea mai bună.” Am fost mulţumită de aranjamentul acesta, de vreme ce, cele mai bune prietene, fetele McCracken, se întâlneau cu familia Huxley o dată la, să zicem, doi ani.

II

Cred că era cândva prin luna martie, când mama mi-a spus că Madge va avea un copil. M-am uitat la ea cu ochi mari. Să aibă Madge un copil? Rămăsesem înmărmurită.

Nu pot să-mi închipui de ce nu mi-a trecut niciodată prin minte că Madge ar putea avea un copil. Era ceva care se întâmpla peste tot, dar lucrurile îţi apar întotdeauna surprinzătoare când au loc în propria ta familie. L-am primit pe cumnatul meu James sau Jimmy, cum îi spuneam eu, cu entuziasm şi ţineam foarte mult la el, dar acum era ceva cu totul diferit. Aşa cum se întâmpla, de obicei, cu mine, mi-a trebuit câtva timp până când am fost în stare să înţeleg. Probabil că am rămas cu gura căscată vreo două minute, sau chiar mai mult. Apoi am spus:

— Va fi foarte palpitant. Când? Săptămâna viitoare?

— Nu chiar atât de curând, mi-a răspuns mama, şi mi-a spus că era vorba despre luna octombrie.

Octombrie? Eram profund amărâtă. Ce idee, să aştepţi atâta timp! Nu-mi amintesc prea bine care era atitudinea mea, atunci, faţă de problemele sexuale. Cred că aveam vreo doisprezece, treisprezece ani, dar nu cred că mai acceptam poveştile cu doctorii care aduc copiii în saci negri sau cu solii cereşti înaripaţi. Îmi dădusem seama până la acea vreme că era vorba de un proces fizic, dar nu eram

prea curioasă, nici nu mă interesa problema. Totuşi făcusem o oarecare deducţie. Pruncul era mai întâi în tine, apoi afară din tine. Am reflectat asupra mecanismului şi am ajuns la concluzia că ombilicul era poarta de ieşire. Nu puteam să-mi imaginez la ce ar fi servit acea gaură rotundă din mijlocul stomacului meu, căci nu părea să folosească la nimic, aşa că era limpede că trebuia să aibă de-a face cu naşterea copiilor.

Sora mea mi-a spus cu mulţi ani după aceea că şi ea avea idei foarte precise. Ea crezuse că buricul este asemenea unei găuri de cheie pe care o păstra mama, care o înmâna soţului, acesta o descuia în noaptea nunţii. Totul părea foarte raţional, aşa că nu mă mir deloc că a susţinut în mod atât de categoric această teorie a ei.

M-am dus în grădină şi m-am gândit foarte mult la cele aflate. Madge va avea un copil. Cu cât mă gândeam mai mult, cu atât îmi plăcea. Aveam să fiu tanti. Aceasta însemna că eram o persoană adultă şi importantă. Îi voi cumpăra jucării, voi lăsa copilul să se joace cu casa păpuşilor mele, dar trebuie să am grijă ca pisicul meu, Christopher, să nu-l zgârie din greşeală. După o săptămână nu m-am mai gândit, fiind absorbită de diferitele întâmplări zilnice. Aveam atât de aşteptat până în octombrie.

Cândva, în august, o telegramă a făcut-o pe mama să plece de acasă. Mi-a spus că trebuia să se ducă la sora mea, în Cheshire. Auntie-Grannie era atunci la roi. Plecarea neaşteptată a mamei nu m-a surprins, căci ea întotdeauna lua hotărâri subite, fără nici o pregătire anterioară. Îmi aduc aminte că mă aflam în grădină, pe peluza de tenis, şi mă uitam plină de speranţe la crengile părului să văd dacă găsesc vreo pară coaptă, când a apărut Alice.

— Este aproape ora prânzului, domnişoară Agatha, şi trebuie să veniţi în casă. Vă aşteaptă o ştire.

— Da? Ce ştire?

— Aveţi un nepoţel, a răspuns Alice.

— Un nepoţel? Dar abia în octombrie trebuia să am un nepot, am ripostat eu.

— A, dar lucrurile nu se petrec întotdeauna aşa cum vor oamenii, continuă Alice. Hai, veniţi în casă.

M-am dus în casă şi am găsit-o pe Grannie în bucătărie cu o telegramă în mină. Am bombardat-o cu întrebări. „Cum arăta pruncul? De ce a venit acum şi nu în octombrie?” Conform obiceiului victorian, Grannie răspundea la aceste întrebări cu multă dibăcie, evitând un răspuns deschis. Cred că atunci când am intrat eu, era în mijlocul unei conversaţii în materie de obstetrică cu Jane, căci au coborât tonul şi au şoptit ceva cam aşa: „Celălalt doctor a spus: lăsaţi natura să acţioneze; dar specialistul era foarte categoric”. Totul avea o rezonanţă tainică şi interesantă. Nu mă gândeam decât la nepotul meu. Când Grannie tăia pulpa de miel, am spus:

— Dar cum arată? Ce culoare are părul?

— Probabil e chel. Nu au păr imediat.

— Chel, am repetat eu dezamăgită. Are o faţă foarte roşie?

— Probabil.

— Cât e de mare?

Grannie se gândi, se opri din tăiat şi măsură o distanţă pe cuţitul de tranşat friptura.

— Cam atât, spuse ea.

Vorbea cu siguranţa absolută a unei persoane care ştie totul. Mi s-a părut cam mic. În orice caz măsurătoarea a produs o asemenea impresie asupra mea, încât dacă mi s-ar pune o întrebare de către un psihiatru şi mi-ar da cuvântul cheie „prunc”, aş răspunde imediat „cuţit de tranşat friptura”. Mă întreb în ce fel de complex freudian ar încadra acest răspuns?

Am fost încântată de nepoţelul meu. Magde a venit cu el la Ashfield o lună mai târziu şi când a împlinit două luni a fost botezat în vechea biserică Tor. Deoarece naşa lui, Norah Hewitt, nu a putut veni, mi s-a îngăduit să-l ţin eu ca reprezentantă a ei. Am stat lângă cristelniţă, plină de

importanţă, în timp ce sora mea se tot mişca nervoasă lângă cotul meu ca nu cumva să-l scap. I s-a dat numele de James ca şi tatăl şi bunicul lui şi avea să i se spună în familie Jack. Doream să-l văd crescând cât mai repede ca să mă pot juca cu el, căci acum principala lui ocupaţie părea să fie somnul. Era atât de bine să o am pe Madge acasă lângă mine, pentru o perioadă mai lungă de timp. În ea îmi puneam toată nădejdea că o să-mi spună poveşti şi-o să-mi găsească o mulţime de distracţii. De la Madge am auzit prima poveste cu Sherlock Holmes – „Rubinul albastru” – şi apoi o tot băteam mereu la cap să-mi istorisească şi altele. „The Blue Carbuncle” (Aventura rubinului albastru), „The Red-Headed League” (Asociaţia roşcaţilor) şi „The Five Orange Pips” (Cei cinci sâmburi de portocală) erau, în mod clar, favoritele mele, deşi îmi plăceau toate.

Madge ştia să povestească splendid. Înainte de căsătorie începuse să scrie şi ea. Multe din nuvelele ei au fost acceptate de către publicaţia Vanity Fair, ceea ce era considerat în acele zile o adevărată realizare literară. Tata se simţea foarte mândru de ea. A scris o serie de nuvele privind sportul. Erau amuzante şi scânteietoare. Le-am recitit acum vreo douăzeci de ani şi mă gândeam cât de bine scria. Mă întreb dacă ar fi continuat să scrie, dacă nu se mărita. Nu cred că s-a gândit vreodată în mod serios să devină scriitoare; ar fi preferat să fie pictoriţă. Ea făcea parte din acei oameni care sunt în stare să împlinească aproape totul dacă doresc. După cât îmi amintesc, nu a mai scris nuvele după ce s-a căsătorit, dar zece sau cincisprezece ani mai târziu a început să scrie teatru. Piesa ei „The Claimant” (Pretendentul) a fost pusă în scenă de Basil Deans, la Royal Theatre având în distribuţie pe Leon Quartermayne şi Fay Compton. A mai scris încă alte câteva piese, dar nu au fost reprezentate la Londra. Era şi o bună actriţă amatoare şi a făcut parte dintr-o societate dramatică de amatori. Fără nici o îndoială, Madge era persoana cea mai talentată din familia noastră.

Eu nu aveam nici o ambiţie. Ştiam că nu eram bună la nimic, îmi plăcea să joc tenis şi croquet, dar niciodată n-am reuşit să joc bine. Desigur ar fi mai interesant dacă aş putea afirma că întotdeauna mi-am dorit să fiu scriitoare, crezând neabătut ca într-o zi să reuşesc; dar, sincer vorbind, o asemenea idee nu mi-a trecut prin cap niciodată.

S-a întâmplat ca numele meu să apară tipărit pentru prima dată când aveam unsprezece ani. Iată cum s-au petrecut lucrurile. Se introduseseră tramvaiele la Ealing şi opinia publică locală a fost grav tulburată. Un lucru atât de teribil să se întâmple tocmai la Ealing, o localitate rezidenţială minunată, cu străzi late şi case atât de frumoase. Să pună tocmai aici nişte tramvaie care să zăngănească de-a lungul străzilor, în sus şi în jos! Se pronunţa cuvântul Progres, dar cât era de huiduit! Fiecare scria ziarelor, deputatului local, oricui care să fie crezut potrivit pentru a primi o scrisoare. Tramvaiele afectau întreaga comunitate, erau zgomotoase, sănătatea tuturor era periclitată. Exista un serviciu excelent de autobuze roşii strălucitoare pe care era scris cu litere mari Ealing, circulând de la Ealing Broadway la Shepherds Bush, şi un altul, extrem de folositor, deşi mai umil ca aparenţă, care circula de la Hanwell la Acton. Şi mai exista şi vechea linie de cale ferată Great Western Railway, fără a mai vorbi de linia locală.

Tramvaiele nu erau deloc necesare. Dar apăruseră, în mod inexorabil, circulau şi oamenii vărsau lacrimi, scrâşneau din dinţi. În prima zi în care au început să circule tramvaiele, Agatha a scris o poezie, primul ei efort literar. Poezia mea avea patru versuri şi unul din bătrânii domni ai lui Grannie, din elegantul corp de gardă de generali, colonei sau amirali a fost convins de bunica să se ducă la redacţia ziarului local şi să sugereze să fie publicată. Şi a fost. Îmi amintesc şi acum acele versuri:

Când primele tramvaie electrice au început să circule
Înveşmântate în a lor glorie purpurie

Bine a fost, dar nici nu s-a terminat bine ziua
Că a început o altă poveste.

După care am continuat să fac haz de „un sabot care nu funcţiona bine” (a fost o defecţiune la un sabot, sau cum se mai cheamă, prin care se transmitea electricitatea tramvaiului, aşa că după ce au circulat câteva ore, tramvaiele s-au defectat). M-am simţit foarte mândră să-mi văd numele tipărit, dar nu aş putea spune că asta m-a făcut să mă gândesc la o carieră literară.

De fapt eu doream un singur lucru: o căsătorie fericită. În această direcţie eram foarte sigură pe mine, ca de altfel toate prietenele mele. Eram conştiente de toată fericirea care ne aştepta, ne gândeam cu nerăbdare la dragoste, să fim îngrijite, mângâiate, admirate, intenţionam să ne croim drumul în viaţă după placul nostru în direcţiile care aveau importanţă pentru noi, iar a pune mai presus de orice viaţa, cariera şi succesul bărbaţilor noştri constituia o datorie plină de mândrie. Nu aveam nevoie de medicamente stimulatoare şi nici de sedative, aveam încredere în viaţă şi bucuria de a trăi. Încercări, dezamăgiri, unele clipe de amărăciune, dar în general viaţa era distractivă. Poate că viaţa şi azi este amuzantă pentru fete, dar nu s-ar zice, după cum arată. Cred că le place uneori să se lase cuprinse de vreun gând de melancolie. Sunt o seamă de oameni care o fac. S-ar putea să le placă crizele emotive, căci par mereu copleşite de acestea. S-ar putea chiar să guste neliniştea, într-adevăr, neliniştea domină zilele noastre. Contemporanele mele de obicei o duceau destul de prost cu banii şi nu erau în stare să aibă nici măcar un sfert din lucrurile pe care şi le doreau. Dar atunci, oare da ce ne bucuram noi atât? Să fi existat în noi o anumită sevă care azi să fi secătuit? Să o fi înăbuşit oare educaţia sau îngrijorarea pe care o dă educaţia, grija pentru viitor? Eram ca nişte flori ce cresc la întâmplare, dar se dezvoltă în mod exuberant, năpădind cu violenţă prin crăpăturile pavajului şi printre bolovani şi chiar în locurile cele mai

puţin favorabile, hotărâte să ne satisfacem pofta de viaţă şi să ne distrăm, explodând sub razele soarelui, până când avea să treacă cineva şi să ne calce în picioare, dar chiar strivite, după câtva timp, ne ridicam capul din nou. Azi, vai, viaţa pare să răspândească substanţe care distrug buruienile (selective!). Cei doborâţi nu mai au vreo şansă ca să ridice din nou capul. Se zice că sunt „incapabili de a trăi”. Nouă nu ne-ar fi spus nimeni niciodată că am fi incapabile să trăim. Dacă ar fi făcut-o, nu am fi crezut. Numai un criminal nu merită să trăiască.

Dar azi, tocmai despre un criminal nu poţi să spui că nu trebuie să trăiască.

Adevăratul farmec pentru o fată, adică o femeie în embrion, era tocmai faptul că viaţa părea un minunat joc de hazard. Nu ştiai ce avea să se întâmple cu tine. Tocmai asta făcea atât de palpitant să fii femeie. Biologia urma să decidă. Aşteptai bărbatul şi când acesta apărea îţi schimba radical întreaga existenţă. Nu aveţi decât să spuneţi orice, dar aşa ceva e foarte palpitant, când eşti în pragul vieţii.

„Ce se va întâmpla? Poate mă voi mărita cu cineva din diplomaţie… Cred că mi-ar place; să pleci în străinătate şi să vezi tot felul de locuri…” Sau: „Nu cred că mi-ar place să mă mărit cu un marinar, ai avea de petrecut atâta timp în vreun oraş de pe coasta mării”. Ori: „Poate că m-aş mărita cu un inginer de poduri şi şosele sau un explorator”. Îţi era deschisă lumea întreagă, nu pentru a face o alegere, ci pentru orice ţi-ar aduce soarta. Ai fi putut să te măriţi cu oricine. S-ar fi putut întâmpla să dai peste un beţiv şi să fii foarte nefericită, dar asemăna aspecte măreau riscul şi făceau totul şi mai atrăgător. Nu luai în căsătorie o profesiune, ci un bărbat. Aşa cum spuneau dădacele, bucătăresele şi fetele din casă: „Într-o bună zi, Mr. Right (Cel potrivit) va veni”.

Îmi amintesc că, pe când eram foarte mică, am văzut pe una dintre cele mai drăguţe prietene ale mamei fiind ajutată de Hannah, bucătăreasa bunicii, să se îmbrace

pentru a se duce la o serată dansantă. Urma să fie legată într-un corset strâmt.

— Acum, domnişoară Phyllis, spuse Hannah, sprijiniţi-vă piciorul bine de pat, am să trag şireturile. Ţineţi-vă respiraţia.

— O, Hannah, nu pot suporta, e imposibil. Nu mai pot respira.

— Nu te speria, drăguţa mea. Nu prea o să poţi mânca şi asta e foarte bine, căci tinerele domnişoare nu trebuie să fie văzute mâncând prea mult, nu e delicat. Trebuie să te comporţi ca o adevărată tânără lady. Aşa, e în ordine. Să măsor. 50 cm, aş fi putut să te strâng până la 45.

— 50 e perfect, spunea gâfâind persoana în suferinţă.

— O să fii bucuroasă când o să ajungi acolo. Dacă asta va fi noaptea în care va veni domnul Right? Nu ţi-ar place să te vadă cu o talie groasă.

Domnul Right, căruia i se spunea într-o formă mai elegantă, „Ursitul”.

— Nu ştiu dacă doresc să mă duc la serata asta.

— Ba da, draga mea, gândeşte-te că ai putea să-ţi întâlneşti ursitul inimii.

De fapt cam aşa se petrec lucrurile în viaţă. Fetele se duc la recepţii, fie că doresc sau nu şi acolo îşi găsesc ursitul.

Evident sunt o seamă de fete care declară, sus şi tare, că nu au de gând să se mărite pentru cine ştie ce raţiune nobilă. Doresc poate să îngrijească leproşii, să îndeplinească ceva măreţ şi important cu toată abnegaţia. Era, cred, o fază aproape necesară. A fi infirmieră era considerat pe atunci un act eroic, cu întreg prestigiul adus de Florence Nightingale39.

Dar căsătoria rămânea preocuparea principală. Cu cine te vei mărita, rămânea marea chestiune a vieţii.

Pe când aveam vreo treisprezece, paisprezece ani mă simţeam grozav de avansată ca vârstă şi experienţă. Nu mai eram proteguită de alţii, îmi formasem propriile mele sentimente protectoare. Simţeam că am o răspundere faţă

de mama. De asemenea, începusem să caut să mă cunosc pe mine, să aflu ce fel de fiinţă sunt, ce puteam împlini cu succes, lucrurile la care nu mă pricepeam şi asupra cărora nu trebuia să pierd timp. Ştiam că nu eram prea isteaţă la minte şi aveam nevoie de timp pentru a examina cu grijă o problemă şi a hotărî cum să mă comport. Începusem să-mi dau seama de valoarea timpului, lucrul cel mai minunat pe care-l poţi avea în viaţă. Cred că azi oamenii nu au suficient timp. Am fost excesiv de norocoasă în copilăria şi tinereţea mea, tocmai pentru că am dispus de atâta timp. Te trezeşti dimineaţa şi încă înainte de a te dezmetici bine te întrebi: „Ce să fac azi?” E la voia ta, poţi să alegi ce-ţi place. Nu vreau să spun că nu existau o mulţime de lucruri care trebuiau îndeplinite (îndatoriri le numim). Erau treburile din casă, anumite zile când curăţai ramele de argint ale fotografiilor, zile de cârpit ciorapi, zile în care învăţai un capitol din cartea „Marile evenimente ale istoriei”, o zi când trebuia să te duci în oraş şi să achiţi toate notele de plată furnizorilor. Mai aveai de scris diferite scrisori şi note, să exersezi la pian şi să cânţi gamele, să brodezi. Dar toate acestea erau lucruri pe care le puteam aranja eu după bunul meu plac. Puteam să-mi stabilesc programul zilei şi să-mi spun: „Cred că o să las cârpitul ciorapilor pe după-masă şi dimineaţa o să mă duc în oraş, iar când mă întorc o iau pe celălalt drum ca să văd dacă copacii au înflorit.”

Când mă trezesc încerc întotdeauna acel sentiment care sunt sigură că este firesc pentru noi toţi: bucuria de a trăi.

Nu aş spune că-ţi dai seama în mod conştient de aceasta. Nu, nu-ţi dai seama, dar iată că trăieşti şi îţi deschizi ochii asupra unei alte zile, încă o treaptă în călătoria ta către un loc necunoscut. Această călătorie atât de palpitantă care este propria ta viaţă. Nu că ar fi palpitantă ca viaţă, dar pentru tine este emoţionantă, pentru că e viaţa ta. Acesta rămâne unul din marile secrete ale existenţei: să te bucuri de viaţă, de acest minunat dar pe care l-ai primit.

Nu zic că fiecare zi ar fi plăcută. După acest prim sentiment de „încă o zi, cât e de minunat!”, îţi aduci aminte dintr-o dată că trebuie să te duci la dentist la 10.30 şi că asta nu e chiar atât de plăcut. Dar primul sentiment a contat şi acela acţionează ca un stimulent folositor. Evident că totul depinde foarte mult de firea fiecăruia. Poţi avea un temperament vesel sau unul înclinat spre melancolie.

Nu cred că în această direcţie se mai poate face ceva. Fiecare cum e făcut. Poţi avea o fire fericită, până când apare ceva care te face nefericit. Sau ai un temperament melancolic până când la un moment dat ceva te distrage şi te schimbă. Evident, oamenii fericiţi pot fi nefericiţi, iar cei melancolici să se bucure. Dar dacă aş duce la botezul unui copil un dar pe care să-l vreau eu, acesta ar fi o fire naturală fericită.

Mi se pare ciudată presupunerea că în muncă există ceva meritoriu. De ce? În timpurile îndepărtate omul se ducea la vânătoare pentru a-şi procura hrana şi a supravieţui. Mai apoi a trudit la câmp, a semănat şi arat pentru aceleaşi motive. Azi se scoală devreme, prinde trenul de la ora 8.15 şi stă toată ziua într-un birou, tot pentru acelaşi motiv. O face ca să aibă ce mânca şi un acoperiş deasupra capului, iar dacă este dibaci şi norocos, ca să facă un pas mai departe şi să-şi procure oarecare confort şi distracţii.

Este economic şi necesar. Dar de ce să fie considerat meritoriu? Vechiul adagiu amintit în camera copiilor era: „Diavolul găseşte câte ceva de făcut şi pentru cei inactivi”. Probabil că pe când era mic Georgie Stephenson nu avea ce face când a observat cum ţopăie capacul de la ceainicul pus de maică-sa pe foc. Şi neavând nimic de făcut în acel moment, a început să se tot gândească la treaba asta…

Nu cred că necesitatea a dat naştere tuturor invenţiilor, şi după părerea mea invenţia se produce atunci când oamenii nu au nimic de făcut, sau poate chiar din lene. A te scuti de bătaie de cap, acesta este marele secret care ne-a dus de-a

lungul secolelor sute şi mii de ani de la cioplitul pietrei la întoarcerea butonului de la maşina de spălat veselă.

Situaţia femeii în decursul timpului s-a schimbat în mai rău. Femeile s-au comportat ca nişte nătăfleţe. Am tot pretins să ni se permită să lucrăm la fel cu bărbaţii. Bărbaţii, nefiind prostănaci, au primit cu bunăvoinţă această cerere. De ce să întreţină o soţie? Ce e rău în faptul că nevastă-sa vrea să se întreţină singură? O doreşte? N-are decât s-o facă!

Mi se pare destul de trist faptul că, hotărând noi singure că suntem „sexul slab”, acum am ajuns să fim la acelaşi nivel cu femeile din triburile primitive care trudesc pe câmp toată ziulica şi bat potecile în lung şi în lat sa adune tot felul de uscături ca să-şi asigure combustibilul şi, de-a lungul unei zile de muncă, să care pe cap tot felul de vase şi ulcioare şi obiecte gospodăreşti, în timp ce bărbatul, măreţ asemenea unei piese ornamentale, păşeşte înainte, fără de nici o povară, cu o singură armă mortală în mână cu care să-şi apere femeile.

Trebuie lăudate femeile epocii victoriene. Au făcut ca bărbaţii lor să se comporte cu ele aşa cum au dorit. Ele şi-au pus în evidenţă fragilitatea, sensibilitatea, delicateţea, nevoia lor constantă de a fi proteguite şi îngrijite cu dragoste. Să fi avut ele vieţi grele, servile, oprimate şi călcate în picioare? Nu am nici o astfel de amintire despre niciuna. Toate prietenele bunicii, privite acum retrospectiv, îmi apar deosebit de exuberante şi reuşind întotdeauna cu succes ca totul să fie după voia lor. Aveau o atitudine fermă, erau pline de voinţă, foarte citite şi bine informate.

Ţineţi seama că-şi admirau soţii enorm, îi considerau ca pe nişte tipi splendizi, viguroşi, înclinaţi către perversităţi şi uşor abătuţi de la calea cea dreaptă, în viaţa de toate zilele femeile făceau cum vroiau ele, susţinând însă superioritatea masculină.

„Tata ştie întotdeauna mai bine, drăguţa mea”, era formula publică. Dar abordarea reală a problemei avea ioc

în particular. „Sunt sigură că ai toată dreptatea John, dar mă întreb, totuşi, dacă te-ai gândit că…”

Dintr-un punct de vedere, bărbatul era fiinţa supremă. Era capul familiei. O femeie, când se mărita, accepta în mod indiscutabil locul pe care-l ocupa soţul în lume şi felul lui de viaţă. Mi se pare foarte raţional: asta constituie baza fericirii. Dacă nu poţi face faţă modului de viaţă al acestui bărbat renunţă, cu alte cuvinte nu te căsători cu el. Să luăm un exemplu. Un negustor de textile angrosist preferă să locuiască într-o suburbie, joacă golf şi îi place să-şi petreacă vacanţele la mare. Asta este. Hotărăşte-te de la început să accepţi această viaţă dacă-l vrei de bărbat. Nu va fi greu.

Este surprinzător cât de mult te poţi bucura de orice. Trebuie să ştii însă să accepţi ce-ţi oferă viaţa şi să te bucuri. Iată lucrul pe care merită să-l doreşti cel mai mult. Poate să-ţi placă şi să te bucuri aproape de orice fel de mâncare şi de orice fel de viaţă. Pot să-ţi placă viaţa la ţară, câinii, plimbările pe drumeaguri cu noroi, oraşele, zgomotul, oamenii, discuţiile înflăcărate. Într-un fel de viaţă găseşti linişte, o atmosferă prielnică pentru nervi, timp de citit, de croşetat sau brodat şi mai poţi avea şi plăcerea de a cultiva plante; un alt fel de viaţă îţi oferă teatre, galerii de artă, concerte bune, sindrofii cu prieteni, pe care altfel arareori i-ai întâlnit. Mă simt fericită să afirm că mă pot bucura de orice.

Cândva, pe când călătoream cu trenul în Siria, m-a distrat foarte mult dizertaţia pe care mi-a ţinut-o o tovarăşă de călătorie, despre stomac.

— Draga mea, spuse ea, nu ceda niciodată stomacului. Dacă nu-ţi prieşte un anumit aliment, spune-ţi: cine e aici stăpânul, eu sau stomacul?

— Dar cum faci de fapt? am întrebat-o curioasă.

— Orice stomac poate fi deprins. La început cu doze foarte mici. N-are importanţa ce este. Ouăle îmi făceau foarte rău altădată, iar brânza pe pâine prăjită îmi dădea cele mai teribile dureri. O linguriţă sau două de ouă fierte de două

sau trei ori pe săptămână, apoi puţine jumări şi aşa mai departe. Iar acum sunt în stare să îngurgitez orice cantitate de ouă. La fel s-a întâmplat cu brânza pe pâine prăjită. Nu uita că stomacul nostru este un bun servitor, dar un prost stăpân.

Am fost foarte impresionată şi am promis să-i urmez sfatul. Am făcut-o, nu a fost deloc dificil, stomacul meu fiind foarte servil.

III

Când mama, după moartea tatei, a plecat cu Madge în sudul Franţei, am rămas trei săptămâni singură sub privirea liniştită a lui Jane. Atunci am descoperit un sport nou şi noi prieteni.

Patinajul cu rotile pe dig era foarte la modă. Suprafaţa digului nu era deloc netedă şi cădeai foarte des, dar era amuzant. La capătul digului se află o sală de concert, fiind deschisă ca un fel de ring acoperit.

Se mai putea de asemenea patina şi în ceea ce era numit pompos sală de festivităţi, sau Saloanele de Băi, unde aveau loc marile baluri. Acestea erau locuri foarte elegante, dar noi preferam digul. Veneai cu patinele tale şi plăteai doi pence intrarea. Cum te vedeai pe dig, îi dădeai drumul. Prietenele mele, fetele Huxley, nu puteau veni căci dimineaţa aveau lecţii.

Mă simţeam foarte importantă fiind aşa de una singură, dar până în cele din urmă te cam plictiseşti de un asemenea sentiment. Îmi făcea multă plăcere să comand meniurile sau să-mi închipui că le comand. De fapt mâncam ceea ce hotăra Jane dinainte, dar întotdeauna îmi dădea atenţie luând în consideraţie toate sugestiile mele nebuneşti. „N-am putut avea şi friptură de raţă şi meringue?” întrebam eu. Jane spunea „da”, dar adăuga că nu ştie dacă va putea comanda raţă, cât despre meringue pretindea că e mai bine să aşteptăm când vom folosi mai multe gălbenuşuri la altceva şi până la urmă mâncam tot ce se găsea prin casă. Dar Jane, draga de ea, era plină de tact. Îmi spunea

întotdeauna domnişoara Agatha şi mă lăsa întotdeauna să mă simt ca o persoană foarte importantă.

Atunci familia Lucy mi-a dat ideea să vin şi să patinez pe dig. M-au învăţat să mă ţin pe picioare cu patinele şi mi-a plăcut grozav. Era una dintre cele mai drăguţe familii pe care am cunoscut-o vreodată, fiind de felul lor din Warwickshire şi frumoasa casă a familiei, Charlecote, aparţinuse cândva unchiului lui Berkeley Lucy. Întotdeauna a crezut că avea s-o moştenească el, dar până în cele din urmă a moştenit-o fiica unchiului lui, iar soţul acesteia a luat numele de Fairfax-Lucy. Cred că toată familia a fost foarte amărâtă că nu le-a revenit lor casa, deşi nu spuneau nimic, discutau numai între ei. Fiica cea mai mare. Blanche, era o frumuseţe, puţin mai mare decât sora mea. S-a căsătorit înaintea ei. Băiatul cel mai mare, Reggie, era în armată. Al doilea băiat, cam de vârsta fratelui meu, se afla acasă, iar celelalte două fete, Marguerite şi Muriel, cunoscute de toată lumea ca Margie şi Noonie, erau de asemenea mai mari. Vorbeau agale şi cam neclar, dar îmi plăceau vocile lor. După ce patinam câtva timp, Noonie se uita la ceas şi spunea:

— Ştii cât e ora? E aproape unu şi jumătate.

— O, vai, îmi trebuie cel puţin vreo douăzeci de minute să ajung acasă.

— Mai bine nu te duci acasă, Aggie, şi vii cu noi la masă. Putem telefona la Ashfield.

Aşa că mă duceam cu ele şi soseam pe la două şi jumătate fiind întâmpinate de câinele lor, Sam. „La corp ca o butie şi cu respiraţia ca o gură de canal”, cum îl descria de obicei Noonie. Ni se păstra ceva de mâncare. Mâncam. Apoi fetele îmi spuneau că ar fi păcat să plec acasă şi atunci ne duceam în sala lor de clasă – şi cântam la pian şi improvizam un concert. Uneori o porneam în expediţii prin pârloage. Stabileam să ne întâlnim la gara Torre şi să luăm de acolo un anumit tren. Ei veneau întotdeauna târziu şi pierdeam

trenul. Pierdeau trenuri, tramvaie, tot, dar nu se enervau niciodată. Spuneau doar:

— Ei, bine, ce importanţă are? Va veni un altul. Nu e niciodată bine să te necăjeşti, nu-i aşa?

Era o atmosferă încântătoare.

Momentele cele mai importante din viaţa mea erau vizitele lui Madge. Ea venea în august, în fiecare an. Jimmy o aducea, rămânea la noi câteva zile, apoi se întorcea la treburile lui, dar ea stătea cu Jack până la sfârşitul lui septembrie.

Jack reprezenta pentru mine o inepuizabilă sursă de distracţii. Era un băieţel cu obrăjorii roz şi părul auriu de-ţi venea să-l mănânci. Câteodată îi spuneam la petit brioche. Nu era deloc sfios şi n-avea idee ce înseamnă liniştea. Cu Jack nu aveai nici o problemă să-l faci să vorbească, dificultatea cea mare era să-l faci să tacă. Se înflăcăra imediat, mai întâi devenea foarte roşu la faţă, apoi purpuriu, după aceea îşi ţinea respiraţie, până când credeai într-adevăr că avea să explodeze – de asta îi şi spuneam „explozia”, apoi începea furtuna.

A avut o serie întreagă de bone, fiecare cu trăsăturile ei caracteristice. Îmi aduc aminte de una mai bătrână, cu un păr alb în dezordine, nervoasă, care într-adevăr putea să-l potolească pe Jack când devenea războinic. Într-o zi, nu mai contenea strigând întruna fiecăruia „idiotule, idiotule, idiotule”. Ea i-a spus că dacă nu încetează îl va pedepsi, la care el i-a răspuns:

— Să vezi ce o să fac. Când o să mor o să mă duc în ceruri direct în faţa lui Dumnezeu – şi o să-i strig: „Idiotule, idiotule, idiotule”.

S-a oprit să vadă ce efect produc cuvintele lui. Nannie şi-a lăsat lucrul şi privindu-l peste ochelari i-a spus fără prea mult interes:

— Crezi că atotputernicul o să ţină seama de ce spune un băieţel obraznic cum eşti tu?

Jack a rămas complet dezumflat.

După Nannie a urmat o tânără fată numită Isabel. Pentru orice motiv, arunca lucrurile pe fereastră. „La naiba cu foarfeca asta”, exclama brusc şi arunca foarfeca afară, în iarbă. Câteodată, Jack încerca s-o ajute. „S-o arunc pe geam, Isabel?”, întreba el, cu un real interes.

Ca toţi copii, o adora pe mama mea. Obişnuia sa vina în patul ei dimineaţa şi îi auzeam prin peretele camerei mele, stând de vorbă, discutând despre viaţă şi, uneori, mama îi spunea un fel de poveste-serial despre degetele mari de la mâna ei. Unul dintre ele se numea Betsy Jane şi celălalt Sary Anne. Unul era bun, celălalt rău, iar lucrurile pe care le făceau sau spuneau îi provocau lui Jack hohote de râs.

Întotdeauna se băga în discuţie. Într-o zi, când vicarul a fost invitat la prânz, era un moment de pauză în conversaţie. S-a trezit Jack:

— Ştiu o poveste foarte nostimă despre un episcop.

A fost repede redus la tăcere pentru ca niciodată nu puteai să ştii dinainte ce avea Jack să spună din ce auzise întâmplător.

Crăciunul îl petreceam întotdeauna la Cheshire cu familia Watts. Jimmy îşi lua atunci o parte din concediu şi se ducea împreună cu Madge la St. Moritz.

Stăteam cu mama la Abney Hall împreună cu domnul şi doamna Watts, cu cei patru copii ai lor şi cu Jack. Era o casă minunată pentru a petrece sărbătorile. O casă în stil gotic victorian, cu multe camere, coridoare, nişe, scări şi scăriţe neaşteptate, tot ce-şi putea dori un copil. Mai existau şi trei piane şi o orgă. Singurul lucru care lipsea acolo era lumina de zi. Toate camerele, cu excepţia salonului cel mare, erau foarte întunecoase. Salonul avea pereţii îmbrăcaţi în satin verde şi ferestre mari.

La acea vreme eram foarte bună prietenă cu Nan Walts. Nu eram numai prietene, ci şi tovarăşe de pahar, la amândouă ne plăcea aceeaşi băutură: smântâna simplă, obişnuită. Deşi, de când locuiesc în Devonshire, am consumat o cantitate imensă de smântână de Devonshire,

smântâna lichidă, simplă, neprelucrată, era mult mai bună. Cât Nan a stat la noi, la Torquay, ne duceam la o lăptărie din oraş unde beam câte un pahar jumătate de lapte, jumătate smântână. La Abney de asemenea mergeam la fermă şi beam smântână cu căni de un sfert de litru. Am continuat aceste beţii cu smântână toată viaţa noastră. Îmi aduc aminte când ne cumpăram paharele de carton cu smântână, la Sunningdale, şi apoi ne duceam la terenul de golf şi, în timp ce ne aşteptam soţii să-şi termine partida de golf, ne beam „halba" noastră de smântână.

Abney era un adevărat paradis al gurmanzilor. Doamna Watts avea cămara ei lângă hol, dar nu era ca aceea a bunicii, un tezaur încuiat din care se scoteau tot felul de lucruri nemaipomenite. Cămara de la Abney era deschisă şi accesul rămânea mereu liber: în jurul pereţilor se aflau rafturi cu tot felul de delicatese. Pe o parte se înşirau diferite sortimente de ciocolate: pachete, în cutii, bomboane de ciocolată în cutii etichetate, biscuiţi, compoturi, fructe zaharisite, gemuri, turtă dulce şi câte şi mai câte. De Crăciun găseai în pat ciorapi cu daruri, dimineaţa la micul dejun fiecare avea alături un scaun plin de cadouri. Ne duceam mai apoi la biserică şi când ne întorceam continuam deschiderea pachetelor. La ora două se servea masa. Obloanele erau trase, se aprindeau luminile, iar masa era împodobită cu ornamente sclipitoare. Primul fel supă de stridii (nu prea o gustam), peşte, curcan fript, o bucată imensă de friptură de vită. După care urma pudding-ul, prăjiturile cu stafide, o prăjitură în care se puneau monede de şase pence, purceluşi, nasturii burlacilor, inele şi toate celelalte surprize de acest fel. Urmau apoi nenumărate alte soiuri de dulciuri. Am scris cândva o nuvelă „The Affair of the Christmas Pudding" (Povestea cu budinca de Crăciun), unde descriam tocmai o asemenea sărbătoare. Este unul din acele lucruri despre care sunt sigură că nu vor mai fi întâlnite de generaţiile de azi. Şi mă şi întreb, într-adevăr, dacă azi am putea rezista la o asemenea masă. În orice caz

atunci o digeram toţi foarte bine. De obicei trebuia să mă iau la întrecere la mâncare cu Humphrey Watts, care venea ca vârstă după James. Cred că avea vreo 21-22 de ani faţă de 12-13 ai mei. Era un tânăr foarte bine, un bun actor şi un om de societate minunat, care distra toată lumea şi ştia, de asemenea, să spună şi poveşti. Cum eram întotdeauna gata să mă îndrăgostesc de cineva, mă mir că nu m-am îndrăgostit de el. Presupun că eram încă în situaţia în care chestiunile sentimentale trebuie să fi fost un punct de vedere romantic imposibil, mă preocupau persoane publice ca episcopul Londrei, regele Alfons al Spaniei şi, evident, diferiţi actori. Ştiu că m-am îndrăgostit de Henry Ainley când l-am văzut în „The Bondman” (Sclavul) şi eram aproape coaptă când l-am văzut pe Lewis Waller, idolul oricărei fete, în „Monsieur Beucaire”.

Humphrey şi cu mine mâncam ca lumea. Mă întrecea doar cu supa de stridii; altfel eram la egalitate. Mâncam amândoi, mai întâi, curcan fiert, apoi, fript şi în cele din urmă patru sau cinci felii de friptură de vită. Poate că cei vârstnici se limitau la un singur fel de curcan, dar după câte îmi amintesc, domnul Watts mânca şi vacă şi curcan.

Apoi ne îndopam cu pudding cu prune, plăcinte cu carne şi celelalte prăjituri. Urmau biscuiţi, struguri, portocale, prune conservate şi alte fructe uscate. În timpul după-mesei se aduceau diferite sorturi de ciocolată din cămară, fiecăruia după gust. Nu-mi amintesc să fi fost vreodată bolnavă sau să am crize de ficat a doua zi. Mi-a fost rău o singură dată: după ce am mâncat nişte mere verzi. De fapt mâncam mere verzi aproape în fiecare zi şi nu păţeam nimic, dar probabil că atunci am întrecut măsura. Îmi amintesc însă că o dată, când aveam vreo şase, şapte ani, mâncasem ciuperci. M-am trezit pe la 11 noaptea cu dureri şi am fugit jos în salon, unde mama şi tata aveau musafiri şi am anunţat cu un aer dramatic: „O să mor, m-am otrăvit cu ciuperci”. Mama m-a liniştit şi mi-a administrat o doză de vin de ipecacuana40, care pe atunci nu lipsea din dulapul

cu medicamente din nici o casă, asigurându-mă că, de data asta, nu aveam să mor.

În orice caz nu-mi amintesc niciodată să-mi fi fost rău de Crăciun. Nan Watts avea şi ea un stomac tot atât de sănătos ca şi al meu. De fapt, dacă mă gândesc bine la acele zile, toată lumea părea să aibă un stomac bun. Bănuiesc că oamenii aveau tulburări gastrice şi ulcere duodenale, dar nu-mi pot aminti de nimeni care să fi ţinut un regim de peşte sau lapte. Era o epocă de oameni rezistenţi şi gurmanzi. Da, dar şi oameni plini de vervă, care ştiau să se distreze. Ţinând seama de cât mâncam în tinereţe (tot timpul îmi era foame) nu-mi pot imagina cum de eram atât de slabă, numai piele şi oase.

După inerţia plăcută a după-mesei, în urma unui asemenea prânz, plăcută pentru cei mari, generaţia tânără citea, îşi privea darurile, mânca ciocolată, urma ceaiul – grozav, cu un tort uriaş glasat şi încă alte prăjituri, iar în cele din urmă cina, la caro se aduceau curcan rece şi plăcinte calde. Pe la ora 21 se aprindea pomul, încărcat de alte daruri. O zi splendidă pe care să nu o uiţi până în anul următor, când veneau din nou sărbătorile.

Am stat cu mama la Abney şi în alte perioade ale anului şi întotdeauna mi-a plăcut. În grădină exista un tunel pe sub aleea principală pe care-l găseam foarte folositor pentru episoadele romantice sau dramele istorice pe care le jucam în acel moment. Umblam de colo, colo, bolborosind de una singură, gesticulând. Cred că grădinarii mă considerau puţin sărită, dar eu nu făceam decât să mă identific mai bine cu rolul. Nu mi-a trecut niciodată prin minte să scriu şi nu-mi păsa de ce credeau grădinarii. Şi azi mi se întâmplă, uneori, să merg, vorbind de una singură, încercând să pun pe picioare vreun capitol nereuşit.

Înclinările mele creatoare se manifestau şi în a broda diferite perne pentru sofale. Pernele erau la modă atunci şi feţele de pernă brodate erau întotdeauna foarte căutate. În lunile de toamnă mă angajam într-o imensă acţiune de

brodat; începeam prin a cumpăra modele de copiat, pe care le transpuneam apoi pe bucăţi pătrate de satin, brodându-le cu mătase. Dar de la un timp nu mi-au mai plăcut aceste modele, fiind mereu aceleaşi, şi atunci copiam flori de pe porţelanuri. Aveam nişte vase mari din porţelan de Berlin şi Dresda, cu buchete frumoase de flori pe ele, şi le copiam, apoi încercam să reproduc cât mai bine culorile. Granny B. A fost foarte bucuroasă când a aflat despre această îndeletnicire a mea. Îşi petrecuse o parte atât de mare din viaţa ei brodând, încât îi părea bine că o nepoată îi urma în această direcţie. Nu am ajuns la înălţimea broderiei ei minunate, de fapt niciodată nu am brodat peisaje şi figuri, aşa cum făcea ea. Am două paravane, de pus în faţa căminului, brodate de ea: pe unul este o păstoriţă, pe celălalt un păstor şi o păstoriţă sub un copac, desenând o inimă pe scoarţa copacului, brodate în mod desăvârşit. Ce plăcut trebuie să fi fost pentru măritele doamne, în zilele tapiseriilor de Bayeux, în lungile luni de iarnă.

Domnul Watts, tatăl lui Jimmy, era o persoană care întotdeauna mă intimida. Îmi spunea „copilul visător”, ceea ce mă făcea să mă simt stingherită şi lucrul acesta mă chinuia. „La ce se gândeşte copilul nostru visător?” avea obiceiul să mă întrebe. Atunci mă înroşeam toată. Mă punea să-i cânt la pian şi din gură cântece sentimentale. Puteam citi notele la prima vedere foarte bine. Adesea mă ducea în faţa pianului să-i cânt cântecele favorite. Nu-mi prea plăceau, dar cel puţin le preferam conversaţiei lui. Avea înclinări artistice şi picta peisaje şi apusuri de soare. Mai era şi un mare colecţionar de mobilier, în special obiecte din stejar. Pe lângă această preocupare făcea, împreună cu prietenul lui, Fletcher Moss, fotografii foarte bune şi publicase câteva mai multe cărţi cu fotografii de case faimoase. Aş fi vrut să nu fi fost aşa de timidă în mod prostesc. Dar eram la o vârstă când, de obicei, eşti foarte sfios.

O preferam pe doamna Watts, femeie activă, veselă şi foarte cu picioarele pe pământ. Nan, care avea cu doi ani mai mult decât mine, era un fel de enfant terrible, şi găsea o plăcere specială în a striga, a fi nepoliticoasă şi a folosi cuvinte urâte. Doamna Watts era tare necăjită când o auzea pe fiica ei drăcuind şi blestemând. De asemenea nu-i plăcea când Nan începea să ţipe la ea şi să-i spună: „Mamă, nu fii atât de prostănacă!" Nu s-ar fi gândit niciodată că fiica ei avea s-ajungă să-i adreseze asemenea cuvinte. Dar cuvântul tocmai pătrunsese în vocabularul simplu al epocii. Nan era încântată de comportarea ei, deşi cred cu toată sinceritatea că o iubea foarte mult pe maică-sa. În timpul sărbătorilor ne duceam la pantomimele de la Manchester – erau foarte reuşite. Când ne întorceam, cântam în tren tot timpul, iar copiii Watts imitau cântecele comicilor în dialectul lătăreţ din Lancashire. Îmi aduc aminte cum urlam toţi: „M-am născut într-o vineri, într-o vineri m-am născut, într-o vineri m-am născut (crescendo), când mama nu era acasă"… Sau: „Urmărind trenurile în gară, trenurile plecând, când am urmărit toate trenurile ce veneau, le-am urmărit pe cele ce plecau…" Cântecul cel mai preferat era cântat de Humphrey, un solo melancolic: „Fereastra, fereastra, am alungat pe fereastră amarul. Nu mai am nici o durere acum, dragă mamă, căci am alungat-o pe fereastră."

Prima pantomimă la care ne-am dus nu a fost cea de la Manchester, ci de la Drury Lahe41, unde m-a dus Grannie. Dan Leno făcea pe Mama Gâscă42. Îmi amintesc şi acum acea pantomimă. Săptămâni de-a rândul după aceea, numai la Dan Leno mă gândeam, căci pentru mine era persoana cea mai minunată pe care o văzusem vreodată. În acea seară a avut loc un incident foarte palpitant, în loja regală se aflau cei doi mici prinţi. Prinţul Eddy, cum i se spunea familiar, a scăpat programul şi binoclul balustrada lojii. Au căzut jos la parter, aproape de locul unde stăteam noi şi o, ce încântare!, nu aghiotantul, ci chiar prinţişorul în

persoană a venit jos şi le-a ridicat, cerându-şi scuze în mod foarte politicos şi spunând că spera că nu lovise pe nimeni.

Am adormit în acea seară lăsându-mă furajă de fantezie, văzând că într-o zi o să mă mărit cu principele Eddy. Se făcea că mai înainte îi salvam viaţa de la înec… O regină recunoscătoare avea să-şi dea regescul consimţământ. Sau poate s-ar fi ivit vreun accident, el s-ar fi aflat pe moarte iar eu i-aş fi dat sângele meu ca să-l salvez. Atunci voi fi fost făcută contesă, aşa cum s-a întâmplat cu contesa Torby, şi ar fi avut loc o căsătorie morganatică… Chiar şi pentru vârsta de şase ani, o asemenea fantezie ar fi fost totuşi puţintel cam prea exagerată ca să dureze.

Nepotul meu, Jack, a aranjat singur o alianţă regală, în jurul vârstei de patru ani.

— Presupune, mami, a zis el, că te măriţi cu regele Edward. Aş face parte din Casa Regală.

Sora mea i-a răspuns că regina mai era încă în viaţă şi la fel şi tatăl lui Jack.

Jack a re-aranjat rapid lucrurile:

— Să presupunem că regina a murit şi că tata… – Jack a făcut o pauză plină de tact – … sa presupunem că tata… hmmm… n-ar fi aici. Şi să presupunem că regele Edward te vede…

Aici s-a oprit, lăsând restul pe seama imaginaţiei. Normal, regele Edward s-ar fi îndrăgostit şi, aproape imediat, Jack ar fi devenit fiul vitreg al regelui.

Cam un an mai târziu, Jack îmi spune:

— Mă uitam în cartea de rugăciuni în timpul slujbei… Mă gândeam, ca atunci când mă fac mare, să mă însor cu tine, Ange, dar, la mijlocul cărţii, am văzut ca e o listă cu lucruri interzise şi că Dumnezeu nu mă va lăsa să mă însor cu tine.

A oftat.

I-am răspuns ca sunt flatată că s-a gândit la lucrul asta.

E uimitor cum nu-ţi schimbi niciodată preferinţele. Nepotul meu Jack, din ziua în care a ieşit cu guvernanta, a fost întotdeauna atras de lucrurile bisericeşti. Dacă îl

pierdeai din vedere, puteai, de cele mai multe ori, să-l găseşti într-o biserică, admirând altarul. Dacă îi dădeai plastilină, lucrurile pe care le făcea erau de genul tripticurilor, crucifixurilor sau a altor obiecte bisericeşti. Bisericile romano-catolice îl fascinau în mod deosebit. Gusturile lui nu s-au schimbat niciodată şi a citit mai multe cărţi de istorie a religiei decât oricine altcineva am cunoscut vreodată. Pe la treizeci de ani, a intrat în Biserica Romano-Catolică, lovitură teribilă pentru cumnatul meu, pe care nu-l pot descrie decât ca exemplu perfect al unui protestant convins. Obişnuia să spună, cu voce calmă:

— Nu am prejudecăţi, chiar nu am. Doar ca nu pot să nu observ că romano-catolicii sunt cei mai mari mincinoşi. Nu-i prejudecată, chiar aşa e.

Grannie era un alt bun exemplu de protestant convins şi aveam parte de mult amuzament când comenta despre papistaşi. Îşi cobora vocea şi spunea:

— Toate acele frumoase fete dispărând în mânăstiri, fără să mai fie văzute vreodată.

Sunt sigură că era convinsă că toţi preoţii îşi alegeau amante din mânăstirile cu fete frumoase.

Familia Watts erau mai non-conformişti; metodişti cred; ceea ce probabil că a dus la tendinţa de a vedea romano-catolicii ca fiind reprezentanţii „târfei roşcate a Babilonului”. Ce i-a insuflat lui Jack pasiunea pentru Biserica Romano-Catolică nu-mi dau seama. Nu pare sa o fi moştenit de la nimeni din familie şi totuşi era acolo, prezentă încă de când avea câţiva anişori.

Interesul tuturor pentru religie era destul de mare în zilele copilăriei mele, iar disputele teologice erau colorate şi, câteodată, aprinse. Unul dintre prietenii nepotului meu i-am spus, mai târziu în viaţă: „ Nu pot să-mi dau seama, Jack, de ce nu poţi fi şi tu un eretic vesel ca toţi ceilalţi. Ar fi mult mai linişte.”

Ultimul lucru de pe Pământ pe care Jack şi l-ar fi putut imagina ar fi fost sa fie liniştit. Aşa după cum spusese

guvernanta lui o dată, după ce pierduse ceva timp să-l caute: „De ce domnişorul Jack vrea să stea în biserici, nu pot să-mi dau seama. E un lucru foarte ciudat pentru un copil.”

Eu, personal, cred ca Jack trebuie să fie reîncarnarea unui om al bisericii din Evul Mediu. Avea, când s-a mărit, o figură de om al bisericii – nu de călugăr şi nici de vizionar, genul de om al bisericii cu experienţă în practicile bisericeşti, în stare să facă faţă Conciliului de la Trent, de exemplu, şi care ar fi fost în stare să-ţi spună numărul exact de îngeri care pot dansa pe un vârf de ac.

IV

Scăldatul era una din bucuriile vieţii mele şi a rămas aproape până acum. De fapt m-aş bucura la fel, dacă nu ar fi necazurile pricinuite de reumatism. E greu ca o persoană reumatică să intre în apă şi e încă şi mai greu să iasă.

Pe când aveam 13 ani s-a produs o mare schimbare socială. La început, îmi amintesc că locurile de scăldat erau strict separate, în stânga saloanelor de băi se afla un loc retras pentru scăldatul doamnelor, cu o mică plajă cu pietre. Plaja era în pantă şi existau opt cabine mecanice pe care le avea în grijă un bătrân irascibil, cu obligaţia permanentă să le vâre şi să le scoată din apă. Intrai în maşina ta de scăldat colorată viu în dungi, avea grijă să închizi ambele uşi şi începeai să te dezbraci, cu destulă precauţie, căci bătrânul putea oricând hotărî că era rândul tău să fii lăsat la apă. În momentul acela se producea o zguduire nemaipomenită şi maşina-cabină începea să coboare peste pietre, aruncându-te dintr-o parte în alta cu putere. De fapt, era ceva foarte asemănător cu mersul cu un jeep azi, când traversezi părţi mai stâncoase din deşert.

Cabina se oprea tot atât de brusc, cum o pornise. Atunci începeai să te dezbraci mai departe şi îţi puneai costumul de baie. Acesta era un veşmânt foarte inestetic, făcut de obicei din alpaca albastră sau neagră, cu numeroase fuste, volane, zorzoane, ajungând până la genunchi şi trecând de

cot. Când erai complet în ţinută, deschideai uşa din partea apei. Dacă bătrânul era în toane bune, atunci scara de sus se afla la nivelul apei. Coborai şi te aflai, în mod foarte decent, în apă până la talie şi apoi începeai să înoţi. Nu departe în larg se găsea o plută până la care aveai voie să înoţi şi să te urci pe ea. În timpul fluxului era foarte aproape, iar la reflux mai departe. Atunci aveai o bucată bună de înotat, fiind mai mult sau mai puţin singur. După ce te scăldai cât îţi poftea inima, ceea ce pentru mine reprezenta un timp mai îndelungat decât pentru cei mari care mă întovărăşeau, ţi se făcea însă semn să te întorci la ţărm, fiind susceptibil de sancţiuni. Mă aduceau însă cu greu înapoi, căci odată ajunsă la plută, începeam să înot în direcţia opusă şi de obicei reuşeam să prelungesc după gustul meu înotatul.

Pe atunci nu se făceau băi de soare pe plajă. Cum ieşeai din apă intrai în cabina care te trăgea sus tot atât de brusc ca atunci când te adusese jos, şi în cele din urmă apăreai vânătă la faţă, tremurând cu mâinile şi obrajii amorţiţi. Asta nu mi-a făcut niciodată rău şi în vreo trei sferturi de oră eram caldă ca un cartof copt. Mă aşezam apoi pe plajă şi mâncam un corn şi ascultam diferite sfaturi referitoare la comportarea mea proastă de a nu fi ieşit mai repede din apă. Grannie, care avea întotdeauna o serie de povestiri privind necesitatea precauţiei, îmi explica ce s-a întâmplat cu băieţelul doamnei Fox (un drăcuşor atât de drăguţ) care a murit de pneumonie pentru că nu a ascultat pe cei mari şi a stat în apă prea mult. Înfruptându-mă din cornul meu cu stafide sau altceva, răspundeam cu supunere:

— Nu, bunicuţo, nu o să stau atât de mult data viitoare. Şi apoi apa era foarte caldă.

— Caldă, într-adevăr? Atunci de ce tremuri şi degetele îţi sunt vinete?

Avantajul de a veni cu o persoană vârstnică şi mai ales cu Grannie era că ne întorceam acasă cu trăsura, în loc să parcurgem pe jos doi kilometri şi ceva. Torbay Yacht Club se

afla pe Beacon Terrace, chiar deasupra locului de baie al doamnelor, şi deşi de la ferestrele clubului plaja nu se vedea, marea în jurul plutei era vizibilă. După cum spunea tata, mulţi dintre bărbaţi îşi petreceau timpul privind cu binoclurile siluetele feminine pe care şi le închipuiau făcând nudism. Nu-mi prea vine să cred că în veşmintele acelea fără formă puteam fi atrăgătoare din punct de vedere fizic.

Scăldătoarea bărbaţilor era situată mai departe, pe coastă. Acolo bărbaţii puteau să se amuze cât le plăcea, fără ca vreun ochi feminin să-i observe de pe undeva. Totuşi timpurile s-au schimbat şi băile mixte au fost introduse în toată Anglia. Primul lucru care a apărut necesar, o dată cu introducerea băilor mixte, a fost o îmbrăcăminte mai completă decât înainte. Până şi franţuzoaicele se scăldau cu ciorapi în picioare, ca să nu lase descoperite gambele îmbietoare la păcat. Nu mă îndoiesc că ştiau, cu şicul lor natural, să se acopere de la gât până la încheieturile mâinilor, şi cu picioarele lor frumoase în ciorapi de mătase erau încă şi mai ispititoare decât dacă ar fi purtat un vechi costum de baie englezesc din alpaca cu volane. Nu ştiu de ce picioarele erau atunci considerate atât de indecente. În toate paginile lui Dickens sunt adevărate explozii de indignare oricând o femeie crede că i-au fost văzute gleznele. Numai cât rosteai cuvântul şi era considerat îndrăzneţ. Una din primele axiome care ţi se prezenta în copilărie, când vorbeai despre anatomia corpului, suna aşa:

— Nu uita, regina Spaniei nu are picioare.

— Dar ce are în loc, Nursie?

— Membre, drăguţă, aşa se numesc braţele şi picioarele.

Totuşi mi s-ar părea ciudat să spun că mi-a ieşit un coş pe membru sub genunchi.

Asta îmi aduce aminte de o prietenă al nepotului meu care mi-a descris o întâmplare din copilăria ei. I se spusese că naşul ei va veni în vizită şi, din cauză că nu auzise niciodată de o asemenea persoană, era foarte încântată. În timpul

nopţii, pe la ora 1, după ce s-a trezit şi s-a gândit ceva timp, a zis:

— Nanny, am un naş.

— Urmrp… – zgomote indescriptibile i-au răspuns.

— Nanny – un pic mai tare – am un naş.

— Da, dragă, da. Foarte drăguţ.

— Dar, Nanny, am un – mai tare – NAŞ.

— Da, da, întoarce-te, dragă, şi culcă-te.

— Dar, Nanny – tare de tot – AM UN NAŞ!

— Ei bine, freacă-l, drăguţă, freacă-l.

Costumele de baie au continuat să fie foarte decente până când m-am căsătorit prima oară. Deşi scăldatul în comun era acceptat, doamnele mai în vârstă şi familiile mai conservatoare îl considerau încă dubios. Dar progresul s-a dovedit prea puternic chiar şi pentru mama. Ne duceam adesea la mare la plajele pentru ambele sexe. La început s-a permis aşa ceva la Tor Abbey Sands şi la Corbin's Head Beach, care erau, mai mult sau mai puţin, oraşe principale la malul mării. În orice caz nu făceam baie, plajele erau prea aglomerate. Apoi lucrul s-a permis şi la plaja mai aristocratică Meadfoot. Asta însemna încă vreo douăzeci de minute de mers în plus şi făcea ca drumul să fie destul de lung, vreo trei kilometri şi ceva. Meadfoot Beach era mult mai atrăgătoare decât locul de scăldat al doamnelor, era mai mare, mai lată, cu pietriş accesibil, cu posibilităţi de a înota mai departe, dacă erai un înotător bun.

The Ladies Bathing Cove a rămas cu sfinţenie mai departe o plajă separatistă, iar bărbaţii îşi vedeau de ale lor în îndrăzneţele costume triunghiulare. După câte îmi amintesc, bărbaţii nu erau prea dornici să împărtăşească bucuriile unor băi în comun, şi rămâneau cu rigiditate credincioşi rezervaţiei lor. Unii dintre ei, care veneau la Meadfoot, erau cam stânjeniţi când vedeau prietenele surorilor lor într-o stare vecină cu goliciunea.

La început trebuia să mă supun regulii de a purta ciorapi când făceam baie. Nu ştiu cum reuşeau franţuzoaicele să-şi

ţină ciorapii. Eu nu eram în stare. După două, trei mişcări viguroase ciorapii cădeau în jos, ajungând pe la degete, apoi îi trăgeam după mine prin apă şi până când ieşeam erau sau înghiţiţi complet de apă sau înfăşuraţi în jurul gleznelor ca nişte cătuşe. Cred că franţuzoaicele pe care le vedeam în costume de baie, în jurnalele de modă, îşi datorau eleganţa faptului că nu înotau, ci doar intrau puţin în apă şi apoi se plimbau pe plajă ca la paradă.

La ultima şedinţă a Consiliului la care se discuta aprobarea definitivă a băilor mixte, un bătrân consilier, oponent, vehement, fiind până în cele din urmă învins, a mai formulat cu o voce tremurată un ultim apel: „Ceea ce vreau să spun, domnule primar, este că dacă aceste băi mixte iau totuşi fiinţă, să fie cel puţin o despărţitură decentă în cabine, oricât de joasă.”

Cum Madge venea în fiecare vară la Torquay cu Jack, făceam baie aproape în fiecare zi. Chiar dacă ploua, sau era furtună tot ne scăldam. De fapt, pe o zi furtunoasă îmi plăcea chiar şi mai mult să intru în mare.

Curând a apărut marea inovaţie a tramvaielor. Puteai lua un tramvai de la Burton Road şi să te duci până jos, la port, iar de acolo aveai de mers doar vreo douăzeci de minute până la Meadfoot. O dată când Jack avea vreo cinci ani, a început să se plângă:

— Să luăm o trăsură până la plajă, mai bine.

— Ba nicidecum! a spus sora mea îngrozită. Destul că am venit până aici cu tramvaiul, acum mergem pe jos până la plajă.

Nepoţelul meu suspina şi spunea în şoaptă:

— Mama iar e pusă pe economii!

Ca să se răzbune, în timp ce urcam dealul, care avea de-o parte şi de alta numai vile, nepotul meu, căruia pe atunci nu-i tăcea gura o clipă, făcea să se audă un fel de cânt gregorian foarte personal, care consta în repetarea numelor tuturor caselor pe lângă care treceam: „Lanka, Pentreave, The Elms, Villa Marguerita, Hartly St. George”.

Pe măsură ce trecea timpul mai adăuga şi numele locuitorilor pe care îi ştia, începând cu: „Lanka, Dr. G. Wreford, Pentreave, Dr. Quick, Villa Marguerita, Madam Cavallen, The Laurels” şi aşa mai departe, în cele din urmă Madge sau eu, furioase, îi spuneam să tacă.

— De ce?

— Pentru că dorim să vorbim şi noi şi nu putem, dacă nu taci o clipă şi ne întrerupi.

— O, foarte bine.

Atunci Jack tăcea, dar buzele lui se mişcau totuşi şi se putea auzi în surdină: „Lanka, Pentreave…”

Madge şi cu mine ne uitam una la alta şi încercam sa găsim ceva să-i spunem ca să se potolească.

Într-o vară, Jack şi cu mine era să ne înecăm. Era o zi frumoasă. Nu ne-am dus chiar până la Meadfoot, ci numai până la Ladies Bathing Cove, unde Jack, nefiind încă destul de mare, nu pricinuia nici o nemulţumire femeilor. Nu putea să înoate pe atunci, făcea doar două-trei mişcări, aşa că mă obişnuisem să-l duc până la plută pe spate. Într-o dimineaţă, am pornit ca de obicei, dar marea era foarte curioasă: era un amestec de valuri mari şi valuri care se spărgeau şi, având o greutate în plus pe umeri, nu puteam să-mi ţin gura şi nasul deasupra apei. Înotam, dar nu puteam respira. Mareea abia începuse, aşa că pluta nu era departe, dar înaintam greu şi nu puteam respira decât cam la trei mişcări.

La un moment dat, mi-am dat seama că nu mai sunt în stare să o scot la capăt. Oricând putea să mi se taie respiraţia.

— Jack, i-am spus cu vocea tăiată, dă-te jos şi înoată până la plută, eşti mai aproape decât de ţărm.

— De ce? Nu vreau!

— Te rog, ascultă-mă… Îmi intrase apă în gură. Eram cu capul sub apă. Din fericire, deşi Jack, la început, s-a agăţat de mine, s-a desprins şi atunci a pornit-o. Ne aflam foarte aproape de plută când i-am spus şi a ajuns acolo fără

greutate. În momentul acela nu-mi mai puteam da seama ce se petrecea în jurul meu. Singurul sentiment pe care-l încercam era unul de indignare. Mi se spusese întotdeauna că atunci când eşti pe punctul de a te îneca îţi revezi întreaga viaţă, şi mi se mai spusese că atunci când mori auzi o muzică frumoasă. Nu auzeam nici o muzică şi nu mă puteam gândi la nimic din trecutul meu. De fapt, singurul lucru la care mă gândeam era cum să pot respira. Mi s-a făcut negru în faţa ochilor şi apoi am simţit o lovitură şi am fost aruncată într-o barcă. Bătrânul Cal-de-mare, deşi îl consideram arţăgos şi nefolositor, îşi dăduse seama că cineva era pe punctul de a se îneca şi venise cu barca pe care o avea în acest scop. După ce mă aruncase pe mine în barcă, a mai dat cu vâsla de câteva ori şi l-a apucat şi pe Jack de pe plută, care îi rezista, spunându-i: „Nu vreau să mă întorc, abia am venit aici, vreau să mă joc pe plută. Nu mă întorc.” Şi aşa încărcată barca a ajuns la ţărm. Sora mea ne-a întâmpinat râzând:

— Ce făceai? Ce e toată agitaţia asta?

— Sora dumitale era cât pe-aci să se înece, i-a spus acru bătrânul. Hai, ia-ţi copilul. Trebuie să o întindem, să vedem dacă nu e nevoie să-i dam câţiva pumni.

Cred că mi-au şi dat câţiva pumni, deşi nu-mi pierdusem chiar cunoştinţa.

— Nu înţeleg cum de-ai ştiut dumneata că era gata să se înece? De ce nu a strigat după ajutor?

— Eu stau aici de veghe! Dacă te duci la fund, cum naiba să mai strigi? Îţi intră apa în gură!

De atunci amândouă ne-am schimbat părerea despre bătrânul Cal-de-mare.

Impactul cu lumea din afară era mai puţin simţit decât pe timpul tatei. Aveam prietenele mele, mama avea şi ea o prietenă două mai apropiate, pe care le vedea uneori, dar aveam puţine relaţii cu societatea. Şi toate astea, în primul rând pentru că mama nu avea bani mai deloc. Nu putea cheltui pentru distracţii şi pentru a plăti trăsuri ca să se

ducă pe la mese. Niciodată nu i-a plăcut să umble pe jos şi cu atacurile ei de inimă ieşea foarte puţin, căci era imposibil la Torquay să te duci pe undeva fără să urci sau să cobori, pentru că străzile sunt în pantă. Vara înotam, iarna aveam patinele cu rotile şi teancuri de cărţi de citit. În lumea cărţilor mele făceam mereu noi descoperiri. Mama ne-a citit Dickens cu glas tare şi ne-am bucurat amândouă foarte mult.

Lecturile cu glas tare au început cu Walter Scott. Una din cărţile mele favorite era „Talismanul”. Am citit şi „Marmion” şi „Stăpâna lacului”, dar cred că şi mamei şi mie ne-a plăcut mai mult Dickens. Mama, nerăbdătoare ca întotdeauna, nu ezita uneori, când i se năzărea, să sară unele pasaje. „Toate descrierile acestea, spunea ea la anumite pagini din Walter Scott, sunt desigur foarte bune şi literare, dar sunt prea numeroase.” Cred că, de asemenea, mai trăgea chiulul, sărind unele pasaje prea sentimentale şi melodramatice din Dickens, în special cele despre micuţa Nell.

Prima noastră carte de Dickens a fost „Nicholas Nickleby”. Personajul meu favorit era bătrânul domn care o curta pe doamna Nickleby, aruncând dovlecei peste zid. Să fie oare acesta unul din motivele pentru care l-am făcut pe Hercule Poirot să se retragă şi să cultive dovlecei? Cine poate şti? Cartea lui Dickens care îmi plăcea cel mai mult şi-mi place şi acum este „Casa groazei”.

Uneori, ca să mai facem o schimbare treceam la Thackeray. Am citit uşor „Bâlciul deşertăciunilor”. Ne-am cam împotmolit în cartea „Familia Newcomes”. „Ar trebui să ne placă, spunea mama. Toată lumea zice că-i cea mai bună carte a lui.” Sorei mele îi plăcea cel mai mult Esmond, dar şi aceasta ni s-a părut difuză şi greoaie. Trebuie să recunosc că niciodată nu am fost în stare să-l apreciez pe Thackeray aşa cum ar fi trebuit.

Din cărţile pe care le citeam singură, Alexandre Dumas în franceză mă vrăjise. „Cei trei muşchetari”, „După douăzeci de ani” şi cel mai mult dintre toate „Contele de Monte-

Cristo”. Cartea mea preferată era primul volum, „Castelul d’If”, dar deşi celelalte cinci volume mă dezorientau uneori, întreaga desfăşurare, atât de colorată a povestirii, mă fermeca. Am încercat un ataşament romantic şi pentru Maurice Howlett cu romanele lui istorice foarte bune.

Uneori, mama avea pe neaşteptate câte o idee. Îmi aduc aminte că într-o zi, pe când culegeam de sub măr fructele căzute, care erau mai bune, a sosit ca un vârtej din casă.

— Repede, mergem la Exeter.

— La Exeter? am repetat eu surprinsă. De ce?

— Pentru că Sir Henry Irving joacă acolo în „Becket”. Nu o să mai trăiască poate prea mult şi trebuie să-l vezi. E un actor mare. Avem timp exact să prindem trenul. Am reţinut o cameră la hotel.

Ne-am dus la Exeter şi am văzut într-adevăr o reprezentaţie minunată cu piesa „Becket” pe care n-am uitat-o niciodată.

Teatrul a făcut întotdeauna parte integrantă din viaţa mea. Când stăteam la Ealing, Grannie mă ducea regulat la teatru cel puţin o dată pe săptămână, uneori de două ori. Am mers la toate comediile muzicale, după care îmi cumpăra partiturile. Cu câtă plăcere le cântam. La Ealing pianul era în salon şi nu plictiseam pe nimeni dacă cântam ore în şir.

Salonul de la Ealing era o încăpere cu mobilă de epocă foarte frumoasă, dar erau atât de multe lucruri îngrămădite acolo, încât practic nu aveai unde să te mişti. Pe jos, un splendid covor gros turcesc, apoi tot felul de scaune îmbrăcate în brocart, unul mai neconfortabil decât altul, două sau trei cabinete lucrate în marchetărie, un imens candelabru central, lămpi standard de gaz, etajere cu toi felul de fleacuri, mese, o mobilă franceză Empire… În faţa ferestrelor se afla o seră care bloca toată lumina, simbol prestigios nelipsit dintr-o casă victoriană care se respecta.

Era o cameră foarte rece. Se aprindea focul numai când aveam vreo recepţie, şi, de obicei, nimeni nu intra acolo cu excepţia mea. Aprindeam sfeşnicele de la pian, potriveam

taburetul, suflam cât puteam să-mi încălzesc degetele şi începeam să atac „The Country Girl” („Fata da la ţară”) sau „Miss Gibbs”. Câteodată dădeam roluri „fetelor”, alte ori cântam eu singură toate rolurile: o stea nouă, necunoscută.

Îmi luam notele cu mine la Ashfield şi cântam serile în sala de clasă (tot o cameră rece, ca de gheaţă iarna). Cântam din gură şi mă acompaniam la pian. Mama avea adesea obiceiul să se culce devreme, după o cină frugală, cam pe la opt. După ce vreo două ore jumătate mă auzea deasupra bătând în pian şi cântând cât mă ţinea gura, nu mai suporta şi lua o prăjină lungă, folosită pentru deschis şi manevrat ferestrele de sus şi bătea în disperare cu ea în tavan. Cu regret trebuia să renunţ.

Am născocit o operetă, „Marjorie”. Nu am compus-o chiar cu totul, ci cântam doar părţi din ea în grădină, în mod experimental. Aveam o idee vagă că într-o bună zi aş putea să compun şi să scriu muzică. Am făcut libretul şi apoi m-am oprit. Nu-mi mai amintesc acum întreaga poveste, dar era uşor tragică, cred. Un tânăr chipeş, cu o voce minunată de tenor, iubea la disperare o fată, Marjorie, care însă nu-l iubea. În cele din urmă, tânărul s-a căsătorit cu o altă fată, dar a doua zi după nuntă a primit o scrisoare de la Marjorie, aflată într-o ţară îndepărtată, spunându-i că era pe moarte şi în acele ultime clipe şi-a dat seama că-l iubeşte lotuşi. El şi-a părăsit mireasa şi a plecat în grabă spre ea. Când a sosit nu murise încă şi a mai avut forţa să se ridice într-un cot, şi să cânte un ultim cântec de dragoste. Tatăl miresei a sosit să-şi răzbune fiica părăsită, dar a fost atât de impresionat de durerea celor doi îndrăgostiţi, încât s-a alăturat cu vocea lui de bariton vocilor celor doi, încheind opera cu cel mai splendid trio scris vreodată.

Mi-a trecut de asemenea prin minte că aş putea să scriu un roman, „Agnes”. Despre asta îmi amintesc încă şi mai puţin. Erau patru surori: Queenie, cea mai mare, o fată frumoasă, avea părul auriu, veneau apoi două gemene, brunete, chipeşe, şi, în sfârşit, Agnes, care nu era frumoasă,

având o sănătate şubredă, fiind timidă, zăcea plină de răbdare pe o sofa. Desigur povestea era mai complicată decât atât, dar nu mai ţin minte restul. Ce-mi mai amintesc este doar că valoarea adevărată a lui Agnes a fost recunoscută de un bărbat splendid cu o mustaţă neagră pe care-l iubea în secret de mai mulţi ani.

O altă idee care i-a venit mamei, aşa dintr-o dată, a fost să mă trimită la şcoală, considerând că nu învăţasem suficient. Exista o şcoală pentru fete la Torquay, condusă de o domnişoară Guyer, şi mama a aranjat să mă duc acolo de două ori pe săptămână şi să studiez anumite materii. Cred că una era aritmetica, apoi gramatică şi compunere. Mi-a plăcut aritmetica întotdeauna. Gramatica nu o pricepeam deloc. Nu vedeam de ce unele cuvinte se numeau prepoziţii şi nici ce trebuiau să facă verbele; totul era ca o limbă străină pentru mine. Mă cufundam în compuneri, cu bucurie, dar fără prea mult succes. Critica adusă era mereu aceeaşi, compunerile mele fiind prea aiurite. Eram criticată cu severitate că mă îndepărtam de subiect. Îmi amintesc de o compunere despre toamnă, în special. Am început-o bine, cu frunze aurii şi roşiatice, dar dintr-o dată a apărut un purcel; probabil că venise în pădure după ghindă. În orice caz atenţia mea s-a concentrat asupra purcelului, am uitat dintr-o dată totul despre toamnă, iar compunerea s-a încheiat cu aventurile turbulente ale purcelului „Codiţă încârligată” şi cu o petrecere nemaipomenită cu jir, pe care a dat-o pentru prietenii lui.

Îmi amintesc de o profesoară de acolo, am uitat cum o chema. Era scundă şi slăbuţă, cu o bărbie proeminentă. Într-o zi, în mod cu totul neaşteptat (cred că în mijlocul lecţiei de aritmetică) s-a lansat dintr-o dată într-o disertaţie despre viaţă şi religie. „Toţi”, spunea ea, „fiecare dintre voi va trece, la un moment dat, printr-o fază de disperare. Dacă nu veţi trece printr-o asemenea perioadă nu veţi fi niciodată un creştin adevărat. Ca să fii creştin, trebuie să accepţi şi să trăieşti viaţa pe care Cristos a acceptat-o şi a trăit-o;

trebuie să-ţi facă plăcere lucrurile care i-au făcut Lui plăcere; să fi fericit aşa cum a fost el la nunta din Cana Galileei; să cunoşti pacea şi fericirea a ceea ce înseamnă să fi în armonie cu Dumnezeu şi cu voinţa Lui. Dar, la fel ca Le, trebuie să cunoşti ce înseamnă singurătatea ca în Grădina Ghetsemani, să simţi că toţi prietenii te-au părăsit, că toţi cei pe care-i iubeşti şi în care ai încredere ţi-au întors spatele şi chiar că, Dumnezeu însuşi, ţi-a întors spatele. Atunci trebuie să crezi cu tărie că nu este sfârşitul. Dacă iubeşti, vei suferi, iar dacă nu iubeşti, nu vei putea să înţelegi viaţa ca un creştin."

Apoi s-a întors la problemele noastre cu vigoarea obişnuită, dar este ciudat că aceste câteva cuvinte, mai mult decât orice predică, mi-au rămas în minte şi, ani mai târziu, mi le-am reamintit şi mi-au insuflat speranţă atunci când disperarea mă cuprinsese. Era o figură dinamică şi o foarte bună profesoară, cred. Aş fi vrut să o fi avut profesoară mai mult timp.

Uneori mă întreb ce s-ar fi întâmplat dacă aş fi continuat educaţia mea. Presupun că aş fi făcut progrese şi aş fi fost total prinsă de matematici, o disciplină care m-a fascinat întotdeauna. Dacă aşa ar fi stat lucrurile, viaţa mea ar fi fost cu totul alta. Aş fi fost o matematiciană de mâna a treia sau a patra şi aş fi trecut prin viaţă destul de fericită. N-aş fi scris probabil nici o carte. Matematica şi muzica ar fi fost suficiente pentru a mă satisface. Mi-ar fi captat toată atenţia şi ar fi închis lumea imaginaţiei.

Dacă mă gândesc mai bine, cred că întotdeauna eşti ceea ce vei fi. Te laşi prins de diferite fantezii. Dacă s-ar fi întâmplat aşa şi aşa, ai fi făcut asta sau asta, sau dacă m-aş fi măritat cu cutare, presupun că aş fi avut cu totul o altă viaţă. Într-un fel sau altul, îţi vei găsi întotdeauna calea către tiparul tău, căci sunt sigură că urmezi un anumit tipar: tiparul vieţii tale. Acest tipar al tău îl poţi înfrumuseţa sau să-l faci de mântuială, dar este tiparul tău şi atât timp cât îl urmezi vei cunoaşte armonia şi vei fi împăcat cu tine.

Nu cred că am rămas la domnişoara Guyer mai mult de un an şi jumătate, apoi mama a avut o altă idee. Cu una din acele hotărâri neaşteptate ale ei, mi-a explicat că aveam să mă duc la Paris. Urma să închirieze Ashfield pentru iarnă şi noi să plecăm la Paris. Acolo m-aş putea duce la acelaşi pension la care a fost şi sora mea şi voi vedea dacă-mi place sau nu.

Totul se desfăşura conform unui plan. Aşa se întâmpla cu aranjamentele mamei. Ea le aducea la îndeplinire cu cea mai desăvârşită eficienţă şi toată lumea se supunea voinţei ei. A reuşit să închirieze casa foarte bine. Ne-am făcut bagajele. (Nu ştiu dacă erau tot atât de multe cufere, adevăraţi monştri, câţi au fost când he-am dus în sudul Franţei, totuşi erau destule.) Şi cât ai clipi din ochi ne-am trezit instalate la Hotel d'Iena, pe Avenue d'Iena, la Paris.

Mama deţinea o sumedenie de scrisori de recomandare, adrese de diferite pensioane şi şcoli, profesori şi tot felul de persoane care puteau să-i dea sfaturi. Aranjase lucrurile cu mult timp înainte. Auzise că pensionul unde fusese Madge îşi schimbase profilul şi cam decăzuse pe măsură ce au trecut anii. Mademoiselle T. Renunţase sau era pe punctul de a renunţa, aşa că mama a spus că am putea încerca pentru câtva timp şi vom vedea. O asemenea atitudine faţă de şcoală nu şi-ar găsi aprobarea azi, dar pentru mama a încerca o şcoală era ca şi cum ai încerca un restaurant. Dacă te uitai pe fereastră nu puteai spune cum era, trebuia să intri, să încerci şi dacă nu-ţi plăcea, cu cât plecai mai repede, cu atât era mai bine. Pe atunci nu trebuia să-ţi baţi capul cu certificatul G. C. E.43, cu O Levels44, A Levels45 şi gânduri serioase pentru viitor.

Am intrat la şcoala lui Mademoiselle T., unde am rămas aproximativ două luni, până la sfârşitul trimestrului. Aveam atunci 15 ani. Sora mea s-a distins de cum a sosit acolo, când a fost provocată de o altă fată să sară pe o fereastră. Sa executat imediat şi a aterizat în mijlocul unei mese de ceai în jurul căreia se afla Mademoiselle T. Cu câţiva părinţi

distinşi. „Cât de băieţoase sunt englezoaicele astea!” a exclamat Mademoiselle T. Fetele care au îndemnat-o erau încântate, cu răutate, dar au admirato pentru bravura ei.

Intrarea mea nu a fost deloc senzaţională. Eram o timidă. După trei zile mă simţeam foarte nenorocită, cuprinsă de dorul de casă. În ultimii patru sau cinci ani am fost atât de apropiată de mama, nedespărţindu-mă de ea aproape niciodată, încât nu era deloc nefiresc să fiu cuprinsă de dor după ea prima dată, când într-adevăr mă aflam departe de ea. Curios era faptul că nu ştiam ce se petrece cu mine. Nu voiam să mănânc. De fiecare dată când mă gândeam la mama, începeau să-mi curgă lacrimile şiroaie. Îmi amintesc că mă uitam la o bluză pe care o lucrase mama, foarte prost lucrată, dar cu degetele ei, şi tocmai faptul că era prost lucrată, că nu venea bine, cutele erau neegale, mă făcea să plâng şi mai mult. Căutam să ascund aceste sentimente celor din afară şi plângeam numai noaptea, cu capul în pernă. Când mama a venit să mă ia duminica următoare, am întâmpinat-o ca de obicei, dar când am ajuns la hotel, am izbucnit în lacrimi şi am cuprins-o cu braţele de după gât. Îmi pare bine că nu i-am spus să mă ia de acolo, am ştiut atunci că trebuie să mă opresc. În plus, văzând-o pe mama, mi-am dat seama că nu-mi va mai fi dor de casă, ştiam acum ce se petrecea cu mine.

Nu am mai tânjit după casă. M-am simţit foarte bine la Mademoiselle T. Erau acolo franţuzoaice, americance, spaniole, italience, şi nu prea multe englezoaice. Îmi plăcea în special tovărăşia americancelor. Aveau un fel jovial, interesant de a vorbi; îmi aminteau de prietena mea de la Cauterets, Marguerite Prestley.

Nu-mi aduc aminte prea mult despre ceea ce învăţam acolo. Cred că nu era mare lucru. La istorie învăţam Fronda, pe care o ştiam destul de bine din lecturile melc istorice. Cât despre geografie am rămas dezinformată pe viaţă, învăţând provinciile Franţei aşa cum erau în timpul Frondei, şi nu cum sunt azi. Am mai învăţat lunile aşa cum

erau numite în timpul Revoluţiei Franceze. Greşelile mele la dictare în franceză au înspăimântat-o pe profesoara respectivă, încât nici nu-i venea să creadă. „Vraiment, c’est impossible”’, spuse ea, „Vous qui pariez şi bien le français vous avez fait vingt-cinq fautes en dictes, vingt-cinq!”46

Nimeni nu făcuse mai mult de cinci greşeli. Datorită lipsurilor mele devenisem un fenomen cu totul interesant. Cred că era destul de natural, ţinând seama de împrejurări. Învăţasem franceza vorbind. Ştiam franceza vorbită, numai după ureche, şi cuvintele été şi était pentru mine aveau aceeaşi rezonanţă. Le scriam într-un fel sau altul, numai la întâmplare, sperând că am nimerit-o.

În câteva domenii ca literatura, recitarea, eram prima, cât despre gramatica şi ortografia franceză eram ultima. Asta complica situaţia bieţilor profesori. Cred că era ruşinos şi pentru mine, deşi adevărul e doar că mie nu-mi păsa.

Luam lecţii de pian cu o doamnă în vârstă, Madame Legrand. Era acolo de mulţi ani. Metoda ei favorită de a preda lecţii de pian era să cânte la patru mâini cu elevul.

Stăruia foarte mult ca elevii să fie învăţaţi să citească notele. Eram destul de bună la asta, dar a cânta cu Madame Legrand era un adevărat chin. Stăteam amândouă pe un scaun ca o bancă, în faţa pianului şi cum Madame Legrand avea multe pe ea, ocupa cea mai mare parte din scaun şi pe mine mă împingea cu coatele spre marginea claviaturii. Cânta cu multă vigoare, folosind amândouă coatele; acestea rămâneau departe de corp, ca şi cum ar fi stat cu mâinile în şold, rezultatul fiind că nefericita care cânta la celelalte două mâini, trebuia să-şi facă treaba ţinându-şi coatele strâns lipite de trup.

Cu oarecare dibăcie naturală, izbutisem să cânt partea de bas din duet. Era uşor să o faci pe Madame Legrand să accepte, căci îi plăcea foarte mult propria ei interpretare şi natural partea de soprano îi dădea o posibilitate mai bună să-şi reverse sufletul în muzică. Uneori, chiar o bună bucată de timp, fiind atât de absorbită de interpretarea ei, nu-şi

mai dădea seama că nu mai cântam. Mai devreme sau mai târziu, ezitam în faţa unei măsuri, cântam una din urmă, căutam să o ajung pe ea, fără a fi sigură unde rămăsesem şi apoi încercam să cânt nişte note care s-ar fi putut potrivi cu ceea ce cânta ea. De vreme ce citeam o partitură la prima vedere, nu puteam întotdeauna să anticipez în mod inteligent ceea ce urma. Dintr-o dată îşi dădea seama de cacofonia monstruoasă pe care o produceam, se oprea, ridica mâinile în aer şi exclama: „Mais qu'est-ce que vous jouez la, petite? Que c'est horrible!"47

Nu puteam să nu fiu de acord cu ea, într-adevăr era oribil.

Atunci o luam de la început. Desigur că dacă aş fi cântat partea de soprano, lipsa mea de coordonare s-ar fi observat imediat. În orice caz, în general, ne înţelegeam bine.

Cât timp cânta, Madame Legrand pufăia şi sforăia, pieptul i se ridica şi se lăsa, uneori scotea mugete; erau alarmante, dar fascinante. Mai şi mirosea de-ţi întorcea nasul din loc, ceea ce era mai puţin fascinant.

La sfârşitul trimestrului urma să aibă loc un concert, eu fusesem programată cu două piese, mişcarea a treia din sonata „Patetica" de Beethoven, şi o piesă numită „Serenade d'Aragona", sau cam aşa ceva. De la început am prins pică pe „Serenade d'Aragona". Îmi venea tare greu s-o interpretez, nu ştiu de ce, deşi era mult mai uşoară decât Beethoven. Dar Beethoven mergea foarte bine, în timp ce serenada rămânea o interpretare foarte slabă. O exersam cu înflăcărare, dar deveneam din ce în ce mai nervoasă. Mă trezeam noaptea şi mă gândeam că interpretam şi se întâmplau tot felul de lucruri. Clapele nu se mişcau şi descopeream că mă aflu în faţa unei orgi şi nu a unui pian, sau soseam cu întârziere sau concertul avusese loc cu o seară înainte… Dar toate astea par nişte prostii acum, când mi le amintesc…

Cu două zile înainte de concert mă simţeam tare rău, cu temperatură mare, încât au trimis după mama. Doctorul nu a putut găsi nici o cauză. Totuşi, a spus că, după părerea lui,

ar fi mai bine dacă nu aş cânta la concert şi aş fi scoasă din şcoală pe două sau trei zile, până după concert. Nu pot să vă spun cât eram de recunoscătoare, deşi în acelaşi timp aveam sentimentul unei persoane care nu reuşise în îndeplinirea unei sarcini dinainte stabilite. Îmi aduc aminte acum cum; la un examen la aritmetică, la şcoala domnişoarei Guyer, am rămas la coadă, deşi toată săptămâna precedentă fusesem în fruntea clasei. Când am văzut întrebările, la examen, dintr-o dată parcă mi s-a pus o ceaţă pe creier şi nu am mai fost în stare să gândesc. Există oameni care pot trece examenele cu brio, după ce fuseseră ultimii din clasă; sunt oameni care se manifestă în public mult mai bine decât în particular, pe când alţii apar ca exact opusul acestora. Eram din cei de la coadă. Este evident că mi-am ales cariera cea mai potrivită. Marele avantaj de a fi autor constă în faptul că lucrezi la adăpost, departe de public, şi dispui de propriul tău timp. Te poţi îngrijora, te poţi plictisi, poate să te apuce durerea de cap, poţi să ajungi la marginea nebuniei încercând să pui la cale o intrigă aşa cum ar trebui, dar nu eşti obligat să apari în public la dată fixă şi să te faci de râs.

M-am întors la pension uşurată şi bine dispusă. Imediat am încercat să văd dacă pot interpreta „Serenade d’Aragona”. Evident că am cântat-o mai bine ca oricând până atunci, dar totuşi lăsa de dorit. Am continuat să învăţ restul sonatei de Beethoven cu Madame Legrand, care deşi fusese dezamăgită de mine ca elevă care i-ar fi făcut cinste, era bună şi încurajatoare şi mi-a spus că aveam un adevărat simţ al muzicii.

Timpul petrecut la Paris, două ierni şi o vară, a fost unul din cel mai fericit pe care l-am cunoscut. Mereu se produceau tot felul de lucruri încântătoare. Unii din prietenii americani ai bunicului, a căror fiică cânta la Operă, locuiau aici. Am ascultat-o interpretând rolul Margaretei din „Faust”. Pensionul nu ducea fetele la „Faust”, subiectul nefiind considerat convenable pentru „les

jeunes filles”. Cred că oamenii aveau tendinţa să fie destul de optimişti în privinţa corupţiei uşoare a tinerelor fete. Ar fi trebuit să ai mai multe cunoştinţe decât „les jeunes filles” în acele zile pentru a şti că la fereastra Margaretei se petrecea ceva incorect. Nu am înţeles, atunci, la Paris, de ce Marguerite s-a aflat dintr-o dată în închisoare. Mă întrebam dacă furase bijuterii? Neîndoielnic, că sarcina şi moartea copilului nu mi-au trecut niciodată prin cap.

Cel mai adesea ne duceau la Opera Comique. „Thais”, „Werther”, „Carmen”, „La Vie Boheme”, „Manon”. Opera mea preferată era „Werther”. La Opera Mare am auzit „Tannhauser” şi „Faust”.

Mama m-a dus pe la croitorese şi am început pentru prima oară să capăt gust pentru rochii. Mi s-a făcut o rochie semi-elegantă din crêpe de Chine verde pal, care mi-a adus foarte multă bucurie. Nu avusesem încă până atunci o asemenea rochie de om mare. Era trist că pieptul meu nu vroia să mă ajute deloc, aşa că au fost necesare o seamă de volane şi volănaşe la corsaj. Dar eu tot speram că într-o bună zi o pereche de sâni cu adevărat feminini, tari, rotunzi şi mari aveau să-mi răsară. Ce noroc că suntem scutiţi de-a ne vedea viitorul. De nu ar fi fost aşa, m-aş fi văzut la 35 de ani cu un piept feminin foarte bine dezvoltat, dar vai toate femeile erau cu un bust plat ca o scândură, iar cele nenorocoase, care aveau un piept mare, nu ştiau cum să-l strângă şi să-l facă să dispară.

Prin scrisorile de recomandare pe care le poseda mama am pătruns în societatea franceză. Americancele erau întotdeauna bine primite în Faubourg St. Germain48, iar băieţii din aristocraţia franceză căutau să se căsătorească cu americance bogate. Deşi eram departe de a fi bogată, se ştia că tata fusese american, şi toţi americanii se presupunea că au bani. Era o societate plină de ciudăţenii.

Toţi francezii pe care i-am întâlnit erau politicoşi, foarte comme il faut şi pentru o fată nimic nu putea fi mai plictisitor. Totuşi îmi însuşisem un vocabular al limbii

franceze foarte politicos, învăţasem cum să dansez şi cum să mă port în societate, cu cineva care cred că se numea (oricât ar părea de improbabil) domnul Washington Lob. Acesta era imaginea cea mai fidelă pe care pot să mi-o imaginez a domnului Turveydrop49. M-a pus la curent cu unele publicaţii mondene americane şi m-a învăţat care sunt diferitele trepte ale societăţii cosmopolite, şi încă alte câteva lucruri.

— Să presupunem acum, începea domnul Lob, că eşti pe punctul de a te aşeza lângă o doamnă mai în vârstă, măritată. Cum vei sta? M-am uitat mirată la el.

— Va trebui să… găsesc eu cum! am spus eu încurcată.

— Arată-mi.

Avea acolo câteva scaune aurite. M-am aşezat pe unul din ele, ascunzându-mi picioarele cât mai mult sub scaun.

— Nu, nu, nu merge aşa. E imposibil, a declarat domnul Washington Lob. Trebuie să te întorci uşurel într-o parte, aşa, nu mai mult, şi când stai jos să te apleci puţin spre dreapta, ca şi cum te-ai înclina.

A trebuit să exersez mult timp poziţia aceasta. Singurele lucruri pe care nu le puteam suferi deloc erau lecţiile de desen şi pictură. Mama era neînduplecată asupra acestui subiect. Nu mă slăbea. „Fetele trebuie să fie în stare să facă acuarele.”

De două ori pe săptămână venea să mă ia o tânără femeie (deoarece fetele nu umblau singure pe străzile Parisului) şi mă ducea cu metroul sau autobuzul la un atelier pe undeva pe lângă piaţa de flori. Acolo intram într-o clasă de tinere fete care pictau violete într-un pahar cu apă, crini într-o cană, narcise galbene într-o vază neagră. Urmau nişte oftaturi teribile când apărea profesoara.

— Mais vous ne voyez rien50, mi se adresă mie. Mai întâi trebuie să începi cu umbrele: Nu vezi? Uite aici şi aici şi aici sunt umbre.

Dar eu nu vedeam nici o umbră. Tot ceea ce vedeam erau doar nişte violete într-un pahar cu apă. Peste tot existau

violete. Nu aveam decât să pun o umbră de violet pe paleta mea şi pictam violete cu un mov şters. Recunosc că ceea ce ieşea nu părea deloc a fi un buchet de violete într-un pahar cu apă, dar nu vedeam şi nu cred că am văzut vreodată ce rol ar putea juca umbrele. Câteodată, pentru a-mi uşura starea depresivă, desenam picioarele mesei sau vreun scaun desperecheat în perspectivă, astea mă mai înveseleau, dar mi erau deloc pe placul profesoarei.

Deşi am întâlnit o seamă de tineri francezi fermecători, e destul de ciudat că nu m-am îndrăgostit de niciunul. În schimb, nutream o adevărată pasiune pentru funcţionarul de la recepţie, de la hotel, domnul Strie. Era înalt, subţire, ca o tenie, cu un păr cânepiu şi cu tendinţă spre coşuri. Nu pot să înţeleg ce vedeam la el. Nu am avut niciodată curajul să-i vorbesc, deşi uneori îmi spunea „Bonjour Mademoiselle” când treceam prin hol. Era destul de greu să brodezi fantezii pe seama domnului Strie. Uneori îmi închipuiam că sunt cu el în Indochina franceză, unde bântuia ciuma, iar eu îl îngrijeam, dar mi-au trebuit multe sforţări să fac să dăinuie această imagine. Când în sfârşit îşi trăgea ultima suflare, îmi şoptea: „Mademoiselle, v-am adorat întotdeauna din acele zile când eram la hotel”, ceea ce părea în regulă, dar când l-am observat a doua zi stând şi scriind cu aplicaţie la biroul lui, mi s-a părut că ar fi fost imposibil să rostească aşa ceva, chiar şi pe patul de moarte.

În vacanţa de Paşte, am făcut diferite expediţii la Versailles, Fontainebleau şi în alte locuri; apoi, cu obişnuita-i hotărâre neaşteptată, mama m-a anunţat că nu o să mă mai întorc la Mademoiselle T.

— Nu prea am păreri prea bune despre această instituţie, a declarat ea. Predarea nu-i deloc interesantă, nu mai este ca pe vremea lui Madge. Eu mă întorc în Anglia şi am aranjat ca tu să rămâi la şcoala domnişoarei Hogg, la Auteuil – Les Marroniers (Castanii).

Nu-mi amintesc să fi încercat vreun alt sentiment decât o uşoară surprindere. Mă simţeam, în general, bine la

Mademoiselle T., dar nu doream în mod deosebit să mă întorc acolo. De fapt părea mult mai interesant să te duci într-un loc nou. Nu ştiu dacă dovedeam prostie sau bunăvoinţă, aş vrea să cred că era cea de-a doua. Dar întotdeauna eram pregătită să-mi placă ceea ce avea să urmeze.

Aşa că m-am dus la Les Marroniers, o şcoală foarte bună, dar extrem de englezească. Îmi plăcea, dar mi se părea plicticos. Acolo aveam o profesoară de muzică bună, nu atât de amuzantă ca Madame Legrand însă. Pentru că toată lumea vorbea englezeşte, deşi era interzis, nimeni nu învăţa prea mult franceză.

Activităţile din exterior nu erau încurajate sau poate nici chiar permise, la Les Marroniers. Aşa că în fine am putut să mă descotorosesc de lecţiile de pictură şi desen pe care le detestam. Singurul lucru ce-mi lipsea era drumul pe la piaţa de flori, care într-adevăr îmi părea un paradis. Şi nu a fost nici o surpriză pentru mine când, la sfârşitul vacanţei de vară, mama mi-a spus dintr-o dată, la Ashfield, că nu mă voi mai duce la Les Marroniers. Îi venise o nouă idee pentru educaţia mea.

V

Dr. Barwood, medicul lui Grannie, avea o cumnată care conducea o mică şcoală pentru fete, la Paris. Nu primea dacit 12-15 fete; toate studiau muzica sau urmau cursuri la Conservator ori la Sorbonna. „Cum ţi se pare această idee?” m-a întrebat mama. Aşa după cum spuneam, eram receptivă la idei noi, de fapt, motto-ul meu ar fi putut fi la acea vreme: „încearcă orice o dată”. Astfel toamna m-am dus la domnişoara Dryden, lângă Arcul de Triumf, în Avenue du Bois.

Îmi convenea de minune… Pentru prima oară mi-am dat seama că ceea ce făceam acolo mă interesa cu adevărat. Eram în total 12 fete. Domnişoară Dryden era înaltă, cu un temperament destul de violent, avea un păr alb foarte frumos aranjat, o figură distinsă, un nas roşu pe care şi-l

freca destul de tare când se enerva. Conversaţia ei era aspră, ironică, alarmantă, dar stimulatoare. Avea un ajutor, o franţuzoaică, Madame Petit, o fire foarte emotivă, foarte franţuzoaică. Ţineam mult la ea, toate fetele, dar nu o veneram atât ca pe domnişoara Dryden.

Te simţeai mai curând ca într-o familie, dar exista o atitudine foarte serioasă faţă de studiile noastre. Accentul se punea pe muzică, aveam însă lecţii interesante în diferite domenii. Veneau societarii de la Comedia Franceză, ne ţineau conferinţe despre Molière, Racine, Corneille, cântăreţi de la Conservator ne cântau arii din Lully şi Gluck. Urmam un curs de artă dramatică, unde toate recitam. Din fericire nu se făceau prea multe dictări, aşa că greşelile mele de ortografie nu erau chiar atât de evidente, şi, cum vorbeam franceza mai bine decât celelalte, îmi făcea o plăcere totală să recit din Andromaca, identificându-mă eu eroina tragică în timp ce declamam: „Seigneur, toutes ces grandeurs ne me touchent plus guère”51.

Cred că noi, toate fetele, apreciam foarte mult lecţiile de artă dramatică. Ne duceam la Comedia Franceză unde vedeam dramele clasice şi unele piese moderne. Am văzut-o pe Sarah Bernhardt, într-unul din ultimele roluri ale carierei ei, Fazanul de aur, în „Chantecler” de Rostand. Era bătrână, slabă, umbla greu, vocea ei de aur părea spartă, dar, neîndoielnic rămăsese o mare actriţă; te captiva cu adânca ei emoţie, încă şi mai mult decât Sarah Bernhardt m-a impresionat Rejane. Am văzut-o într-o piesă modernă, „La Course aux Flambeaux”. Avea o putere minunată de-a te face să simţi, prin jocul ei interiorizat, sentimente şi emoţii năvalnice cărora nu le-ar fi dat niciodată frâu liber. Şi acum, dacă rămân o clipă cu ochii închişi, liniştită, îmi răsună în urechi vocea ei, îi revăd chipul în timp ce rostea ultimele cuvinte din piesă: „Pour sauver ma fille, j’ai tue ma mère”52 şi fiorul ce-ţi pătrundea în adâncul fiinţei tale, când cortina cădea.

Mi se pare că învăţământul îţi poate da satisfacţie numai dacă îţi activează o anumită receptivitate. Informaţia amplă nu are valoare, căci nu-ţi aduce nimic mai mult faţĂ. De ce posedai mai înainte. A asista la prezentări de piese făcute de către artiste, a auzi replici din acestea repetate de ele, a avea cântăreţi adevăraţi care să-ţi cânte „Bois Epais” sau o arie din „Orfeul” lui Gluck însemna a face să prindă viaţă în tine o dragoste pasionantă pentru arta respectivă. Mie toate acestea mi-au deschis o lume nouă, o lume în care am rămas să trăiesc de atunci înainte.

Studiile mele serioase erau muzica, canto şi pianul. Studiam pianul cu un austriac, Charles Furster. Venea uneori la Londra şi dădea recitaluri. Era un profesor bun, dar care te înspăimânta. Metoda lui consta în a se preumbla tot timpul prin cameră, în vreme ce tu cântai. Părea că nu ascultă, se uita pe fereastră, mirosea o floare, dar, cât ai clipi din ochi, dacă luai cumva vreo notă falsă sau frazai ceva greşit, se întorcea şi cu agerimea unui tigru care se repede asupra, prăzii striga: „Hein, qu’est-ce que vous jouez la petite, hein? C’est atroce.”53 Îţi zdruncina nervii, la început, dar mai apoi te obişnuiai. Fiind un mare pasionat după Chopin, mă punea să repet mai mult „Studii şi Valsuri” de Chopin, „Fantaisie Impromptue” şi una din „Balade”. Ştiam prea bine că progresam cu lecţiile lui şi asta mă făcea fericită. Am învăţat şi sonate de Beethoven, ca şi unele piese uşoare pe care le numea „piese de salon”, o „Romanţă” de Faure, „Barcarola” de Ceaikovski şi altele. Exersam cu adevărată asiduitate cam şapte ore pe zi. Bănuiesc că încolţise în mine o speranţă, nu ştiu dacă am lăsat-o vreodată să pătrundă în conştiinţă, dar exista acolo pe planul al doilea – că poate aş deveni o pianistă, aş putea da concerte. Ştiam că trebuia să treacă mult timp şi că mi se cerea muncă susţinută, dar mai ştiam că voi progresa rapid.

Lecţiile de canto le începusem mai înainte. Aveam ca profesor pe Monsieur Boue. Acesta şi Jean de Reszke erau

consideraţi ca cei mai buni profesori de canto de la Paris pe atunci. Jean de Reszke fusese un tenor faimos, iar Boue un bariton de operă. Locuia într-un apartament, la etajul cinci, fără lift, când ajungeam acolo aveam respiraţia tăiată, ceea ce era normal, de altfel. Toate apartamentele erau la fel încât pierdeai socoteala etajelor, dar ştiai întotdeauna când soseai la Monsieur Boue după tapetul de pe peretele scărilor: când făceai ultimul cot dădeai peste o pată mare de grăsime, care semăna puţin cu capul unui câine.

De cum intram eram întâmpinată cu reproşuri. De ce gâfâiam aşa? De ce trebuia să-mi pierd respiraţia? La vârsta mea trebuia să sar treptele, fără să gâfâi. Respiraţia era totul. „Respiraţia este centrul cântului, ar trebui să ştii asta până acum.” Apoi îşi lua măsurătoarea, care se afla întotdeauna la îndemână, o punea în jurul diafragmei mele şi îmi spunea să respir, adică să inspir şi să expir cât mai complet posibil. Calcula diferenţa între cele două măsurători, dând din când în când din cap şi spunând uneori:

— C’est bien, c’est bien54, avansează! Ai un torace bun, un torace excelent, eşti bine dezvoltată şi mai mult încă, o să-ţi spun ceva, nu o să suferi niciodată de tuberculoză pulmonară. Asta e ceva foarte trist pentru unii cântăreţi: fac tuberculoză, dar la dumneata nu poate fi vorba de aşa ceva. Atât timp cât o să faci exerciţii de respiraţie totul o să fie în regulă. Îţi place biftecul?

I-am spus că da. Îmi plăcea grozav biftecul.

— Asta-i foarte bine, e mâncarea cea mai bună pentru un cântăreţ. Nu poţi să mănânci mult la o masă sau prea des, le spun întotdeauna cântăreţilor mei de la operă. La ora trei după-masă, să mâncaţi un biftec mare şi să beţi un pahar de bere, după asta nimic, până după ce cântaţi la nouă.

Treceam apoi, la lecţia de canto propriu-zisă. Vocea din cap, spunea el, a fost foarte bună, perfectă, naturală, bine dozată, şi nici notele din piept nu erau prea rele, dar medium, medium era extrem de slab. Aşa că pentru început

aveam să cânt în registru de mezosoprană, pentru a-mi dezvolta medium-ul. Din când în când, îl apucau nervii din cauza a ceea ce numea el faţa mea englezească.

— Feţele englezeşti, spunea el, nu au expresie, nu sunt mobile. Pielea din jurul gurii nu se mişcă, şi vocea, cuvintele, totul vine din gât. Asta e foarte prost. Franceza vine din cerul gurii. Acoperişul gurii, podul nasului, de acolo vine vocea medium. Vorbeşti franceza foarte bine, fluent. Din păcate, deşi n-ai accent englezesc, îl ai pe cel din Midi. De ce ai accentul din Midi?

M-am gândit o clipă şi apoi am spus:

— Pentru că am învăţat franceza de la o fată din Pau.

— A, asta explică totul, spuse el. Da, asta-i. Ai accentul meridional. După cum ziceam, vorbeşti franceza fluent, dar o vorbeşti ca o englezoaică, pentru că ai vocea din fundul gâtului. Trebuie să-ţi mişti buzele. Ţine dinţii strânşi, dar mişcă buzele. A, ştiu ce o să facem.

M-a sfătuit să ţin un creion în colţul gurii şi să articulez cât mai bine posibil, fără a lăsa creionul să cadă. Era teribil de dificil la început. Dar până în cele din urmă am izbutit. Dinţii strângeau creionul, iar buzele trebuiau să se mişte repede pentru a putea rosti cuvintele.

Boue s-a înfuriat teribil într-o zi, când am adus vorba de Samson şi Dalila, „Mon cœur s’ouvre a ta voix”55 şi l-am întrebat dacă aş putea să o învăţ, căci îmi plăcea acea operă foarte mult.

— Dar ce ai aici? m-a întrebat uitându-se la partitură. Ce-i asta? în ce cheie este? Este transpusă în altă cheie.

I-am explicat că am cumpărat partitura pentru soprano.

A ţipat furios:

— Dar Dalila nu e soprană, ci mezosoprană. Ştii că dacă vrei să cânţi o arie dintr-o operă, trebuie să o cânţi în cheia în care a fost scrisă. Nu poţi transpune pentru voce de soprană, ceea ce a fost scris pentru mezo, accentul este pus greşit. Ia-o de aici. Dacă aduci partitura care trebuie pentru mezo, da, atunci poţi s-o înveţi.

N-am mai îndrăznit să cânt de atunci niciodată un cântec transpus.

Am învăţat o mulţime de cântece franţuzeşti şi o Ave Maria foarte frumoasă de Cherubini. Am dezbătut câtva timp problema pronunţării limbii latine, din aceasta arie.

— Englezii pronunţă latina după moda italiană, iar francezii au felul lor propriu de a pronunţa. Cred că fiindcă eşti englezoaică e mai bine să pronunţi ca italienii.

Am cântat de asemenea mai multe cântece de Schubert în germană. Deşi nu ştiam germana, nu era prea greu, şi bineînţeles am cântat multe cântece în italiană. În general nu mi se permitea să fiu prea ambiţioasă, dar după vreo şase luni de studii sau cam aşa am avut permisiunea să cânt aria din Boema, „Che gelida manina” şi aria din Toşca „Vissi d’arte”.

Ce zile fericite!

Uneori, după o vizita la Louvre, ne duceam să luăm ceaiul la Rumpelmayer. Nu putea să existe o mai mare plăcere în viaţă, pentru o fată lacomă ca mine, ca ceaiul de la Rumpelmayer. Prăjiturile mele favorite erau cele cu frişca şi cremă de castane.

Eram, de asemenea, duse la plimbare în Bois, un loc foarte fascinant. Într-o zi, îmi aduc aminte, când mergeam câte două de-a lungul unei poteci împădurite, a apărut un bărbat de după copaci. Clasicul caz de expunere indecentă. Cred că toate l-am văzut, dar toate ne-am comportat civilizat, ca şi cum nu ar fi fost nimic neobişnuit, ca şi cum nu ne-am fi dat seama de cele ce am văzut. Miss Dryden, care avea în ziua aceea grijă de noi, a pornit-o înainte cuirasată, ca un vas de război. Am urmat-o. Bănuiesc că bărbatul acela care în partea de sus era foarte corect îmbrăcat, păr negru, barbişon, cravată elegantă, trebuie să-şi fi petrecut ziua umblând prin locurile cele mai întunecoase din Bois, ca să surprindă nişte tinere decente din vreun pension, mergând două câte două în şir lung, gata să le îmbogăţească cunoştinţele despre viaţa Parisului. Pot să adaug, că pe cât

ştiu, niciuna dintre noi nu a menţionat această întâmplare celorlalte fete, nici măcar nu s-a chicotit. Pe atunci eram toate foarte decente.

Ocazional avea loc câte o reuniune la domnişoara Dryden. O dată o americancă, o fostă elevă de a ei, măritată acum cu un viconte francez, a venit cu fiul ei Rudy. Băiatul era, după drept, un baron francez, dar după înfăţişare arăta ca un şcolar american. Trebuie să se fi albit puţin la faţă când a văzut douăsprezece fete atrăgătoare, uitându-se toate la el cu interes, aprobare sau poate chiar şi cu vreo privire galeşă, plină de romantism în ochi. A doua zi noi toate l-am întâlnit pe Rudy la Palais de Glace, unde unele dintre noi învăţam să patinăm, iar altele patinam. Rudy a fost politicos, preocupat să fie atent cu maică-sa. A făcut de câteva ori turul patinoarului cu cele dintre noi care ştiam să patinăm. Eu, ca de obicei, în asemenea împrejurări, n-am avut noroc. Abia începusem să învăţ şi în prima după-masă reuşisem să-mi răstorn instructorul. Asta, trebuie să recunosc, l-a supărat foarte tare. A fost ridiculizat de colegii lui. El se mândrea că era în stare să ţină pe oricine, chiar şi pe cea mai grasă americancă, şi să fie trântit la pământ tocmai de o fată slabă, înaltă, trebuie să-l fi înfuriat. După aceea mă lua cât mai rar posibil la patinaj. În orice caz nu-mi trecea prin cap să risc, să fiu condusă de Rudy în jurul ringului; probabil că aveam să-l răstorn numaidecât şi pe el, şi pe urmă s-ar fi plictisit de mine.

Când l-am văzut pe Rudy s-a petrecut ceva cu mine. Ne-am întâlnit doar în câteva împrejurări, dar au fost momente de tranziţie pentru mine. Din acea clipă am părăsit teritoriul eroului slăvit, întreaga mea dragoste romantică pe care o nutream pentru oameni reali sau ireali, personaje din cărţi, oameni din viaţa publică sau cei care veneau în mod curent la noi în casă, a luat sfârşit de atunci. Nu mai puteam încerca o dragoste ideală, îmi lipsea dorinţa de a mă sacrifica pentru idolii mei. Din acea zi am început să-i văd pe tineri, numai ca tineri, făpturi care te stimulau şi

care mi-ar fi făcut plăcere să-i întâlnesc, şi dintre care, într-o zi aveam să-mi găsesc alesul inimii (Mr. Right, de fapt). Nu m-am îndrăgostit de Rudy, poate aş fi făcut-o, dacă l-aş fi întâlnit mai des – dar dintr-o dată mi-am dat seama că simţeam altfel, că devenisem parte din lumea femeilor în căutarea prăzii. Din acea clipă, imaginea Episcopului Londrei, ultimul obiect al idolatrizării mele, păli din mintea mea. Acum doream să întâlnesc tineri adevăraţi, mulţi tineri adevăraţi, deşi de fapt, nu puteau fi prea mulţi.

Nu-mi mai amintesc cât timp am mai rămas la domnişoara Dryden – un an, poate optsprezece luni, nu cred că mai mult de doi ani. Mama, cu firea ei aşa de schimbătoare, nu a mai propus totuşi altceva. Dar cred totuşi că intuise că aflasem acum ceea ce mă satisfăcea, învăţam lucruri care aveau importanţă, care se integrau în felul meu de-a fi, devenind parte integrantă din preocupările mele pentru viaţă.

Unul din visele mele s-a spulberat înainte de a părăsi Parisul. Domnişoara Dryden îşi aştepta o fostă elevă, contesa de Limerick, o foarte bună pianistă, elevă a lui Charles Furster. De obicei, în asemenea împrejurări, câteva eleve care studiau pianul dădeau un mic concert. Mă număram şi eu printre ele. Rezultatul a fost catastrofal. Eram nervoasă dinainte, dar nu în mod exagerat, nu mai mult decât ar fi fost natural, dar de îndată ce m-am aşezat în faţa pianului m-am simţit învăluită de o totală ineficientă. Cântam note greşite, pierdusem tempoul, frazarea era de amator, stângace, o mizerie.

Nimeni nu ar fi putut fi mai binevoitor decât Lady Limerick. A vorbit cu mine mai târziu şi mi-a spus că şi-a dat seama cât eram de nervoasă şi asemenea crize sunt obişnuite la unele persoane, şi că asta este ceea ce se numeşte trac. Poate că le voi depăşi mai târziu, după ce voi cânta mai mult în faţa publicului. Am fost foarte recunoscătoare pentru aceste cuvinte amabile, dar ştiam

prea bine că era ceva mult mai serios ce se petrecea cu mine.

Am continuat să studiez, dar înainte de a mă întoarce acasă l-am întrebat pe Charles Furster, dacă el crede, sincer, că lucrând foarte stăruitor şi având oarecare aplicaţie, aş putea să devin într-o zi o pianistă profesionistă. Şi el a fost amabil, dar nu mi-a spus nici o minciună. Mi-a mărturisit că impresia lui era că nu aveam temperament pentru a cânta în public; şi ştiam că era adevărat. I-am fost recunoscătoare pentru că mi-a spus adevărul. Am fost amărâtă câtva timp, dar am încercat din răsputeri să nu stărui prea mult asupra acestui subiect.

Dacă ceea ce doreşti cu înflăcărare nu se poate realiza, este mai bine să renunţi şi să mergi mai departe, în loc să stărui în regrete şi speranţe. Acest eşec timpuriu mi-a fost de mare folos în viitor: m-a învăţat că nu aveam menirea şi nici înclinaţia de a mă expune în public.

PARTEA A IV-A

Adolescenţa, flirturile, căsătoria (Joc la modă victorian)

I

Curând după ce m-am întors acasă de la Paris, mama a fost grav bolnavă. Conform manierei obişnuite în medicina de pe atunci, diagnosticul era apendicită, paratifoidă, pietre la ficat şi încă altele. De mai multe ori s-a aflat pe punctul de a fi transportată pe masa de operaţie. Tratamentul nu i-a ajutat cu nimic, boala revenea mereu şi s-a pus de mai multe ori problema unor diferite operaţii. Mama era ea însăşi doctor amator. Când fratele ei Ernest studia medicina, l-a ajutat cu mult entuziasm să înveţe. Şi ar fi putut fi un doctor mult mai bun decât el. Dar în cele din urmă a trebuit să renunţe, căci nu suporta să vadă sânge. Până atunci, însă, mama era practic tot atât de pregătită ca şi el şi nu părea că ar impresiona-o sângele, rănile sau oricare alte aspecte fizice neplăcute la vedere. Observasem că atunci când ne duceam la dentist împreună, în sala de aşteptare, mama nu dădea nici o atenţie unor reviste ca

„The Queen”, „The Tatler”, ci imediat lua „The Lancet” sau „British Medical Journal”, dacă se aflau pe masă. În cele din urmă, pierzându-şi răbdarea cu doctorii care se perindau în jurul ei, a spus: „Cred că habar nu au; de altfel, nici eu nu ştiu ce am. Singurul lucru important este să scapi din mâinile doctorilor”.

A reuşit să găsească totuşi un alt doctor care era ceea ce se poate numi dispus să asculte şi a fost în curând în măsură să anunţe că recomandase soare şi o climă caldă, uscată. Aşa că mama m-a informat:

— La iarnă ne ducem în Egipt!

Din nou ne-am gândit la închirierea casei. Din fericire, pe atunci, cheltuielile de călătorie trebuie să fi fost mici, iar costul vieţii în străinătate putea fi uşor acoperit de chiria mare pe care o puteam obţine pentru Ashfield. Torquay continua, desigur, să fie o staţiune căutată iarna. Nimeni nu ar fi venit acolo vara, iar localnicii, la acel timp, plecau întotdeauna, pentru a evita „căldura teribilă”. (Nu pot să-mi închipui ce putea fi această „căldură teribilă”; azi găsesc sudul Devonului foarte rece vara.) De obicei se duceau şi închiriau case prin câmpiile mai îndepărtate. Şi tata şi mama au făcut o dată aşa, dar au găsit că era atât de cald, încât au închiriat un docar şi veneau în fiecare după-masă la Torquay să stea în grădina lor. În orice caz, Torquay era pe atunci Riviera Angliei şi lumea plătea sume mari pentru a închiria vile mobilate în sezonul vesel de iarnă, care le oferea concerte, după mesele, conferinţe, baluri şi multe alte activităţi mondene.

Eram gata să-mi fac „ieşirea în lume”. Îmi „ridicasem” părul, ceea ce pe atunci însemna o coafură în stil grec, cu zulufi, sus, deasupra cefei şi un fel de fileu împrejur. Era într-adevăr un stil care venea bine, foarte potrivit pentru rochiile de seară. Părul meu era foarte lung. O femeie care avea păr lung putea să se considere mândră, deşi, de fapt, însemna un păr rebel, desfăcându-se mereu. Pentru a contracara aceasta, coafezele creaseră aşa-numita

„postişă”, un mănunchi de zulufi falşi care se fixa cât mai strâns de părul tău.

„Ieşirea în lume” era un eveniment de mare importanţă în viaţa unei fete. Dacă aveai bani, mama îţi dădea o serată dansantă. Mergeai la Londra în timpul sezonului. Evident, sezonul londonez de atunci nu avea nimic comun cu afacerea comercială, meşteşugit organizată, aşa cum a ajuns să fie în ultimii douăzeci, treizeci de ani. Persoanele invitate la serata ta şi cele la care te duceai îţi erau prieteni personali. Exista întotdeauna o dificultate să aduni destui bărbaţi, seratele erau în general neceremonioase, mai existau şi baluri de caritate, la care te duceai cu un mare grup de prieteni.

Bineînţeles că aşa ceva nu avea cum să fie în viaţa mea. Madge îşi făcuse ieşirea în lume la New York, unde fusese la recepţii şi serate dansante, dar tata nu fusese în măsură să-şi permită un sezon londonez pentru ea. Evident nu putea fi vorba acum nici pentru mine să mă bucur de asta. Dar mama era preocupată că trebuia să mă bucur de ceea ce ea considera dreptul prin naştere al unei tinere fete, adică să-şi facă apariţia asemenea unui fluture ieşit dintr-o crisalidă, să se transforme dintr-o şcolăriţă, într-o tânără adolescentă de lume, care să vină în contact cu alte tinere, ca şi cu mulţi băieţi, sau, ca să spunem deschis, să i se dea şansa să-şi găsească un partener potrivit.

Toată lumea avea grijă să fie cât mai binevoitoare cu tinerele fete. Le invitau pe la reuniuni, aranjau ieşiri la teatru. Puteai să te bizui pe prietenii care ştiau să se grupeze în jurul tău. La noi nu exista nimic asemănător cu sistemul francezilor de a protegui fiicele şi a le permite să se întâlnească numai cu câteva persoane selecţionate, care ar fi putut fi soţi potriviţi, care însă făcuseră mai înainte destule nebunii şi duseseră o viaţă agitată şi tumultuoasă, dar aveau bani suficienţi sau proprietăţi pentru a putea ţine o nevastă. Şi cred că sistemul acesta era bun şi avea ca rezultat un procentaj mare de căsătorii fericite. Credinţa,

care dăinuia în Anglia, că tinerele fete franţuzoaice erau obligate să se căsătorească cu bătrâni bogaţi, nu era adevărată. Depravatul, tânărul nebunatic, încântătorul „mauvais sujet” pe care desigur că l-ar fi preferat franţuzoaica, nu avea niciodată permisiunea să pătrundă în orbita ei.

În Anglia lucrurile stăteau altfel. Fetele se duceau la serate şi întâlneau tot felul de băieţi, de faţă fiind şi mamele lor, care stăteau plictisite în chip de supraveghetoare, dar fiind incapabile de a acţiona. Lumea era, evident, destul de atentă în privinţa tinerilor pe care îi întâlneau fiicele lor. Desigur existau posibilităţi de alegere şi fetele preferau întotdeauna tineri indezirabili, ba mergeau până acolo încât ajungeau să se şi logodească cu aceştia sau să aibă ceea ce se numea o „înţelegere” între părţi. Această „înţelegere” sau acord neoficial era un termen într-adevăr foarte folositor. Prin acesta părinţii evitau fricţiunea care s-ar fi putut ivi, refuzând alegerea fiicei lor.

„Eşti încă foarte tânără draga mea şi sunt sigur că Hugh e un băiat fermecător, dar şi el e tânăr şi nu are încă asigurată o carieră; aţi putea foarte bine să stabiliţi o înţelegere între voi, să vă întâlniţi din când în când, dar fără să vă scrieţi şi fără logodnă oficială.” Şi apoi părinţii începeau să lucreze în culise, încercând să găsească un tânăr mai potrivit pentru fiica lor, şi s-o facă astfel să-şi ia gândul de la primul băiat. Aşa se întâmpla adesea. O opoziţie directă ar fi făcut fata să se agaţe cu disperare de primul ales. Permiţându-i-se câte ceva, situaţia era alta şi cum multe fete erau destul de raţionale foarte adesea îşi schimbau gândurile.

Din cauza faptului că o duceam atât de prost cu banii, mama îşi dădu seama că avea să fie greu pentru mine să-mi fac ieşirea în lume aşa cum se obişnuia. Cred că hotărârea ei de a alege ca loc pentru convalescenţă Cairo s-a datorat, în special, mie şi alegerea s-a dovedit foarte bună. Eram timidă, nu străluceam deloc în societate. Dacă puteam să

mă deprind cu dansul, cu statul de vorbă şi cu toate celelalte, acestea devenind ceva obişnuit, ar fi fost sigur cea mai bună modalitate de a căpăta şi eu o oarecare experienţă.

Pentru o fată tânără, Cairo este o mare încântare, un vis. Am stat acolo trei luni şi mă duceam de cinci ori la dans în fiecare săptămână. Aceasta se petrecea de fiecare dată în câte unul din marile hoteluri. La Cairo erau staţionate trei sau patru regimente, în fiecare zi se juca polo. Totul intra în tariful plătit la un hotel cu preţuri moderate. Multă lume se ducea acolo iarna şi de obicei erau mame cu fetele lor. La început eram foarte timidă şi am rămas aşa în multe privinţe, dar mă pasiona dansul, fiind o foarte bună dansatoare. Îmi plăceau mulţi tineri şi am constatat curând că şi ei mă plăceau, aşa că totul era cât se putea de bine. Aveam 17 ani. Cairo ca oraş nu prezenta nici o semnificaţie pentru mine. Fetele între 18 şi 21 de ani arareori se gândesc la altceva decât la băieţi, ceea ce este foarte normal şi potrivit.

Azi nu mai există arta flirtului, dar atunci era în floare şi reprezenta, cred, aproape ceea ce numeau vechii trubaduri „le pays du tendre”. Este o introducere bună în viaţă; acel ataşament pe jumătate sentimental, pe jumătate romantic, care se formează între cei pe care-i numesc acum, la vârsta mea înaintată, „băieţi şi fete”. Îi învaţă câte ceva din viaţă şi despre fiecare din ei, fără ca să plătească în schimb un preţ prea mare sau deziluzionant. Nu-mi aduc aminte absolut deloc să fi existat printre prietenele mele, sau în familiile lor, copii ilegitimi. Ba nu, greşesc; iată o poveste nu prea drăguţă: O tânără fată, pe care o cunoşteam, s-a dus să-şi petreacă vacanţa la o colegă de şcoală şi a fost sedusă de tatăl acesteia, un om mai în vârstă, cu o reputaţie proastă.

Ar fi fost mai greu să se ajungă pe atunci la legături sexuale căci tinerii aveau păreri foarte bune despre fete, iar opinia publică i-ar fi înspăimântat, ca şi pe fete, de altfel. Tinerii bărbaţi îşi satisfăceau plăcerile cu femei măritate, de

obicei mai bătrâne decât ei, sau aveau „mici prietene” la Londra, despre care nimeni nu trebuia să ştie. Îmi aduc aminte de o întâmplare, de mai târziu, când mă aflam invitată în Irlanda. Se mai aflau acolo vreo două, trei fete şi nişte tineri, în cea mai mare parte în armată.

Unul dintre tineri a plecat pe neaşteptate, într-o dimineaţă, declarând că primise o telegramă din Anglia. Dar nu era adevărat. Nimeni nu cunoştea cauza, dar i se mărturisise unei fete mult mai în vârstă decât el, pe care o cunoştea bine şi o considera în măsură să aprecieze dilema sa. I se ceruse să întovărăşească pe una din fete la o serată dansantă, la o oarecare depărtare de acolo, unde ceilalţi nu fuseseră invitaţi. El a condus-o în mod corect.

Dar pe drum fata a sugerat să se oprească la un hotel şi să ia o cameră. „O să ajungem la dans puţin mai târziu, spuse ea, dar nu observă nimeni, ştiu eu, am mai făcut adesea treaba asta.” Tânărul a fost atât de îngrozit, încât refuzând sugestia şi-a dat seama că-i va fi imposibil să o vadă a doua zi. De aici şi plecarea lui bruscă.

„Nici nu-mi venea să-mi cred urechilor – părea o fată atât de bine crescută, era atât de tânără, părinţii ei erau drăguţi, avea totul. Exact genul de fată cu care cineva ar fi dorit să se căsătorească.”

Totuşi în acele zile puritatea tinerelor fete era încă la mare preţ. Nu ne simţeam câtuşi de puţin apăsate din cauza aceasta. Prieteniile romantice, cu gesturi mai puţin reţinute şi îmbrăţişări mai înfocate ne erau de ajuns.

A face curte este, la drept vorbind, un început de dragoste recunoscut la toate vieţuitoarele. Masculul se învârte ţanţoş, face curte, femela pretinde că nu observă nimic, dar în taină se simte gratificată. Ştii că nu-i încă ceva materializat, dar e un fel de ucenicie. Trubadurii aveau dreptate când îşi cântau cântecele despre acel pays du tendre. Pot să recitesc mereu „Aucassin şi Nicolette”56 pentru farmecul, naturaleţea şi sinceritatea care se desprind din acele pagini. Niciodată după anii tinereţii nu

mai ai acel sentiment particular, emoţia unei prietenii cu un bărbat, sentimentul de a găsi o afinitate, de a-ţi place aceleaşi lucruri, de a-l auzi pe celălalt spunând ceva la care tocmai te gândeai. Multe dintre acestea, fără îndoială nu sunt decât iluzii, dar e o iluzie atât de dulce şi cred că ar trebui să aibă locul său în viaţa fiecărei femei. N-ai decât să zâmbeşti mai târziu şi să spui „ce tânără şi proastă eram, într-adevăr”.

Totuşi la Cairo, n-am ajuns nici măcar să mă îndrăgostesc nici un pic de cineva. Eram prea ocupată. Se petreceau atâtea lucruri în jurul meu şi se aflau atâţia tineri atrăgători. De fapt, cei care-mi făceau inima să-mi zvâcnească erau bărbaţi cam de 40 de ani. Din amabilitate dansau din când în când cu copiliţa care eram şi mă tachinau, aşa ca pe cineva mic şi drăguţ; dar asta era totul.

Societatea decretase că nu trebuie să dansezi mai mult de două dansuri într-o seară cu aceeaşi persoană. Uneori se putea ajunge şi la trei, dar ochii sfredelitori ai paznicilor tăi se îndreptau asupra ta.

Primele rochii de seară constituiau, desigur, o mare bucurie. Am avut una din şifon verde pal cu volane din dantelă, una din mătase albă, destul de simplu făcută, şi una foarte elegantă, din tafta de culoarea turcoazei, un material pe care Grannie îl scosese dintr-unul din sertarele ei tainice. Era un material minunat, dar, din păcate, stând strâns atâta timp, nu a rezistat la clima din Cairo şi, într-o seară, în timpul unui dans, s-a rupt mai întâi fusta, apoi mânecile şi apoi în jurul gâtului. Am fost obligată să mă retrag în grabă la garderoba doamnelor. Ziua următoare ne-am dus la o croitoreasă levantină, din Cairo. Toate astea erau foarte scumpe acolo. Rochiile mele făcute în Anglia costaseră foarte puţin, totuşi am reuşit să am o rochie frumoasă din satin roz pal, care avea pe un umăr un buchet do boboci de trandafir. Ceea ce doream de fapt era o rochie de seară neagră. Toate fetele doresc aşa cevA. Ca să pară mai mature. Mamele însă nu le lasă. Partenerii mei

principali erau un tânăr din Cornwall, Trelawny, şi un prieten al lui, amândoi în regimentul al 60-lea de puşcaşi. Unul dintre cei mai vârstnici bărbaţi, un căpitan Craik, logodit cu o americancă foarte drăguţă, m-a condus la mama după un dans, într-o seară şi i-a spus: „V-am adus-o pe fiica dumneavoastră. A învăţat să danseze. De fapt, dansează foarte frumos. Şi acum ar fi bine s-o învăţaţi să vorbească.” Era un reproş foarte justificat. Din păcate nu eram în stare să scot nici un cuvânt.

Arătam foarte bine. Familia mea întotdeauna râde în hohote când spun că am fost o fată frumoasă. Fiica mea îmi spune: „Mamă, nu puteai fi frumoasă. Uită-te la fotografiile alea vechi: sunt oribile”. E drept că multe din fotografiile de atunci sunt proaste. Cred că e din cauza rochiilor, care nu sunt încă suficient de vechi ca să fi devenit de stil. Desigur pe atunci purtam nişte pălării monstruoase, late, aproape de un metru, din pai, cu panglici, flori şi voaluri mari. Portretele de studio se făceau de obicei cu asemenea pălării, legate cu o panglică sub bărbie. Altă dată erai fotografiată cu un cap cu păr creţ, ţinând un enorm buchet de trandafiri ca un receptor de telefon lângă ureche. Privesc o fotografie a mea mai timpurie, înainte de ieşirea în lume, cu două codiţe, stând, cine ştie de ce, în faţa unei roţi de tors; mi se pare foarte atrăgătoare. Cum mi-a spus cândva un tânăr: „îmi place foarte mult fotografia aceea cu Gretchen”. Presupun că arătam cam ca Margareta din „Faust”. Mai există o fotografie a mea frumoasă, de la Cairo, cu o pălărie simplă, imensă, din pai albastru închis, cu un singur trandafir roz. Creează un unghi atrăgător în jurul feţei şi nu este atât de încărcată cu panglici ca celelalte. Rochiile erau toate pline de zorzoane şi cu volane.

Nu după multă vreme am făcut o mare pasiune pentru polo şi aveam obiceiul să urmăresc jocurile în fiecare după-masă. Mama căuta să-mi lărgească cercul de cunoştinţe, mă lua adesea cu ea la muzeu şi mă îndemna să mergem în sus pe Nil şi să vedem splendorile cetăţii Luxor. Am protestat

energic, cu lacrimi în ochi „o, mamă, nu, să nu plecăm tocmai acum. Este un bal costumat luni, şi am promis că mă voi duce la o petrecere, la Sakkara, marţi…” şi aşa mai departe. Minunăţiile antichităţii erau ultimele lucruri pe care doream să le văd. Am fost foarte încântată că nu m-a luat. Luxor, Karnak, precum şi frumuseţile Egiptului aveau să producă asupra mea o minunată impresie abia cu vreo douăzeci de ani mai târziu. N-aş fi avut nici o plăcere dacă le-aş fi văzut atunci, cu ochi nepricepuţi.

Nu există greşeală mai mare în viaţă decât să vezi şi să auzi lucrurile la timpul nepotrivit. Pentru mulţi, Shakespeare nu are valoare pentru că l-au învăţat la şcoală: trebuie să-l vezi pe Shakespeare, aşa cum a fost scris ca să fie văzut, jucat pe scenă. Chiar când eşti foarte tânăr poţi să-l apreciezi, deşi nu-ţi dai încă seama de frumuseţea cuvintelor şi a poeziei sale. L-am dus pe nepotul meu Matthew la Stratford, să vadă „Nevestele vesele din Windsor” şi „Macbeth” când avea, cred, vreo 11-12 ani. I-au plăcut amândouă piesele, deşi comentariul lui a fost cu totul neaşteptat. La ieşire, s-a lipit de mine şi mi-a spus cu o voce plină de veneraţie: „Ştii, dacă n-aş fi ştiut mai înainte că se reprezenta Shakespeare, n-aş fi crezut că aşa de bun e Shakespeare”. Asta era ca o apreciere pentru Shakespeare şi am luat-o ca atare.

Cum lui Matthew i-a plăcut „Macbeth”, am văzut apoi „Nevestele vesele din Windsor”. Pe atunci piesa era reprezentată, după cum sunt sigură că fusese gândită să fie – ca o comedie veche englezească fără nici o subtilitate. Ultima oară am văzut-o în 1965 – totul era afectat, ostentativ, încât simţeai că soarele din vechiul Windsor Park rămăsese foarte departe. Nici măcar coşul de rufe nu era unul ca lumea, plin de lenjuri murdare, ci era doar unul simbolic din rafie. O comedie gălăgioasă nu te poate distra atunci când e reprezentată prin simboluri. Vechiul şpil al pantomimei cu crema de vanilie va produce întotdeauna hohote de râs, atât timp cât crema e aruncată în faţă. Dacă

ai lua însă un cartonaş pe care ar fi scris „Praful pentru Cremă Birds”, şi l-ai aplica delicat pe obraz, ei bine simbolismul ar exista, dar râsul ar lipsi. Matthew s-a distrat la spectacolul cu „Nevestele vesele din Windsor” şi sunt chiar bucuroasă să afirm că a fost foarte încântat de profesorul galez.

Cred că nu e nimic mai plăcut decât să-i pui în contact pe cei tineri cu lucrurile pe care noi de mult timp le-am recunoscut într-un anumit fel şi le-am considerat drept bune. Am fost o dată într-o excursie cu automobilul cu Max, fiica mea Rosalind şi o prietenă de-a ei la castelele de pe Loara. Prietena fiicei mele aprecia toate castelele după un singur criteriu: se uita de jur împrejur cu ochi experimentaţi şi spunea: „Grozave petreceri puteau să facă aici, nu-i aşa?” Niciodată nu m-am gândit la castelele de pe valea Loarei ca fiind bune pentru festivităţi. Dacă reflectez bine observaţia era dibace. Într-adevăr, vechii regi şi nobilii Franţei foloseau castelele pentru festivităţi. Morala (de vreme ce am fost astfel crescută ca să văd mereu aspectul moral al lucrurilor): nu eşti niciodată prea bătrân pentru a învăţa ceva. Există mereu puncte de vedere noi care ţi se prezintă pe neaşteptate.

Dar toate acestea m-au îndepărtat foarte mult de Egipt. Un lucru conduce la un altul şi apoi la altul, şi de ce nu ar fi aşa? Acum, îmi dau seama că iarna aceea în Egipt a rezolvat multe probleme din viaţa noastră. Mama fiind obligată să asigure unei fiice o viaţă socială, neavând aproape nici un ban pentru asta, a descoperit o soluţie, iar eu am izbutit să-mi înving stângăcia. În limbajul vremii: „ştiam cum să mă comport”. Felul nostru de viaţă este acum atât de diferit, încât pare aproape imposibil să-l explic.

Fetele de azi nu ştiu nimic despre arta flirtului. Aşa cum am mai spus, flirtul era o artă cultivată cu grijă de generaţia mea. Noi ştiam prea bine regulile de la un cap la altul. E adevărat, în Franţa, nici o tânără nu putea fi lăsată singură cu un băiat. Dar în Anglia lucrurile nu stăteau deloc

aşa. Te duceai la plimbare cu un tânăr, călăreai împreună; la o serată dansantă nu puteai însă merge singură cu un tânăr, acolo te întovărăşea mama sau vreo altă văduvă plictisită; aparenţele puteau fi satisfăcute şi prin prezenţa unei tinere femei măritate, din anturajul tău. Dacă urmai regulile, dansai, te plimbai cu partenerul tău în lumina lunii sau te duceai în seră; se formau astfel încântătoare tette-a-tette, şi, aparent, se păstra o ţinută decentă.

Era o adevărată artă să faci faţă programului impus pe atunci: eu nu eram deloc bună la aşa ceva. Mergeai la o recepţie, să presupunem că erau trei fete A, B, C, şi trei tineri D, E, F. Trebuia să dansezi cu fiecare dintre aceşti băieţi cel puţin de două ori – şi probabil că te duceai apoi la supeu cu unul dintre ei, numai dacă tu sau el nu doreaţi în mod special să evitaţi aşa ceva. Restul programului rămâne la libera ta alegere. Sunt înşiruiţi o mulţime de tineri şi dintr-o dată unii dintre ei – cei pe care nu doreşti să-i vezi în mod special – se apropie de tine. Acum începe şmecheria. Te sileşti să faci astfel încât ei să nu vadă cumva că dansurile nu sunt date toate şi, cu un aer îndoielnic, îi spui că ai putea eventual să-l înscrii la numărul 14. Dificultatea constă în faptul că trebuie să ştii să chibzuieşti bine lucrurile. Tinerii cu care ai vrea să dansezi sunt pe acolo, dar dacă vin cu întârziere carnetul tău de bal ar putea fi completat. Pe de altă parte, dacă spui prea multe minciuni primilor tineri poţi rămâne cu goluri în carnet care să nu mai fie acoperite de cei care ai dori şi atunci eşti obligată ca să nu dansezi câteva dansuri din lipsă de parteneri. Dar vai, nenorocire, când tânărul pe care l-ai aşteptat în secret îşi face dintr-o dată apariţia, căutându-te până atunci peste tot unde nu erai, trebuie să-i spui cu durere:

— Nu am decât al doilea extra şi numărul zece.

— Ei, nu puteai să aranjezi şi tu mai bine? stăruia el.

Atunci te uiţi la carnet şi te gândeşti. Ca să ştergi dansurile înscrise nu-i frumos. Nu numai gazdele şi mamele se supără, dar se supără şi băieţii. Uneori se răzbună, tăind

ei unele dansuri. Poate că, atunci când te uiţi pe lista ta cu parteneri, dai peste numele vreunui tânăr care nu s-a purtat cum trebuie cu tine, care a venit prea târziu, ori a vorbit mai mult cu o altă fată la supeu decât cu tine. Dacă lucrurile stau aşa, îl sacrifici pe bună dreptate. Câteodată, la disperare, mai sacrifici şi pe câte un băiat care dansează foarte prost şi e o adevărată nenorocire pentru picioarele tale. Dar aşa ceva nu-mi plăcea să fac, căci aveam inimă bună şi mi se părea nemilos să tratezi prost pe un biet tânăr, care, desigur, era la fel de prost tratat de luată lumea. Toată povestea era complicată, ca şi paşii unui dans. Într-un fel era destul de amuzant, dar în realitate şi destul de enervant. În orice caz, cu cât ai de-a face cu lumea, manierele se îmbunătăţesc.

Călătoria în Egipt mi-a fost de mare ajutor. Nu cred că altceva ar fi putut să mă scape atât de repede de stângăcia mea. Au fost trei luni minunate. Am cunoscut cel puţin douăzeci sau treizeci de tineri destul de bine. Cred că am fost la vreo cincizeci, şaizeci de serate dansante. Eram prea tânără şi mă distram grozav ca să ajung să mă îndrăgostesc de cineva, ceea ce a fost perfect. Am aruncat eu nişte priviri galeşe ia vreo doi colonei de o vârstă mijlocie, bronzaţi, dar aveau deja legături cu femei atrăgătoare, soţiile altor bărbaţi şi nu-i interesau fetele tinere şi insipide cu mine. Am fost plictisită de un tânăr conte austriac de o solemnitate excesivă, care îmi acorda o atenţie foarte serioasă. Îl evitam cât puteam mai mult, dar reuşea întotdeauna să mă găsească şi să mă invite la un vals. Valsul, aşa cum am spus, e un dans care nu-mi place, iar valsatul contelui era de o calitate superioară şi consta din schimbări mari de direcţie în plină viteză, ceea ce mă ameţea întotdeauna încât mi-era teamă că o să mă dea jos. Aceste schimbări de direcţii în timpul dansului erau considerate la clasa de dans a domnişoarei Hickey ca nefiind prea frumoase, aşa că nu le exersasem prea mult.

Contele a declarat apoi că ar vrea să aibă plăcerea de a sta puţin de vorbă cu mama. Presupun că aceasta era modalitatea lui de a arăta că intenţiile pe care le avea erau serioase. Bineînţeles că a trebuit să-l duc la mama care îşi făcea penitenţa rezemată de perete, căci pentru ea, fără tăgadă, era un chin să stea acolo. Contele s-a aşezat lângă ea şi i-a făcut conversaţie foarte solemn, cred că cel puţin douăzeci de minute. După aceea, când am ajuns acasă, mama mi-a reproşat supărată:

— Ce te-a făcut să-l aduci pe micul austriac să vorbească cu mine? Nu mai puteam scăpa de el.

Am asigurat-o că nu am avut încotro, pentru că a stăruit.

— Ei bine, Agatha, altădată să potriveşti lucrurile mai bine. N-am nevoie de tineri care să vină să stea de vorbă cu mine. Fac aşa ca să fie politicoşi şi să producă o impresie bună.

I-am spus că era un om îngrozitor.

— Este chipeş, bine crescut şi un bun dansator, a replicat mama.

— Dar îţi mărturisesc că-l găsesc teribil de plictisitor.

Cei mai mulţi dintre prietenii mei erau tineri sublocotenenţi, prietenia noastră era pătimaşă, dar neserioasă. Îi urmăream jucând polo, îi stimulam dacă nu jucau bine sau îi aplaudam dacă era cazul; ei îşi dădeau silinţa să apară cât mai abili în faţa mea. Îmi venea mai greu să vorbesc cu cei care erau ceva mai în vârstă. Am uitat o sumedenie din numele de atunci, îmi amintesc însă de un căpitan Hibberd, care dansa cu mine destul de des. A fost o adevărată surpriză pentru mine, când mama, foarte indiferentă, mi-a spus când eram pe vapor de la Cairo spre Veneţia:

— Căpitanul Hibberd vroia să se însoare cu tine, bănuiesc că ştii?

— Ce?! am întrebat eu surprinsă. Nu mi-a propus şi nici nu mi-a spus vreodată nimic.

— Dar mi-a spus mie, a răspuns mama.

— Ţie? am întrebat plină de mirare.

— Da, mi-a mărturisit că era foarte îndrăgostit de tine şi m-a întrebat dacă nu socotesc că eşti prea tânără pentru asta. Apoi mi-a spus că regreta că nu ţi s-a adresat.

— Şi tu ce i-ai spus? am întrebat eu.

— I-am spus că sunt sigură că nu eşti îndrăgostită de el şi că nu avea rost să mai insiste, îmi explică ea.

— O, mamă! am exclamat indignată. Cum ai putut spune aşa ceva?

Mama mă privi surprinsă.

— Vrei să spui că-ţi plăcea? întrebă ea. Ai fi vrut să te măriţi cu el?

— Nu, desigur că nu. Nici prin gând nu-mi trecea să mă mărit cu el, dar totuşi, cred că trebuie să mă laşi să mi se facă mie personal propunerea.

Mama m-a privit foarte uimită, apoi a recunoscut, cu eleganţă, că greşise şi a continuat:

— E mult timp de când eram ca tine. Dar înţeleg punctul tău de vedere. Da, ai dreptate, unei fete îi place să i se adreseze direct o cerere de căsătorie.

Câtva timp am fost necăjită din pricina asta. Vroiam să ştiu cum te simţi când eşti cerută în căsătorie. Căpitanul Hibberd era arătos, nu era deloc plictisitor, dansa bine, avea o situaţie materială bună – ce păcat că nu m-am gândit la posibilitatea de-a mă mărita cu el. Presupun că, aşa cum se întâmplă adesea, dacă nu-ţi place un băiat, dar el te place, decade numaidecât în ochii tăi, pentru că atunci când sunt îndrăgostiţi băieţii reuşesc să arate ca nişte prostănaci. Dacă o fată este atrasă de un asemenea băiat se simte flatată de înfăţişarea lui şi nu-i pasă, dar când nu o interesează, şi-l scoate din gând. Aceasta este una din cele mai mari nedreptăţi ale vieţii. Femeile, când sunt îndrăgostite, arată de zece ori mai frumoase decât în mod obişnuit: ochii le strălucesc, obrajii le sunt îmbujoraţi, părul capătă un luciu special, conversaţia lor este mai vie şi mai spirituală. Şi bărbaţi care nu le-au dat nici o atenţie până atunci încep să se uite mai cu atenţie la ele.

Aceasta a fost prima mea cerere în căsătorie total nesatisfăcătoare. A doua a venit din partea unui tânăr care avea aproape doi metri. Mi-a plăcut foarte mult şi am fost buni prieteni. Îmi pare bine că nu s-a gândit să se apropie de mine prin mama. A avut mai multă minte. A aranjat să se întoarcă pe acelaşi vapor cu noi de la Alexandria la Veneţia. Mi-a părut rău că n-am ţinut mai mult la el. Am continuat să ne scriem, câtva timp, dar mai apoi l-au trimis în India. Dacă l-aş fi întâlnit puţin mai târziu poate că l-aş fi iubit mai mult.

Pentru că sunt acum la acest subiect al cererii în căsătorie, mă întreb dacă în adolescenţa mea bărbaţii erau cu adevărat înclinaţi să facă asemenea cereri. Tare teamă mi-e că multe dintre propunerile de căsătorie pe care nu le-am primit erau total aiurite. Am o bănuială că dacă aş fi acceptat, respectivul s-ar fi înfricoşat şi n-ar mai fi fost în stare să facă faţă până la urmă. Am răspuns o dată aşa unui tânăr ofiţer de marină. Mă conducea acasă, de la o recepţie unde fusesem împreună, la Torquay, când dintr-o dată m-a cerut în căsătorie. I-am mulţumit şi i-am spus că nu accept, adăugând:

— Nu cred, de fapt, că doreşti într-adevăr acest lucru.

— O, ba da, ba da!

— Nu cred, totuşi. Nu ne cunoaştem decât de zece zile şi în orice caz nu văd de ce ai dori să te însori atât de tânăr. Şi apoi ştii că ar fi foarte prost pentru cariera dumitale.

— Da, desigur, asta, într-o oarecare măsură, e drept.

— E o adevărată prostie să propui aşa ceva unei fete. Trebuie să o recunoşti singur. Ce te-a îndemnat să o faci?

— Mi-a venit aşa, dintr-o dată, spuse tânărul. M-am uitat la tine şi mi-a venit.

— Ei bine, am continuat eu, cred ca nu e deloc potrivit să o mai faci cu nimeni. Trebuie să ai mai multă grijă. Da?

Ne-am despărţit în termeni civilizaţi, prozaici.

II

Povestindu-mi viaţa, sunt surprinsă de felul cum pare că, atât eu cât şi toţi ceilalţi, am fi fost foarte bogaţi. Evident că azi, pentru a fi în stare să faci aceleaşi lucruri, trebuie să ai mult mai mulţi bani, dar la drept vorbind, toate prietenele mele proveneau din case cu venituri modeste. Cei mai mulţi dintre părinţii lor nu aveau trăsură şi nici nu-şi cumpăraseră încă automobilul – noutatea de atunci. Pentru asta trebuia să fii bogat.

Fetele nu posedau de obicei mai mult de trei rochii de seară, şi acestea trebuiau să ţină câţiva ani. Pălăriile le dădeai în fiecare an cu vopsea pentru pălării – costa un şiling o sticlă. Când ne duceam la Garden Parties, la tenis sau la reuniuni, după-masa, mergeam pe jos. Seara, la o serată dansantă, într-o casă la ţară, închiriam o trăsură. La Torquay nu se dădeau prea multe serate dansante particulare, decât în vremea sărbătorilor de Crăciun. Exista tendinţa să se invite oaspeţi la regata şi balul din august şi se mai ţineau câteva serate dansante prin unele din casele mari. Am fost la câteva petreceri la Londra, în iunie şi iulie; nu la multe, căci nu aveam cunoştinţe la Londra. Dar uneori mergeam la recepţii organizate în anumite scopuri, la care se cumpărau bilete dinainte, noi, de obicei, formând un grup de şase persoane. Dar niciuna din acestea nu implica cheltuieli prea mari.

Mai erau apoi recepţiile din unele case de la ţară. Prima dată m-am dus plină de nervi la nişte prieteni, în Warwickshire. Erau mari vânători. Constance Ralston Patrick, amfitrioana, nu vâna. Se ducea cu vânătorii la locurile unde se strângeau într-o trăsură trasă de un ponei şi mergeam şi eu cu ea. Mama îmi interzisese categoric să încalec: „Nu te pricepi la călărie”, repeta ea. „Ar fi fatal dacă ai încăleca şi ai răni un cal valoros al cuiva”. În orice caz, nu mi-a oferit nimeni un cal, aşa că poate a fost mai bine.

Călăria şi vânătoarea mea s-au limitat la districtul Devonshire, ceea ce însemna a urca şi coborî nişte creste şi

nişte dealuri, ca în Irlanda, călare pe un cal închiriat de la un grajd, animal deprins să poarte pe spate călăreţi nepricepuţi. Calul ştia mai mult decât mine. Călăream femeieşte, evident, arareori vedeai pe atunci o femeie călărind ca un bărbat. Te simţeai mult mai sigură călărind într-o parte. Prima dată când am încercat să încalec bărbăteşte am avut un teribil sentiment de insecuritate.

Familia Ralston Patrick era foarte amabilă cu mine, îmi spunea „The Pinkling" (Rozalia), probabil pentru că aveam multe rochii roz. Robin mă tachina întruna, iar Constance îmi dădea sfaturi de persoană matură. Când m-am dus prima oară acolo aveau o fetiţă delicioasă, de vreo trei, patru anişori. Petreceam mult timp jucându-mă cu ea. Constance era o peţitoare înnăscută. Acum îmi dau seama că în timpul vizitelor mele de atunci erau întotdeauna prin preajma mea o seamă de tineri drăguţi de însurat. Uneori nu mai ţineam seama de nici o regulă când călăream, îmi aduc aminte că într-o zi am făcut un galop cu nişte prieteni ai lui Robin. Cum s-a hotărât în ultimul moment nu am avut timpul să-mi pun costumul de călărie; eram îmbrăcată cu o rochie obişnuită, imprimată. Părul nu era bine strâns în vârful capului. Purtam ca toate fetele de pe atunci bucle false. La întoarcere, când călăream pe străzile satului, părul mi s-a desfăcut complet şi am început să-mi semăn zulufii pe drum. A trebuit să mă întorc pe jos să-i culeg. În mod cu totul neaşteptat aceasta a produs o reacţie plăcută în favoarea mea. Robin m-a informat, după aceea, că unul dintre cei mai buni vânători din Warwickshire i-a spus, încântat: „Ce fată drăguţă aveţi la voi. Mi-a plăcut cum s-a comportat când tot părul acela, fals i-a căzut. Nu i-a păsat deloc. S-a dus frumuşel înapoi şi l-a cules râzând în hohote. Grozavă fată." Lucrurile care fac impresie bună asupra oamenilor sunt într-adevăr foarte ciudate.

O altă plăcere a şederii mele la familia Ralston Patrick o constituia faptul că aveau un automobil. Nu pot să vă spun ce tulburare a produs automobilul în 1909. Automobilul era

comoara nepreţuită a lui Robin, iar faptul că mereu se strica făcea ca pasiunea lui pentru vehicul să fie şi mai mare. Îmi amintesc că, într-o zi, am făcut o excursie la Banbury. Plecarea a fost pregătită ca o expediţie la Polul Nord. Am luat pături mari şi groase, eşarfe şi şaluri suplimentare pentru a le înfăşură în jurul capului, coşuri cu provizii şi câte şi mai câte. La expediţie au luat parte Robin, Bill, fratele lui Constance, şi cu mine.

Ne-am luat un cald rămas bun de la Constance, ea ne-a sărutat pe toţi, ne-a rugat să fim cu grijă şi ne-a asigurat că la întoarcere ne va aştepta cu supă fierbinte şi tot felul de lucruri reconfortante. Banbury era la vreo 40 km depărtare, dar parcă ne duceam la capătul pământului.

Am parcurs mai bine de zece kilometri foarte fericiţi, cu grijă, mergând cu cel mult patruzeci de km pe oră, fără nici o supărare. Dar asta nu era decât începutul. În fine, am sosit la Banbury, după ce am schimbat o roată şi am încercat să găsim un garaj pe undeva, dar garajele pe atunci erau puţine şi la mare depărtare unele de altele. În cele din urmă am ajuns acasă pe la 7 seara, extenuaţi, îngheţaţi până la măduva oaselor, flămânzi, căci terminasem proviziile de mult. Şi acum consider acea zi ca una din cele mai aventuroase din viaţa mea. Am stat pe marginea unui şanţ lângă drum mult timp într-un vânt de gheaţă, încurajându-i pe Robin şi Bill care erau cu manualul deschis lângă ei, încurcaţi în cric, roată de rezervă, cauciucuri şi diferite piese despre care habar n-aveau până atunci. Într-o zi m-am dus cu mama în Sussex şi am luat dejunul cu familia Barttelot. Fratele lui Lady Barttelot, domnul Ankatell, lua şi el parte la dejun. Avea un automobil foarte puternic, a cărui imagine dăinuie în mintea mea ca fiind de vreo cincizeci de metri lungime, cu tuburi enorme care ieşeau în afară peste tot. Dar el era un automobilist iscusit. Ne-a invitat să ne conducă cu automobilul la Londra. „Nu e nevoie să vă duceţi cu trenul – acel vehicul mizerabil – vă conduc eu cu automobilul înapoi”. Eram în al nouălea

cer. Lady Barttelot mi-a împrumutat o caschetă pentru automobil, aşa cum se purtau pe atunci – ceva plat între bereta de iahting şi cea a ofiţerilor germani, legată cu nişte văluri. Ne-am suit în monstru, s-au îngrămădit în jurul nostru câteva pleduri suplimentare şi am pornit-o ca vântul. Atunci toate automobilele erau deschise. Ca să-ţi facă plăcere trebuia să fii destul de rezistent. Evident eram destul de rezistentă la acea vreme, căci exersam în mijlocul iernii la pian în camere neîncălzite şi devenisem imună la vânturile ca gheaţa.

Domnul Ankatell nu se mulţumea să respecte viteza de vreo 30 km pe oră, care era cea obişnuită pe atunci, ci cred că am atins chiar şi 80 km pe oră pe drumurile din Sussex. La un moment dat a început să strige: „Priviţi acolo, în spate. Priviţi dincolo de gardul acela viu. Vedeţi tipul acela, cum se ascunde acolo? Ah, păcătosul! Nemernicul! Este o cursă a poliţiei. Nemernicii ăştia se pitesc după tufişuri şi apoi ies de acolo şi măsoară viteza”.

De la 70-80 km am ajuns la vreo 20 pe oră; ne târam ca melcul. Domnul Ankatell chicotea fericit. „Asta i-a spulberat speranţele”.

Domnul Ankatell mi s-a părut o persoană care se alarmează uşor, dar îmi plăcea automobilul lui. Era roşu deschis, un monstru care făcea să-ţi palpite inima.

Mai târziu m-am dus la familia Barttelot ca să vedem cursele de cai de la Goodwood. Cred că asta a fost singura vizită într-o casă la ţară care nu mi-a plăcut Toţi cei veniţi acolo erau mari amatori de curse şi termenii şi limbajul lor îmi erau total de neînţeles. Pentru mine cursele însemnau să stai în picioare ore de-a rândul, să porţi o pălărie greu de stăpânit, cu flori, care la fiecare suflare de vânt mi se smulgea din cap, scoţându-mi cele şase ace, şi pantofi de piele cu tocuri înalte, în care picioarele şi gleznele mele se umflau din pricina căldurii. Din când în când trebuia să pretind că sunt foarte entuziasmată, în timp ce fiecare striga „Au pornit!” şi se înălţau pe vârful picioarelor pentru

a privi la patrupedele care şi dispăruseră din câmpul vizual. Unul dintre bărbaţi m-a întrebat, cu amabilitate, dacă vreau să parieze ceva pentru mine. L-am privit îngrozită. Sora domnului Ankatell, care se ocupa de toată lumea în calitatea ei de gazdă, l-a dojenit:

— Lasă prostiile, fata nu pariază!

Apoi mi s-a adresat mie cu bunătate:

— Ascultă, o să pun câte cinci şilingi pentru tine la toate pariurile mele. Nu da nici o atenţie celorlalţi. Când am descoperit că de fiecare dată pariau câte 20-25 de lire mi s-a făcut părul măciucă! Dar gazdele erau întotdeauna drăguţe cu fetele tinere în chestiuni de bani. Ştiau că puţine fete aveau bani de aruncat. Chiar cele bogate, sau cele care proveneau din case bogate, dispuneau de sume moderate pentru îmbrăcămintea lor: cincizeci sau o sută de lire pe an. Aşa că gazdele aveau o grijă specială faţă de fete. Uneori erau îndemnate să joace bridge, dacă cineva le ajuta şi răspundea pentru datoriile lor, dacă pierdeau, în felul acesta nu aveau sentimentul că sunt în afară şi în acelaşi timp erau asigurate că nu vor pierde sume de bani de care nu puteau dispune.

Prima mea întâlnire cu aceste curse de cai nu m-a încântat deloc. Când m-am întors acasă, la mama, i-am spus că tot ceea ce doresc este să nu mai aud cuvintele „Au pornit!” Dar după un an devenisem şi eu o pasionată de curse şi cunoşteam şi caii care alergau. Mai târziu am stat cu familia lui Constance Ralston Patrick în Scoţia, unde tatăl ei avea un mic grajd de cai de curse. Acolo am fost iniţiată mai deplin în acest sport şi am fost luată la mai multe vânători mai mici care au început, destul de repede, să mă amuze.

Goodwood, bineînţeles, a fost mai mult ca o petrecere în grădină – o petrecere care a ţinut mult prea mult. Se făceau o mulţime de farse, un fel de distracţie cu care nu fusesem obişnuită până atunci. Intrau unii în camerele altora, aruncau lucrurile afară pe fereastră, ţipau, râdeau. Nu mai erau şi alte fete pe-acolo; întâlneam doar tinere femei

măritate şi ele formau grupul amatorilor de curse. Un colonel mai în vârstă, de vreo 60 de ani, a dat odată buzna în camera mea, strigând:

— Acum să ne distrăm puţin şi cu bebe-ul. A luat din dulap una din rochiile mele de seară – una destul de copilărească, roz, cu panglicuţe – şi a aruncat-o pe fereastră, spunând: „Prindeţi, prindeţi. Iată un trofeu din partea celui mai tânăr membru al grupului!”

Am fost foarte supărată. Rochiile de seară erau lucruri foarte importante pentru mine, de care aveam mare grijă; le păstram, le curăţăm, le reparam şi iată acum că una dintre ele era aruncată ca o minge de fotbal. Sora domnului Ankatell, şi încă o altă doamnă, mi-au venit în ajutor, spunându-i că nu trebuia să-l necăjească pe bietul copil. Am fost foarte mulţumită când am plecat de acolo. Totuşi, fără îndoială a fost o experienţă bună pentru mine.

Printre atâtea asemenea recepţii îmi mai amintesc de una, imensă, la o casă de la ţară, închiriată de domnul şi doamna Park-Lyle. Domnul Park-Lyle era numit Regele Zahărului. Am întâlnit-o pe doamna Park-Lyle la Cairo. Cred că avea 50-60 de ani pe atunci, dar de la distanţă părea o tânără femeie chipeşă de 25 de ani. Până atunci nu văzusem încă prea multe persoane fardate. Doamna Park-Lyle era o apariţie foarte frumoasă, cu părul ei negru minunat aranjat, cu faţa machiată în mod superb (comparabil aproape cu aceea a reginei Alexandra), nuanţele de roz şi albastru pastelat pe care le purta, precum şi întreaga ei înfăţişare constituiau triumful artei asupra naturii. Era o femeie de o mare bunătate, căreia îi plăcea să aibă mulţi prieteni tineri în casa ei.

M-am simţit foarte atrasă de unul din tinerii pe care i-am cunoscut acolo, ucis mai târziu în războiul din 1914-1918. Deşi nu-l prea interesam, nutream speranţa de a mă apropia mai mult de el. Am fost totuşi urmărită cu insistenţă de un alt militar, un infanterist, care nu mă slăbea o clipă, stăruind mereu să joc tenis cu el sau croquet şi toate

celelalte. Exasperarea mea creştea zi de zi. Uneori deveneam, extrem de nepoliticoasă cu el, dar părea că nu observă nimic. Mă întreba dacă am citit cutare sau cutare carte, oferindu-se să mi le trimită. Vroia să ştie dacă voi fi la Londra şi voi accepta să merg cu el la nişte jocuri de polo.

Toate răspunsurile mele negative nu-l deranjau deloc. Când a venit ziua plecării trebuia să iau un tren devreme, dimineaţa, ca să mă duc la Londra, iar de acolo să schimb trenul pentru Devon. Doamna Park-Lyle mi-a spus, după micul dejun, că domnul S. – nu pot să-mi amintesc numele – o să mă conducă la gară.

Din fericire, gara nu era prea departe. Aş fi preferat să mă duc cu unul din automobilele familiei Park-Lyle, evident; aveau o grămadă de automobile. Presupun că domnul S. Îi sugerase gazdei să mă conducă şi ea şi-a închipuit că lucrul acesta îmi făcea plăcere. Ce eroare. Am sosit la gară când intra expresul de Londra. S. M-a instalat confortabil în locul din colţ al unui vagon de clasa a II-a gol. I-am spus la revedere pe un ton prietenesc, uşurată că scăpăm de el. Apoi când trenul a pornit, a apucat mânerul uşii, l-a răsucit, a deschis-o şi a sărit în vagon.

— Merg şi eu la Londra, mi-a spus el.

M-am uitat la chipul lui cu gura căscată.

— Dar nu ai nici un bagaj la dumneata.

— Ştiu, ştiu, dar n-are importanţă.

S-a aşezat în faţa mea, aplecându-se înainte, cu mâinile pe genunchi şi uitându-se fix ia mine, cu o privire feroce.

— Mă gândisem să amân totul până te voi întâlni din nou la Londra. Dar nu mai pot aştepta. O să-ţi spun acum. Sunt îndrăgostit nebuneşte de tine, trebuie să mă însor cu tine. Din primul moment, când te-am văzut coborând la masă, am ştiut că erai femeia pe care o aşteptam.

A trecut câtva timp până când am putut să întrerup şuvoiul lui de cuvinte şi apoi i-am zis cu răceală:

— Este foarte amabil din partea dumitale, domnule S., şi apreciez acest lucru, dar, regret, răspunsul este nu.

A protestat vreo cinci minute, cerându-mi în cele din urmă să las cel puţin lucrurile aşa, să rămânem prieteni şi să ne întâlnim din nou. I-am spus că ar fi mult mai bine să nu ne mai întâlnim deloc, şi în ceea ce mă privea nu-mi putea schimba părerea. Am spus-o atât de categoric, încât a fost obligat să se supună. S-a lăsat pe spate, cuprins de amărăciune. Puteţi să vă închipuiţi un moment mai nepotrivit pentru a cere o fată în căsătorie? Iată-ne acolo închişi într-un compartiment gol, fără coridor – pe atunci vagoanele nu aveau coridoare – în drum spre Londra, timp de cel puţin două ore şi ajungând la un asemenea impas încât nu mai aveam ce ne spune. Niciunul din noi nu avea nimic de citit. Şi acum, când mă gândesc la el, simt cum nu-mi plăcea şi nu simţeam nici acel sentiment de gratitudine pe care, de obicei, fiecare îl simte pentru cineva care-l iubeşte cu adevărat. Sunt convinsă că era un om bun şi poate că asta îl făcea atât de plicticos.

Îmi amintesc că am fost şi la nişte vechi prieteni de-ai bunicii, în Yorkshire, la familia Matthews, tot în timpul unor curse de cai. Doamna Matthews vorbea fără întrerupere, mereu în panică. Până când am ajuns acolo eram destul de familiarizată în privinţa curselor şi chiar începuse să-mi placă. De altfel păstrez şi o mică amintire de atunci, o prostioară, aşa cum se întâmplă adesea. Aveam o haină şi o fustă, cumpărate special pentru această ocazie. Mă simţeam foarte mulţumită de cum arătam în această ţinută. Erau făcute dintr-un tweed verde cafeniu de bună calitate. Fusese cumpărat de la o bună casă de modă. Era un lucru dintre acelea pe care mama spunea, că merita să cheltuieşti bani, pentru că o fustă şi o haină bună îţi ţineau ani de zile. Acest costum l-am purtat cel puţin şase ani. Haina era lungă şi avea un guler din catifea. Aveam şi o tocă elegantă, din catifea, în nuanţe de cafeniu-verzui cu o pană, o aripă de pasăre. Nu am nici o fotografie în acest costum – dacă ar fi, aş găsi-o – şi fără îndoială că arătam tare ridicolă, dar imaginea pe care o păstrez este aceea a unei persoane elegante, sportive, bine îmbrăcată.

Culmea bucuriei mele am atins-o când, la gara unde trebuia să schimb trenul (cred că trebuie să fi venit din Cheshire, unde fusesem la sora mea), sufla un vânt rece şi şeful gării s-a apropiat de mine şi m-a întrebat dacă nu aş vrea să aştept în biroul lui. „Poate”, adăugă el, „camerista dumneavoastră ar vrea să aducă aici caseta cu bijuterii sau alte lucruri de valoare”. Niciodată în viaţa mea nu am călătorit cu o cameristă şi nici nu posedam o casetă cu bijuterii, dar am fost foarte flatată de acest tratament, punându-l pe socoteala eleganţei degajate de toca mea. Am răspuns că de data asta camerista mea nu era cu mine. Nu m-am putut opri să nu adaug „de data asta”, ca nu cumva să scad în ochii lui, dar am acceptat cu recunoştinţă invitaţia şi am stat în faţa unui foc plăcut, schimbând cu el tot felul de platitudini amabile despre vreme. A venit trenul următor şi am fost condusă şi suită cu multă ceremonie. Dar

de vreme ce călătoream în clasa a doua şi nu într-a-ntâia nu puteam fi suspectată de mare bogăţie sau de vreo influenţă.

Casa în care locuia familia Matthews se nume Thorpe Arch Hall. Domnul Matthews era cu mult mai în vârstă decât soţia sa; el trebuia să fi avut vreo şaptezeci de ani – era un om foarte drăguţ, cu un păr stufos şi alb, mare iubitor de curse şi, la vremea lui, de vânătoare. Deşi ţinea foarte mult la soţia lui, ea îl enerva. Într-adevăr, când mă gândesc la el, mi-l amintesc spunând iritat: „Fir-ar al naibii, nu mă zăpăci, draga mea Addie, fir-ar al naibii, nu mă zăpăci!”

Doamna Matthews era de felul ei neliniştită şi pisăloagă. Vorbea şi se tot agita de dimineaţa şi până seara. Avea o inimă bună, dar uneori o găseam tare nesuferită. L-a sâcâit atât pe bietul Tommy, încât acesta a invitat un vechi prieten să locuiască permanent cu ei, colonelul Wallenstein. Vecinii îi spuneau cu toţii „al doilea soţ al doamnei Matthews”. Sunt convinsă că nu era deloc „celălalt bărbat” sau „iubitul soţiei” domnului Matthews. Colonelul Wallenstein îi era foarte devotat lui Addie Matthews; cred că ea a fost pasiunea vieţii lui dintotdeauna, dar bănuiesc că l-a ţinut în permanenţă acolo unde a dorit, ca pe un prieten convenabil, platonic, manifestând o devoţiune romantică. În orice caz, Addie Matthews a dus o viaţă foarte fericită cu cei doi bărbaţi ai ei atât de devotaţi, îi făceau pe plac şi aranjau lucrurile aşa fel încât să aibă întotdeauna ce dorea.

Când mă aflam la ei am întâlnit-o pe Evelyn Cochran, soţia lui Charles Cochran. Era o făptură mignonă cu ochi mari, albaştri şi păr blond. Avea pantofi eleganţi, dar total nepotriviţi pentru ţară, pentru care Addie nu o ierta niciodată reproşându-i mereu: „Zău aşa, Evelyn, nu înţeleg de ce nu-ţi aduci pantofi cum trebuie? Uite la tălpile astea, fibre de lemn şi carton, bune numai pentru Londra”. Evelyn îi arunca o privire tristă cu ochii ei mari albaştri. Îşi petrecea viaţa aproape în întregime la Londra, învăluită în preocupările unei profesiuni teatrale. Mi-a spus că a sărit pe fereastră pentru a fugi cu Charles Cochran care nu

fusese deloc agreat de familia ei. Avea pentru el o adoraţie care arareori o întâlneşti. Îi scria în fiecare zi dacă lipsea de acasă. Cred că şi el, cu toate numeroasele aventuri pe care le avusese, a iubit-o întotdeauna. A suferit mult în timpul vieţii cu el, căci cu o asemenea dragoste ca a ei, gelozia trebuie să fi fost greu de învins Dar cred că simţea că merita. Să ai o asemenea pasiune care să dăinuie toată viaţa pentru o fiinţă este un privilegiu, indiferent cât trebuie să suporţi pentru ea.

Ea era nepoata colonelului Wallenstein. Nu-i plăcea însă unchiul ei deloc, după cum nu o putea suferi nici pe Addie Matthews, dar ţinea foarte mult la bătrânul Tom. „Niciodată nu mi-a plăcut unchiul meu”, îmi spune ea. „E unul din oamenii cei mai obositori de pe lume. Cât despre Addie, o găsesc cea mai exasperantă şi prostănacă femeie pe care am întâlnit-o vreodată. Nu poate lăsa pe nimeni în pace, ceartă pe toată lumea, îi manevrează pe toţi, mereu are ceva de făcut şi nu stă liniştită nici o clipă.”

III

După şederea noastră la Thorpe Arch, Evelyn Cochran m-a invitat la ei, la Londra. M-am dus, plină de timiditate la început, dar am fost numaidecât foarte încântată să aud tot felul de bârfe din lumea teatrului. Tot atunci, pentru prima dată în viaţa mea, mi-am dat seama că pictura reprezenta ceva. Charles Cochran era foarte îndrăgostit de pictură. Când am văzut tabloul lui Degas cu balerina am simţit că a răscolit ceva în mine ce nu bănuiam că există. Nu sunt de acord cu obiceiul de a duce tinerele fete pe la galeriile de artă, vrând-nevrând. Asta nu dă niciodată rezultatul dorit, decât dacă acele fete au în ele o anumită înclinaţie şi sensibilitate artistică. De altminteri, pentru ochiul nepregătit sau fără simţ artistic, faptul că marii maeştri seamănă între ei este un lucru cât se poate de deprimant. Mie arta mi-a fost vârâtă pe gât; mai întâi am fost obligată să desenez şi să pictez, într-o vreme când nu-mi plăcea

deloc aşa ceva, şi apoi având un fel de obligaţie morală să apreciez arta care mi se impunea.

O prietenă a noastră din America, şi ea o mare iubitoare de pictură, de muzică şi tot felul de alte manifestări culturale, venea foarte des la Londra; era nepoata naşei mele, doamna Sullivan şi făcea parte din familia Pierpoint Morgan. May era o persoană foarte drăguţă, dar avea o afecţiune oribilă: o guşă foarte nearătoasă. Cred că trebuie să fi avut vreo patruzeci de ani, când am văzut-o prima oară. Atunci nu exista remediu pentru guşă; operaţia era considerată ca fiind prea periculoasă. Dar într-o bună, când May a sosit la Londra, i-a spus mamei că se ducea la o clinică din Elveţia ca să se opereze.

Aranjase totul în, acest sens. Un chirurg faimos, mare specialist, i-a spus: „Mademoiselle, n-aş sfătui nici chiar un bărbat să facă această operaţie: se face cu anestezie locală, pentru că în timpul operaţiei pacientul trebuie să vorbească neîncetat. Nervii bărbaţilor nu sunt suficient tari pentru a suporta asta, iar femeile nici nu îndrăznesc să facă aşa ceva. Operaţia durează, poate o oră sau mai mult, dar în timpul ăsta trebuie să vorbiţi. Aveţi curajul?”

May ne-a spus că s-a uitat ţintă la el, a rămas pe gânduri un minut sau două şi apoi a spus cu hotărâre, că da, avea curajul.

— Cred că e bine să încerci, May, a încurajato mama. Va fi un mare chin pentru tine, dar dacă reuşeşte se va produce o asemenea schimbare în viaţa ta, încât va merita orice suferinţă.

La timpul potrivit am primit veşti de la May din Elveţia: operaţia reuşise. Părăsise clinica şi se afla în Italia, într-o pensiune la Fiesole, lângă Florenţa. Avea să rămână acolo o lună, după care se întorcea în Elveţia pentru un control. A întrebat-o pe mama dacă vroia să-mi dea voie să mă duc să stau cu ea să văd Florenţa cu arta şi arhitectura ei minunată. Mama a fost de acord şi s-au făcut pregătirile necesare pentru plecarea mea. Bineînţeles că eram foarte

emoţionată. Cred că aveam pe atunci vreo 16 ani. Cu trenul cu care plecam eu călătorea şi o doamnă cu fiica ei. Le-am fost încredinţată de către agentul de la Cook, în gara Victoria, şi am pornit. Am avut noroc într-o privinţă: atât mama cât şi fiica se simţeau rău în tren dacă nu stăteau cu faţa spre locomotivă. De vreme ce mie nu-mi păsa cum stau, am dispus de toată cealaltă banchetă a compartimentului unde m-am putut întinde. Niciuna din noi nu şi-a dat seama de diferenţa de orar, aşa încât, când în zorii zilei am ajuns la frontieră şi trebuia să schimb trenul, încă dormeam. Am fost împinsă în grabă de conductor şi coborâtă pe peron, iar mama şi fiica mi-au strigat rămas bun. Adunându-mi lucrurile m-am dus să iau celălalt tren şi imediat am început călătoria prin munţi, în Italia.

Stengel, camerista lui May, mă aştepta la gară, la Florenţa. Am luat tramvaiul şi am ajuns la Fiesole. Ziua era inexprimabil de frumoasă, cu migdali şi piersici în floare, cu acele flori delicate, albe şi roz, pe ramurile goale ale copacilor. May locuia într-o vilă şi a ieşit în întâmpinarea mea cu o faţă strălucitoare. Nu am văzut încă niciodată o femeie arătând atât de fericită. Mi se părea curios să o văd fără punga aceea oribilă de carne care-i ieşea de sub bărbie. I-a trebuit într-adevăr foarte mult curaj, aşa cum o prevenise doctorul. Mi-a spus că o oră şi douăzeci de minute a trebuit să stea pe un scaun într-o poziţie foarte incomodă, cu picioarele legate, în timp ce chirurgii tăiau la gâtul ei şi ea le vorbea, răspunzând la întrebări, discutând, făcând grimase dacă i se spunea. După aceea, doctorul a felicitat-o, i-a spus că era una din cele mai curajoase femei pe care a văzut-o vreodată.

— Dar trebuie să vă mărturisesc, Monsieur le docteur, îi spusese ea, că la urmă credeam că o să mă apuce o criză de isterie. Îmi venea să urlu, să strig, să plâng şi să zbier că nu mai pot suporta.

— Ei, i-a răspuns doctorul Roux, dar n-aţi făcut aşa. Sunteţi o femeie foarte curajoasă, asta e.

Aşa că May era incredibil de fericită şi a făcut tot ce a putut ca şederea mea în Italia să fie cât mai plăcută. Mă duceam să vizitez Florenţa în fiecare zi. Uneori mergea cu mine Stengel, dar cel mai adesea o tânără italiancă angajată de May venea la Fiesole şi mă escorta în oraş.

Fetele tinere trebuiau să fie cu mai multă grijă supravegheate în Italia decât în Franţa şi într-adevăr aveam tot felul de neplăceri prin tramvaie, fiind mereu ciupită de tinerii înflăcăraţi. Atunci am înghiţit o doză mare de galerii de artă şi muzee. Lacomă ca întotdeauna, lucrul pe care-l aşteptam cu cea mai mare nerăbdare era masa delicioasă de la patiserie, înainte de a lua tramvaiul înapoi pentru Fiesole.

De mai multe ori, spre sfârşitul şederii mele, May m-a întovărăşit de asemenea în pelerinajele mele artistice şi îmi aduc aminte foarte bine că, în ultima zi, când urma să mă întorc în Anglia, a fost de neabătut în hotărârea ei de a mă duce să văd o minunată Sfântă Caterina de Siena care fusese tocmai atunci curăţată. Nu ştiu dacă era la Uffizi sau la vreo altă galerie, dar May şi cu mine am galopat prin toate sălile căutând în zadar acea pictură. Adevărul e că-mi păsa prea puţin că nu am găsit-o. Eram sătulă până peste cap de toate sfintele Caterine şi revoltată de nenumăraţi sfinţi Sebastian străpunşi de săgeţi şi obosită peste măsură de fiecare sfânt în parte şi de toţi la un loc, de emblemele lor şi de morţile lor neplăcute. Îmi era lehamite de madonele pline de autosatisfacţie, special de cele ale lui Rafael. Mă simt într-adevăr jenată acum când scriu aceste rânduri, gândindu-mă ce sălbatică puteam fi sub acest aspect, dar ce să fac: gustul pentru pictura clasică se dobândeşte treptat. În timp ce goneam căutând-o pe Sfânta Caterina, îngrijorarea mea creştea. Mă gândeam dacă o să avem timp să ne ducem la patiserie ca să ne putem înfrupta cu ciocolata cu frişcă şi cu prăjiturile alea delicioase. Spuneam tot timpul:

— Nu mă interesează, zău, May dragă, nu mă interesă. Nu te mai necăji. Am văzut atâtea tablouri cu Sfânta Caterina.

— Da, dar asta, draga mea Agatha, e atât de frumoasă, o să-ţi dai seama când o s-o vezi cât de rău ţi-ar părea dacă ţi-ar scăpa…

Ştiam că n-o să-mi dau seama deloc, dar mă jenam să-i spun asta lui May. În orice caz soarta a fost de partea mea, căci am aflat că tabloul cu pricina lipsea pentru câteva luni din galerie. Aveam exact timp să fiu îndopată cu ciocolată şi prăjituri înainte de a prinde trenul. May discuta cu lux de amănunte despre preţioasele tablouri, iar eu fiind, cu înflăcărare, de acord cu ea, în timp ce înfulecam cremă şi îngheţată de cafea. Ar fi trebuit ca în scurt timp să arăt ca un purcel: umflată la faţă şi cu ochii mici, dar păstram cea mai eterică înfăţişare, fragilă, delicată, cu ochi mari, visători. Dacă m-ai fi văzut te-ai fi putut gândi că mă aşteaptă o moarte timpurie într-o stare de extaz spiritual, asemenea copiilor din cărţile victoriene cu poveşti.

Totuşi îmi era ruşine că nu eram în stare să apreciez educaţia artistică pe care mi-o făcea May. Mi-a plăcut la Fiesole, în special migdalii în floare – şi m-am distrat foarte mult cu Doodoo, un căţel de rasa Pomerania, care le întovărăşea pe May şi Stengel pretutindeni. Doodoo era mititel şi foarte deştept. May îl aducea adesea cu ea când venea în Anglia. În asemenea împrejurări îl ascundea într-un manşon mai mare al ei şi rămânea nedescoperit la vamă.

Înainte de a se întoarce la New York, May a venit la Londra şi şi-a arătat gâtul ei devenit atât de elegant. Mama şi Grannie au plâns şi au sărutat-o de mai multe ori, căci era ca un vis imposibil care s-a realizat totuşi. După ce a plecat spre New York, mama i-a spus lui Grannie:

— Ce păcat, ce mare păcat… Când te gândeşti că ar fi putut face această operaţie cu 15 ani în urmă. Trebuie să fi fost foarte prost sfătuită de cei pe care i-a consultat la New York.

Şi Grannie cu un aer gânditor a răspuns:

— Iar acum presupun că e prea târziu. N-o să se mai mărite niciodată.

Aşa că îmi pare nespus de bine să pot spune că Grannie a greşit.

Cred că May era teribil de amărâtă că nu se putuse căsători şi, că nici nu se va putea gândi la aşa ceva, acum, aşa de târziu… După câţiva ani însă am văzut că vine la Londra, aducând cu ea pe un preot, paroh la una din cele mai importante biserici episcopale din New York, un om de mare strălucire, o personalitate. I se spusese că mai avea doar un an de trăit, şi May, care fusese una din cele mai zeloase enoriaşe ale lui, a strâns bani de la întreaga parohie şi a venit cu el la Londra ca să facă un consult. I-a spus lui Grannie: „Ştii, sunt convinsă că se va restabili. Este un om foarte valoros. Face lucruri minunate la New York. A reuşit să aducă pe calea cea bună gangsteri şi jucători de cărţi, a pătruns până în cele mai teribile bordeluri şi locuri rău-famate, nu s-a temut niciodată de opinia publică sau că l-ar putea ciomăgi cineva, cele mai îngrozitoare tipuri de oameni au fost convertite de el.”

May l-a adus la dejun la Ealing. După aceea, la următoarea vizită, când a venit să-şi ia rămas bun, Grannie i-a spus:

— May, bărbatul ăsta e îndrăgostit de tine.

— Cum poţi spune un lucru atât de teribil, mătuşă? Nici nu-i trece prin minte să se căsătorească, este un celibatar convins.

— Poate că a fost cândva, replică Grannie, dar nu cred că este şi acum. Şi ce-i asta „a fi celibatar convins”? El nu e catolic. Şi nu te pierde din ochi, May.

May s-a arătat foarte surprinsă.

Totuşi un an mai târziu ne-a scris că Andrew se restabilise şi că se căsătoreau. A fost o căsătorie foarte fericită. Nimeni nu a putut fi mai bun, mai amabil, mai înţelegător decât Andrew faţă de May.

— Are atâta nevoie să fie fericită, îi spusese el cândva lui Grannie. Nu s-a putut bucura de fericire cea mai mare

parte a vieţii ei şi a fost atât de speriată încât a devenit aproape o puritană.

Andrew a avut întotdeauna o sănătate şubredă, dar a lucrat mai departe. Draga de May, îmi pare atât de bine că şi-a găsit fericirea.

IV

În 1911 am trăit o întâmplare pe care o consider fantastică. M-am suit în aeroplan. Bineînţeles că aeroplanele constituiau unul din subiectele principale de presupuneri, neîncredere, controverse şi toate celelalte. Când eram la şcoală la Paris am fost duse într-o zi să-l vedem pe Santos Dumont, străduindu-se să se desprindă de pământ, la Bois de Boulogne. După câte îmi amintesc, avionul s-a ridicat puţin, a zburat câţiva metri şi apoi a căzut. Totuşi am rămas impresionată. Au urmat apoi şi fraţii Wright, despre care citeam cu mare înflăcărare prin ziare.

Când au fost introduse taxiurile, la Londra exista deja un sistem de a fluiera după vehicule. Stăteai în uşă, trăgeai un fluierat şi venea la scară o trăsură cu patru roţi, două fluierături şi venea o şaretă cu două roţi, acea gondolă obişnuită a străzii, iar dacă scoteai trei fluierături şi erai norocos apărea acest nou vehicul cu motor, taxiul. Ţin minte, o caricatură din revista Punch, de atunci, în care o haimana care îi spunea unui valet din uşa unei case: „Încearcă să fluieri de patru ori, nene, poate vine un aeroplan.”

Acum, dintr-o dată, se părea că imaginea nu mai era chiar atât de caraghioasă sau imposibilă ca atunci. Se putea ca în curând să fie adevărată.

Când s-au petrecut cele despre care vorbesc acum, mama şi cu mine eram la nişte prieteni, la ţară, şi într-o zi ne-am dus să vedem o expoziţie de aparate de zburat, organizată de o întreprindere comercială. Am văzut avioane care se avântau în aer, făceau un cerc şi apoi coborau. Apoi a fost anunţat că un zbor costa cinci lire. M-am uitat la mama. Ochii mei erau mari şi rugători. „Oare aş putea, mamă? Ar

fi minunat!” De fapt cred că mama a fost cea cu adevărat minunată. Să stea ea acolo şi să-şi vadă copilul iubit ridicându-se cu un avion în aer. Şi pe atunci erau accidente în fiecare zi. Dar mi-a spus: „Dacă vrei într-adevăr, Agatha, du-te”.

Cinci lire era o sumă foarte mare pentru noi, dar era bine cheltuită. Ne-am dus la barieră. Pilotul s-a uitat la mine şi m-a întrebat: „Pălăria e bine legată? Perfect; hai, sus.” Zborul nu a durat decât cinci minute. Ne-am ridicat sus, am făcut câteva tururi. O, cât de minunat era! Apoi, întoarcerea, acel zbor de coborâre, fără motor, aproape pe verticală, şi din nou pe pământ. Cinci minute de extaz şi încă o jumătate de coroană pentru o fotografie. O fotografie veche, îngălbenită pe care o mai am încă, unde se poate vedea un punct pe cer, eu într-un aeroplan, la 10 mai 1911.

Prietenii sunt de două feluri. Mai întâi sunt cei care apar din propriul tău mediu. Cu aceştia ai în comun lucrurile pe care le săvârşeşti în fiecare zi. Sunt ca vechiul dans, se învârtesc, intră şi ies din viaţa ta şi tu treci prin viaţa lor. Unii îţi mai stăruie în minte, pe alţii îi uiţi. Vin apoi cei pe care i-aş descrie ca prietenii aleşi, nu prea numeroşi, aduşi laolaltă de un interes real, şi dintr-o parte şi din alta, şi care de obicei îţi rămân, dacă împrejurările permit, întreaga viaţă. Aş spune că am avut vreo şapte sau opt asemenea prieteni, majoritatea bărbaţi. Femeile au făcut întotdeauna parte din categoria mediului înconjurător.

Nu ştiu exact ce face să se lege prietenia între un bărbat şi o femeie. Bărbaţii, prin natura lor, nu doresc femei ca prieteni. O astfel de prietenie se înjgheabă dintr-un accident: bărbatul este atras de o altă femeie şi ar vrea să vorbească cu cineva despre ea. Femeile tânjesc adesea după prietenia cu bărbaţii şi sunt dispuse, pentru a o avea, să se preocupe de problemele lor sentimentale. Atunci se formează o legătură foarte stabilă şi rezistentă de prietenie; devii interesant faţă de celălalt, ca om. Există

bineînţeles şi o savoare a sexului, ca un praf de sare care condimentează.

După părerea unui doctor mai în vârstă, un prieten al meu, un bărbat se uită la fiecare femeie pe care o întâlneşte şi se întreabă cum ar fi la pat, întrebându-se eventual dacă ar fi posibil să se culce cu ea, dacă el ar dori. „Direct şi necioplit, aşa e bărbatul”, a adăugat el. „Nu consideră femeia ca pe o posibilă nevastă.”

Femeile cred că încearcă să considere pe fiecare bărbat pe care-l cunosc ca pe un soţ posibil. Nu cred că o femeie s-a uitat vreodată în jur şi s-a îndrăgostit pe moment de un bărbat. Foarte mulţi bărbaţi fac asta cu femeile.

Aveam un fel de joc de familie, inventat de sora mea şi de o prietenă a ei – se numea „Soţii Agathei”. Găseau 2-3 străini într-un local public dintre cei mai respingători şi atunci eram pusă să aleg pe unul din ei ca soţ, altfel eram pasibilă de pedeapsa cu moartea sau cu o tortură lentă.

— Şi acum, Agatha, pe care-l vrei, pe cel tânăr, gras, cu coşuri pe faţă şi cu capul care se cojeşte, sau pe cel negricios ca o gorilă, cu ochii bulbucaţi?

— O, nu pot alege pe niciunul, sunt atât de oribili.

— Trebuie, neapărat! Trebuie să fie unul dintre ei, sau de nu ace înroşite în foc te aşteaptă şi tortura cu apa.

— O, vai, atunci aleg gorila.

Până la urmă ajunsese că orice individ oribil din punct de vedere fizic era considerat drept un soţ al Agathei.

— O, ia te uită, bărbatul acela este într-adevăr urât… Un veritabil „soţ al Agathei”.

Prietena mea, cea mai de soi, era Eileen Morris, o prietenă a familiei, cu care, într-un fel, am avut toată viaţa de-a face, dar pe care nu am reuşit să mi-o apropii cu adevărat decât când aveam vreo 19 ani şi am ajuns-o din urmă, căci era cu câţiva ani mai mare decât mine. Locuia împreună cu cinci mătuşi nemăritate într-o casă spaţioasă, la malul mării, iar fratele ei era director de şcoală. Semănau foarte mult unul cu celălalt. Avea o minte foarte clară, minte mai degrabă de

bărbat decât de femeie. Tatăl ei era un om drăguţ, liniştit, cam posac; soţia lui, îmi spusese mama, fusese una dintre cele mai vesele şi mai frumoase femei pe care le văzuse vreodată. Eileen era destul de urâţică, dar avea o minte remarcabilă, fiind în stare să abordeze cele mai felurite subiecte. A fost prima persoană cu care am putut să discut idei. Era una din cele mai discrete fiinţe pe care le-am văzut vreodată. Nimeni nu a aflat niciodată nimic despre sentimentele ei. O cunoşteam de mulţi ani, dar mă întrebam adesea în ce consta viaţa ei particulară. Nu ne-am făcut niciodată confidenţe, dar de câte ori ne întâlneam aveam un subiect de dezbătut şi multe de vorbit. Scria poezii şi se pricepea foarte bine la muzică. Îmi aduc aminte de un cântec care îmi plăcea, pentru că îmi mergea la inimă melodia, dar avea cuvinte foarte stupide. I-am spus asta şi ei şi mi-a spus că ar vrea să încerce să scrie ea alte cuvinte. A făcut-o şi astfel cântecul a câştigat enorm.

Şi eu scriam poezii – poate toată lumea o făcea la vârsta mea. Unele din primele mele încercări sunt îngrozitoare, de necrezut, îmi amintesc de o poezie pe care am scris-o pe când aveam 11 ani:

I knew a little cowslip and a pretty flower too, Who wished she was a bluebell and had a robe of blue.

Ştiam o ciuboţica cucului mititică şi ce floricică drăguţă era

Ar fi vrut să fie o campanulă şi un veşmânt albastru să aibă.

Puteţi să vă închipuiţi cum continua. Şi floricica asta a avut rochia albastră şi a devenit campanulă, dar nu i-a plăcut nici aşa. Poate să dovedească ceva mai clar lipsa de talent literar? Pe la 17-18 ani, totuşi, mergea ceva mai bine. Am scris atunci o serie de poezii inspirate din legenda Arlechinului: Cântecul Arlechinului, al Columbinei, Pierrot, Pieretta. Am trimis vreo două poezii la publicaţia „The Poetry Review”. Am fost mulţumită când am primit un premiu de o guinee. Am scris o mulţime de poezii. Simţeam

dintr-o dată că mă cuprinde o emoţie subită şi atunci fugeam repede să aştern pe hârtie ce prinsese viaţă în mintea mea. Nu aveam ambiţii mari. Tot ia ce ceream eu era un premiu ocazional de la „The Poetry Review”. Am citit de curând o poezie scrisă pe vremea aceea şi nu mi se pare rea. Cel puţin se simţea în a ce vroiam să exprim. O reproduc aici pentru aceste motive.

DOWN IN THE WOOD

Bare brown branches against a blue sky (And Silence within the wood), Leaves that, listless, lie under your feet, Bold brown boles that are biding their time (And Silence within the wood).

Spring has been fair în the fashion of youth, Summer with languorous largesse of love, Autumn with passion that passes to pain, Leaf, flower, and flame-they have fallen and failed

And Beauty-bare Beauty is left în the wood!

Bare brown branches against a mad moon (And something that stirs în the wood), Leaves that rustle and rise from the dead, Branches that beckon and leer în the light (And something that walks în the wood).

Skirling and whirling, the leaves are alive!

Driven by Death în a devilish dance!

Shrieking and swaying of terrified trees!

A wind that goes sobbing and shivering by…

And Fear-naked Fear passes out of the wood!

ÎN PĂDURE

Crengi cafenii profilându-se pe un cer albastru (Pădurea în tăcere e învăluită), Frunze tăcute, strivite sub picior, Trunchiuri cafenii, îndrăzneţe îşi măsoară timpul (Pădurea în tăcere e învăluită).

Primăvara a fost frumoasă, elegantă ca o tânără, Vara revărsând dragoste languroasă, Toamna cu pasiuni care devin dureri, Frunză, floare şi flacără – au căzut şi au dat greş

Şi Frumuseţea – Frumuseţea despuiată a rămas în pădure!

Crengi cafenii profilându-se pe un cer cu lună nebună (Şi ceva ce se mişcă în pădure), Frunze care foşnesc şi din uscăciuni învie, Crengi care fac semne şi aruncă priviri viclene în lumină (Şi ceva umblă prin pădure).

Scot sunete, se prind în vârtejuri, frunzele sunt vii
Moartea le poartă într-un dans drăcesc
Copacii îngroziţi se clatină şi scârţâie!
Un vânt trece suspinând şi tremurând…
Şi Frica, Frica gol-goluţă pleacă din pădure.

Am încercat uneori să-mi pun poeziile pe muzică. Dar compoziţia mea n-a fost prea grozavă – o baladă simplă. Am mai scris şi un vals, o melodie obişnuită cu un titlu destul de extraordinar, nici nu ştiu de unde l-am scos: „O oră cu tine”.

După ce mai mulţi dintre partenerii mei au remarcat că o oră pentru un vals era prea mult, mi-am dat seama că titlul era ambiguu. Eram mândră, căci orchestra lui Joyce, una din cele mai bune, care cânta la majoritatea balurilor, l-a inclus în repertoriul ei. Îmi dau seama că muzica acelui vals era nemaipomenit de proastă. Ţinând seama de sentimentele mele pentru vals, nu înţeleg ce mi-a trebuit mie să scriu o asemenea piesă?

Tangoul era cu totul altceva. O ajutoare de-a doamnei Wordsworth organizase o seratădansantă pentru adulţi la Newton Abbot, şi eu şi alţi prieteni obişnuiam să ne ducem pe-acolo ca să mai învăţăm câte ceva. Acolo am dobândit ceea ce am numit „prietenul meu de tango”, un tânăr al cărui prenume era Ronald, numele de familie nu mi-l mai amintesc. Rareori vorbeam unul cu altul sau ne preocupam unul de altul; nu ne gândeam decât la dans şi la picioarele noastre, devenisem parteneri de dans foarte de timpuriu. Încercam şi unul şi altul acelaşi entuziasm şi dansam foarte bine împreună. Eram exponenţii principali ai artei tangoului. Oriunde ne întâlneam pe la alte serate dansante se înţelegea de la sine că dansam împreună tangoul.

Un alt lucru care mă pasiona era faimosul dans al lui Lily Elsie din „Văduva veselă” sau din „Contele de Luxemburg”,

nu mai ştiu bine care, unde ea şi partenerul ei valsează urcând o scară şi apoi coborând-o. Figura asta o exersam şi eu cu băiatul acela, care locuia lângă noi. Max Mellor era pe atunci la Eton şi avea cu trei ani mai puţin decât mine. Tatăl lui era foarte bolnav, suferea de tuberculoză şi trebuia să stea întins, în grădină, într-un cort deschis, unde şi dormea noaptea. Max era singurul lor fiu. S-a îndrăgostit nebuneşte de mine, ca de o fată mai mare. Avea obicei să se fălească în fel şi chip, cel puţin aşa mi-a spus maică-sa. Umbla cu o jachetă de vânătoare, cu cizme, cu puşcă, începuse de asemenea să se spele (asta era o noutate, căci maică-sa încercase de mai mulţi ani să-l facă să-şi spele mâinile, gâtul etc.). Cumpărase mai multe cravate mov-pal sau de culoarea levănţicii. De altfel, dădea toate semnele ce se ivesc când se trece pragul adolescenţei. Ne înţelegeam foarte bine în privinţa dansului. Mă duceam mereu la familia Mellor pentru a exersa cu el valsul pe scări, căci scările lor erau mai potrivite decât ale noastre, fiind mai adânci şi mai late. Nu ştiu dacă reuşeam ceva. Am căzut de mai multe ori şi ne-a durut foarte rău. Avea un meditator foarte drăguţ, un tânăr care se numea, cred, Shaw. Marguerite Lucy spunea despre el că era: „O făptură drăguţă, păcat că are picioare atât de grosolane.”

Trebuie să spun că de atunci, de câte ori era vorba despre un bărbat, nu puteam să nu aplic acest criteriu. Poate să fie sau nu chipeş, dar nu trebuie să aibă picioare grosolane.

V

Era o zi neplăcută de iarnă, stăteam în pat în convalescenţă după o gripă. Mă simţeam plictisită. Citisem nenumărate cărţi, jucam bridge de una singură. Mama tocmai venise să mă vadă.

— De ce nu scrii o poveste? mi-a sugerat ea.

— Să scriu o poveste? am întrebat surprinsă.

— Da, a răspuns mama, ca Madge.

— O, nu cred că aş fi în stare.

— De ce nu? a insistat mama.

Părea că nu ar exista nici un motiv ca să nu pot, exceptând doar faptul că…

— De unde ştii că nu poţi? Nu ai încercat niciodată, a subliniat mama.

Era just. A dispărut dintr-o dată cum îi era obiceiul şi a reapărut cinci minute mai târziu cu un caiet în mână.

— Sunt doar câteva liste de rufe primite de la spălătorie, pe restul paginilor nu e nimic scris. Poţi să-ţi începi povestea acum.

Când mama avea de gând să te pună să faci ceva, nu se putea să n-o asculţi. M-am ridicat în capul oaselor în pat şi am început să mă gândesc să scriu o poveste. În orice caz, era un lucru mai bun decât tot ce făcusem până atunci.

Nu-mi mai pot aminti acum cât timp mi-a luat; cred că nu prea mult. Mi se pare că în seara zilei următoare o terminasem… Am început şovăind să atac diferite teme, apoi le-am abandonat şi în cele din urmă m-am simţit total cufundată în ceea ce scriam şi mergeam mai departe în mare viteză. Era extenuant, nu-mi făcea bine la starea mea de convalescenţă, dar era şi foarte palpitant.

— Mă duc să scot maşina de scris a lui Madge şi atunci poţi să o dactilografiezi.

Am citit această nuvelă a mea mai zilele trecute. Se intitulează „Casa frumuseţii”. Mi se pare, în general, destul de bună; primul lucru pe care l-am scris şi care promitea ceva. Desigur era un scris de amator, reflectând influenţa cărţilor citite cu o săptămână înainte. Asta e ceva ce cu greu poţi evita, când începi să scrii. Atunci îl citisem tocmai pe D. H. Lawrence. Îmi amintesc că „Şarpele cu pene”, „Fii şi amanţi” ca şi „Păunul alb” erau printre cărţile mele preferate. Mai citisem şi unele cărţi de o scriitoare, Everard Cotes, al cărei stil îl admiram foarte mult. Această primă nuvelă era preţioasă şi scrisă astfel încât era greu să ştii exact ce vroia autoarea şi, deşi stilul era imitat, vădea o oarecare imaginaţie.

După asta am scris şi alte nuvele. „Chemarea aripilor” (bunişoară), „Zeul însingurat”, inspirată din lectura cărţii „Oraşul absurdităţilor frumoase” (regretabil de sentimentală), un dialog scurt între o femeie surdă şi un bărbat nervos, la o recepţie, şi o poveste plină de groază despre o şedinţă de spiritism (pe care am rescriso mulţi ani mai târziu). Am dactilografiat toate aceste nuvele la maşina lui Madge, marca Empire, şi le-am trimis plină de speranţă pe la diferite reviste, alegând, de fiecare dată, alte pseudonime, aşa cum mi se năzărea. Madge îşi spunea Mostyn Miller, eu mi-am spus Mack Miller, apoi mi-am schimbat numele în Nathaniel Miller (numele bunicului). Nu prea speram eu că o să am succes şi nici nu am avut. Nuvelele mele se întorceau toate repede cu obişnuitul răspuns: „Redactorul regretă…” Atunci le trimiteam din nou la alte reviste.

Mă hotărâsem de asemenea să încerc să scriu un roman. Am pornit la lucru senină. Acţiunea urma să se petreacă la Cairo. Aveam în minte două intrigi separate nu puteam să mă hotărăsc la care să mă opresc. În cele din urmă, după puţină ezitare, m-am decis şi am început. Subiectul îmi fusese sugerat de trei persoane pe care le tot priveam în restaurantul de la hotelul din Cairo. Era o fată atrăgătoare, de fapt nu chiar o fată, căci trebuie fi avut vreo treizeci de ani, şi, în fiecare seară, după dans, venea şi supa cu doi bărbaţi. Unul era un bărbat masiv, cu părul negru, căpitan în Regimentul 60 de puşcaşi, celălalt un tânăr din Regimentul de Gardă, blond, înalt, poate să fi fost cu vreun an sau doi mai tânăr decât ea.

Stăteau unul în stânga, altul în dreapta fetei şi ea îi ţinea mereu în alertă pe amândoi Ştiam cum îi cheamă, nu am aflat niciodată prea multe despre ei, deşi cineva făcuse o dată observaţia „Va trebui, până la urmă, să se hotărască pe care-l vrea”. Asta a fost suficient pentru imaginaţia mea. Dacă aş fi ştiut mai multe despre ei, cred că aş fi dorit să mai scriu ceva… Aşa cum stăteau lucrurile am fost în

măsură să scriu o poveste excelentă, probabil foarte diferită de caracterele lor, de acţiunile lor sau de orice altceva îi privea. După ce am scris câtva timp despre asta, m-am simţit nemulţumită şi m-am îndreptat spre celălalt subiect. Acesta era mai vesel şi cu personaje amuzante. Am făcut însă greşeala să mă încurc cu o eroină surdă – nu ştiu de ce, oricine poate manevra cu rezultate foarte interesante un personaj orb, dar când e vorba de unul surd nu e chiar atât de uşor pentru că, aşa cum am descoperit curând, de îndată ce ai descris care îi sunt gândurile şi credinţele şi ce îşi spune lumea despre el, rămâne fără nici o posibilitate de conversaţie şi toată acţiunea stagnează. Biata mea Melancy a devenit, aşadar, cât se poate de insipidă şi de plicticoasă.

M-am reîntors la prima mea încercare, dar mi-am dat seama că nu aveam suficient material pentru un roman.

În cele din urmă m-am hotărât să împreun cele două subiecte. De vreme ce cadrul era acelaşi de ce să nu am două intrigi în aceeaşi carte? Plecând de la aceasta am izbutit în cele din urmă să-i dau romanului meu lungimea necesară, împovărată de o intrigă prea mare, treceam nebuneşte de la un grup de personaje la altul, amestecându-i uneori unii cu alţii. L-am intitulat, nu ştiu de ce, „Zăpadă în deşert”. Mama mi-a sugerat, cu o oarecare ezitare, că aş putea să-l rog pe Eden Phillpotts să mă ajute sau să mă sfătuiască. Eden Phillpotts era pe atunci în culmea gloriei. Romanele lui despre Dartmoor erau celebre. Se întâmpla să fie vecin şi prieten al familiei. La început mă jenam, dar până în cele din urmă am fost de acord. Eden Phillpotts era un om ciudat, cu o faţă mai mult de faun decât de om obişnuit: un chip interesant cu ochii alungiţi în sus. Suferea foarte tare de gută şi adesea, când ne duceam să-l vizităm, îl găseam cu piciorul înfăşurat în multe bandaje, sprijinit pe un scăunel. Nu putea suferi viaţa de societate şi aproape nu ieşea niciodată, de fapt nu-i plăcea să vadă lume. Soţia lui, pe de altă parte, era foarte sociabilă – o femeie elegantă, fermecătoare, care avea mulţi prieteni.

Eden Phillpotts ţinuse foarte mult la tata şi ţinea de asemenea şi la mama, care rareori îl plictisea cu invitaţii, dar îi plăcea să-i admire grădina cu multe plante şi arbuşti rari. A declarat că, bineînţeles, va citi încercarea literară a Agathei.

Cu greu sunt în stare să-mi exprim gratitudinea faţă de el. Ar fi putut foarte uşor să rostească unele cuvinte la întâmplare, cu observaţii critice justificate, şi să mă descurajeze eventual pentru toată viaţa. Dar nu; el a vrut să mă ajute. Şi-a dat seama perfect de bine cât de timidă eram şi cât de greu îmi era să vorbesc despre ceea ce scrisesem. Mi-a trimis o scrisoare, conţinând sfaturi foarte bune.

„Unele din lucrurile pe care le-ai scris sunt excelente”, spunea el. „Ai un simţ ascuţit pentru dialog. Trebuie să te menţii la un dialog natural, vesel. Încearcă să elimini toate părţile moralizatoare din romanele tale; ţii prea mult la ele şi nimic nu-i mai plictisitor de citit. Caută să laşi personajele de unele singure, aşa încât să poată vorbi ele, în loc să te precipiţi mereu, spunându-le ce trebuie să grăiască sau să explici cititorului ce vor să spună prin cuvintele lor. Asta trebuie s-o descopere numai cititorul. Iar două subiecte, este o greşeală a începătorilor. În curând să-ţi dai seama că nu trebuie să-ţi risipeşti subiectele cu atâta mărinimie. Îţi trimit o scrisoare către agentul leu literar, Hughes Massie; o să-ţi facă nişte observaţii şi o să-ţi spună ce şanse ai pentru ca romanul să fie acceptat. Mă tem că nu-i chiar aşa uşor să ţi se accepte un prim roman, aşa că nu trebuie să fii dezamăgită. Aş vrea să-ţi recomand mai multe lecturi, pe care sunt sigur că le găsi utile. Citeşte „Confesiunile unui opioman” de Quincey – aceasta îţi va îmbogăţi enorm vocabularul. Foloseşte unele cuvinte foarte interesante. Citeşte apoi „Povestea vieţii mele” de Jefferys, pentru sentimente şi descrieri de natură.”

Nu mai ţin minte acum care erau celelalte cărţi: o culegere de nuvele, din care îmi amintesc una despre un ceainic. Mai era şi un volum de Ruskin, care nu mi-a plăcut

deloc şi alte câteva. Nu ştiu dacă aceste lecturi mi-au ut vreun bine sau nu. În orice caz mi-au plăcut foarte mult Quincey şi nuvelele.

M-am dus la Londra şi ani stat de vorbă cu Hughes Massie. Pe atunci trăia primul Hughes Massie şi pe acela l-am văzut. Era un bărbat corpolent, negricios şi m-a îngrozit.

— Ah, spuse el, uitându-se la coperta manuscrisului, „Zăpadă în deşert”. Hm, un titlu foarte sugestiv. Sugerează focuri care ard mocnit.

Devenisem încă şi mai nervoasă, dându-mi seama că era departe de a descrie ceea ce concepusem eu acolo. Nu ştiu de ce am ales acel titlu, în afară de faptul că-l citisem probabil pe Omar Khayyam. Cred că mă gândisem că toate evenimentele din viaţa noastră sunt întocmai ca zăpada de pe nisipul deşertului: superficiale, ele dispar fără a lăsa urme. De fapt, când am terminat cartea nu era deloc aşa, dar asta fusese ideea mea cum ar fi trebuit să fie.

Hughes Massie a păstrat manuscrisul să-l citească, dar mi l-a trimis înapoi, câteva luni mai târziu, spunând că nu i se pare posibil să-l publice. Cel mai bun lucru pentru mine, arăta el, era să nu mă mai gândesc la acest manuscris şi să încep să scriu o altă carte.

Prin firea mea nu am fost niciodată ambiţioasă şi renunţam cu uşurinţa să mă lupt mai departe. Am continuat să scriu câteva poezii, care îmi făceau plăcere, şi cred că am mai scris încă o nuvelă sau două. Le-am trimis pe la reviste şi mă aşteptam să le primesc înapoi; aşa cum se întâmpla.

Nu mai studiam muzica serios. Exersam la pian câteva ore pe zi, căutând să mă menţin cât puteam mai mult la forma mea veche, dar nu mai luam lecţii. De câte ori ne duceam la Londra, luam lecţii de canto cu un compozitor maghiar, Francis Korbay. Acesta m-a învăţat câteva cântece ungureşti fermecătoare, compuse de el. Era un bun profesor şi un om interesant. Mai studiam de asemenea şi balade englezeşti cu altcineva; o profesoară care locuia pe

lângă Canalul Regent, în acea parte a Londrei numită Mica Veneţie, care mă fascinează întotdeauna. Mergeam adesea pe la concerte locale şi, aşa cum era obiceiul timpului, îmi luam „notele de muzică” atunci când eram invitată la masă. Pe atunci nu exista „muzica mecanică”: nu erau magnetofoane, gramofoane, radio. Pentru muzică trebuia să te bizui pe interpretul particular, care putea fi bun, acceptabil sau îngrozitor de prost. Acompaniam foarte bine şi puteam citi de la prima vedere notele, adesea trebuia să acompaniez pe alte cântăreţe.

Am avut o experienţă minunată în timpul spectacolelor cu „Inelul Nibelungilor” al lui Wagner, la Londra, dirijor fiind Richter. Madge, sora mea, a devenit dintr-o dată mare amatoare de Wagner. A aranjat împreună cu alte prietene să meargă la operă şi mi-a luat şi mie bilet. Îi voi fi întotdeauna recunoscătoare şi nu voi uita acea experienţă. Van Rooy a cântat rolul lui Wotan, iar Gertrude Kappel, principalele roluri de soprană. Era o femeie mare, corpolentă, cu un nas în sus – nu avea nici o calitate de actriţă, dar poseda o voce minunată, de aur. O americancă pe nume Saltzman Stevens a cântat rolurile Sieglindei, Isoldei şi Elisabethei. Nu ştiu cum aş putea să o uit pe Saltzman Stevens. Era una din cele mai frumoase artiste; mişcările şi gesturile ei erau minunate, avea braţe lungi pline de graţie, ieşind la iveală din faldurile rochiilor pe care le purtau întotdeauna eroinele wagneriene. Vocea ei nu era poate la aceeaşi înălţime cu a Gertrudei Kappel, dar avea un joc de scenă superb, încât te transporta cu totul. Furia şi disperarea din primul act din „Tristan”, frumuseţea lirică a vocii din actul al doilea şi apoi, de neuitat pentru mine, marele moment din actul al treilea cu cântecul lung al lui Kurwenal, chinul şi aşteptarea lui Tristan şi Kurwenal, căutarea cu privirea a ţ vasului pe mare… În sfârşit, strigătul puternic al sopranei care se aude din culise: „Tristan!”

Saltzman Stevens interpreta rolul Isoldei. O simţeai încă alergând sus pe stâncă, cu braţele ei frumoase întinse ca să-l prindă pe Tristan şi auzeai strigătul acela tulburător ca de pasăre cuprinsă de spaimă.

Cânta Liebestod ca o femeie, şi nu ca o zeiţă; cânta îngenunchind lângă trupul lui Tristan, privind în jos spre chipul său, căpătând prin forţa voinţei şi a imaginaţiei viaţă, şi, în cele din urmă, înclinându-se, înclinându-se din în ce mai jos şi mai jos, ultimele trei cuvinte ale operei, „cu un sărut”, au răsunat în timp ce se apleca să-i atingă buzele cu ale ei şi apoi a căzut brusc peste trupul lui.

Aşa cum eram eu, pe atunci, în fiecare noapte înainte de a adormi, depănam şi depănam în minte visul că într-o zi voi interpreta şi eu rolul Isoldei pe o scenă reală. Îmi spuneam în sinea mea că, în orice caz, nu fac nici un rău că mă las pradă fanteziei. Aş putea, ar fi oare vreodată posibil pentru mine să cânt într-o operă? Răspunsul, evident, era negativ. O americancă, prietenă cu Mary Sturges, care se afla la Londra şi avea legături cu Metropolitan Opera House din New York, foarte amabilă, a venit să mă asculte cântând, într-o zi. I-am interpretat diferite arii, m-a pus să-i cânt game, arpegii şi exerciţii. Apoi mi-a spus: „Cântecele pe care le-ai cântat nu mi-au spus nimic, dar exerciţiile da. Poţi fi o foarte bună cântăreaţă de recitaluri şi vei fi în stare să-ţi faci şi un nume. Nu ai o voce destul de puternică pentru operă şi nu o vei avea niciodată.”

Visul meu nutrit în secret de a realiza ceva în muzică se năruise. Nu aveam nici o ambiţie să devin o cântăreaţă de concert, ceea ce nu era, în orice caz, deloc uşor. Carierele muzicale pentru fete nu erau încurajate. Dacă aş fi avut vreo şansă să cânt operă, aş fi luptat din răsputeri, dar asta era hărăzit doar pentru puţinii privilegiaţi care aveau coarde vocale bune. Sunt sigură că nu poate fi ceva mai dezastruos în viaţă decât să persişti în a încerca să faci un lucru pe care doreşti cu disperare să-l faci bine şi să ştii că, în cazul cel mai bun, nu-l poţi face decât cu mediocritate.

Aşa că m-am lecuit de confundarea dorinţelor mele cu realitatea. I-am spus mamei că putea acum economisi banii pe lecţiile de muzică. Puteam să cânt cât pofteam, dar nu mai avea nici un rost să studiez. Nu am crezut niciodată că visul meu avea să se realizeze, dar e bine să ai un vis, să te bucuri de el atât timp cât nu te prinde prea stăruitor.

Cam pe atunci, bănuiesc că am început să citesc romanele lui May Sinclair care m-au impresionat foarte mult. Într-adevăr, şi acum, când le citesc, rămân la fel de mişcată. Cred că era una din cele mai bune şi originale romanciere ale noastre. Nutresc sentimentul că într-o zi se va trezi din nou interesul pentru opera ei şi lucrările îi vor fi republicate. „Labirintul”, povestea clasică a unui funcţionar şi a iubitei lui, îl consider şi acum cel mai bun roman scris vreodată. Mi-a plăcut de asemenea „Focul divin”, iar romanul „Tasker fevons” îl socotesc o adevărată capodoperă. „Crăpătura din cristal” m-a impresionat atât de mult, probabil pentru că la acel timp scriam povestiri psihologice, încât m-a inspirat să scriu şi eu o nuvelă în acelaşi gen. I-am zis „Viziunea” (a fost publicată mai târziu în volum, împreună cu alte nuvele ale mele) şi îmi place şi azi, când dau peste ea.

Ajunsesem acum să-mi formez deprinderea de a scrie nuvele. Treaba asta luase locul brodării pernelor sau lucrului la tapiserii cu imagini copiate de pe vasele de Dresda. Dacă cineva ar crede cumva că plasez scrisul prea jos, pe scara valorilor, nu pot fi de acord. Impulsul creator apare sub orice formă: în broderie, în pregătirea unor mâncăruri alese, în pictură, desen sau sculptură, în a compune muzică, tot atât de bine ca şi în a scrie cărţi şi nuvele. Singura deosebire ar fi doar că pe unele din aceste activităţi le consideri mai alese decât pe altele. Recunosc că a broda feţe de perne victoriene nu este acelaşi lucru cu a trudi la tapiseriile de Bayeux, dar impulsul rămâne la fel în amândouă cazurile. Femeile de la curtea lui Wilhelm Cuceritorul înfăptuiau piese originale care cereau gândire,

inspiraţie şi aplicaţie neobosită. Unele părţi din broderiile lor, fără îndoială, erau plictisitor de făcut, dar altele erau fermecătoare. Deşi s-ar putea spune că un pătrat de brocart pe care sunt brodate două clematite şi un fluture reprezintă o comparaţie ridicolă, satisfacţia interioară a artistului e aceeaşi.

Valsul pe care-l compusesem nu reprezenta nimic de are să fi fost mândră, dar două din broderiile mele erau totuşi bune şi eram mulţumită de ele. Nu cred că am mers atât de departe ca să ajung să-mi placă poveştile pe care le scriam. Dar întotdeauna trebuie să treacă un timp după împlinirea unei piese de creaţie pentru a o putea aprecia într-un anumit fel.

O porneşti, înflăcărat de o idee, plin de speranţe, plin într-adevăr de încredere (singurele daţi în viaţa mea când am deplină încredere). Dacă eşti modest nu o să scrii nimic, aşa că trebuie să existe un moment delicios când, după ce te-ai gândit la un subiect, şi ştii exact cum ai de gând să-l scrii, să şi pui mâna, numaidecât, plin de exaltare, pe un creion. Apoi se ivesc încurcăturile, încât nu ştii cum s-o mai scoţi la capăt, şi, în sfârşit, faci câte ceva din ce te-ai gândit să îndeplineşti la început, deşi îţi pierzi mereu încrederea. Când ai terminat ştii că e o prostie. Un pic mai târziu îţi vine să crezi că totuşi e foarte bine.

VI

Cam pe atunci am scăpat ca prin urechile acului de două cereri în căsătorie. Spun că am scăpat, pentru că acum, când privesc înapoi, îmi dau seama că desigur fiecare din ele ar fi fost un dezastru.

Prima era ceea ce s-ar putea numi „o poveste de dragoste a unei tinere fete”. Eram la familia Ralston Patrick.

Mă aflam în trăsură împreună cu Constance mergând spre locul de întâlnire al vânătorilor, pe un timp rece şi cu vânt, când un bărbat călare pe un cal murg, frumos, se apropie să-i vorbească prietenei mele. Constance mi-l prezintă. Se numea Charles, avea, cred, vreo 35 de ani, era maior în

Regimentul al 17-lea de lăncieri şi venea în fiecare an să vâneze în Warwickshire. L-am întâlnit şi în acea seară la un bal costumat, unde eu eram costumată ca Elaine – eroina din „Moartea lui Arthur” de Malory. Un costum foarte drăguţ; îl mai am încă şi astăzi. Mă întreb cum am putut să intru în el. Se află în scrinul din hol, care e plin de asemenea costume. Este din brocart alb şi cu o bonetă cu perle. L-am întâlnit pe Charles de mai multe ori în timpul vizitei mele, şi când am plecat acasă ne-am exprimat amândoi dorinţa, în mod politicos, să ne mai întâlnim din nou, cândva. A spus că s-ar putea să vină mai târziu în Devonshire.

La trei sau patru zile după ce m-am întors acasă, am primit un pachet – o cutie mică argintată. În interior, pe capac, era scris „The Asps”, o dată şi apoi „pentru Elaine”. Asps era locul vânătorii, iar data, aceea când l-am cunoscut. A urmat şi o scrisoare de la el în care îmi spunea că spera să vină să ne vadă săptămâna viitoare, când avea să fie în Devon. Era începutul unui flirt fulgerător. Apoi primeam mereu cutii cu flori de la el, uneori cărţi, cutii enorme de bomboane exotice. Totul era spus aşa cum trebuia spus unei tinere fete, eu mă simţeam foarte emoţionată. Ne-a mai făcut încă două vizite şi la a treia m-a cerut în căsătorie. Mi-a spus că se îndrăgostise de mine din prima clipă în care mă văzuse. Dacă cineva ar clasifica cererile în căsătorie în ordinea meritului, aceasta ar fi uşor în fruntea listei mele. Mă simţeam fascinată şi în parte transportată de comportamentul lui. Era un bărbat cu experienţă la femei şi capabil să producă exact reacţiile pe care le dorea. Pentru prima dată am fost gata să recunosc că ăsta era ursitul meu, bărbatul pe gustul meu. Şi totuşi – da, găsisem omul potrivit – şi totuşi… E drept că atunci când Charles era lângă mine şi îmi spunea cât de minunată eram, cât de mult mă iubea, cum avea să-şi petreacă el toată viaţa lui ca să mă facă fericită, mâinile îi tremurau, în glas i se simţea emoţia – o, da, eram fermecată. Şi totuşi, când pleca, când mă

gândeam la el în lipsa lui, nu mai simţeam nimic. Nu tânjeam după el. Mi se părea, pur şi simplu, că era foarte drăguţ. Cele două stări ale mele mă uimeau. Cum ştii atunci că iubeşti cu adevărat pe cineva? Când este absent nu reprezintă nimic pentru tine, iar când e prezent te dă gata. Care este situaţia reală?

Biata mea mamă trebuie să fi suferit tare mult din pricina asta. Mi-a spus mai târziu că dorinţa ei cea mal mare era să mă mărit, să găsesc un bărbat bun, blând şi cu dare de mână. Charles a apărut ca un fel de răspuns la dorinţa ei, dar nu era totuşi satisfăcută. Ea ştia întotdeauna ce gândesc şi ce simt oamenii şi desigur că a ştiut foarte bine că eu singură nu-mi dădeam seama ce simt.

Şi în timp ce-şi păstra obişnuita ei părere maternă că nici un bărbat nu-i destul de bun pentru Agatha ei, avea sentimentul că, trecând chiar peste aceasta, Charles nu era bărbatul potrivit. A scris familiei Ralston Patrick pentru a afla cât mai multe despre el. Mama era handicapată din pricină că nu aveam tată şi nici un frate care s-ar fi putut interesa, aşa cum era obiceiul în acele zile, despre situaţia lui financiară, despre legăturile lui cu femeile, despre, familia lui şi aşa mai departe – toate acestea par foarte demodate azi, dar trebuie să recunosc că preîntâmpinau multe necazuri.

Charles a răspuns exigenţelor. Avusese multe legături cu femeile, dar astea nu o interesau pe mama, exista un principiu acceptat că bărbaţii înainte de căsătorie trebuiau să ducă o viaţă agitată. Avea cu 15 ani mai mult decât mine, dar şi soţul ei fusese cu zece ani mai mare decât ea; era de acord cu această diferenţă. I-a spus lui Charles că Agatha era încă, foarte tânără şi nu trebuia să se ajungă la o hotărâre pripită. Ea sugeră să ne vedem din când în când, în următoarele luni, fără ca eu să fiu presată să iau o hotărâre.

Şi asta n-a mers bine, pentru că Charles şi cu mine nu aveam nimic să ne spunem în afară de faptul că el era

îndrăgostit de mine. Dacă renunţa la acest subiect se lăsa între noi o tăcere foarte stânjenitoare. Apoi el pleca şi eu rămâneam descumpănită. Ce aveam de gând să fac? Vroiam să mă mărit cu el? Apoi primeam o scrisoare de la el. Scria, nu încăpea îndoială, cele mai grozave scrisori de dragoste pe care toate femeile ar tânji să le primească. Le studiam cu atenţie, le păstram, hotărâm, că în sfârşit asta era dragostea. Charles revenea apoi, eu eram emoţionată, făcută praf – şi totuşi pe undeva, în străfundurile fiinţei mele, simţeam că ceva nu e bine, că ceva nu e în regulă. În cele din urmă, mama a hotărât să nu ne vedem timp de şase luni, după care eu aveam să iau o hotărâre. S-a acceptat şi, în această perioadă, nu a mai scris nici o scrisoare, ceea ce probabil că a fost bine, căci până în cele din urmă, din pricina scrisorilor, aş fi capitulat.

Când cele şase luni au trecut, am primit o telegramă. „Nu mai suport această nehotărâre. Vrei să te căsătoreşti cu mine? Da sau nu?” Eram în pat cu o uşoară febră. Mama mi-a adus telegrama. M-am uitat la ea şi la formularul pentru răspunsul plătit. Am luat creionul şi ani scris „nu”. Imediat m-am simţit extrem de uşurată: hotărâsem şi eu ceva. Nu mai trebuia să continui această situaţie neplăcută de sentimente contradictorii.

— Eşti sigură? m-a întrebat mama.

— Da, i-am răspuns şi m-am întors, adormind pe dată.

Aşa că acesta a fost sfârşitul. În următoarele patru sau cinci luni viaţa a trecut destul de mohorâtă. Pentru prima dată, tot ceea ce făceam mă plictisea şi începuse să-mi fie teamă că făcusem o mare greşeală. Atunci a apărut din nou în viaţa mea Wilfred Pirie.

Am amintit de prietenii buni ai tatei, Martin şi Lilian Pirie, pe care i-am întâlnit din nou la Dinard. Am continuat să ne întâlnim, deşi pe băieţi nu-i mai văzusem. Harold fusese la Eton şi Wilfred aspirant în marină. Acum Wilfred era sublocotenent, cred că pe un submarin, şi venea adesea cu acea parte din marină care vizita Torquay. El mi-a devenit

pe dată un mare prieten, una din fiinţele din viaţa mea pe care am îndrăgit-o cel mai mult. După două luni eram logodiţi neoficial.

După Charles, Wilfred a fost o mare uşurare. Cu el nu era nici emoţie, nici îndoială, nici necaz. El era un prieten drag, cineva pe care-l cunoşteam bine. Citeam cărţi împreună, le discutam. Mă simţeam foarte bine lângă el. Nu-mi dădeam seama că-l consideram şi-l tratam ca şi pe un frate. Mama era încântată, ca şi doamna Pirie, de altfel. Martin Pirie murise cu câţiva ani mai înainte. Părea că am putea face o căsătorie perfectă din toate punctele de vedere. Wilfred avea asigurată o carieră marină strălucită, taţii noştri fuseseră prietenii cei mai apropiaţi, mamele se plăceau una pe alta. Mamei îi plăcea Wilfred, doamna Pirie mă plăcea pe mine. Şi acum simt că am fost un adevărat monstru de ingratitudine pentru că nu m-am măritat cu el.

Viaţa mea putea fi pusă la adăpost; într-un an sau doi, când avea să fie potrivit (tinerii sublocotenenţi şi tinerii locotenenţi nu erau încurajaţi să se căsătorească prea devreme), urma să ne căsătorim. Îmi plăcea ideea de a mă mărita cu un marinar. Voi locui la Southesa, Plymouth sau într-un loc asemănător, şi când Wilfred va fi plecat, voi putea veni acasă, la Ashfield, şi voi sta cu mama. Într-adevăr, nimic pe lume nu ar fi putut fi atât de potrivit.

Bănuiesc că există în structura ta omenească o anumită trăsătură care te împinge să distrugi tot ceea ce este prea potrivit, prea perfect. Nu am vrut să recunosc asta mult timp, dar perspectiva căsătoriei cu Wilfred îmi crease o stare de plictiseală; îmi plăcea, aveam să fiu fericită să locuiesc în aceeaşi casă cu el, dar într-un anumit fel nu exista nici o emoţie în această privinţă.

Unul din primele lucruri care se petrec când te simţi atrasă de un bărbat şi el de tine este tocmai apariţia acelei iluzii extraordinare că amândoi gândesc aproape la fel asupra fiecărui lucru şi fiecare spune exact ce gândeşte celălalt. Cât este de minunat că îţi plac aceleaşi cărţi şi

aceeaşi muzică. Faptul că unul dintre cei doi se duce, rareori, la un concert sau ascultă muzică, pentru moment nu are importanţă. Întotdeauna i-a plăcut muzica, dar nu a fost conştient de asta. În acelaşi fel se întâmplă şi cu tine, cărţile care îi plac lui, de fapt tu nu ai dorit niciodată să le citeşti, dar acum simţi că într-adevăr doreşti să le citeşti. Aşa stau lucrurile: este una din marile iluzii ale naturii. La amândoi ne plac câinii şi nu putem suferi pisicile. Ce încântător! La amândoi ne plac pisicile, dar nu putem suferi câinii, e de asemenea minunat.

Şi astfel viaţa se desfăşura în mod paşnic. Wilfred venea regulat la fiecare două, trei săptămâni pentru sâmbăta şi duminica. Avea un automobil şi, de obicei, mă plimba prin împrejurimi. Avea un câine pe care-l iubeam amândoi. A început să fie preocupat de spiritism şi în consecinţă am devenit şi eu amatoare de aşa ceva. Totul era în regulă până acum. Dar iată că Wilfred se apucase să scrie cărţi, pe care dorea cu înflăcărare să le citesc şi să-mi spun părerea. Erau cărţi voluminoase – în special cărţi de teozofie. Iluzia că-ţi făcea plăcere tot ce-i plăcea bărbatului tău nu mai ţinea, natural, căci de fapt nu-l iubeam. Am găsit cărţile despre teozofie plictisitoare şi nu numai plictisitoare, ci şi total false, chiar mai rău, am considerat că multe dintre ele erau stupide. De asemenea, mă plictiseam de descrierile mediumurilor pe care le cunoştea. Erau două fete la Portsmouth şi nu ar putea crede nimeni lucrurile pe care aceste fete le vedeau. Nu intrau bine într-o casă fără a nu respira greu, a se ţine cu mâna de inimă şi a fi tulburate pentru că acolo se afla un spirit îngrozitor care stătea în spatele unei persoane prezente. Cu câteva zile înainte, Mary, cea mai mare dintre cele două mediumuri, se dusese la cineva şi vrusese să intre în baie ca să se spele pe mâini; fireşte că nu a putut trece pragul băii din pricina a două siluete pe care le-a desluşit acolo, una vrând să-i taie beregata celeilalte cu un brici. Puteai crede aşa ceva?

Eram gata să spun: „Nu, nu cred, dragul meu!” dar m-am controlat la timp.

— Asta e foarte interesant. Şi a încercat, într-adevăr, cineva în casa aceea să taie beregata altcuiva cu un brici?

— Trebuie să fi încercat, casa fusese închiriată multora mai înainte, aşa că probabil o asemenea întâmplare a avut loc. Nu crezi? Îţi dai seama singură, nu-i aşa?

Eu, însă, nu-mi dădeam seama deloc. Aveam o fire binevoitoare şi am spus veselă că, desigur, aşa s-a întâmplat. Într-o zi, Wilfred a telefonat de la Portsmouth, spunând că a dat norocul peste el: se forma o echipă care urma să plece în America de Sud pentru cercetări în vederea descoperirii unor lucruri valoroase. Cum avea dreptul la un concediu putea participa şi el la această expediţie. Aş crede oare că e urât din partea lui dacă ar pleca? Era o şansă extraordinară care nu mai avea cum să se mai întâmple vreodată, înţelesesem că mediumurile îşi arătaseră aprobarea. Fără îndoială, au declarat că se va întoarce după ce va fi descoperit vreo cetate necunoscută din timpul incaşilor. Bineînţeles asta nu reprezenta nimic, dar faptul era totuşi extraordinar, nu-i aşa? Consideram oare că era oribil din partea lui când ar fi putut petrece o parte din concediu cu mine?

Mi-am dat seama că nu aveam nici cea mai mică ezitare. M-am comportat cu o minunată generozitate. I-am spus că este o ocazie neaşteptată şi speram din toată inima că va găsi comoara incaşilor. Wilfred mi-a spus că eram minunată, cu totul minunată, şi că nici o fată dintr-o mie nu s-ar fi comportat astfel. Am terminat convorbirea, mi-a trimis o scrisoare drăgăstoasă şi apoi a plecat.

Nu eram deloc o fată dintr-o mie, nu eram decât o fată care descoperise adevărul despre ea şi era destul de ruşinată. M-am trezit a doua zi după ce plecase cu sentimentul că mă eliberasem de o imensă povară. Eram încântată că Wilfred plecase în căutare de comori, pentru că îl iubeam ca pe un frate şi doream ca el să facă exact

ceea ce-i plăcea. Această idee a căutării unor comori mi se părea neserioasă, fiind aproape sigură că era o ficţiune. Şi asta se datora tot faptului că nu-l iubeam. Dacă l-aş fi iubit aş fi crezut nebuneşte în comoara aceea. În al treilea rând, o, bucuria bucuriilor, nu va mai trebui să citesc cărţi de teozofie.

— De ce eşti atât de veselă? m-a întrebat cu suspiciune mama.

— Ascultă, mamă, i-am răspuns; ştiu că e îngrozitor, dar sunt într-adevăr veselă pentru că Wilfred a plecat.

Draga de ea, s-a schimbat dintr-o dată la faţă. Niciodată nu m-am simţit atât de dezgustată de mine, atât de lipsită de recunoştinţă ca atunci. Şi, descumpănită, pentru o clipă, am simţit aproape că aş fi fost datoare să înfrunt astă situaţie numai de hatârul mamei, de-a o face mulţumită. Din fericire nu eram chiar atât de copleşită de sentimentalism.

Nu i-am scris lui Wilfred ce hotărâsem, căci mă gândeam că ar putea avea un efect prost asupra lui tocmai când se află în plină căutare a comorii incaşilor în junglele acelea umede. Ar fi putut să facă temperatură sau să sară la el vreun animal periculos, într-un moment de neatenţie pricinuit de scrisoarea mea; în orice caz i-ar fi stricat toată plăcerea. Dar am pregătit o scrisoare ca să i-o dau la întoarcere. I-am spus în ea cât de rău îmi părea, cât îmi era de drag, dar aveam impresia că nu nutream sentimentele potrivite pentru a ne lega pe viaţă. Evident, nu a fost de acord cu mine, dar a luat hotărârea mea foarte în serios. Mi-a spus că îi va fi greu să nu mă vadă cât mai des, dar că, oricum, vom rămâne prieteni. Mă întreb acum dacă şi el a fost la fel de uşurat. Nu cred, dar pe de altă parte îmi închipui că nu s-a simţit chiar rănit până în adâncul inimii. Era un om norocos. Mi-ar fi fost un soţ bun şi m-ar fi iubit tot timpul şi cred că l-aş fi făcut fericit într-un anumit fel, dar ar fi putut obţine mai mult decât atât. Şi peste vreo trei luni chiar aşa s-a şi întâmplat. S-a îndrăgostit nebuneşte de

o altă fată şi ea de el. S-au căsătorit şi au avut şase copii. Nimic nu ar fi putut fi mai satisfăcător.

Cât despre Charles, după trei ani s-a însurat cu o fată frumoasă de 18 ani.

Am fost într-adevăr o binefăcătoare pentru aceşti doi oameni.

Următorul lucru important care s-a petrecut a fost venirea de la Hong Kong, într-o permisie, a lui Reggie Lucy. Deşi cunoşteam familia Lucy de atâţia ani, pe Reggie, fratele lor mai mare, nu-l întâlnisem niciodată. Era maior de artilerie şi îşi făcuse serviciul, în cea mai mare parte a timpului, peste hotare. Era o persoană timidă, rezervată, arareori ieşea în lume. Îi plăcea să joace golf, dar nu făcea caz de dansuri şi recepţii. Nu avea părul blond şi nici ochii albaştri ca ceilalţi din familia lui, ci părul negru şi ochi căprui. Formau o familie strâns unită, simţindu-se bine între ei. Ne-am dus într-o zi împreună la Dartmoor, aşa cum le era obiceiul, pierzând tramvaie, căutând trenuri care nu existau, schimbând la Newton Abbot şi pierzând apoi legătura, modificându-ne itinerarul şi diverse alte întâmplări în acest fel.

Reggie s-a oferit să mă ajute să învăţ golf mai bine. S-ar putea spune că, de fapt, habar n-aveam de golf. O grămadă de tineri s-au străduit, cât au putut, să mă înveţe, dar spre marele meu regret, nu mă pricepeam la jocuri. Mai supărător era faptul că la început mă dovedeam plină de promisiuni. La tragerea cu arcul, la biliard, golf, tenis,. Croquet promiteam foarte mult, dar promisiunea rămânea neîmplinită. Asta era o mare pricină de necazuri pentru mine. Adevărul este, presupun, că dacă nu ai un ochi bun pentru mingi, nu-l ai şi pace… Eram întotdeauna bună din punct de vedere teoretic la un joc, dar ratam, la croquet, de exemplu, loviturile cele mai uşoare. La tenis mă pricepeam la lovitura directă, care impresiona uneori pe partenerii mei, dar reverul meu era în schimb foarte prost. Nu poţi juca tenis numai cu lovituri directe. La golf reuşeam o

seamă de lovituri bune, dar nu izbuteam să trimit mingea în groapă.

Reggie totuşi era foarte răbdător; el era acel gen de profesor căruia nu-i păsa dacă te perfecţionai sau nu. Ne preumblam în jurul terenului, ne opream oricând aveam chef. Jucătorii serioşi de golf se duceau cu trenul la terenul de golf de la Chursten. Terenul de la Torquay era folosit de trei ori pe an şi pentru curse, aşa că nu era prea bine întreţinut. Reggie şi cu mine hoinăream de jur împrejurul terenului şi apoi ne duceam să luăm ceaiul cu restul familiei. Era o viaţă fericită, plină de nonşalanţă. Nimeni nu se grăbea niciodată şi timpul nu avea importanţă. Nici o îngrijorare, nici o agitaţie. Poate că greşesc, dar sunt sigură că nici un membru din familia Lucy nu a avut vreodată ulcer duodenal, tromboză coronariană sau tensiune mare.

Odată, după ce am jucat golf, fiind foarte cald, Reggie a sugerat că ar fi mult mai agreabil să stăm jos, sub gardul viu. Şi-a scos pipa, a fumat cu un aer foarte prietenos, am vorbit după felul nostru obişnuit, adică niciodată în continuu, ci rostind un cuvânt sau două despre cineva sau despre vreun subiect oarecare; apoi urmau pauze odihnitoare. Este tocmai genul de conversaţie care îmi place. Nu mă simţeam niciodată prostănacă ori încurcată când eram cu Reggie.

După ce a tras de câteva ori din pipă a spus cu un aer gânditor:

— Ai o mulţime de trofee, Agatha, nu-i aşa? Ei bine, poţi să mă pui şi pe mine printre ele oricând vrei.

M-am uitat la el destul de uimită, neştiind exact ce vrea să spună.

— Nu ştiu dacă ai cunoştinţă că vreau să mă însor cu tine, a anunţat el; probabil că ştii, dar totuşi ţin să-ţi spun şi eu. Ia aminte să ştii că nu mă străduiesc să ies primul, vreau să spun că nu e nici o grabă – faimoasa frază a familiei Lucy a fluturat uşor pe buzele lui, eşti încă foarte tânără şi ar fi greşit din partea mea să te leg de pe acum.

I-am spus tăios că nu mai eram chiar aşa de tânără.

— O, ba da, Aggie, eşti, în comparaţie cu mine.

Deşi i se spusese stăruitor să nu-mi zică Aggie, uita foarte adesea, pentru că era foarte natural pentru familia lor să-şi spună unii altora Margie, Noonie, Edie şi Aggie.

— Ei bine, gândeşte-te la asta, a continuat el. Nu mă şterge din mintea ta şi dacă nu apare nimeni, mă găseşti întotdeauna.

I-am spus imediat că nu aveam nevoie să mă gândesc la asta şi că aş vrea să mă mărit cu el.

— Nu cred că te-ai putut gândi cum se cuvine, Aggie.

— Bineînţeles că m-am gândit cum trebuie. La aşa ceva pot să mă gândesc într-un moment.

— Da, dar nu trebuie să te grăbeşti, nu-i aşa? Vezi, o fată ca tine ar putea să se mărite cu oricine.

— Nu cred că aş vrea să mă căsătoresc cu oricine, mai curând cred că m-aş mărita cu tine.

— Da, dar trebuie să fii practică pe lumea asta. Ar trebuie să te căsătoreşti cu un bărbat care să aibă bani, să-ţi poarte de grijă şi să-ţi dea toate lucrurile pe care merită să le ai.

— Doresc doar să mă mărit cu bărbatul care-mi place. Nu mă interesează să am o mulţime de lucruri.

— Da, dar lucrurile astea sunt importante, fata mea, sunt foarte importante în această lume. Nu are nici un rost să fii doar tânăr şi romantic. Apoi, a continuat, permisia mea se termină în zece zile. M-am gândit că-i mai bine să vorbesc înainte de a pleca. Mai înainte mă gândisem să nu o fac… Mă gândeam să aştept. Dar am crezut că… Ei bine, m-am gândit că e mai bine să ştii chiar acum că mă poţi găsi oricând. Când mă întorc, peste doi ani, dacă nu este nimeni…

— Nu va fi nimeni, i-am răspuns, eram perfect sigură.

Şi astfel m-am logodit cu Reggie, dar nu aveam să anunţăm pe nimeni, logodna nu va apărea nici în ziar, nu vom spune prietenilor noştri, deşi cred că mulţi dintre ei o ştiau.

— Nu pricep, m-am adresat eu lui Reggie, de ce nu ne-am căsători acum. De ce nu mi-ai spus mai de mult, atunci am fi avut timpul necesar să facem pregătiri.

— Da, desigur, trebuie să ai domnişoare de onoare şi o nuntă de prima mână şi toate celelalte. Dar, în orice caz, nici prin minte nu mi-ar trece să te las să te căsătoreşti cu mine acum. Trebuie să-ţi încerci norocul.

Mă enervam de cele mai multe ori şi ajungeam chiar aproape să ne certăm. I-am spus că nu era prea măgulitor să refuze oferta mea de a mă mărita cu el imediat. Dar Reggie avea idei fixe în privinţa celor ce se cuveneau sau nu persoanei pe care o iubea şi îi intrase în cap că pentru mine lucrul cel mai bun era să mă mărit cu un om cu situaţie, bani şi toate celelalte. În ciuda certurilor noastre eram foarte, foarte fericiţi. Toată familia părea încântată, ei spuneau:

— Ne tot gândeam noi că i-ai căzut cu tronc. De obicei nu le dă nici o atenţie prietenelor noastre. Totuşi nu-i nici o grabă, mai bine să o luaţi încetişor.

Au existat unele momente când trăsătura care-mi plăcea atât de mult a familiei Lucy, de a nu se grăbi şi a avea o mulţime de timp pentru toate cele ce trebuiau împlinite, a trezit în mine o oarecare enervare.

Din punct de vedere romantic mi-ar fi plăcut ca Reggie să spună că nu poate aştepta doi ani şi că trebuie să ne căsătorim imediat. Din nefericire, acesta era cel mai de pe urmă lucru pe care Reggie ar fi visat să-l rostească, el fiind un bărbat foarte generos şi lipsit de încredere în planurile şi perspectivele lui.

Mama cred că a fost foarte bucuroasă de logodna noastră. Mi-amintesc că mi-a spus:

— Am impresia că este unul dintre cei mai drăguţi tineri pe care i-am întâlnit. O să te facă fericită. Este amabil şi binevoitor. Nu o să te sâcâie niciodată. Nu o să aveţi prea mulţi bani, dar acum dacă a ajuns la gradul de maior, o să vă descurcaţi. Tu nu eşti omul care să umble după bani Şi

căruia să-i placă petrecerile şi viaţa veselă. Cred că o să fie o căsătorie fericită.

Apoi, după o scurtă pauză a adăugat:

— Mi-ar fi plăcut să-ţi fi spus puţin mai devreme, încât sa te fi măritat imediat.

Şi ea simţea la fel cu mine. Zece zile mai târziu Reggie a plecat la regimentul lui, iar eu am rămas să-l aştept.

Daţi-mi voie să adaug aici un fel de post-scriptum la relatările mele privind vremea când mi se făcea curte.

Mi-am descris pretendenţii dar, lucru destul de puţin loial din partea mea, nu am stăruit deloc asupra faptului că şi eu m-am îndrăgostit. Mai întâi de un soldat tânăr, foarte înalt, pe care l-am cunoscut pe când mă aflam în Yorkshire. Dacă m-ar fi cerut în căsătorie, aş fi spus imediat da, înainte de a termina el bine fraza. Foarte înţelept din punctul lui de vedere, nu a făcut-o. Era un subofiţer, fără un chior, pe punctul de a pleca în India cu regimentul lui. Cred că a fost şi el îndrăgostit de mine. Avea acea privire galeşă specifică îndrăgostiţilor cu care trebuia să mă mulţumesc. A plecat în India şi am tânjit după el cel puţin vreo şase luni.

Mai apoi, la vreun an după aceea, m-am îndrăgostit din nou pe când jucam într-o comedie muzicală pusă în scenă de nişte prieteni din Torquay, o versiune a piesei „Barbă albastră” scrisă de ei. Jucam rolul Sorei Ana, iar cel de care m-am îndrăgostit era un tânăr la începutul carierei sale, devenit mai târziu vicemareşal al Aerului. Aveam obiceiul oribil să cânt, alintându-mă, cântecul la modă pe atunci:

I wish I had a Teddy Bear
To sit upon my knee
I’d take it with me everywhere
To cuddle up to me.
Aş vrea să am un ursuleţ
Să-l ţin pe genunchi
L-aş lua cu mine pretutindeni
Şi drăgăstos l-aş ţine în braţe.

Singura scuză pe care aş găsi-o este că toate fetele făceau aşa ceva şi erau foarte bine apreciate.

Mai târziu, am fost pe punctul de a-l întâlni din nou de mai multe ori, căci era văr cu unele prietene ale mele, dar întotdeauna reuşeam să-l evit. Am şi eu vanitatea mea.

În ultima zi a permisiei sale, la un picnic, sub razele lunii, la Anstey's Cove, despărţindu-ne de restul lumii, am stat pe o stâncă scăldată de valurile mării. Nu am vorbit nimic, am rămas acolo, doar ţinându-ne de mână. Mi-am închipuit întotdeauna că a păstrat imaginea mea de atunci, aceea a unei fete frumoase.

După ce a plecat mi-a trimis o broşă, un mic ursuleţ de aur.

Doream să păstreze amintirea chipului meu de atunci – şi să nu aibă un şoc acum văzând o femeie de vreo 80 kg, cu o faţă care ar putea fi descrisă ca „blândă".

— Amyas întreabă mereu de tine, tot îmi spuneau prietenele mele. Ar dori atât de mult să te întâlnească din nou.

Să mă revadă la şaizeci de ani bătuţi? Nici gând. Mai vreau să rămân încă o iluzie pentru cineva.

VII

Oamenii fericiţi nu au istorie. Parcă aşa se spune, nu? Ei bine, am fost o persoană fericită în această perioadă. Făceam, în general, aceleaşi lucruri ca de obicei, vedeam prieteni, mă duceam ocazional prin alte localităţi – şi eram îngrijorată din cauza vederii mamei care era din ce în ce mai slabă. Citea cu mare dificultate acum şi vedea anevoie obiectele în lumină puternică. Ochelarii nu o ajutau. Şi bunica de la Ealing era aproape oarbă şi tot bâjbâia după lucruri. Devenea pe zi ce trecea, cum se întâmplă cu bătrânii, din ce în ce mai suspicioasă, cu privire la toată lumea, la servitori, la meşterii care veneau să facă diferite reparaţii, la acordorul de pian şi la alţii. Mi-o amintesc întotdeauna pe Grannie aplecată peste masa din sufragerie spunându-mi mie sau sorei mele:

— Şşş, spunea ea scoţând un sunet înfundat. Vorbeşte încet. Unde e poşeta ta?

— În camera mea, Grannie.

— Ai lăsat-o acolo? Nu trebuie să o laşi acolo; am auzit-o umblând sus, chiar acum, pe femeia de serviciu.

— Ei bine, atunci n-am de ce să mă tem, nu?

— Nu se ştie niciodată, drăguţă, nu poţi să ştii, du-te sus şi adu-o aici.

Tot cam pe atunci, Granny B., mama mamei, a căzut dintr-un autobuz. Era deprinsă să călătorească pe imperială. Trebuie să fi avut vreo 80 de ani. Autobuzul a pornit, smucindu-se, în timp ce ea cobora de pe imperială. Şi-a rupt o coastă şi mi se pare că şi un braţ. A dat în judecată societatea de autobuze, a căpătat o despăgubire frumoasă şi de atunci doctorul i-a interzis să mai călătorească pe imperială. Dar, bineînţeles, fiind Granny B., nu l-a ascultat. Ea se considera întotdeauna cea mai înţeleaptă şi cu mai multă experienţă decât toţi. A fost operată pe atunci, cred că de cancer la uter; operaţia a reuşit şi nu a mai avut nimic. A avut însă o mare dezamăgire personală, căci aştepta cu nerăbdare să scape de această „tumoare” sau ce era, pentru că îşi închipuia că apoi avea să devină drăguţă şi subţirică. Ajunsese la nişte dimensiuni imense. Gluma cu femeia grasă care rămăsese prinsă în uşa autobuzului, căreia conductorul îi striga: „Încercaţi să ieşiţi într-o rână” şi ea răspundea: „Tinere, n-am cum, sunt toată otova”, i s-ar fi potrivit de minune.

Deşi i se interzisese cu stricteţe să se mai dea jos din pat, după ce ieşise de sub anestezie şi o lăsaseră să doarmă, se sculase şi se dusese în vârful picioarelor să se uite în oglindă. Ce deziluzie, părea că e mai grasă ca oricând.

— Nu o să-mi pot reveni niciodată din această dezamăgire, Clara, a mărturisit ea mamei. Niciodată. Contam atât de mult pe această operaţie! Am fost anesteziată, am trecut prin atâtea şi uită-te la mine cum arăt: exact la fel!

Probabil că pe vremea aceea sora mea Madge şi cu mine am avut o discuţie care avea să dea roade mai târziu. Tocmai citisem o carte poliţistă. Cred că era „Misterul camerei galbene”, care tocmai apăruse, de un nou autor, Gaston Le Roux. Spun cred, pentru că amintirile nu sunt întotdeauna exacte: se prea poate ca adesea să dai în mintea ta o altă întorsătură lucrurilor şi să prezinţi o dată greşită sau chiar un loc greşit. Detectivul era un tânăr reporter atrăgător, pe nume Rouletabille. Era un mister cu totul şi cu totul uluitor, foarte bine gândit şi bine înfăţişat, o prezentare de un tip pe care unii îl numesc neloial, iar alţii recunosc totuşi că nu e complet neloial: se întrevedea o mică cheie a problemei, strecurată cu dibăcie.

Am discutat foarte mult această carte, ne-am spus fiecare părerea şi am convenit că era, de fapt, printre cele mai bune cărţi. Noi eram pricepute în materie de cărţi poliţiste. Madge mă iniţiase în Sherlock Holmes încă de când eram mică şi am urmat cu mare zel calea deschisă de ea, începând cu „Cazul Lavenworth” care mă fascinase, când mi-l povestise Madge, pe când aveam opt ani. Am citit apoi Arsene Lupin, dar nu am considerat-o ca pe o adevărată carte poliţistă, deşi povestirile erau palpitante şi aveau foarte mult haz. Mai existau de asemenea şi povestirile lui Paul Beck, foarte apreciate, „Cronicile lui Mark Hewitt” şi acum „Misterul camerei galbene”. Înflăcărată de toate acestea am declarat că aş vrea să încerc să scriu şi eu o carte poliţistă…

— Nu cred că ai putea să reuşeşti, mi-a spus Madge. E foarte greu de scris aşa ceva. M-am gândit la asta şi eu.

— Aş vrea să încerc.

— Ei bine, pun rămăşag că n-o să izbuteşti.

Lucrurile au rămas aşa. Nu a fost un rămăşag precis, nu am fixat condiţiile, dar cuvintele fuseseră rostite. Din acel moment am fost animată de hotărârea de a scrie o carte poliţistă. Dar nu am mers mai departe decât atât. Nu m-am apucat să o scriu atunci şi nici nu am făcut nici un plan;

sămânţa fusese aruncată, în adâncul minţii mele, acolo unde povestirile din cărţile pe care le scriu apar cu mult înainte de germinaţia seminţei, ideea fusese sădită: într-o zi voi scrie o carte poliţistă.

VIII

Reggie şi cu mine ne scriam regulat. Îi povesteam întâmplările locale şi mă străduiam să-i scriu scrisori cât mai bune. Nu prea mă pricepeam la genul epistolar. Madge era într-adevăr un model pentru acest gen. Ea era în stare să scoată din nimic scrisorile cele mai splendide. Îi invidiez pe cei care posedă un asemenea talent.

Scrisorile dragului meu Reggie erau întocmai ca şi vorba lui: plăcute şi încurajatoare. Mă îndemna întotdeauna să ies cât mai mult şi să mă distrez.

„Nu sta acasă şi nu te tângui, Aggie, şi nu-ţi închipui că aş dori aşa ceva, căci nu este adevărat. Trebuie să ieşi şi să vezi lume, trebuie să te duci la serate dansante şi la petreceri Vreau să-ţi încerci toate şansele înainte de a ne căsători”

Privind înapoi acum, mă întreb dacă în adâncul sufletului meu nu m-a deranjat cumva acest punct de vedere. Nu cred că mi-am dat atunci seama. Îi place oare cuiva să fie împins să se ducă în stânga şi în dreapta, să vadă altă lume „ca să fie cât mai bine pentru tine” (această frază extraordinară)? Nu este oare mai aproape de adevăr faptul că oricare femeie ar prefera mai curând ca în scrisorile de dragoste pe care le primeşte să găsească o urmă de gelozie?

„Cine e tipul acela despre care scrii? Nu cumva începi să te apropii de el prea mult?”

Oare nu asta este, de fapt, ceea ce dorim noi femeile? Putem fi prea generoase? Sau citeşte cineva în mintea altuia lucruri care nici nu sunt acolo?

Seratele dansante obişnuite erau prin vecinătate. Nu mă duceam deoarece, neavând maşină, nu puteam accepta invitaţii la o distanţă mai mare de doi, trei kilometri şi a închiria o trăsură sau un automobil ar fi fost foarte scump;

asta s-ar fi putut face doar într-o împrejurare cu totul specială. Dar erau şi ocazii când se organizau vânători pentru fete şi atunci erai invitată să participi şi venea cineva să te ia şi te aducea înapoi.

Familia Clifford de la Chudleigh a dat o serată dansantă la care au invitat membrii garnizoanei de la Exeter şi i-au rugat pe unii invitaţi să aducă fete cu ei. Vechiul meu inamic, comandorul Travers, care se pensionase acum şi locuia cu soţia sa la Chudleigh, a sugerat să mă ia pe mine. În copilărie îl detestasem, dar acum ajunsese un vechi prieten al familiei. Soţia lui m-a chemat la telefoN. Şi m-a întrebat dacă n-aş vrea să vin să stau la ei şi să mă duc la serata dansantă a familiei Clifford. Evident eram încântată de această propunere.

Am primit şi o scrisoare de la un prieten, numit Arthur Griffiths, pe care-l întâlnisem când am fost la familia Matthews, la Thorpe Arch Hall, în Yorkshire. Era ofiţer de artilerie. Devenisem buni prieteni. Arthur mi-a scris să-mi spună că se afla la Exeter, dar din nefericire nu făcea parte dintre ofiţerii care veneau la dans şi că era foarte trist din această pricină căci ar fi vrut să danseze din nou cu mine. „Totuşi, spunea el, vine un camarad pe nume Christie. Caută-l, e un bun dansator.”

Christie mi-a ieşit în cale imediat. Era un tip înalt, blond, cu un păr inelat, aspru, un nas destul de interesant, întors în sus, cu un aer de nepăsare şi încredere în el. Mi-a fost prezentat, m-a invitat la dans şi mi-a spus că prietenul lui, Griffiths, i-a atras atenţia să mă caute. Ne-am înţeles foarte bine amândoi, dansa splendid şi am dansat cu el de mai multe ori. M-am distrat foarte mult în acea seară. A doua zi, mulţumindu-le soţilor Travers, am fost condusă de ei până la Newton Abbot, de unde am luat trenul înapoi.

Vreo săptămână sau zece zile mai târziu, cred, mă aflam la ceai la familia Mellor, care locuia vizavi de noi. Încă mai exersam dansuri de bal cu Max Mellor, deşi, din fericire,

valsatul pe scări în sus nu mai era la modă. Cred că tocmai dansam tango, când am fost chemată la telefon. Era mama.

— Vino, te rog, imediat acasă Agatha, spuse ea. E aici unul din tinerii tăi, nu-l cunosc, nu l-am văzut încă până acum. I-am oferit o ceaşcă cu ceai, văd că n-are de gând să plece, speră să te vadă.

Mama se enerva întotdeauna dacă trebuia să stea de vorbă singură cu tinerii mei prieteni. Considera că asta era exclusiv treaba mea.

Mă distram şi m-am necăjit că a trebuit să mă întorc acasă. Mai ales că bănuiam cine era, un tânăr locotenent de marină cam plicticos, care îmi cerea să-i citesc poeziile. Aşa că am plecat fără tragere de inimă cu un aer îmbufnat.

Am intrat în salon şi un tânăr s-a ridicat în picioare cu un aer de uşurare. Era cam roşu la faţă, încurcat, trebuind să se explice. Faptul că m-a văzut nu l-a înveselit prea mult. Cred că se temea că nu o să-l recunosc. Dar mi l-am amintit foarte bine, deşi eram foarte surprinsă. Nu-mi trecuse prin minte că aveam să-l mai văd pe prietenul lui Griffiths, pe tânărul Christie. A încercat să dea unele explicaţii, cam şovăitoare. Fusese obligat să vină la Torquay cu motocicleta şi s-a gândit atunci că ar putea să mă vadă. A evitat să menţioneze faptul că probabil, a avut mare bătaie de cap până a găsit adresa mea de la Griffiths. Totuşi lucrurile au mers mai bine după un minut sau două. După sosirea mea şi mama s-a simţit foarte uşurată. Terminând cu explicaţiile, Archie Christie părea acum mai vesel, iar eu m-am simţit foarte măgulită.

În timp ce vorbeam s-a lăsat seara. În codul sacru al semnelor dintre femei se ivi întrebarea între mine şi mama, dacă acest vizitator nepoftit urma să fie invitat să rămână la masă şi în acest caz ce mâncare se găsea în casă. Era, cred, curând după Crăciun, căci mai exista nişte friptură rece de curcan în cămară. I-am făcut mamei semn că da şi l-a întrebat pe Archie dacă ar vrea să rămână la o masă frugală cu noi. A acceptat cu promptitudine. Aşa că am mâncat

curcan rece şi salată şi încă ceva cred, poate nişte brânză, şi am petrecut o seară plăcută. Apoi Archie a plecat pe motocicleta lui cu o serie de explozii şi bubuituri spre Exeter. În următoarele zece zile şi-a făcut diferite apariţii frecvente şi neaşteptate, în acea primă seară m-a întrebat dacă aş vrea să merg la un concert la Exeter – spusesem când l-am întâlnit la dans că-mi place muzica – şi după aceea mă invita la ceai la hotelul Redcliffe. I-am răspuns că aş vrea foarte mult să merg. Dar mai apoi a urmat un moment mai stânjenitor, când mama a declarat, clar şi răspicat, că fata ei nu acceptă invitaţii la Exeter, la concerte, singură. Asta l-a cam descurajat, dar repede a invitat-o şi pe ea. Mama s-a mai muiat puţin, a convenit că e în regulă, pot să mă duc la concert, dar nu puteam să merg cu el la ceai la hotel. (Trebuie să mărturisesc, cântărind astăzi această situaţie, că pe atunci erau reguli cam ciudate. Te puteai duce cu un tânăr să joci golf, să patinezi, să călăreşti, dar pentru mamele serioase părea riscant să te duci la ceai la un hotel.) Până la urmă am ajuns la un compromis, avea să-mi ofere ceai la bufetul din gara Exeter. Un loc nu prea romantic. Mai târziu l-am întrebat dacă ar vrea să vină la seria de concerte cu muzică de Wagner care urmau să aibă loc la Torquay, peste patru sau cinci zile. A spus că i-ar place foarte mult.

Archie mi-a povestit totul despre el. Aştepta plin de nerăbdare să intre în corpul recent format de aviatori. Era foarte emoţionat. Toată lumea era entuziasmată de zbor. Archie era, de fapt, foarte prozaic. El pretindea că aviaţia va fi în serviciul viitorului; în caz de război, avioanele vor fi necesare în primul rând. Nu-l pasiona zborul în sine, dar vedea în asta o şansă de a-şi face o carieră. Armata nu-i oferea nici un viitor. Ca artilerist promovarea era foarte lentă. A făcut tot ce a putut ca să elimine aspectele romantice ale zborului pe care le vedeam eu, dar nu a reuşit. Totuşi, atunci, pentru prima oară, romantismul meu s-a lovit de o minte practică, logică. În 1912, lumea era încă

destul de sentimentală. Oamenii spuneau singuri despre ei că sunt duri, dar nu ştiau exact ce însemna termenul. Fetele nutreau idei romantice despre băieţi, şi aceştia le idealizau. Totuşi am străbătut o cale foarte lungă din zilele bunicii şi până azi.

— Ştii, îmi place Ambrose, a spus bunica într-o zi, vorbind despre unul din tinerii care îi făceau curte lui Madge. Zilele trecute, a continuat ea, după ce Madge s-a îndepărtat de el mergând de-a lungul terasei, l-am văzut pe Ambrose cum s-a ridicat, a urmărit-o, apoi s-a aplecat şi a luat un pumn din pietrişul pe care călcase ea şi l-a pus în buzunar. Am găsit asta foarte drăguţ, da, chiar foarte drăguţ. Mi-ar fi plăcut aşa ceva să mi se întâmple şi mie când eram tânără…

Biata Grannie, drăguţa de ea. A trebuit să o deziluzionăm. S-a dovedit că Ambrose se preocupa foarte mult de geologie, iar pietrişul acela era de un soi deosebit, care-l interesa pe el în mod special.

Între Archie şi mine era, în privinţa reacţiilor faţă de cele din jur, o diferenţă ca de la cer la pământ. Cred că tocmai asta ne-a fascinat de la început. Vechea impresie pe care ţi-o produce „străinul”.

L-am invitat la balul de anul nou. În seara aceea l-am văzut într-o stare cu totul specială, aproape că nu mi-a adresat nici un cuvânt. Eram un grup de patru sau şase, cred, şi de flecare dată când dansa cu mine sau după aceea rămânea total tăcut. Când îi vorbeam răspundea la întâmplare, într-un fel lipsit de înţeles. Eram surprinsă, m-am uitat de vreo două ori la el, întrebându-mă ce se întâmplase, la ce se gândea. Părea că nu-l mai interesam deloc.

Ar fi trebuit s-o ştiu până atunci; când un bărbat arată de parcă ar fi bolnav, complet pierdut în gânduri, cu o figură de prostănac, nemaifiind în stare să te asculte, înseamnă că e îndrăgostit lulea.

Ce ştiam eu? Ştiam ce se petrece cu mine? Îmi aduc aminte că am luat o scrisoare de la Reggie când a sosit, spunându-mi că o s-o citesc mai târziu şi am aruncat-o în

sertarul mesei din hol. Am găsit-o acolo câteva luni mai târziu. Presupun că în adâncul fiinţei mele începusem să ştiu.

Concertul Wagner a fost la două zile după bal. Ne-am dus acolo, apoi am venit la Ashfield. Când ne-am dus în camera de studiu sus să cântăm la pian, aşa cum ne era obiceiul, Archie mi-a vorbit pe un ton aproape disperat. Mi-a spus că urma să plece peste două zile la Salisbury, să înceapă instruirea de aviator. Apoi a continuat cu înverşunare. „Trebuie să te măriţi cu mine, trebuie să te măriţi cu mine.” Mi-a precizat că a ştiut-o din prima seară, când a dansat cu mine. „Am avut mare bătaie de cap până ţi-am găsit adresa şi te-am descoperit. Nimic nu putea fi mai dificil. Nu va exista niciodată nimeni pentru mine decât tu. Trebuie să te măriţi cu mine, înţelegi?”

I-am explicat că era imposibil, fiind logodită cu altcineva. A făcut un semn furios din mână.

— Ce importanţă are asta? Trebuie pur şi simplu să rupi logodna şi nimic mai mult.

— Dar nu pot. Ar fi imposibil să fac aşa ceva.

— Ba poţi, cum să nu! Eu nu sunt logodit cu nimeni, dar dacă aş fi, aş rupe logodna într-un minut fără să mă mai gândesc.

— Nu-i pot face una ca asta.

— Prostii, nu trebuie să ţii seama de oameni! Dacă eraţi atât de îndrăgostiţi unul de altul de ce nu v-aţi căsătorit înainte de a pleca?

— Am considerat, am spus eu ezitând, că e mai bine să aşteptăm.

— Eu n-aş fi aşteptat. Şi nici nu am de gând să aştept.

— Nu ne putem căsători încă mulţi ani de aici înainte, nu eşti decât un sublocotenent. Şi în aviaţie va fi acelaşi lucru.

— Nu pot să aştept ani de zile. Vreau să mă însor luna viitoare, sau cel mult peste două luni.

— Eşti nebun, i-am ripostat eu, nu ştii ce vorbeşti.

Cred într-adevăr că nu-şi dădea seama. Trebuia să se întoarcă la realitate până în cele din urmă. A fost un şoc teribil pentru biata mamă. Bănuiesc că era destul de îngrijorată, dar s-a simţit uşurată când a aflat că Archie va pleca la Salisbury Plain, iar când a aflat totul a fost zguduită.

I-am spus:

— Îmi pare rău, mamă. Trebuie să-ţi spun că Archie Christie m-a cerut în căsătorie şi vreau, vreau teribil să mă mărit cu el.

Dar trebuia să facem faţă realităţii. Archie nu vroia să audă nimic, iar mama a fost foarte categorică cu el.

— Cu ce o să trăiţi, dacă vă căsătoriţi? Ce avere aveţi fiecare din voi? a întrebat ea.

Situaţia noastră financiară nici că se putea să fie mai, proastă. Archie era un tânăr sublocotenent, cu un an mai mare decât mine. Nu avea bani deloc, doar solda şi o mică alocaţie, care reprezenta tot ceea ce putea maică-sa să-i dea. Cât despre mine aveam suta de lire anual pe care mi-o lăsase bunicul. Ar fi trebuit să treacă ani şi ani până când Archie ar fi fost într-o situaţie care să-i permită să se însoare.

Mi-a spus cu amărăciune înainte de a pleca:

— Maică-ta m-a adus la realitate. Îmi închipuiam că nimic nu are importanţă. Că aveam într-un fel sau altul să ne căsătorim şi totul va fi în ordine. Mi-a deschis ochii că pentru moment nu putem. Va trebui să aşteptăm, dar nu vom aştepta nici o zi mai mult. Voi face orice, orice. Povestea asta cu zborul ar putea să ajute, numai că nu le place să fii căsătorit nici în armată, nici în aviaţie când eşti tânăr.

Ne-am uitat unul la altul. Eram tineri, disperaţi şi îndrăgostiţi.

Logodna noastră a durat un an şi jumătate. A fost un timp vijelios, plin de coborâşuri şi urcuşuri, cu numeroase stări

de amărăciune, pentru că aveam sentimentul că umblam după ceva ce nu se poate obţine niciodată.

Am amânat vreo lună să-i scriu lui Reggie, pe de o parte pentru că mă simţeam vinovată, iar pe de altă parte pentru că nu puteam să ajung să cred că ceea ce mi se întâmplase dintr-o dată, ca un lucru real şi adevărat, să fie în curând un vis, din care aveam să mă trezesc şi după care să revin la realitate.

Dar până în cele din urmă a trebuit să-i scriu – vinovată, nenorocită, fără nici o scuză. Felul plin de simpatie şi bunătate în care a primit Reggie vestea m-a făcut să mă simt şi mai rău. Mi-a spus să nu mă amărăsc, nu era vina mea, de asta era sigur, nu am avut ce să fac, asemenea lucruri se întâmplă.

„Evident, a fost o mică lovitură pentru mine, Agatha, să văd că te măriţi cu un băiat care este încă şi mai puţin în măsură să te întreţină decât sunt eu. Dacă te-ai mărita cu cineva cu o situaţie materială bună, ai face o partidă bună, mi s-ar fi părut că nu are prea mare importanţă, pentru că ar fi fost ceea ce ţi-ar fi trebuit, dar acum nu pot să nu regret că nu am luat de bune spusele tale. Trebuia să ne fi căsătorit şi să te fi adus cu mine direct aici.”

Am dorit şi eu să fi făcut asta? Presupun că nu. Nu la acea vreme – şi totuşi, încercam mereu dorinţa de-a mă întoarce, de-a mă simţi din nou cu picioarele bine înfipte în pământul de la mal. Să nu mă avânt în larg. Am fost atât de fericită, atât de liniştită cu Reggie şi ne-am înţeles atât de bine amândoi, ne bucuram de toate şi năzuiam spre aceleaşi lucruri şi unul şi altul.

Ceea ce se petrecea cu mine acum era cu totul altceva. Iubeam un străin mai ales pentru că era străin şi pentru că nu ştiam cum avea să reacţioneze la un cuvânt, la o frază şi tot ceea ce” spunea era nou şi fascinant pentru mine. Şi el simţea la fel. Mi-a spus odată: „Simt că nu reuşesc să te cunosc cum trebuie. Nu ştiu cum eşti”. Din când în când eram copleşiţi de disperare şi unul din noi scria că trebuie

să o rupem. Şi amândoi cădeam de acord că rămânea singurul lucru care se putea face. Apoi, după o săptămână, ne dădeam seama că nu mai eram în stare să suportăm şi reveneam la situaţia dinainte.

Totul mergea prost. O duceam foarte greu cu banii, iar acum o nouă lovitură financiară s-a abătut asupra familiei mele. Compania H. B. Chaflin de la New York, firma la care bunicul fusese asociat, a fost lichidată dintr-o dată; era o societate cu răspundere nelimitată, şi după câte am izbutit să înţeleg eu, situaţia era disperată. În orice caz însemna că venitul, pe care mama îl primea de acolo şi care constituia singurul ei venit, acum avea să dispară complet. Bunica, din fericire, nu era în aceeaşi situaţie. Şi banii ei erau investiţi în acţiunile H. B. Chaflin, dar domnul Bailey, ca membru al firmei, care avea grijă de afacerile bunicii, devenise de câtva timp îngrijorat. Fiind obligat să poarte grijă văduvei lui Nathaniel Miller se simţea răspunzător faţă de ea. Când Grannie avea nevoie de bani, îi scria domnului Bailey şi acesta îi trimitea în numerar, cred, fiindcă era un tip foarte demodat. Ea a fost tulburată sau supărată, când într-o zi a rugat-o să-i îngăduie să facă o nouă investiţie a banilor ei.

— Vrei să spui, că vei scoate banii mei de la Chaflin?

El a fost evaziv. I-a spus că investiţiile trebuiau urmărite, că era destul de penibil pentru ea, fiind englezoaică şi trăind în Anglia, să fie tratată ca văduva unui american. A înşirat mai multe lucruri, care evident, nu reprezentau explicaţia reală, dar Grannie le-a acceptat. Ca toate femeile de atunci, acceptai orice sfat dat în materie de afaceri de cineva în care aveai încredere. Domnul Bailey i-a spus să lase totul pe seama lui, căci avea să investească banii din nou într-o afacere de unde va primi aproape acelaşi venit ca şi acum. Grannie a primit îndemnul fără nici o tragere de inimă, aşa că atunci când s-a produs crahul venitul ei a fost în siguranţă. La vremea aceea domnul Bailey nu mai trăia, dar el îşi făcuse datoria faţă de soţia asociatului său, fără să dezvăluie temerile pe care le avusese despre solvabilitatea

companiei. Membrii mai tineri ai firmei cred că se lansaseră în afaceri de o manieră prea vastă şi la început păreau să aibă succes, dar, de fapt, se întinseseră prea mult, deschiseseră filiale în diferite localităţi, investiseră prea mulţi bani în intermediari. Indiferent de cauză, crahul a fost complet.

Era ca un fel de reîntoarcere la vremurile din copilărie, când îi auzisem pe mama şi pe tata discutând împreună despre dificultăţile financiare, iar eu m-am dus repede în subsol, fericită să anunţ personalul de serviciu ca eram ruinaţi. Cuvântul „ruină”, apărut atunci pentru mine ca un lucru minunat şi palpitant, nu mi s-a mai părut tot atât de palpitant acum, rima cu dezastru final pentru mine şi Archie. Suta de lire care îmi aparţinea trebuia să o susţină acum pe mama. Fără îndoială că Madge avea să ne ajute şi ea. Dacă vindea casa noastră, Ashfield, ar fi putut să mai reziste.

Dar lucrurile s-au dovedit a nu fi chiar aşa de rele cum credeam, pentru că domnul John Chaflin i-a scris mamei din America, arătându-i cât de îndurerat era. Ea putea să conteze totuşi pe un venit de trei sute de lire pe an, nu din partea firmei, care era cu totul falită, ci din averea lui personală, bani pe care avea să-i primească până la moarte.

Asta ne-a eliberat de prima noastră îngrijorare. Dar la moartea ei, aceşti bani încetau de a mai fi trimişi. O sută de lire pe an şi Ashfield era tot ceea ce aveam pentru viitor.

I-am scris lui Archie că nu mă puteam căsători cu el, că trebuia să uităm unul de altul. Archie nici nu a vrut să audă. Într-un fel sau altul avea să facă bani. Aveam să ne căsătorim şi el va putea fi în stare chiar să o ajute pe mama. Mi-a dat încredere şi speranţe. Şi ne-am logodit din nou.

Apoi vederea mamei a slăbit şi mai mult şi a trebuit să se ducă la un specialist. I-a spus că avea cataractă la amândoi ochii, şi din diferite motive nu putea fi operată.

S-ar fi putut să nu progreseze rapid, dar, în cele din urmă ducea la orbire. I-am scris lui Archie, rupând din nou

logodna, arătându-i că, evident, nu puteam să o părăsesc pe mama dacă orbea. Şi din nou nu a fost de acord. Trebuia să aştept să văd cum evolua boala, că putea să existe şi un tratament, sau totuşi vreo operaţie, şi că în orice caz nu era oarbă acum şi puteam foarte bine să rămânem logodiţi.

Mai apoi am primit o altă scrisoare de la Archie, în care îmi scria: „Nu-i nimic de făcut, nu mă pot însura cu tine. Sunt prea sărac. Am încercat câte un mic plasament dar fără rezultate şi, în cele din urmă, am pierdut totul. Trebuie să renunţi la mine.” I-am scris că nu o să renunţ niciodată la el. Mi-a răspuns că trebuia. Atunci am fost de acord să renunţăm unul la altul.

Patru zile mai târziu, Archie a izbutit să capete o permisie şi a sosit pe neaşteptate cu motocicleta lui de la Salisbury. Nu se mai putea aşa; trebuia să ne logodim din nou, să avem speranţe şi să aşteptăm – ceva trebuia să se întâmple, chiar dacă vom aştepta patru, cinci ani. Am trăit momente de emoţie furtunoase şi în cele din urmă ne-am văzut din nou logodiţi, dar cu fiecare lună, posibilitatea căsătoriei se îndepărta. Situaţia era deznădăjduită, dar ne agăţăm cu disperare de gândul că nu puteam trăi unul fără altul, aşa că puteam să rămânem logodiţi şi sa ne rugăm pentru o întorsătură subită a soartei.

Între timp cunoscusem şi familia lui Archie. Tatăl său fusese judecător în serviciul civil indian şi avusese un accident: căzuse de pe cal. După aceea s-a îmbolnăvit repede, accidentul i-a afectat creierul şi în cele din urmă el a murit într-un spital din Anglia. După câţiva ani de văduvie, mama lui Archie s-a căsătorit cu William Hemsley. Nimeni nu ar fi putut fi mai bun, mai patern cu noi, decât a fost el. Mama lui Archie, Peg, era din Irlanda de sud, de lângă Cork, dintr-o familie cu doisprezece copii. L-a cunoscut pe primul ei soţ pe când se afla la fratele ei, care era în serviciul medical indian. Au avut doi copii, pe Archie şi Campbell. Archie fusese premiant la Clifton, pe şcoală, şi a

continuat apoi la Woolwich. Era inteligent, foarte înzestrat şi îndrăzneţ. Amândoi băieţii erau în armată.

Archie i-a împărtăşit ştirea logodnei noastre şi m-a lăudat aşa cum ştiu fiii să o facă, atunci când îşi descriu alesele inimii. Peg l-a privit cu un ochi îndoielnic şi spuse cu accentul ei irlandez: „E una din acele fete care poartă gulere moderne îndrăzneţe, Peter Pan”. Destul de stingherit, Archie a trebuit să recunoască faptul că purtam gulere Peter Pan. Aceste gulere reprezentau o caracteristică principală a momentului. Noi, fetele, renunţasem la gulerele înalte ale bluzelor noastre, cu balene în ele, câte una de fiecare parte şi una la spate, care lăsau pe gât urme neplăcute, roşii. Sosise în sfârşit ziua în care oamenii se hotărâseră să fie cutezători şi în acelaşi timp să se bucure de comoditate. Gulerul Peter Pan fusese desenat după gulerul cu cute purtat de Peter Pan din piesa lui Barrie. Se aranja foarte bine în jurul gâtului; era dintr-un material moale, nu avea nici o balenă, încât era o fericire să-l porţi. E greu, astăzi, să spui că era îndrăzneţ. Când mă gândesc la reputaţia pe care noi fetele puteam să o avem numai pentru că ne arătam câţiva centimetri de gât de la bărbie în jos, mi se pare incredibil. Azi, când vezi pe plajă şi fete în bikini, îţi dai seama cât de departe s-a mers în ultimii cincizeci de ani.

În orice caz, eram una din acele fete gata să îmbrăţişeze imediat noul, şi în 1912 purtam gulere Peter Pan. „Şi îi stă foarte bine”, a spus loialul Archie.

— Fără îndoială, i-a replicat Peg.

Orice îndoieli va fi avut despre mine în legătură cu aceasta, m-a întâmpinat cu o amabilitate extremă şi o adevărată efuziune, declarând că mă place, că eram exact fata potrivită pentru băiatul ei, că era atât de încântată etc., etc. – încât n-am crezut nici un cuvânt din toate cele spuse. Adevărul era că-l considera pe fiul ei prea tânăr pentru a se însura. Mie nu mi-a găsit nici un cusur şi, fără îndoială, că aş fi putut fi mult mai rău. Aş fi putut fi fiica unui tutungiu

(ceea ce era considerat întotdeauna ca un simbol al dezastrului) sau vreo tânără divorţată – erau unele pe atunci prin saloane – sau chiar o dansatoare dintr-o trupă în turneu. În orice caz, desigur că, ţinând seamă de perspectivele noastre, s-a gândit că logodna o să se desfacă repede. Era foarte drăguţă cu mine şi mă simţeam uşor stânjenită la ei. Archie, cu firea lui, nu se preocupa deloc de ceea ce credea ea despre mine sau eu despre ea. El poseda acel atribut fericit de a trece prin viaţă fără a ţine seama de ce gândea cineva despre el. Gândurile lui erau îndreptate numai către ceea ce-l interesa.

Iată-ne încă logodiţi, dar departe de căsătorie, de fapt foarte departe. Promovarea în aviaţie nu părea că ar veni mai repede decât în celelalte regimente. Archie a fost foarte descurajat când a descoperit că zborul îi dădea tulburări la sinusuri. Se simţea destul de prost, dar a continuat activitatea. Scrisorile lui erau acum pline de descrieri tehnice, despre biplanurile Farman şi Avros. Considera că unele aparate însemnau mai mult sau mai puţin moartea pilotului, iar altele aveau mai multă stabilitate şi ar fi trebuit să se dezvolte bine. Numele unor camarazi din escadronul lui îmi deveniseră familiare: Joubert de la Ferţe, Brooke-Poham, John Salmon. Mai exista şi un irlandez sălbatic, un văr al lui Archie, care distrusese atât de multe aparate, încât stătea mai mult la sol. Curios că nu-mi amintesc deloc să fi fost îngrijorată că Archie ar fi putut fi în pericol. Zborul era periculos, dar tot aşa era şi vânătoarea şi mă deprinsesem că oamenii îşi frângeau gâtul pe câmpurile de vânătoare. Era unul din riscurile vieţii. Nu se stăruia prea mult pe atunci asupra securităţii. Sloganul „Securitatea în primul rând” ar fi fost privit ca ridicol. Se considera foarte atrăgător să ai legături cu această nouă formă de locomoţie, zborul. Archie se număra printre primii piloţi care aveau să zboare. Numărul lui de pilot era cu puţin peste sută: 105 sau 106. Mă simţeam extrem de mândră de el.

Cred că nimic nu m-a dezamăgit în viaţă ca faptul că până te urmă aeroplanul a devenit un mijloc obişnuit de transport. În visele noastre, avionul era o copie a zborului păsărilor, bucuria de a brăzda văzduhul. Dar acum, când mă gândesc la plictiseala de a te urca într-un avion şi a zbura de la Londra până în Persia, Bermude sau Japonia, nu văd să poată fi ceva mai prozaic. O cutie lipsită de confort, cu scaune înguste, de la fereastra căreia vezi doar aripile şi fuzelajul, iar sub tine imenşi nori de vată. Când priveşti pământul îţi apare tot atât de plat ca şi o hartă. Da, mare deziluzie. Vapoarele pot fi încă romantice. Cât despre trenuri… ce să mai vorbim. Ce ar putea bate un tren? În special înainte de apariţia motoarelor Diesel cu mirosul lor. Un mare monstru care pufăia te ducea prin văi şi strâmtori, pe lângă munţi acoperiţi de zăpadă, de-a lungul unor drumuri de ţară, cu ciudate căruţe ţărăneşti. Trenurile sunt minunate: le ador şi acum. A călători cu trenul înseamnă a vedea natura şi fiinţele omeneşti, oraşele, râurile, de fapt a vedea viaţa.

Nu vreau să spun că nu sunt fascinată de cucerirea văzduhului de către om, uluită de aventurile lui în spaţiul cosmic, stăpânit de acel unic dar pe care alte forme de viaţă nu-l posedă: simţul aventurii – şi alături de acesta curajul; dar nu numai curajul insuflat de spiritul de conservare pe care-l au toate animalele, ci curajul de a-ţi lua viaţa în propriile tale mâini şi a te avânta în necunoscut. Sunt mândră şi emoţionată la gândul că toate acestea au avut loc în anii vieţii mele şi aş vrea să fiu în stare să privesc viitorul şi să întrezăresc paşii următori. Am sentimentul că paşii aceştia vor urma foarte curând să înainteze, unul după altul, cu viteză şi intensitate mereu crescânde.

Cum se vor termina toate? Noi triumfuri? Sau poate distrugerea totală a omului şi a pământului din cauza ambiţiei lui? Nu cred. Omul va supravieţui, deşi poate numai în grupuri izolate, ici şi colo. S-ar putea să aibă loc şi vreo mare catastrofă, dar nu va pieri toată lumea. Vreo

comunitate primitivă înrădăcinată în simplitate, cunoscând cele petrecute în trecut numai din auzite, va clădi desigur, din nou, încet, o civilizaţie.

IX

Nu-mi amintesc ca, în 1913, să fi existat semne prevestitoare ale unui război. Ofiţerii de marină dădeau uneori din cap îngrijoraţi în privinţa dezvoltării flotei germane, dar auzisem asta de ani de zile şi nu ni se părea că trebuie să-i acordăm atenţie. Servea doar ca o bază potrivită pentru poveştile de spionaj – nu era reală. Nici o naţiune nu ar putea fi atât de nebună să se lupte cu o alta, cu excepţia unor cazuri izolate, cum se întâmpla la noi la frontiera de nord-vest sau prin alt loc îndepărtat.

Totuşi, cursurile de prim ajutor şi infirmiere erau foarte la modă prin 1913 şi la începutul anului 1914. Toată lumea a urmat asemenea cursuri, unde ne bandajam unii altora picioarele şi braţele, ba chiar încercam să facem bandaje frumoase la cap, ceea ce era mult mai dificil. Dădeam examene şi căpătăm şi un certificat pentru a ne dovedi aptitudinile. Atât de mare era entuziasmul feminin la acel timp, încât dacă vreun bărbat suferea un accident avea groază ca nu cumva să-i vină în ajutor femeile.

— Nu lăsaţi aceste „prime ajutoare” să se apropie de mine, se auzea imediat. Nu mă atingeţi, fetelor, nu mă atingeţi!

Printre examinatori se găsea şi un bătrân foarte demodat şi obtuz la minte. Cu un zâmbet diabolic ne întindea curse:

— Iată pacientul vostru, spunea el, arătând un cercetaş căzut la pământ. Fractură de braţ şi gleznă, ocupaţi-vă de el. O pereche dornică de lucru, eu şi cu încă cineva ne repezeam asupra lui, aducând bandajele. Ne pricepeam să facem bandaje bune, ordonate, le exersasem îndelung. Trăgeam faşă cu grijă de-a lungul gambei, făcând câte un opt pentru siguranţă, întreg bandajul arăta întins, ordonat. Dar în acel caz eram surprinse, nu avea să fie nici urmă de frumuseţe şi de ordine. Era o rană mare în jurul membrului:

— Puneţi pansamentul şi bandajele unele peste altele. Nu uitaţi că nu aveţi nimic pentru a le înlocui, spunea bătrânul. Patul este acolo, prin uşile acelea, la spital.

Trăgeam feşe.

— Daţi-i drumul, faceţi opturi…

În felul acesta era mai greu. Luam apoi pacientul, sperând că fixasem bine atelele, aşa cum trebuia, şi-l duceam la pat.

Apoi rămâneam uimite, niciuna din noi nu se gândise să pregătească patul înainte de a transporta pacientul. Bătrânul chicotea triumfător.

— Ha, ha, nu v-aţi gândit la toate, fetelor, aşa cum ar fi trebuit, întotdeauna aveţi grijă să vă pregătiţi patul înainte de a transporta pacientul.

Trebuie să recunosc că, deşi ne făcea să ne simţim umilite, bătrânul ne-a învăţat mult mai mult decât am învăţat la şase cursuri.

Pe lângă manuale aveam şi lucru practic. Două zile pe săptămână ne duceam la spitalul din localitate în pavilionul pacienţilor ambulatorii. Totul te intimida acolo, căci infirmierele de meserie care erau grăbite şi aveau o mulţime de treburi ne dispreţuiau total. Prima sarcină pe care am avut-o de îndeplinit a fost să schimb pansamentul la un deget. Mai întâi a trebuit să pregătesc acid boric cald şi să moi degetul cât timp era necesar. Asta a fost uşor. Apoi trebuia să fac o spălătură la o ureche, dar aici mi s-a interzis imediat să mă ating. O spălătură în ureche era ceva foarte tehnic, spuse sora. Persoanele nepregătite nu trebuie să încerce asemenea lucru.

Urmă apoi schimbarea pansamentului unui copil care îşi opărise piciorul. Atunci a fost momentul când am renunţat aproape definitiv la activitatea de infirmieră. După cele ce ştiam, trebuia să înmoi bandajele în apă călduţă, dar orice făceai totul producea o durere cumplită copilului. Biata micuţă, căci era o fetiţă, avea doar vreo trei ani. Urla şi urla îngrozitor. Mă simţeam atât de tulburată încât eram pe punctul de a vomita. Singurul lucru care m-a salvat a fost

privirea sardonică pe care am observato la o soră aflată în apropiere. Aceste tinere prostănace şi îngâmfate, spunea privirea ei, îşi închipuie că pot veni aici, că ştiu totul, dar nu sunt în stare să facă nici cel mai mic lucru. Imediat m-am hotărât să continui oricât de neplăcut ar fi fost. Bandajul trebuia să fie înmuiat, pentru că astfel nu numai copilul ar fi suportat mai uşor durerea, dar şi eu. Am continuat, strângând din dinţi, deşi îmi era rău, şi m-am descurcat încercând să depun cât mai multă bunăvoinţă. Am fost total surprinsă când, la urmă, infirmiera mi-a spus dintr-o dată.

— N-ai făcut deloc treabă rea. Te-a cam întors pe dos la început, nu-i aşa? Am păţit şi eu la fel cândva.

O altă parte a educaţiei mele sanitare consta în a lucra o zi cu infirmiera districtului. Mergeam două dintre noi cu ea să vizitam o serie de căsuţe, toate cu ferestrele ferecate. În unele se simţea un miros puternic de săpun de rufe, în altele diferite miresme. De cum intrai, erai cuprins de dorinţa irezistibilă de a deschide repede o fereastră. Aproape toată lumea avea ceea ce se numea pe scurt „picioare betege”. Eram nedumerită. Infirmiera m-a informat:

— Infecţiile sunt foarte răspândite în lumea asta, unele fiind rezultatul bolilor venerice, altele datorate diferitelor ulceraţii.

Aşa i se spunea bolii, era numele ei generic, şi am înţeles mult mai bine mai târziu, când ajutorul meu zilnic, declara mereu:

— O, ce i s-a întâmplat?

— Mamei iar îi e rău.

— Picioare betege, întotdeauna a avut asta.

Într-o zi, făcându-ne turul am descoperit că unul din pacienţii noştri murise. Infirmiera şi cu mine am pregătit cadavrul pentru înmormântare. O altă experienţă, nu chiar atât de rea ca să te întoarcă pe dos, ca aceea cu copiii opăriţi, dar neaşteptată, dacă n-ai făcut-o niciodată mai înainte.

Când, în îndepărtata Şerbie, un arhiduce fusese asasinat, totul părea un incident foarte departe de noi; nimic ce ne-ar fi putut preocupa. La drept vorbind, în Balcani, oamenii erau mereu asasinaţi. Era desigur imposibil ca această întâmplare să ne atingă şi pe noi cei din Anglia. Nu vorbesc numai în numele meu, ci al tuturor. Repede după acest asasinat au apărut la orizont, în mod cu totul de necrezut, nori aducători de furtună. Zvonuri extraordinare au început să circule, zvonuri despre acel lucru fantastic, despre Război. Dar, evident, astea erau răspândite doar de ziare. Nici o naţiune civilizată nu s-ar fi apucat de război. Nu mai fuseseră războaie de ani de zile şi probabil că nici nu aveau să mai fie.

Nu, oamenii obişnuiţi, în afară de câţiva miniştri mai importanţi şi de cercurile interioare de la Foreign Office, nu puteau gândi în nici un chip că ar fi putut fi un război. Toate nu erau decât zvonuri, vorbe de oameni care născoceau, spunând că într-adevăr era „foarte serios”, simple discursuri de politicieni. Şi dintr-o dată, iată că într-o dimineaţă s-a întâmplat totuşi.

Anglia se afla, în stare de război.

PARTEA A V-A

Război

I

Anglia era în război. Începuse.

Cu greu aş putea să exprim diferenţa între sentimentele mele de atunci şi cele de acum. Azi am putea fi îngroziţi, necăjiţi, îndureraţi, dar nu uimiţi dacă ar începe un război, pentru că suntem toţi conştienţi că războiul vine, că există, că au existat războaie în trecut şi în fiecare clipă poate izbucni unul nou. Dar în 1914 nu mai fusese război. – de când? De cincizeci de ani, sau mai mult? Într-adevăr, avusesem „Marele Război cu Burii” şi încăierări la frontiera de nord-vest, dar acelea nu fuseseră războaie care să implice ţara, ci doar un fel de mari manevre ale armatei

pentru menţinerea puterii în locuri îndepărtate. Acum situaţia era alta, ne aflam în război cu Germania.

Am primit o telegramă de la Archie. „Vino Sallsbury dacă poţi. Vreau să te văd”. Cei din aviaţie aveau să fie mobilizaţi printre primii. „Trebuie să mergem”, i-am spus mamei. „Trebuie.” Fără prea multă zarvă am pornit-o spre gară. Aveam puţin bani disponibili şi nici o posibilitate de a obţine bani în oraş. Băncile fuseseră închise şi plăţile suspendate. Ne-am suit în tren. De câte ori apăreau controlori, îmi amintesc că refuzau să ia o hârtie de cinci lire, căci mama avea întotdeauna la ea trei-patru hârtii de cinci lire. De-a lungul drumului nostru prin sudul Angliei nenumăraţi controlori ne tot notau numele şi adresa. Trenurile aveau întârziere şi eram obligate să schimbăm în diferite staţii, dar până în cele din urmă am ajuns în acea seară la Salisbury. Ne-am dus la County Hotel. La jumătate de oră după sosirea noastră a apărut şi Archie. Am rămas puţin împreună, nu a avut nici măcar timp să ia masa cu noi. N-am stat mai mult de jumătate de oră. Apoi şi-a luat rămas bun şi a plecat.

Era sigur, ca de altfel toţi camarazii lui, că va fi ucis şi că nu mă va mai vedea niciodată. Îşi păstra calmul şi veselia ca întotdeauna, dar toţi băieţii din acele prime corpuri de aviatori erau de părere că un război însemna sfârşitul rapid, cel puţin a primului grup dintre ei. Aviaţia germană fiind cunoscută ca foarte puternică.

Nu eram la fel de informată ca ei, dar eram la fel de sigură că nu aveam să-l mai văd niciodată, deşi încercam şi eu să fiu la fel de veselă ca şi el şi plină de încredere. Îmi amintesc că în acea noapte m-am culcat plângând şi am plâns, şi am plâns, de credeam că nu o să mă mai opresc, iar apoi, dintr-o dată, am căzut extenuată într-un somn adânc, din care nu m-am trezit decât târziu în dimineaţa următoare.

Ne-am întors acasă, dând din nou, de nenumărate ori, numele şi adresa noastră controlorilor. Trei zile mai târziu

am primit prima carte poştală de război din Franţa. Erau cărţi poştale cu fraze tipărite pe care cel care le trimitea trebuia să le lase sau să le şteargă, după cum era cazul, că SUNT BINE, SUNT ÎN SPITAL şi aşa mai departe. Cu toate informaţiile reduse pe care le cuprindea, am considerat cartea poştală a fi de bun augur.

M-am dus în grabă la detaşamentul meu din cadrul VAD57 pentru a vedea care era situaţia. Am pregătit o mulţime de bandaje, le-am rulat, ca şi pansamentele pentru spitale. Unele dintre lucrurile pe care le făceam erau folositoare, cele mai multe dintre ele însă nu aveau nici un folos, dar în felul acesta ne treceam timpul şi curând, groaznic de curând, au şi început să sosească primii răniţi. Se iniţiase o acţiune pentru a servi o gustare soldaţilor la sosirea în gară. Aceasta, trebuie să spun, a fost una dintre cele mai proaste idei pe care le-a putut avea vreodată un comandant. Toţi fuseseră hrăniţi din belşug în drumul lor de la Southampton până aici, iar când soseau la Torquay lucrul principal care trebuia făcut era să fie coborâţi din tren şi duşi cu largile şi ambulanţele la spital.

Era o adevărata competiţie să poţi intra şi lucra în spital. Pentru activitatea strict de infirmieră au fost alese la început femei de o vârstă mijlocie şi cele considerate ca având oarecare experienţă de a îngriji bolnavi. Fetele tinere nu au fost socotite potrivite. Mai apoi a existat încă o altă categorie – fetele pentru saloane, care făceau curăţenie şi apoi personalul de la bucătărie. Cine nu dorea să lucreze ca infirmieră a cerut să fie folosită la bucătărie. Fetele de la saloane, pe de altă parte, constituiau o forţă în rezervă, aşteptând cu nerăbdare să fie întrebuinţate ca infirmiere auxiliare, de îndată ce s-ar fi făcut un loc liber. Exista un grup de opt infirmiere de spital cu pregătire, toate celelalte făceau parte din VAD.

Doamna Acton, o femeie viguroasă, lucra în calitate de infirmieră şefă, fiind funcţionară superioară în cadrul VAD. Era o persoană care ştia să impună disciplina şi a organizat

întreaga activitate remarcabil de bine. Spitalul avea o capacitate de două sute de paturi. Toată lumea stătea aliniată pentru a primi cel dintâi contingent de răniţi. Momentul nu era lipsit de umor. Doamna Spragge, soţia generalului Spragge, primăriţa, care avea o înfăţişare impunătoare, făcând câţiva paşi înainte pentru a-i întâmpina, a căzut în mod simbolic în genunchi în faţa primului care a intrat. Acesta putea umbla de unul singur. Ea i-a cerut să se aşeze pe pat şi cu multă ceremonie i-a scos cizmele. Omul rămăsese foarte surprins, mai ales că, destul de curând, am aflat că era epileptic şi nu avea nici o rană de război. De ce mărita doamnă a trebuit să-i scoată pe dată cizmele, aşa, în mijlocul după-mesei, era de neînţeles pentru mintea lui.

Am pătruns în spital, dar numai ca fată de serviciu la salon şi m-am apucat serios de frecat alămurile. Totuşi, după cinci zile am fost trecută ca ajutor sanitar. Multe din persoanele mai vârstnice lucraseră puţin ca infirmiere şi nu ştiau că această activitate de fapt nu înseamnă să aranjezi pernele şi să murmuri cuvinte pline de mângâiere la patul bravilor noştri soldaţi, ci să pui plosca, să speli pânzele cauciucate din paturi, să cureţi urmele de vomă şi să suporţi mirosurile rănilor purulente. Aşa că idealistele au renunţat repede la sarcinile lor: nu au crezut niciodată că vor avea să facă asemenea lucruri, spuneau ele. În locurile lor au fost aduse la paturile răniţilor fete tinere rezistente.

La început era o foarte mare confuzie. Bietele infirmiere de profesie erau aproape înnebunite de numărul persoanelor doritoare să lucreze sub ordinele lor, complet neinstruite. Nu existau nici măcar câteva infirmiere începătoare bine pregătite. Împreună cu o altă fată, aveam două rânduri de câte douăsprezece paturi, fiind conduse de o soră medicală energică, pe nume Bond, care, deşi era o infirmieră de mâna întâi, nu avea deloc răbdare cu ajutoarele ei nenorocite. Nu învăţasem mai nimic din ceea ce era necesar într-un spital, de fapt tot ceea ce ştiam era

cum să tragem feşe şi teoria generală privind activitatea unei infirmiere. Singurele lucruri care ne mai erau de folos rămâneau puţinele instrucţiuni primite de la infirmiera de district.

Misterele sterilizării ne uimeau cel mai mult, în special pentru că infirmiera Bond era prea hărţuită ca să ne mai explice. Se aduceau suluri de bandaje gata pregătite, de care trebuia să răspundem. Habar nu aveam la acea vreme că tăviţele renale erau pentru pansamentele întrebuinţate, iar bolurile rotunde pentru articolele curate, nefolosite. De asemenea, era foarte uimitor pentru noi faptul că toate pansamentele, deşi din punct de vedere chirurgical curate (fuseseră sterilizate în subsol), arătau foarte murdare. După vreo săptămână lucrurile au început să se mai aranjeze într-o oarecare măsură. Descoperisem de se aştepta de la noi şi ce puteam face. Sora Bond renunţase între timp şi plecase, spunând că nu o mai ţineau nervii. În locul ei a venit o infirmieră nouă, pe care o chema Anderson. Sora Bond se dovedise a fi o infirmieră bună, de prima clasă, cred, pentru chirurgie. Sora Anderson era şi ea o infirmieră de mâna întâi, fiind însă şi o femeie cu bun simţ şi multă răbdare. În ochii ei nu apăream chiar proaste, ci doar nepregătite. Avea patru auxiliare sanitare sub conducerea ei şi s-a apucat numaidecât să le modeleze. Avea obiceiul să le împartă în două categorii, cele care erau, aşa cum spunea ea: „în stare doar să se ducă să vadă dacă fierbe oala”, şi cele pentru care avea să se deranjeze să le înveţe. Observaţia ei cu oala care fierbe se referea la faptul că, într-un capăt al salonului, se aflau vreo patru oale enorme cu apă la fiert. De acolo se lua apa fiartă pentru cataplasme. Practic, pe atunci toate rănile se tratau cu ajutorul cataplasmelor, aşa că a vedea dacă oala fierbe constituia primul element esenţial al activităţii. Dacă biata fată trimisă „să vadă dacă fierbe oala” spune că fierbe când nu era aşa, sora Anderson o întreba cu un dispreţ nemaipomenit:

— Soră, nu ştii nici măcar când fierbe oala?

— Ieşeau nişte aburi, spunea sora.

— Nu interesează când ies aburii, dar nu auzi un zgomot? Mai întâi se aude un zgomot, apoi se domoleşte şi nu pufăie, ci aburii adevăraţi ies afară.

Şi pleca, vorbind singură cu voce tare: „Dacă îmi mai trimit alte prostănace ca astea, nu ştiu ce-o să mă fac!”

Am avut noroc să lucrez cu infirmiera Anderson. Era severă, ce-i drept, dar corectă. La celelalte două rânduri de paturi era infirmiera Stubss, scundă, veselă şi plăcută pentru fete cărora le spunea adesea „dragă” şi momindu-le astfel într-o falsă siguranţă, se înfuria pe ele cu vehemenţă dacă lucrurile nu mergeau bine. Parcă ar fi fost o pisică gata să se joace cu tine, dar să te şi zgârie.

Chiar de la început mi-a plăcut activitatea de infirmieră. M-am deprins repede şi am găsit-o întotdeauna ca fiind una din profesiunile care îţi aduc cele mai mari satisfacţii. Cred că dacă nu m-aş fi măritat, după război, m-aş fi pregătit să devin infirmieră profesionistă. Poate că era ceva ereditar. Prima soţie a bunicului meu, bunica mea americană, a fost soră medicală.

Când am pătruns în lumea sanitară a trebuit să ne revedem părerile despre poziţia noastră în viaţă şi despre statutul nostru în ierarhia lumii spitalului. Doctorii au fost întotdeauna acceptaţi aşa cum sunt. Trimiteai după ei când erai bolnav şi, mai mult sau puţin, făceai ce-ţi spuneau. Cu excepţia mamei… Ea ştia întotdeauna cu mult mai mult decât doctorul. În orice caz aşa obişnuiam noi să-i spunem. Doctorul era întotdeauna un prieten al familiei şi nimic nu mă educase în aşa fel încât să cad cu faţa la pământ în faţa doctorului şi să-l venerez.

— Soră, prosoape pentru mâinile doctorului!

În curând am învăţat să ciulesc cu atenţie urechile, să stau cu prosopul în mână, aşteptând cu umilinţă ca doctorul să-şi spele mâinile, să le şteargă cu prosopul şi nici măcar să nu-şi bată capul să mi-l dea înapoi, ci pur şi simplu să-l arunce

pe jos, plin de dispreţ. Chiar şi acei doctori care după părerile secrete al surorilor erau dispreţuiţi, fiind consideraţi nepricepuţi, primeau acum elogii care s-ar fi potrivit unor fiinţe cu totul superioare.

De fapt, a vorbi cu un doctor, a-i arăta că-l cunoşteai, însemna a da dovadă de înfumurare. Chiar dacă s-ar fi întâmplat să-ţi fie un prieten foarte apropiat, trebuia să te faci că nu-l cunoşti. Stăpâneam această etichetă strictă, aşa cum se cerea. Dar o dată sau de două ori am căzut în dizgraţie. Într-o zi, un doctor, nervos cum sunt doctorii întotdeauna în spital, nu pentru că s-ar simţi iritaţi, cred, ci pentru că infirmierele se aşteaptă ca ei să fie aşa, a exclamat plin de nerăbdare:

— Nu, nu, soră, nu acest fel de forceps îmi trebuie. Dă-mi… Am uitat acum cum se chema, dar s-a întâmplat că aveam unul în tăviţa mea şi l-am oferit doctorului.

— Vai, soră, chiar să te vâri aşa, înainte. Să înmânezi forcepsul doctorului dumneata?

Am întrebat în şoaptă, cu supunere:

— Ce ar fi trebuit să fac? Îmi pare rău.

— Vai, soră, cred că ar trebui să ştii asta până acum. Dacă doctorul cere ceva care se întâmplă să ai, îmi dai mie, natural, şi eu îi înmânez doctorului obiectul.

Am asigurat-o că n-o să mai comit această greşeală.

Fuga persoanelor mai vârstnice care lucrau în spital în dorinţa de a deveni infirmiere a fost grăbită şi de faptul că primeam răniţi direct din tranşee, cu pansamente făcute acolo, la posturile de prim ajutor, şi cu capetele pline de păduchi. Cele mai multe din doamnele din Torquay nu văzuseră niciodată un păduche. Nici eu nu văzusem şi şocul de a da peste aceşti paraziţi oribili a fost mult prea mare pentru bietele femei mai în vârstă. Fetele mai tinere şi mai robuste acceptau toate acestea fără un efort prea mare. Devenise un lucru obişnuit pentru una din noi să-i spună celeilalte, când venea să o schimbe, pe un ton voios „am făcute toate capetele”, arătând triumfătoare pieptenele des.

În primul transport de pacienţi a fost un caz de tetanos. Aceasta a fost şi prima moarte. A fost un şoc pentru noi toate. După trei săptămâni mă simţeam de parcă aş fi îngrijit toată viaţa mea soldaţi răniţi şi cam într-o lună ajunsesem să mă pricep să descopăr şiretlicurile lor.

— Johnson, ce-ai scris pe tăblia dumitale?

Tăbliile cu diagrama temperaturii erau prinse la capătul patului.

— Am scris eu? întreba el cu un aer de inocenţă jignită. Ce? Nimic. Ce aş fi putut scrie?

— Se pare că cineva a scris un regim foarte ciudat. Nu cred că a scris-o infirmiera sau doctorul. E foarte puţin probabil să-ţi fi recomandat porto.

Mai apoi dădeam peste unul care gemea.

— Cred că sunt foarte bolnav, soră. Am sigur temperatură, o simt.

M-am uitat la faţa lui sănătoasă, roşie şi apoi la termometrul pe care mi-l întindea şi care arăta 40°-41°.

— Radiatoarele acelea sunt foarte bune, nu-i aşa? am spus eu. Dar fii atent, dacă-l pui pe un radiator prea fierbinte se sparge termometrul.

— A, soră, rânji el, eşti prea de tot. Voi, fetele tinere, sunteţi mult mai aspre decât cele mai vârstnice. Când aveam 40° le apuca isteria şi fugeau repede la infirmieră.

— Ar trebui să-ţi fie ruşine.

— Ei, soră, mai facem şi noi puţin haz.

Uneori era necesar să-şi facă radiografii sau mergeau la tratamente de fizioterapie în celălalt capăt al oraşului. Fiecare dintre noi aveam grijă de şase persoane. Se impunea să fii foarte atentă, să nu primeşti dintr-o dată vreo cerere de a traversa strada „pentru că trebuie să-mi cumpăr o pereche de şireturi pentru ghete, soră”. Dacă te uitai peste drum vedeai că magazinul de pantofi era plasat tocmai lângă cârciuma „The George and Dragon”. Reuşeam totuşi întotdeauna să-i aduc înapoi pe toţi şase, fără ca

niciunul din ei să-mi scape şi să se întoarcă mai târziu bine dispus. Toţi erau foarte drăguţi.

Era acolo un scoţian căruia îi scriam întotdeauna scrisorile. Era surprinzător că nu putea să citească şi să scrie, fiind cel mai inteligent dintre toţi cei din salon. Totuşi aşa stăteau lucrurile, îi scriam scrisorile către taică-său în mod corect. Mă aştepta să încep.

— Ei, bine, acum scrie tatei, soră, comanda el.

— Da, „dragă tată", începeam eu. Şi după asta ce mai scriu?

— Oh, păi scrie-i orice crezi că i-ai face plăcere să asculte.

— Ba eu cred că ar fi mai bine să-mi spui exact tot ce vrei să-i scriu.

— Sunt sigur că ştii.

Dar stăruiam, arătându-i că era necesar să-mi dea unele indicaţii. Şi aşa erau dezvăluite diferite fapte, despre spital, despre ceea ce mânca şi aşa mai departe. Făcea o pauză. „Crezi că asta-i tot…?" îl întrebam. Apoi: „Cu dragoste, din partea fiului dumitale afectuos"? sugeram eu.

El tresărea, şocat.

— Nu, nu, zău aşa, soră. Credeam că te pricepi mai bine.

— Dar cu ce am greşit?

— Păi trebuie să spui doar din partea fiului dumitale respectuos. Nu pomeni cuvinte ca dragoste şi afecţiune, sau altele din astea, că nu merg la tata.

Prima dată când am asistat la o operaţie, m-am făcut de ruşine. Dintr-o dată pereţii sălii au început să se învârtească cu mine şi numai braţul unei alte surori, care m-a cuprins de după umeri, m-a salvat de dezastru. Nu-mi trecuse niciodată prin cap că, la vederea sângelui, aveam să leşin. Aproape că nu îndrăzneam să dau ochii cu sora Anderson, când a ieşit mai târziu.

— Nu trebuie să pui chiar aşa la inimă, soră, mi-a spus ea când şi-a făcut apariţia, ceva mai târziu. Era totuşi neaşteptat de blândă. Apoi a continuat: Se întâmplă cu mulţi dintre noi prima oară. Nu eşti pregătit niciodată

pentru căldură şi eter. Te fac să-ţi fie uşor greaţă – şi asta mai era şi o operaţie rea, de abdomen, care sunt cele mai neplăcute să le priveşti.

— O, soră, credeţi că data viitoare o să fie în regulă?

— Trebuie să cauţi data viitoare să te comporţi cât mai bine şi, dacă nu izbuteşti, să încerci mereu până ce vei reuşi. Ai înţeles?

— Da, am înţeles, am răspuns eu.

Următoarea operaţie la care m-a trimis a fost scurtă şi i-am făcut mai bine faţă. După aceea nu am mai avut niciodată nimic, deşi uneori îmi întorceam privirile de la incizie. Asta mă supăra; când se termina puteam să mă uit liniştită şi să mă intereseze chiar. Adevărul este că omul se deprinde cu toate.

II

— Cred că e atât de greşit, draga mea Agatha, îmi spuse una din prietenele mai vârstnice ale mamei, că te duci duminica să lucrezi la spital. Trebuie să fii liberă duminicile.

— Şi dacă nu ar lucra nimeni duminica, cum îţi închipui că soldaţii ar putea avea rănile pansate, ar fi spălaţi, li s-ar pune ploştile, li s-ar da ceaiurile? am întrebat-o. Ar fi cu neputinţă să se lipsească de toate acestea timp de 24 de ore, nu-i aşa?

— O, vai, nu m-am gândit niciodată la asta, dar ar trebui să existe un aranjament.

Cu trei zile înainte de Crăciun, Archie a căpătat pe neaşteptate o permisie. M-am dus cu mama la Londra să-l întâlnesc. Îmi trecuse prin cap gândul că am putea să ne căsătorim; multă lume făcea aşa.

— Nu văd, am spus eu, cum putem să ne îngrijim de noi şi să ne gândim la viitor când în jurul nostru atâţia oameni sunt ucişi.

Mama a fost de aceeaşi părere.

— Aşa e, a spus ea. M-aş simţi exact ca tine. Nu te mai poţi gândi numai la tine.

Nu spuneam, dar posibilităţile ca Archie să fie ucis erau destul de mari. Pierderile surprinseseră deja oamenii. O mulţime din prietenii mei erau în armată şi fuseseră mobilizaţi. În fiecare zi citeai în ziar că cineva din cei cunoscuţi fusese ucis.

Trecuseră numai trei luni de când nu mă mai văzusem cu Archie. Acele trei luni s-au scurs în ceea ce ar putea fi numit o nouă dimensiune a timpului. În această scurtă perioadă am trăit o experienţă cu totul nouă: moartea prietenilor, atmosfera de război, de nesiguranţă, tot cadrul vieţii fiind modificat. Şi Archie avusese o experienţă nouă, tot atât de mare, deşi într-un domeniu diferit. El fusese în mijlocul morţii, al înfrângerii, al retragerii, al fricii. Fiecare trăise o nouă experienţă pe cont propriu. Rezultatul a fost că ne-am întâlnit ca doi străini.

Era ca şi cum învăţam să ne cunoaştem din nou fiecare. Diferenţa dintre noi s-a manifestat imediat. Atitudinea lui voit indiferentă, uşuratică, aproape veselă, m-a întristat. Eram prea tânără pe atunci pentru a-mi da seama că aceasta constituia pentru el modalitatea cea mai buna de a ţine piept noii lui vieţi, cât despre mine devenisem acum mult mai serioasă, mai emotivă şi renunţasem la neseriozitatea zilelor mele fericite de adolescentă. Era ca şi cum am fi încercat să ne apropiem unul de altul şi găseam aproape cu surprindere şi descurajare că uitasem parcă cum am fi putut să o facem.

Archie era hotărât asupra unui lucru: nu putea fi vorba de căsătorie.

— Ar fi total greşit să o facem, spuse el, toţi prietenii mei sunt de această părere. Să ne grăbim şi apoi ce se întâmplă? Ţintuieşti pe cineva în loc, te bucuri un moment şi laşi în urma ta o văduvă, poate şi un copil care se va naşte; nu, ar fi egoist şi greşit.

Nu eram de aceeaşi părere cu el. Am argumentat cu înflăcărare, combătându-l. Dar una dintre trăsăturile caracteristice ale lui Archie era certitudinea, fiind

întotdeauna foarte sigur de ceea ce trebuia să facă şi ceea ce avea de gând să facă. Nu aş spune că nu-şi schimba niciodată gândul. O făcea uneori foarte repede şi pe neaşteptate. De fapt putea să ia o hotărâre diametral opusă, sa vadă ceea ce era negru ca fiind alb şi albul ca negru. Dar când făcea aşa ceva era foarte sigur de hotărârea lui. Am acceptat decizia lui şi am căutat să ne bucurăm de aceste câteva zile preţioase pe care le aveam la dispoziţie împreună.

Proiectasem ca după două zile la Londra să mă duc împreună cu el la Clifton şi să petrecem Crăciunul la mama şi tatăl său vitreg. Acest aranjament părea foarte potrivit. Mai înainte de a pleca spre Clifton ne-am certat. O ceartă ridicolă, dar foarte înflăcărată.

În dimineaţa plecării noastre, Archie a sosit la hotel cu un dar pentru mine, o splendidă trusă de voiaj cu tot felul de perii, piepteni, flacoane, un lucru pe care orice milionară ar fi putut-o lua cu toată încrederea la Ritz.

Dacă ar fi cumpărat un inel sau o brăţară oricât de scumpă ar fi fost, nu aş fi avut nici o obiecţiune, aş fi acceptat cu plăcere şi mândrie, dar pentru anumite motive m-am revoltat foarte tare că mi-a oferit trusa asta. Mi s-a părut că este o extravaganţă absurdă şi un lucru pe care nu-l voi folosi niciodată. La ce ar fi servit să mă întorc acasă şi să continui să lucrez la spital având o asemenea trusă potrivită pentru o vacanţă în străinătate în timp de pace?

I-am spus că nu-mi trebuie şi să o ia înapoi. Era furios şi eu la fel. L-am făcut să o ia. S-a întors după o oră şi ne-am împăcat. Ne miram şi noi ce ne apucase. Cum de puteam fi atât de nesăbuiţi. A recunoscut că era un dar fără rost. Şi eu am recunoscut că m-am dovedit prost crescută să i-o spun. După cearta şi împăcarea noastră ne-am simţit, întrucâtva, mai apropiaţi unul de altul decât înainte…

Mama s-a întors în Devon, iar Archie şi cu mine am plecat la Clifton. Viitoarea mea soacră continua să fie fermecătoare, într-un stil irlandez excesiv. Celălalt fiu al ei,

Campbell, mi-a spus odată: „Mama este o persoană foarte periculoasă.” Atunci nu am înţeles, însă cred că acum ştiu ce a vrut să spună. Îşi manifesta cu efuziune afecţiunea, dar putea dintr-o dată să se schimbe, trecând de partea cealaltă. Era foarte sinceră. La un moment dat dorea să-şi iubească viitoarea noră şi o iubea, apoi nimic nu putea fi mai rău pentru ea decât aceasta.

Drumul până la Bristol a fost foarte obositor. Mersul trenurilor era un adevărat haos şi de obicei întârziau ore întregi. În cele din urmă am sosit şi am avut o primire cât se putea de afectuoasă. M-am dus să mă culc extenuată de emoţiile zilei, de oboseala călătoriei şi de lupta contra timidităţii mele naturale, care mă împiedica să spun şi să fac ceea ce se cuvenea în faţa viitorilor mei socri.

Vreo jumătate de oră sau vreo oră mai târziu, eram în pat, dar încă nu adormisem, când am auzit o bătaie în uşă. M-am dus şi am deschis. Era Archie. A intrat în cameră, a închis uşa în urma lui şi mi-a spus brusc:

— Mi-am schimbat hotărârea. Trebuie să ne căsătorim. Imediat. Mâine.

— Dar ai spus…

— O, nu are importanţă ce am spus. Tu ai avut dreptate, nu eu. Evident că este singurul lucru raţional pe care-l putem face. O să avem două zile împreună înainte de a pleca.

M-am aşezat pe pat, căci simţeam că mi se tăiau picioarele.

— Dar, dar erai atât de hotărât…

— Ce importanţă are cum eram? Mi-am schimbat gândurile.

— Da, dar…

Aveam atâtea de spus, nu puteam însă vorbi… Întotdeauna am fost legată la gură când doream să spun ceva mai clar şi mai lămurit.

— O să fie foarte dificil, am continuat eu cu un glas stins.

Puteam vedea întotdeauna ceea ce Archie nu era în stare. O sută şi unu de dezavantaje în perspectivă. Archie nu vedea decât esenţialul. La început i s-a părut o absolută nebunie să se însoare în plin război, acum, o zi mai târziU. Vedea foarte limpede că era singurul lucru care se putea face. Toate greutăţile aducerii la îndeplinire a acestei acţiuni, supărarea celor dragi şi apropiaţi nouă nu aveau nici o importanţă pentru el. Am discutat în contradictoriu. Am dezbătut tot atât de mult cum făcusem cu douăzeci şi patru de ore mai înainte, de data aceasta în sens invers. Inutil să mai adaug că a câştigat din nou.

— Dar nu cred că ne putem căsători atât de repede, am spus eu cu îndoială. E atât de greu.

— Ba da, putem, replică Archie vesel. Putem obţine o aprobare specială sau aşa ceva de la Arhiepiscopul de Canterbury.

— Nu e foarte scump?

— Da, cred că e destul de scumpă, dar sper că o să ne descurcăm. În orice caz trebuie. Nu avem timp pentru altceva. Mâine e ajunul Crăciunului. Aşa că e în regulă, nu?

Am răspuns, cu un glas stins, că da. A plecat, am rămas trează cea mai mare parte a nopţii, frământându-mă. Ce o să spună mama? Ce o să spună Madge? Dar mama lui Archie? De ce nu a vrut Archie să ne fi căsătorit în Londra, unde totul ar fi fost uşor şi simplu.

O mulţime din lucrurile pe care le prevăzusem s-au adeverit în dimineaţa următoare. În primul rând, planurile noastre au trebuit aduse la cunoştinţă lui Peg. Pe dată a izbucnit într-un plâns isteric şi s-a retras în camera ei.

— Propriul meu fiu să-mi facă aşa ceva, spunea ea în timp ce urca scările.

— Archie, am stăruit eu, mai bine nu. Ştirea a supărat-o atât de mult pe maică-ta.

— Ce-mi pasă dacă a supărat-o sau nu, replică Archie. Suntem logodiţi de doi ani. Trebuia să se fi deprins cu ideea.

— Se pare că a tulburat-o foarte tare acum.

— Să mă ia prin surprindere în felul acesta, ofta Peg, stând întinsă pe pat într-o cameră întunecată cu o batistă muiată în apă de colonie pe frunte.

Archie şi cu mine ne uitam unu! la altul ca doi câini vinovaţi. Tatăl vitreg al lui Archie ne-a venit în ajutor. Ne-a scos din camera lui Peg, ne-a dus jos şi ne-a apus:

— Cred că faceţi exact ceea ce trebuie. Nu vă îngrijoraţi din pricina lui Peg. Ea întotdeauna se tulbură dacă este luată prin surprindere. Ţine foarte mult la tine, Agatha, şi va fi foarte mulţumită după aceea, dar nu vă aşteptaţi să fie azi. Acum voi doi duceţi-vă şi vă vedeţi de treburile voastre. Nu prea aveţi mult timp. Nu uitaţi, sunt sigur, foarte sigur că faceţi exact ceea ce trebuie.

Deşi începusem dimineaţa gata să izbucnesc în plâns şi îngrijorată, două ore mai târziu eram plină de combativitate. Greutăţile din calea căsătoriei noastre erau enorme şi cu cât părea mai imposibil că ne vom căsători în acea zi, cu atât eu, cât şi Archie, ne simţeam mai hotărâţi să ne căsătorim.

Mai întâi Archie a consultat un fost profesor de-al lui. Se putea obţine o autorizaţie specială plătindu-se o taxă de 25 lire. Nici Archie, nici eu nu aveam suma. Dar asta nu era o piedică, pentru că puteam împrumuta. Mai complicat era faptul că trebuia obţinută personal. Cum să obţii aşa ceva în ziua de Crăciun? Aşa că până la urmă, căsătoria în acea zi părea imposibilă. Autorizaţia specială era o himeră. Ne-am dus apoi la biroul de stare civilă. Şi de acolo am fost trimişi la plimbare. Mai înainte ca ceremonia să aibă loc trebuia să se anunţe cu 14 zile înainte.

Timpul zbura. În fine am dat peste un funcţionar binevoitor pe care nu-l văzusem mai înainte; tocmai se întorsese atunci după gustarea de la 11. El ne-a dat soluţia.

— Dragul meu, i se adresă el lui Archie, locuieşti aici, nu-i aşa? Vreau să spun că mama şi tatăl dumitale vitreg îşi au domiciliul aici.

— Da, răspunse Archie.
— Ei, bine, ai aici unele lucruri, îmbrăcămintea, nu?
— Da.
— Atunci nu este necesar un anunţ de 14 zile. Puteţi lua o autorizaţie obişnuită şi să vă căsătoriţi după-masă la biserica din parohia voastră.

Autorizaţia costa opt lire. Puteam avea opt lire. Am început o goană nebunească.

Ne-am dus după preot, dar nu l-am găsit. Am dat peste el la un prieten. Deşi surprins, a fost de acord să oficieze ceremonia. Am plecat în fugă acasă să-i spunem lui Peg şi să încercăm să obţinem un mic sprijin.

— Nu-mi spuneţi nimic mie! strigă ea. Nu-mi spuneţi nimic! şi ne-a trântit uşa în nas.

Nu aveam timp de pierdut. Ne-am îndreptat în grabă spre biserică. Am aflat că ne trebuia un al doilea martor.

Pornisem să caut un martor, cineva de pe stradă, complet necunoscut, dar m-am întâlnit din întâmplare cu o fată pe care o cunoşteam. Stătusem cu ea la Clifton, cu vreo doi ani înainte. Yvonne Bush, deşi surprinsă, a fost repede gata să fie domnişoară de onoare pe nepregătite şi martora noastră. Organistul care tocmai repeta s-a oferit să ne cânte marşul nupţial.

Când ceremonia era pe punctul de a începe, m-am gândit o clipă cu amărăciune, că nici o mireasă nu ar fi putut să se preocupe mai puţin de înfăţişarea ei ca mine. Nici rochie albă, nici voal, nu aveam nici măcar o rochie elegantă. Purtam o haină obişnuită, ca şi fusta, şi cu o pălărioară de catifea roşie. Nu avusesem măcar timp să mă spăl pe mâini şi pe faţă. Am râs amândoi.

Ceremonia a fost efectuată în mod corect şi apoi am pornit să învingem obstacolul următor. Cum Peg zăcea încă extenuată, am hotărât să plecăm la Torquay, să stăm la Grand Hotel şi să petrecem Crăciunul cu mama. Dar mai întâi trebuia să-i telefonez şi s-o anunţ despre cele petrecute. Era foarte dificil să obţii o convorbire telefonică,

iar rezultatul nu a fost deosebit de fericit. Sora mea se afla acolo şi a primit înştiinţarea mea cu multă neplăcere.

— Cum s-o anunţăm pe mama, aşa, dintr-o dată? Ştii bine cât e de slăbită inima ei. Nu ai pic de milă.

Am prins trenul, era foarte aglomerat, am ajuns pe la miezul nopţii la Torquay, reuşind mai înainte să ne rezervăm prin telefon o cameră la hotel. Încercam încă un uşor sentiment de vinovăţie. Produsesem atâta deranj şi neplăcere. Toţi cei dragi erau agasaţi. Mi-am dat seama de asta; nu cred că şi-a dat seama şi Archie. Bănuiesc că nici nu i-a trecut prin cap, măcar o clipă, şi chiar dacă s-ar fi gândit, nu cred că-i păsa. „Păcat că toată lumea s-a supărat şi s-a tulburat, ar fi spus el, dar nu văd de ce?” În orice caz, am făcut ceea ce era bine, de asta se simţea sigur. Era însă un lucru care-l făcea nervos. Momentul sosise. Ne-am suit în tren şi dintr-o dată a scos la iveală, ca un scamator, o valiză în plus.

— Sper, spuse el nervos tinerei lui mirese, sper că nu o să te superi din cauza asta.

— Archie, asta e trusa!

— Da, nu am dus-o înapoi. Nu te superi, nu-i aşa?

— Desigur că nu, e plăcut să o am. Iată-ne cu trusa în voiaj, ba chiar în voiajul nostru de nuntă. Şi totul se petrecuse fără încurcături, iar Archie era uşurat acum; se temuse că am să mă supăr.

Dacă ziua nunţii fusese o lungă luptă contra improbabilităţilor şi a unei serii întregi de crize, ziua de Crăciun a fost blândă şi paşnică. Fiecare avusese timpul necesar să-şi revină din şoc. Madge era afectuoasă şi uitase să mă mai certe, mama îşi revenise din crizele de inimă şi era total fericită de fericirea noastră. Sper că şi Peg îşi revenise. (Archie m-a asigurat că trebuie să-şi fi revenit.) Am petrecut astfel ziua de Crăciun în mod foarte plăcut.

Ziua următoare m-am dus cu Archie la Londra şi mi-am luat rămas bun de la el, care pleca din nou spre Franţa. Aveam să nu-l văd încă şase luni, cât a mai ţinut războiul.

Mi-am reluat activitatea la spital, unde ştirile despre noua mea stare civilă mă precedaseră.

— Sorrrră!

Ăsta era Scottie care îşi rula r-ul lovind în tăblia patului cu bastonul lui.

— Sorrrră, vino aici imediat. Dar ce mi-au auzit urechile? Te-ai măritat?

— Da, i-am răspuns, m-am măritat.

— Auziţi? Scottie se adresa întregului şir de paturi. Sora Miller s-a măritat. Cum te cheamă acum?

— Christie.

— Ah, un nume scoţian, Christie. Sora Christie, auziţi, doamnă infirmieră? Acum e sora Christie.

— Am auzit, spuse infirmiera Anderson, şi îţi doresc toată fericirea, adăugă ea formal. S-a vorbit mult despre asta în salon.

— Te-ai aranjat bine, soră, adăugă un alt pacient. Te-ai măritat cu un ofiţer, aud?

Am recunoscut că ajunsesem până la această înălţime ameţitoare.

— Te-ai aranjat bine. Nu sunt surprins, eşti doar o fată drăguţă.

Lunile treceau. Războiul ajunsese la un punct mort, oribil. Jumătate din pacienţii noştri veneau cu picioarele distruse din tranşee. Fusese foarte frig în iarna aceea şi aveau degerături oribile atât la mâini cât şi la picioare. Spălatul cauciucurilor din paturi nu făcea bine la degerăturile de la mâini. Pe măsură ce trecea timpul primeam tot mai multe responsabilităţi, îmi plăcea munca mea. Mă deprinsesem cu rutina, cu doctorii şi surorile. Cunoşteam chirurgii pe care îi respectam şi pe doctorii care erau în secret urâţi de infirmiere. Nu mai aveam capete de despăducheat şi nici de refăcut pansamentele de pe front, existau acum spitale în Franţa. Totuşi eram aproape mereu aglomeraţi. Scoţianul nostru, care avusese o fractură de picior, plecase în fine în stare de convalescent. De fapt a căzut pe peronul gării în

timpul călătoriei, dar era atât de preocupat să ajungă în oraşul său natal din Scoţia, încât nu a pomenit nimic şi a tăinuit că îşi fracturase piciorul din nou. Avusese nişte dureri cumplite, dar până în cele din urmă a reuşit să ajungă la destinaţie şi a fost necesar ca să i se pună iarăşi piciorul în ghips

Acum totul îmi apare împăienjenit, dar mai stăruie în minte întâmplări răzleţe.

Îmi amintesc de o tânără soră începătoare care asistase la o operaţie şi fusese lăsată să cureţe. Am ajutat-o să ia un picior amputat şi să-l arunce la crematoriu. A fost prea mult pentru biata copiliţă. Am curăţat apoi împreună sângele şi toată mizeria care rămăsese. Era, cred, prea tânără şi prea nouă pentru a fi lăsată să îndeplinească sarcina aceasta singură.

Îmi mai vine în minte un sergent cu un chip serios, căruia îi scriam scrisorile de dragoste. Nu putea nici să scrie, nici să citească. Îmi spunea în linii mari ceea ce dorea să scrie.

— E foarte drăguţ, soră, aproba când îi citeam. Vă rog să scrieţi în trei exemplare.

— În trei? am întrebat.

— Ei, ştiţi, una pentru Nellie, una pentru Jessie şi una pentru Margaret.

— N-ar fi mai bine să le mai schimbăm puţintel? l-am întrebat.

A rămas pe gânduri, iar apoi a declarat:

— Nu cred, le-am spus ceea ce era esenţial la toate.

Aşa că fiecare scrisoare începea la fel:

., Sper că scrisoarea mea să te găsească aşa cum sunt şi cu acum, când pleacă, dar mult mai sănătoasă” şi se încheia „al tău până când va îngheţa iadul”.

— Dar nu o să afle una despre alta? l-am întrebat eu oarecare curiozitate.

— Hmm, nu cred, sunt în oraşe diferite şi nu se cunosc între ele.

L-am întrebat dacă se gândea să se însoare cu vreuna dintre ele.

— Aş putea, a spus el, şi n-aş putea. Nellie e o fată la care te uiţi cu plăcere, o mândreţe. Dar Jessie e mult mai serioasă şi mă venerează şi are o părere foarte bună despre mine.

— Dar Margaret?

— Margaret? Ei bine, Margaret te face să râzi, e o fată veselă. O să vedem.

M-am întrebat adesea dacă s-o fi căsătorit cu una din aceste trei sau poate a găsit o a patra care a întrunit frumuseţea cu seriozitatea, fiind şi veselă în acelaşi timp.

Acasă lucrurile mergeau ca de obicei. În locul lui Jane a venit Lucy şi întotdeauna vorbea despre ea cu respect, numind-o „Doamna Rowe”:

— Sper din tot sufletul că voi fi în stare să ocup locul doamnei Rowe. Este o responsabilitate atât de mare să-i urmezi ei.

După război avea să fie bucătăreasa mea şi a lui Archie.

Într-o zi a venit la mama foarte nervoasă şi i-a spus:

— Nădăjduiesc că nu o să vă supăraţi, doamnă, dar trebuie să plec şi să intru la WAAF58. Nădăjduiesc că nu o să mi-o luaţi în nume de rău.

— Ei, bine, Lucy, replică mama cred că ai perfectă dreptate. Eşti o fată tânără, voinică: exact ceea ce le trebuie.

Aşa că Lucy a plecat în lacrimi, sperând că ne vom descurca şi spunând că nu ştie ce va crede doamna Rowe despre ea. În acelaşi timp cu ea a plecat şi fata din casă, frumoasa Emma. S-a dus să se mărite. În locul lor au venit două femei mai vârstnice. Acestea simţeau din plin greutăţile războiului şi li se păreau de necrezut.

După câteva zile, Mary cea mai mare, i-a spus mamei, furioasă:

— Îmi pare rău, doamnă, dar nu ni se dă mâncare cum trebuie. Săptămâna asta am mâncat de două ori peşte şi

organe. Întotdeauna am avut cel puţin o masă pe zi cu carne bună.

Mama a încercat să le explice că mâncarea era acum raţionalizată şi că trebuia sa mănânci peşte şi ceea ce se numea mai elegant „măruntaie comestibile”, cel puţin două sau trei zile pe săptămână. Mary a dat din cap şi a spus:

— Nu e just, doamnă, nu eşti tratat cum se cuvine.

A mai adăugat de asemenea că până atunci nu-i ceruse nimeni să mănânce margarină. Mama a încercat şiretlicul pe care-l practicau mulţi pe atunci. A învelit margarina în hârtie de unt şi untul în hârtie de margarină.

— Uite, dacă o să guşti din acestea două, nu vei putea spune care e untul şi care e margarina.

Ele s-au uitat dispreţuitor, apoi au încercat şi au gustat. Nu aveau nici o îndoială.

— Nu încape nici urmă de îndoială care e una şi care e alta.

— Crezi într-adevăr că este o diferenţă atât de mare?

— Da, cred, nu pot suporta gustul margarinei. Ne face să ne simţim rău. Au dat pachetul înapoi mamei cu dezgust.

— Îţi place cealaltă?

— Da, doamnă, este un unt foarte bun, nu-i putem găsi nici o pricină.

— Ei, bine, atunci pot să vă spun, a zis mama, că aceea este margarina şi-acesta untul.

La început nu puteau crede. Apoi, când s-au convins, tot nu erau mulţumite.

Bunica locuia acum cu noi. Avea obiceiul să se frământe foarte mult pentru că eu mă întorceam noaptea singură de la spital.

— E foarte periculos, draga mea, să vii acasă singură. Orice se poate întâmpla, trebuie să găseşti un alt aranjament.

— Nu văd ce alt aranjament aş putea face, Grannie. În orice caz nu mi s-a întâmplat nimic. Vin de luni de zile doar.

— Nu e bine, te poate acosta cineva.

Am căutat să o asigur cât am putut mai bine că nu e nici un pericol. Orele mele de serviciu erau de la 2 la 10 seara. De obicei se făcea cam zece jumătate când părăseam spitalul, după ce venea schimbul de noapte şi îmi trebuiau cam vreo trei sferturi de oră să ajung acasă, mergând pe jos, trebuie să recunosc, pe drumuri destul de pustii. Totuşi, nu am avut nici o neplăcere. Am întâlnit într-o seară un sergent foarte beat, dar preocupat să fie cât mai galant cu mine.

— Faceţi o muncă pe cinste, spuse el, poticnindu-se în timp ce mergea; la spital faceţi o muncă pe cinste. Soră, vă conduc până acasă, căci nu vreau să vi se întâmple ceva.

I-am spus că era foarte amabil din partea lui, dar nu aveam nevoie. M-a condus până-acasă, mergând cu paşi greoi, dar cum se cuvine, spunându-mi la revedere în felul cel mai respectuos când am ajuns la poartă.

Nu-mi aduc aminte exact când a venit bunica să locuiască la noi; cred că foarte curând după izbucnirea războiului. Din cauza cataractei nu mai vedea aproape deloc, fiind prea bătrână pentru operaţie. Era o femeie foarte raţională, deşi a fost o mare durere să renunţe la casa ei din Ealing, la prieteni şi la toate. Şi-a dat seama foarte bine că a rămâne acolo ar fi însemnat să fie total neajutorată şi singură. Servitori nu mai putea avea, aşa că marea mutare a trebuit să aibă loc. Sora mea a venit să o ajute pe mama, am venit şi eu din Devon şi toată lumea era foarte ocupată. La acea vreme mi-am dat foarte puţin seama de suferinţa bunicii, biata de ea. Dar acum văd foarte clar imaginea ei stând acolo, neputincioasă, pe jumătate oarbă, în mijlocul averii ei, toate acele lucruri pe care le preţuia, în timp ce în jurul ei trei vandali răscoleau lucrurile, aruncau, hotărau ce să se facă, ce să se azvârle.

— O, să nu aruncaţi rochia aceea de la Madame Poncereau, frumoasa mea rochie de catifea!

Cum să-i explici că moliile mâncaseră catifeaua, iar mătasea se tăiase. Din cauză că era atât de necăjită, s-au

păstrat multe lucruri de prisos. Avea nenumărate cuiere şi sertare pline cu hârtii, cărţi de cusături, metraje de materiale pentru îmbrăcămintea personalului de serviciu, metri de mătase şi catifea cumpărate pe la solduri, cupoane, atât de multe lucruri, care ar fi putut fi folositoare, dacă ar fi fost întrebuinţate la timp, dar pur şi simplu fuseseră adunate şi uitate. Biata bunica stătea în jilţul ei şi plângea.

După camera cu îmbrăcăminte a fost atacată cămara. Gemuri mucegăite, prune uscate care fermentaseră, erau chiar şi pachete de unt şi zahăr căzute pe după lucruri şi roase de şoareci. Bunurile vieţii ei, adunate cu grijă şi în spirit de economie, cumpărate, înmagazinate, strânse pentru viitor şi iată-le acum un vast monument de gunoaie, risipite. Cred că asta a durut-o cel mai tare: risipa. Lichiorurile făcute în casă, cel puţin acestea datorită calităţii alcoolului, erau în stare bună. Treizeci şi şase de damigene de vişinată şi diferite alte băuturi din prune şi tot felul de fructe care au fost încărcate în camionul cu mobilă. Când am ajuns acasă rămăseseră numai treizeci şi una de damigene.

— Şi când te gândeşti că oamenii aceştia au spus că sunt abstinenţi, a observat bunica.

Poate că s-au răzbunat. Bunica le arătase antipatia ei în timp ce mutau lucrurile. Când au vrut să scoată sertarele de la scrinul mare din mahon, bunica le-a spus cu dispreţ:

— Să scoateţi sertarele, de ce? Din cauză că sunt grele? Sunteţi trei bărbaţi voinici, nu-i aşa? Alţi bărbaţi le-au dus sus la etaj pline cu lucruri. Atunci nu s-a scos nici un obiect. Să le vină o asemenea idee? Azi bărbaţii nu mai sunt buni de nimic.

Oamenii i-au spus că nu puteau.

— Slăbănogilor! a ripostat bunica, cedând până în cele din urmă. Slăbănogi. Nici un bărbat nu mai face doi bani astăzi!

Lăzile erau pline cu alimente cumpărate pentru a o salva pe bunica de foamete. Singurul lucru care a înveselit-o când

am sosit la Ashfield a fost să descopere locuri unde să le pitească. Două duzini de cutii de sardele au fost întinse pe un birou Chippendale. Acolo au rămas, unele fiind total uitate, aşa încât, când mama a vândut mobila, omul care venise să o ridice a spus tuşind şi scuzându-se:

— Cred că sunt o mulţime de cutii de sardele pe acest birou.

— A, da, într-adevăr, a zis mama, da, ar putea să fie. Nu a dat nici o explicaţie, şi nici omul nu a întrebat. Mai bine să ne uităm şi la celelalte mobile.

Asemenea lucruri ca sardele şi pungi cu făină au apărut în cele mai neaşteptate locuri, mulţi ani de-a rândul. În debara, un vechi coş pentru haine era plin de fainã cu gândaci. Şuncile găsite au putut fi mâncate fără nici o teamă. Borcane cu miere, prune franţuzeşti şi câteva conserve puteau de asemenea fi găsite ici şi colo, deşi bunicii nu-i plăceau, considerându-le toxice. Numai conservele din sticlele şi borcanele ei erau nevătămătoare. Într-adevăr, alimentele conservate în cutii metalice nu erau socotite recomandabile în zilele adolescenţei mele. Fetelor, când se duceau pe la serate dansante, li se spunea: „Fii atentă să nu mănânci homar la supeu. Nu se ştie niciodată, s-ar putea să fie conservat!” Cuvântul „conservat” fiind pronunţat cu oroare. Crabul la cutie reprezenta o marfă atât de teribilă, încât nici nu mai era necesar să se atragă atenţia. Dacă cineva ar fi putut să ştie atunci că avea să vină o vreme când hrana principală a omului vor fi alimentele conservate, congelate sau în cutii ermetice, ar fi fost cuprins de o mare amărăciune.

Cu toată afecţiunea şi bunăvoinţa mea de a-i fi de folos, cât de puţină compasiune aveam eu atunci pentru durerile bunicii! Chiar o persoană lipsită de egoism rămâne preocupată de propriile sale dorinţe şi nevoi. Îmi dau seama, acum, cât de teribil trebuie să fi fost pentru biata bătrână să se dezrădăcineze la cei peste optzeci de ani ai ei, plecând dintr-o casă unde se instalase la scurt timp după

ce rămăsese văduvă şi în care trăise treizeci sau patruzeci de ani. Poate că mai grea decât părăsirea casei în sine, lucru care, de altfel, trebuie să fi fost destul de anevoios, cu toate că şi-a luat mobila cu ea, patul mare cu patru stâlpi, scaunele pe care îi plăcea să se aşeze, îi apăruse faptul că a fost nevoită să-şi piardă toţi prietenii. Mulţi muriseră, dar mai rămăseseră încă o seamă de vecini, care veneau adesea şi pălăvrăgeau despre zilele de altă dată ori discutau ştirile din ziare, grozăviile infanticidurilor, răpirile, viciile secrete şi toate celelalte lucruri care înveselesc viaţa bătrânilor. Este adevărat că-i citeam bunicii ziarul în fiecare zi, dar noi nu eram câtuşi de puţin preocupate de soarta vreunei doici, a unui prunc părăsit în cărucior sau a unei tinere fete atacate în tren. Problemele mondiale, politice, serviciile sociale, educaţia, subiectele la ordinea zilei, niciunul din acestea nu o interesa pe bunica câtuşi de puţin, şi asta nu pentru că ea ar fi fost o femeie prostuţă, ori pentru că i-ar fi plăcut nenorocirile altora, ci pentru că avea nevoie de ceva care să contrazică cursul obişnuit al vieţii de toate zilele: vreo dramă, o întâmplare teribilă care, deşi ea era la adăpost de toate astea, se petreceau totuşi, poate, nu prea departe de casa noastră.

Biata mea bunică nu avea nimic palpitant acum în viaţa ei decât dezastrele despre care i se citea din ziare.

Nu mai putea să-i vină vreun prieten cu ştiri nemaipomenite despre comportarea îngrozitoare a colonelului cutare faţă de soţia sa ori boala de care suferea o verişoară şi pentru care nici un doctor nu fusese încă în stare să găsească leacul. Acum vad cât era de trist pentru ea, cât de însingurată era şi cât de mohorât trebuie să i se fi părut totul. Regret că nu am fost mai înţelegătoare atunci.

Se scula încetişor dimineaţa, după ce îşi lua micul dejun în pat. Pe la 11 venea jos şi căuta plină de speranţe pe cineva să-i citească ziarul. De vreme ce nu venea la oră fixă nu era întotdeauna posibil să găsească. Avea răbdare. Se aşeza pe scaunul ei. Un an sau doi a mai putut croşeta, căci pentru

aşa ceva nu era necesar să vadă bine, dar cum vederea ei slăbea şi devenea din ce în ce mai proastă, trebuia să croşeteze veşminte din ce în ce mai grosolane şi atunci mai scăpa ochiurile de pe andrea fără să ştie. Uneori o găsea cineva plângând încetişor, acolo în jilţul ei, pentru că scăpase câteva ochiuri cu mai multe rânduri în urmă şi acum trebuia să desfacă totul. De obicei îi desfăceam şi lucram eu până acolo unde întrerupsese ea, aşa ca să poată continua, dar aceasta nu lecuia durerea încercată, de a nu mai fi folositoare.

Arareori putea fi convinsă să facă o mică plimbare pe terasă sau ceva asemănător. Ea considera aerul de afară total dăunător. Toată ziulica stătea în sufragerie, pentru că aşa îi fusese obiceiul în casa ei. Venea şi lua ceaiul după-masa cu noi şi apoi se întorcea din nou în sufragerie. Totuşi, câteodată, în special dacă aveam invitaţi, prieteni tineri pentru cină, când, după aceea, ne duceam sus în sala de studii, dintr-o dată bunica îşi făcea apariţia, urcând cu greu scările. În asemenea împrejurări nu mai dorea să se culce devreme, ca de obicei, ci să fie prezentă, să audă ce se petrecea, să împărtăşească bucuria şi râsetele noastre. Bănuiesc că aş fi preferat să nu vină. Deşi nu era de fapt surdă, îi trebuiau repetate multe lucruri, ceea ce făcea ca invitaţii să se simtă uşurel stânjeniţi. În orice caz, îmi pare bine că nu i-am arătat niciodată că n-aş vrea să participe. Era, desigur, trist pentru biata bunica, dar situaţia era inevitabilă. Necazul cu ea, aşa cum se întâmplă cu mulţi bătrâni, era pierderea independenţei. Cred că sentimentul de a fi o persoană fără rost îi face pe atâţia bătrâni să li se pară că sunt otrăviţi sau că lucrurile lor sunt furate. Nu cred că ar fi o diminuare a facultăţilor mintale, ci asta arată că au nevoie de o excitaţie, de un stimulent: viaţa ar fi mult mai interesantă dacă cineva ar încerca să te otrăvească. Încetul cu încetul bunica începu să se lase în voia unor asemenea fantezii.

A asigurat-o pe mama că:

— Servitorii pun ceva în mâncarea mea, vor să scape de mine!

— Dar, tanti dragă, de ce ar dori să scape de mata? Te iubesc foarte mult.

— A, asta o crezi tu, Clara! Dar vino puţin mai aproape: ascultă mereu la uşă. Şi eu ştiu. Oul meu de ieri, era jumări, avea un gust foarte deosebit, ceva metalic. Ştiu!

Dădu din cap.

— Bătrâna doamnă Wyatt, ştii, a fost otrăvită de feciorul din casă şi de soţia acestuia.

— Da, draga mea, dar asta a fost pentru că le-a lăsat o mulţime de bani. Tu n-ai lăsat nici unui servitor bani prin testament.

— Nici o teamă, spuse bunica. În orice caz, Clara, în viitor vreau doar un ou fiert pentru micul dejun. Dacă mănânc un ou fiert nu pot să-mi facă nimic.

Aşa că bunica avea la micul dejun un ou fiert.

Lucrul următor a fost dispariţia tristă a bijuteriilor ei. Aceasta a fost vestită de ea; m-a chemat şi mi-a spus:

— Tu eşti, Agatha? Intră şi închide uşa.

M-am dus lângă pat.

— Da, bunicuţă, ce s-a întâmplat?

Stătea pe marginea patului plângând, cu o batistă la ochi.

— S-au dus, s-a dus totul. Smaraldele mele, cele două inele, cerceii mei frumoşi, toate s-au dus. O, vai de mine şi de mine…

— Stai să vedem, bunicuţo, nu cred că au dispărut. Unde erau?

— Erau acolo, în sertarul acela – sertarul de sus, la stânga, înfăşurate într-o pereche de mitene. Acolo le-am ţinut întotdeauna.

— Hai să vedem. M-am dus la masa de toaletă şi m-am uitat la sertarul cu pricina. Erau într-adevăr două perechi de mitene rulate ca o minge, dar nimic înăuntru. M-am uitat atunci în sertarul de jos. Era şi acolo o pereche de mitene. De cum le-am atins am simţit cu bucurie ceva tare. Le-am

luat şi le-am dus să i le arăt, asigurând-o pe bunica de existenţa cerceilor, a broşei cu smaralde şi a celor două inele.

— Erau în sertarul al doilea, în loc de al treilea, am explicat eu.

— Le-au pus la loc

— Nu cred că ar fi putut să facă aşa ceva.

— Ei bine, draga mea Agatha, să fii cu grijă. Cu foarte multă grijă. Nu-ţi lăsa poşeta oriunde. Acum du-te în vârful picioarelor la uşă şi vezi dacă ascultă cineva.

M-am supus şi am asigurat-o că nimeni nu se ocupa de ea.

Cât e de îngrozitor să fii bătrână, m-am gândit eu. Era ceva ce avea să mi se întâmple şi mie, dar nu părea real. Fiecare are în sinea sa convingerea nestrămutată că: „Eu nu voi îmbătrâni. Nu voi muri”… Ştii foarte bine ce se va întâmpla, dar în acelaşi timp eşti parcă sigur că lucimrilc nu se vor petrece chiar aşa curând cu tine. Ei bine, acum sunt şi eu bătrână. Nu am început încă să suspectez că mi s-au furat bijuteriile ori că cineva m-ar otrăvi. Dar trebuie să-mi dau curaj pentru că şi asta va veni cu timpul. Poate pentru că am fost prevenită voi şti că mă prostesc, înainte de a începe.

Într-o zi, i s-a părut că aude o pisică, undeva pe lângă scările din spate. Chiar dacă era vreo pisică, ar fi fost mult mai firesc să vorbească despre asta cu una din femeile de serviciu sau cu mama. Dar bunica a trebuit să se ducă în persoană şi să cerceteze, cu rezultatul că a căzut pe scările din spate şi şi-a fracturat braţul. Doctorul era destul de îngrijorat când i l-a pus în ghips. A spus că spera că se va suda bine, deşi la vârsta ei de peste optzeci de ani… Totuşi bunica s-a comportat vitejeşte în această împrejurare. Iar cu timpul a putut să-şi folosească braţul bine, deşi nu era în stare să-l ridice deasupra capului. Nu încăpea nici o îndoială, era o bătrână viguroasă. Poveştile pe care mi le spunea despre fragilitatea ei din tinereţe şi faptul că doctorul crezuse că se prăpădeşte de mai multe ori, între

15 şi 35 de ani, sunt sigură că nu erau adevărate, ci o aserţiune tipic victoriană privind bolile interesante.

Având grijă de bunica, de gospodărie şi stând până târziu la spital, viaţa mea era destul de plină.

Vara, Archie a avut o permisie de trei zile şi m-am întâlnit cu el la Londra. Nu a fost o permisie prea fericită. Era sub tensiune, iritabil, nervos, după toate câte le păţise în războiul care desigur că prilejuia fiecăruia îngrijorare. Începuseră să fie aduşi răniţi în mod masiv, deşi încă nu devenise evident pentru noi, în Anglia, că războiul, departe de a se termina până la Crăciun, avea, după toate probabilităţile, să dureze încă patru ani. Într-adevăr, când s-a cerut serviciul militar obligatoriu – cei trei ani preconizaţi de lordul Derby, sau cât dura războiul – părea ridicol să se gândească cineva la o perioadă atât de lungă ca trei ani.

Archie nu pomenea niciodată de război sau de ce făcea el. Singurul lui gând în acele trei zile era doar să uite asemenea lucruri. Am luat atâtea mese plăcute câte am putut procura. Sistemul de raţionalizare era mult mai echitabil în primul război decât în al doilea. Atunci, fie că luai masa la un restaurant sau acasă, trebuia să prezinţi cartela de carne, dacă doreai să mănânci carne. În timpul celui de-al doilea război mondial, situaţia era mult mai puţin etică, dacă vroiai şi aveai bani puteai să mănânci carne în fiecare zi a săptămânii, ducându-te la restaurant, unde nu ţi se cerea nici o cartelă.

Cele trei zile ale noastre au trecut ca o străfulgerare stânjenitoare. Amândoi doream să facem planuri pentru viitor, dar amândoi simţeam că era mai bine să ne abţinem. Singurul punct luminos pentru mine a fost că după acea permisie, la scurt timp, Archie nu a mai zburat. Din cauza stării sinusurilor lui nu i se mai îngăduia să zboare prea mult şi i s-a încredinţat conducerea unui depozit.

El era un excelent organizator şi administrator. A fost citat în mai multe rapoarte şi în cele din urmă i s-au decernat

decoraţii şi ordine. Dar distincţia de care era cel mai mândru a fost prima pe care a primit-o: când, chiar la începutul activităţii sale, l-a menţionat în raportul său generalul French. „Asta”, spunea el, „era într-adevăr de valoare.”

Mai-târziu, în acel an, am suferit rău de gripă şi am avut apoi o congestie pulmonară care m-au împiedicat să mă duc la spital timp de vreo trei săptămâni sau o lună.

Când m-am întors am aflat că se înfiinţase o nouă secţie, Farmacia, şi s-a sugerat că aş putea lucra acolo. În următorii doi ani a fost al doilea cămin al meu. Noua secţie era condusă de soţia doctorului Ellis, care preparase medicamente pentru soţul ei mai mulţi ani, şi prietena mea, Eileen Morris. Trebuia să le asist în activitatea lor şi să studiez pentru examenul pe care aveam să-l susţin la Centrul farmaciştilor. Acest examen îmi dădea dreptul să pot prepara reţete pentru medici şi farmacişti. Părea interesant şi orarul era mult mai bun. Farmacia se închidea la ora şase şi urma să fiu de serviciu alternativ dimineaţa şi după-masa, aşa că puteam să combin mai bine această activitate cu obligaţiile mele de-acasă.

Nu pot să spun că îmi plăcea mai mult noua activitate decât cea de soră. Cred că aveam o vocaţie adevărată să fiu infirmieră. A prepara reţete mi s-a părut interesant câtva timp, dar a devenit, monoton; nu mi-ar fi plăcut ca asta să fie o activitate permanentă. Pe de altă parte găseam amuzant să fiu împreună cu prietenele mele.

Aveam o mare afecţiune şi un enorm respect pentru doamna Ellis. Era una din cele mai liniştite şi mai calme persoane pe care le-am cunoscut vreodată, cu o voce cam stinsă şi un simţ al umorului neobişnuit, ce se manifesta în diferite momente pe neaşteptate. Era şi o profesoară foarte bună şi înţelegea uşor dificultăţile altuia, făcându-te întotdeauna să te simţi bine cu ea. Eileen era instructoarea mea la chimie şi trebuie să recunosc că o găseam prea deşteaptă pentru mine. Nu a început cu practica, ci cu

teoria. Să te vezi introdus dintr-o dată în sistemul periodic al elementelor, să auzi despre greutatea atomică, despre ramificaţia derivaţilor carbonului, etc., nu putea decât să-ţi creeze o stare de confuzie. Totuşi, am reuşit să mă pun pe picioare şi să stăpânesc faptele mai simple, şi după ce am stricat maşina de râşnit cafea practicând încercările lui Marsh59 pentru dozarea arsenicului, progresul nostru devenise evident.

Eram amatoare, dar poate tocmai aceasta ne făcea să fim mai atente şi mai conştiente. Munca noastră, bineînţeles, rămânea neegală din punct de vedere al calităţii. De fiecare dată când sosea un nou transport de pacienţi, lucram cu furie. Medicamente, pomezi, unsori erau reînnoite în fiecare zi. După ce ai lucrat mai mult timp într-un spital, îţi dai seama cum medicina, ca orice pe lumea asta, este o chestiune de modă şi în acelaşi timp o chestiune de preferinţă personală a fiecărui medic.

— Ce este de făcut în dimineaţa asta?

— O, cinci medicamente speciale prescrise de dr. Whittick, patru de dr. James şi două de dr. Vyner.

Nespecialistul ignorant, cum presupun că ar trebui să mă numesc eu, crede că doctorul studiază cazul tău în mod individual, se gândeşte ce medicamente ar fi bune şi scrie o reţetă în acest scop. Am descoperit curând că tonicele prescrise de doctorii Whittick, James şi Vyner erau toate diferite, iar particularitatea lor nu se referea la pacient, ci la doctor. Când te gândeşti ţi se pare raţional, deşi poate pacientul nu se mai simte tot atât de important ca mai înainte. Chimiştii şi farmaciştii au un punct de vedere destul de orgolios când este vorba despre doctori, au şi ei opiniile lor. Unii pot aprecia că dr. James dă reţete bune şi că dr. Whittick este sub orice critică, dar trebuie să-i judece pe amândoi pornind de la acelaşi punct de vedere. Numai când e vorba de unguente doctorii încearcă într-adevăr experienţe. Asta mai ales pentru că bolile de piele sunt enigme şi rămân enigme pentru profesiunea de medic, ca şi

pentru oricine. Un anumit tip de oxid de zinc dă la doamna C. Rezultate senzaţionale, pe când doamna D., suferind de acelaşi lucru, nu reacţionează deloc la oxidul de zinc, ba îi produce o iritaţie suplimentară; dar un preparat din gudron care agravase tulburările doamnei C. Are un succes neaşteptat la doamna D., aşa că doctorul trebuie să încerce în continuare până când găseşte preparatul potrivit. La Londra cei care suferă de boli de piele au spitalele lor preferate. „Ai încercat la Middlesex?” „Eu am fost acolo, dar medicamentele pe care mi le-au dat nu mi-au făcut nici un bine. Uite, aici, la UCH aproape că m-am vindecat”. Iar în timp ce vorbesc cei doi, un prieten de-al lor face o remarcă: „Ei bine, am început să cred că este ceva la Middlesex. Sora mea a fost tratată aici şi n-a obţinut nici un rezultat, aşa că s-a dus la Middlesex şi după două zile a fost sănătoasă tun”.

Şi acum îl mai urăsc pe un specialist de boli de piele, un experimentator perseverent şi optimist, aparţinând şcolii „încearcă orice o dată”, care în disperare de cauză a avut ideea de a folosi untură de peşte pentru a unge pe tot corpul un prunc de câteva luni. Mama şi ceilalţi membri ai gospodăriei trebuie să fi suportat foarte greu mirosul pe care-l răspândea copilaşul. Nu i-a făcut nici un bine şi după zece zile tratamentul a fost întrerupt. Faptul că am preparat unguentul m-a făcut şi pe mine să-i îngrozesc pe cei de-acasă, căci nu se poate să lucrezi cu mari cantităţi de untură de peşte fără să miroşi la zece poşte.

Am mai fost de asemenea pricină de nemulţumiri în diferite împrejurări, ca urmare a modei din 1916 privind „Bip’s Paste”, care se folosea la toate. Era făcută din bismut şi iodoform cu parafină lichidă. Purtam cu mine mirosul de iodoform de la farmacia spitalului, în tramvai, acasă, la masă, în pat. Avea un iz pătrunzător care se infiltra în tot trupul, din cap până în picioare şi, bineînţeles, era imposibil să te speli de el. Pentru a-i menaja pe ai mei, obişnuiam să mănânc în oficiu. Pe la sfârşitul războiului, pasta Bip nu a

mai fost la modă. A fost înlocuită cu alte preparate mai inofensive şi, în cele din urmă, cu damigene enorme de soluţie de hipoclorit pe sodiu obţinut din clorură de calciu preparată cu sodiu şi alte ingrediente, având un miros de clor care pătrunde în toate veşmintele. Multe dintre dezinfectantele pentru instalaţiile sanitare de azi au la bază aceeaşi compoziţie. Numai cât le simţeam mirosul şi era suficient să mi se facă rău. L-am dojenit, frumos pe un om de serviciu foarte încăpăţânat pe care-l aveam cândva:

— Ce ai turnat în chiuveta din oficiu? Miroase oribil!

Mi-a arătat cu mândrie o sticlă, spunând:

— E un dezinfectant de prima clasă, doamnă.

— Aici nu e spital, am strigat. Spală bine chiuveta cu apă clocotită şi, din când în când, dacă e nevoie, pune puţină sodă. Aruncă preparatul ăsta oribil de clorură de calciu; să nu-l mai văd.

I-am ţinut o adevărată conferinţă despre natura dezinfectantelor, arătându-i că ce e dăunător pentru microbi este la fel de dăunător şi pentru ţesuturile omului, aşa că ceea ce trebuia era o curăţenie perfectă şi nu dezinfectare. „Microbii sunt rezistenţi, am subliniat. Un dezinfectant slab nu distruge nici un microb. Microbii se dezvoltă şi în soluţii de acid fenic.” Nu am reuşit să-l conving şi a continuat să toarne soluţia aceea scârboasă prin chiuvete ori de câte ori nu eram acasă.

Pentru pregătirea mea în vederea susţinerii examenului de la Centrul Farmaciştilor au fost necesare unele lecţii cu un chimist comercial. Unul dintre farmaciştii principali din Torquay a avut bunăvoinţa să-mi spună că pot veni în fiecare duminică la ei ca să-mi dea instrucţiunile necesare. M-am dus acolo supusă şi speriată, doritoare să învăţ.

Când intri într-o farmacie şi pătrunzi în laboratorul ei ai o adevărată revelaţie. În munca de începător, de la spital, măsurăm fiecare cantitate de substanţe cu mare acurateţe. Când doctorul prescria, într-o doză, douăzeci de grăunţi de carbonat de bismut, atât puneam. Asta era un lucru bun,

pentru că eram nepricepuţi; dar îmi închipui că fiecare chimist care şi-a trecut examenul după cinci ani de practică şi obţine prima diplomă, ştie măsurile tot aşa de bine ca şi o bucătăreasă pe ale ei. Prepară dozele din diferitele sticle şi borcane din depozit, cu cea mai mare siguranţă, fără să-şi mai bată capul să măsoare sau să cântărească. Desigur că măsoară cu foarte multă grijă substanţele otrăvitoare, dar produsele nevătămătoare sunt împărţite după ochi. Culoarea şi aroma sunt adăugate cam în acelaşi fel. Aceasta uneori poate produce câte o plângere din partea pacientului care se întoarce, declarând că medicamentul are o culoare diferită de cel cunoscut. „De obicei este roz închis la culoare, nu aşa deschis”, sau: „Nu are gustul care trebuie, cel plăcut de mentă; acum are unul neplăcut, dulce, greţos”. Este evident că fusese adăugată o soluţie de cloroform şi nu de mentă.

Majoritatea pacienţilor de la University College Hospital, de la secţia ambulatorie, unde am lucrat în 1948, erau foarte atenţi la culoarea şi gustul exact al medicamentelor care li se administrau. Îmi aduc aminte de o bătrână irlandeză cum se apleca pe fereastra farmaciei şi, strecurându-mi în mână o piesă de o jumătate de coroană, îmi şoptea: „Fă-l, draga mea, cât se poate de tare, te rog. Cât mai multă mentă, şi cât se poate de tare.” I-am restituit banul, spunând plină de îngâmfare că nu acceptăm asemenea lucruri şi adăugând că trebuia să ia medicamentul aşa cum i l-a prescris doctorul. Dar i-am pus o doză dublă de mentă, pentru că asta nu-i putea dăuna şi-i mai făcea şi atâta plăcere.

Natural când eşti novice în acest fel de activitate te temi să nu faci greşeli. Când trebuie să adaugi o substanţă otrăvitoare, medicamentul este controlat de un alt farmacist, dar există totuşi momente în care eşti foarte îngrijorat. Îmi amintesc de un asemenea moment. În acea după-masă preparasem nişte alifii şi în una din ele pusesem puţin fenol, într-un căpăcel de borcan, apoi cu grijă, cu o

pipetă am adăugat de acolo în unguentul pe care-l preparam. După ce a fost pus în flacon şi etichetat mi-am văzut mai departe de treabă. Noaptea, cam pe la trei, m-am trezit din somn şi m-am întrebat „Ce am făcut cu capacul borcanului de unguent în care am pus fenol?” Cu cât mă gândeam mai mult cu atât nu-mi puteam aduce aminte să-l fi spălat. Poate l-am pus la un alt borcan cu unguent pe care l-am preparat, fără a observa că ar fi avut ceva. Din nou, cu cât mă gândeam mai mult, cu atât eram mai sigură că aşa făcusem. L-am pus, evident, pe poliţă pentru a fi luat a doua zi de băiatul de serviciu şi distribuit pacienţilor şi una din alifiile pentru pacienţi va avea un strat de fenol deasupra. Îngrozită de moarte, nu am mai putut suporta. M-am dat jos din pat, m-am îmbrăcat şi m-am dus la spital. Din fericire nu a trebuit să trec prin salon, pentru că farmacia avea o scară în exterior. Am urcat, am examinat toate alifiile pe care le preparasem, am deschis capacele şi am mirosit cu grijă. Nu ştiu nici azi dacă era sau nu o închipuire, dar într-un borcan mi s-a părut că găsesc o uşoară miasmă de fenol, care nu ar fi trebuit să fie acolo. Am curăţat stratul de deasupra şi astfel m-am asigurat că totul era în ordine. Apoi m-am strecurat afară, m-am dus acasă şi m-am băgat din nou în pat.

De obicei, nu novicii sunt aceia care fac greşeli într-o farmacie. Ei sunt fricoşi şi cer mereu sfaturi. Cazurile cele mai grave de otrăviri se datorează farmaciştilor cu experienţă, care au lucrat mulţi ani. Ei sunt atât de obişnuiţi cu ceea ce fac, atât de obişnuiţi să execute fără a se gândi, încât vine o zi când, preocupaţi probabil de cine ştie ce necaz personal, fac o greşeală. Aceasta s-a întâmplat cu un nepoţel al unei prietene de-ale mele. Copilul era bolnav, au chemat doctorul care a prescris un medicament. Reţeta a fost dusă imediat la farmacie. I s-a dat apoi copilului doza respectivă. Mai apoi în cursul după-mesei bunicii nu i-a plăcut cum arăta nepotul şi i-a spus atunci doicii: „Mă tem să nu-i fi făcut rău medicamentul ăla.” După

a doua doză a fost încă şi mai îngrijorată. „Cred că nu e în regulă”, a spus ea. A chemat din nou doctorul, acesta de cum a venit a examinat copilul, s-a uitat la medicament şi a luat imediat măsuri. Copiii suportă opiu şi preparatele respective foarte greu. Farmacistul greşise, pusese o doză de opium mult mai mare. Bietul om a fost teribil de necăjit, lucra la acea firmă de 14 ani şi era unul dintre cei mai destoinici şi pricepuţi farmacişti. Este un exemplu de ceea ce se poate întâmplă oricui.

În timpul pregătirii mele farmaceutice din după-mesele de duminică mi s-a ivit o problemă. Candidaţii la examen trebuiau să lucreze cu amândouă sistemele de măsurătoare, şi cel obişnuit şi cel metric. Farmacistul meu mi-a dat să lucrez după formula metrică. Nici unui doctor sau chimist nu-i plăcea sistemul metric. Unul dintre doctorii noştri de la spital nu a învăţat niciodată ce înseamnă „conţinând 0,1” şi spunea întotdeauna: „Să vedem dacă este o soluţie unul la sută sau unul la mie?” Pericolul mare cu sistemul metric este că, dacă greşeşti, greşeşti de zece ori. În acea după-masă eram instruită cum să prepar supozitoare, care, de fapt, nu prea se foloseau la spital, dar trebuia să ştiu pentru examen. Sunt lucruri delicate, în special datorită punctului de topire al untului de cacao, care constituie baza supozitoarelor. Dacă îl foloseşti prea fierbinte nu se prinde, dacă nu e suficient de fierbinte iese din forme. În acest caz, domnul P., farmacistul, mi-a făcut o demonstraţie el însuşi, arătându-mi procedura exactă pentru untul de cacao, iar apoi a adăugat un medicament calculat prin sistemul metric. Mi-a indicat cum să le întorc când trebuie, cum să le aşez în cutie şi să le etichetez cu unu la sută. Apoi s-a dus să-şi vadă de alte treburi, lăsându-mă îngrijorată, fiindcă eram convinsă că ceea ce se pusese în aceste supozitoare era o concentraţie de zece la sută, deci o doză de unu la zece şi nu unu la sută cum scria pe etichetă. Am refăcut calculele lui şi am constatat că erau greşite. Folosind sistemul metric, pusese virgula greşit. Dar

ce putea face tânăra studentă? Eram o simplă novice, iar el era cel mai bun farmacist din oraş. Nu puteam să-i spun „domnule P. Aţi făcut o greşeală”. Farmacistul era una din acele persoane care nu poate greşi niciodată; şi mai ales în faţa unui student. Chiar în acea clipă, trecând pe lângă mine, mi-a spus: „Poţi să le pui în depozit, vom avea nevoie de ele cândva”. Era din ce în ce mai rău. Nu puteam să las acele supozitoare în depozit. Era un medicament periculos care avea să fie folosit. Un medicament periculos introdus prin rect este tolerat mai uşor. Cu toate astea… Nu-mi plăcea treaba asta, dar ce puteam să fac? Chiar dacă i-aş fi sugerat că doza era greşită, avea să mă creadă? Eram sigură de răspunsul pe care l-aş fi primit: „Fii liniştită, totul e în perfectă ordine, crezi că nu ştiu ce fac în asemenea cazuri?” Îmi râmnea un singur lucru de făcut, înainte de a se răci, m-am împiedicat şi am răsturnat planşeta pe care se aflau şi apoi le-am călcat în picioare cu hotărâre.

— Domnule P., am spus, îmi pare teribil de rău, dar am răsturnat supozitoarele şi le-am călcat în picioare.

— Vai, vai, replică el vexat. Dar, uite, ăsta nu are nimic, observă el, ridicând unul care scăpase nestrivit.

— E murdar, şi, fără prea multă discuţie, l-am aruncat în cutia de gunoi. Îmi pare foarte rău, am repetat eu.

— E în regulă, fetiţo, nu te îngrijora prea mult!, m-a bătut el cu palma afectuos, pe umăr.

Era foarte înclinat spre asemenea lucruri, să te bată cu mina pe umăr, să-ţi dea un cot, uşurel, în coaste, ori să încerce să te mângâie pe obraz. Trebuia să suport, pentru că el mă instruia, dar eram cât se poate de distantă şi de obicei reuşeam să-l atrag în discuţie şi pe celălalt farmacist, ca să nu rămân singură cu el.

Domnul P. Era un om ciudat. Într-o zi, căutând poate să mă impresioneze, a scos din buzunar un bulgăraş de culoare închisă şi mi l-a arătat, întrebându-mă:

— Ştii ce-i asta?

— Nu, i-am răspuns.

— Este curara. Ai auzit de curara?

I-am spus ce citisem.

— Un produs foarte interesant, foarte interesant. Pe cale bucală nu face nici un rău. Dacă pătrunde în sânge, paralizează şi te ucide pe loc. Este folosit pentru otrăvirea săgeţilor. Ştii de ce-l port în buzunar?

— Nu, n-am idee.

— Ei bine, ştii?, continuă el gânditor. Mă face să mă simt puternic.

Mi s-a părut un lucru foarte prostesc, dar asta nu i-am mai spus-o.

M-am uitat atunci la el. Era un omuleţ destul de caraghios, rotofei ca un prihor, cu o faţă rozalie, plăcută. Avea un aer de satisfacţie generală, copilărească.

Curând am terminat cursul meu, dar după aceea mă gândeam mereu la el. Mi se păruse, în ciuda aparenţei lui angelice, că trebuie să fi fost un om foarte periculos. Amintirea lui mi-a rămas întipărită în minte mult timp şi încă mai dăinuia când mi-a venit prima oară ideea de a scrie cartea „The Pale Horse” (Calul apocalipsului) – asta cred că a fost cam după vreo cincizeci de ani.

III

Pe când lucram la farmacia spitalului mi-a venit prima oară ideea de a scrie o carte poliţistă. Ideea stăruia în mintea mea mai de mult, de când mă provocase Madge, iar activitatea mea prezentă părea că-mi oferă un prilej favorabil. Spre deosebire de activitatea ca infirmieră, unde întotdeauna era ceva de făcut, prepararea reţetelor mă făcea să fiu foarte ocupată uneori, dar alteori eram liberă. Câteodată eram de serviciu după-masa, neavând de făcut decât să stau jos. Dacă aveai grijă ca flacoanele din depozit să fie pline, puteai să faci orice vroiai, numai că nu puteai părăsi farmacia.

Am început prin a mă gândi la ce fel ele roman poliţist aş fi putut scrie. Dat fiind că eram înconjurată de tot felul de otrăvuri, poate că moartea prin otrăvire ar fi fost metoda

cea mai la îndemână. M-am oprit la un singur fapt care mi se părea că avea posibilităţi de-a da roade. Am cochetat cu această idee, mi-a plăcut şi în cele din urmă am şi acceptat-o. Apoi am continuat să mă ocup de alegerea personajelor. „Cine ar trebui otrăvit?” „Cine o va otrăvi pe ea sau cine îl va otrăvi pe el.” „Când?” „Unde?” „Cum?” „De ce?” Şi toate celelalte. Trebuia să fie o crimă, ca să spun aşa, de o natură foarte intimă, datorită modului special în care fusese înfăptuită: totul trebuia să se petreacă în familie. Evident se impunea existenţa unui detectiv. La acea vreme eram foarte impresionată de tradiţia Sherlock Holmes, aşa că am început să meditez la detectivi. Bineînţeles, nu trebuia să fie chiar un Sherlock Holmes. Trebuia să inventez eu unul al meu, care să aibă şi un prieten, de ajutor. Nu putea fi prea greu. Am început apoi să mă gândesc la alte personaje. „Cine va fi ucis?” Un soţ îşi putea ucide soţia, ăsta părea să fie cel mai obişnuit omor. Puteam, bineînţeles, să aleg un asasinat foarte neobişnuit pentru un motiv foarte neobişnuit, dar asta nu mă atrăgea din punct de vedere artistic. Tot tâlcul unui bun roman poliţist este ca asasinul să fie cineva foarte evident, dar în acelaşi timp, pentru vreun motiv oarecare, să nu apară deloc evident, ba chiar să pară că nu el ar fi putut s-o facă. Deşi, în realitate, el o făcuse, în acest moment am devenit foarte confuză şi atunci m-am dus să pregătesc câteva sticle în plus de acid clorhidric, ca să pot fi liberă în ziua următoare.

Am continuat să mă distrez cu asemenea idei câtva timp. Au început să capete formă tot felul de crâmpeie. Acum vedeam asasinul. Trebuia să aibă o înfăţişare destul de sinistră. Trebuia să aibă o barbă neagră, ceea ce mi se părea pe atunci foarte sinistru. Nişte cunoştinţe de-ale noastre se instalaseră recent într-o casă, lângă noi: soţul avea o barbă neagră şi o soţie mai în vârstă decât el, care era foarte bogată. Da, am considerat atunci că asta putea servi drept bază. M-am tot gândit. „Putea să meargă”, dar nu era total satisfăcător. Bărbatul în chestiune n-ar fi ucis

niciodată pe nimeni, eram sigură. I-am scos din minte şi am hotărât, o dată pentru totdeauna, că n-are nici un rost să te gândeşti la oameni reali; trebuie să-ţi creezi tu personajele. Cineva pe care l-ai văzut într-un tramvai, un restaurant sau într-un tren poate fi un bun punct de plecare, căci aşa poţi broda cu fantezia ta tot ce pofteşti.

Şi în ziua următoare, în timp ce mă aflam într-un tramvai, am văzut exact ceea ce-mi trebuia: un bărbat cu o barbă neagră, aşezat lângă o doamnă în vârstă care vorbea tot timpul. Ea nu cred că mă interesa, dar m-am gândit că bărbatul mergea de minune. Ceva mai departe de ei şedea o grăsană, vorbind tare despre bulbii de primăvară. Mi-a plăcut şi mutra ei. S-ar putea să o introduc şi pe ea? Când m-am dat jos din tramvai i-am luat pe toţi trei cu mine să-i prelucrez şi am pornit-o pe Burton Road vorbind în şoaptă de una singură, ca pe vremea Pisoilor.

Foarte curând după aceea schiţasem câteva portrete ale unora dintre oamenii meI. Lat-o pe femeia voioasă, ştiam şi cum o cheamă: Evelyn. Ar putea fi o rudă săracă ori vreo grădinăreasa – sau poate o menajeră? În orice caz intenţionam să o folosesc. Venea apoi bărbatul cu barba neagră, despre care simţeam că nu ştiu prea multe, cu excepţia bărbii, ceea ce nu era chiar suficient. Sau era? Da, poate că da, căci acest om îl veţi vedea din afară, aşa ea veţi putea vedea doar ceea ce doreşte el să arate, nu şi cum era în adevăr. Asta ar fi trebuit să fie o cheie a problemei. Soţia mai vârstnică urma să fie asasinată mai mult pentru bani decât pentru caracterul său aşa că nu avea prea mare importanţă. Acum începusem să adaug rapid alte şi alte personaje. „Un fiu?” „O fiică?” „Poate chiar şi un nepot?” Trebuiau să fie mulţi suspecţi; încetul cu încetul, familia se alcătuia.

Am lăsat-o să se dezvolte şi mi-am îndreptat atenţia spre detectiv. Pe cine aş fi putut avea ca detectiv? Mi-am reamintit de toţi detectivii întâlniţi şi admiraţi prin cărţi. A apărut mai întâi Sherlock Holmes, unicul, pe care nu voi fi

niciodată în stare să-l imit (să creez ceva asemănător). Apoi era Arsene Lupin; ce era: criminal sau detectiv? În orice caz nu era genul meu. Mai exista şi tânărul ziarist Rouletabille din cartea „Misterul camerei galbene”, un gen do personaj pe care mi-ar fi plăcut să-l inventez eu, cineva nemaiîntâlnit. Pe cine puteam să-l fac detectivul meu? „Vreun student?” Destul de dificil. „Un om de ştiinţă?” Dar ce ştiam eu despre oamenii de ştiinţă?

Atunci mi-am adus aminte de refugiaţii belgieni de la noi. Exista aproape o întreagă colonie de refugiaţi belgieni care locuiau în parohia din Tor. Când au sosit, toată lumea i-a întâmpinat cu multă simpatie şi căldură. Oamenii şi-au dat mobilele din casă pentru a le încropi nişte locuinţe şi au dat tot ce au putut pentru a-i face să se simtă confortabil. Mai târziu s-a manifestat reacţia obişnuită, când refugiaţii păreau a nu fi suficient de recunoscători faţă de tot ce se făcuse pentru ei şi se plângeau de unele şi de altele. Faptul că bieţii de ei se simţeau dezorientaţi într-o tară străină, nu era suficient de apreciat. Mulţi erau ţărani suspicioşi şi lucrul cel mai de pe urmă pe care l-ar fi putut dori era să fie invitaţi la ceai sau să se trezească cu unii şi alţii de-ai noştri că veneau să-i viziteze. Aşa că doreau să fie lăsaţi în pace să poată să-şi vadă de-ale lor. Vroiau să economisească bani, să-şi sape grădina, să-şi pună îngrăşăminte, aşa cum ştiau ei.

„De ce detectivul meu să nu fie un belgian?” m-am gândit eu. Existau tot felul de tipuri de refugiaţi. Ce s-ar putea zice despre un ofiţer de poliţie refugiat? Un ofiţer de poliţie pensionar. Nu unul prea tânăr. Ce greşeală am făcut că l-am ales mai vârstnic. Acum detectivul meu fictiv ar trebui să aibă peste o sută de ani.

Oricum, m-am hotărât să-mi aleg ca detectiv pe un belgian. L-am lăsat să se dezvolte uşurel în rolul său. Trebuia să fie un inspector cu o oarecare experienţă despre crime.

„Meticulos, foarte ordonat”, mă gândeam în sinea mea, în timp ce făceam ordine în camera mea de culcare, strângând tot felul de obiecte desperecheate. Trebuia să fie deştept, să aibă materie cenuşie. Da, să nu uit asta: să aibă foarte multă materie cenuşie! Şi un nume impunător, unul din acele nume cum poartă Sherlock Holmes şi cei de valoarea lui.

Ce-ar fi dacă i-aş spune omuleţului meu Hercules?

El avea să fie un om mic de statură. Hercules era un nume bun. Numele de familie a fost mai dificil de găsit. Nu ştiu de ce m-am fixat la numele de Poirot. Fie că l-am văzut scris într-un ziar sau pe undeva, fie că-l aveam în cap, în orice caz aşa mi-a venit. Mergea mai bine nu cu Hercules, ci cu Hercule. Hercule Poirot. Era în ordine, definitivat, slavă Domnului.

Acum îmi trebuiau nume pentru ceilalţi, dar asta era mai puţin important. Alfred Inglethorpe ar merge. S-ar potrivi cu barba neagră. Am mai adăugat încă unele personaje. Un soţ şi o soţie atrăgătoare, indiferenţi unul faţă de celălalt. Iar pentru toate celelalte elemente ale povestirii, cheile false. Ca toţi tinerii scriitori încercam să prezint o intrigă mult prea complicată pentru o singură carte. Aveam prea multe chei false, atâtea lucruri de descurcat, încât s-ar fi putut ca totul să nu fie numai greu de rezolvat, dar şi foarte dificil de citit.

În momentele mele de răgaz mi se perindau prin minte fragmente din povestea mea poliţistă. Încropisem începutul şi aranjasem sfârşitul, dar rămăseseră goluri mari între ele. Hercule Poirot era implicat într-un mod firesc şi plauzibil. Dar erau necesare mai multe motive pentru a explica şi comportamentul celorlalţi. Totul rămânea încă foarte încurcat.

Din pricina asta acasă păream distrată. Mama mă întreba în continuu de ce nu răspundeam când mi se puneau întrebări sau de ce nu răspundeam cum trebuie. De mai multe ori am împletit greşit modelele bunicii, uitam să fac o

seamă de lucruri care erau în sarcina mea şi am trimis mai multe scrisori la adrese greşite. Totuşi a venit, în fine, timpul când am simţit că pot începe să scriu. I-am spus mamei ce intenţii aveam. Mama avea, ca de obicei, o totală încredere că fetele ar putea să reuşească în orice.

— Oh, o poliţistă? O să fie o schimbare foarte binevenită pentru tine, nu-i aşa? Păi apucă-te cât mai repede de scris.

Nu era uşor să faci rost de timp, dar m-am descurcat. Aveam încă vechea maşină de scris, cea care aparţinuse lui Madge. După ce am scris o primă ciornă am bătut-o la maşină. Cum terminam un capitol îl dactilografiam. Caligrafia mea era mai bună acum şi scrisul meu se putea citi. Eram foarte excitată de noul meu efort. Până la un anume punct mă distra, dar m-a obosit şi eram şi supărată. Scrisul are un asemenea efect. De-asemenea pe la mijlocul cărţii, începând să fiu prinsă în joc, complicaţiile m-au depăşit şi au pus stăpânire pe mine în loc să le domin eu. Atunci mama mi-a dat o sugestie grozavă.

— Cât de departe ai ajuns? m-a întrebat ea.

— Cred că pe la jumătate.

— Ei, bine, dacă vrei într-adevăr s-o termini, trebuie să faci asta când vei fi în vacanţă.

— M-am gândit şi eu să continui atunci.

— Da, dar cred că trebuie să pleci de acasă în timpul vacanţei şi să scrii fără să te tulbure nimic.

Am reflectat la spusele mamei. Două săptămâni, complet netulburată, ar fi fost minunat.

— Unde ai vrea să te duci? mă întreba mama. La Dartmoor?

— Da, am răspuns transportată. Dartmoor – este exact ceea ce-mi trebuie.

Aşa că m-am dus la Dartmoor. Mi-am rezervat o cameră la Moorland Hotel, la Hay Tor. Era un hotel mare, mohorât, cu o mulţime de camere. Era puţină lume. Nu cred că am vorbit cu cineva, m-ar fi deranjat de la ce făceam. Scriam cu atenţie toată dimineaţa până când mă durea mâna. Apoi

luam prânzul şi citeam o carte. După aceea mă duceam să fac o plimbare bună prin hăţişuri, poate vreo două ore. Cred că în acele zile am învăţat să îndrăgesc hăţişurile, crestele stâncoase, buruienile, măceşii şi toată sălbăticiunea pârloagelor, departe de drum. Toţi cei ce se duceau acolo – şi evident nu erau prea mulţi în timp de război – se îngrămădeau în jurul Hay Torului. Eu am lăsat în urma mea Hay Tor şi am pornit înainte tăind peste câmpii. În timp ce mă plimbam, vorbeam în şoaptă cu mine însumi, punând în scenă capitolul pe care aveam să-l scriu, interpretând când rolul lui Mary dialogând cu John, când pe al lui John adresându-se lui Mary, apoi cel al lui Evelyn discutând cu patronul ei şi aşa mai departe. Eram foarte prinsă de subiect. Mă întorceam la hotel, mâncam, cădeam pe pat şi dormeam vreo douăsprezece ore şi apoi mă sculam şi scriam plină de pasiune toată dimineaţa.

Am terminat partea a doua a cărţii aproape în timpul celor două săptămâni de vacanţă. Bineînţeles nu era sfârşitul. A trebuit apoi să rescriu o mare parte, mai ales partea din mijloc care era supracomplicată.

Dar până în cele din urmă am terminat şi eram destul de mulţumită, adică ieşise în linii mari cum intenţionasem eu. Îmi dădeam seama că ar fi putut fi mult mai bine, dar nu vedeam exact cum aş fi reuşit să o fac mai bună, aşa că a trebuit s-o las cum era. Am rescris unele capitole afectate şi nenaturale, cuprinzând scene dintre Mary şi soţul ei John care se înstrăinaseră unul faţă de celălalt, din nişte motive prosteşti, dar eram hotărâtă să-i apropii din nou, pentru a exista ia sfârşit un fel de preocupare şi pentru dragoste. Mi s-a părut întotdeauna că dragostea în cărţile poliţiste e teribil de plictisitoare. Dragostea, simţeam eu, aparţinea cărţilor romantice. A introduce un motiv de dragoste în ceea ce ar trebui să fie un proces ştiinţific ar fi fost mai puţin plauzibil. Dar pe vremea aceea, cărţile poliţiste trebuiau să cuprindă şi ceva dragoste în ele – aşa că nu aveam ce face. Am încercat tot ce am putut cu John şi Mary,

dar erau nişte bieţi oameni. Apoi am dat manuscrisul să fie bine bătut la maşină de cineva de meserie şi, când l-am luat înapoi, am hotărât că nu mai avem ce face şi atunci l-am trimis unui editor – Hodder şi Stoughton – care mi l-a restituit. Era un refuz categoric, fără nici un menajament. Nu am fost surprinsă, nu mă aşteptam la succes, dar l-am trimis altui editor.

IV

Archie a venit acasă în a doua permisie. Trebuie să fi trecut doi ani de când îl văzusem ultima oară. De data asta am petrecut de minune împreună. Am avut o săptămână întreagă la dispoziţie şi ne-am dus la New Forest.

Era toamnă şi frunzele aveau un colorit încântător. Archie era mai puţin nervos acum şi niciunul din noi nu se mai temea de viitor. Ne-am plimbat împreună prin pădure şi am stabilit între noi un fel ele legătură pe care nu o cunoscusem încă până atunci. Mi-a mărturisit că exista un loc unde dorise întotdeauna să se ducă, şi locul acela, arătat de un indicator pe care scria „Către ţara nimănui” aşa că am pornit într-acolo pe o potecă şi apoi am ajuns la o livadă cu meri. Am dat peste o femeie şi am întrebat-o dacă am putea cumpăra mere de la ea.

— Nu trebuie să cumpăraţi mere, dragii mei. Sunteţi bineveniţi şi puteţi să culegeţi mere câte poftiţi. Văd că bărbatul dumitale e în aviaţie; am avut şi eu un fiu tot în aviaţie, dar a căzut. Da, duceţi-vă şi mâncaţi câte mere vreţi şi luaţi câte puteţi cu voi.

Aşa că am umblat fericiţi prin livadă, mâncând mere, apoi ne-am întors prin pădure şi ne-am aşezat pe trunchiul unui copac căzut. Ploua liniştit, dar eram foarte fericiţi. N-am spus nimic despre activitatea mea sau despre spital şi nici Archie nu prea a vorbit despre Franţa. Doar a spus în treacăt, că, poate, în curând, am putea fi împreună din nou.

I-am povestit despre cartea mea şi i-am citit-o. I-a plăcut şi mi-a spus că a găsit-o bună. Avea un prieten în aviaţie care era director la editura Methuen şi mi-a spus că dacă

romanul meu o să fie refuzat iarăşi, o să-mi trimită o scrisoare de recomandare de la prietenul lui pe care aş putea să o anexez la manuscris şi să-l expediez la Methuen.

Aşa că aceasta a fost următoarea escală a „The Mysterious Affair at Styles” (Afacerii misterioase de la Styles). Cei de la Methuen, fără îndoială că din deferentă pentru director, au scris mai amabil. Au ţinut cartea mult timp, cred că vreo şase luni; deşi au spus că era foarte interesantă şi avea câteva puncte bune, au conchis că nu era întru totul potrivită pentru profilul editurii lor. Cred că au găsit-o îngrozitoare.

Nu mai ţin minte unde am trimis-o după aceea, dar şi atunci mi-au restituit-o. Aproape că pierdusem orice speranţă. Editura Bodley Head publicase câteva cărţi poliţiste recent, era o nouă orientare pentru ei – aşa că m-am gândit să o trimit şi acolo spre încercare. Am expediat-o şi am uitat complet de ea.

Cele ce au urmat s-au petrecut brusc şi pe neaşteptate. Archie s-a întors acasă, fiind trimis să lucreze la Ministerul Aviaţiei de la Londra. Războiul dura de atâta timp, de aproape patru ani, şi mă deprinsesem să lucrez la spital şi să locuiesc acasă cu mama, încât a fost aproape un şoc pentru mine să mă văd silită să-mi schimb dintr-o dată viaţa.

M-am dus la Londra. Am luat o cameră la un hotel şi am început să colind oraşul în căutarea unui apartament mobilat. În naivitatea noastră, ne făcuserăm nişte planuri măreţe, dar în curând am renunţat la pretenţii Era timp de război. În cele din urmă am găsit două locuinţe posibile. Una era în Hampsteadul de vest, şi aparţinea unei domnişoare Tunks – numele mi-a rămas în minte. Era foarte neîncrezătoare în privinţa noastră, întrebându-se dacă vom fi destul de grijulii cu lucrurile din casă, tinerii sunt atât de nepăsători şi ea având atâta grijă de lucrurile ei. Era un apartament drăguţ, trei guinee şi jumătate pe săptămână. Celălalt se afla în St. John’s Wood – Northwick Terrace,

aproape de Maida Vale. Avea numai două camere, la etajul II, mobilat destul de sărăcăcios, cu un creton decolorat, dar exista şi o grădină. Era într-una din acele case mari, cu camere spaţioase. Şi în plus costa numai două guinee şi jumătate faţă de trei şi jumătate. Ne-am oprit la aceasta. M-am dus acasă şi mi-am făcut bagajele. Bunica a plâns, mama era gata să plângă şi ea, dar s-a stăpânit. Mi-a spus:

— Te duci acum la soţul tău şi îţi începi viaţa de femeie măritată. Sper că totul va merge bine.

— Dacă paturile sunt de lemn, ai grijă să nu aibă ploşniţe, adăugă bunica.

Aşa că m-am întors la Londra şi la Archie şi ne-am mutat la Northwick Terrace Nr. 5. Avea o chicinetă şi o baie microscopică. Mă gândeam să gătesc câte ceva. Am avut noroc cu Bartlett, ordonanţa lui Archie, care era un fel de Jeeves60, o minune de băiat – înainte fusese valetul unor duci. Numai războiul îl adusese în serviciul lui Archie, dar era devotat „Colonelului” şi-mi istorisea lungi poveşti despre curajul lui, despre importanţa şi inteligenţa pe care le avea şi despre impresiile pe care le lăsa. Serviciile lui Bartlett erau de nepreţuit. Apartamentul avea multe cusururi, dintre care cel mai rău erau somierele cu arcurile stricate şi ieşite în afară. Mă întreb cum fusese cu putinţă ca un pat să ajungă în halul ăsta. Dar eram fericiţi acolo şi plănuisem să urmez un curs de stenografie şi contabilitate, care avea să-mi ocupe timpul. Aşa că spusesem la revedere casei noastre Ashfield şi începeam acum viaţa mea nouă, viaţa mea de femeie măritată.

Una din cele mai mari bucurii şi mângâieri din Northwick Terrace era doamna Woods. Într-o bună măsură, cred că datorită doamnei Woods am luat acel apartament mai curând decât pe cel din Hampstead. Ea domnea la subsol, o femeie grasă, veselă, plăcută. Avea o fiică elegantă care lucra într-un magazin elegant şi un soţ invizibil. Era intendenta clădirii şi dacă avea chef „făcea menajul” pentru locatari. A fost de acord să „facă” pentru noi, fiindu-ne şi un

protector puternic. De la ea am aflat o seamă de secrete privind târguielile, care nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap. „Pescarul te-a fraierit din nou, iubito, îmi spunea. Peştele ăsta nu-i proaspăt, nu l-ai încercat cu degetul cum ţi-am spus. Trebuie să-l loveşti şi să te uiţi la ochi şi să-l loveşti în ochi.” M-am uitat la peşte îndoită. Mi se părea că-mi iau o libertate nepotrivită dacă mă apuc să bag degetele în ochii peştilor. „Te uiţi la coadă şi vezi dacă se zbate sau dacă e ţeapănă. Ia te uită şi la portocalele astea. Ştiu că-ţi este poftă din când în când de o portocală, aşa ca o raritate, cu toată scumpetea, dar astea au fost băgate în apă fierbinte ca să pară proaspete, nu au însă zeamă deloc, sunt seci.”

Şi nu aveau zeamă.

Cea mai mare bucurie a vieţii mele de-atunci şi a doamnei Woods a fost când a adus Archie primele lui raţii. A apărut o bucată enormă de carne de vită. Cea mai mare pe care o văzusem dinainte de începutul războiului. Nu se recunoştea, cum fusese tăiată, dacă erau coaste sau pulpă, fusese desigur tăiată de vreun măcelar de la aviaţie. În orice caz era lucrul cel mai grozav pe care-l vedeam după un timp atât de îndelungat. Fusese pusă pe masă şi doamna Woods şi cu mine ne învârteam în jurul ei pline de admiraţie. Nu ne puteam închipui că ar încăpea în cuptorul meu mititel. Doamna Woods a convenit, plină de amabilitate, să o pregătească pentru noi.

— Este atât de multă, încât puteţi mânca şi dumneavoastră cât doriţi, i-am spus eu.

— E foarte drăguţ din partea dumneavoastră, o să ne bucurăm foarte mult să mâncăm şi noi o bucăţică de carne. Ştiţi, lucruri din celelalte, de la băcănie, nu-s greu de obţinut. Avem un văr, Bob, care lucrează la o băcănie şi ne aduce zahăr şi unt cât dorim şi margarină. Cu dintr-astea familia este servită în primul rând.

Acesta a fost unul din primele mele contacte cu regula de mult timp stabilită care rămâne valabilă toată viaţa: „totul

merge bine când cunoşti pe cineva unde trebuie”. De la nepotismul făţiş al orientului până la cel uşor camuflat al clubului „băieţilor buni” din democraţiile vestului, toate depind în cele din urmă de nepotism. Deşi nu este o reţetă pentru succesul complet. Freddy cutăricăare un post bine plătit, pentru că unchiul lui cunoaşte pe unui din directorii firmei. Aşa că Freddy se instalează cât mai bine. Dar dacă Freddy nu e prea bun, cerinţele de prietenie sau rudenie fiind satisfăcute, Freddy va fi în mod amabil dat la o parte, trecut, eventual, în rândul al doilea, unui alt văr sau unui prieten, şi până în cele din urmă va ajunge la nivelul posibilităţilor sale. În cazul cărnii şi al lucrurilor considerate în general de lux în timpul războiului existau unele avantaje pentru cei bogaţi, dar în general cred că erau mult mai multe avantaje pentru muncitori, pentru că aproape fiecare avea un văr, un prieten sau soţul unei fiice, ori cineva folositor care lucra într-o băcănie, o lăptărie sau ceva în acest fel. Treaba nu mergea prea uşor cu măcelarii, dar băcanii erau în orice caz un lucru de mare preţ pentru familie. Nimeni din cei cu care veneam în contact la acea vreme nu părea că s-ar fi limitat la raţii doar. Îşi luau raţiile, dar mai făceau rost de vreo jumătate de kilogram suplimentar de unt, de un borcan de gem în plus şi aşa mai departe, fără să aibă sentimentul că s-ar fi comportat în mod neonest. Era o mândrie a familiei. În mod natural Bob avea grijă de familia lui şi de familia familiei în primul rând. Aşa că doamna Woods ne oferea mereu câte ceva de mâncare mai deosebit.

Prima bucată de carne a constituit un mare eveniment pentru noi. Nu cred să fi fost o carne deosebit de bună sau de fragedă, dar eram tânără pe atunci, aveam dinţi buni şi mi s-a părut cel mai delicios lucru pe care-l mâncam după atâta vreme. Archie, evident, a rămas surprins do lăcomia mea.

— Nu e prea grozavă carnea asta, a spus el.

— Nu e prea grozavă? am replicat eu. Cum aşa? Este cel mai grozav lucru pe care l-am văzut în ultimii trei ani.

Mâncărurile mai serioase erau pregătite, pentru noi, de doamna Woods. Mâncărurile mai uşoare, câte ceva pentru seară, le pregăteam eu. Urmasem, ca cele mai multe dintre fete, cursuri de gospodărie, dar nu sunt prea folositoare când le pui în practică. Experienţa zilnică are mult mai mare importanţă. Am făcut cantităţi de plăcinte cu gem sau cârnaţi în aluat sau diferite altele, dar nu erau preparatele necesare acum. Existau în toate cartierele Londrei bucătării naţionale şi acestea erau folositoare acum. N-aveai decât să te duci acolo şi găseai mâncarea gata făcută, pusă într-un sufertaş. Era destul de bine pregătită, chiar dacă nu avea ingrediente din cele mai alese şi te sătura. Existau apoi acele pătrăţele naţionale de supă cu care începeam mesele. Archie le denumise supe „din nisip şi pietriş”, amintindu-şi de satira lui Stephen Leacock: „Iei nisip şi pietre şi le baţi bine ca să faci o prăjitură”. De fapt cam aşa erau şi pătrăţelele alea de supă. Uneori făceam câte ceva mai special, ca, de exemplu, un sufleu foarte bine garnisit. Nu mi-am dat seama la început că Archie suferea teribil de o dispepsie nervoasă. De multe ori seara, când venea acasă, nu era în stare să mănânce nimic, ceea ce mă descuraja, mai ales dacă pregătisem un sufleu cu brânză sau ceva la care îmi pusesem toată imaginaţia la bătaie.

Fiecare are ideile lui cu privire la ce ar vrea să mănânce când este bolnav, dar cele ale lui Archie mi se păreau extraordinare. După ce zăcea în pat câtva timp văitându-se, spunea dintr-o dată. „Cred că aş vrea puţină melasă. Ai putea să faci ceva cu melasă?” Mi se părea un lucru extraordinar să ceri melasă când te simţeai rău. În orice caz mă străduiam cât mai mult. Începusem un curs de stenodactilografie şi de contabilitate pentru a-mi umple timpul. Aşa după cum ştie toată lumea din acele articole interminabile din ziarele de duminică, femeile tinere abia măritate sunt de cele mai multe singure. Ceea ce mă

surprinde este faptul ca tinerii soţi nu se gândesc că ele sunt singure. Soţii lucrează, sunt plecaţi toată ziua, iar o femeie, când se mărită, trece de obicei într-un mediu cu totul diferit. Trebuie să ia viaţa de la început, să-şi facă relaţii noi, să lege noi prieteni, să-şi găsească ocupaţii noi. Unele fete se mărită chiar în oraşul lor, dar în general asta este mai puţin obişnuit. Înainte de război aveam prieteni la Londra, dar acum toţi se răspândiseră. Nan Watts (acum Pollock) locuia, cred, la Londra. Dar nu prea aveam curaj să o abordez. Aşa ceva pare o prostie şi chiar este, dar, orice s-ar spune, diferenţele de venituri îi separă pe oameni. Nu este o chestiune de snobism sau de poziţie socială, ci totul este să poţi ţine pasul cu preocupările prietenilor tăi. Dacă ei au un venit mare, iar tu unul mic, relaţiile devin stânjenitoare.

Mă simţeam niţel cam însingurată. Îmi lipsea spitalul şi prietenele de acolo, drumurile mele zilnice, şi îmi lipseau împrejurimile căminului meu, dar mi-am dat seama că nu aveam ce face. Compania altora nu este ceva de care să ai nevoie în fiecare zi, ci este un lucru care se dezvoltă în jurul tău şi uneori devine tot atât de distrugător ca şi iedera care se caţără pe un copac, îmi plăcea să învăţ stenodactilografie şi contabilitate. Mă simţeam umilită de uşurinţa cu care fetele de 14-15 ani progresau la stenografie; dar la contabilitate, totuşi, eram foarte tare şi mă distram.

Într-o bună zi, în timpul cursului, profesorul s-a oprit din lecţie, a ieşit puţin din cameră şi s-a reîntors apoi, spunând:

— Am terminat pentru azi. Războiul a luat sfârşit!

Mi se părea de necrezut. Nu existase nici un semn real că s-ar putea întâmpla aşa ceva, precum şi nimic care să te facă să-ţi imaginezi că asta se va întâmpla după alte şase luni sau un an. Situaţia din Franţa părea că nu se schimbă deloc. Se cucereau, sau se pierdeau, câţiva metri de teritoriu şi cam atât.

Uluită am ieşit în stradă, unde am dat peste una din cele mai curioase privelişti pe care am văzut-o vreodată. Mi-o

amintesc şi acum, cu un fel de sentiment de frică. Peste tot vedeam femei dansând. Englezoaicele nu obişnuiesc să danseze pe stradă; este o reacţie care s-ar potrivi mai mult cu franţuzoaicele. Dar iată-le totuşi pe englezoaicele mele acolo, în faţa mea, râzând, ţipând, sărind, târându-şi picioarele, într-un fel de orgie sălbatică de plăcere, o distracţie oarecum brutală. Era înfricoşător. Aveai sentimentul că, dacă s-ar fi nimerit prin apropiere vreun german, femeile s-ar fi repezit şi l-ar fi sfâşiat în bucăţi. Unele dintre ele cred că erau bete, dar arătau toate aşa. Se învârteau, se împleticeau, ţipau. Când am ajuns acasă l-am găsit pe Archie care se întorsese de la minister.

— Ei bine, aşa stau lucrurile, spuse el cu obişnuitu-i calm şi lipsă de emotivitate.

— Te gândeai că o să se termine atât de repede? l-am întrebat.

— O, circulau zvonuri, dar ni se spusese să nu vorbim nimic. Iar acum trebuie sa hotărâm ce vom face de aici înainte.

— Ce vrei să spui cu „de aici înainte”?

— Cred că lucrul cel mai bun pe care l-aş avea de făcut ar fi să părăsesc aviaţia.

— Te gândeşti serios să părăseşti aviaţia?

Eram complet uluită.

— Nu e de viitor. Trebuie să-ţi dai seama de asta. Nu poate fi de nici un viitor. Nu există nici o posibilitate de avansare ani de-a rândul.

— Şi ce vei face?

— Vreau să lucrez în City. Întotdeauna am dorit să lucrez în City. Există câteva posibilităţi.

Am avut mereu o mare admiraţie pentru simţul practic al lui Archie. El accepta totul fără surprindere şi, cu mult calm, îşi punea creierul, care era foarte bun, la lucru în problema care avea să urmeze.

Pentru moment, armistiţiu sau nearmistiţiu, viaţa continua ca mai înainte. Archie se ducea în fiecare zi la Ministerul

Aerului. Minunatul Bartlett, din nefericire, a fost demobilizat imediat. Presupun că ducii şi conţii trăgeau sfori pentru a redobândi serviciile lui. În locul lui a venit o creatură foarte ciudată, pe nume Verrall. Omul îşi dădea, cred, toată silinţa, dar era nepriceput, nestilat, iar cantitatea de murdărie, grăsime, pete de pe argintărie, farfurii, cuţite, furculiţe îi depăşea cu mult puterile. Am fost fericită, când şi el şi-a obţinut demobilizarea.

Archie a avut o permisie şi ne-am dus la Torquay, iar în timp ce ne aflam acolo am fost cuprinsă de ceea ce credeam eu că era un rău teribil de stomac şi o stare proastă generală. Era însă ceva cu totul diferit: primul semn, de fapt, că voi avea un copil.

Mă simţeam emoţionată, în privinţa venirii pe lume a copiilor crezusem, până atunci, că lucrurile se petrec automat. După fiecare permisie a lui Archie rămâneam foarte decepţionată, văzând că nu se întrezărea nici un semn că voi avea un copil. De data asta nici măcar nu mă aşteptam. M-am dus să consult un doctor. Bătrânul nostru medic, Powell, se pensionase, aşa că a trebuit să aleg un altul nou. Nu-mi trecea prin minte să mă adresez doctorilor cu care lucrasem la spital. Ştiam prea multe despre ei şi despre metodele lor. M-am dus însă la un doctor vesel, care purta un nume oarecum sinistru: Stabb61.

Avea o nevastă foarte drăguţă, pe care fratele meu Monty o iubea de la vârsta de 9 ani. „I-am dat numele iepuraşului după Gertrude Huntly, a spus el, pentru că este cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o vreodată.” Gertrude Huntly, mai apoi Stabb, a fost destul de amabilă să se arate profund impresionată şi să-i mulţumească pentru această onoare care îi fusese acordată.

Doctorul Stabb mi-a spus că păream o fată sănătoasă şi totul va fi în ordine şi lucrurile au rămas aşa. Nu m-am agitat în nici un fel. Nu pot să nu fiu mulţumită că pe atunci nu existau acele clinici prenatale, unde trebuie să te duci în fiecare lună. Personal cred că mi-a fost mult mai bine fără

ele. Tot ceea ce mi-a sugerat doctorul Stabb a fost că va trebui să mă duc la el sau la un doctor la Londra cu vreo două luni înainte de naştere, pentru a mă asigura doar că totul era cum trebuie. Mi-a spus că îmi va fi rău încă vreo trei luni dimineaţa, dar apoi nu voi mai avea nimic. Regret însă că trebuie să spun că n-a avut dreptate, deoarece stările mele de rău dimineaţa nu au dispărut niciodată, Nu-mi era rău numai dimineaţa, ci şi de patru-cinci ori pe zi, ceea ce-mi făcea destul de neplăcută viaţa la Londra. Să fii obligată să sari din autobuz imediat după ce te-ai urcat şi să vomiţi la canal este umilitor pentru o tânără femeie. Trebuia totuşi să mă împac cu această situaţie. Din fericire pe atunci nimănui nu-i trecea prin cap să-ţi dea medicamente ca thalidomide. Oamenii acceptau pur şi simplu faptul că unele femei suportau mai greu sarcina decât altele şi le era rău. Doamna Woods, atotştiutoare ca întotdeauna în orice domeniu, fie naşteri, fie morţi, mi-a spus: „Ei, draga mea, ascultă-mă pe mine ce-ţi zic, o să ai o fetiţă. Vomitările înseamnă că aştepţi o fată. Băieţii te fac să ai ameţeli şi să leşini. E mai bine să-ţi fie greaţă şi să vomiţi.”

Bineînţeles că nu credeam că era mai bine. Consideram că a leşina era mult mai interesant. Archie, căruia nu i-a plăcut niciodată boala şi era gata să o ia din loc când vedea pe cineva bolnav, spunând „Cred că o să te descurci mai bine fără mine, căci te plictisesc”, de data asta a fost neaşteptat de drăguţ. Se gândea la tot felul de lucruri ca să mă înveselească. Îmi amintesc că a cumpărat un homar, o mâncare de lux, foarte scumpă la acea vreme, şi l-a aşezat chiar pe patul meu, ca să-mi facă o surpriză. Îmi aduc aminte cât am mai râs când am venit şi am văzut homarul pe perna mea. Am făcut o masă splendidă. L-am dat repede afară după aceea, dar totuşi am avut plăcerea să-l mănânc. A fost foarte bun şi, după sfatul doamnei Woods, mi-a făcut o fiertură cu cereale, ca fiind mai sigur că nu o „voi da afară”. Îi văd şi acum chipul, după ce făcuse mâncarea şi aştepta să se răcească, căci nu o puteam înghiţi fierbinte. Am consumat fiertura aceea şi i-am spus lui Archie că era foarte bună, şi că în acea seară nu avea nici un cocoloş în ea, că o făcuse delicioasă. Dar mai apoi, după o jumătate de oră, tragedia obişnuită.

— Ascultă, draga mea, mi-a spus Archie pe un ton jignit. Ce rost are să-ţi fac toate astea? Mă gândesc că ar fi mai nimerit să nu mai mănânci deloc!

În ignoranţa mea credeam că atâtea vomismente vor avea un efect prost asupra copilului şi că-l ţin într-o totală stare de inaniţie. Totuşi aşa ceva era departe de adevăr. Deşi mi-a fost rău în continuare, până la naştere, am avut o fiică de patru kilograme şi ceva, iar eu cu toate că se părea că nu reţineam nimic, nu am slăbit, ci am şi mai pus ceva pe mine. Toată povestea a fost ca o călătorie pe ocean de nouă luni, cu care nu te obişnuieşti niciodată. Când s-a născut Rosalind, un doctor şi o soră erau aplecaţi asupra mea. Doctorul a spus:

— Aveţi o fiică, totul e perfect.

Iar sora, mai tandră:

— O, ce fetiţă drăguţă şi mititică.

Eu am răspuns cu un anunţ important:

— Nu-mi mai este rău. Ce minunat!

Cu o lună înainte de naştere, am tot discutat în contradictoriu cu Archie în privinţa numelui şi a sexului copilului. Archie era foarte categoric că trebuie să aibă o fiică.

— Nu vreau băiat, spunea el, pentru că îmi dau seama că voi fi gelos pe el. Voi fi gelos pentru că îi vei da mai multă atenţie decât mie.

— Dar voi da tot atâta atenţie şi unei fete.

— Nu, nu-i acelaşi lucru.

Ne-am contrazis şi în privinţa numelui. Archie vroia numele de Enid, eu Martha. Apoi a preferat numele de Elaine, eu mă gândeam la Harriet. Numai după ce s-a născut am ajuns amândoi la un compromis, spunându-i Rosalind.

Ştiu că toate mamele sunt înnebunite după pruncii lor, dar trebuie să mărturisesc că, deşi consider pruncii abia născuţi ca fiind hidoşi, Rosalind era de fapt un bebe drăguţ. Avea o mulţime de păr negru şi semăna cu un pui de-al pieilor roşii. Nu avea culoarea aceea rozalie şi atât de deprimantă pe care o are capul chel al pruncilor şi părea, chiar de la o vârstă foarte fragedă, veselă şi hotărâtă.

Am avut o soră medicală foarte drăguţă, care a făcut multe obiecţii modului de organizare al gospodăriei noastre. Rosalind, evident, s-a născut la Ashfield. Pe atunci femeile nu năşteau la maternităţi. Naşterea cu asistenţa necesară cu tot costa 15 lire, ceea ce mi se pare, gândindu-mă la acea vreme, extrem de rezonabil. La sfatul mamei am mai ţinut sora încă două săptămâni, aşa încât să pot primi instrucţiuni complete privind îngrijirea pe care trebuia să o dau copilului şi să mă duc apoi la Londra să găsesc o locuinţă.

În noaptea când ştiam că avea să se nască Rosalind, am petrecut un timp foarte curios. Mama şi sora Pemberton erau ca două femei prinse în ritualul nativităţii: fericite,

ocupate, importante, alergând de colo-colo cu cearşafuri, pregătind lucrurile. Archie şi cu mine ne învârteam timizi, destul de nervoşi, ca doi copii care nu erau siguri că ar fi fost doriţi. Eram amândoi speriaţi şi supăraţi. Archie mi-a spus după aceea că era convins că dacă aş fi murit ar fi fost din vina lui. M-am gândit şi eu că s-ar putea să mor şi dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva aş fi fost foarte supărată, pentru că mă distram atât de bine. Dar înfricoşător era necunoscutul, fiind totodată şi foarte palpitant. Un lucru nou este întotdeauna palpitant.

Acum trebuia să facem planuri pentru viitor. Am lăsat-o pe Rosalind la Ashfield cu sora Pemberton pe care o mai aveam încă şi am plecat la Londra să caut: a) un apartament, b) o doică pentru Rosalind şi c) o fată care să aibă grijă de casa sau apartamentul pe care îl vom avea. Ultimul punct nu reprezenta nici o problemă, căci cu o lună înainte de naşterea lui Rosalind cine a apărut dintr-o dată, bună, plină de exuberanţă, caldă, aceeaşi ca întotdeauna, proteguitoare? Draga mea Lucy din Devonshire care tocmai se eliberase din WAAF.

— Am aflat ştirile, spuse ea, am auzit că veţi avea un copil şi sunt gata. Când doriţi, am şi venit.

După ce m-am sfătuit cu mama, am hotărât că lui Lucy îi trebuia o altă leafă decât cele plătite altor slujnice de mama, sau ştiute de mine, şi să-i dăm 36 de lire pe an, o sumă enormă pentru acele zile, dar pe care Lucy o merita pe deplin şi eu eram încântată să o am în serviciul meu.

Pe atunci, aproape la un an de la armistiţiu, a găsi o casă era lucrul cel mai dificil de pe lume. Sute de tinere perechi cutreierau Londra în căutarea unor locuinţe convenabile, la preţuri rezonabile. Se cereau filodorme. Toată povestea era foarte dificilă. Hotărâsem să luăm la început un apartament mobilat, urmând ca apoi să căutăm ceva care într-adevăr ne-ar fi convenit. Archie îşi vedea de treburile lui. De îndată ce a fost demobilizat a intrat la o firmă din City. Am uitat acum numele şefului lui; îi voi spune, pentru uşurinţă,

domnul Goldstein. Era un bărbat rotofei, galben la faţă. Când l-am întrebat pe Archie cum arată, a fost primul lucru pe care mi l-a spus: „E foarte galben. E şi gras, dar foarte galben”.

La acea vreme, firmele din City ofereau posturi tinerilor ofiţeri întorşi de pe front. Archie urma să aibă un salariu de 500 de lire pe an. Eu aveam cele o sută de lire pe care continuam să le primesc prin testamentul bunicului. Archie mai primea ceva ca fost ofiţer şi, cu alte venituri mărunte, făceau la un loc o altă sută de lire pe an. Nu însemna cine ştie ce, nici măcar în acele zile şi era departe de a reprezenta o bogăţie. Chiriile crescuseră enorm şi de asemenea şi preţul alimentelor. Un ou costa opt penny, ceea ce nu era de glumă pentru o tânără pereche. În orice caz nu ne aşteptasem niciodată să fim bogaţi şi nu aveam nici o teamă.

Privind înapoi, mi se pare extraordinar că ne putusem gândi să avem o bonă şi o femeie de serviciu, dar acestea erau considerate ca necesităţi esenţiale ale vieţii în acele zile şi erau ultimele lucruri de care socoteam că ne puteam dispensa. Nu ne-ar fi trecut niciodată prin cap sa comitem extravaganţa de a cumpăra un automobil. Numai cei bogaţi aveau automobile. Uneori, în ultimele zile ale sarcinii mele, când aşteptam la coadă autobuzul, înghiontită într-o parte şi alta din cauza mişcărilor mele greoaie, căci bărbaţii nu erau prea galanţi la acea vreme, mă gândeam, când treceau automobilele pe lângă mine, că ce minunat ar fi dacă aş putea avea şi eu un automobil într-o zi.

Îmi amintesc de un prieten de-al lui Archie, care spunea cu amărăciune: „Nu ar trebui să se permită nimănui să aibă un automobil decât dacă îi este necesar pentru treburi esenţiale.” Niciodată nu am simţit aşa. Este întotdeauna palpitant să vezi că cineva are noroc, e bogat, are bijuterii. Copiii de pe stradă nu-şi lipesc feţele de ferestre pentru ca să arunce priviri pe furiş la recepţii şi să vadă femei cu diademe de diamante? Cineva trebuie să câştige lozul cel

mare irlandez. Dacă premiile ar fi numai 30 de lire nu ar fi nimeni excitat.

Loteria din Calcutta, cea Irlandeză, azi pariurile pentru meciurile de fotbal sunt basme dintre cele mai frumoase. De asta se adună şi mulţimea pe trotuare pentru a vedea vedetele de cinema când sosesc la premierele filmelor lor. Pentru cei care aşteaptă să le vadă sunt eroine făurite în altă lume, figuri fermecătoare, de vis. Cine ar dori o lume mizeră unde nimeni să nu fie bogat, important sau frumos ori talentat? Altă dată oamenii stăteau ore întregi să se uite la regi şi regine; azi sunt mai înclinaţi să privească stelele pop, dar principiul rămâne acelaşi.

Aşa cum spuneam, eram pregătiţi să avem, ca o extravaganţă necesară, o bonă şi o femeie de serviciu, dar nu am fi visat niciodată la un automobil. Dacă ne duceam la teatru luam locuri în fundul sălii. Aveam poate o rochie de seară neagră, pentru a nu se vedea murdăria pe ea, iar când ne duceam seara, pe ploaie şi noroi, pentru aceleaşi motive purtam pantofi negri. Nu luam niciodată taxiuri. Există o modă şi în felul în care îţi cheltuieşti banii, după cum există o modă în tot ceea ce faci. Nu aş putea să spun acum dacă noi urmam o cale mai bună sau mai proastă. Noi ţinteam spre mai puţin lux şi ne mulţumeam cu mâncăruri şi haine mai simple şi toate lucrurile de acest fel. Pe de altă parte, la acea vreme aveai mai mult răgaz, răgaz să te gândeşti, să citeşti, să-ţi permiţi să ai hobbyuri şi să-ţi cultivi plăceri. Aşa că pot spune că sunt fericită că am fost tânără atunci, în viaţă la acea vreme exista foarte multă libertate şi mult mai puţină grabă şi îngrijorare ca acum.

Am fost norocoşi şi am găsit un apartament destul de curând. Se afla la parterul celor două mari blocuri de clădiri cunoscute sub denumirea de Addison Mansions, situate în spatele sălii Olympia. Era un apartament mare: patru dormitoare şi două camere de zi. L-am închiriat mobilat pentru cinci guinee pe săptămână. Femeia care ni l-a închiriat era o blondă teribil de oxigenată, de 45 de ani,

cu un bust imens. Era foarte prietenoasă şi ne-a ţinut mult povestindu-ne despre bolile fiicei ei. Apartamentul, plin cu o mobilă hidoasă, avea tablourile cele mai sentimentale pe care le-am văzut vreodată. M-am gândit că primul lucru pe care trebuia să-l facem era să dăm jos tablourile, să le depozităm până la înapoierea proprietarului. Se găseau foarte multe porţelanuri şi sticlărie de tot felul şi diverse lucruri de acest soi şi un serviciu de ceai dintr-un porţelan străveziu, care m-a îngrozit, pentru că mi s-a părut atât de fragil încât putea oricând să se spargă. Cu ajutorul lui Lucy l-am strâns, de cum am sosit, şi l-am pus într-un dulap.

Apoi am vizitat biroul doamnei Boucher, care era locul recunoscut, şi cred că mai este încă, de rendez-vous-uri pentru persoanele care căutau bone. Biroul doamnei Boucher m-a adus la realitate destul de repede. A râs de leafa pe care vroiam să o plătesc, s-a interesat despre condiţiile şi personalul pe care-l aveam, iar apoi m-a trimis într-o cămăruţă unde se putea sta de vorbă cu cele care doreau să se angajeze. Prima care a intrat a fost o femeie grasă, impunătoare. Numai când am văzut-o şi m-am şi îngrozit. Ea însă nu s-a alarmat deloc când m-a văzut pe mine.

— Da, doamnă, câţi copii aveţi?

I-am explicat că aveam doar un bebe.

— A trecut de-o lună, sper? Nu consimt să iau nici un bebe decât numai dacă are mai mult de-o lună.

I-am spus că aşa va fi.

— Şi ce personal aveţi, doamnă?

I-am răspuns cu un aer plin de scuze că nu am decât o singură fată. Şi-a manifestat din nou dispreţul.

— Mă tem doamnă că nu-mi convine. Ştiţi, eu sunt deprinsă să am mult personal de serviciu în jurul meu care să mă servească şi să aibă grijă de toate.

Am fost de acord că postul pe care-l ofeream nu era cel căutat de ea şi am scăpat cu oarecare uşurare. Mai erau acolo încă alte trei, dar toate m-au dispreţuit.

Totuşi m-am întors şi a doua zi ca să vorbesc şi cu altele. De data asta am fost norocoasă. Am dat peste Jessie Swannell, de 35 de ani, rea de gură, bună la inimă, care locuise multă vreme în Nigeria, ca fată la copii. I-am adus la cunoştinţă, una câte una, condiţiile ruşinoase pe care i le ofeream. O singură femeie de serviciu, o singură cameră de copii, şi de noapte şi de zi, unde se făcea numai focul şi trebuia să cureţe camera singură; în fine, ultima lovitură: leafa.

— A, bine, nu-i prea rău! Sunt deprinsă cu munca grea şi asta nu mă plictiseşte. O fetiţă nu-i aşa? Îmi plac fetiţele.

Aşa că ne-am învoit cu Jessie Swannell. A stat la mine doi ani şi mi-a plăcut foarte mult, deşi avea păcatele ei. Din fire, ei nu-i plăceau părinţii copilului pe care-l avea în grijă. Pentru Rosalind însă, era bunătatea personificată şi cred că ar fi fost în stare să-şi dea şi viaţa pentru ea.

Pe mine mă privea ca pe o intrusă. Deşi obiecta şi nu era întotdeauna de acord cu mine, făcea ce-i ceream. Pe de altă parte, dacă se întâmpla cuiva ceva neplăcut era minunată, sărea imediat să ajute, dovedindu-se binevoitoare, veselă. Da, o respect pe Jessie Swannell şi sper că a avut o viaţă bună şi a făcut ceea ce i-a plăcut.

Aşa că toate erau aranjate acum şi Rosalind, cu mine, cu Jessie Swannell şi cu Lucy am ajuns la Addison Mansions şi am început viaţa de familie. Căutările mele însă nu se încheiasem. Trebuia să caut un apartament gol care să devină locuinţa noastră permanentă. Asta nu era deloc uşor, ba chiar se arăta a fi greu al dracului. De cum auzeai ceva, te repezeai, telefonai, scriai scrisori, şi până la urmă se părea că nu se putea găsi nimic. Uneori, casele erau atât de murdare, ponosite, dărăpănate încât îţi venea foarte greu să-ţi imaginezi că ai putea locui acolo. De nenumărate ori, până să ajungi, cineva ţi-o luase înainte. Făceai turul Londrei: Hampstead, Chiswick, Pimlico, Kensington, St. John’s Wood – întreaga mea zi părea un lung drum cu autobuzul. Fusesem pe la toate agenţiile care se ocupau cu

închirieri şi începusem să fim îngrijoraţi. Apartamentul în care stăteam fusese închiriat pentru două luni, după care doamna oxigenată şi fiica ei căsătorită şi cu copiii se întorceau şi nu ne lăsau apartamentul mai departe. Trebuia să găsim ceva.

În fine se părea că aveam noroc. Ne rezervasem sau ne asigurasem un apartament lângă Battersea Park. Chiria era rezonabilă, proprietara, domnişoara Llewellyn, se muta cam într-o lună. De fapt, ar fi fost mulţumită să plece şi mai devreme. Se muta într-un apartament într-o altă parte a Londrei. Totul părea aranjat. Dar, ne grăbisem să ne facem staul înainte de a avea oi. O lovitură teribilă s-a abătut asupra noastră. Numai cu vreo două săptămâni înainte de data mutării, am aflat de la domnişoara Llewellyn că nu se putea instala în noul ei apartament, pentru că locatarii la rândul lor nu puteau intra în apartamentul pe care-l aveau. Era o reacţie în lanţ.

O lovitură foarte grea. La fiecare două, trei zile îi telefonam domnişoarei Lewellyn pentru a afla ultimele ştiri. Şi de fiecare dată ştirile erau mai proaste. Se părea mereu că ceilalţi întâmpinau dificultăţi tot mai mari, aşa că şi ea era foarte nesigură dacă va putea părăsi apartamentul. În cele din urmă s-a văzut că trebuia să mai aşteptăm încă trei sau patru luni până când aveam să intrăm în posesia apartamentului, dar chiar şi data aceea era nesigură. Am început din nou cu febrilitate să consultăm anunţurile, să telefonăm la agenţii şi toate celelalte. Timpul trecea şi ajunsesem acum la disperare. Dar iată că tocmai atunci ne-a telefonat un agent care ne oferea nu un apartament, ci o casă. O casă mică în Scarsdale Villas. Era de vânzare, nu de închiriat. Ne-am dus cu Archie şi am văzut-o. Era o căsuţă încântătoare. A o cumpăra însemna a lichida micul nostru capital – ceea ce era un mare risc. Totuşi ne-am gândit că trebuia să riscăm ceva, aşa că am fost de acord să o cumpărăm, am semnat documentele la locul cuvenit şi am plecat acasă să hotărâm ce acţiuni putem vinde.

Două dimineţi mai târziu, pe când luam micul dejun, mă uitam prin ziar şi întorcând pagina la anunţurile de închirieri, ceea ce devenise un obicei la care nu puteam să renunţ, am văzut un anunţ: „Apartament de închiriat nemobilat, 90 lire pe an, 96, Madison Mansions”. Am scos un strigai, am înghiţit dintr-o dată cafeaua, am citit anunţul lui Archie şi am spus: „Nu-i timp de pierdut”.

M-am sculat repede de la masă, am traversat în goană peluza dintre cele două blocuri şi am suit scările, patru etaje, ca o nebună. Era opt şi un sfert dimineaţa. Am sunat la nr. 96. Mi-a deschis o tânără în capot, uimită.

— Am venit pentru apartament, am spus căutând să fiu cât mai coerentă, cum eram cu respiraţia tăiată.

— Pentru apartament? Chiar atât de repede? Am dat anunţul abia ieri. Nu mă aşteptam să vină cineva aşa de curând.

— Pot să-l văd?

— Da, deşi… e cam devreme.

— Cred că e ce ne trebuie, cred că-l iau.

— O, cred că vă puteţi uita, nu-i prea ordonat pe aici. S-a dat câţiva paşi înapoi, eu am intrat nemaiţinând seama de ezitarea ei, am aruncat o privire rapidă de jur împrejur. Nu vroiam să risc să-l pierd.

— 90 de lire pe an? am întrebat.

— Da, asta-i chiria. Dar trebuie să vă previn că este însă un contract trimestrial.

Am rămas o clipă pe gânduri, dar nu m-a descurajat. Aveam nevoie de o casă unde să pot locui şi cât mai repede.

— Când ne putem muta?

— O, oricând, cam într-o săptămână sau două. Soţul meu trebuie să plece în străinătate în curând. Trebuie să mai plătiţi o sumă pentru linoleum şi accesoriile instalaţiilor electrice şi sanitare.

Nu prea mă interesa linoleumul pus pe podea, dar ce importanţă avea? Patru dormitoare, două camere de zi, o privelişte frumoasă spre pajişte, patru etaje de suit şi

coborât, e adevărat, dar mult aer şi lumină. Trebuia reparat puţin, dar asta puteam face şi noi. O, era minunat, un dar din cer.

— Îl iau, este sigur.

— O, sunteţi sigură, dar nu mi-aţi spus cine sunteţi, numele dumneavoastră.

I-am spus numele, i-am explicat unde locuiam şi totul a fost aranjat. Când coboram scările am întâlnit trei perechi urcându-se şi mi-am dat seama imediat că fiecare se ducea la nr. 96. De data asta câştigasem. M-am întors acasă şi i-am povestit totul lui Archie, triumfătoare.

— Splendid! a spus el.

Şi în acel moment a sunat telefonul. Era domnişoara Llewellyn:

— Cred, a precizat ea, că veţi putea avea apartamentul sigur într-o lună.

— O, am făcut eu. O, da, desigur.

Am pus receptorul la loc.

— Doamne Dumnezeule, exclamă Archie. Ştii ce avem acum? Am închiriat două apartamente şi am cumpărat o casă.

Părea o problemă. Eram pe punctul de a-i telefona domnişoarei Llewellyn şi a-i spune că nu mai avem nevoie de apartament, dar mi-a venit apoi o idee mai bună.

— O să încercăm să scăpăm de casă, am spus, dar luăm apartamentul din Battersea şi cerem o filodormă pentru el. Cu banii aceia vom plăti diferenţa pentru apartamentul acesta.

Archie a fost întru totul de acord cu ideea mea. Cred şi eu, pentru că avusesem o strălucire de geniu financiar, pentru că altfel foarte greu am fi putut plăti 100 de lire. Apoi ne-am dus să vedem agenţii în legătură cu casa cumpărată. Au fost într-adevăr foarte amabili. Ne-au spus că le era uşor să vândă casa altcuiva. De fapt existau mai multe persoane care s-au simţit foarte dezamăgite că au

pierdut-o. Aşa că am scăpat plătind doar o mică sumă agenţilor.

Aveam un apartament şi în două săptămâni ne-am mutat. Jessie Swannell era o femeie minunată. Nu a zis nimic în legătură cu urcatul şi coborâtul celor patru etaje, ceea ce era mai mult decât aş fi putut să-mi închipui despre o bonă de la doamna Boucher.

— Sunt obişnuită să car lucruri. Bineînţeles că mi-ar prinde bine dacă aş avea un negru sau doi să mă ajute. Asta-i cel mai bun lucru în Niger: ai acolo atâţia negri. Într-adevăr, asta era nemulţumirea lui Jessie în privinţa vieţii din Anglia: că nu existau negri.

Ne plăcea apartamentul şi ne-am apucat imediat de aranjamente şi decorări. Am cheltuit-o bună parte din banii primiţi de Archie ca primă pe mobilă. Am cumpărat un mobilier modern bun pentru camera Rosalindei, paturi bune pentru noi de la firma Heal şi am adus o mulţime de lucruri de la Ashfield, casa de acolo fiind mult prea încărcată cu tot felul de mese, scaune, dulapuri, platouri şi lenjerie. Ne-am dus şi la solduri de unde am cumpărat la preţuri derizorii scrinuri şi şifoniere de modă veche.

Când ne-am mutat în apartamentul nostru, am ales tapetele şi vopselele aşa cum doream. Parte din lucru l-am făcut noi, pentru cealaltă parte am găsit un mic decorator care ne-a ajutat. Cele două camere de zi – un salon mai mare şi sufrageria destul de mică – dădeau spre nord. Am preferat camerele de la capătul coridorului din spate. Fără a fi chiar aşa de mari, erau însă însorite şi vesele. Aici am făcut camera Rosalindei şi camera noastră de zi. În faţă era camera de baie şi o încăpere mică pentru femeia de serviciu. Din cele două camere mari, una am făcut-o dormitorul nostru, iar alta, cea mică, sufrageria. Tapetul pentru baie a fost ales de Archie în pătrăţele roşu şi alb. Decoratorul nostru s-a dovedit foarte amabil cu mine. Mi-a arătat cum să tai tapetul şi să-l îndoi ca să-l lipesc. Îmi spusese: „Nu vă temeţi. Vedeţi? Lipiţi-l repede ca şi cum aţi

da o palmă. Nu se întâmplă nimic. Tăiaţi-l după ce l-aţi măsurat şi i-aţi scris numărul pe spate. Puteţi folosi o perie de cap pentru a îndepărta băşicile care se formează.” Până în cele din urmă devenisem foarte pricepută. Tavanul l-am lăsat însă pe scama lui. Nu mă simţeam în stare să fac tavanul.

Camera Rosalindei era în galben pal şi avea o friză de tapet scump de la Heal cu animale. În camera de zi am ales un roz şters pentru pereţi şi un tapet negru lucios cu măceşi pentru tavan. Mă gândeam că astfel o să mă simt ca la ţară. De asemenea asta făcea ca încăperea să pară mai joasă; îmi plac foarte mult camerele joase. Tapetul pe plafon urma să fie pus, evident, de specialist. Dar dintr-o dată el s-a arătat ostil.

— Ascultaţi, doamnă, aici, aţi încurcat-o să ştiţi. Ceea ce vă trebuie dumneavoastră este ca tavanul să fie roz şi pereţii negri.

— Nu, nici gând. Vreau tapetul negru pe tavan şi cel roz pe pereţi.

— Da, dar nu aşa se fac odăile. Să ştiţi. Mergeţi de la deschis la închis. Asta-i greşit. Trebuie să mergeţi de la închis la deschis.

— Nu trebuie să mergi de la deschis la închis, dacă preferi invers, am spus cu.

— Bine. Dar eu tot vă spun că-i greşit şi nimeni nu face aşa.

I-am precizat că aşa vreau eu şi ca aşa voi face.

— O să ajungă tavanul până jos, o să vedeţi dacă n-o să fie aşa. Tavanul va veni până-n podea şi camera va arăta foarte joasă.

— Tocmai asta doresc: să pară cât mai joasă.

A renunţat să se mai încontreze cu mine şi a ridicat din umeri. Când s-a terminat l-am întrebat dacă îi plăcea.

— Ei bine, e curios. Nu, n-aş putea spune că-mi place, dar… e curios, e destul de drăguţă când stai pe un scaun şi te uiţi în sus.

— Asta-i ideea.

— Dacă aş fi în locul dumneavoastră şi aş face aşa ceva, aş pune un tapet albastru cu stele.

— Nu vreau să cred că sunt afară, noaptea, i-am răspuns eu. Îmi place să-mi închipui că mă aflu într-o livadă cu cireşii în floare sau sub tufe de măceş.

A dat din cap cu un aer amărât.

Cât despre perdele, cele mai multe le-au făcut alţii pentru noi. Husele pentru scaune le-am făcut eu. Sora mea Madge, căreia i se spunea acum Punkie, nume dat de fiul ei, m-a asigurat în felul ei elementar, pozitiv, că erau destul de uşor de făcut. Am încercat, aşa cum mi-a spus ea. Nu arătau prea rău. N-am îndrăznit să încerc vreo ornamentaţie, cu şireturi pe la margini, dar păreau strălucitoare şi drăguţe. Toţi prietenii ne-au admirat apartamentul şi nu am fost niciodată atât de fericiţi ca atunci când ne-am instalat acolo. Lucy zicea că-i minunat şi se bucura de fiecare clipă. Jessie Swannell bombănea tot timpul, dar ne era de foarte mare ajutor.

Archie şi-a început activitatea în City. Spunea că-i place şi părea foarte excitat. Era încântat că terminase cu aviaţia, despre care continua să spună că nu prezenta nici un avantaj material pentru viitor. Era hotărât să facă mulţi bani. Faptul că pentru moment o duceam prost cu banii nu ne speria deloc. Uneori mergeam la Palais de Dânse la Hammersmith, dar în general nu simţeam lipsa amuzamentelor, de vreme ce nu ne puteam permite aşa ceva. Eram o tânără pereche foarte obişnuită, dar eram fericiţi. Viaţa părea bine conturată în faţa noastră. Îmi părea foarte rău că nu aveam un pian, dar compensam lipsa când mă duceam la Ashfield şi cântam ca o disperată.

Mă măritasem cu bărbatul pe care-l iubeam, aveam un copil, aveam unde locui. Aşa că nu exista nici un motiv ca să nu fi fost fericiţi. Într-o bună zi am primit o scrisoare. Am deschis-o cu indiferenţă şi am citit-o fără să-mi dau de la început prea bine seama de conţinut. Era de la John Lane,

The Bodley Head, şi eram invitată, dacă vreau, să vin la biroul lor în legătură cu manuscrisul prezentat intitulat „Afacerea misterioasă de la Styles”.

Ca să spun sincer, uitasem complet de asta. Trebuie să fi fost vreo doi ani de când o primiseră, dar cu toate peripeţiile pe care le avusesem cu terminarea războiului, întoarcerea lui Archie şi viaţa noastră conjugală, lucruri ca manuscrise şi scrieri îmi ieşiseră cu totul din minte.

Am plecat plină de speranţă. Desigur ca le plăcuse puţin, căci altfel nu m-ar fi chemat. Am fost introdusă în biroul lui John Lane, care s-a ridicat de pe scaun pentru a mă saluta, un om mărunţel, cu o barbă albă, un tip cam elisabetan. De jur împrejurul lui, pe scaune, sprijinite de mese, erau tablouri, toate părând picturi clasice cu mult lac pe ele şi îngălbenite de timp. Mă gândeam că şi el ar arăta foarte bine într-unul din acele cadre, cu un guler plisat în jurul gâtului. Comportarea lui era obişnuită, amabilă, cu o privire perspicace, care ar fi trebuit să mă prevină că era genul de om care într-o tranzacţie nu face nici o concesie. M-a salutat şi mi-a spus cu amabilitate să iau loc. M-am uitat în jur: era imposibil, pe fiecare scaun se afla un tablou. Şi-a dat dintr-o dată seama de asta şi a râs. „Vai de mine, dar nu prea e loc de stat jos aici, nu-i aşa?” A luat de pe un scaun un portret cam mohorât şi m-am aşezat.

Apoi a început să discute cu mine despre manuscris. Mi-a spus că unii dintre lectorii săi au considerat că e promiţător, că s-ar putea face ceva. Dar erau necesare modificări considerabile. Ultimul capitol do exemplu era scris ca o şedinţă de tribunal, ceea ce nu se potrivea deloc. Credeam că aş putea să schimb deznodământul final? Sau poate să mă ajute cineva în problemele juridice, deşi aceasta avea să fie dificil. Sau voi reuşi eu să o fac altfel? I-am spus imediat că voi fi în stare să fac ceva şi voi reflecta. Poate că se va schimba cadrul, în orice caz voi încerca. A mai ridicat o serie de alte obiecţiuni, dar niciuna într-adevăr serioasă în afara capitolului final.

A trecut apoi la aspectul material, arătându-mi ce risc enorm îşi ia un editor când publică un roman al unui tânăr scriitor necunoscut şi cât de puţini bani avea să scoată din aşa ceva.

În cele din urmă a scos din sertarul biroului un contract pe care mi-a cerut să-l semnez. În acel moment nu eram într-o dispoziţie care să-mi îngăduie să mă gândesc la contracte sau să le semnez. Îmi va publica lucrarea! Pierzând orice speranţă de câţiva ani să mai văd ceva publicat cu excepţia vreunei nuvele sau poezii ocazionale, eram stăpânită acum de ideea de a avea o carte publicată. Aş fi semnat orice. Acest contract stipula că nu aveam să primesc nici un drept de autor decât după ce se vor fi vândut primele două mii de exemplare, când urma să mi se plătească drepturi foarte mici. Orice drepturi decurgând dintr-o dramatizare sau serializare vor fi încasate pe jumătate de către editor. Nimic din toate acestea nu prea avea importanţă pentru mine, ceea ce mă interesa era doar faptul că îmi va fi publicată cartea.

N-am observat că mai exista şi o clauză care mă obliga să-i dau spre publicare următoarele mele cinci romane cu drepturi de autor foarte puţin mărite. Pentru mine totul însemna succes şi o surpriză nemaipomenită. Am semnat cu entuziasm şi am luat manuscrisul pentru a pune la punct anomaliile ultimului capitol. Acestea le-am aranjat foarte uşor.

Şi aşa am început lunga mea carieră, deşi atunci nu puteam bănui că urma să fie o carieră lungă. În ciuda clauzei privind următoarele cinci romane, pentru mine rămânea un experiment izolat. Fusesem provocată să scriu un roman poliţist şi l-am scris, fusese acceptat şi urma să apară tipărit. În ceea ce mă privea lucrurile se sfârşeau aici. În acel moment nu mă gândeam să mai scriu şi alte cărţi. Cred că dacă m-ar fi întrebat cineva, aş fi spus că voi scrie probabil din când în când. Eram cu totul o amatoare – nimic profesional. Scrisul pentru mine era o distracţie.

M-am dus acasă veselă şi i-am povestit totul lui Archie. Şi în acea seară ne-am dus la Palais de Dânse la Hammersmith să sărbătorim evenimentul.

Mai era încă un al treilea cu noi, Hercule Poirot, plăsmuirea mea belgiană, agăţat de gâtul meu, strâns legat acolo, ţinându-se de mine ca scaiul de oaie.

V

După ce am schimbat în mod satisfăcător ultimul capitol, am dus cartea lui John Lane, am mai răspuns la câteva observaţii şi am fost de acord cu unele schimbări, emoţia s-a diminuat, retrăgându-se cât mai în spate şi viaţa şi-a continuat cursul, aşa cum se întâmplă cu orice pereche de tineri căsătoriţi care sunt fericiţi şi îndrăgostiţi unul de altul, o duc destul de prost cu banii, dar nu suferă prea mult din această pricină. Uneori plecam la sfârşitul săptămânii la ţară, cu trenul, şi apoi făceam plimbări pe jos printr-un loc sau altul. Câteodată făceam o călătorie în circuit.

Singura lovitură serioasă pe care am primit-o atunci a fost pierderea lui Lucy. O vedeam îngrijorată şi nefericită şi într-o zi mi-a spus amărâtă:

— Sunt teribil de necăjită, domnişoară Agatha, vreau să spun doamnă, că trebuie să vă părăsesc. Nu ştiu ce o să creadă despre mine şi doamna Rowe, dar, de!, aşa stau lucrurile, mă mărit.

— Te măriţi, Lucy? Cu cine?

— Cu cineva pe care l-am cunoscut înainte de război. Mi-a plăcut întotdeauna.

Am avut mai multe amănunte despre asta de la mama. De îndată ce i-am spus, a exclamat: „Nu-i tot acel Jack?” Se părea că mama nu prea fusese de acord cu „acel Jack”, considerat un pretendent nepotrivit pentru Lucy şi, când cei doi s-au certat şi s-au despărţit, familia ei fusese de acord că era un lucru bun. Totuşi se reîntâlniseră. Lucy rămăsese credincioasă lui Jack, cel nepotrivit pentru ea, şi acum avea să se mărite cu el, iar noi trebuia să căutăm o altă îngrijitoare.

Pe vremea aceea un asemenea lucru era aproape imposibil. Nici o femeie de serviciu nu putea fi găsită nicăieri. Totuşi până în cele din urmă, printr-o agenţie sau vreo prietenă, nu-mi mai amintesc, am găsit o fată, pe nume Rose. Poseda referinţe excelente, avea o faţă rozalie, un surâs plăcut şi părea că era dispusă să ne simpatizeze. Era, însă, întru totul de neînduplecat când era vorba să se angajeze undeva unde existau un copil şi o bonă. Am înţeles că trebuia convinsă să cedeze. Lucrase la persoane din aviaţie şi când a auzit că bărbatul meu fusese în aviaţie s-a mai muiat. Spuse că probabil soţul meu îl cunoştea pe fostul ei stăpân, comandantul de escadrilă G. M-am dus repede acasă şi l-am întrebat pe Archie:

— Cunoşti vreun comandant de escadrilă G.?

— Nu-mi amintesc.

— Ei bine, trebuie să-ţi aduci aminte, i-am spus eu, şi trebuie să spui ca l-ai întâlnit ori că aţi fost camarazi, ceva în genul ăsta. Este absolut necesar ca s-o avem pe Rose. E minunată, absolut minunată. Dacă ai şti câte individe oribile am văzut.

Aşa că Rose a ajuns să ne privească până la urmă cu simpatie. L-a cunoscut pe Archie, care i-a spus câteva lucruri drăguţe despre comandantul de escadrilă G. Şi, în cele din urmă, a fost convinsă să vină la noi.

— Dar nu-mi plac doicile, a adăugat ea prevenitor. Copiii nu mă deranjează, dar doicile îmi fac întotdeauna neplăceri.

— O! Sunt sigură că bona noastră Swannell nu-ţi va produce nici o neplăcere.

De fapt nu eram sigură de asta, dar credeam că lucrurile se vor aranja. Singura persoană pe care Jessie Swannell nu o agrea eram eu, dar mă deprinsesem acum. S-a întâmplat ca Rose şi Jessie să se înţeleagă bine. Jessie i-a povestit despre viaţa ei în Nigeria şi despre toţi negrii pe care îi dirija, iar Rose i-a spus despre suferinţele ei în diferite locuri unde lucrase.

— Muream de foame câteodată, mi-a zis Rose într-o zi. Muream de foame. Ştiţi ce-mi dădeau la micul dejun?

I-am răspuns că nu ştiam.

— Heringi afumaţi, spuse Rose, posomorâtă. Numai ceai şi un hering afumat şi pâine cu unt şi cu gem. Adică, vreau să spun, devenisem atât de slabă încât mă stingeam din picioare.

Nici un semn că s-ar fi sfârşit din picioare acum, chiar începuse să se îngraşe. M-am asigurat totuşi că vom avea doi heringi afumaţi la micul dejun şi chiar trei, câteodată, puşi deoparte pentru Rose, iar omleta şi bacon-ul nu îi lipseau.

Cred că s-a simţit bine la noi şi o iubea pe Rosalind.

Bunica a murit curând după naşterea Rosalindei. S-a ţinut bine până la sfârşit, dar a căpătat o bronşită şi inima ei nu a fost destul de rezistentă pentru a se restabili. Avea 92 de ani, dar încă în măsură să se bucure de viaţă, nu prea surdă, deşi foarte oarbă la acea vreme. Venitul ei, ca şi al mamei, fusese redus după falimentul firmei Chaflin, de la New York, dar bunele sfaturi ale domnului Bailey au salvat-o de la o pierdere totală. Acel venit revenea acum mamei. Nu era prea mult, pentru că o serie din acţiuni scăzuseră în timpul războiului, dar avea vreo trei, patru sute de lire pe an, ceea ce împreună cu suma primită de la Chaflin îi asigurau existenţa. Evident toate se scumpiseră după război. Totuşi era capabilă să menţină mai departe casa. Eram necăjită că nu puteam să contribui şi eu la întreţinerea casei, aşa cum făcea Madge, dar era cu totul imposibil. Aveam nevoie de fiecare penny pentru a o scoate la capăt.

Într-o zi, pe când vorbeam cu un glas îngrijorat despre greutăţile de a întreţine Ashfield, Archie spuse (foarte raţional):

— Ştii, de fapt ar fi mult mai bine pentru maică-ta să vândă şi să locuiască în altă parte.

— Să vândă Ashfield? am întrebat cu o voce îngrozită.

— Nu văd ce-ţi foloseşte ţie? Nu poţi să te duci acolo prea des.

— N-aş putea suporta să se vândă Ashfield. Iubesc casa. Este… Înseamnă atât de mult pentru mine…

— Atunci de ce nu încerci să faci ceva pentru casă.

— Ce vrei să spui cu „să faci ceva”?

— Ei bine ai putea scrie o altă carte.

L-am privit cu surprindere şi am continuat:

— Presupun că dacă aş putea chiar scrie o altă carte nu ar ajuta cu prea mult pentru Ashfield.

— S-ar putea să-ţi aducă mulţi bani, a spus Archie.

Nu credeam că aşa ceva ar fi posibil. Din „Afacerea misterioasă de la Styles” se vânduseră aproape două mii de exemplare, ceea ce pe atunci nu era prea prost pentru o carte poliţistă scrisă de un autor necunoscut. Îmi adusese anemica sumă de 25 de lire şi asta nu din drepturile de la carte, ci din jumătate din drepturile obţinute prin vânzarea ei pentru un articol în serie la „The Weekly Times” pentru cincizeci de lire. Foarte bine pentru prestigiul meu, îmi spuse John Lane. Era important pentru un autor tânăr să i se accepte de către „The Weekly Times” un serial. Putea fi aşa într-adevăr, dar 25 de lire ca venit total pentru scrierea unei cărţi nu mă făcea să mă simt ca aş putea câştiga mulţi bani dintr-o carieră literară.

— Dacă o carte a fost destul de bună ca să prindă, însemnează că editorul a făcut ceva bani cu ea, ceea ce bănuiesc că s-a întâmplat, şi va dori o alta. Trebuie ca de fiecare dată să obţii ceva mai mult.

Am ascultat vorbele astea şi am fost de acord. Eram plină de admiraţie faţă de priceperea lui Archie în materie financiară. Şi am început să mă gândesc la scrierea unei alte cărţi. Dar dacă presupuneam că aş face-o, despre ce ar fi trebuit să fie?

Chestiunea s-a rezolvat de la sine, într-o bună zi, pe când luam ceaiul într-un local ABC. La o masă alături doi tipi

discutau despre o persoană numită Jane Fish. Mi s-a părut un nume amuzant. Am plecat cu numele în cap.

Jane Fish. M-am gândit că putea fi un bun început pentru o carte – un nume auzit într-o cafenea, un nume neobişnuit, aşa încât cine-l auzea nu-l uita. Un nume ca Jane Fish sau, poate, Jane Finn. Ar fi încă şi mai bun. M-am oprit la Jane Finn şi m-am apucat de scris pe dată. La început îi dădusem titlul „Aventura veselă”, mai apoi „Tinerii aventurieri” şi, în cele din urmă, „Adversarul secret” (The Secret Adversary).

Archie avusese mare dreptate să-şi găsească un post înainte de a părăsi armata. Erau o mulţime de tineri disperaţi. Fuseseră demobilizaţi şi nu găseau de lucru. Mereu sunau la uşa noastră tineri, căutând să vândă câte ceva, ciorapi ori diferite lucruri de uz casnic. Era un spectacol tragic. Te simţeai amărât din pricina lor şi cumpărai adesea o pereche de ciorapi proşti, numai ca să-i bucuri niţel.

Mulţi dintre ei fuseseră locotenenţi de marină sau de infanterie, iar acum erau siliţi la treburi dintr-astea. Uneori scriau poezii pe care încercau să le vândă.

Mi-a venit ideea să iau ca personaje pentru cartea mea o pereche dintre aceştia: o fată care fusese în serviciile auxiliare ale armatei şi un tânăr din armată. Amândoi, destul de disperaţi, erau în căutarea unei slujbe şi apoi se întâlneau; poate că se cunoşteau mai demult chiar. Şi apoi? Apoi m-am gândit că ar putea fi amestecaţi în, da, în spionaj. Aceasta va fi o carte de spionaj, una palpitantă, nu o carte poliţistă. Îmi plăcea ideea – era ceva nou faţă de munca pe care o depusesem pentru a scrie „Afacerea misterioasă de la Styles”. Aşa că am început să scriu, într-un fel foarte sumar. Părea amuzant în general şi mult mai uşor de scris decât o carte poliţistă.

Când am terminat-o, ceea ce nu a fost chiar prea curând, am dus-o lui John Lane, căruia nu prea i-a plăcut. Nu era acelaşi gen ca prima mea carte, nu avea să se vândă tot atât de bine. Nu erau hotărâţi dacă să o publice sau nu.

Totuşi până în cele din urmă au decis s-o publice. De data asta nu a mai trebuit să fac atât de multe modificări.

După cât îmi amintesc s-a vândut destul de bine. Mi-a dat unele drepturi de autor şi din nou am vândut dreptul de publicare ca foileton în „The Weekly Times”. Dar de data asta am căpătat cincizeci de lire pe care mi le-a dat John Lane. Era încurajator, nu destul însă ca să mă facă să mă gândesc că ar putea să devină o profesiune.

A treia mea carte a fost „Crimă de pe terenul de golf” (Murder on the Links). Aceasta cred că a fost scrisă nu mult după un proces care făcuse mare vâlvă în Franţa. Acum nu-mi mai amintesc numele celor amestecaţi. Era o istorie cu nişte oameni mascaţi care făcuseră o spargere, omorâseră pe stăpânul casei, îi legaseră soţia şi-i astupaseră gura, cum făcuseră şi cu soacra, care şi murise, dar numai aparent, căci se înecase cu proteza. În orice caz, povestea soţiei s-a dovedit a fi falsă, se credea chiar că ea îşi omorâse soţul şi că nici nu fusese legată decât poate de un complice. Mi s-a părut o întâmplare bună pe care puteam broda povestea mea, începând cu viaţa soţiei după ce fusese achitată de crimă. Undeva avea să apară o femeie misterioasă, care era eroina unei asasinat cu ani în urmă. De data aceasta am plasat acţiunea în Franţa.

Hercule Poirot avusese mult succes în prima mea carte, aşa că mi s-a sugerat să continui să-l folosesc. Unul dintre cei cărora le plăcea Poirot era Bruce Ingram, redactor, pe atunci, la revista „The Sketch”. A luat legătura cu mine şi mi-a sugerat să scriu mai multe nuvele cu Poirot pentru a fi publicate în „The Sketch”. Aceasta m-a tulburat foarte tare. În sfârşit aveam succes. Să fii publicată în „The Sketch” era minunat! A pus să se facă şi un desen al lui Poirot, destul de apropiat de felul cum îl imaginasem eu, deşi era puţintel mai elegant şi mai aristocratic decât îl văzusem eu. Bruce Ingram dorea o serie de douăsprezece poveşti. Nu după mult timp am reuşit să scriu opt şi, la început, s-a considerat a fi suficient, dar până în cele din urmă s-a

hotărât să fie douăsprezece şi a trebuit să scriu încă patru, mai repede decât doream.

Nu-mi dădusem seama că acum eram legată nu numai ele povestirea poliţistă, ci şi de două personaje: Hercule Poirot şi Watson al lui, căpitanul Hastings. Îmi plăcea căpitanul Hastings. Era o creaţie stereotipică, dar el şi Poirot reprezentau ideea mea privind o echipă de poliţişti. Scriam în continuare în tradiţia lui Sherlock Holmes – un detectiv excentric, un ajutor, inspectorul Japp, detectiv tip Scotland Yard, un hăitaş, inspectorul Giraud din poliţia franceză. Giraud îl dispreţuia pe Poirot, considerându-l bătrân şi învechit.

Acum văd ce greşeală teribilă făcusem, prezentându-l pe Poirot de la început prea bătrân. Ar fi trebuit să-l abandonez după primele trei, patru cărţi şi să o iau de la capăt cu cineva mult mai tânăr.

„Crimă pe terenul de golf” a fost mai puţin în tradiţia lui Sherlock Holmes şi mai mult influenţată, cred, de „Misterul camerei galbene”. Era în genul acela, bombastic şi fantezist. Când cineva începe să scrie este influenţat de ultimul autor citit sau care i-a plăcut.

Cred că această carte, „Crimă pe terenul de golf”, era un exemplu mult mai moderat al genului, deşi destul de melodramatică. De data asta am născocit şI. O poveste de dragoste pentru Hastings. Ca să fiu sinceră mi se părea că începusem să mă cam plictisesc de el. Nu eram în stare să mă eliberez de Poirot, dar de Hastings puteam să scap.

Editura Bodley Head a fost mulţumită de această carte, dar am avut o discuţie cu ei în privinţa copertei. În afară de faptul că avea culori urâte şi era prost desenată, reprezenta, aşa cum am putut să-mi dau seama, un bărbat în pijama murind de o criză de epilepsie. Dar fiindcă omul care fusese ucis în carte era îmbrăcat complet şi înjunghiat cu un pumnal, am obiectat. O copertă poate să nu aibă nimic comun cu intriga unei cărţi, dar dacă are, trebuie cel puţin să nu reprezinte un conţinut fals.

M-am necăjit foarte mult din această pricină. Eram într-adevăr furioasă şi am stabilit că pentru viitor va trebui să văd eu mai întâi coperta şi s-o aprob. Mai avusesem un mic diferend cu editura în privinţa ortografierii cuvântului cacao (cocoa). Din vreun motiv ciudat, felul cum scria editura cuvântul, înţelegând prin aceasta o ceaşcă de cacao, era coco, ceea ce, cum ar fi spus şi Euclid, era absurd. Am întâmpinat o opoziţie puternică din partea domnişoarei Howse, dragonul care se ocupa de toate problemele privind ortografia la Bodley Head. „Cacao”, spuse ea, „era întotdeauna în publicaţiile lor scrisă coco”, aceasta fiind scrierea corectă şi reprezenta o regulă a firmei. Am adus cutii de cacao, chiar şi dicţionare, dar nu au produs nici o impresie asupra ei. „Coco era ortografia corectă”, susţinea ca. Mulţi ani mai târziu, pe când stăteam o dată de vorbă cu Allen Lane, nepotul lui John Lane şi creatorul editurii Penguin, i-am spus:

— Ştii că am dus o lupta teribilă cu domnişoara Howse în privinţa felului cum se scrie cuvântul cocoa.

A râs:

— Ştiu, am avut multe necazuri cu ea. Pe măsură ce îmbătrânea, căpătase nişte păreri privind anumite lucruri la care nu vroia deloc să renunţe. Discuta în contradictoriu cu autorii şi nu ceda niciodată.

Nenumăraţi cititori îmi scriau, spunându-mi: „Nu pot să înţeleg, Agatha, de ce scrii cuvântul cocoa, coco în cartea dumitale. Asta arată că n-ai ştiut niciodată bine ortografia.” Total nedrept. Nu am ştiut niciodată prea bine ortografia, nu o ştiu nici acum, dar în orice caz puteam scrie cacao bine. Eram un om slab. Fiind prima mea carte, mă gândeam că totuşi poate ei ştiau mai mult decât mine, şi i-am lăsat să facă ce vor.

Am avut câteva recenzii bune despre carte, dar cea care mi-a făcut cea mai mare plăcere a apărut în „The Pharmaceutical Journal”. Lăuda „această carte poliţistă pentru faptul că se ocupa cu otrăvuri în cunoştinţă de cauză

şi nu în mod prostesc, aşa cum se întâmplă uneori când se vorbeşte despre substanţe toxice”. „Domnişoara Agatha Christie, se spunea mai departe, îşi cunoaşte meseria”.

Voiam să semnez cărţile mele cu un nume imaginar, ca Martin West sau Mostyn Grey, dar John Lane a stăruit ca să-mi păstrez numele meu, Agatha Christie; „în special prenumele”, spunea el. „Agatha e un nume neobişnuit; va rămâne în memoria oamenilor.” Aşa că a trebuit să renunţ la Martin West şi să mă etichetez ca Agatha Christie. Socoteam că un nume de femeie ar putea face ca publicul să aibă prejudecăţi faţă de cărţile mele, fiind vorba în special de cărţi poliţiste, şi că Martin West ar fi sunat mai bărbătesc, mai hotărât. În orice caz, aşa cum am mai spus, când publici o primă carte asculţi tot ceea ce ţi se spune şi de data aceasta cred că John Lane a avut dreptate.

Scrisesem până acum trei cărţi, eram fericită în căsnicie şi dorinţa mea cea mai intimă era să locuiesc la ţară. Addison Mansions se afla departe de parc. A împinge căruciorul până acolo nu era glumă nici pentru Jessie Swannell, nici pentru mine. Apartamentele erau supuse demolării. Aparţineau firmei Lyons care intenţiona să construiască alte edificii pe acel loc, de asta închirierea se făcea numai trimestrial. În orice moment puteai fi anunţat că blocul avea să fie demolat. De fapt blocul nostru din Addison Mansions mai exista încă şi treizeci de ani mai târziu, deşi acum a dispărut. În locul lui s-a ridicat Cadby Hall.

Printre activităţile noastre de sfârşit de săptămână era uneori şi un drum cu trenul la Croydon, unde jucam golf. Nu am fost niciodată o bună jucătoare de golf. Şi Archie jucase puţin, dar devenise pasionat de joc. După câtva timp începusem să mergem în fiecare săptămână. Nu mă deranja, dar pierdeam astfel posibilitatea de a explora diferite locuri cât mai variate şi lungile noastre plimbări. În cele din urmă acest fel de recreaţie avea să marcheze o deosebire destul de mare între mine şi Archie.

Atât Archie, cât şi Patrick Spence, un prieten al nostru care de asemenea lucra la Goldstein, începuseră să devină pesimişti în privinţa slujbelor lor. Perspectivele, aşa cum se şi promisese sau cum se dăduse de înţeles prin unele referiri indirecte, nu păreau să fie satisfăcătoare. Li se dăduseră unele posturi de directori, dar asta întotdeauna la nişte companii riscante, aflate la marginea falimentului. Spence a spus odată: „Cred că toţi aceştia sunt nişte pungaşi afurisiţi. Totul pare foarte legal, bineînţeles, dar mie nu-mi plac. Tu ce zici?" Archie i-a răspuns că el credea că unele dintre aceste firme nu aveau o prea bună reputaţie. „Aş dori mai curând să pot schimba locul", a mai spus el, gânditor. Îi plăcea activitatea din City şi avea aptitudini chiar, dar pe măsură ce trecea timpul era din ce în ce mai nemulţumit de şefii lui.

Şi atunci a apărut ceva cu totul neprevăzut. Archie avea un prieten care fusese profesor la Clifton, un oarecare maior Belcher. Omul era o figură. Ştia grozav să tragă păcăleli. După cum povestea el, în timpul războiului reuşise prin tot felul de vorbe să ocupe funcţia de „controlor pentru cartofi". Nu sunt sigură câte din povestirile lui Belcher erau adevărate, dar, în orice caz, pe aceasta o ticluise foarte bine. La izbucnirea războiului trebuie să.fi avut între patruzeci şi cincizeci de ani şi, deşi i se oferise o slujbă la partea sedentară, în ministerul de război, nu-i prea plăcea. Pe când lua o dată masa, într-o seară, cu un ştab, ajunsese să vorbească la un moment dat despre cartofi, care în războiul din 1914-1918 erau într-adevăr o mare problemă. După câte îmi amintesc dispăruseră foarte repede. Ştiu că la spital nu am avut niciodată cartofi. Dacă lipsa se datora controlului lui Belcher nu ştiu, dar nu aş fi surprinsă să aud că aşa era.

— Acest fanfaron bătrân şi prostănac cu care vorbeam, spunea Belcher, mi-a zis că problema cartofilor avea să fie foarte serioasă, într-adevăr. I-am replicat atunci că trebuia făcut ceva, erau prea mulţi care încurcau treburile. Cineva

trebuia să preia întreaga chestiune, un singur om care să controleze. Ei bine, a fost de aceeaşi părere cu mine. Dar, am adăugat cu, luaţi aminte, trebuie să fie retribuit gras. Nu are nici un rost să se dea un salariu mediocru şi să speri să găseşti pentru asta o persoană bună, trebuie să ai pe cineva extra. Ar trebui să-i dai cel puţin…

Şi aici a spus o sumă de câteva mii de lire.

— Asta e foarte mult! a replicat ştabul.

— Trebuie să ai o persoană capabilă, ştiţi, dacă mi-aţi oferi mie postul nu l-aş accepta la suma aceasta.

Spusele lui au avut eficacitate.

După câteva zile, Belcher a fost solicitat, după cum spunea el, să accepte suma şi să controleze distribuirea cartofilor.

— Ce ştiai despre cartofi? l-am întrebat eu.

— Nu ştiam nimic, a răspuns Belcher, dar nu intenţionam să divulg asta. Vreau să spun că poţi face orice, trebuie doar să ai pe cineva lângă tine care să ştie câte ceva despre ce este vorba. Apoi mai cauţi şi tu să te pui la curent şi treaba s-a făcut!

Era o persoană cu o capacitate nemaipomenită de a impresiona lumea. Avea mare încredere în posibilităţile sale de organizator şi adesea trecea foarte mult timp până când cineva descoperea pagubele pe care le pricinuia. Adevărul este că nu am văzut încă un om mai puţin capabil să organizeze ceva ca el. Ca şi mulţi politicieni, credea că, în primul rând, trebuie să dezorganizezi industria, sau despre ce era vorba, şi, creând un haos, să o pui din nou pe picioare, cum ar fi spus Omar Khayyam „cât mai aproape de dorinţa inimii”. Necazul era că atunci când se ajungea la reorganizare, Belcher nu se dovedea bun. Dar aceasta se descoperea prea târziu.

Într-o anumită perioadă din cariera sa, s-a dus în Noua Zeelandă, unde a impresionat atât de mult consiliul unei şcoli cu planurile lui de reorganizare, încât s-au grăbit să-l angajeze ca director. Cam un an mai târziu i s-a oferit o sumă enormă să renunţe la funcţie, nu pentru că ar fi avut o

comportare dezonorantă, ci pur şi simplu din cauza harababurii pe care o produsese, a urii pe care o stârnise la alţii şi a plăcerii lui personale pentru ceea ce el numea „o administraţie modernă, progresistă, cu perspective”. Cum spuneam, era o figură. Uneori îl urai, alteori îl îndrăgeai.

Într-o seară, după ce terminase cu funcţia legată de cartofi, a venit la noi la masă şi ne-a explicat ce avea de gând să facă.

— Ştiţi de Expoziţia Imperiului, care va avea loc cam peste un an jumătate? Trebuie să fie bine organizată. Dominioanele trebuie să fie prevenite să se dovedească receptive şi să colaboreze la toată acţiunea. Plec într-o misiune în ianuarie – Misiunea Imperiului Britanic, în jurul lumii.

Apoi a continuat să ne prezinte în amănunt planurile lui.

— Ceea ce-mi trebuie, a adăugat el, este cineva care să meargă cu min, e în chip de consilier financiar. Ce ai zice, Archie? Tu ai avut întotdeauna un cap bun. Erai primul la Clifton, ai toată experienţa asta din City. Eşti întocmai omul care-mi trebuie.

— N-aş putea să-mi părăsesc slujba, a răspuns Archie.

— De ce nu? Vorbeşte-i şefului tău cum se cuvine, subliniază că îţi vei lărgi experienţa şi toate celelalte. Cred că-ţi va păstra postul până când te întorci.

Archie a ripostat că se îndoia că domnul Goldstein ar face aşa ceva.

— Ei bine, mai gândeşte-te, băiatul meu. Mi-ar place să mergi. Poate veni şi Agatha, evident. Îi place să călătorească, nu-i aşa?

— Da, am grăit eu, căutând să-mi stăpânesc emoţia şi să minimalizez.

— O să vă spun itinerarul. Mai întâi mergem în Africa de Sud. Tu, cu mine şi o secretara, bineînţeles. Mai merge cu noi şi familia Hyam. Nu ştiu dacă-l cunoşti pe Hyam. E un rege al cartofilor din Anglia de est, un tip foarte corect. Este un foarte bun prieten al meu. Îşi ia soţia şi fiica. Ei nu

merg decât până în Africa de Sud. Hyam nu-şi poate permite să meargă mai departe pentru că are prea multe treburi aici. De acolo ne ducem în Australia, iar după Australia în Noua Zeelandă. O să-mi iau puţin timp liber în Noua Zeelandă; am o mulţime de prieteni acolo şi îmi place ţara. O să avem cred cam vreo lună de vacanţă. Dacă vrei te poţi duce în Hawai, la Honolulu.

— Honolulu, am spus eu în şoaptă. Părea ca una din acele fantezii pe care le ai în vis.

— Apoi mai departe în Canada şi acasă. Va dura vreo nouă, zece luni. Ce spui?

Ne-am dat seama până în cele din urmă că vorbea serios. Am examinat propunerea cu toată grija. Lui Archie i se plăteau toate cheltuielile de deplasare şi pe lângă aceasta primea o mie de lire. Dacă mergeam şi eu costul transportului meu urma să ne fie plătit, căci îl întovărăşeam pe Archie ca soţia lui, şi se acorda transport gratuit cu vaporul sau trenul în diferite ţări.

Am făcut cu vehemenţă tot felul de socoteli. Părea, în general, că puteam să ne avântăm. Mia de lire a lui Archie trebuia să acopere cheltuielile cu hotelurile şi o lună de vacanţă pentru amândoi, la Honolulu. Era o socoteală la limită, dar părea posibilă. Noi fuseserăm până atunci de două ori în străinătate, o dată în sudul Franţei, în Pirinei, şi a doua oară în Elveţia. Ne plăceau călătoriile la amândoi.

Sigur că eu căpătasem gust încă de când aveam şapte ani cu acea experienţă timpurie. În orice caz, doream foarte mult să văd lumea. Şi mi se părea foarte probabil că nu o voi vedea niciodată. Acum noi îmbrăţişasem această activitate de afaceri comerciale, şi un om de afaceri, atât cât îmi puteam da eu scama nu avea niciodată mai mult de două săptămâni de vacanţă pe an. În două săptămâni nu puteai ajunge prea departe. Aveam o dorinţă arzătoare să văd China, India, Japonia, insula Hawai şi multe alte locuri, dar visul meu rămânea şi va rămâne probabil întotdeauna un vis.

— Chestiunea care se pune, a intervenit Archie, este dacă bătrânul cu faţa galbenă va privi cu bunăvoinţa planul.

Am spus cu optimism că Archie îi era foarte util şi că ţinea la el. Archie considera însă că ar fi putut fi înlocuit cu cineva tot atât de bun; o mulţime de oameni clădeau târcoale în căutare de slujbe. În orice caz, bătrânul cu faţa galbenă nu a făcut jocul. El a afirmat că l-ar putea angaja pe Archie la întoarcere, dar nu era în măsură să garanteze că i-ar putea păstra postul. Ar fi fost prea mult pentru Archie să ceară aşa ceva. Trebuia să-şi asume riscul de a găsi postul ocupat. Aşa că am dezbătut problema.

— E un risc, un risc foarte mare, am spus eu.

— Da, e un risc. Îmi dau seama că probabil vom debarca în Anglia fără o para chioară, cu ceva mai mult de o sută de lire pe an amândoi şi cam atât. Şi atunci va fi şi mai greu de obţinut un post decât acum. Pe de altă parte, dacă nu rişti nimic nu ajungi nicăieri, nu-i aşa?

I-am dat dreptate.

— Tu trebuie să hotărăşti, a spus Archie. Ce o să facem cu Teddy? Teddy era pe atunci Rosalind, pentru că i-am spus odată în glumă „The Tadpole”62.

— O s-o ia Punkie (cum o numeam acum toţi pe Madge) sau mama. Vor fi încântate. Şi apoi are doică. Da, da, în această privinţă totul este în regulă. Este singura şansă pe care o s-o avem vreodată, am adăugat visătoare.

Ne-am gândit şi iarăşi ne-am gândit.

— Desigur, tu te poţi duce, am spus eu, dându-mi curaj ca să nu fiu egoistă. Şi eu rămân acasă.

M-am uitat la el. Archie s-a uitat la mine.

— N-am de gând să te las acasă. Nu mi-ar tihni dacă aş face aşa ceva. Sau rişti, şi vii, sau nu, dar tu trebuie să hotărăşti, pentru că, de fapt tu rişti mai mult decât mine.

Aşa că iarăşi ne-am mai gândit şi apoi am adoptat punctul de vedere al lui Archie.

— Cred că ai dreptate. Ni se oferă o şansă. Dacă n-o facem, nu o să ne iertăm niciodată. Chiar aşa cum spui tu:

dacă nu poţi să rişti să faci ceva, când ţi se oferă prilejul, viaţa nu merită trăită.

Noi nu făceam parte din cei care acţionează cu precauţie. Am perseverat în a ne căsători contra tuturor piedicilor, iar acum eram pregătiţi să vedem lumea şi să riscăm orice s-ar fi întâmplat la întoarcerea noastră.

Aranjamentele casnice nu au fost greu de făcut. Puteam închiria în mod avantajos apartamentul din Addison Mansions şi cu aceşti bani să plătesc leafa lui Jessie. Mama şi sora mea erau încântate să o ţină pe Rosalind împreună cu doica. Singura încurcătură care a apărut în ultimul moment a fost pricinuită de faptul că am aflat că fratele meu Monty venea într-o permisie acasă din Africa de Sud. Madge era foarte furioasă pentru că nu voi fi în Anglia pentru vizita lui.

— Singurul tău frate vine acasă după ce a fost rănit în război şi a lipsit ani de zile şi tocmai acum tu pofteşti să pleci într-o călătorie în jurul lumii. Găsesc că este ruşinos. Ar trebui să-ţi preţuieşti în primul rând fratele.

— Ei, bine, nu găsesc că-i aşa! am ripostat eu. Trebuie să-mi pun soţul în primul rând. El pleacă în această călătorie şi mă duc cu el. Soţiile trebuie să-şi urmeze soţii.

— Monty e singurul tău frate şi aceasta e singura şansă pe care o ai să-l vezi, poate încă mulţi ani de aici încolo.

M-a supărat foarte rău, dar mama a fost cu toată tăria de partea mea.

— Datoria unei soţii este să se ducă cu soţul ei, a spus ea. Soţul trebuie să vină în primul rând, chiar şi înaintea copiilor, iar un frate e încă şi mai îndepărtat. Nu uitaţi că dacă nu eşti mereu cu soţul tău, dacă-l părăseşti prea mult, îl pierzi, şi asta e adevărat mai ales pentru un bărbat ca Archie.

— Sunt sigură că lucrurile nu stau chiar aşa! am spus eu indignată. Archie este persoana cea mai credincioasă de pe pământ.

— Nu poţi să ştii, continuă mama, vorbind într-un adevărat spirit victorian. O soţie trebuie să fie alături de soţul ei şi dacă nu e, atunci el simte că are dreptul să o uite.

PARTEA A VI-A

Înconjurul lumii

I

Călătoria în jurul lumii a fost unul din cele mai tulburătoare lucruri din viaţa mea. Era atât de emoţionant încât nici nu puteam crede că-i adevărat. Îmi repetam mereu: „Plec în jurul lumii”. Culmea era, bineînţeles, gândul la călătoria în Honolulu. Că voi ajunge în insula din Mările Sudului depăşea cel mai îndrăzneţ vis al meu. Este greu pentru cineva care ştie cum stau lucrurile azi să-şi dea seama cum te simţeai atunci. Croazierele şi excursiile în străinătate constituie ceva foarte obişnuit acum. Sunt la preţuri destul de rezonabile şi aproape oricine pare că poate fi în stare să întreprindă în cele din urmă măcar o călătorie.

Când ne-am dus în Pirinei am călătorit cu clasa a II-a, toată noaptea. Clasa a III-a pe căile ferate străine era considerată tot atât de proastă ca şi clasa a III-a pe vapoare. Într-adevăr, nici în Anglia, femeile care călătoreau singure nu s-ar fi dus cu a III-a. După spusele bunicii, dacă mergeai în clasa a III-a nu puteai să te aştepţi decât la ploşniţe, păduchi şi beţivi; şi astea nu erau chiar cele mai rele lucruri. Până şi cameristele călătoreau întotdeauna în clasa a II-a. În Pirinei umblam pe jos şi locuiam la hoteluri ieftine. Iar mai apoi ne-am îndoit că ne mai puteam permite o altă călătorie în anul următor.

Acum se profila în faţa noastră o călătorie de lux. Natural, Belcher aranjase ca totul să fie de prima mână. Numai lucrurile cele mai bune puteau fi potrivite pentru Misiunea Expoziţiei Imperiului Britanic.

Eram consideraţi ca ceea ce ar fi astăzi nişte diplomaţi. Domnul Bates, secretarul lui Belcher, era un tânăr serios şi credul. Un secretar excelent, dar avea înfăţişarea unui

nemernic dintr-o melodramă, cu părul negru, ochi scânteietori şi o înfăţişare în general sinistră.

— Arată ca un adevărat ucigaş, nu-i aşa? a spus Bekher. Ai zice că e oricând gata să-ţi taie beregata. De fapt este cel mai onorabil tip pe care l-ai întâlnit vreodată.

Încă înainte de a ajunge la Cape Town ne tot întrebam cum putea suporta Bates să fie secretarul lui Belcher. Era terorizat în permanenţă, pus să lucreze la orice oră din zi şi din noapte la care i s-ar fi năzărit lui Belcher, developa filme, lua note, scria şi rescria scrisori pe care Belcher le modifica tot timpul. Presupun că primea un salariu, bun, nimic altceva nu l-ar fi făcut să suporte, mai ales că nici nu-i plăcea în mod special să călătorească. Era foarte nervos – se temea de şerpi pe care sigur avea să-i întâlnească în mari cantităţi prin fiecare ţară pe unde treceam. Aveau să stea la pândă ca să-l atace pe el în mod special.

Deşi pornisem într-o dispoziţie grozavă, bucuria mea a fost repede înăbuşită. Vremea era oribilă. La bordul navei noastre, „Kildonan Castle”, totul părea perfect, până când marea s-a dezlănţuit. În golful Biscaya era cât se putea de agitată. Stăteam întinsă în cabină gemând de cât îmi era de rău şi vomitând mereu. Timp de patru zile am zăcut extenuată. În cele din urmă, Archie a adus doctorul navei să mă vadă. Nu cred că doctorul luase vreodată în serios răul de mare. Mi-a dat ceva care „ar putea să mă liniştească”. Dar cum de îndată ce am luat medicamentul l-am şi vomitat nu avea cum să-mi facă prea mult bine. Continuam să gem, fiindu-mi rău de moarte şi arătam ca şi moartă, căci o femeie dintr-o cabină alăturată, zărindu-mă prin uşa deschisă a întrebat stewardesa:

— N-a murit încă doamna din cabină?

Într-o seară i-am vorbit foarte serios lui Archie.

— Când o să ajungem la Madeira, dacă mai sunt în viaţă, părăsesc această navă.

— O, te vei simţi mai bine în curând, sunt sigur.

— Nu, nu mă voi simţi mai bine niciodată. Trebuie să cobor de pe această navă şi să mă văd pe uscat.

— Totuşi trebuie să te întorci în Anglia, chiar dacă debarci la Madeira.

— Nu trebuie, pot să rămân acolo, să lucrez ceva.

— Ce să lucrezi? întrebă Archie cam buimăcit.

E drept că la acea vreme femeile găseau greu de lucru. Femeile erau fiice, soţii care trebuiau întreţinute sau văduve care trăiau din ceea ce le rămăsese de la soţii lor sau din ce le puteau da rudele. Puteau fi însoţitoare pentru persoane în vârstă sau guvernante la copii. Totuşi am avut un răspuns la obiecţiunea lui:

— Aş putea fi fată în casă, am răspuns eu. Chiar mi-ar place să fiu fată în casă.

Fetele în casă aveau întotdeauna căutare, în special dacă erau înalte. O fată în casă înaltă găsea uşor o slujbă. Citiţi acea încântătoare carte de Margery Sharp, „Cluny Brown”; eram sigură că aveam pregătirea necesară pentru aşa ceva. Ştiam ce pahare de vin să pun pe masă, eram capabilă să închid şi să deschid uşa de la intrare. Puteam să curăţ argintăria – întotdeauna, acasă, noi frecam argintăria – şi apoi puteam să servesc la masă destul de bine.

— Da, am rostit cu un glas stins, aş putea fi o fată în casă foarte bună.

— Ei bine, o să vedem când o să ajungem la Madeira.

Totuşi, când am sosit acolo eram atât de slabă, încât nici nu eram capabilă să mă dau jos din pat. De fapt, acum simţeam că cea mai bună soluţie ar fi fost să rămân pe vapor, să mor, să mă sting într-o zi sau două şi să termin odată. Dar după ce au trecut vreo cinci sau şase ore de la sosirea noastră şi am pus piciorul pe pământ, m-am simţit mult mai bine. În dimineaţa următoare zorile s-au ridicat strălucitoare şi marea era liniştită. Mă întrebam, aşa cum se întâmplă întotdeauna cu cei care suferă de rău de mare, de ce oare făcusem atâta caz? La drept vorbind nu suferem de nimic, avusesem doar rău de mare.

Nu există pe lume o prăpastie mai adâncă decât între cineva care suferă de rău de mare şi cineva care nu suferă. Niciunul nu poate înţelege starea celuilalt. Nu aveam niciodată să ajung să am abilitatea de a umbla drept pe puntea unui vas în mişcare. Toată lumea mă asigura că, după ce treceai de primele zile, totul intra în ordine. Dar nu era adevărat. De câte ori marea era agitată mă simţeam rău, mai ales dacă vaporul avea o mişcare de tangaj. Dar după aceea vremea fiind aproape mereu bună m-am simţit bine.

Amintirile mele despre Cape Town sunt mai vii decât cele despre alte locuri, pentru că, presupun, a fost primul port adevărat unde am sosit şi totul era atât de nou şi ciudat. The Blacks, Table Mountain cu forma-i plată, ciudată, strălucirea soarelui, piersicile delicioase, scăldatul, totul era minunat. Niciodată nu m-am mai întors acolo şi nu-mi dau seama de ce. Mi-a plăcut atât de mult. Am stat la unul din cele mai bune hoteluri, unde Belcher a arătat de ce-i în stare. Se înfuriase din cauza fructelor servite la micul dejun care erau tari şi crude. „Ce sunt astea? a strigat el. Piersici? Poţi să dai cu ele de pământ şi nu păţesc nimic, fiindcă sunt tari ca piatra. A aruncat cu câteva piersici în perete. Vezi? Nu se strivesc. Daca ar fi coapte s-ar strivi.”

Atunci mi-am dat seama, într-o oarecare măsură, că a călători cu Belcher poate să nu fie chiar atât de plăcut cum părea în perspectivă la masa noastră cu o lună mai înainte.

Ce scriu cu acum nu este o carte de călătorie, ci doar o revenire asupra acelor amintiri care stăruie în mintea mea, momente care au avut importanţă, locuri şi întâmplări care m-au încântat. Africa de Sud a însemnat foarte mult pentru mine. De la Cape Town ne-am despărţit, Archie, doamna Hyam şi Sylvia s-au dus la Port Elizabeth şi aveau să se întâlnească cu noi în Rhodesia. Belcher, domnul Hyam şi cu mine ne-am îndreptat spre minele de diamante de la Kimberley prin Matopos, pentru a ne întâlni apoi cu ceilalţi la Salisbury. Îmi amintesc nişte zile însorite, arzătoare,

prăfoase, în trenul mergând spre nord, prin Karroo, fiindu-mi tot timpul sete şi bând limonade de la gheaţă. Îmi aduc aminte de o lungă linie ferată dreaptă în Bechuanaland. Îmi mai revin câteva gânduri vagi despre Belcher terorizându-l pe Bates şi contrazicându-se cu Hyam. Matopos m-a emoţionat foarte mult cu bolovanii aceia mari adunaţi unii peste alţii ca şi cum un uriaş i-ar fi aruncat acolo.

La Salisbury am petrecut un timp foarte plăcut printre englezi fericiţi şi de acolo Archie şi cu mine ne-am dus într-o călătorie rapidă la Victoria Falls. Îmi pare bine că nu m-am întors niciodată acolo şi că păstrez astfel primele amintiri. Copaci uriaşi, perdele de ploaie domoală, curcubeul revărsând culori, hoinărind prin pădure cu Archie şi, din când în când, vălul de ceaţă risipindu-se pentru a te lăsa să vezi o clipită chinuitoarea cascadă revărsându-se în toată gloria ei. Da, aceasta era pentru mine una din cele şapte minuni ale lumii.

Ne-am dus la Livingstone, unde am văzut crocodilii înotând şi hipopotamii. Din gările prin care treceam cu trenul am adus tot felul de animale cioplite în lemn, cumpărate de la micuţii localnici în schimbul a trei-patru penny. Erau încântătoare. Mai am şi acum câteva dintre ele, cioplite în lemn moale şi însemnate cu un fier înroşit în foc, cred: girafe, hipopotami, zebre, toate simple, primitive, cu mult farmec şi cu multă graţie.

Ne-am dus la Johannesburg despre care nu-mi amintesc nimic, apoi la Pretoria, de unde îmi aduc aminte piatra aurită din care erau făcute clădirile Uniunii, apoi mai departe la Durban, care a fost o dezamăgire pentru că trebuia să faci baie într-un ţarc împrejmuit în mare. Ceea ce mi-a plăcut mai mult la Cape Province a fost tocmai scăldatul. De câte ori puteam fura ceva timp sau, mai curând, când Archie putea, luam trenul şi ne duceam la Muizenberg, ne luam plutele şi-o porneam pe valuri.

Plutele astea erau făcute dintr-un lemn uşor, subţire, puteau fi transportate cu uşurinţă şi învăţai repede să treci

peste valuri cu ele. Uneori era periculos când veneai în picaj drept în nisip, dar an general era un sport uşor şi distractiv. Făceam câte un picnic pe dunele de nisip. Îmi aduc aminte mai ales de florile frumoase de la casa episcopului, unde am fost la o recepţie. Era acolo o grădină roşie şi una albastră, cu flori înalte albastre. Mai ales grădina aceea albastră era atât de frumoasă, pe fundalul ei de granit.

Partea financiară mergea foarte bine în Africa de Sud, ceea ce ne-a sporit buna dispoziţie. Aproape în fiecare hotel eram oaspeţii guvernului şi aveam călătorii gratuite pe căile ferate, aşa că numai călătoria noastră la cascada Victoria ne-a costat serios.

Din Africa de Sud am plecat spre Australia. A fost o călătorie lungă, mohorâtă. Pentru mine a fost un mister faptul că, aşa cum ne-a explicat căpitanul, drumul cel mai scurt spre Australia era să mergi mai întâi în jos spre pol, apoi s-o porneşti din nou în sus. Mi-a desenat diagrame care până în cele din urmă m-au convins, dar e greu să-ţi tot aminteşti că pământul e rotund şi turtit la poli. Este un fapt geografic, dar nu ceva ce ai putea aprecia în viaţa reală. Nu am avut prea mult soare, dar a fost o călătorie plăcută şi destul de calmă.

Mi se pare ciudat că ţările nu sunt niciodată descrise în aşa fel încât să le recunoşti când ajungi acolo. Ideile mele superficiale despre Australia se reduceau la o mulţime de canguri şi la o mare întindere de pământ necultivat. Ceea ce m-a uimit, în primul rând, când am ajuns la Melbourne a fost înfăţişarea extraordinară a copacilor şi felul cum modifică peisajul arborii de cauciuc australieni. Copacii au fost întotdeauna pentru mine primele elemente pe care le-am observat într-un loc, ca şi forma dealurilor. În Anglia ochiul este familiarizat cu copaci cu trunchiuri întunecate şi ramuri cu frunze deschise; în Australia întâlneşti contrariul. Priveliştea e cu totul surprinzătoare: scoarţa copacilor este albă argintie şi frunzele întunecate. Îţi dădeau impresia că

ai vedea negativul unei fotografii. Întregul peisaj îţi apărea de-a-ndoaselea. Un alt lucru impresionant erau papagalii mari albaştri, roşii şi verzi adunaţi în stoluri. Culorile lor minunate îi făceau sa pară nişte pietre preţioase zburătoare.

Am stat la Melbourne puţin şi de acolo am făcut diferite excursii. Îmi amintesc de o excursie când m-a copleşit frumuseţea unor ferigi imense. Nu mă aşteptam să întâlnesc în Australia un asemenea soi de plante tropicale. Erau foarte frumoase şi impresionante. Mâncarea nu se arăta a fi prea bună. Mâncam mereu carne de vacă sau curcani cu o carne foarte tare. Instalaţiile sanitare erau stânjenitoare pentru cineva crescut într-un mediu victorian. Doamnele din grupul nostru au fost introduse în mod foarte politicos într-o cameră, unde în mijlocul podelei se aflau două oale de noapte pregătite pentru a fi folosite la nevoie: aşa, fără nici cea mai mică izolare, era foarte neplăcut.

Atât în Australia, cât şi în Noua Zeelandă am comis o gafă, când m-am aşezat la masă. Misiunea noastră era de obicei invitată de către primar sau de Camera de comerţ în diferitele localuri pe care le vizitam şi, prima oară când s-a întâmplat aceasta, m-am dus foarte neştiutoare şi m-am aşezat lângă primar sau vreun alt demnitar. O femeie mai în vârstă, cu o mutră acră, mi-a spus atunci: „Cred, doamnă Christie, că veţi prefera să vă aşezaţi lângă soţul dumneavoastră”. Destul de ruşinată, m-am grăbit să-mi iau locul de cealaltă parte a mesei, lângă Archie. Aranjamentele la aceste mese erau ca fiecare soţie să stea lângă soţul ei. În Noua Zeelandă am uitat unde îmi era locul, dar după aceea ştiam şi mă duceam direct unde trebuia.

În New South Wales am stat într-o localitate numită, cred, Yanga, unde îmi amintesc un lac mare cu lebede negre. Era o privelişte frumoasă. Aici, în timp ce Archie şi Belcher erau ocupaţi să prezinte revendicările Imperiului Britanic în chestiuni privind emigrarea şi importanţa comerţului în cadrul Imperiului şi altele asemănătoare, mi s-a îngăduit să

petrec o zi fericită în crângul de portocali. Aveam un şezlong confortabil, soarele îşi trimitea razele strălucitoare şi, după câte îmi amintesc, am mâncat douăzeci şi trei de portocale, alegând cu atenţie pe cele mai bune din copacii din jurul meu. Portocalele coapte culese direct din copaci sunt cel mai delicios lucru pe care ţi-l poţi închipui. Am făcut atunci o mulţime de descoperiri despre fructe. Îmi închipuiam, de exemplu, că ananasul atârnă plin de graţie dintr-un copac. Am fost foarte uimită când am descoperit că un imens câmp pe care-l credeam plin de varză, era de fapt acoperit cu ananas. Într-un fel a fost o dezamăgire. Mi se părea o modalitate foarte prozaică de cultivare a unui fruct atât de savuros.

O parte din călătoria noastră am făcut-o cu trenul, dar am mers destul de mult şi cu automobilul. Străbătând acele imense întinderi de câmpie acoperită eu păşuni, cu un vast orizont netulburat de nimic, decât uneori de mori de vânt, mi-am dat scama cât de înspăimântător putea fi: ce uşor puteai să te pierzi acolo. Soarele era în înaltul cerului atât de sus deasupra capului, încât habar n-aveai unde putea fi nordul, sudul, estul sau vestul. Nu exista nici un punct de reper pentru a te orienta. Nu mi-am închipuit niciodată un deşert verde, deşertul pentru mine era întotdeauna acoperit cu nisip, dar socoteam că existau mai multe puncte de reper şi protuberante cu ajutorul cărora poţi să-ţi găseşti drumul în deşert, decât pe şesurile întinse acoperite cu ierburi din Australia.

Ne-am dus la Sydney unde ne-am distrat de minune. Dar ştiind că Sydney şi Rio de Janeiro aveau cele mai frumoase porturi din lume, am rămas decepţionată. Presupun că mă aşteptam la prea mult. Din fericire nu am fost niciodată la Rio, aşa că încă pot să-mi păstrez în minte o imagine făurită de fantezia mea.

La Sydney am cunoscut familia Bell. O femeie tânără, puţin mai mare decât mine, a venit într-o seară la hotel şi s-a prezentat: Una Bell şi ne-a invitat pe toţi să stăm, la

sfârşitul săptămânii următoare, la ferma lor din Queensland. Deoarece Archie şi cu Belcher aveau de făcut mai întâi turul unor oraşe mai plictisitoare, am convenit ca eu să o întovărăşesc pe doamna Bell la ferma lor de la Coochin Coochin şi să aştept acolo sosirea bărbaţilor.

Am făcut o călătorie cu trenul de mai multe ore şi eram foarte obosită. Apoi am mers cu automobilul şi am ajuns în sfârşit la Coochin Coochin, lângă Boona, în Queensland. Eram încă pe jumătate adormită când am dat de o scenă de viaţă exuberantă. Camere luminate, pline de fete frumoase care vorbeau şi îţi ofereau tot felul de băuturi, cacao, cafea, orice doreai – vorbind toate în acelaşi timp, sporovăind, râzând. Parcă eram încremenită şi vedeam totul nu dublu, ci cvadruplu. Mi se părea că familia Bell era formată din 26 de membri. Ziua următoare am redus-o la patru fete şi patru băieţi. Fetele semănau toate una cu alta cu excepţia Unei care era brunetă. Celelalte erau blonde, înalte, cu figuri prelungi, toate pline de graţie în mişcări, toate călărind splendid şi părând nişte fete energice, tinere şi viguroase.

A fost o săptămână nemaipomenită. Energia fetelor Bell era atât de mare încât abia puteam ţine pasul cu ele. M-am simţit foarte atrasă de băieţi, de fiecare în parte. Victor era vesel, galant. Bert călărea splendid, fiind mai serios, însă Frick părea mai liniştit şi iubea muzica. Cel care mi-a plăcut cred că a fost Frick. Cu mulţi ani mai târziu, fiul lui, Guilford, avea să facă parte din expediţiile noastre arheologice din Irak şi Siria. Pe Guilford îl consider aproape ca pe un fiu.

Figura dominantă din casa Bell era mama. Văduvă de mai mulţi ani, avea ceva din regina Victoria, scundă de statură, cu părul cărunt, liniştită, dar autoritară în comportare, domnea peste întreaga familie cu o autocraţie absolută. Era astfel tratată ca şi cum ar fi fost un cap încoronat.

Printre diferiţii lucrători de la fermă, dintre care cei mai mulţi erau metişi, se aflau şi unul sau doi băştinaşi. Aileen

Bell, cea mai tânără dintre surorile Bell, mi-a spus aproape chiar din prima zi:

— Trebuie să o vezi pe Susan.

Am întrebat cine era Susan.

— E dintre „negri”, dar una adevărată, absolut pur sânge şi mimează minunat.

Aşa li se spunea întotdeauna: „negrii”. Iată că a apărut o bătrână încovoiată. Era şi ea tot atât de suverană în lumea ei ca şi doamna Bell în a sa. Mi-a imitat pe toate fetele şi băieţii de la fermă. Avea un dar natural de a mima şi îi plăcea foarte mult să dea acest spectacol. Ne-a şi cântat nişte melodii ciudate, false, socoteam eu.

— Acum, Susan, imit-o pe mama ducându-se să vadă găinile.

Dar Susan a dat negativ din cap. Iar Aileen a spus:

— Nu o imită niciodată pe mama, zice că n-ar fi respectuos şi nu se cuvine să facă aşa ceva.

Aileen avea o mulţime de canguri mici, câini nenumăraţi şi bineînţeles cai. Familia Bell mă tot îmbia să călăresc, dar nu aveam impresia că experienţa mea de la vânătorile din Devon mi-ar fi dat dreptul să pretind că sunt o călăreaţă. În plus, eram întotdeauna nervoasă când călăream pe caii altora, temându-mă să nu le fac vreun rău. Aşa că au renunţat şi ne-am dus pretutindeni cu automobilul. Este foarte impresionant să vezi vitele adunate la un loc şi toate aspectele vieţii de la o fermă. Se părea că familia Bell poseda imense întinderi de pământ în Queensland şi, dacă am fi avut timp, spunea Aileen, m-ar fi dus să văd fermele şi crescătoriile de animale din nord, care erau mai sălbatice şi mai primitive. Niciuna din fetele Bell nu tăcea o secundă, îşi adorau fraţii şi îi venerau ca pe nişte eroi, într-un fel cu totul nou pentru mine. Erau tot timpul în mişcare, alergând la diferitele lor ferme, la prieteni, se duceau la Sydney, la curse, flirtau cu tineri cărora le spuneau „cartelele” – o rămăşiţă a războiului, bănuiesc.

Curând au sosit Archie şi Belcher arătând surmenaţi de eforturile lor. Am petrecut un sfârşit de săptămână vesel, lipsit de orice griji, cu diferite distracţii neobişnuite, dintre care una a fost o plimbare cu un tren mic şi mi s-a îngăduit să-l conduc eu câţiva kilometri. Era şi un grup de deputaţi laburişti australieni care avuseseră un banchet şi toţi erau afumaţi şi cum se duceau pe rând să conducă trenul ne aflam în pericol de moarte, căci mergeau cu viteză foarte mare.

Ne-am luat rămas bun cu părere de rău de la prietenii noştri, mai curând de la o parte din ei, căci mulţi au mers să ne conducă până la Sydney. Am aruncat o scurtă privire Munţilor Albaştri şi atunci am fost din nou fermecată de un colorit al peisajului cum nu mi-a fost încă dat să văd. Dealurile se proiectau în depărtare cu adevărat albastre, un albastru ca de cobalt, nu acel albastru cenuşiu pe care eram deprinsă să-l asociez întotdeauna cu dealurile. Păreau ca şi cum atunci cineva le-ar fi pictat.

Australia a făcut destul de mari eforturi pentru Misiunea Britanică. Fiecare zi era încărcată cu discursuri, banchete, recepţii, lungi călătorii în diferite locuri. Ajunsesem la acea vreme să ştiu pe dinafară toate discursurile lui Belcher. Era un foarte bun orator, expunând cu totală spontaneitate şi entuziasm, de parcă atunci îi veniseră ideile în minte. Archie oferea un contrast marcat faţă de el prin aerul lui de prudenţă şi înţelepciune în materie financiară. La început, pe când eram în Africa de Sud, Archie a fost numit în ziarele de acolo Guvernatorul Băncii Angliei. Toate tăgăduirile lui în acest sens nu au fost luate în seamă, aşa că a rămas pentru presă Guvernatorul Băncii Angliei.

Din Australia ne-am dus în Tasmania, călătorind cu automobilul de la Launceston la Hobart. Cu marea lui albastră şi cu portul, cu florile, copacii şi tufişurile lui, Hobart era incredibil de frumos. Plănuiam ca într-o zi să revin şi să rămân acolo.

De la Hobart am plecat în Noua Zeelandă. Îmi aduc aminte bine de călătoria aceea, căci dădusem peste o persoană care nu ne-a mai slăbit, pe care o numisem „Deshidratorul”. Era pe vremea când se făcea mare caz de mâncarea deshidratată. Acest om, cum vedea un aliment, nu se gândea decât numai cum l-ar fi putut deshidrata, şi la fiecare masă ne trimitea farfurii pline pentru a le încerca.

Ni s-au dat morcovi, prune şi tot felul de alimente deshidratate şi toate, fără excepţie, nu aveau nici un gust.

„Daca mai sunt obligat mult să tot mănânc aceste alimente deshidratate, spuse Belcher, o să înnebunesc”. Dar cum „Deshidratorul” era bogat şi puternic şi se putea dovedi a fi de mare folos pentru Expoziţia Imperiului Britanic, Belcher a trebuit să se stăpânească şi să continue să se hrănească o vreme cu morcovi şi cartofi deshidrataţi.

Până acum atracţiile călătoriei în grup se epuizaseră. Belcher nu mai era prietenul nostru, cel care apăruse ca un tovarăş plăcut de masă. Era nepoliticos, dominant, terorizant, total nepăsător faţă de ceilalţi şi meschin în chestiuni curios de mici. De exemplu mă trimitea să-i cumpăr şosete albe din bumbac sau alte lucruri de lenjerie şi niciodată nu-mi plătea pentru cele cumpărate.

Dacă ceva îl înfuria devenea atât de imposibil, încât ajungeai să-l urăşti. Se comporta exact ca un copil rău şi răsfăţat. Dar până în cele din urmă era dezarmat, căci, când îşi revenea, putea să dea dovadă de atâta bonomie şi farmec, încât nu ştiu cum se făcea, dar uitai toate necazurile pe care ţi le pricinuise şi te aflai din nou în termeni buni cu el. Ştiai întotdeauna mai dinainte când avea să se înfurie, căci începea să se umfle şi să se înroşească la faţă ca un curcan. Apoi, mai curând sau mai târziu, îl ataca pe fiecare. Dar când era bine dispus ne povestea tot felul de anecdote din marea lui rezervă.

Noua Zeelandă mi se pare şi acum cea mai frumoasă ţară pe care am văzut-o vreodată. Peisajul este extraordinar. Când am ajuns la Wellington, am avut o zi superbă, ceea ce

se întâmplă, după cum am înţeles de la localnici, arareori. Ne-am dus la Nelson şi apoi în jos la South Island prin Buller Gorge şi Kawarau Gorge. Pretutindeni frumuseţea naturii era surprinzătoare. M-am jurat atunci că mă voi întoarce într-o bună zi, primăvara, în primăvara lor, nu a noastră, pentru a vedea copacii rata înfloriţi: toţi numai aur şi roşu. N-am făcut-o niciodată. Cea mai mare parte din viaţa mea am fost atât de departe de Noua Zeelandă. Acum cu voiajurile cu avionul nu-ţi trebuie decât două sau trei zile, dar călătoriile mele s-au încheiat.

Belcher era încântat să revadă acele meleaguri. Avea în Noua Zeelandă mulţi prieteni, şi în anii lui de şcoală fusese fericit. Când am plecat împreună cu Archie la Honolulu ne-a binecuvântat şi ne-a recomandat stăruitor să ne distrăm. A nu mai avea de lucru şi a nu mai trebui să facă faţă unui coleg capricios şi violent era pentru Archie un adevărat paradis. Călătoria a fost foarte relaxantă, ne-am oprit la Fiji şi prin alte insule, ajungând în cele din urmă la Honolulu. Era mult mai sofisticat decât ne închipuisem, cu nenumărate hoteluri, străzi şi automobile. Am sosit devreme, dimineaţa, am descins la hotel şi de cum am intrat în camere am văzut plaja, lumea şi plutele săltând pe valuri. Am coborât şi noi, am închiriat plute şi ne-am aruncat în mare. Evident, eram cu totul neştiutori. Ziua nu era bună pentru aşa ceva, era una din acele zile în care numai experţii se avântă, dar noi care practicasem acest sport în Africa de Sud credeam că ştim totul. Dar în Honolulu e altceva. Pluta, de exemplu, este o bucată mare de lemn, prea grea pentru a o ridica. Te întinzi pe ea şi trebuie să vâsleşti încet spre bancul de nisip care era sau mi se părea mie că este cam la un kilometru şi ceva depărtare. Apoi, când în cele din urmă ajungi acolo, te aranjezi în poziţie şi aştepţi valul potrivit şi te arunci în mare spre ţărm. Nu e chiar aşa de uşor cum pare. În primul rând, lucru şi mai important, trebuie să ştii care e valul cel rău, pentru că

dacă te prinde acest val şi te duce la fund, doar cerul te mai poate ajuta.

Nu eram o înotătoare tot atât de bună ca şi Archie aşa că mi-a trebuit mai mult să ajung la banc. Nu l-am mai văzut pe Archie, clar bănuiam că îşi dăduse drumul cum făceau şi ceilalţi. Aşa că m-am instalat pe pluta mea şi aşteptam valul. A venit valul cel rău. Cât ai clipi din ochi eu m-am trezit aruncată într-o parte şi în alta, valul m-a izbit cu violenţă împingându-mă în jos, iar când am ajuns din nou la suprafaţa apei, căutând să respir după ce înghiţisem mari cantităţi de apă sărată, am văzut pluta mea purtată de apă la mai bine de jumătate de kilometru depărtare de mine. Am înotat cu foarte multe eforturi spre ea. Mi-a adus-o un tânăr american care m-a întâmpinat cu următoarele cuvinte: „Ascultă, surioară, dacă aş fi în locul dumitale nu m-aş încumeta să mă arunc cu pluta azi. Poţi să dai de dracu’ dacă stărui. Ia pluta şi du-te drept la ţărm acum”.

I-am urmat sfatul.

După scurt timp m-am întâlnit cu Archie. Şi el scăpase pluta din mână, dar având mai multă putere să înoate a prins-o mai repede. A mai făcut vreo două încercări şi până la urmă a izbutit s-o scoată la capăt. Eram plini de vânătăi, zgâriaţi şi complet extenuaţi. Am dus plutele înapoi, ne-am târât pe plajă şi ne-am urcat în cameră unde am căzut sleiţi de puteri pe paturi. Am dormit vreo patru ore, dar continuam să fim vlăguiţi când ne-am trezit. L-am întrebat amărâtă pe Archie:

— Presupun că nu găseşti prea multă plăcere în acest sport? Apoi oftând: Aş vrea să mă văd înapoi la Muizenberg.

A doua oară când eram în mare, s-a întâmplat o adevărată catastrofă. Costumul meu de baie elegant, din mătase, care mă acoperea de la umeri până la glezne, a fost sfâşiat aproape complet de valuri. Aproape în pielea goală m-am înfăşurat repede în halatul de plajă. A trebuit să mă duc imediat la magazinul hotelului şi să-mi cumpăr un alt costum de baie din lână verde, care a constituit bucuria

vieţii mele şi în care găseam că arătam remarcabil de bine. Şi Archie era de aceeaşi părere.

Ne-am lălăit patru zile în lux la hotel şi apoi a trebuit să căutăm ceva mai ieftin. Până în cele din urmă am închiriat o cabană pe cealaltă parte a drumului de la hotel. Costa cam pe jumătate. Toată ziua stăteam pe plajă şi ne aruncam cu plutele, aşa că, încetul cu încetul, am devenit experţi. În orice caz experţi din punct de vedere european.

Ne tăiasem la picioare în corali şi ne-am cumpărat sandale din piele moale pe care le legam de glezne. Aşa că n-aş putea spune că primele patru sau cinci zile ne-au făcut plăcere. Eram obosiţi şi ne dureau toate oasele, dar nu aveam încotro. Din când în când însă mai gustam şi clipe de totală bucurie. În curând am învăţat cum trebuia procedat ca să ne fie mai uşor, eu cel puţin am reuşit. Archie se ducea de obicei prin propriile lui eforturi singur până la recif. Cei mai mulţi aveau câte un băieţaş localnic care îi trăgea. Stăteai întins pe plută, iar băiatul, ţinând pluta cu degetul cel mare de la picior, înota viguros până la recif. Acolo aşteptai să te arunci, până când băiatul îţi striga ce să faci. „Nu, nu ăsta. Nu, nu, aşteaptă – Acum!” La cuvântul acum o porneai, şi, o, cât de divin era! Nimic nu se putea compara cu bucuria aceea. Nu exista nimic care să poată întrece acea goană prin apă la o viteză care ţi se părea de peste două sute de kilometri pe oră, cufundat în valuri, după care pluteai uşurel până când ajungeai pe plajă. Este una din cele mai perfecte plăceri fizice pe care am cunoscut-o vreodată.

După zece zile începusem să fiu îndrăzneaţă. După ce porneam mă ridicam cu grijă în genunchi pe plută, apoi mă străduiam să stau în picioare. În primele şase rânduri nu am reuşit, dar nu era neplăcut: nu-ţi mai menţii echilibrul şi cazi de pe plută. Bineînţeles dacă-ţi pierdeai pluta trebuia să înoţi din greu; dar dacă aveai noroc băiatul te urma şi recupera pluta. Atunci te trăgea din nou şi încercai iarăşi. O, ce moment de triumf total am cunoscut în ziua când mi-

am păstrat echilibrul şi am ajuns la ţărm, stând în picioare pe plută!

Ne-am dovedit neştiutori şi în altă privinţă, ceea ce a avut rezultate neplăcute. Am subestimat total forţa soarelui. Pentru că eram uzi şi în apă nu simţeam căldura, nu ne-am dat seama ce ne putea face soarele. În mod normal, te duci cu pluta dimineaţa devreme sau după-masa târziu, pe când noi o porneam fericiţi şi glorioşi în miezul zilei, ca nişte nătăfleţi ce eram, iar rezultatul s-a văzut curând. Dureri cumplite, spatele şi umerii în flăcări toată noaptea şi în cele din urmă ghirlande enorme de băşici pe toată pielea. Îţi era jenă să te duci la masă într-o rochie de seară. A trebuit să-mi acopăr umerii cu un voal. Archie a bravat privirile batjocoritoare de pe plajă şi s-a dus în pijama. Eu purtam un fel de bluză albă care-mi acoperea umerii şi braţele. Aşa că stăteam la soare evitându-i razele fierbinţi şi aruncam aceste veşminte în clipa când ne duceam să înotăm. Dar răul fusese făcut şi a trecut mult timp până când umerii mei s-au vindecat. Este foarte neplăcut să pui mâna pe spate şi să scoţi bucăţi enorme de piele moartă.

Mica noastră cabană avea de jur împrejur bananieri, dar bananele, ca şi ananasul, au fost pentru mine o uşoară dezamăgire. Îmi imaginam că nu aveam decât să întind mâna şi să culeg o banană şi să o mănânc. Reprezintă o sursă serioasă de profit şi sunt culese verzi. Totuşi chiar dacă nu poţi mânca o banană din copac puteai să te bucuri de o enormă varietate de care nici nu bănuiai că există. Îmi aduc aminte de Nursie, când aveam vreo trei sau patru ani, descriindu-mi bananele din India şi diferenţa între „plantain”, nişte banane mari, necomestibile, şi bananele care erau mici şi delicioase. Honolulu oferea vreo zece varietăţi: erau „banane roşii”, mari, banane mici, denumite „banane ca îngheţata”, albe şi cu fibre, banane care se foloseau numai la gătit şi aşa mai departe. Mai erau, şi „bananele-mere”, având o altă aromă. Şi uite aşa începi să devii mofturos.

Şi localnicii m-au dezamăgit Mi i-am închipuit ca pe nişte făpturi de o frumuseţe desăvârşită. Mai întâi am încercat o uşoară repulsie în faţa mirosului puternic de ulei de nucă de cocos cu care se ungeau fetele şi multe dintre ele nici măcar nu erau drăguţe. Mesele abundente cu carne fierbinte, fiartă, de asemenea nu erau cum mi le închipuisem. Am crezut întotdeauna că polinezienii mănâncă în special fructe delicioase de toate soiurile. Pasiunea lor pentru carne de vacă fiartă m-a surprins.

Vacanţa noastră se apropia de sfârşit şi cam oftam la gândul că trebuia să ne reluăm obligaţiile. Începusem să fim uşurel îngrijoraţi din punct de vedere financiar. Honolulu s-a dovedit a fi excesiv de scump. Orice mâncai sau beai costa de vreo trei ori mai mult decât te aşteptai. Să închiriezi o plută, să plăteşti băiatul ca să te însoţească, totul costa bani.

Până atunci ne descurcasem bine, dar venise momentul când minţile noastre fuseseră cuprinse de o uşoară îngrijorare în privinţa viitorului. Mai aveam de mers şi în Canada, dar mia de lire a lui Archie se topea repede. Călătoriile erau plătite aşa că nu aveam de ce ne îngrijora în această direcţie. Puteam ajunge în Canada şi apoi în Anglia. Dar mai trebuia să facem faţă cheltuielilor necesare pentru întreţinerea mea în timpul şederii în Canada. Cum aveam să mă descurc?

Totuşi, ne-am scos din minte aceste îngrijorări şi toată ziua eram cu pluta pe mare. Mergeam ca disperaţii. S-a dovedit că am exagerat prea mult. De câtva timp simţeam o durere în gât şi în umăr şi începusem să mă trezesc în fiecare dimineaţă, pe la cinci, cu o durere aproape de nesuportat în umărul şi braţul drept. Sufeream de nevrită, deşi nu o numeam încă aşa. Dacă aş fi avut un dram de minte n-aş mai fi folosit atâta braţul drept şi aş fi renunţat la mersul cu pluta pe apă. Dar nici prin minte nu-mi trecea să fac aşa ceva. Mai aveam trei zile doar şi nu puteam suferi gândul de a pierde nici măcar o clipă. Continuam să fiu cu pluta pe

apă, să stau dreaptă în picioare să-mi arăt vitejia până la sfârşit. Acum nu mai puteam dormi deloc noaptea din cauza durerii. Totuşi nutream un sentiment optimist că de îndată ce voi părăsi Honolulu şi voi înceta să merg cu pluta va trece. Ce mult greşeam! Aveam să sufăr de nevrită şi dureri de nesuportat încă trei săptămâni, aproape o lună.

Belcher era departe de a fi binevoitor când ne-am întâlnit din nou. Părea că nutreşte un resentiment pentru vacanţa noastră. „Este timpul să mai şi lucrăm, a spus el. Să umbli de colo, colo, fără a face nimic… Pe cinstea mea! E extraordinar cum s-a potrivit, să plăteşti pe cineva care să nu facă nimic toi timpul.” Uita că şi el petrecuse vacanţa în Noua Zeelandă şi regreta că-şi părăsise prietenii.

Aveam mereu dureri: aşa că m-am dus să mă vadă un doctor. Mi-a dat un unguent cumplit pe care trebuia să-l aplic la cot, când durerea era într-adevăr de nesuportat. Mi-a ars pielea, lăsându-mi aproape o gaură pe locul acela, iar durerea nu prea s-a potolit. Eram într-o stare jalnică. Durerile constante te doboară; începea în fiecare dimineaţă în zori. Mă dădeam jos din pat şi umblam prin cameră, căci aşa durerea parcă devenea mai suportabilă. După o oră-două, dispărea dar revenea apoi cu o forţă dublă.

Cel puţin durerile astea îmi scoteau din minte îngrijorările mereu crescânde în privinţa situaţiei noastre financiare. Eram la capăt acum. Mia de lire a lui Archie se topise aproape şi mai aveam încă trei săptămâni. Am hotărât că singurul lucru care îmi rămânea de făcut era să renunţ la călătoria în Nova Scoţia şi Labrador şi să mă duc la New York de îndată ce rămâneam fără bani. Puteam să stau la mătuşa Cassie sau la May, în timp ce Archie şi Belcher inspectau industria de vulpi argintii…

Chiar şi aşa lucrurile nu se aranjau. Puteam să-mi permit să stau la hotel, dar mesele costau foarte mult. Atunci mi-a venit o idee grozavă. Aveam să mă rezum numai la micul dejun. Voi lua micul dejun la restaurant, consumând tot ce era pe meniu. Micul dejun era copios. Mâncam grapefruit şi

alte fructe, tot soiul de prăjituri, ouă, costiţă. Când terminam mă simţeam ca un şarpe boa constrictor. Dar reuşeam să-mi ţină până seara. În timpul vizitelor noastre în dominioane primiserăm mai multe daruri: un covoraş albastru cu animale pentru Rosalind pe care abia aşteptam să-l pun în camera ei şi diferite alte lucruri – fulare şi altele. Printre acestea se afla şi un vas enorm cu extract de carne. L-am purtat cu noi pretutindeni şi acum eram bucuroasă de asta, căci îmi dădeam seama că avea să constituie subzistenţa mea. Regretam că nu-l flatasem mai mult pe „Deshidrator” ca să-mi fi dat cât mai multe roşii, morcovi, carne deshidratate şi alte delicatese.

Când Belcher şi Archie se duceau la diferitele lor dineuri pe la Camera de Comerţ, mă retrăgeam în pat, sunam şi ceream o cană enormă cu apă fiartă, declarând că nu-mi este bine şi aveam nevoie de apă ca să mă doftoricesc, pentru indigestia mea. Puneam extract de carne în apă, când mi-o aduceau, şi mă hrăneam astfel până dimineaţa. Vasul cu extract de carne mi-a ajuns zece zile. Uneori eram şi eu invitată la dejunuri sau dineuri. Erau zile de sărbătoare pentru mine. La Winnipeg, în special, am fost foarte norocoasă, căci fiica unuia dintre demnitari a venit să mă ia de la hotel şi m-a invitat la dejun la un restaurant foarte scump. A fost o masă nemaipomenită. Am mâncat cele mai substanţiale cărnuri care mi-au fost oferite. Ea a mâncat foarte puţin, nu ştiu ce o fi zis despre apetitul meu.

Cred că la Winnipeg, Archie s-a dus cu Belcher la mai multe elevatoare de cereale. Ar fi trebuit, bineînţeles, să ştim că cine suferă de sinusuri nu trebuie să se apropie de elevatoare de cereale, dar nu ne-a trecut prin minte aşa ceva, nici lui, nici mie. S-a întors cu ochii lăcrimând şi arătând foarte bolnav încât am fost foarte alarmată. A reuşit să plece în ziua următoare, dar n-a ajuns decât până la Toronto, unde s-a simţit foarte rău şi nu a mai fost în stare să continue turul.

Belcher era foarte furios. Nu a exprimat nici urmă de compasiune. A declarat că Archie l-a lăsat baltă. Era doar tânăr şi voinic, o prostie să se lase atât de uşor doborât. Ştia că Archie avea febră mare. „Dacă era aşa bolnăvicios nu trebuia să fi venit”, spunea el. Toată răspunderea îi revenea acum lui Belcher singur. Bates nu-i era de nici un ajutor, aşa după cum se ştie. Bates era doar bun să facă bagajele şi pe acelea le făcea prost. Prostănacul nu era în stare nici să împăturească pantalonii cum trebuie.

Sfătuită de cei de la hotel am chemat un doctor şi acesta a declarat că Archie are congestie pulmonară şi că trebuie să stea în repaus absolut, nefiind capabil de nici o activitate timp de cel puţin o săptămână. Tunând şi fulgerând, Belcher a plecat, lăsându-mă aproape fără nici un ban într-un hotel mare, cu un bolnav delirând, cu o temperatură de 40°. Mai mult încă, avea şi o iritaţie care îi ieşise pe tot trupul, din cap până în picioare, şi suferea cumplit din cauza acesteia şi a temperaturii ridicate.

A fost un moment îngrozitor, şi acum sunt bucuroasă că am uitat disperarea şi însingurarea în care mă aflam, atunci. Mâncarea de la hotel nu era potrivită pentru starea lui. M-am dus şi am cumpărat din altă parte lucruri de regim. Bietul Archie! Nu am văzut niciodată un om atât de înnebunit din cauza iritaţiei aceleia îngrozitoare. Îl tamponam de şapte-opt ori pe zi cu soluţie slabă de bicarbonat de sodiu, ceea ce-l mai uşura.

În ziua a treia, doctorul a sugerat că ar fi necesar să se facă un consult. Doi bărbaţi cu nişte chipuri ca de bufniţă stăteau de o parte şi alta a patului lui Archie foarte serioşi, dând din cap şi spunând că era un caz grav. Ei bine, oamenii trec şi prin asemenea momente. A venit şi o dimineaţă, când temperatura lui Archie a scăzut. Eczema era mai puţin supărătoare, se vedea limpede că se afla pe cale de refacere. Cât despre mine ajunsesem atunci jigărită ca o pisică, din cauza îngrijorării, cred.

După patru sau cinci zile Archie s-a restabilit, deşi se simţea încă slăbit; şi l-am întâlnit din nou pe detestabilul Belcher. Nu mai ţin minte unde ne-am dus de acolo, poate că la Ottawa, care mi-a rămas la inimă. Era toamna şi arţarii apăreau în toată splendoare lor. Am locuit într-o casă particulară, la un amiral, un bărbat de o vârstă mijlocie, un om fermecător care avea un câine ciobănesc splendid. Mă lua la plimbare cu un docar şi umblam printre arţari.

După Ottawa ne-am dus la Lake Louise, Rockies şi Banff. Când mă întreba cineva care era locul cel mai frumos pe care l-am văzut, multă vreme răspundeam că Lake Louise: un lac lung şi albastru, cu munţi pitici de fiecare parte, toţi de cea mai minunată formă, formând un cerc cu munţi pe crestele cărora era zăpadă. La Banff am avut foarte mult noroc. Nevrita mea încă mă supăra, producându-mi multă suferinţă şi m-am hotărât să încerc băile fierbinţi de sulf, despre care mulţi spuneau că ar putea să-mi facă bine. În fiecare dimineaţa mă bălăceam în apele acelea. Era un fel de bazin, iar dacă te duceai la unul din capete dădeai peste apa caldă ţâşnind direct din izvor mirosind puternic a sulf. Lăsam să-mi curgă pe spate, pe gât şi pe umeri. Spre marea mea bucurie după patru zile am scăpat pentru totdeauna de nevrită. A nu mai simţi nici o durere, era pentru mine o plăcere de neînchipuit în zilele acelea.

Iată-ne apoi la Montreal. Aici drumurile noastre urmau să se despartă, Archie pleca împreună cu Belcher să inspecteze crescătoriile de vulpi argintii, iar eu luam trenul spre sud, spre New York. În momentul acela banii mei se topiseră cu toţii.

La New York mă aştepta mătuşa Cassie – drăguţa de ea. A fost atât de bună cu minE. Atât de drăgăstoasă. Am locuit la ea, în apartamentul pe care-l avea pe Riverside Drive. Trebuie să fi avut un număr bunişor de ani, pe atunci; vreo optzeci, cred. M-a dus la sora ei, doamna Pierpont Morgan şi am întâlnit acolo şi pe unii dintre tinerii din familia Morgan. M-a dus de asemenea la restaurante splendide,

unde mi-a oferit o mâncare delicioasă. Mi-a vorbit mult despre tata şi despre zilele tinereţii lui la New York. Am petrecut un timp încântător cu ea. La sfârşitul şederii melc, mătuşa Cassie m-a întrebat cum aş vrea să petrec ultima zi în aşa fel încât să aibă un aspect sărbătoresc. I-am spus că ceea ce doream foarte mult era să mă duc să iau masa într-un restaurant cu autoservire. Era un lucru necunoscut în Anglia, dar despre care citisem la New York şi ardeam de dorinţa să iau o masă într-un asemenea local. Mătuşa mea a considerat aceasta ca pe cea mai uluitoare dorinţă. Nu-şi putea închipui că cineva ar vrea să meargă într-un restaurant cu autoservire, dar, fiind plină de bunăvoinţă faţă de mine, m-a dus. Mi-a spus că era şi ea pentru prima dată într-un asemenea restaurant. Am luat tava şi m-am servit cu tot felul de lucruri, considerând asta ca o experienţă nouă din cele mai amuzante.

Sosi şi ziua când Archie şi cu Belcher trebuiau să apară la New York. Eram bucuroasă că se întorceau căci, cu toată drăgălăşenia mătuşii Cassie, mă simţeam ca o pasăre într-o colivie de aur. Mătuşa mea nici nu ar fi visat să mă lase să umblu singură. Mă simţeam atât de stingherită după libertatea mea de a mă mişca oriunde la Londra încât începusem să mă neliniştesc.

— Dar de ce, tanti, să nu umblu singură?

— Pentru că niciodată nu ştii ce s-ar putea întâmpla unei persoane tinere şi drăguţe ca tine, care nu cunoaşte New York-ul.

Am asigurat-o că m-aş fi descurcat foarte bine, dar ea stăruia să mă trimită cu automobilul şi cu şoferul eI. Sau să meargă ea cu mine. Uneori mă simţeam gata să trag chiulul pentru câteva ore, dar ştiam că s-ar fi neliniştit atât de mult încât m-am abţinut. Începusem să aştept cu nerăbdare să mă văd din nou la Londra, totuşi, şi să fiu în stare să ies pe uşă oricând aş fi avut chef

Archie şi Belcher au stat o noapte la New York, iar a doua zi ne-am îmbarcat pe vasul Berengaria pentru călătoria

noastră înapoi în Anglia. Nu pot spune că-mi plăcea să mă văd din nou pe mare, dar de data asta nu mi-a fost chiar aşa de rău. Vremea rea a început într-un moment foarte prost. Participam la un turneu de bridge unde Belcher insistase să-i fiu parteneră, deşi nu voiam pentru că Belcher era un foarte bun jucător de bridge şi nu-i plăcea să piardă. Oricum, în curând, urma să scăpăm de el, aşa că ne-am înscris amândoi în concurs, unde, în mod neaşteptat, am ajuns până în finală. Chiar în ziua aceea, vântul a început să se înteţească şi vasul nostru să se clatine. Nici nu îndrăzneam să mă gândesc că mi-ar fi rău şi puteam doar să sper că nu mă voi face de râs la masa de joc. Cărţile se împărţiseră la ceea ce părea a fi ultima mână, când, brusc, Belcher trânteşte cărţile pe masă cu un strigăt.

— N-are nici un sens să mai joc, spuse el. Nici un sens.

Se încrunta furios şi, pentru un moment, m-am gândit că o să întoarcă mâna de cărţi pe faţă şi o să le facă adversarilor noştri cadou victoria. Se părea, totuşi, că luasem toţi aşii şi popii din pachet. Am jucat dur, dar cu asemenea cărţi nu puteam pierde. Printre puseurile de rău de mare, am decartat greşit, uitând care este atu-ul, am făcut toate prostiile posibile, dar nu aveam cum să pierd. Am fost triumfători. M-am retras în cabina mea ca să sufăr în mod mizerabil până acostăm în Anglia.

Adaug, ca un post-scriptum la aventurile anului, că nu ne-am ţinut făgăduiala de a nu mai vorbi niciodată cu Belcher. Sunt sigură că oricine va citi aceste pagini va înţelege că furiile care te cuprind când eşti constrâns să ai de-a face cu cineva sub tensiune, dispar când această stare a încetat. Spre marea noastră surprindere ne-am dat seama că de fapt ne plăcea Belcher şi ne simţeam bine în tovărăşia lui. De multe ori luam masa împreună şi rememoram într-o perfectă atmosferă de amiciţie diferitele întâmplări din turul nostru în jurul lumii, spunându-i uneori:

— Te-ai comportat, într-adevăr, oribil.

— Nu tăgăduiesc, nu tăgăduiesc, spunea el. Ştiţi, aşa sunt eu, şi făcea un semn cu mâna. Toţi trăgeau de mine din toate părţile. Nu mă refer la voi doi. Voi nu m-aţi necăjit; sau poate că doar Archie, care a putut fi atât de nătăfleţ încât să se îmbolnăvească. Cele două săptămâni când a trebuit să mă descurc fără el am fost cu totul pierdut. Nu poţi să-ţi faci ceva la nas şi la sinusuri? La ce bun să treci prin viaţă cu un asemenea sinus. Eu n-aş răbda aşa ceva.

Belcher s-a întors din călătoria în jurul lumii, în mod cu totul neaşteptat, gata să se însoare. O fată drăguţă, fiica unuia dintre funcţionarii superiori din Australia, lucrase cu el ca secretară. Belcher avea cel puţin cincizeci de ani, iar ea vreo optsprezece-nouăsprezece ani. În orice caz ne-a anunţat pe negândite:

— Am o ştire pentru voi. Mă însor cu Gladys.

Şi cu Gladys s-a însurat. A sosit şi ea curând după întoarcerea noastră. Oricât de ciudat s-ar părea, a fost o căsătorie fericită, câţiva ani cel puţin. Gladys avea o fire bună, îi plăcea să locuiască în Anglia şi-l conducea pe iritabilul Belcher foarte bine. Cred că după vreo opt sau zece ani am aflat că erau în divorţ.

— A găsit un alt tip care-i place mai mult, ne-a anunţat Blecher. N-aş putea spune că sunt supărat. Sunt irascibil şi prea vârstnic pentru ea. Am rămas buni prieteni, îi aranjez să primească o pensie frumuşică. E o fată bună.

Într-una din primele ocazii când am luat masa împreună, după întoarcere, i-am spus lui Belcher:

— Ştii că-mi datorezi încă două lire optsprezece şilingi şi cinci peni pentru nişte şosete albe?

— Vai, vai, zise el. Într-adevăr? Aştepţi să-i capeţi înapoi?

— Nu, n-aştept, i-am răspuns.

— Foarte bine faci, nici nu o să-i capeţi.

Şi am râs amândoi.

POZE

Mama mea la puţină vreme după Primul Război Mondial la locuinţa ei din Torquay.

Ashfield.

Fratele meu Monty în căruţa mea, Truelove, cu o capră. Împreună cu tata şi câinele meu Tooy

^JS

: %*&„L”cL, Fotografie din copilărie. Căţelul lui Monty, Scoţie, pictat de N. H. J. Baird. Lecţia de dans la Torquay; eu sunt cea din mijloc… • • • ’• • La Paris în 1906. L ţ

A i ‘4 i ‘l î*

La o petrecere dată pentru Godwood. Cu soţul meu, Archie, după numirea lui din 1919. Baie la Banff: Bates, Belcher, Archie şi eu. Archie şi cu mine cu plutele de surf în Honolulu. Împreună cu Rosalind. Madge şi Jimmy Watts în salonul de la Abney. Casa noastră din Bagdad. Micul dejun la Bagdad. Împreună cu şeicul Abdullah la Nimrud în 1951, nrivind o tavă cu fildeş.

Săpături la Nimrud. Max este în prim plan. Max împreună cu căţelul meu James, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial. La Old Bailey – cadru din „Martorul acuzării”. Greenway Rosalind şi cu Matthew la Pwllywrach, în 1947

Eu împreună cu Matthew.

II

Viaţa este într-adevăr asemenea unei nave – sau mai degrabă ca interiorul unei nave. Are compartimente etanşe. Ieşi dintr-unul, sigilezi şi zăvoreşti uşile, şi te afli în altul. Viaţa mea din ziua în care am părăsit Southampton până în ziua în care ne-am întors în Anglia a fost un asemenea compartiment. De atunci toate călătoriile mi s-au părut aşa. Păşeşti dintr-o viaţă în alta. Deşi eşti tot tu, eşti în acelaşi timp şi o persoană diferită. Această nouă persoană nu mai este prinsă în sutele de mreje şi filamente care s-o închidă ca într-un cocon în viaţa casnică de zi cu zi: scrisori de scris, note de plată care trebuie lichidate, diferitele munci gospodăreşti, prieteni de văzut, fotografii de developat, de reparat haine, de împăcat personalul de serviciu şi doicile, de discutat cu furnizorii şi cu cei de la spălătorie. Călătoria are trăsăturile unui vis. Este ceva în afara normalului şi

totuşi faci parte din ea. Este populată cu personaje pe care nu le-ai mai văzut niciodată şi nici nu le vei mai întâlni. Îţi mai aduce din când în când un dor de-acasă, sentimente de însingurare, alteori mai tânjeşti să vezi pe cineva care îţi este drag: Rosalind, mama, Madge. Dar eşti ca şi vikingii sau ca navigatorii elisabetani care au pornit în lumea aventurilor şi nu mai ştiu de cămin, decât când se întorc.

A fost palpitant să plecăm, a fost minunat să ne întoarcem. Rosalind ne-a tratat – şi fără îndoială că meritam asta – ca pe nişte străini cu care nu era deprinsă. Aruncându-ne o privire rece a întrebat: „Unde este tanti Punkie?” Sora mea s-a răzbunat şi ea pe mine, învăţându-mă ce avea voie Rosalind să mănânce, ce trebuia să poarte, cum trebuia să fie crescută şi aşa mai departe.

După primele bucurii ale regăsirii, au început să apară neplăcerile. Jessie Swannell şi-a întrerupt activitatea, neputând să se înţeleagă cu mama. În locul ei a fost adusă o bonă mai în vârstă căreia îi spuneam între noi Cuckoo. Cred că şi-a căpătat acest nume datorită faptului că atunci când a avut loc schimbarea şi Jessie Swannell a plecat, plângând amar, noua bonă, încercând să se facă plăcută copilului pe care-l avea în sarcină, deschidea şi închidea uşa camerei strigând veselă „Cuckoo”. Rosalind a fost prost impresionată de aceasta şi de câte ori o auzea plângea. Dar totuşi a îndrăgit-o foarte mult mai apoi. Cuckoo era o zăpăcită şi o nepricepută, dar plină de dragoste şi de bunătate. Pierdea totul, spărgea toate alea şi făcea remarci pline de prostie de rămâneai uimit. Rosalindei îi plăcea şi avea ea grijă de Cuckoo şi se ocupa de treburile ei.

Auzeam din camera Rosalindei:

— Vai, vai, unde am pus oare peria de cap a mititicăi? Unde să fie? Poate în coşul de haine?

— Ţi-o găsesc eu, Nannie, răsuna vocea Rosalindei. Uite-o aici, în pat.

— Vai de mine, vai de mine, cum de am putut să o pun acolo, mă întreb?

Rosalind îi găsea lucrurile pe care le zăpăcea, făcea ordine în locul ei, ba chiar o învăţa din cărucior, când era la plimbare, pe unde să meargă şi cum.

— Nu traversa acum Nannie. Uite că vine un autobuz… Ai apucat pe o stradă greşită… Ai spus că mergem la magazinul cu lână, nu e ăsta drumul.

Indicaţiile pe care i le dădea erau întrerupte de Cuckoo cu:

— Vai de mine şi de mine, cum oare… La ce m-am gândit ca să fac aşa? etc.

Singurii care am găsit-o pe Cuckoo greu de suportat eram Archie şi cu mine. Vorbea fără întrerupere. Lucrul cel mai bun era să-ţi astupi urechile şi să nu o asculţi, dar uneori, înnebunit, o întrerupeai. Mergând cu taxiul la gara Paddington, Cuckoo debita în continuu observaţii după observaţii:

— Ia te uită, micuţa mea. Uită-te pe fereastră acum. Vezi clădirea aceea mare? Acolo e Selfridges. E un loc frumos Selfridges. Acolo poţi cumpăra orice.

— E Harrods, doică, spuneam eu cu un ton tăios.

— Vai de mine şi de mine, aşa-i! Harrods a fost tot timpul, nu-i aşa? Ei bine, e nostim, căci doar ştim magazinul Harrods foarte bine, nu-i aşa drăguţa mea mică?

— Ştiam că e Harrods, răspundea Rosalind.

Mă gândesc acum că poate inepţia şi ineficacitatea lui Cuckoo au făcut ca Rosalind să fie un copil eficient. Era nevoită. Era necesar ca cineva să ţină câtuşi de puţin camera în ordine.

III

Întoarcerea acasă ar fi trebuit să fie prilej de vesele reuniuni, dar realitatea şi-a scos în curând capul cel hidos. Nu aveam nici un ban. Postul lui Archie de la domnul Goldstein rămăsese de domeniul trecutului, un alt tânăr era acum instalat în locul lui. Continuam să am rezerva de bani de la bunicul, aşa că puteam conta pe o sută de lire pe an. Dar lui Archie nu-i plăcea ideea de a se atinge de capitalul

meu. Trebuia să-şi găsească o slujbă şi chiar numaidecât, mai ales că aveam de plătit chiria, salariul lui Cuckoo, notele de plată săptămânale pentru hrană. Nu era deloc uşor să găseşti o slujbă. De fapt era şi mai greu decât imediat după război. Din fericire, amintirile mele din vremea aceea de criză s-au şters acum. Ştiu că a fost o vreme grea şi nefericită, pentru că Archie era nefericit, iar el făcea parte dintre acei oameni cărora nefericirea nu li se potrivea. O ştia şi el. Îmi aduc aminte că mă prevenise la începutul căsătoriei noastre: „Să ţii minte că dacă lucrurile nu merg bine, nu e pentru mine. Nu sunt bun nici la boală, nu-mi plac oamenii bolnavi şi nu pot suferi să văd oameni nefericiţi şi necăjiţi.”

Ni se oferise o şansă la care nu am vrut să renunţăm şi ne-am asumat riscurile cu bună ştiinţă. Tot ceea ce ne rămânea de făcut acum era să acceptăm că plăcerile se terminaseră şi că trebuia să plătim pentru ele îndurând privaţiuni şi necazuri. Mă simţeam foarte vinovată că nu-i puteam fi de nici un ajutor lui Archie. Vom face faţă acestei situaţii împreună, îmi spusesem eu. Trebuia să mă deprind cu gândul chiar de la început că Archie avea să fie nervos în fiecare zi, tăcut, morocănos, cufundat în melancolic. Dacă încercam să fiu veselă mi se spunea că nu-mi dau seama de gravitatea situaţiei. Dacă eram mohorâtă mi se atrăgea atenţia că nu servea la nimic sa fiu aşa. „Ştiai la ce să te aştepţi.” De fapt, nimic din ce făceam nu părea să fie bine. În cele din urmă Archie mi-a spus cu hotărâre:

— Uite ce, după părerea mea singurul lucru bun pe care ai putea să-l faci este să pleci.

— Unde să plec?

— Nu ştiu. Du-te la Punkie; va fi bucuroasă să te aibă pe tine şi pe Rosalind. Sau du-te acasă, la maică-ta.

— Dar Archie, vreau să fiu cu tine. Să împărţim necazurile amândoi. Nu pot face nimic?

Azi, aş fi spus, cred, ca trebuia să-mi caut o slujbă, dar era un lucru la care nimeni n-ar fi putut să se gândească în

1923. În timpul războiului fuseseră WAAF, WRAF şi WAAC sau tot felul de slujbe în fabricile de muniţii ori în spitale. Dar erau slujbe temporare. Nu existau slujbe pentru femei în birouri sau ministere. Magazinele aveau personalul complet. Am refuzat cu încăpăţânare să plec. Puteam cel puţin să gătesc şi să fac curăţenie. Nu aveam femeie de serviciu. Nu stăteam în calea lui Archie, ceea ce părea să fie singura atitudine de vreun folos pentru el.

Bătea toate birourile din City şi se întâlnea cu o mulţime de oameni care ar fi putut să-i dea vreo slujbă. În cele din urmă a obţinut una. Nu era o slujbă care să-i fi plăcut într-adevăr. Era uşor nesigur în privinţa firmei care l-a angajat. Era, zicea el, o firmă de escroci. Respectau de ochii lumii legile, dar nu poţi şti niciodată ce se întâmplă cu adevărat. „Lucrul cel mai important", a spus Archie, „este că trebuie să am grijă să nu-mi dea vreo responsabilitate". În orice caz avea o slujbă şi aducea nişte bani. Ba chiar unele experienţe pe care le făcea îl şi amuzau.

Am încercat să mă apuc de scris, căci mi-am dat seama că era singurul lucru pe care-l puteam face ca să mai aduc şi eu ceva bani în casă. Încă nu mă gândeam la scris ca la o profesiune. Nuvelele publicate în „The Sketch" m-au încurajat, aducându-mi imediat un venit. Dar poveştile, acelea fuseseră cumpărate, plătite şi banii de mult cheltuiţi. M-am apucat de scris o nouă carte.

Când am luat masa cu Belcher la el, la Mill House în Dorney, înainte de-a pleca în călătorie, mă îndemnase să scriu o carte poliţistă despre casa lui. „The Mistery of the Mill House (Misterul de la Mill House)", a spus el. „Un titlu pe cinste, nu găseşti?"

I-am spus da, cred că „Misterul de la Mill House" sau „Crima de la Mill House" ar fi un titlu foarte bun, aveam să reflectez. Când am pornit în călătoria noastră, adesea se referea la acest subiect.

— Dar, ia aminte, spunea el. Dacă scrii această carte, trebuie să fiu şi eu unul dintre personaje.

— Nu cred că aş putea, i-am răspuns eu. Nu sunt în stare să folosesc oameni reali, trebuie să-i imaginez.

— Prostii, a replicat Belcher. Nu are importanţă dacă nu mă prinzi întocmai. Întotdeauna am dorit să fiu într-un roman poliţist.

Din când în când mă întreba:

— Ai început să scrii cartea aceea. Sunt şi eu în ea?

La un moment dat, când eram exasperaţi de eL. I-am spus:

— Da, eşti victima.

— Ce, vrei să spui că cu sunt cel care e asasinat?

— Da, i-am răspuns cu oarecare plăcere.

— Nu vreau să fiu victima. Vreau mai bine să fiu ucigaşul. Nu vreau să fiu victima.

— De ce doreşti să fii ucigaşul?

— Pentru că ucigaşul este întotdeauna personajul cel mai interesant din carte. Aşa că trebuie să mă faci ucigaşul, Agatha. Înţelegi?

— Da, înţeleg. Vrei să fii ucigaşul, i-am răspuns, căutând să mă stăpânesc.

Până la urmă, într-un moment de, slăbiciune, i-am promis că va fi ucigaşul.

Schiţasem intriga cărţii pe când ne aflam în Africa de Sud. Mă hotărâsem să fie mai degrabă o carte senzaţională, o carte de aventuri, decât una poliţistă, aducând cât mai mult peisajul din Africa de Sud. Când am ajuns acolo domnea o atmosferă revoluţionară şi mi-am notat câteva întâmplări. Îmi imaginam eroina ca pe o tânără veselă, aventuroasă, o orfană, care pornise în căutare de întâmplări extraordinare. Am scris câteva capitole de încercare şi găseam foarte dificil să-mi conturez personajul bazat pe Belcher. Nu puteam scrie în mod obiectiv despre el şi nu izbuteam să-l fac să apară decât ca o fantoşă. Dintr-o dată, mi-a venit o idee. Cartea trebuia scrisă la persoana I, alternativ, de către eroină, Ann, şi de nemernicul Belcher.

— Nu cred că-i va place să fie nemernicul, i-am spus lui Archie.

— Dă-i un titlu, sugeră Archie. Aşa o să-i placă.

Aşa că l-am botezat Sir Eustache Pedler şi simţeam că dacă-l pun pe Sir Eustache Pedler să-şi scrie singur textul, personajul va deveni viu. Evident nu era Belcher, dar folosea expresiile lui şi povestea unele din întâmplările lui Belcher. Şi el era un emerit maestru al blufului, dar dincolo de aceasta se putea întrezări în el un personaj lipsit de scrupule şi neinteresant. Dar curând l-am uitat pe Beleher şi l-am lăsat pe Sir Eustache Pedler singur să mânuiască pana. Cred că este singura dată când am pus o persoană reală într-o carte şi mă tem că nu am reuşit. Belcher nu a prins viaţă, dar cineva numit Sir Eustace Pedler a prins. În curând am descoperit că era destul de amuzant să scrii cartea. Speram că Bodley Head o va accepta.

Handicapul meu principal în scrierea acestei cărţi era Cuckoo. Bineînţeles, nici ea, conform obiceiului doicilor de atunci, nu făcea nimic în casă, nu gătea, nu spăla. Ea era doica unui copil şi curăţa doar camera copilului, îi spăla lucruşoarele şi cam atât. Desigur nu se aştepta de la ea nimic altceva şi îmi aranjasem ziua destul de bine. Archie venea acasă numai seara, iar prânzul pentru Cuckoo şi Rosalind, era simplu şi uşor de preparat. Astfel dimineaţa şi după-masa aveam timp trei, patru ore de lucru. Cuckoo şi Rosalind erau atunci la plimbare în parc sau pe la unele cumpărături. Dar existau, bineînţeles, şi zile ploioase, când rămâneau acasă şi deşi se stabilise că „mama lucrează”, Cuckoo nu putea fi prea uşor abătută de la ale ei. Stătea lângă uşa camerei unde lucram, şi debita un monolog, adresat ostentativ Rosalindei.

— Şi acum, drăguţa mea mititică, nu trebuie să facem nici un zgomot, nu-i aşa, căci mămica lucrează. Nu trebuie să o deranjăm pe mămica, atunci când lucrează, nu? Deşi aş vrea să o întreb dacă să trimit la spălătorie rochiţa aceea a ta. Cred că ştii că eu n-aş putea s-o spăl prea bine. Ei bine, trebuie să ne amintim să o întrebăm la vremea ceaiului, nu-i aşa, mititica mea? Adică vreau să spun că nu trebuie sa

intrăm acum în cameră şi să o întrebăm, nu-i aşa că nu trebuie? Nu i-ar plăcea aşa ceva, crezi că i-ar plăcea? Aş vrea s-o mai întreb şi despre cărucior, ştii, s-a mai pierdut un şurub ieri. Ei, poate să încercăm să batem uşurel în uşă. Tu ce crezi drăguţa mea?

De obicei, Rosalind dădea un răspuns scurt care nu avea nici o legătură cu cele spuse de doică şi astfel eram din nou convinsă că ca nu o asculta niciodată pe Cuckoo, când vorbea.

— Blue Teddy o să ia masa acum, declara ea.

Rosalind primise păpuşi, o casă de păpuşi şi diferite alte jucării, dar cel mai mult îi plăceau animalele. Avea un ursuleţ din mătase, Blue Teddy şi un altul căruia îi spunea Red Teddy şi acestora li s-a adăugat mai târziu unul mai mare, mov spălăcit, numit Ursul Edward. Dintre aceştia trei, Rosalind îi iubea cu cea mai mare pasiune pe Blue Teddy. Era un ursuleţ făcut din jerseu de mătase, flexibil, cu ochi negri prinşi pe chipul lui plat. O întovărăşea pretutindeni şi trebuia să-i spun poveşti despre el în fiecare seară. Poveştile erau atât despre Blue Teddy cât şi despre Red Teddy. Blue Teddy era bun, iar Red Teddy foarte rău. Red Teddy făcea tot felul de năzdrăvănii. Punea, de exemplu, clei pe scaunul profesoarei, ca atunci când se aşeza să nu se mai poată ridica; într-o zi a pus o broască în buzunarul profesoarei şi când a dat peste ea a ţipat şi a cuprins-o o criză de isteric. Aceste poveşti erau foarte bine primite şi adesea trebuia să le repet. Blue Teddy era pedant, era primul în clasa lui şi nu făcea niciodată nici o poznă. În fiecare zi, când băieţii plecau la şcoală, Red Teddy îi promitea mamei că avea să fie bun în acea zi şi cuminte. La întoarcerea lor, mama îi întreba:

— Ai fost un băieţel cuminte, Blue Teddy?

— Da, mama, foarte cuminte.

— Bine, băieţelul meu drag. Dar tu, ai fost cuminte.

— Red Teddy?

— Nu, mămico, am fost foarte obraznic.

Într-o zi, Red Teddy s-a bătut cu nişte băieţi răi şi a venit acasă cu un ochi vânăt. I s-a pus o bucată de muşchi pe ochi şi a fost trimis la culcare. Mai târziu, Red Teddy şi-a înrăutăţit şi mai mult reputaţia, mâncând bucata de muşchi care îi fusese pusă pe ochi. Era foarte plăcut să-i povesteşti Rosalindei; chicotea, râdea şi agrea toate amănuntele.

— Da, micuţa mea dragă, spunea Cuckoo mai departe, nedând nici un semn că ar vrea s-o ajute pe Rosalind să-i servească masa lui Blue Teddy. Înainte de a pleca poate că ar fi bine să o întrebăm totuşi pe mămica, dacă nu o deranjăm, pentru că, vezi, aş vrea să ştiu ce fac în privinţa căruciorului.

În asemenea momente, înnebunită, mă sculam de la masa de lucru, toate ideile despre Ann în pericol de moarte în pădurile din Rhodesia zburându-mi din cap şi deschideam uşa izbind-o de perete…

— Ce este, ce vrei?

— O, îmi pare atât de rău, doamnă, îmi parc foarte rău. N-am vrut să vă deranjez.

— Ei, bine, m-ai deranjat. Ce este?

— O, dar nu am bătut la uşă, n-am făcut nimic.

— Ai vorbit în fata uşii, i-am spus, şi aud fiecare cuvânt pe care-l rosteşti. Ce s-a întâmplat cu căruciorul?

— Ei, bine, doamnă, cred că ar trebui într-adevăr să cumpărăm un cărucior nou. Ştiţi, îmi este chiar ruşine să mă duc în parc şi să văd toate cărucioarele frumoase pe care le au celelalte fetiţe. O, ştiţi, cred că şi domnişoara Rosalind trebuie să aibă unul bun ca toată lumea.

Între mine şi doică era o luptă continuă cu privire la căruciorul Rosalindei. I-l cumpărasem de ocazie. Era un cărucior foarte bun, rezistent, confortabil; nu se putea spune că ar fi fost elegant. Exista o modă şi la cărucioare; am aflat mai apoi că în fiecare an sau la doi ani, fabricanţii scot alte modele, având o linie diferită, cum se întâmplă cu automobilele în zilele noastre, Jessie Swannell nu s-a plâns, dar Jessie venea din Nigeria şi este foarte posibil ca acolo

oamenii să nu dorească aşa de mult să aibă cărucioare ca vecinii lor.

Mi-am dat seama atunci că, într-adevăr, Cuckoo era o membră a acelei confrerii de bone care se întâlnesc în Kensington Gardens cu copiii pe care-i aveau în grijă, se instalau pe bănci şi începeau să-şi compare condiţiile lor şi inteligenţa şi frumuseţea copiilor pe care-i aduceau. Bebe-ul trebuia să fie bine îmbrăcat, după ultima modă pentru copii, în acel moment, căci, de nu, doica se făcea de ruşine. Asta era în perfectă ordine, îmbrăcămintea Rosalindei era acceptată ca fiind adecvată. Salopetele şi rochiţele pe care i le-am făcut în Canada erau ultimul strigăt în materie de modă pentru copii. Cocoşii, găinile şi ghivecele cu flori pe fond întunecat umpleau lumea de admiraţie şi invidie. Dar când era vorba de cărucioare, cel al bietei Cuckoo era în mod regretabil sub standardul respectiv. Şi întotdeauna nu pierdea ocazia să-mi spună când venea cineva cu un cărucior nou. „Oricare doică ar fi mândră de un asemenea cărucior.” Totuşi eram de neînduplecat. Stăteam foarte prost cu banii şi nu aveam de gând să cumpăr un cărucior fantezist pe care să dau mulţi bani numai pentru a satisface vanitatea lui Cuckoo.

— Nici nu cred că acest cărucior e rezistent, spunea Cuckoo, făcând o ultimă încercare. Întotdeauna cad şuruburi.

— Se întâmplă pentru că nu le înşurubezi înainte de a pleca. În orice caz nu am de gând să cumpăr un cărucior nou.

Şi am intrat înapoi în camera mea, trântind uşa.

— Vai de mine şi de mine, a zis Cuckoo. Mămica nu pare deloc mulţumită, nu-i aşa? Ei bine, biata mea mititică, cred că n-o să avem un cărucior nou, nu-i aşa?

— Blue Teddy vrea să mănânce, vino Nanny.

IV

În cele din urmă, cu chiu cu vai, „Misterul de la Mill House” s-a terminat, cu toate dificultăţile create de

discursurile nelipsite ale lui Cuckoo din faţa uşii. Biata Cuckoo! Curând după aceea a fost internată într-un spital, unde i s-a făcut o operaţie de cancer la sân. Era cu mult mai în vârstă decât spusese ea şi nu se mai punea chestiunea să se întoarcă să lucreze ca bonă. Cred că s-a dus să locuiască cu o soră a ei.

Am hotărât ca următoarea bonă să nu mai fie aleasă de la biroul doamnei Boucher, sau de la vreo altă agenţie de această categorie. Ceea ce-mi trebuia mie era un ajutor şi aşa am şi dat anunţul.

Din momentul în care a intrat Site în familia noastră se părea că norocul şi-a întors faţa spre noi. Am stat de vorbă cu Site în Devonshire. Era o fată înaltă, robustă, cu un piept mare, cu şolduri late, o faţă împurpurată şi un păr închis. Avea o voce de contraalto, adâncă, cu un accent distins, încât ţi se părea ea interpretează un rol pe scenă. Ajutase câţiva ani la creşterea copiilor lucrând în două sau trei instituţii diferite şi dovedea competenţă în materie după felul cum vorbea. Părea că are o fire bună, blândă şi plină de entuziasm. A cerut o leafă mică şi era cu totul dispusă să facă orice, să se ducă oriunde, aşa cum se spune în anunţuri. Site s-a întors cu noi la Londra şi a fost o mângâiere pentru viaţa mea.

Numele ei atunci nu era nicidecum Site, ci se numea domnişoara White, dar după câteva luni la noi domnişoara White a devenit în pronunţarea rapidă a Rosalindei „Swite”. Câtva timp i-am spus „Swite”, dar mai apoi Rosalind a găsit o altă pronunţie şi mai comodă, şi de atunci i-a rămas numele Site. Rosalind ţinea la ea foarte mult şi Site la Rosalind. Îi plăceau copiii mici, dar ştia să-i ţină la respect. Nu suporta nici o nepoliteţe sau neascultare.

Rosalind îşi pierduse acum rolul de controlor şi îndrumător aşa cum era pe vremea lui Cuckoo. Şi-a transferat asupra mea această autoritate, luându-mă în grija ei binevoitoare, găsindu-mi lucrurile pe care le pierdeam, arătându-mi când uitam să pun un timbru pe o

scrisoare. Când împlinise cinci ani era mult mai eficientă decât mine şi eu eram perfect conştientă de asta. Dar, pe de altă parte, nu avea deloc imaginaţie. Dacă ne jucam amândouă un joc în care erau două fiinţe, de exemplu, un bărbat ducând câinele la plimbare (bineînţeles că eu eram câinele şi ea bărbatul), venea un moment când câinele trebuia pus în lesă.

— Dar nu avem o lesă, spunea Rosalind, trebuie să schimbăm partea asta.

— Poţi să-ţi închipui că ai o lesă, sugeram eu.

— Cum să-mi închipui că am o lesă în mână, dacă nu am nimic?

— Ei, bine, ia cordonul meu şi închipuie-ţi că e lesa.

— Dar ăsta nu e lesă de câine, e cordon!

Pentru ea lucrurile trebuiau să existe cu adevărat, să fie reale. Niciodată în copilărie nu a citit basme, spre deosebire de mine. „Dar nu sunt adevărate”, protesta ca. „Nu se întâmplă cu adevărat, oamenii ăştia nu există. Povesteşte-mi mai bine despre Red Teddy la picnic.” Curios însă, când avea paisprezece ani adora basmele şi citea cărţile do basme, reluându-le mereu şi mereu.

Site s-a integrat în gospodăria noastră extrem de bine. Cât arăta ea de competentă şi plină de demnitate la început, s-a dovedit că de fapt nu ştia să gătească mai bine decât mine, întotdeauna m-a ajutat doar. În felul nostru de viaţă trebuia să fim una ajutorul celeilalte. Deşi fiecare aveam mâncărurile noastre pe care le preparam bine – eu făceam sufleu de brânză, sos bearnaise şi o prăjitură după o reţetă veche englezească, cu frişcă şi vin, Site era meşteră la tarte cu gem şi la marinat heringi – niciuna din noi nu eram apte să pregătim ceea ce s-ar chema o masă bine echilibrată. A face o friptură cu varză de Bruxelles, cartofi, morcovi şi apoi un pudding era foarte complicat, căci mai ales nu ştiam cât timp le trebuiau la toate acestea ca să fiarbă. Varza de Bruxelles devenea un fel de pastă buretoasă, pe când

morcovii rămâneau încă tari. Am învăţat asemenea lucruri doar pe măsură ce trecea timpul.

Ne împărţeam treburile între noi. Într-o dimineaţă aveam eu grijă de Rosalind şi plecam în parc cu căruciorul nostru lipsit de eleganţă, dar practic, în timp ce Site prepara prânzul şi făcea paturile, în dimineaţa următoare, rămâneam eu acasă şi mă ocupam eu de menaj, iar Site pleca în parc. Prima activitate am găsit-o mai obositoare decât pe cea de a doua. Aveai mult de mers până la parc, iar când ajungeai acolo nu puteai fi liniştit o clipă, să stai cu gândurile tale. Trebuia sau să te joci cu Rosalind sau să vorbeşti cu ea ori să ai grijă să se joace cum trebuie cu vreun copil sau să nu-i ia cineva bereta să i-o trântească. În timpul treburilor casnice puteam să fiu total relaxată. Robert Graves mi-a spus cândva că spălatul vaselor era unul din cele mai bune ajutoare pentru activitatea creatoare. Cred că are dreptate. Treburile casnice sunt monotone – îţi oferă o activitate suficientă din punct de vedere fizic, lăsându-ţi mintea liberă, pentru a-ţi ţese gândurile născocirile proprii. Asta nu se aplică evident la gătit. A pregăti o mâncare implică întreaga capacitate creatoare atenţia completă.

Site a reprezentat o uşurare binevenită după Cuckoo. Ea şi cu Rosalind îşi găseau ocupaţii, fie că stăteau în camera Rosalindei, ori că se duceau jos în spaţiul verde sau plecau după târguieli. Nu auzeam nici cel mai mic zgomot.

Mi s-a luat o greutate de pe suflet când am isprăvit de scris „Misterul de la Mill House”. Nu a fost o carte uşor de scris şi mi s-a părut destul de inegală când am terminat-o. Dar asta era. Cei de la Bodley Head au ezitat şi s-au cam codit. Nu era, au subliniat ei, o adevărată carte poliţistă, cum fusese „Crima de pe terenul de golf”. Totuşi au acceptat-o cu bunăvoinţă.

Cam pe atunci am observat o uşoară schimbare în atitudinea lor. Deşi eram o prostănacă neştiutoare, când am prezentat prima carte pentru publicat, am învăţat atunci

câteva lucruri. De fapt nu eram chiar aşa de proastă cum păream probabil pentru mulţi. Aflasem multe taine despre scris şi publicat. Ştiam că există o Societate a Scriitorilor şi citisem revista lor. Am înţeles că trebuia să fii extrem de atent când semnezi un contract cu o editură şi, în special, cu anumite edituri. Aflasem despre numeroasele mijloace prin care editorii profitau în mod neloial de autori. Acum, când ştiam toate astea, mi-am făcut şi eu unele planuri.

Cu puţin înainte de a termina „Misterul de la Mill House”, editura Bodley Hcad mi-a prezentat unele propuneri. Au sugerat că ar putea să renunţe la vechiul contract şi să semnez un altul, tot pentru cinci cărţi. Condiţiile noului contract aveau să fie mult mai favorabile. Le-am mulţumit politicos şi le-am spus că mă voi gândi, dar mai apoi am refuzat, fără a le arăta vreun motiv. Consideram că nu trataseră în mod loial o tânără autoare. Profitaseră de ignoranţa şi de nerăbdarea ei de a publica o carte. Nu mă gândeam să mă cert cu ei pentru că mă dovedisem o proastă. Oricine este prost dacă nu ştie măcar câte ceva despre remunerarea muncii lui. Pe de altă parte, cu toată înţelepciunea pe care o dobândisem acum, cum aş fi putut renunţa la posibilitatea de a publica „Misterioasa afacere de la Styles”? N-aş fi putut. Aş fi publicat-o în condiţiile pe care le sugeraseră ei, dar nu aş fi fost de acord să semnez un contract pe timp îndelungat pentru atât de multe cărţi. Dacă te-ai încrezut în oameni şi mai apoi ai fost dezamăgit nu mai poţi avea încredere în ei. Asta ţi-o dictează bunul simţ. Doream să-mi îndeplinesc obligaţiile stabilite de contractul încheiat, dar după aceea aveam desigur să caut un alt editor. M-am gândit de asemenea că îmi trebuia şi un agent literar.

Cam pe atunci am fost solicitată de Oficiul de impozite pe venituri să le dau amănunte privind câştigurile din activitatea mea literară. Am fost surprinsă. Nu am considerat niciodată câştigurile mele din literatură ca venituri. Tot venitul pe care-l aveam era o sută de lire pe an

provenite din suma de două mii de lire investite în împrumutul de război. Au spus că despre asta ştiau, dar acum îi interesau câştigurile realizate din publicarea cărţilor mele. Le-am explicat că acestea nu erau venituri regulate anuale – s-a întâmplat să scriu trei cărţi, după cum mai scrisesem nuvele sau poezii înainte. Nu eram o scriitoare. Probabil că nu aveam să scriu toată viaţa mea. Cred că am spus, amintindu-mi de o expresie auzită pe undeva, că acest fel de activitate reprezenta un „câştig ocazional”. Mi-au spus că acum eram într-adevăr o scriitoare confirmată, chiar dacă nu am realizat încă prea mult din scrisul meu. Doreau amănunte. Din nefericire nu le puteam furniza – nu păstrasem nimic din extrasele privind drepturile de autor pe care le primisem (dacă mi-au trimis vreodată, ceea ce nu-mi puteam aminti). Am primit ocazional câte un cec pe care l-am încasat şi cheltuit imediat. Am descurcat lucrurile cât am putut mai bine. Cei de la Veniturile interne păreau în general amuzaţi, dar mi-au sugerat ca pe viitor să ţin socotelile mai cu atenţie. Atunci am hotărât că trebuia să am un agent literar.

Cum nu mă pricepeam la agenţi literari, m-am gândit că ar fi mai bine să mă întorc la recomandarea originală a lui Eden Phillpotts – Hughes Massie. Aşa că m-am dus acolo. Nu mai era Hughes Massie. Se pare că murise, am fost primită de un tânăr, care se bâlbâia uşor, Edmund Cork. Nu era un tip de care să te sperii ca de Hughes Massie şi, de fapt, am putut vorbi cu el cu foarte multă uşurinţă. Părea îngrozit de ignoranţa mea şi era dornic să-mi călăuzească paşii pe viitor. Mi-a vorbit pe larg despre suma exactă a comisionului său, despre posibilitatea drepturilor pentru publicaţii în foileton, despre publicarea în America şi drepturile pentru dramatizări şi o mulţime de alte lucruri fanteziste (sau aşa mi se păreau atunci). A fost o discuţie impresionantă. M-am dat pe mâna lui fără nici o rezervă şi i-am părăsit biroul răsuflând uşurată. Mă simţeam ca şi cum o greutate imensă îmi fusese luată de pe umeri.

Acesta a fost începutul unei prietenii care avea să dureze peste patruzeci de ani.

Apoi s-a întâmplat un lucru aproape de necrezut. „The Evening News” mi-a oferit cinci sute de lire pentru publicarea „Misterului de la Mill House” în foileton. De fapt îi schimbasem titlul, numindu-l „Omul în costum maro”, pentru că titlul celălalt semăna prea mult cu „Crimă pe terenul de golf”. „The Evening News” mi-a propus să schimb din nou titlul – intenţionau să-i spună „Anna cea cutezătoare”. Un titlu atât de prost cum nici nu am mai auzit. Dar n-am scos nici un cuvânt, căci erau dispuşi să-mi plătească cinci sute de lire şi, dacă aş fi putut încerca anumite sentimente în privinţa titlului unei cărţi, nimeni nu avea să-şi bată capul cu titlul unui foileton dintr-un ziar. Mi se părea că picase peste mine norocul cel mai de necrezut. Nici nu-mi venea să cred şi nici lui Archie şi Punkie nu le venea să creadă. Mama, bineînţeles, nu a fost deloc surprinsă, oricare din fiicele ei putea câştiga cu uşurinţă cinci sute de lire pentru un foileton publicat în „The Evening News”; i se părea foarte normal.

Întotdeauna se zice că aşa se întâmplă în viaţă: toate lucrurile rele şi toate bune vin deodată. Eu dădusem lovitura cu „The Evening News”, acum era rândul lui Archie. A primit o scrisoare de la un prieten din Australia, Clive Baillieu, care îi sugerase de mult să intre la firma lui. Archie s-a dus să-l vadă şi i s-a oferit postul după care tânjea de atâţia ani. S-a eliberat imediat şi s-a dus la Clive Baillieu. S-a simţit dintr-o dată cu totul fericit. Acum era angajat de o întreprindere serioasă şi interesantă, unde nu existau afaceri necinstite; era o adevărată, intrare în lumea finanţelor. Eram în al nouălea cer.

Imediat am început să stărui pentru realizarea unui proiect pe care-l nutream de atâta timp şi pe care Archie îl privise până acum cu indiferenţă. Trebuia să găsim o căsuţă la tară, de unde Archie să poată veni repede în fiecare zi în City, iar Rosalind să stea afară, la iarbă verde, în loc să fie

cărată până în parc cu căruciorul sau constrânsă să se joace pe bucăţica de peluză dintre blocuri. Dacă puteam găsi o căsuţă ieftină urma să ne mutăm.

Dacă Archie a fost de acord cu planul meu s-a datorat mai ales faptului că acum îl preocupa din ce în ce mai mult golful. Fusese ales de curând membru al clubului de golf Sunningdale. Sfârşiturile noastre de săptămână, când plecam cu trenul şi făceam apoi lungi plimbări pe jos, nu mai erau interesante. El nu se gândea la nimic altceva decât la golf. Juca cu diferiţi prieteni la Sunningdale, iar terenurile mai puţin importante le privea cu dispreţ. Nu putea să aibă nici o plăcere jucând cu o ageamie ca mine, aşa că încetul cu încetul am devenit o figură cunoscută de văduvă din pricina golfului.

— Pot foarte bine să stau la ţară, a declarat Archie. Cred că-mi va place chiar şi desigur va fi splendid pentru Rosalind. Îi place la ţară şi ştiu că şi ţie îţi place. Şi în acest caz nu este de fapt decât un singur loc unde ne-am putea stabili: Sunningdale.

— Sunningdale, am repetat eu cu oarecare consternare, căci nu era deloc un loc la ţară, cum mă gândeam eu. Dar eşti sigur că nu e foarte scump acolo? Ce zici? Acolo locuiesc numai oameni bogaţi.

— Cred că vom putea găsi ceva, a spus Archie plin de optimism.

O zi sau două mai târziu, m-a întrebat cum aveam de gând să-mi cheltuiesc cele cinci sute de lire de la „The Evening News”.

— Sunt o mulţime de bani, am spus, presupun că…

Recunosc că am vorbit cu oarecare resentiment, fără convingere.

— Presupun că ar trebui să-i economisim pentru zile negre.

— O, nu cred că trebuie să ne îngrijorăm prea mult pentru asta acum. Am perspective foarte bune la Baillieu şi tu, după câte se pare, o duci bine cu scrisul.

— Da, am spus, poate că aş putea să cheltuiesc… sau să cheltuiesc o parte. Îmi treceau prin cap gânduri nedesluşite: să-mi fac o rochie nouă de seară, poate să-mi cumpăr nişte pantofi de seară aurii sau argintii, ceva destul de ambiţios, ca într-un basm pentru Rosalind.

Şi în timp ce mă lăsam dusă de asemenea gânduri, am auzit vocea lui Archie:

— De ce nu cumperi un automobil? m-a întrebat el.

— Să cumpăr un automobil?! l-am privit cu mirare.

Ultimul lucru la care mă gândeam eu era un automobil. Nimeni dintre prietenii noştri nu avea automobil. Eram încă pătrunsă de ideea că automobilele erau pentru bogaţi. Treceau pe lângă tine în grabă, cu viteze de zeci de kilometri pe oră, cu persoane care aveau pălăriile legate cu voaluri, alergând spre locuri imposibile.

— Un automobil? am repetat arătând încă şi mai mult ca o nătângă.

— De ce nu?

De ce nu, într-adevăr. Era posibil. Eu, Agatha, puteam să am un automobil al meu. Trebuie să mărturisesc, acum, aici, că unul din cele două lucruri care m-au emoţionat cel mai mult în viaţa mea a fost în primul rând automobilul meu, un Morris Cowley.

Al doilea a fost masa luată cu regina la Buckingham Palace, cam vreo patruzeci de ani mai târziu.

Vedeţi, amândouă aceste întâmplări au în ele ceva de basm. Erau lucruri la care nu mă puteam gândi că mi s-ar întâmpla vreodată: să am un automobil al meu şi să iau masa cu regina Angliei!

Pussycat, Pussycat, where have you been?

I’ve been to London to visit the Queen.

Pisicuţă, pisicuţă unde ai fost?

Am fost la Londra, în vizită la Regină.

Era aproape tot atât de bine ca şi cum m-aş fi născut Lady Agatha.

Pussycat, Pussycat, what did you there?

I frightened a little mouse under her chair.

Pisicuţă, pisicuţă, ce-ai făcut acolo?

Am speriat un şoricel alb de sub scaunul ei.

Nu am avut posibilitatea să sperii vreun şoarece sub scaunul reginei Elizabeth a II-a, dar m-am bucurat enorm de seara aceea.

Regina era atât de micuţă şi de zveltă în rochia ei simplă din catifea roşu-închis, cu o singură bijuterie frumoasă, şi era atât de amabilă şi vorbea atât de simplu… Îmi amintesc că ne-a povestit cum, într-o seară, se aflau într-un salonaş şi în mijlocul reuniunii o grămadă enormă de funingine a căzut pe coş şi au trebuit să iasă repede din cameră. Te bucură când afli că asemenea dezastre domestice se pot întâmpla şi în cercurile cele mai înalte.

PARTEA A VII-A

Ţara mulţumirii pierdute

I

În timp ce ne căutam o casă la ţară, am primit ştiri proaste de la fratele meu Monty, din Africa. El nu mai jucase un rol important în viaţa noastră încă de dinainte de război, când i-a venit ideea să facă transporturi de mărfuri pe lacul Victoria. I-a trimis lui Madge diferite scrisori de pe la cei de acolo în care îşi manifestau entuziasmul pentru această idee. Şi o întreba dacă ea ar fi dispusă să investească un mic capital. Sora mea a crezut că Monty ar putea reuşi într-o asemenea acţiune. Socotea că orice era în legătură cu ambarcaţiile i se potrivea. I-a plătit astfel călătoria în Anglia. Planul era să construiască o mică ambarcaţiune în Essex. Este drept că acest fel de activitate avea mari perspective pe atunci. La vremea aceea nu existau asemenea mici cargoboturi pe lac. Punctul nevralgic al planului era faptul că Monty urma să fie el căpitanul şi nimeni nu avea nici o încredere că ambarcaţiunea va circula conform programului sau că serviciul va funcţiona în mod sigur.

— E o idee splendidă. S-ar putea face afaceri grozave. Mă tem însă că dragul nostru Miller s-ar putea ca într-o bună zi să nu aibă chef să se scoale. Sau poate să nu-i placă mutra cuiva. De asta mă tem; fiindcă el nu-i omul care să se comporte ca toată, lumea.

Dar sora mea, care era de un optimism nepieritor, a fost de acord să investească cea mai mare parte a capitalului ei pentru construcţia ambarcaţiunii.

— James îmi dă o alocaţie bună şi pot folosi o parte din aceasta pentru Ashfield, aşa că nu-mi va lipsi venitul.

Cumnatul meu era foarte furios. El şi cu Monty nu se puteau suferi. Era sigur că Madge avea să-şi piardă banii.

Urmăreau construcţia bărcii. Madge s-a dus de mai multe ori la Essex. Totul părea că merge foarte bine.

Singurul lucru care o îngrijora pe Madge era faptul că Monty venea mereu la Londra, stătea la un hotel scump, pe Jermyn Street, cumpăra mari cantităţi de articole de lux: pijamale de mătase, două uniforme de căpitan, special lucrate, ba i-a făcut şi ei cadou o brăţară cu safire, o poşetă de seară brodată de mână şi alte daruri încântătoare şi scumpe.

— Dar Monty, banii sunt pentru barcă, nu ca să-mi faci mie cadouri!

— Vreau să ai un cadou drăguţ. Tu nu-ţi cumperi niciodată nimic pentru tine.

— Dar acolo, pe fereastră ce este?

— Acela? E un trandafir pitic japonez.

— Bine, dar sunt foarte scumpi trandafirii ăştia, nu-i aşa?

— A costat şaptezeci şi cinci de lire. Întotdeauna mi-am dorit unul; ia te uită ce formă minunată are. E foarte frumos, nu’?

— O, Monty aş fi preferat să nu-l cumperi.

— Îmi pare rău că de când eşti cu James ai ajuns să uiţi să te mai bucuri de ceva.

Când l-a vizitat din nou floarea dispăruse.

— L-ai dus înapoi la florărie? l-a întrebat ea plină de speranţe.

— Să-l duc înapoi?! a întrebat-o Monty oripilat. Fireşte că nu. De fapt i l-am dăruit recepţionistei de aici. O fată extraordinar de drăguţă, l-a admirat atât de mult şi era îngrijorată din cauza mamei.

Madge nu a mai putut spune nimic.

— Hai să luăm dejunul în oraş, i-a propus Monty.

— Foarte bine, dar mergem la Lyons63.

Au ieşit din hotel, Monty i-a cerut portarului să cheme un taxi. Acesta a făcut semn unuia care tocmai trecea, Monty i-a dat o jumătate de coroană portarului şi i-a spus şoferului să meargă la Berkeley. Madge a izbucnit în plâns.

— Adevărul este, mi-a spus Monty, că James fiind oribil de meschin, biata Madge şi-a schimbat cu totul felul de a fi. Pare că nu se gândeşte la nimic altceva decât cum să economisească banii.

— Nu ar fi mai bine ca şi tu sa începi să te gândeşti cum să-i economiseşti? Ce faci dacă se termină banii mai înainte ca ambarcaţiunea să fie gata?

Monty a zâmbit maliţios.

— N-are importanţă, nenea James va trebui sa scoată banii.

Monty a stat cu ei cinci zile foarte neplăcute şi a băut cantităţi enorme de whisky. Madge s-a dus pe furiş în oraş şi a cumpărat mai mult sticle pe care le-a pus în camera lui, ceea ce l-a amuzat pe Monty foarte mult.

Monty o plăcea pe Nan Watts şi a dus-o la mai multe teatre şi restaurante scumpe.

— Barca asta nu o să ajungă niciodată în Uganda, spunea Madge în disperare.

S-ar fi putut să ajungă. Nu a fost decât vina lui că s-a întâmplat aşa. El ţinea la Batenga – cum îi spunea – şi dorea să fie mai mult decât un simplu cargobot. A comandat tot felul de accesorii din abanos şi ivoriu şi o cabină lambrisată cu lemn de teck, pentru el, personal, şi porţelanuri special

făcute, maro, rezistente la foc, cu inscripţia Batenga. Toate acestea au întârziat livrarea.

Apoi a izbucnit războiul. Batenga nu mai avea cum să ajungă în Africa. A trebuit să fie vândută guvernului la un preţ foarte mic. Monty s-a întors în armată.

Astfel s-a terminat saga ambarcaţiei Batenga. Mai am şi acum două din ceştile de cafea.

Acum sosise o scrisoare de la un doctor. Monty fusese, aşa cum ştiam, rănit la un braţ în război. Se pare că, în timpul tratamentului, în spital, rana s-a infectat, din cauza neatenţiei unui sanitar băştinaş. Infecţia a persistat şi a revenit după ce a fost demobilizat. Şi-a continuat viaţa făcând pe vânătorul, dar în cele din urmă a fost dus într-un spital francez condus de călugăriţe, fiind grav bolnav.

La început nu a vrut să se comunice nimic rudelor lui, dar când a ajuns să fie un muribund – şase luni erau maximum de timp care i s-a mai dat de trăit – şi-a exprimat dorinţa lui cea mai mare: să moară acasă. Clima din Anglia s-ar fi putut să-i prelungească puţin viaţa. S-au făcut cele necesare pentru ca Monty să fie transportat de la Mombassa acasă, pe mare. Mama începuse pregătirile la Ashfield. Era transportată de fericire, avea să-l îngrijească cu devotament pe fiul ei iubit. Începuse să-şi imagineze o legătură minunată între mamă şi fiu, ceea ce, îmi dădeam seama, era de neînchipuit. Mama şi cu Monty nu s-au înţeles niciodată prea bine, deşi erau foarte asemănători în multe privinţe. Amândoi erau voluntari, iar Monty era unul dintre cei mai dificili oameni din câţi ştiam. Nu se putea trăi cu el.

— Va fi cu totul altfel acum, spunea mama. Uiţi cât e de bolnav, bietul băiat.

Mă gândeam că Monty bolnav va fi tot atât de dificil ca şi Monty sănătos. Firile oamenilor nu se schimbă. Speram totuşi că totul va merge bine.

Mama a avut destulă bătaie de cap să le convingă pe cele două femei de serviciu să se împace cu ideea de-a sta în

casă cu servitorul african al lui Monty.

— Nu, doamnă, nu cred că am putea să dormim sub acelaşi acoperiş cu un om negru. Sora mea şi cu mine nu am fost deprinse cu aşa ceva.

Mama a trecut la acţiune. Nu era ea persoana căreia puteai să-i rezişti. Le-a convins să rămână. Momeala pe care a folosito până la urmă a fost posibilitatea ca ele să convertească africanul de la mahomedanism la creştinism. Erau femei foarte credincioase.

— Am putea să-i citim Biblia, spuseseră ele luminându-li-se faţa.

Între timp mama a pregătit un apartament de trei camere şi baie separat.

Archie, foarte drăguţ, s-a oferit să se ducă să-l primească pe Monty la Tilbury, unde acosta nava lui. Îi închiriase de asemenea un mic apartament în Bayswater, pentru el şi servitor.

În timp ce Archie pleca spre Tilbury, l-am strigat.

— Nu-l lăsa pe Monty să te convingă să-l duci la Ritz.

— Ce ai spus?

— Am spus că să nu-l laşi să te convingă să-l duci la Ritz.

— Înţeleg: apartamentul este gata şi proprietăreasa ii aşteaptă şi s-au cumpărat o mulţime de provizii. Bine, e în regulă atunci.

— Sper, dar s-ar putea să prefere Ritz-ul!

— Nu te îngrijora, o să-l cazez înainte de prânz.

Orele treceau. La 6,30 Archie s-a întors. Era extenuat.

— E în ordine, l-am instalat. N-a fost uşor să-l dau jos de pe vas. Nu-şi strânsese lucrurile, tot spunea că avem timp destul. De ce să ne grăbim? Toată lumea debarcase, iar el stătea pe loc, nu părea că s-ar sinchisi. Africanul îi este de mare ajutor. El a reuşit până în cele din urmă să-l urnească. De fapt nu l-am dus la apartamentul din Powell Square. Părea total hotărât să meargă la un hotel în Jermyn Street. Mi-a spus că astfel nu va mai deranja pe nimeni.

— Deci acolo se află.

— Ei bine, da.

M-am uitat la el.

— Într-un fel a judecat lucrurile foarte raţional.

— Asta-i forţa lui Monty, i-am spus eu.

Monty a fost dus la un medic specialist în boli tropicale căruia îi fusese recomandat. Specialistul i-a dat mamei toate indicaţiile. Exista o şansă de restabilire parţială: aer bun, băi calde în mod continuu, o viaţă liniştită. Ceea ce avea să fie mai dificil era faptul că fiind considerat aproape un muribund fusese atât de tare drogat, încât avea să-i fie greu să se lecuiască.

După o zi sau două l-am instalat pe Monty cu Shebani în apartamentul din Powell Square, unde se simţea bine, deşi Shebani a produs o adevărată zăpăceală în cartier, intrând într-o tutungerie din vecinătate şi înşfăcând un pachet cu cincizeci de ţigări.

A spus:

— Pentru stăpânul meu, apoi a dispărut.

Sistemul de credit din Kenya nu era apreciat în Bayswater.

După terminarea tratamentului Monty a venit cu Shebani la Ashfield – şi conceptul „mamă-şi-fiu terminându-şi zilele în pace” a fost experimentat. Aproape că a dat-o gata pe mama. Monty avea felul lui de viaţă din Africa. Mesele nu erau luate la anumite ore, ci când îi era foame; chiar dacă era patru dimineaţa, cerea de mâncare. Aceasta era una din orele lui favorite. Suna, chema servitorii şi comanda cotlete şi muşchiuri.

— Nu înţeleg ce vrei să spui, mamă, când vorbeşti despre „a avea consideraţie pentru servitori”. Îi plăteşti să-ţi gătească, nu-i aşa?

— Da, dar nu în mijlocul nopţii.

— Nu era decât cu o oră înainte de răsăritul soarelui. Este începutul potrivit al dimineţii.

De fapt, Shebani a reuşit să pună lucrurile pe roate. Femeile de serviciu îl adorau, îi citeau din Biblie, iar el asculta cu cel mai mare interes. Le povestea întâmplări din

Uganda şi despre curajul stăpânului lui de a vâna elefanţi; îl dojenea cu blândeţe pe Monty pentru felul cum se comporta cu maică-sa.

— Este mama dumneavoastră, Bwana. Trebuie să vorbiţi cu respect.

După un an, Shebani a trebuit să se întoarcă în Africa la familia sa şi lucrurile au devenit mai dificile. Nici un alt bărbat angajat în locul lui nu se putea înţelege nici cu Monty, nici cu mama. Madge şi cu mine ne-am dus acolo, pe rând, ca să încercăm să potolim lucrurile.

Sănătatea lui Monty se îmbunătăţea şi ca urmare el era şi mai greu de ţinut în frâu. Se plictisea şi se distra trăgând cu revolverul pe fereastră. Furnizorii şi unii din prietenii mamei s-au plâns. Monty nu ţinea seama. „A, era vreo prostănacă de fată bătrână care mergea de-a lungul drumului legănându-se. N-am putut să rezist şi am tras la stânga şi la dreapta ei câte un foc, două. Pe cinstea mea, s-o fi văzut-o cum mai fugea!” Într-o zi a tras mai multe focuri în jurul lui Madge şi ea a rămas îngrozită. „Nu înţeleg de ce s-a speriat atâta?! N-aş fi rănit-o. Ce? Crede că eu nu ştiu să ochesc cum trebuie?”

Cineva a făcut o plângere şi am fost vizitaţi de poliţie. Monty a arătat permisul său de portarmă şi a vorbit foarte convingător despre viaţa lui de vânător în Kenya şi de dorinţa lui de a nu-şi pierde îndemânarea. Cine ştie ce nătângă de femeie îşi băgase în cap că a tras asupra ei. De fapt văzuse un iepure. Fiind Monty, a scos-o la capăt. Poliţia a acceptat declaraţiile lui ca foarte naturale pentru un om care a dus o viaţă ca a căpitanului Miller.

— Adevărul este, puştiule, îmi spunea el mie, că nu pot sta aici aşa ca într-o colivie. Mă înnebuneşte acest fel de existenţă monotonă. Dacă aş putea să am măcar o căsuţă la Dartmoor ar fi grozav. Aer şi spaţiu – să am unde respira.

— Asta ţi-ar place, mir-adevăr?

— Da. Biata mama mă înnebuneşte. Mesele astea la ore fixe mă sâcâie cumplit. Şi toate alea pregătite dinainte. Nu

sunt deprins cu aşa ceva.

I-am găsit lui Monty un mic bungalou la Dartmoor. Şi am mai găsit, printr-un fel de miracol, şi o menajeră car trebuia să aibă grijă de el. Era o femeie la 65 de ani. Când am văzut-o prima dată mi s-a părut total necorespunzătoare. Avea un păr oxigenat, blond, bucle, şi era foarte rujată, şi îmbrăcată într-o rochie de mătase neagră. Era văduva unui doctor care fusese morfinoman. Trăise cea mai nune parte a vieţii ei în Franţa şi avusese treisprezece copii.

A venit ca picată din cer. Îl dirija pe Monty aşa cum nu izbutise s-o facă nimeni până atunci. Se scula şi-i frigea cotletele la miezul nopţii, dacă dorea. Dar după câtva timp Monty mi-a spus:

— Am renunţat aproape cu totul la asta, puştiule; era puţin cam greu pentru doamna Taylor, ştii? E o persoană cumsecade, dar nu mai e tânără.

Fără să-i ceară cineva şi fără să-l oblige nimeni, s-a apucat şi a săpat mica lui grădină şi a semănat cartofi, fasole. Când Monty dorea să vorbească, bătrâna îl asculta şi nu-i dădea nici o atenţie când tăcea. Era minunat.

Mama s-a restabilit. Madge nu mai era îngrijorată. Lui Monty îi plăceau vizitele familiei şi întotdeauna în asemenea ocazii se comporta minunat, foarte mândru de mesele delicioase pe care le pregătea doamna Taylor.

Bungaloul de la Dartmoor a costat opt sute de lire. A fost un preţ convenabil, pe care l-am plătit împreună cu Madge.

II

Archie şi cu mine am izbutit să descoperim căsuţa pe care o doream la ţară, cu toate că de fapt nu era o căsuţă. Sunningdale, aşa cum mă temusem, era un loc excesiv de scump, plin de case moderne şi luxoase, construite în jurul terenului de golf. Dar am găsit o casă victoriană, Scotswood, spaţioasă, cu patru apartamente, înconjurată de o grădină mare. Cele două apartamente de la parter fuseseră închiriate şi mai existau cele două apartamente de la etaj, în curs de „amenajare”. Erau alcătuite din trei

camere la etajul întâi şi două la etajul de deasupra, bineînţeles cu bucătărie şi baie. Unul din aceste două apartamente era tare drăguţ, avea camerele mai bune şi o privelişte mai frumoasă, dar celălalt poseda o cameră mică în plus şi era mai ieftin, aşa că ne-am oprit la acesta. Locatarii puteau folosi grădina şi exista apă caldă toată ziua. Chiria era ceva mai mare decât cea pe care o plăteam pentru apartamentul din Addison Road, dar nu cu mult. Cred că ajungea la vreo sută douăzeci de lire, aşa că am semnat contractul şi ne-am pregătit de mutare.

Veneam mereu să vedem cum progresează zugravii şi decoratorii, dar întotdeauna găseam că lucraseră mai puţin decât promiseseră. De fiecare dată constatam că ceva fusese greşit. Totuşi, până la urmă, lucrurile s-au aranjat. Aveam o cameră mare de zi cu perdele noi, din creton mov, făcute de mine. În sufrageria noastră mică pusesem nişte perdele mai scumpe pentru că găsisem un material care ne plăcea mult: lalele pe fond alb. Camera mai mare a Rosalindei şi a lui Site avea perdele cu margarete şi pintenul-cocoşului. La etajul de sus, debaraua, unde se afla şi garderoba lui Archie, în culori tari, cu maci roşii şi albăstrele, iar în camera noastră de culcare pusesem perdele cu flori de clopoţei, ceea ce s-a dovedit a nu fi o alegere prea bună, căci camera fiind la nord, rareori aveam soare. Numai când stăteai în pat pe la mijlocul dimineţii şi vedeai lumina filtrându-se prin perdele erau drăguţe. Trase de o parte şi de alta a ferestrei sau văzute seara albastrul pălea. De fapt era exact aşa cum sunt clopoţeii şi în natură, de îndată ce-i aduci în casă, devin cenuşii şi îşi lasă capul în jos. Un clopoţel e o floare care refuză să fie capturată, rămâne veselă numai când se află în pădure. M-am consolat scriind o baladă a campanulei.

BALLAD OF THE MAYTIME

The King, he went a-walking, one merry morn în May.

The King, he laid him down to rest, and fell asleep, they say.

And when he woke, ‘twas even, (the hour of magic mood)
And Bluebell, wild Bluebell, was dancing în the wood.
The King, he gave a banquet to all the flowers (save one), With hungry eyes he watched them, aseeking one alone.
The Rose was there în satin, The Lily with green hood, But Bluebell, wild Bluebell, only dances în the wood.
The King, he frowned în anger, his hand upon his sword.
He sent his men to seize her, and bring her to their Lord.
With silken cords they bound her, before the King she stood, Bluebell, wild Bluebell, who dances în the wood.
The King, he rose to greet her, the maid he’d sworn to wed.
The King, he took his golden crown and set it on her head.
And then he paled and shivered, the courtiers gazed în fear, At Bluebell, grey Bluebell, so pale and ghostly there.
‘O King, your crown is heavy, ‘twould bow my head with care.
Your palace walls would shut me in, who live as free as air.
The wind, he is my lover, the sun my lover too, And Bluebell, wild Bluebell, shall ne’er be Queen to you.’
The King, he mourned a twelvemonth, and none could ease his pain.
The King, he went a-walking a-down a lovers’ lane.
He laid aside his golden crown, Into the wood went he, Where Bluebell, wild Bluebell, dances ever wild and free.

BALADA LUNII FLORILOR

Într-o dimineaţă luminoasă de mai Craiul la drum a pornit, Mai apoi a poposit şi a adormit, aşa se zice
Şi când s-a trezit se lăsase înserarea, (ora cea magică)
Iar campanula, campanula cea sălbatică, dănţuia în pădure.
Craiul a dai un ospăţ tuturor florilor, (în afară de una)
Cu ochi cercetători le urmărea, pe una singură tot căutând.
Trandafirul era acolo, înveşmântat în satin, Crinul avea o glugă verde

Dar campanula, campanula singură dănţuia în pădure.
Craiul mânios s-a încruntat, cu mâna pe sabie
Şi-a trimis oamenii s-o aducă, s-o aducă la stăpânul lor.
Cu cordoane de mătase au legat-o, în faţă Craiul stătea,
Campanula, campanula sălbatică şi în pădure dănţuia.
Craiul s-a ridicat s-o întâmpine; fecioara cu care se jurase că se va căsători.
Craiul şi-a luat coroana de aur şi pe cap i-a pus-o.
Şi apoi s-a îngălbenit şi a început să tremure.
Curtenii au privit înspăimântaţi
La campanula, campanula cenuşie, atât de palidă, fantomatică stând acolo.
„O, Craiule, coroana ta e grea, capul mi-l va apleca,
Zidurile palatului tău mă vor zăgăzui pe mine cea tot atât de liberă ca şi acrul.
Vântul mi-e iubit, şi soarele de asemenea;
Şi campanula, campanula sălbatică, niciodată nu-ţi va fi regină.”
Craiul douăsprezece luni a jelit, şi nimerii amarul nu i l-a lecuit.
Craiul a pornit pe aleea îndrăgostiţilor, coroana de aur o lăsa
Şi în pădure intra;
Acolo unde campanula, campanula cea sălbatică, dănţuia nestăvilită şi liberă.
„Bărbatul în costumul maro” a avut succes. Editura Bodley Head m-a presat din nou să semnez un alt contract splendid cu ei. Am refuzat. Următoarea carte pe care le-am trimis-o se baza pe o nuvelă scrisă cu mulţi ani în urmă. Mie îmi plăcea destul de mult. Cuprindea o serie întreagă de întâmplări supranaturale. Am mai lucrat puţin la ea, am adăugat încă unele personaje şi le-am expediat-o. Nu au acceptat-o. Eram sigură că aşa se va întâmpla. Nu exista nici o clauză în contract care să fi prevăzut că trebuia să le ofer cărţi poliţiste sau de aventuri; se scria doar „următorul roman”. Acesta era un roman complet şi nu aveau decât să-l

accepte sau să-l refuze. L-au refuzat, aşa că mai aveam de scris încă o carte pentru ei. După asta, libertatea. Libertatea şi sfatul lui Hughes Massie; de atunci înainte aveam nevoie de sfaturi valoroase care să-mi arate ce să fac şi mai ales ce să nu fac.

Următoarea carte pe care am scris-o era veselă, în stilul „Adversarului secret”. Acum scriam cu mai multă plăcere şi mai repede, iar scrisul meu reflecta seninătatea şi bucuria pe care le simţeam în această perioadă când lucrurile mergeau atât de bine. Viaţa mea la Sunningdale, bucuriile pe care mi le dădea Rosalind, dezvoltându-se şi devenind în fiecare zi mai amuzantă şi mai interesantă.

N-am înţeles niciodată pe acei părinţi care doresc să-şi ţină copiii mereu mici şi regretă fiecare an care trece. Eu abia aşteptam şi doream cu nerăbdare să văd cum va fi Rosalind peste un an şi peste încă unul şi aşa mai departe. Nu-i nimic mai palpitant în această lume, cred, decât să ai un copil al tău, dar care totuşi, în mod misterios, îţi pare străin. Eşti poarta prin care şi-a făcut intrarea în lume şi îţi este îngăduit să-i porţi de grijă o bucată de timp, după care te va părăsi şi va înflori în propria lui viaţă liberă, iar ţie nu-ţi rămâne decât să observi cum îşi trăieşte el această viaţă în libertate. Este asemenea unei plante străine pe care ai adus-o acasă, ai plantat-o şi abia aştepţi să vezi cum îi va merge, cum va înflori.

Rosalind s-a simţit imediat bine la Sunningdale. O încânta bicicleta cu care făcea turul grădinii, căzând uneori, dar fără să-i pese. Atât Site cât şi eu i-am atras atenţia să nu iasă pe poartă, dar nu cred că vreuna din noi i-am interzis asta în mod categoric. Totuşi a ieşit pe poartă într-o dimineaţă, devreme, pe când noi eram ocupate în apartament, a pornit la vale spre şoseaua principală, din fericire a căzut chiar când a ajuns acolo. Lovindu-se, cei doi dinţi din faţă i-au fost deplasaţi mai înăuntru şi mă temeam că vor dăuna celorlalţi dinţi când îi va schimba. Am dus-o la dentist şi Rosalind, deşi nu se plângea, şedea pe scaunul

dentistului cu buzele strânse, refuzând să-şi deschidă gura. Orice spuneam eu, Site ori dentistul era ascultat cu mare atenţie, dar nu scotea un cuvânt şi dinţii ei rămâneau strâns încleştaţi. A trebuit să o iau de acolo. Eram furioasă. Rosalind a primit toate dojenile mele în tăcere. După ce i-am ţinut nişte discursuri şi Site şi eu, două zile mai târziu a anunţat că vrea să meargă la dentist.

— Vrei cu adevărat de data asta, Rosalind, sau o să faci acelaşi lucru când o să ajungi acolo?

— Nu, de data asta o să deschid gura.

— Bănuiesc că ai fost speriată?

— Ei bine, de unde puteam eu să ştiu co vrea să-mi facă? a spus îngrijorată Rosalind.

Am luat notă de ce mi-a spus şi am asigurat-o că toată lumea pe care o cunoştea ca şi o cunoşteam noi din Anglia mergea la dentist, deschidea gura mare şi-i lăsa pe dentişti să le lucreze dinţii spre binele lor. De data asta Rosalind s-a comportat minunat. Dentistul i-a scos dinţii slăbiţi şi a declarat că se temea să nu fie cumva necesar să poarte o placă, deşi spera, totuşi, că nu va trebui aşa ceva.

N-am putut să-mi alung bănuiala că dentiştii aceia nu mai erau făcuţi din acelaşi material solid ca în copilăria mea. Dentistul nostru se numea Hearn, era un om mic de statură, foarte dinamic şi cu o personalitate care-i copleşea pe pacienţi, făcându-i să manifeste un mare respect pentru el şi oarecare teamă. Sora mea a fost dusă la trei ani la dentist. Madge, instalată confortabil în scaunul dentistului, a început sa plângă.

— Uite ce, aşa ceva eu nu îngădui. Pacienţii mei nu au voie să plângă, nu le dau voie niciodată, înţelegi?

— Nu? l-a întrebat Madge surprinsă, şi pe moment a încetat să plângă.

— Nu, a replicat domnul Hearn, este un lucru rău şi nu le dau voie niciodată să-o facă. Şi n-a mai avut nici o supărare de la sora mea.

Eram teribili de încântaţi să ne fim la Scotswood, era atât de plăcut să fii iar la ţară. Site se bucura din toată inima că nu se mai vedea obligată să străbată drumul acela lung până în parc, iar Rosalind pentru că avea grădina în care se plimba cu bicicleta. Aşa că fiecare era fericit. Toate acestea în ciuda faptului că atunci când am sosit cu camionul încărcat de mobilă nimic nu era gata

Electricienii încă lucrau prin pasaje şi am avut foarte mari greutăţi să ducem mobila înăuntru; în permanenţă existau probleme cu băile, robinetele, lumina, şi totul mergea neînchipuit de încet şi de greoi.

„Anna cea cutezătoare" apăruse în „The Evening News" şi cumpărasem automobilul Morris Cowley. Era grozav, mult mai bun şi mai de nădejde decât automobilele de azi.

Următorul lucru pe care l-am avut de făcut era să învăţ să-l conduc.

Aproape imediat, totuşi, a început Greva Generală şi nici nu apucasem să iau patru lecţii cu Archie, când m-a informat că va trebui să-l conduc până la Londra.

— Dar nu pot. Nu ştiu să conduc!

— Ba da, te descurci destul de bine.

Archie era un profesor bun, dar pe vremea aceea nu se punea chestiunea de a trece un examen, nu exista acel „începător" care învaţă să conducă. Din momentul când te aşezai la volan erai responsabil pentru tot ceea ce făceai.

— Nu cred că pot să merg înapoi, am spus eu cuprinsă de teamă. Atunci maşina pare că merge în alt sens decât cel dorit.

— Nu ai nevoie să mergi înapoi, a spus Archie cu siguranţă. Poţi ţine volanul foarte bine, asta-i de fapt tot ceea ce e important. Dacă ai o viteză rezonabilă nu se poate întâmpla nimic. Ştii cum să frânezi.

— Asta m-ai învăţat din prima lecţie.

— Da, bineînţeles că te-am învăţat. Nu văd de ce ai avea vreo dificultate.

— Dar traficul? am spus descurajată.

— Nu ai nevoie să te ocupi de trafic deloc chiar de la început.

Auzise că se puseseră trenuri electrice de la Hounslow, aşa că sarcina mea era să-l însoţesc pe Archie până la Hounslow, el fiind la volan. Acolo avea să întoarcă automobilul şi să-l pună în poziţia bună pentru mine şi să mă lase să mă descurc singură la întoarcere, în timp ce el se ducea în City.

Când am făcut asta pentru prima oară a fost una dintre rele mai grave încercări pe care am cunoscut-o vreodată. Tremuram ca varga de frică, dar am reuşit totuşi să mă descurc destul de bine. Am oprit de vreo două ori motorul brusc, frânând mult mai violent decât ar fi fost necesar. Eram foarte preocupată când treceam pe lângă ceva, ceea ce era probabil cu atât mai bine. Cât timp puteai să ţii volanul şi nu trebuia să parchezi, să te întorci sau să dai înapoi prea mult, totul era în regulă. Dar, bineînţeles, pe atunci traficul pe şosele nu se asemăna cu cel de azi şi nu era necesară o pricepere specială. Momentul cel mai greu ora când trebuia să întorc la Scotswood şi să intru într-un garaj foarte îngust, lângă automobilul vecinilor noştri. Aceştia, o tânără pereche, Rawncliff, locuiau în apartamentul de sub noi. Soţia i-a raportat soţului cam aşa: „Am văzut azi dimineaţă etajul întâi venind cu maşina acasă. Cred că n-a mai condus un automobil în viaţa ei. A intrat în garaj tremurând toată, iar la faţă era albă ca varul. Credeam că o să intre în perete şi o să-l dărâme, dar nu s-a întâmplat aşa”.

Cred că numai Archie putea să-mi dea siguranţă în aceste condiţii. Se încredinţase că puteam face lucruri despre care eu însumi mă îndoiam.

— Bineînţeles că poţi s-o faci, tot spunea el. De ce nu ai putea? Dacă întotdeauna o să te gândeşti că nu eşti în stare să faci unele lucruri nu o să le mai faci niciodată.

Am câştigat puţină încredere şi după trei sau patru zile mă simţeam în stare să pătrund mai adânc în Londra şi să

înfrunt pericolele traficului. O, cât eram de bucuroasă că am automobilul acela! Nu cred că cineva mai poate să se mai îndoiască de diferenţa pe care o reprezintă automobilul pentru viaţa cuiva. Posibilitatea de-a te duce oriunde vrei, în locuri care nu mai pot fi străbătute cu picioarele tale, îţi lărgea cu totul orizontul. Una din plăcerile cele mai mari pe care mi le procura automobilul era să vin la Ashfield şi să o iau pe mama la plimbare. Şi pe ea o pasiona treaba asta ca şi pe mine. Ne duceam prin tot felul de locuri, la Dartmoor, pe la prieteni, unde nu fusese în stare să ajungă niciodată din cauza dificultăţilor de transport. Chiar şi simpla plăcere de a conduce era suficientă. Nu cred că ceva mi-a procurat o mai mare plăcere, mai multe împliniri, decât dragul meu Morris Cowley.

Deşi mă ajuta mult în lucrurile practice din viaţă, Archie nu-mi era ce nici un folos pentru scrisul meu.

Uneori simţeam nevoia să-i prezint vreo idee care-mi venea pentru vreo nouă nuvelă sau intriga unei noi cărţi.

După ce i-o descriam ezitând, îmi suna chiar mie la ureche foarte banală, fără rost, anostă, şi încă multe alte epitete pe care nu le mai înşir. Archie asculta cu acea bunăvoinţă pe care o dovedea când se hotăra să acorde atenţie altora. În cele din urmă îl întrebam timidă:

— Ce crezi? Găseşti că o să iasă bine?

— Desigur, presupun că ar putea merge, spunea el, într-un fel complet descurajant. Nu pare să aibă prea multe incidente. Sau să te impresioneze.

— Crezi că nu merge?

— Cred că poţi scrie mult mai bine.

Povestea de care-i vorbeam atunci a căzut baltă, nimicită definitiv. Dar aşa cum s-a întâmplat mai apoi, am reînviat-o sau, mai bine zis, a reînviat singură cinci sau şase ani mai târziu. De data asta nu a mai fost supusă criticii dinainte şi a înflorit în modul cel mai satisfăcător, fiind chiar una din cele mai bune cărţi ale mele. Necazul stă în aceea că e teribil de greu pentru un autor să se explice prin cuvinte în

timpul unei conversaţii. Poţi să o faci cu creionul în mână sau când stai în faţa maşinii de scris, atunci lucrurile apar gata formate şi aşa cum trebuie, dar nu poţi descrie lucruri pe care intenţionezi să le scrii. Cel puţin eu nu sunt în stare să fac asta.

Am învăţat până în cele din urmă că nu trebuie să vorbeşti despre o carte înainte de a o fi scris. După ce ai scris-o, poate să-ţi fie de folos critica. Poţi să-ţi impui o părere, poţi să cedezi, dar cel puţin ştii cum l-a impresionat pe cititor. Propria ta descriere a celor pe care vrei să le scrii este inutilă, iar dagă ţi se spune în mod politicos că nu merge pe moment eşti de acord şi te demobilizezi.

Niciodată n-am dat curs sutelor de cereri care mă asaltează să citesc manuscrisele altora. Nu vei face nimic altceva atunci decât să citeşti manuscrise, dacă ai fost de acord să începi. De fapt, realitatea este că eu nu cred că un autor este competent să critice. Critica ta nu va fi altceva decât ceea ce ai fi scris tu în cutare sau cutare împrejurare, dar asta nu înseamnă că ar putea conveni unui alt autor. Fiecare avem felul nostru propriu de a ne exprima.

Te mai încearcă şi gândul chinuitor că ai putea să descurajezi pe cineva care nu ar trebui descurajat. O nuvelă de pe la începutul activităţii mele a fost arătată unei binecunoscute scriitoare de către o prietenă binevoitoare. A răspuns cu regret, dar nefavorabil, că autoarea nu va deveni niciodată o scriitoare. Ceea ce de fapt vroia să spună era că, deşi nu-i era nici ei prea desluşit, pentru că era scriitoare şi nu critic literar, persoana respectivă se dovedea a fi încă lipsită de maturitate şi nu era suficient de competentă pentru a da ceva care ar fi meritat să fie publicat. Un critic sau un editor ar fi putut fi mai perceptiv, pentru că prin profesiunea lor trebuie să noteze ceea ce se află în germene şi poate rodi. Aşa că nu-mi place să critic şi cred că poate foarte uşor face rău.

Singura critică pe care o socotesc potrivită este cea care se face scriitorului în devenire, care nu ţine seama de piaţă

pentru desfacerea mărfii sale. Nu are nici un rost să scrii un roman de treizeci de mii de cuvinte – dacă o lucrare de aceste dimensiuni nu poate fi uşor publicabilă în prezent. „O, dar cartea trebuie să aibă neapărat acest număr de pagini”, va replica autorul. Poate eventual fi aşa numai în cazul când eşti cumva un geniu, dar de cele mai multe ori eşti un negustor. Posezi ceva în tine care simţi că s-ar putea modela bine şi te bucuri de asta şi doreşti să se vândă bine. În acest caz, trebuie să-i dai dimensiunile şi aparenţa cerute. Dacă ai fi tâmplar nu ar avea nici nu rost să faci un scaun cu picioare înalte de peste un metru cincizeci, căci ar fi un scaun pe care nimeni n-ar dori să se aşeze. Nu are nici un rost să spui că scaunul e foarte elegant tocmai pentru că are picioarele înalte. Dacă vrei să scrii o carte, cercetează care sunt dimensiunile obişnuite ale cărţilor de piaţă şi scrie în acele limite. Dacă vrei să scrii o nuvelă, eu ştiu…, o schiţă pentru un anumit magazin, trebuie să fie genul de nuvelă obişnuit acelei publicaţii. Dacă scrii numai pentru tine, atunci problema e diferită şi poţi să scrii cum vrei şi să aibă lungimea pe care o doreşti, dar atunci trebuie să te mulţumeşti doar cu plăcerea de a fi scris-o. Nu serveşte la nimic să începi să te socoteşti un geniu – unii oameni sunt, dar foarte puţini. Eşti un negustor – un negustor făcând un comerţ cinstit. Trebuie să înveţi meseria şi apoi în cadrul acelui comerţ poţi să foloseşti ideile tale creatoare, dar trebuie să ţii totuşi seama de forma cerută.

Cam pe vremea aceea începuse să-mi treacă prin minte gândul că aş putea fi scriitoare de profesie. Nu eram încă sigură de aceasta. Mai dăinuia în capul meu ideea că la mine scrierea cărţilor era doar urmaşul natural al brodatului pernelor pentru sofale. Înainte de a pleca de la Londra pentru a ne stabili la ţară, am luat lecţii de sculptură. Eram o mare admiratoare a artei; îmi plăcea sculptura mai mult decât pictura şi aveam o nestăvilită dorinţă să fiu sculptor. Dar am fost curând deziluzionată în această speranţă. Mi-am dat seama că nu aveam

capacitatea necesară şi că îmi lipsea ochiul pentru formele vizuale. Nu puteam să desenez, aşa cum nu eram în stare nici să sculptez. Mă gândeam totuşi că s-ar putea să fie altfel pentru sculptură; că a simţi şi modela huma ajungea ca să poţi da viaţă formelor. Mi-am dat seama că nu puteam într-adevăr să văd lucrurile. Era ca şi cum ai vrea să faci muzică fără ureche muzicală.

Din vanitate am compus câteva cântece, punând pe muzică unele din versurile mele. Am revăzut valsul pe care-l compusesem şi m-am gândit că nu auzisem niciodată ceva atât de banal. Dar unele dintre cântece nu erau chiar aşa de rele. Mi-a plăcut unul din seria versurilor Pierrot şi Harlequin. Îmi părea rău că nu învăţasem armonie şi compoziţie. Dar scrisul părea cel mai indicat ca negoţul msu şi forma mea de exprimare.

Am scris o piesă sumbră despre incest. A fost refuzată de fiecare director de teatru căruia i-e trimisesem. „Un subiect neplăcut” spuneau. Curios este faptul că azi e genul ce piesă care poate interesa.

Am mai scris şi o piesă istorică despre Akhenaton. Îmi plăcea grozav. John Gielgud a fost amabil şi mi-a răspuns. Îmi spunea că piesa are câteva lucruri interesante, dar că era mult prea costisitoare pentru a fi pusă în scenă şi nici nu avea suficient umor. Nu puteam să fac nici o legătură între umor şi Akhenaton, dar am văzut că nu am avut dreptate. Egiptul era plin de umor ca oricare alt loc şi tot asemenea era viaţa oricând, oriunde; iar tragedia are şi ea părţile ei de umor.

III

Trecusem prin atâtea necazuri de când ne întorsesem din călătoria noastră în jurul lumii, încât perioada aceasta de linişte părea minunată. Poate că n-ar fi trebuit atunci să înlătur cu totul sentimentele de îndoială şi de teamă. Lucrurile mergeau prea bine. Archie avea funcţia dorită şi un patron care îi era prieten; îi plăceau colegii, îşi împlinise şi năzuinţa pe care o nutrea de mult de a aparţine unui club

de golf de prima clasă şi juca golf în fiecare sfârşit de săptămână. Scrisul meu mergea bine şi începusem să mă gândesc că poate aş putea să scriu mai departe şi să fac bani din scris.

Mi-am dat seama că s-ar fi putut să fie ceva în neregulă în viaţa noastră de fiecare zi? Nu cred. Şi totuşi exista o anumită lipsă, deşi nu cred că m-aş fi putut gândi la ea prea serios. Îmi lipsea tovărăşia lui Archie din timpul pe care-l petreceam împreună la început. Duceam dorul acelor sfârşituri de săptămână, când mergeam cu autobuzul sau trenul şi exploram diferite locuri.

Sfârşiturile noastre de săptămână erau acum pentru mine zilele cele mai plictisitoare. Doream adesea să-mi invit prietenii de la Londra să-i mai pot vedea astfel. Archie s-a opus pretextând că-i stricam sfârşitul de săptămână. Dacă aveam invitaţi ar fi trebuit să stea mâi mult pe acasă şi şi-ar fi pierdut partida de golf. Am sugerat că ar trebui să joace tenis uneori, în loc de golf, căci aveam mai mulţi prieteni cu care puteam juca tenis la Londra pe terenurile publice. A fost îngrozit. A declarat că tenisul avea să-i strice ochiul pentru golf. Luase golful atât de în serios de parcă ar fi fost o religie.

— Uite ce, nu ai decât să-ţi inviţi prietenii dacă doreşti, dar nu pe cei căsătoriţi, pentru că atunci aş fi obligat să mă ocup de ei.

Asta nu era prea uşor, pentru că cei mai mulţi dintre prietenii noştri erau căsătoriţi şi nu puteam să invit soţia fără soţ. Îmi făcusem prieteni şi la Sunningdale, dar societatea de acolo era de două feluri: cei de vârstă mijlocie care erau pasionaţi de grădini şi nu vorbeau decât despre astea şi cei tineri, veseli, sportivi, bogaţi care beau foarte mult, dădeau cocteiluri şi nu erau nici genul meu, nici al lui Archie.

O pereche care putea veni şi a stat cu noi pentru un sfârşit de săptămână a fost Nan Watts şi cel de-al doilea soţ al ei. Se căsătorise în timpul războiului cu un oarecare Hugo

Pollock şi avea o fată, Judy, dar căsătoria nu mergea bine şi până la urmă au divorţat. S-a recăsătorit cu George Kon, care de asemenea era un mare iubitor de golf, aşa că problema sfârşitului de săptămână era rezolvată. George şi cu Archie jucau împreună, Nan şi cu mine bârfeam, pălăvrăgeam şi jucam golf ca amatoarele pe terenul pentru doamne. Apoi ne duceam şi ne întâlneam cu bărbaţii noştri la club, unde beam ceva. Nan şi cu mine aveam băuturile noastre: un pahar de smântână subţiată cu lapte – aşa cum obişnuiam la fermă, la Abney, în zilele de la începutul prieteniei noastre, când eram mici.

A fost o mare lovitură pentru noi plecarea lui Site, dar îşi luase cariera în serios şi de câtva timp dorea un post în străinătate. Ne-a spus că Rosalind în anul următor avea să meargă la şcoală şi deci nu va mai avea prea multă nevoie de ea. Auzise despre un post bun la ambasada de la Bruxelles şi vroia să-l ocupe ea. Îi era greu să ne părăsească, ne-a spus, doar dorea să se pregătească să poată deveni guvernantă şi să cutreiere lumea în această calitate, căci altfel nu prea cunoştea viaţa. Nu puteam să nu privesc cu simpatie acest punct de vedere şi cu durere am acceptat plecarea ei în Belgia.

M-am gândit atunci, aducându-mi aminte cât de fericită am fost cu Marie şi cât era de plăcut să înveţi franceza fără eforturi, să-i iau o guvernantă franţuzoaică Rosalindei. Punkie mi-a scris atunci plină de entuziasm că avea persoana care-mi trebuia, dar era elveţiană, nu franţuzoaică şi o prietenă a ei îi cunoştea familia din Elveţia. „E o fată foarte dulce, o cheamă Marcelle. E foarte blândă.” Se gândise că era tocmai omul potrivit pentru Rosalind, care, spunea ea, era timidă şi nervoasă şi Marcelle va avea cum trebuie grijă de ea. Nu ştiu dacă Punkie şi cu mine aveam aceeaşi părere în privinţa caracterului Rosalindei.

Marcelle Vignou a sosit foarte repede. De la început am avut oarecare îndoieli împotriva ei. Punkie mi-o prezentase ca pe o persoană mignonă, blândă şi fermecătoare. Mie mi-

a făcut cu totul altă impresie. Părea letargică, leneşă şi neinteresantă, deşi avea o fire bună. Era din acele fiinţe incapabile de a stăpâni un copil. Rosalind, care, în general, era destul de bine crescută şi politicoasă în viaţa de toate zilele, a devenit aproape peste noapte ca stăpânită de un diavol.

Nu puteam să cred. Am învăţat atunci, ceea ce, fără îndoială, cei mai mulţi educatori ştiu instinctiv: că un copil reacţionează întocmai ca un câine sau alt animal – ştie ce înseamnă autoritatea. Marcelle nu avea nici o autoritate. Dădea din cap uneori cu blândeţe şi spunea doar „Rosalind! Non, non, Rosalind", fără să obţină nici cel mai mic efect.

Era o jale să le vezi când se duceau la plimbare împreună. Marcelle, aşa după cum am descoperit mai târziu, avea ambele picioare acoperite cu bătături şi inflamaţii.

Mergea trăgându-şi-le încet ca după mort. Am trimis-o imediat la un pedichiurist, dar nici după aceea nu s-a văzut o diferenţă prea mare în mersul ei. Rosalind, fiind un copil plin de energie, o lua la sănătoasa înainte, arătând extrem de britanică cu bărbia în vânt, şi cu Marcelle târându-se cu greu în urma ei şi murmurând:

— Aşteaptă-mă – attendez-mois!

— Mergem doar la plimbare, nu-i aşa? o auzeam pe Rosalind spunându-i, după ce întorcea capul peste umăr.

Marcelle îşi cumpăra, în mod prostesc, liniştea de la Rosalind, dându-i ciocolată. Era lucrul cel mai rău pe care l-ar fi putut face. Rosalind accepta ciocolata, murmurând foarte politicoasă „Mulţumesc", apoi continua să se comporte la fel de prost ca mai înainte. În casă era un mic diavol, îşi scotea pantofii şi îi arunca în Marcelle, se strâmba la ea şi refuza să mănânce.

— Ce trebuie să fac? l-am întrebat pe Archie. Este pur şi simplu îngrozitoare. Am pedepsit-o dar nu pare să fie mai bună. A început într-adevăr să-i placă s-o tortureze pe biata fată.

— Nu cred că fetei îi pasă, încă nu am văzut pe cineva mai apatic.

— Poate lucrurile se vor îmbunătăţi, am adăugat eu.

Dar lucrurile nu s-au îmbunătăţit, ci s-au înrăutăţit. Nu vroiam să-mi văd copilul devenind un diavol împieliţat. La drept vorbind dacă Rosalind a putut să se comporte bine până acum cu celelalte bone şi cu guvernanta, greşeala se producea din afară şi o făcea pe fetiţa noastră să se comporte atât de rău cu această fată.

— Nu-ţi pare rău de Marcelle care a venit într-o ţară străină ca a noastră, unde nimeni nu vorbeşte limba ei? am întrebat-o.

— Ea a vrut să vină! Dacă n-ar fi dorit nu ar fi venit. Vorbeşte foarte bine engleza. Dar e atât de proastă; e teribil de proastă.

Nimic nu era mai adevărat. Rosalind învăţa niţel franţuzeşte, dar nu prea mult. Uneori, când vremea era rea, le sugeram să joace unele jocuri împreună, dar Rosalind m-a asigurat că nu putea s-o înveţe pe Marcelle nici măcar Popa Prostul. „Nu-i în stare să ţină minte că asul face patru puncte şi regele trei”, a spus ea cu dispreţ.

Am anunţat-o pe Punkie că lucrurile nu mergeau bine.

— O, vai de mine! M-am gândit că o să o adore pe Marcelle.

— Nu, nici gând. Departe de aşa ceva. Şi imaginează tot felul de lucruri ca s-o chinuie pe biata fată. Închipuie-ţi, aruncă cu lucrurile în ea.

— Rosalind aruncă cu lucrurile în ea?

— Da. Şi din ce în ce e mai rău.

În cele din urmă am hotărât că nu mai era de suportat. De ce trebuia să ne ruinăm vieţile? I-am vorbit Marcellei, arătându-i că lucrurile nu mergeau prea bine şi că poate ar fi mai mulţumită într-un alt post, pe care i l-aş recomanda şi voi căuta să-i aranjez o situaţie; în cazul în care nu ar dori poate să se întoarcă în Elveţia. Fără pic de tulburare, Marcelle mi-a spus că i-a făcut plăcere să vină în Anglia, dar

că se gândea să se întoarcă mai bine la Berna. Şi-a luat rămas bun, eu i-am dat leafa pe o lună şi m-am hotărât să caut pe altcineva.

Mă gândeam acum să fac o combinaţie, în sensul că să iau pe cineva care să fie şi secretară şi guvernantă. La cinci ani Rosalind avea să meargă, în fiecare dimineaţă, la o şcoală locală şi în acest timp puteam să am câteva ore lat dispoziţia mea o secretară stenodactilografă. Poate aş fi fost în stare să-i dictez lucrările mele literare. Părea o idee bună. Am dat un anunţ la ziar, căutam o persoană care să aibă grijă de un copil de cinci ani, care avea să meargă în curând la şcoală şi totodată să lucreze ca secretară şi stenodactilografă. Am adăugat: „Prefer scoţiană". Observasem în ultimul timp de când vedeam mai mulţi copii, că scoţienele păreau să fie mult mai indicate pentru cei mici. Franţuzoaicele nu erau în stare să se impună şi întotdeauna se lăsau terorizate de copiii pe care îi aveau în grijă, nemţoaicele erau bune şi metodice, dar nu vroiam ca Rosalind să înveţe germana. Irlandezele erau vesele, dar produceau perturbaţii în casă, englezoaicele erau şi aşa şi aşa. Doream foarte mult o scoţiană.

Am primit mai multe oferte la anunţul meu şi la timpul cuvenit m-am dus la Londra, la un mic hotel lângă Lancaster Gate, să stau de vorbă cu o domnişoară care se numea Charlotte Fisher. Domnişoara Fisher mi-a plăcut de cum am văzut-o. Era înaltă, cu părul castaniu, de vreo 23 de ani, cred, avea experienţă cu copiii, părea extrem de capabilă. Pe lângă atitudinea ei corectă, avea o clipire din ochi drăguţă. Tatăl ei era preot la Edinburgh. Ştia stenodactilografie, dar nu avusese practică suficientă în ultima vreme. Îi surâdea ideea de a fi şi secretară şi să şi aibă grijă de un copil.

— Mai este însă un ceva, i-am spus cu destulă ezitare. Crezi… crezi că vei putea, vreau să spun că te vei putea înţelege cu persoanele în vârstă?

Domnişoara Fisher mi-a aruncat o privire destul de curioasă. Pe dată am observat că ne aflam într-o cameră cu vreo douăzeci de doamne în vârstă care tricotau, croşetau sau citeau ziarul. Ochii lor s-au întors încet spre mine când am pus această întrebare. Domnişoara Fisher şi-a muşcat buza pentru ca să nu pufnească în râs. Am uitat de persoanele din jurul meu, pentru că eram preocupată cum să-mi formulez întrebarea. Mama devenise acum o persoană cu care te înţelegeai greu. Multă lume, pe măsură ce îmbătrâneşte, devine tot mai dificilă, dar mama, cum de felul ei fusese întotdeauna independentă şi cum lumea o plictisea şi obosea uşor, era încă şi mai dificilă acum decât cei mai mulţi dintre oameni. Jessie Swannell, în special, nu a putut să o suporte.

— Cred că da, a spus ea pe un ton obişnuit. Nu am avut niciodată vreo dificultate.

I-am explicat că mama era în vârstă, puţintel cam excentrică, înclinată să creadă că nimeni nu ştia totul, ca ea, şi că era destul de greu să te înţelegi cu ea. De vreme ce Charlotte a primit aceste informaţii fără cea mai mică urmă de alarmare, am stabilit că va veni la mine de îndată ce se va elibera de slujba pe care o avea. Am înţeles, că se ocupa de copiii unui milionar din Park Lane. Avea o soră mai mare decât ea, care locuia la Londra, şi s-ar bucura dacă sora ar putea veni uneori să o vadă. I-am spus că este în regulă.

Aşa că Charlolte Fisher a devenit secretara mea, iar Mary Fisher ne dădea o mână de ajutor când era necesar – Charlotte a rămas la mine ca prietenă, guvernantă, bună la salahorit şi la toate mulţi ani de-a rândul. A rămas şi acum una dintre cele mai bune prietene ale mele.

Venirea Charlottei sau Carlo, aşa cum i-a spus Rosalind după o lună, a fost ca un miracol. Nici nu păşise bine pragul casei de la Scotswood că Rosalind s-a şi transformat brusc şi în mod misterios, revenind la aceea care era în timpul lui Site. Nu mai arunca cu pantofii după nimeni, răspundea politicos şi părea că-i place foarte mult tovărăşia Charlottei.

Dracul împieliţat dispăruse. „Deşi, trebuie să spun, mi-a mărturisit Charlotte mai târziu, că la început arăta ca un animal sălbatic şi se părea că nimeni nu se mai gândise de mult timp să-i tundă bretonul care-i atârna în faţa ochilor încât privea prin şuviţe”.

Astfel a început perioada zilelor de linişte. De îndată ce Rosalind a început să meargă la şcoală, m-am pregătit şi eu să încep să dictez o poveste. Eram atât de nervoasă din această pricină încât o tot amânam. A sosit în fine şi ziua aceea. Charlotte şi cu mine stăteam una în faţa alteia, ea pregătită cu carnetul şi creionul. Am început cam stânjenită lângă poliţa căminului, rostind câteva propoziţii de încercare. Erau îngrozitoare. Nu puteam să rostesc mai mult decât un cuvânt, mă opream, ezitam. Nimic din ce spuneam nu suna natural. Am stăruit vreo oră. Mult mai târziu după aceea, Carlo mi-a mărturisit că şi ea se temea de momentul când vom începe activitatea literară. Deşi urmase un curs de stenodactilografie, nu făcuse prea multă practică şi încercase în adevăr să-şi câştige îndemânarea stenografiind predicile. Era îngrozită că voi dicta cu o mare viteză, dar nimeni nu ar fi putut avea nici o dificultate în a stenografia ce spuneam eu, căci s-ar fi putut scrie şi cu scris obişnuit.

După acest început dezastruos lucrurile au mers mai bine, dar totuşi, pentru o activitate de creaţie, de obicei, îmi venea mult mai la îndemână să scriu singură sau să bat la maşină. Este curios cum, când îţi auzi propria-ţi voce, te intimidezi şi nu mai eşti capabil să te exprimi. Cu vreo cinci sau şase ani în urmă, după ce mi-am fracturat încheietura mâinii şi nu mai eram în stare să-mi mai folosesc mâna dreaptă, am început să întrebuinţez un dictafon şi, treptat, m-am deprins cu sunetul propriei mele voci. Dezavantajul de a avea un dictafon sau magnetofon este că devii mult prea prolix.

Nu încape îndoială că efortul care-l implică scrisul şi bătutul la maşină mă ajută să rămân strict la elementele

relevante. Economia de cuvinte cred că este necesară, în special în cărţile poliţiste nu poţi să auzi mereu acelaşi lucru refăcut sub altă şi altă formă. Când vorbeşti la un dictafon eşti ispitit să spui acelaşi lucru de mai multe ori cu foarte mici modificări. Bineînţeles că poţi după aceea să taci, dar asta e enervant şi zădărniceşte curgerea lină a vorbirii pe care o ai altfel. Este important să profiţi de faptul că omul, prin firea lui fiind leneş, nu va scrie mai mult decât e necesar în mod absolut pentru a-şi transmite gândurile.

Desigur că există anumite dimensiuni pentru fiecare lucru. Mă gândesc, de exemplu, că pentru o carte poliţistă mărimea potrivită ar fi cincizeci de mii de cuvinte.

Ştiu că editorii consideră aceasta ca fiind prea puţin. S-ar putea ca şi cititorii să se simtă înşelaţi dacă plătesc bani şi au o carte de cincizeci de mii de cuvinte, aşa că şaizeci de mii de cuvinte sau şaptezeci sunt mai acceptabile. Dacă ceea ce scrii ajunge să aibă mai mult decât atât, îţi vei da seama mai apoi că n-ar fi stricat să fi fost mai scurtă.

Pentru o nuvelă lungă de aventuri douăzeci de mii de cuvinte este exact cât trebuie. Din nefericire, pentru nuvelele de asemenea dimensiuni cererile sunt din ce în ce mai mici, iar autorii sunt mai prost plătiţi şi atunci eşti înclinat să transformi nuvela într-un roman. Cred, de fapt, că tehnica nuvelei nu e prea potrivită pentru o poliţistă. Povestirile domnului Fortune sau cele ale lui H. C. Bailley erau bune din această privinţă, fiind mai lungi decât nuvelele obişnuite publicate în revistele-magazin.

Hughes Massie îmi găsise un nou editor, William Collins, cu care lucrez şi acum, când scriu aceste pagini.

Prima mea carte pentru ei „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd” (The Murder of Roger Ackroyd) a rămas până azi cel mai mare succes al meu, fiind mereu amintită şi citată.

Am reuşit să găsesc o formulă bună, datorită în parte cumnatului meu James, care, cu câţiva ani în urmă, spusese înfuriat, în momentul când terminase o poliţistă: „Azi, în

cărţile poliţiste, aproape fiecare este criminal, chiar şi detectivul. Ceea ce aş vrea să văd ar fi un Watson devenit criminal.” Era o idee originală, remarcabilă, la care m-am tot gândit mult timp. Mai apoi s-a întâmplat ca aproape aceeaşi idee să-mi fie sugerată şi de lordul Louis Mountbatten. Acesta mi-a scris, sugerând o întâmplare povestită la persoana I de cineva care mai târziu să fie chiar asasinul.

M-am gândit că era o idee bună şi am reflectat la ea îndelung. Evident erau dificultăţi enorme. Eram îngrozită la gândul că Hastings să ucidă pe cineva şi, oricum, era greu de închipuit aşa ceva încât să nu trebuiască să recurgi la o înşelăciune. Bineînţeles că multă lume a pretins ca „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd” este o mistificare, dar dacă citesc cu atenţie vor vedea că nu au dreptate. Pauzele necesare sunt bine ascunse într-o frază ambiguă şi, scriind-o, dr. Sheppard simţea o mare plăcere căci nu nota decât adevărul, deşi nu întregul adevăr.

În această perioadă am cunoscut succesul pe toată linia, nu numai cu „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd”. Rosalind a început şcoala şi îi plăcea foarte mult. Avea prietene drăguţe, ne bucuram de apartamentul nostru plăcut şi de grădină. Aveam minunata mea maşină, pe Carlo Fisher şi pacea casnică. Archie se gândea, vorbea, visa, dormea şi trăia pentru golf. Avea o digestie mult mai bună acum, aşa încât suferea mai puţin de dispepsie. Totul se petrecea cât se poate de bine în cea mai bună dintre lumile posibile, aşa cum spune atât de fericit dr. Pangloss64.

Şi totuşi lipsea ceva în viaţa noastră: un câine. Joey murise în timpul călătoriei noastre, aşa că acum am cumpărat un fox terrier căruia i-am spus Peter. Bineînţeles că Peter a devenit viaţa şi sufletul familiei. Dormea pe patul lui Carlo şi mânca nenumărate perechi de papuci şi mingi pentru terrieri, aşa numite indestructibile.

Lipsa de griji financiare era foarte plăcută după toate cele pe care le suferisem în trecut şi poate că ni se urcase chiar

puţintel la cap. Ne gândeam la tot felul de lucruri care nici nu ne-ar fi trecut prin minte până atunci. Archie m-a dat gata într-o zi, declarând dintr-o dată că ar vrea un automobil cu adevărat rapid. Cred că era excitat de automobilul Bentley.

— Dar avem un automobil, i-am răspuns uimită.

— Da, dar mă gândesc la ceva cu totul special.

— Ne-am putea îngădui să mai avem un copil. Mă gândeam la asta de câtva timp cu multă plăcere.

Archie a trecut peste subiect ca neimportant.

— Nu mai doresc nici un alt copil în afară de Rosalind, a spus el. Rosalind este un copil foarte izbutit şi nu-mi mai trebuie nimic altceva.

Archie era nebun după Rosalind. Îi plăcea foarte mult să se joace cu ea şi fetiţa îi curăţa până şi crosele de golf. Cred că se înţelegeau amândoi mai bine decât eu cu Rosalind. Aveau acelaşi simţ al umorului şi fiecare împărtăşea punctul de vedere al celuilalt. Lui Archie îi plăcea atitudinea ei realistă şi suspicioasă, felul cum nu vroia să accepte nimic de la sine înţeles. Fusese îngrijorat înainte de venirea Rosalindei pe lume, temându-se, aşa cum spunea el, că nimeni nu-i va mai da lui atenţie. „De asta sper să avem o fată, spusese el. Un băiat ar fi mult mai rău. Aş putea suporta o fată, dar cu un băiat mi-ar fi foarte greu.”

Acum spunea:

— Dacă am avea un băiat ar fi mai rău ca oricând. Şi în orice caz, mai adăuga, este destul timp.

Am fost de acord că era destul timp şi cu totul contrar voinţei mele am cedat în faţa dorinţei lui de a avea un automobil Delage, cumpărat de ocazie, pe care îl şi ochise. Delage-ul ne-a procurat la amândoi multă bucurie; îmi plăcea să-l conduc şi conducea, natural, şi Archie, deşi era atât de mult golf în viaţa lui, încât avea foarte puţin timp pentru a conduce.

„Sunnigdale este un loc minunat pentru locui”, declara. „Are tot ceea ce dorim. E la o distanţă bună de Londra şi

acum se deschide şi terenul de golf de la Wentworth şi cred că se va dezvolta mult locul din jur. Cred că am putea cumpăra o casă care să fie cu adevărat a noastră.”

Ei a o idee captivantă. Deşi locuinţa noastră de la Scotswood era confortabilă, avea câteva dezavantaje. Nu era prea bine administrată. Instalaţia electrică ne făcea destule neplăceri. Apa fierbinte, care trebuia să existe în mod permanent, nu era nici fierbinte, nici n-o aveam în permanenţă şi întregul imobil suferea de o proastă gospodărire. Eram foarte îndrăgostiţi de ideea de a avea un cămin care să fie numai al nostru.

La început ne-am gândit să ne construim o casă chiar pe terenul Wentworth, care fusese preluat de un constructor. Urma să se deschidă acolo două terenuri de golf şi un al treilea, probabil, mai târziu, iar pe restul terenului se construiau case de toate felurile şi dimensiunile. Am petrecut multe seri de vară fericite împreună cu Archie, colindând în lung şi în lat Wentworth în căutarea unui loc care să ne convină. În cele din urmă ne-am oprit la trei, din care trebuia să alegem unul. Am luat apoi legătura cu constructorul. Ne-am fixat asupra unui teren de 0,6 hectare, într-un loc împădurit cu pini, aşa încât să avem o grădină pentru care să nu fie necesară o întreţinere mai specială. Constructorul părea foarte binevoitor şi serviabil. I-am explicat că doream o casă mică. Nu ştiu cât bănuiam noi că ne-ar putea costa, cred că vreo două mii de lire. Ne-a arătat planuri ale unei case foarte urâte, plină de ornamente moderne neplăcute, pentru care a cerut un preţ care nouă ni s-a părut colosal: 5300 lire. Ne-a făcut praf. Se părea că nu există nici o posibilitate de a construi mai ieftin, asta era limita cea mai de jos. Ne-am retras mâhniţi. Am hotărât totuşi că voi cumpăra obligaţii la Wentworth pentru o sută de lire, ceea ce-mi va da posibilitatea să joc sâmbăta şi duminica pe terenurile de golf, aşa încât speranţele mele să nu moară cu totul. La drept vorbind, dacă vor fi două

terenuri de golf poţi juca doar pe unul fără să te simţi neapărat un jucător prea prost.

S-a întâmplat astfel că ambiţiile mele de jucătoare de golf au căpătat un nou avânt, de fapt am câştigat şi o competiţie. Aşa ceva nu se mai petrecuse până atunci şi nici de atunci încolo. În competiţia Uniunii de golf a femeilor aveam un handicap de 35 (limita), dar chiar şi aşa părea puţin probabil că voi câştiga ceva. Totuşi în finală am jucat cu o doamnă Burberry, o persoană drăguţă, cu câţiva ani mai tânără decât mine, şi tot atât de nervoasă şi stângace ca şi mine.

Ne-am întâlnit foarte bine dispuse, încântate de noi pentru că reuşisem să ajungem până aici. Primul punct l-am împărţit pe jumătate. După aceea, mirată ea însăşi şi întristându-mă pe mine, a reuşit nu numai să câştige punctul următor, dar şi pe cel care a urmat şi încă unul şi tot aşa până la opt puncte, ba chiar până la nouă. Orice speranţă de a mă redresa mă părăsise. Ajungând în această situaţie m-am simţit liniştită. Acum puteam să continui jocul fără să-mi mai bat capul, până în clipa, nu prea depărtată, când doamna Burberry ar fi câştigat partida.

Numai că dintr-o dată jocul ei a început să slăbească.

Cuprinsă de îngrijorare a pierdut punct după punct. Incredibilul s-a produs. Am câştigat următoarele nouă puncte, obţinând cu unul în plus în ultima serie. Cred că mai am şi acum pe undeva trofeul meu din argint câştigat atunci.

După un an sau doi, după ce văzusem nenumărate case – asta fiind una din recreaţiile mele favorite – ne-am oprit la două imobile. Unul era destul de departe, nu prea mare şi avea o grădină frumoasă. Celălalt se afla aproape de gară, un fel de apartament elegant de oraş transferat la ţară şi decorat pe deplin, fără economie.

Avea pereţii lambrisaţi, multe camere de baie, lavabouri în fiecare dormitor şi multe alte completări luxoase. Trecuse prin multe mâini în anii din urmă şi se spunea că era o casă

cu ghinion; toţi cei care au locuit acolo au avut supărări de un fel sau altul. Primul bărbat şi-a pierdut averea, al doilea soţia. Nu ştiu ce s-a întâmplat cu al treilea proprietar; cred că a divorţat. În orice caz era ieftin, fiind de vânzare de mult timp. Avea o grădină frumoasă – lungă şi îngustă, cu o peluză, apoi un râuleţ cu multe plante de apă, azalee şi rododendroni şi aşa până la capăt, unde se afla o grădină de zarzavaturi, şi, dincolo de aceasta, un hăţiş.

Dar dacă am fi putut s-o cumpărăm, asta era o altă poveste. Deşi amândoi aveam venituri bune, al meu poate puţin mai îndoielnic şi mai neegal, al lui Archie bine asigurat, nu posedam capitalul necesar. Am făcut un împrumut cu o ipotecă şi la timpul potrivit ne-am mutat.

Am mai cumpărat perdele şi covoare suplimentare, unde a fost necesar, şi ne-am avântat într-un trai care, fără urmă de îndoială, era peste posibilităţile noastre, deşi socotelile pe hârtie erau în regulă. Aveam de întreţinut cele două automobile. Angajasem acum şi mai mulţi servitori: o pereche, soţ cu soţie, şi o fată în casă. Soţia fusese fată la bucătărie într-o casă ducală şi se presupunea, deşi nu se confirmase de fapt, că soţul ei fusese valet acolo. Nu prea ştia el ce înseamnă a fi valet, deşi soţia era o excelentă bucătăreasă. De fapt, până la urmă am descoperit că fusese hamal. Era teribil de leneş. Cea mai mare parte a zilei o petrecea culcat în pat şi, în afară de timpul când servea la masă – ceea ce făcea foarte prost, asta era toată ocupaţia lui. Când nu stătea în pat se ducea la cârciumă. Trebuia să ne hotărâm dacă-i păstrăm sau nu. În general gătitul părea mult mai important, aşa că i-am ţinut mai departe pe amândoi. Şi astfel ne-am lansat pe căile grandorii şi exact ceea ce ar fi trebuit să ne aşteptam s-a întâmplat. După un an începusem să ne îngrijorăm. Contul nostru din bancă părea că se topeşte cu o repeziciune ameţitoare. Cu câteva economii, ne-am spus noi, o să ne descurcăm.

La sugestia lui Archie am numit casa noastră Styles, deoarece „Misterioasa afacere de la Styles” fusese prima

mea carte şi mi-a deschis drumul în viaţă. Pe pereţi am atârnat desenele făcute pentru coperta cărţii, prezentată mie de editor, Bodley Head. Dar „Styles” s-a dovedit a fi ceea ce fusese şi în trecut pentru alţii. Era o casă cu ghinion. Mi-am imaginat că totul se datora faptului că ornamentele erau nepotrivite pentru o casă de la ţară şi de prost gust. Când ne vom putea permite să le schimbăm într-un stil rustic, renunţând la toate aceste lambriuri, zugrăveli şi poleieli, atunci, mi-am spus, totul se va schimba.

IV

Următorul an al vieţii mele este unul care mă feresc să mi-l amintesc. Aşa cum se întâmplă adesea în viaţă, când un lucru merge rău, toate merg la fel.

Cam după o lună de la întoarcerea mea dintr-o scurtă vacanţă în Corsica, mama s-a îmbolnăvit de bronşită, foarte rău. Pe atunci era la Ashfield. M-am dus să stau cu ea, dar mai apoi Punkie m-a înlocuit. Curând după aceea mi-a trimis o telegramă, anunţându-mă că o ducea pe mama la Abney, căci acolo putea fi mai bine îngrijită. Mama părea că era mai bine acum, dar n-a mai fost niciodată aceeaşi ca mai înainte. Ieşea foarte puţin din camera ei. Bănuiesc că îi erau prinşi plămânii. Avea şaptezeci de ani la acea vreme. Nu credeam că starea ei era atât de gravă, cum s-a dovedit a fi. Nici Punkie nu bănuiesc că şi-a dat seama. Dar după o săptămână sau două mai târziu am primit o telegramă prin care eram chemată, Archie fiind plecat cu treburi în Spania.

În timp ce mă aflam în tren, în drum spre Manchester, mi-am dat seama dintr-o dată că am simţit că mă cuprinde un val rece, din cap până în picioare, ca un frison de moarte, şi m-am gândit: „Mama a murit”.

Avusesem dreptate. Şi privind-o aşa, întinsă pe pat, m-am gândit cât de adevărat era că atunci când mori rămâne doar găoacea. Toată căldura, personalitatea impulsivă a mamei se aflau undeva departe. Îmi spusese de mai multe ori în ultimii ani: „Uneori eşti atât de dornic să te eliberezi din acest trup atât de uzat, de bătrân, de nefolositor.

Tânjeşti să fii scos din închisoarea aceasta.” Iată ce simţeam despre ea acum: fusese eliberată din temniţă. Dar pentru noi rămânea durerea pierderii ei. Archie nu a putut veni la înmormântare pentru că era încă în Spania. Eram înapoi la Styles când s-a întors, o săptămână mai târziu. Ştiam ca avusese întotdeauna o aversiune violentă pentru boală, moarte sau supărări de orice fel. Suntem conştienţi fiecare de existenţa acestor lucruri, totuşi îţi dai seama greu de ele, sau nu acorzi atenţia cuvenită, până când nu ţie se întâmplă ţie. Îmi amintesc că a intrat în cameră foarte încurcat, încercând parcă să-şi ia o înfăţişare, veselă, un fel de „Ei, drăcie, acum trebuie să încercăm cu toţii să ne înveselim”. E greu să suporţi pierderea unei persoane care; una din cele trei pe care le-ai iubit cel mai mult pe lumea asta.

Archie mi-a spus apoi:

— Am o idee foarte bună. Săptămâna viitoare trebuie să mă duc din nou în Spania, aşa că ce-ar fi dacă te-aş lua cu mine? Am putea să ne simţim foarte bine şi te-ai mai consola şi tu puţin.

Nu doream să mă consolez. Ceea ce vroiam era să rămân cu durerea mea şi să mă deprind încet-încet cu ea. Acuma îmi dau seama că am greşit. Viaţa mea cu Archie era cu totul deschisă înaintea noastră. Eram fericiţi împreună, siguri unul de altul şi niciunul din noi nu ar fi visat că am putea să ne despărţim vreodată. Dar el nu suporta o atmosferă de jale în casă şi astfel devenea receptiv la alte influenţe.

Apoi mai era şi problema lichidării la Ashfield. În ultimii patru sau cinci ani se adunaseră acolo tot felul de vechituri: lucrurile bunicii, toate lucrurile pe care mama nu le-a mai putut descurca şi le pusese deoparte. Nu mai existaseră bani pentru reparaţii, acoperişul cădea, în unele camere ploua. Spre sfârşit, mama locuise în două camere. Cineva trebuia să se ducă acolo să se ocupe de toate acestea. Şi acea persoană trebuia să fiu eu. Sora mea era prea înecată în propriile ei probleme, deşi promisese să vină două sau

trei săptămâni în august. Archie se gândise că cel mai bine ar fi dacă am închiria pe timpul verii „Styles”, am putea obţine astfel o chirie mare, care ne-ar scoate din încurcătură. El urma să stea la clubul lui de la Londra, iar eu la Torquay pentru a lichida. Avea să vină şi el în august, iar când sosea Punkie o lăsam pe Rosalind cu ea şi noi plecam în străinătate. Am hotărât să ne ducem în Italia, într-o localitate unde nu mai fusesem până atunci, numită Alassio. Aşa că l-am lăsat pe Archie la Londra şi m-am dus la Ashfield.

Bănuiesc că starea sănătăţii mele era proastă, mă simţeam puţin bolnavă, şi desfacerea acelei case cu atâtea amintiri şi cu nopţile nedormite mă adusese într-o stare nervoasă aşa de gravă încât aproape nici nu mai ştiam ce fac. Lucram câte zece, unsprezece ore în fiecare zi, deschizând fiecare cameră şi scoţând lucrurile. Era îngrozitor: haine mâncate de molii, toate lucrurile bunicii, pe care nimeni nu dorise să le arunce, dar acum trebuiau lichidate. În fiecare săptămână plăteam suplimentar gunoierilor ca să ia totul. Mai existau şi unele lucruri dificile, ca, de exemplu, o coroană imensă din flori de ceară care fusese coroana memorială a bunicului. Era aşezată sub un mare clopot de sticlă. Nu vroiam să trec prin viaţă cu acest trofeu enorm, dar ce se putea face cu un asemenea lucru? Nici nu puteai să-l arunci! În cele din urmă s-a găsit o soluţie, doamna Potter, bucătăreasa mamei, o admirase întotdeauna. I-am oferit ei coroana şi a fost încântată.

Ashfield era prima casă în care locuiseră tata şi mama după căsătoria lor. S-au instalat acolo la vreo şase luni după naşterea lui Madge şi au stat tot timpul adăugând noi dulapuri pentru ca să-şi ţină lucrurile. Încetul cu încetul, fiecare cameră din casă devenise o debara. Sala de clasă, scena atâtor zile fericite în copilăria şi adolescenţa mea, era acum o încăpere plină de lăzi şi cutii. Toate cutiile şi cuferele pe care bunica nu le putuse înghesui în camera ei de culcare fuseseră duse acolo.

O altă lovitură pe care soarta a abătut-o asupra mea a fost pierderea dragii mele Carlo. Tatăl şi mama ei vitregă erau într-o călătorie în Africa şi, dintr-o dată, a aflat din Kenya că tatăl ei era foarte bolnav şi că doctorul spusese că are cancer. Deşi el nu ştia încă, soţia sa aflase şi se părea că nu se aştepta ca să trăiască mai mult de şase luni. Carlo trebuia să se întoarcă la Edinburgh, de îndată ce tatăl ei revenea pentru a fi cu el ultimele lui luni. Mi-am luat rămas bun de la ea cu lacrimi în ochi. Îi părea rău că mă lăsa în această încurcătură şi stare de nefericire, dar era una din acele îndatoriri care nu pot fi evitate. Mai aveam de lucru acolo încă vreo şase săptămâni şi apoi totul avea să se termine. Atunci începeam să trăiesc din nou.

Lucram ca o disperată, atât de dornică eram să închei acest capitol. Toate cuferele şi valizele trebuiau examinate cu atenţie: nu poţi să arunci chiar aşa lucrurile. Când era vorba de lucrurile bunicii, nu puteai fi niciodată sigur de ce aveai să găseşti. Când a plecat de la Ealing stăruise să fie lăsată să împacheteze singură cele mai multe lucruri, căci se temea ca noi să nu-i aruncăm comorile ei nepreţuite. Erau foarte multe scrisori vechi şi eram tocmai pe punctul de a le arunca, când am dat peste un plic mototolit în care am găsit douăsprezece hârtii de cinci lire. Bunica fusese ca o veveriţă: îşi pitise lucrurile prin toate locurile ca să scape de rigorile războiului. Altă dată am găsit o broşa cu diamante într-un ciorap.

Începusem să fiu foarte zăpăcită, să încurc lucrurile. Nu-mi era niciodată foame şi mâncam din ce în ce mai puţin. Uneori stăteam jos, îmi cuprindeam capul în mâini şi încercam să-mi aduc aminte ce făceam. Dacă ar fi fost Carlo acolo aş fi putut să mă duc pentru câte un week-end din când în când la Londra şi să-l văd pe Archie, dar nu puteam să o las pe Rosalind singură. Şi nu aveam unde să stau. I-am sugerat lui Archie că ar trebui să vină el la un sfârşit de săptămână. Ar fi cu totul altceva. Mi-a scris, subliniind că ar fi o nebunie. Era o călătorie scumpă şi cum nu se putea

elibera înainte de sâmbătă şi ar trebui să plece duminică seara nu ar merita. Îl bănuiam că nu vroia să-şi piardă partida de golf de duminică, dar am renunţat să mă mai gândesc la aşa ceva, considerând că nu are rost. A adăugat cu o nuanţă de veselie că nu va fi pentru mult timp.

Mă cuprinsese un teribil sentiment de solitudine. Nu cred că mi-am dat seama că, pentru prima oară în viaţa mea, eram cu adevărat bolnavă. Întotdeauna fusesem extrem de sănătoasă şi robustă şi nu înţelegeam cum s-ar fi putut ca nefericirea, îngrijorarea, surmenajul să-ţi afecteze starea sănătăţii fizice. Eram foarte tulburată şi, într-o zi, când trebuia să semnez un cec, nu mi-am amintit numele pentru a semna. Mă simţeam exact ca Alice în Ţara anilor când atingea copacul.

„Dar bineînţeles, mi-am spus, că ştiu perfect cum mă cheamă. Dar care e numele?" Rămăsesem aşa cu tocul în aer încercând un sentiment de frustrare extraordinară. Cu ce iniţială începea numele meu? Să fi fost oare Blanche Armory? Părea un nume familiar. Mi-am adus aminte că era un personaj mai puţin important din romanul „Pendennis"65, o carte pe care o citisem mai de mult.

O zi sau două mai târziu am primit un nou avertisment. M-am dus să pornesc automobilul, care de obicei trebuia pornit cu o manivelă. De fapt nu sunt sigură dacă nu cumva automobilele pe atunci puteau fi pornite doar cu manivela. Am tot învârtit de manivelă şi nu s-a întâmplat nimic. În cele din urmă, am venit în casă, m-am întins pe sofa şi am izbucnit în plâns. Asta m-a îngrijorat. Să plâng pentru că automobilul nu pornea. Probabil că am înnebunit.

Mulţi ani mai târziu, cineva care trecea printr-o perioadă nefericită mi-a spus ceva asemănător: „Nu ştiu ce întâmplă cu mine. Plâng aşa din senin. Zilele trecute nu mi-au adus rufele de la spălătorie şi am plâns pentru asta. Şi în ziua următoare nu pornea automobilul." Aşa că atunci m-am scuturat brusc şi mi-am spus: „Mai bine ai fi mai atentă; eşti

probabil la începutul unei stări grave de surmenaj psihic. Ar trebui să te duci la doctor.”

Eu însă, pe atunci, nu aveam astfel de cunoştinţe. Ştiam că sunt teribil de obosită şi că durerea pricinuită de moartea mamei stăruia în adâncul meu, deşi încercam, chiar prea mult, să mi-o scot din minte. Numai de-ar veni Archie sau Punkie ori cineva să stea cu mine.

O aveam pe Rosalind, dar bineînţeles nu-i spuneam ei nimic din cele care mă frământau. Aş fi speriat-o vorbindu-i despre îngrijorările, bolile sau fericirea mea. Ea, dimpotrivă, era grozav de fericită: îi plăcea foarte mult la Ashfield, ca de obicei, fiindu-mi de mare folos, ca întotdeauna, în muncile mele. Îi făcea plăcere „să ducă lucrurile jos” şi să le îngrămădească în cutiile de gunoi, uneori luându-şi câte ceva pentru ea: „Nu cred că cineva are nevoie de asta şi ar putea fi foarte amuzant.”

Timpul trecea, lucrurile păreau că erau în ordine şi, în fine, puteam contempla cu nerăbdare sfârşitul trudei mele ingrate. La 5 august era ziua Rosalindei. Punkie a venit cu două sau trei zile mai devreme. Archie a sosit la 3 august. Rosalind era foarte mulţumită la perspectiva de a sta cu „tanti Punkie” în timpul celor două săptămâni când Archie şi cu mine aveam să fim în Italia.

V

What shall I do to drive away
Remembrance from mine eyes?
Cum să fac să gonesc
Amintirea din ochii mei?

… spunea Keats. Dar trebuie oare gonită? Dacă cineva priveşte înapoi la călătoria care este de fapt viaţa sa, se cuvine oare să ignore acele amintiri care nu-i plac? Sau asta este laşitate?

Cred că după ce-ţi arunci o privire, trebuie să spui: „Da, asta e o parte din viaţa mea, dar a trecut. Este un fir în ţesătura existenţei mele. Trebuie s-o recunosc, pentru că face parte din mine. Dar nu e nevoie să stărui asupra ei”.

Când a sosit Punkie la Ashfield m-am simţit extrem de fericită. Apoi a venit Archie.

Modalitatea cea mai bună pe care aş folosi-o ca să descriu ce am simţit în acel moment ar fi să amintesc aici de un vechi coşmar al meu: sentimentul oribil pe care l-am încercat pe când stăteam la o ceaşcă de ceai la o masă şi, privind la cea mai dragă prietenă a mea, să-mi dau deodată seama că persoana din faţa mea era un străin. Aşa cred că pot descrie cel mai bine felul cum m-am simţit când a venit Archie.

Ne-a salutat pe toţi în mod obişnuit, dar pur şi simplu nu era Archie. Nu ştiam ce se petrecea cu el. Punkie a observat şi ea numaidecât: „Archie pare foarte ciudat. Este bolnav sau ce are?” I-am spus că s-ar putea. Archie totuşi a spus că se simţea bine, dar a vorbit puţin cu noi şi a plecat singur. L-am întrebat despre biletele noastre pentru Alassio şi mi-a răspuns:„O, da, bine, bine, totul e aranjat. O să-ţi spun mai târziu.”

Continua să fie un străin. Mi-am frământat cumplit creierii să descopăr ce se putuse întâmpla. Pentru un moment m-am temut că poate se întâmplase ceva la firmă. Era oare cu putinţă ca Archie să fi delapidat bani? Nu, nu puteam crede aşa ceva. Să se fi lansat în vreo tranzacţie pentru care nu avea autoritatea să o facă? Să fie într-o situaţie dificilă din punct de vedere financiar? Se petrecuse ceva ce nu vroia să-mi spună? Până la urmă a trebuit să-l întreb.

— Ce s-a întâmplat, Archie?

— O, nimic special.

— Dar trebuie să fie totuşi ceva.

— Presupun că ar fi mai bine să-ţi spun. Noi, adică eu, nu am luat biletele pentru Alassio. Nu am chef să merg în străinătate.

— O, vrei să rămâi aici să te joci cu Rosalind? Aşa-i? Cred că e la fel de plăcut.

— Nu înţelegi, a spus el iritat.

Au mai trecut, cred, încă alte douăzeci şi patru de ore până mi-a spus direct:

— Îmi pare foarte rău că s-a putut întâmpla aşa ceva. Ţi-aminteşti de fata aceea brunetă care fusese secretara lui Belcher? A fost la noi, într-un week-end, cu un an în urmă, şi-am mai văzut-o o dată sau de două ori la Londra.

Nu-mi puteam aminti numele, dar ştiam despre cine vorbea.

— Da, am spus eu. Şi?

— Am văzut-o din nou de când am rămas singur la Londra. Am ieşit împreună de multe ori…

— De ce nu? Şi? Ce-i cu asta?

— Tot nu înţelegi? replică el nerăbdător. M-am îndrăgostit de ea şi aş vrea să divorţăm cât mai curând posibil.

Presupun că o dată cu aceste cuvinte, acea parte din viaţa mea – din viaţa mea fericită, plină de succes, sigură – s-a încheiat. Dar lucrurile nu s-au petrecut chiar aşa de tranşant pentru că nu puteam să cred. Mă gândeam că era ceva trecător, o nebunie de moment. Nu existase nici o suspiciune de acest fel în vieţile noastre. Fusesem fericiţi împreună şi între noi domnea armonie. El nu era genul de bărbat care să umble după femei. Totul se datora poate faptului că îi lipsise tovărăşia mea obişnuită şi veselă în ultimele câteva luni.

Apoi a mai adăugat:

— Ţi-am spus cândva, cu mult timp în urmă, că nu pot suferi să văd oameni bolnavi sau nefericiţi; îmi strică tot cheful.

Da, m-am gândit eu, trebuia să ţin cont de asta. Dacă aş fi fost mai isteaţă, dacă l-aş fi cunoscut mai bine pe soţul meu,

dacă m-aş fi străduit să ştiu încă şi mai multe despre el, atunci poate aş fi preîntâmpinat totul, în loc de a mă fi mulţumit să-l idealizez şi să-l consider mai mult sau mai puţin perfect, era mai bine să fiu mai lucidă; aşa aş fi preîntâmpinat toate acestea. Dacă lucrurile se repetau, aş fi putut preîntâmpina totul? Şi dacă nu m-aş fi dus la Ashfield şi nu l-aş fi lăsat singur la Londra? Poate că nu ar fi ajuns să se preocupe atâta de această fată. Dar nu e vorba de fata asta. S-ar fi putut întâmpla cu oricare altă fată, pentru că într-o oarecare măsură eu nu eram potrivită să-i umplu viaţa lui Archie. Era, probabil, momentul în care trebuia neapărat să se îndrăgostească de altcineva, cu toate că poate nu bănuia nici el asta. Sau poate că tocmai această fată era pricina? A fost o întâmplare că s-a îndrăgostit de ea dintr-o dată? Cu siguranţă că nu fusese îndrăgostit de ea în puţinele dăţi când o întâlnisem mai înainte. Obiecta chiar, când am chemat-o, că-i va strica partida de golf. Când s-a îndrăgostit de ea a făcut-o cu aceeaşi grabă cu care se îndrăgostise şi de mine. Poate că aşa trebuia să se întâmple.

Prietenii şi rudele nu te pot ajuta aproape cu nimic în asemenea momente. Punctul lor de vedere era: „Dar e absurd. Aţi fost întotdeauna atât de fericiţi împreună. O să-i treacă. Aşa ceva se întâmplă cu foarte mulţi soţi. La trece repede.”

Dar nu s-a întâmplat aşa. Am crezut că îi va trece. A plecat de la Sunningdale. Carlo se întorsese atunci – specialiştii englezi declaraseră că tatăl ei nu avea, de fapt, cancer – şi a fost o mare uşurare s-o am lângă mine în asemenea momente. Dar era mai perspicace decât eram eu. Mi-a spus că Archie nu se va lecui. Când, în cele din urmă, şi-a făcut bagajele şi a plecat, am încercat un sentiment aproape de uşurare. Se hotărâse.

Totuşi, după două săptămâni s-a întors, spunând că poate greşise. Poate că nu era bine să facă aşa ceva. I-am arătat că era cu siguranţă aşa în ceea ce o privea pe Rosalind. La

urma urmelor o iubea doar, nu? Da, a recunoscut că într-adevăr ţinea la Rosalind.

— Şi ea te iubeşte. Ţine la tine mai mult decât la mine. Are nevoie de mine dacă-i bolnavă, dar tu eşti părintele pe care-l iubeşte cu adevărat şi e legată de tine. Aveţi amândoi acelaşi simţ al umorului şi vă înţelegeţi mai bine decât noi două. Trebuie să încerci să depăşeşti această stare. Ştiu prea bine că asemenea lucruri se întâmplă.

Dar cred că întoarcerea lui acasă a fost o greşeală, căci l-a făcut să-şi dea seama din nou cât de puternice erau sentimentele lui. Din nou, şi din nou, îmi tot spunea:

— Nu pot să suport să nu am ceea ce-mi doresc şi nu pot suferi să nu fiu fericit. Nu toată lumea poate fi fericită, unii trebuie să fie nefericiţi.

Am luptat din răsputeri cu mine însămi ca să nu-i spun:

— Dar de ce să fiu eu nefericită? Şi nu tu?

Asemenea lucruri nu ajută. Ceea ce nu puteam înţelege era comportarea lui nemiloasă faţă de mine în tot acest timp. Abia îmi vorbea şi nu-mi răspundea când îl întrebam ceva. Acum îmi dau seama mai bine de lucrurile astea, pentru că am văzut alte cupluri în situaţii asemănătoare şi am învăţat mai multe despre viaţă. Cred că era nefericit pentru că, în adâncul fiinţei lui, ţinea la mine şi nu ar fi vrut să mă rănească. Aşa că trebuia să se asigure că nu mă rănea, că până la urmă va fi mai bine pentru mine, că voi avea o viaţă fericită, voi călători, şi la urma urmelor aveam scrisul meu care să mă consoleze pe deplin. Pentru că era frământat în sinea lui, nu se putea abţine să nu se poarte cu oarecare asprime. Mama a spus întotdeauna că era aspru. Eu, însă, am văzut de atâtea ori foarte clar actele lui de bunătate, firea lui bună, ajutorul pe care ni l-a dat când Monty s-a întors din Kenya, grija pe care căuta s-o arate altora. Iar acum era nemilos pentru că se lupta pentru fericirea lui. I-am admirat altă dată duritatea, de data aceasta însă îi vedeam cealaltă faţă a firii lui.

Aşa că, după boală, a venit durerea, disperarea şi mâhnirea adâncă. Nu e necesar să mai stărui. Am stat în expectativă timp de un an, sperând că se va schimba. Zadarnic.

Aşa s-a încheiat prima mea căsătorie.

VI

În februarie, anul următor, m-am dus cu Rosalind şi Carlo în insulele Canare. Nu mi-a fost uşor să depăşesc momentul acela, dar ştiam că singura soluţie pentru a porni mai departe era să rup complet cu tot ceea ce-mi ruinase viaţa. După toate cele prin care trecusem, nu-mi mai puteam acum găsi liniştea în Anglia. Singurul punct luminos al vieţii mele era Rosalind. Dacă aş fi putut fi numai eu singură cu ea şi cu prietena mea Carlo lucrurile s-ar fi aranjat din nou şi aş fi putut face faţă viitorului.

Dar viaţa în Anglia nu era de suportat.

De atunci cred că datează repulsia mea faţă de presă, faptul că nu-mi plăceau ziariştii şi mulţimea. Nu era drept, dar cred că nu putea fi altfel în aceste împrejurări. Mă simţeam ca o vulpe hăituită, vizuina mea distrusă şi haite de câini chelălăind, urmărindu-mă pretutindeni. Nu mi-a plăcut niciodată notorietatea de nici un fel şi înghiţisem atâta acum, încât uneori mi se părea că nu sunt în stare să continui să trăiesc.

— Dar ai putea trăi liniştită la Ashfield, mi-a sugerat sora mea.

— Nu, i-am spus. N-aş putea. Dacă sunt liniştită acolo şi singură, nu voi face nimic altceva decât să-mi amintesc. Să-mi amintesc fiecare zi fericită pe care ani trăit-o acolo şi fiecare lucru fericit pe care l-am făcut acolo.

Cel mai important, când ai fost rănit, este să nu-ţi aminteşti de timpurile fericite. Poţi să-ţi aduci aminte de timpurile triste, asta nu are importanţă, dar ceea ce-ţi evocă o zi fericită sau un lucru fericit, e ceva care aproape că te frânge în două.

Archie a continuat să locuiască la „Styles” pentru câtva timp, dar încerca să vândă casa, cu consimţământul meu, bineînţeles, de vreme ce jumătate din ea îmi aparţinea. Aveam teribilă nevoie de bani acum, pentru că eram din nou în încurcături financiare.

De la moartea mamei nu mai fusesem în stare să scriu măcar un cuvânt. Anul acesta trebuia să-mi apară o carte, dar cheltuind atât de mult pentru „Styles”, micul meu capital se dusese la cumpărarea casei. Nu-mi intrau bani de nicăieri. Devenise vitală scrierea unei cărţi cât mai curând posibil ca să obţin un avans.

Cumnatul meu, fratele lui Archie, Campbell Christie, care mi-a fost întotdeauna un bun prieten şi era o persoană amabilă şi drăguţă, m-a ajutat. Mi-a sugerat să public într-un volum cele douăsprezece nuvele care apăruseră în „The Sketch”. Aceasta ar putea constitui o rezolvare temporară. Asta m-a ajutat în lucrul meu, căci altfel nu eram în stare să fac nimic de acest fel. Până la urmă volumul a fost publicat sub titlul „Cei patru mari” şi s-a dovedit să aibă succes. Mă gândeam că, dacă plec şi mă liniştesc, poate cu ajutorul lui Carlo, o să scriu o altă carte.

Singura persoană care era total de partea mea şi-mi dădea mereu curaj în tot ceea ce întreprindeam, era cumnatul meu James.

— Faci ceea ce trebuie, Agatha, mă asigura el cu vocea-i liniştită. Ştii ceea ce este bine pentru tine şi aş face acelaşi lucru dacă as fi în locul tău. Trebuie să pleci. S-ar putea ca Archie să-şi schimbe gândurile şi să se întoarcă. Sper, dar de fapt nu cred. Nu cred că el este acest gen de persoană. Când ia o hotărâre e definitivă, aşa că nu aş miza pe el.

I-am spus că nu mai mizam pe el, dar socoteam că eram datoare faţă de Rosalind să aştept cel puţin un an, aşa încât să poată fi pe deplin sigur că Archie ştia ceea ce făcea.

Am fost crescută, bineînţeles, ca toţi cei din generaţia mea şi am groază de divorţ şi o am încă şi acum. Chiar şi azi încerc un sentiment de vinovăţie că am cedat dorinţei lui

stăruitoare şi am fost de acord să divorţez. De câte ori mă uit la fiica mea, mă gândesc că ar fi trebuit să rămân tare pe poziţie şi chiar să refuz. Eşti atât de stânjenit când nu doreşti ceva. Nu vroiam să divorţez de Archie. Nu puteam suferi acest gând. E greşit să rupi o căsnicie şi am văzut destule căsătorii stricate şi am auzit multe despre poveştile intime care au dus la divorţ, pentru a şti prea bine că nu are importanţă, decât atunci când nu sunt copii, dar că, atunci când sunt, are foarte mare importanţă.

M-am întors în Anglia din nou eu însămi, cu o fire înăsprită, bănuitoare faţă de lume, dar mai bine pregătită să-i fac faţă. Am închiriat un mic apartament în Chelsea, unde m-am instalat cu Rosalind şi Carlo şi m-am dus cu prietena mea Eileen Morris, al cărei frate era director la Horris Hill Scholl, să vedem diferite şcoli pentru fete. Mă gândeam că, fiind dezrădăcinată acum din cămin şi dintre prieteni şi având puţini copii de vârsta ei în jur la Torquay, Rosalind ar fi fost mai mulţumită să fie înscrisă ca internă la o şcoală. În orice caz asta dorea şi ea. Am văzut împreună cu Eileen vreo zece şcoli diferite; eram complet zăpăcită când am terminat şi unele dintre ele ne-au făcut chiar să râdem. Nimeni nu putea să aibă mai puţine cunoştinţe despre o şcoală decât aveam eu, căci niciodată nu avusesem de-a face cu o şcoală.

Nu ştiam nimic despre educaţie. Nu mi-a lipsit niciodată. Dar la drept vorbind, mi-am spus în sinea mea, ai pierdut totuşi poate ceva – nu ştii. Poate că ar fi mai bine să-i dai fiicei tale o şansă.

Cum Rosalind avea foarte mult bun simţ, am consultat-o asupra subiectului. Era foarte entuziasmată. Se simţea bine la şcoala de la Londra, dar considera că ar fi plăcut ca în toamnă să meargă la o şcoală pregătitoare. Mai apoi a declarat că ar vrea să fie la cea mai mare şcoală care există. Am convenit că voi încerca să găsesc o şcoală bună şi m-am oprit la Cheltenham, care era cea mai mare şcoală pe care o ştiam.

Prima şcoală care mi-a plăcut a fost la Bexhill, „Caledonia”, condusă de o domnişoară Wynne şi de asociata ei, domnişoara Barker. Era tradiţională, bine condusă şi mi-a plăcut domnişoara Wynne. O persoană cu autoritate şi personalitate. Toate regulile erau pregătite dinainte, conform unui plan – reguli de rutină, dar în mod raţional, iar Eileen auzise prin prietene de-ale ei că mâncarea părea să fie excepţională. Mi-au plăcut şi copiii de asemenea.

Cealaltă şcoală care mi-a plăcut a fost de un gen cu totul diferit. Fetiţele puteau să aibă ponei, să ţină câini şi alte animale, dacă doreau, şi, mai mult sau mai puţin, să-şi aleagă subiectele pe care vroiau să le studieze. Aveau foarte multă libertate în ceea ce făceau şi dacă nu vroiau să înveţe un lucru, nu erau forţate, căci, spunea directoarea, în felul acesta ajungeau să împlinească lucrurile pe care le doreau. Exista şi aici o oarecare preocupare artistică şi, din nou, mi-a plăcut directoarea.

Era o persoană originală, caldă, entuziastă şi plină de idei.

M-am dus acasă bucuroasă şi entuziasmată şi, în cele din urmă, am hotărât să o iau pe Rosalind cu mine să mai vizităm o dată aceste două şcoli. I-am lăsat un scurt răgaz de reflectare şi apoi am întrebat-o.

— Care crezi că ţi-ar plăcea?

Rosalind, slavă Domnului, ştia întotdeauna ce vrea.

— O, Caledonia, mi-a spus ea. Nu mi-ar place cealaltă; e ca şi cum ai fi la o recepţie. La şcoală nu trebuie să fie ca la recepţii, nu-i aşa?

Ne-am fixat astfel la Caledonia şi am nimerit-o foarte bine. Instruirea era excelentă şi copiii se simţeau atraşi de cele învăţate. Şcoala avea o organizare foarte bună, iar Rosalind era un copil căruia îi plăcea să fie totul cât mai organizat. Cum spunea cu mare plăcere în timpul vacanţei: „Nu este nici o clipă de răgaz pentru nimeni!”.

Un asemenea program n-ar fi fost deloc pe placul meu.

Uneori răspunsurile pe care le primeam la unele întrebări păreau chiar extraordinare:

— La cât te scoli dimineaţa, Rosalind?

— Drept să-ţi spun, nu ştiu. Sună un clopot.

— Şi nu vrei să ştii la ce oră sună clopotul?

— De ce aş vrea? Sună să ne sculăm. Şi apoi luăm micul dejun după o jumătate de oră, cred.

Domnişoara Wynne ţinea părinţii la respect. Am întrebat-o într-o zi dacă Rosalind putea veni cu noi duminica următoare, îmbrăcată cu o rochie de toate zilele, pentru că urma să facem un picnic şi să hoinărim peste dealuri şi văi.

Domnişoara Wynne mi-a răspuns:

— Toate elevele mele merg duminica în rochiile de duminică.

Fără replică pentru mine. Totuşi, Carlo şi cu mine am pregătit o mică valiză cu lucruri mai simple pentru ţară şi, într-o pădurice, şi-a schimbat rochia din mătase şi pălăria de pai cu ceva mai potrivit pentru picnicul nostru, mai simplu şi mai bun de mototolit. Nu ne-a prins nimeni.

Am izbutit, în timp ce eram în insulele Canare, să scriu cea mai bună parte din cartea mea „Misterul trenului albastru” (The Mystery of the Blue Train). Nu a fost uşor şi fără îndoială că lucrul meu n-a fost deloc uşurat de Rosalind. Spre deosebire de maică-sa, ea nu era un copil care se putea distra singură, imaginând câte ceva… Dacă-i dădeai o bicicletă umbla vreo jumătate de oră; dacă vremea era ploioasă şi-i dădeai vreun joc se ocupa de el. Dar în grădina hotelului de la Oratava din Tenerife, Rosalind nu avea nimic de făcut decât să se plimbe în jurul straturilor cu flori sau să se joace uneori cu un cerc. Dar un cerc, pentru Rosalind, spre deosebire de maică-sa, însemna foarte puţin. Pentru ea nu era decât doar un cerc.

— Uite ce, Rosalind, îi spuneam, nu trebuie să mă întrerupi, am de lucru. Trebuie să scriu o altă carte. Carlo şi cu mine vom fi ocupate în ora următoare cu asta… Nu trebuie să ne întrerupi.

— O, foarte bine, spuse Rosalind cam posomorâtă şi plecă.

Mă uitam la Carlo cum sta în faţa mea cu creionul în mână şi mă gândeam, mă tot gândeam, storcându-mi creierii, în cele din urmă, ezitând am început. După câteva minute am observat că Rosalind era de cealaltă parte a încăperii şi ne privea.

— Ce-i, Rosalind? am întrebat-o. Ce doreşti?

— A trecut o jumătate de oră?

— Nu, numai nouă minute, hai pleacă.

— O, foarte bine, şi o pornea.

Am reluat dictarea mea ezitantă. Rosalind era din nou acolo.

— Te chem eu când va trece timpul. Nu a trecut încă.

— Bine, pot doar să stau aici, nu-i aşa? N-am să vă întrerup.

— Presupun că poţi sta acolo, i-am spus fără tragere de inimă.

Şi am început din nou. Dar privirea Rosalindei asupra mea avea efectul unei meduze. Am simţit mai puternic ca oricând că tot ceea ce spuneam era tâmpit. (Ceea ce, în mare parte, era). Vorbeam cu ezitări, mă bâlbâiam, mă opream, repetam acelaşi lucru. Aşa că nu ştiu cum de-am reuşit să scriu nenorocita aia de carte.

De la început nu am avut nici o plăcere s-o scriu; nici o tragere de inimă. M-am străduit foarte mult cu intriga, o intrigă convenţională, în parte adaptată după alte scrieri ale mele. Ştiam, cum s-ar spune, ce cale aveam de urmat, dar nu vedeam cu ochii minţii scena, iar oamenii nu prindeau viaţă. Eram mânată de dorinţa, ba chiar de necesitatea de a scrie o altă carte pentru a câştiga bani.

Acela a fost momentul când din amatoare m-am transformat în profesionistă. Mi-am asumat povara unei profesiuni, care este aceea de a scrie, chiar când nu doreşti, când nu-ţi place prea mult ceea ce aşterni pe hârtie şi chiar când nici nu-ţi iese prea bine. N-am putut suferi niciodată această carte, „Misterul trenului albastru”, dar am scris-o şi am trimis-o editorului. S-a vândut tot atât de bine ca şi

ultima mea carte. Aşa că a trebuit să mă mulţumesc cu asta, deşi n-aş putea spune că am fost vreodată mândră de ea.

Oratava era un loc încântător. Munţii se ridicau impresionanţi spre înaltul cerului şi în spaţiul verde din jurul hotelului creşteau flori minunate, dar două lucruri mă stânjeneau aici. După un început de dimineaţă frumos, la vremea prânzului se lăsa de pe munte ceaţa şi restul zilei era foarte întunecat. Uneori chiar ploua şi pentru amatorii de băi era foarte neplăcut. Stăteai întins cu faţa în jos pe o plajă vulcanică, înclinată, şi lăsai ca valurile să treacă peste tine. Trebuia însă să ai grijă să nu te acopere prea mult. S-au înecat o mulţime de oameni în felul ăsta. Era imposibil să intri în mare şi să înoţi; asta o puteau face doar câţiva dintre înotătorii cei mai rezistenţi, deşi chiar şi unul dintre aceştia se înecase cu un an mai înainte. Aşa că după o săptămână ne-am schimbat planul şi am plecat în Gran Canaria, la Las Pălmaş.

Această localitate este încă şi acum pentru mine locul ideal unde să te duci în lunile de iarnă. Cred că azi a devenit o staţiune turistică şi şi-a pierdut farmecul de altă dată. Atunci domnea acolo o atmosferă calmă, paşnică.

Venea foarte puţină lume, cu excepţia celor care stăteau iarna o lună, două şi o preferau Madeirei. Avea două plaje perfecte. Şi temperatura era foarte bună: cam 22° în medie, ceea ce după mine este temperatura ideală pentru vară. Ziua adia o briză plăcută, iar seara era destul de cald pentru a putea sta afară după cină. În aceste seri eu şi cu Carlo ne-am împrietenit cu doctorul Lucas şi cu sora lui, doamna Meek. Era cu mult mai în vârstă decât fratele ei şi avea trei fii. El era specialist în boli de plămâni; era căsătorit cu o australiană şi avea un sanatoriu pe coasta de est. Fusese infirm în tinereţe. Nu ştiu dacă în urma tuberculozei sau a poliomielitei, dar era uşor cocoşat şi avea o constituţie delicată. Era un tămăduitor înnăscut şi avea foarte mult succes cu pacienţii lui. Odată mi-a spus: „Ştiţi, asociatul meu este un doctor mult mai bun decât

mine, are mai multe calificări şi ştie mai multe lucruri decât mine. Dar nu poate face pacienţilor săi ceea ce pot eu. Când plec eu de lângă ei starea sănătăţii lor regresează foarte mult şi se simt vlăguiţi. Nu ştiu cum, dar eu îi fac bine”.

Ai lui îi spuneau Tată. Foarte repede Carlo şi cu mine i-am zis tot aşa. Am avut o infecţie în gât când eram acolo şi a venit să mă vadă şi mi-a spus: „Eşti foarte nefericită dintr-o anumită pricină, nu-i aşa? Ce este? Necazuri cu soţul?”

I-am spus că aşa era şi i-am povestit câte ceva din cele petrecute. Te încuraja şi te reconforta. „Are să se întoarcă, dacă vrei, mi-a spus el. Acordă-i timp. Cât mai mult timp, Şi când se întoarce nu-i reproşa nimic, da?”

I-am arătat că nu credeam că se va întoarce, nu era genul. A fost de acord, precizând că unii oameni nu erau. Apoi a zâmbit şi a adăugat: „Mulţi dintre noi suntem în genul ăsta, te pot asigura de asta. Şi eu am plecat şi m-am întors. În orice caz indiferent ce se întâmplă, acceptă şi mergi mai departe. Ai multă forţă şi curaj. Poţi încă să te bucuri de viaţă.”

Dragul meu Tată. Îi datorez atât de mult. Avea grija asta faţă de toate bolile şi nereuşitele omeneşti. Când a murit cinci sau şase ani mai târziu, am simţit că am pierdut pe unul din cei mai buni prieteni ai mei.

Rosalind se temea foarte tare ca nu cumva camerista spaniolă să-i vorbească.

— Dar ce-ar fi dacă ţi-ar vorbi? Poţi să-i vorbeşti, nu?.

— Nu pot, e spaniolă. Îmi spune senorita şi apoi adaugă o mulţime de lucruri pe care nu le înţeleg.

— Nu trebuie să fii atât de proastă, Rosalind.

— Bine, bine. Poţi să te duci la masă. Nu-mi pasă dacă rămân singură, iar când sunt în pat pot să-mi închid ochii şi să pretind că dorm când vine.

Ciudate sunt gusturile şi preferinţele copiilor. La întoarcere, marea era agitată şi un marinar spaniol, mătăhălos şi urât, a luat-o pe Rosalind în braţe şi-a mutat-o

de pe punte pe pasarelă. Mă aşteptam ca fetiţa să urle, dar nici gând. I-a surâs marinarului plină de dulceaţă.

— Era străin şi nu ţi-a fost frică de el, i-am spus. Cum aşa?

— Păi nu mi-a vorbit! Şi mi-a plăcut mutra lui – un chip urât şi tare drăguţ.

Un singur eveniment demn de subliniat s-a întâmplat când am plecat de la Las Pălmaş spre Anglia. Am sosit la Puerto de la Cruz pentru a lua nava Union Castle şi s-a descoperit atunci că Blue Teddy fusese uitat. Rosalind s-a făcut albă ca varul. „Nu plec fără Teddy", a declarat ea. Am discutat cu şoferul de la autobuz care ne adusese. I-am dat cu generozitate bani, deşi nu prea părea că i-ar trebui. Ne-a spus că, desigur, o să găsească el maimuţoiul albastru al fetiţei, şi o să se întoarcă ca vântul. În acest timp era sigur că marinarii n-au să îngăduie să plece vasul fără jucăria favorită a unui copil. N-am prea fost de acord cu el. Eram convinsă că vasul avea să plece. Era o navă engleză în drum spre Africa de Sud. Dacă ar fi fost una spaniolă ar fi rămas, desigur, câtva timp. Totuşi povestea s-a terminat cu bine. Exact când începuseră să se audă fluierăturile şi lumea care întovărăşea pe cei care plecau era rugată să coboare, am zărit autobuzul apropiindu-se într-un nor de praf. Şoferul a sărit de la volan şi a venit în fugă să i-l dea pe Blue Teddy lui Rosalind, pe pasarelă, şi ea l-a strâns la piept. Un sfârşit fericit al şederii noastre acolo.

VII

Programul vieţii mele era de aici încolo stabilit, mal mult sau mai puţin. Trebuia să iau însă o ultimă hotărâre.

Am avut fixată o întâlnire cu Archie. Arăta bolnav şi obosit. Am vorbit despre lucruri obişnuite şi despre cunoştinţe comune. L-am întrebat apoi cum se simţea acum, dacă era cu totul sigur că nu se putea întoarce la noi şi să continue viaţa cu Rosalind şi cu mine. I-am mai spus din nou că ştia doar cât de mult ţinea fetiţa la el şi cât de nedumerită fusese de absenţa lui.

Odată chiar spusese cu sinceritatea aceea distrugătoare a copiilor:

— Ştiu că tăticul mă iubeşte şi i-ar place să stea cu mine. Se pare că pe tine nu te iubeşte.

— Asta dovedeşte că are nevoie de tine, i-am spus lui Archie. N-ai putea să găseşti mijlocul să-i dai satisfacţie?

Mi-a replicat:

— Nu, nu, mă tem că nu pot. Nu există decât un singur lucru pe care-l doresc cu adevărat. Doresc la disperare să fiu fericit şi nu pot fi fericit până nu mă însor cu Nancy. A făcut o călătorie în jurul lumii în ultimele zece luni, pentru că ai ei au sperat că astfel ea va putea să uite de mine şi să se elibereze, dar n-a fost capabilă. Acesta e singurul lucru pe care-l doresc sau pe care-l pot face.

În fine se hotărâse. Am scris avocaţilor mei şi m-am dus să-i văd. Trebuia deci să se termine. Nu aveam nimic de făcut decât să hotărăsc încotro s-o apuc. Rosalind era la şcoală, unde putea fi vizitată de Punkie şi de Carlo. Trebuia să-mi umplu timpul până la vacanţa de Crăciun şi am hotărât să plec spre locuri însorite. Aveam să plec în Indiile de Vest şi Jamaica. M-am dus la „Cooks” şi mi-am luat biletele. Totul era aranjat.

Şi acum, destinul îşi spune din nou cuvântul. Cu două zile mai înainte de plecare m-am dus să iau masa la Londra cu nişte prieteni. Era o pereche fermecătoare, fără a-mi fi fost însă prea apropiaţi. Mai era acolo şi o altă pereche de tineri, un ofiţer de marină cu soţia, comandorul Howe. La masă am stat lângă comandor şi mi-a vorbit despre Bagdad. Tocmai se întorsese din acea parte a lumii, căci fusese staţionat în Golful Persic. După dineu, soţia lui a venit şi a stat lângă mine şi am vorbit despre Bagdad. Ea spunea că lumea pretinde, de obicei, că Bagdadul e un oraş oribil, dar ea şi cu soţul ei fuseseră fermecaţi de acest oraş. Pe măsură ce-mi vorbeau am devenit din ce în ce mai entuziasmată. Am spus că probabil trebuia să mergi pe mare până acolo.

— Puteţi merge şi cu trenul, cu Orient Expresul.

— Orient Expresul?

Toată viaţa mea dorisem să merg cu Orient Expresul. Când am călătorit în Spania, Franţa sau Italia, am văzut adesea la Calais Orient Expresul şi tânjeam sa mă sui în el. Simplon – Orient Expres – Milano, Belgrad, Istanbul…

Era foarte ademenitor. Comandorul Howe mi-a scris o seamă de locuri pe care trebuia să le văd la Bagdad.

— Nu vă lăsaţi prea mult prinsă de Alwiyah şi Mem-sahib şi toate acestea. Trebuie să vă duceţi la Moşul şi să vizitaţi Basra şi bineînţeles trebuie să mergeţi la Ur.

— Ur? am întrebat eu. Tocmai citisem în „The Illustrated London News” despre descoperirile lui Leonard Woolley de la Ur. Întotdeauna am simţit o atracţie spre arheologie, deşi nu ştiam nimic despre toate astea. În dimineaţa următoare am dat fuga la „Cooks”, am anulat biletele pentru Indiile de Vest şi mi-am luat bilete şi am făcut o prenotare pentru o călătorie cu Simplon – Orient Expres la Istanbul, de acolo la Damasc şi de la Damasc la Bagdad, prin deşert. Eram foarte emoţionată, îmi trebuiau vreo patru, cinci zile să-mi iau vizele şi apoi o porneam.

— Aşa de una singură? m-a întrebat Carlo cu scepticism. Singură în Orientul Mijlociu; Nu ştii nimic despre acele locuri.

— O, va fi foarte bine. La urma urmelor mai trebuie să faci şi singură o seamă de lucruri uneori, nu-i aşa?

Nu făcusem asta niciodată până atunci şi n-o doream prea mult nici acum, dar m-am gândit: „Acum sau niciodată. Decât să mă tot agăţ de toate lucrurile pe care le ştiu, ca să fiu în siguranţă, mai bine să-mi îngădui, prin acest prilej, să am mai multă iniţiativă şi să îndrăznesc totul pe cont propriu.”

Iată-mă cinci zile mai târziu pornind spre Bagdad.

Numele ăsta mă fascina. Nu cred că aveam în mintea mea vreo imagine clară despre cum arăta Bagdadul. Nu mă aşteptam să fie oraşul lui Harun al-Rashid. Era un loc unde

nu mă gândisem niciodată să mă duc aşa că avea pentru mine toate plăcerile necunoscutului.

Fusesem în jurul lumii cu Archie, în insulele Canare cu Rosalind şi Carlo, acum o porneam de una singură. Aveam să descopăr ce fel de persoană eram, dacă devenisem sau nu total dependentă de alţii, cum mă temeam că nu pot deveni. Puteam să-mi satisfac dorinţa mea de a vedea locuri, orice loc pe care doream să-l văd. Puteam să-mi schimb planurile pe moment, aşa cum alesesem acum Bagdadul în locul Indiilor de Vest. Nu trebuia să ţin seama de nimeni decât de mine. Aveam să văd cum o să-mi placă acest fel de viaţă. Eram până atunci asemenea unui câine, o ştiam prea bine; câinii nu se duc la plimbare dacă nu-i ia cineva. Poate aveam să fiu întotdeauna aşa. Speram că nu.

PARTEA A VIII-A

A doua primăvară

I

Am avut întotdeauna o slăbiciune pentru trenuri.

Mi se pare trist azi că nu mai există locomotive care, pe vremuri, păreau să-ţi fie prieteni personali. M-am suit în cabina mea de wagon-lit la Calais, după drumul până la Dover şi călătoria pe mare obositoare, şi m-am instalat confortabil în trenul visurilor mele. Atunci mi-am dat seama de unul din primele pericole ale călătoriei cu trenul.

În compartiment cu mine mai călătorea încă o persoană, de vârstă mijlocie, o femeie bine îmbrăcată, călătoare experimentată, cu o mulţime de valize şi cutii de pălării – da, pe atunci se călătorea încă cu cutii de pălării – şi femeia aceasta a intrat în vorbă cu mine. Nu era decât natural, deoarece urma să împărţim cabina care, fiind de clasa a doua, avea două paturi. Pe de o parte era mai plăcut să călătoreşti cu clasa a II-a decât cu a I-a, cabina fiind mult mai mare şi puteai să te mişti mai în voie.

Tovarăşa mea de drum m-a întrebat unde mă duceam. În Italia? Nu, mai departe. Unde mergeam atunci? I-am spus că mergeam la Bagdad. Dintr-o dată a devenit foarte

animată. Locuia la Bagdad. Ce coincidenţă. Dacă mă duceam acolo la prieteni era aproape sigură că-i cunoştea. I-am spus că nu voi sta la prieteni.

— Dar unde vei locui atunci? Nu poţi să stai la un hotel la Bagdad.

Am întrebat-o de ce nu. La urma urmelor pentru ce există hotelurile? Acesta din urmă era gândul meu, pe care nu l-am rostit cu glas tare.

O, hotelurile erau imposibile.

— Nu poţi să stai la hotel. O să-ţi spun ce trebuie să faci… Trebuie să vii la noi!

Am fost întrucâtva uimită.

— Da, da, nu accept nici un refuz. Cât vrei stai acolo?

— Probabil foarte puţin.

— Bine, în orice caz, trebuie sa vii măcar la început la noi şi mai apoi putem să te recomandăm altcuiva.

Era foarte amabil din partea ei. Dădea dovadă de multă ospitalitate, dar am simţit pe moment un sentiment de revoltă. Am început să înţeleg ceea ce comandorul Howe a vrut să spună când m-a sfătuit să nu mă las prea mult prinsă de viaţa socială a coloniei engleze. Mă şi vedeam legată de mâini şi de picioare. Am încercat să-i spun, bâlbâindu-mă, ceea ce plănuisem să vizitez, dar doamna C. (îmi spusese între timp cum se numeşte) mi-a arătat că soţul ei se şi afla la Bagdad şi că era una dintre cele mai vechi rezidente de acolo. Mi-a spulberat repede orice îndoială.

— Veţi vedea – mi-a spus ea, adoptând un ton mai reverenţios – că totul e diferit de ceea ce credeţi când veţi ajunge acolo. Se trăieşte foarte bine, într-adevăr. Se joacă mult tenis, se iese foarte mult. Cred că într-adevăr o să vă placă. Lumea spune că Bagdadul e teribil, dar nu sunt de aceeaşi părere. Şi sunt nişte grădini, o minune, să ştiţi.

Am fost de acord cu tot ce spunea.

— Bănuiesc că mergeţi la Trieste şi că de acolo vă veţi îmbarca acolo pentru Beirut.

I-am spus că făceam întreaga călătorie cu trenul. Când a auzit asta a clătinat uşurel din cap.

— Cred că nu e recomandabil, ştiţi. Nu o să vă placă… Ei bine, bănuiesc că acum nu mai avem ce face. Vă dau cartea mea de vizită. În orice caz, sper că o să ne întâlnim. Dacă telefonaţi de la Beirut, când plecaţi de acolo, soţul meu va veni să vă primească şi vă va conduce direct la noi acasă.

Ce puteam să-i spun decât doar că-i mulţumesc foarte mult şi să adaug că planurile mele erau complet stabilite. Din fericire doamna C. Nu avea să călătorească tot timpul cu mine – slavă Domnului, m-am gândit – căci nu ar fi tăcut o clipă. La Trieste avea să coboare şi să ia un vapor pentru Beirut. Din prudenţă, nu i-am vorbit despre planurile mele de a mă opri la Damasc şi la Istanbul, aşa că va ajunge probabil la concluzia că am renunţat la Bagdad. Ne-am despărţit în termenii cei mai prieteneşti la Trieste, în ziua următoare, şi am rămas singură să mă bucur de voiaj.

Călătoria a fost întocmai cum am sperat. După Trieste am trecut prin Iugoslavia şi Balcani; priveam fascinată o lume cu totul nouă. Trenul trecea prin defileuri şi strâmtori în regiuni muntoase, urmăream cu privirea care trase de boi şi căruţe pitoreşti, studiam grupuri de oameni pe peroanele gărilor. La Niş şi la Belgrad am coborât din tren şi am privit la locomotivele uriaşe cu semne şi inscripţii diferite. Evident am venit în contact cu tot felul de oameni în cursul drumului, dar nimeni, sunt bucuroasă să spun, nu m-a prins să mă descoase, ca prima persoană. Mi-am petrecut timpul în mod plăcut cu o misionară americană, un inginer olandez şi două turcoaice. Cu ultimele două nu prea am putut vorbi mult, doar în câteva rânduri ne-am descurcat cu câteva cuvinte în franceză. Şi aşa am văzut că sunt în ceea ce constituia o situaţie umilitoare, prin faptul că nu aveam decât un singur copil şi acela o fată. Turcoaica cea plină de strălucire avusese, după câte putusem înţelege, treisprezece copii, dintre care cinci muriseră, şi cel puţin trei, dacă nu chiar patru, avorturi. Suma totală i se părea

admirabilă, deşi înţelesesem de la ea că mai spera încă să continue acest splendid record de fertilitate. Mi-a recomandat cu stăruinţă diferite remedii pentru a-mi mări familia. Printre lucrurile cu care eram îndemnată să mă stimulez se numărau diferite ceaiuri de frunze şi ierburi, folosirea unor plante, dintre care cred că una era chiar usturoiul, şi, în cele din urmă, mi-a dat adresa unui doctor de la Paris care era „absolut minunat”.

Numai când călătoreşti singur îţi dai seama cât de mult te protejează şi te ajută cei din jur, deşi nu întotdeauna spre satisfacţia ta. Misionara mi-a recomandat diferite remedii pentru intestine, avea la ea o cantitate minunată de săruri laxative. Inginerul olandez m-a luat serios la rost în privinţa şederii mele la Istanbul, prevenindu-mă de toate pericolele din acel oraş. „Trebuie să fiţi foarte atentă, spuse el. Sunteţi o doamnă bine crescută din Anglia, protejată probabil de un soţ sau de rude. Nu trebuie să vă încredeţi în ceea ce vă spun oamenii. Nu trebuie să vă duceţi în localuri de distracţii, decât numai dacă vă întovărăşeşte cineva.” De fapt, m-a tratat ca pe o copiliţă neştiutoare de şaptesprezece ani. I-am mulţumit şi l-am asigurat că voi fi atentă.

Pentru a mă feri de pericole mai rele, m-a invitat la masă chiar în seara sosirii.

— Tokatlian este un hotel foarte bun, mi-a spus el, acolo sunteţi în siguranţă. Voi veni să vă iau la ora nouă la un restaurant drăguţ şi foarte corect. E ţinut de nişte doamne rusoaice, regaliste rusoaice de origine nobilă. Gătesc foarte bine, iar decorul din restaurant este uimitor.

I-am spus că-mi face plăcere şi el s-a comportat foarte civilizat.

Ziua următoare, când şi-a terminat treburile, a venit să mă ia şi mi-a arătat alte privelişti ale Istanbulului şi mi-a aranjat un ghid pentru turul oraşului.

— Nu-l vei lua pe cel de la „Cook”, e prea scump, dar te asigur că acesta e foarte respectabil.

După o altă seară plăcută la acelaşi restaurant unde proprietarele se învârteau în jurul nostru, zâmbitoare şi grijulii faţă de prietenul meu, mi-a mai arătat încă alte curiozităţi ale oraşului şi în cele din urmă m-a condus la hotel.

— Mă întreb…, a spus el când ne-am oprit la intrare. S-a întrerupt şi m-a privit cercetător. Mă întreb… şi întrebarea deveni şi mai chinuitoare, dându-şi seama de reacţia mea. Apoi a oftat: Nu! Nu, cred că e înţelept să nu mR. I întreb.

— Sunteţi foarte înţelept şi foarte bun, am spus cu.

A oftat din nou şi a continuat:

— Ar fi mult mai plăcut dacă ar fi fost altfel, dar văd că aceasta este calea cea bună.

Mi-a strâns mâna călduros, mi-a sărutat-o şi a dispărut pentru totdeauna din viaţa mea. Era o persoană foarte amabilă – bunătatea personificată, şi datorită lui am vizitat Istanbulul sub auspicii plăcute.

În ziua următoare reprezentanţii agenţiei „Cook” m-au luat de la hotel într-o manieră foarte convenţională, trecându-mă apoi prin Bosfor la gara Haidar Paşa, de unde mi-am continuat călătoria cu Orient Expresul. Am fost bucuroasă să fiu însoţită de ghid, căci gara de la Haidar Paşa era asemenea unui ospiciu de nebuni. Fiecare ţipa, striga, bătea cu pumnul, cerea funcţionarului de la vamă să se ocupe de el. Atunci am aflat tehnica funcţionarilor de la „Cook”.

— Daţi-mi acum o liră” mi-a cerut el.

I-am dat-o şi imediat s-a urcat pe banca de la vamă ţinând hârtia în mână sus. „Aici, aici”, strigă el „Aici, aici”. Strigătele lui s-au dovedit efective. Un funcţionar de la vamă împopoţonat cu fireturi aurii a venit grăbit în direcţia noastră a însemnat cu cretă valizele mele şi mi-a spus: „Vă doresc călătorie plăcută”. Şi a plecat să hărţuiască pe cei care nu foloseau procedura cu o liră. „Şi acum vă instalez în tren” mi-a spus cel de la „Cook”. Eram cam încurcată cât de mult trebuia să-i plătesc acestui individ. M-am uitat la banii

turceşti care mi se dăduseră în wagon-lit. Mi-a spus cu oarecare fermitate. „E mai bine să păstraţi aceşti bani, ar putea fi folositori. Daţi-mi o altă liră.” Surprinsă în mod destul de neplăcut de toate astea, dar gândindu-mă că înveţi din experienţă, i-am dat lira şi el a plecat salutându-mă şi binecuvântându-mă.

Se simţea o oarecare diferenţă când treceai din Europa în Asia. Parcă timpul nu mai avea prea multă importanţă. Trenul abia se mişca pe ţărmul Mării Marmara, urcând munţii: era incredibil de frumos acest drum. Şi lumea din tren era altfel acum, deşi ar fi greu de descris în ce consta diferenţa. Mă simţeam izolată, dar mult mai preocupată de ceea ce făceam şi unde mergeam. Când ne opream prin gări, mă bucuram să văd mulţimea pestriţă de costume ţărăneşti adunată pe peron şi mâncărurile ciudate care se vindeau celor din tren: carne în frigări, învelită în frunze, ouă vopsite în diferite culori, tot felul de obiecte. Pe măsură ce înaintam spre est, mâncărurile deveneau mai puţin gustoase, mai pline de grăsime, mai piperate.

În seara următoare am făcut un popas şi lumea s-a dat jos din tren pentru a privi un monument de o frumuseţe incredibilă, Porţile Cilician. Nu le-am uitat niciodată. Aveam să trec pe acolo de nenumărate ori, ducându-mă şi întorcându-mă în Orientul Apropiat. M-am oprit acolo la diferite ore din zi şi din noapte, uneori în zori, după cum se schimba mersul trenurilor, ceea ce era într-adevăr frumos; alteori, ca şi acum, seara pe la ora şase; câteodată spre regretul meu, în toiul nopţii. Prima oară am avut noroc. Am coborât împreună cu ceilalţi şi am întârziat puţin acolo. Soarele se lăsa uşor spre asfinţit, iar frumuseţea era de nedescris. Mă simţeam atât de mulţumită că venisem acolo, atât de plină de recunoştinţă şi bucurie. M-am urcat în tren, locomotiva a fluierat şi am pornit în jos, de-a lungul unei strâmtori, trecând dintr-o parte a muntelui în alta şi ieşind, în vale, la un râu. Astfel am trecut încet din Turcia în Siria, la Alep.

Înainte de a ajunge la Alep am avut o mică neplăcere.

Eram, credeam eu, foarte rău muşcată de ţânţari pe braţe, pe gât la spate, pe glezne, pe genunchi. Eram încă atât de neştiutoare în privinţa călătoriilor în străinătate, încât nu am recunoscut că muşcăturile mele nu erau de ţânţari, ci de ploşniţe, şi că aveam să rămân toată viaţa sensibilă la asemenea muşcături. Ieşiseră din lemnăria demodată a vagoanelor de cale ferată şi, flămânde, s-au hrănit cu călătorii suculenţi din tren. Temperatura mea s-a ridicat aproape la 40° şi braţele mi se umflaseră. În cele din urmă, cu ajutorul unui comis-voiajor francez foarte amabil, mi-am tăiat mânecile la bluză şi haină, braţele mele erau atât de umflate încât nu aveam altceva de făcut. Aveam temperatură, dureri de cap şi mă simţeam foarte rău. Mă gândeam în sinea mea: „Ce prostie am făcut să plec în această călătorie”. Totuşi prietenul meu francez mi-a fost de mare ajutor. A coborât din tren şi mi-a cumpărat struguri; struguri din aceia mici şi dulci, pe care îi găseşti numai în acea parte a lumii.

— Nu vei putea mânca, mi-a spus el, văd că ai temperatură. E mai bine să mănânci doar strugurii aceştia.

Deşi eram învăţată de mama şi bunica să spăl toată mâncarea înainte de a o mânca, când eram în străinătate, nu am mai ţinut seama de acest sfat. M-am hrănit cu struguri din sfert în sfert de oră şi până la urmă temperatura mi-a scăzut. Sigur că nu doream să mănânc nimic altceva.

Binevoitorul meu francez şi-a luat-rămas bun de la mine la Alep, iar în ziua următoare, umflăturile mele cedaseră şi mă simţeam mai bine.

Când am ajuns în cele din urmă la Damasc, după o lungă şi obositoare zi în tren, care nu părea să meargă mai repede de vreo cinci kilometri şi ceva pe oră şi se tot oprea la câte ceva ce abia se deosebea de împrejurimi, dar care se numea gară, m-am trezit în mijlocul unui vacarm: hamali luându-mi bagajele, ţipând şi urlând, alţii smulgându-le de

la aceştia, cei mai voinici luptându-se cu cei slabi. În cele din urmă am zărit, când am ieşit din gară, un elegant autocar pe care scria Orient Palace Hotel. O persoană impunătoare, în livrea, m-a salvat împreună cu bagajele mele şi împreună cu alţi călători zăpăciţi am intrat în autocar, fiind conduşi la hotel, unde mi se rezervase o cameră. Era un hotel magnific, cu holuri strălucitoare în marmură, dar cu o lumină electrică atât de slabă, încât abia erai în stare să vezi ce se afla în jurul tău. După ce am fost condusă pe nişte scări de marmură şi introdusă într-un apartament enorm, am întrebat dacă pot face o baie pe o femeie blândă care a venit după ce am sunat şi care părea că ar înţelege câteva cuvinte în franceză.

— Bărbat aranjează, a spus ea. Apoi m-a lămurit mai bine: Un homme, un type – il va arranger. A dat din cap în mod asigurător şi a plecat.

Eram puţin cam bănuitoare cu privire la ceea ce putea fi un type, dar până în cele din urmă se văzu că era băieşul, cel mai de jos dintre cei de jos, îmbrăcat într-o vestă de bumbac cu dungi, care m-a condus într-un fel de apartament la subsol, aşa cum eram, în capot. Acolo a început să manevreze robinete şi roţi. A prins apoi să se reverse apă fierbinte pe podeaua de piatră, iar aburii au umplut încăperea încât nici nu mai puteam vedea. A dat din cap, a zâmbit, a făcut nişte semne cum că totul ar fi în regulă şi a plecat. Înainte de a pleca a închis toate robinetele, iar apa s-a scurs prin jgheabul din podea. Habar n-aveam ce trebuia să fac după asta. Îmi era frică să dau din nou drumul la apa caldă. Erau cam vreo zece robinete şi rotiţe de jur împrejurul pereţilor şi mă temeam că fiecare din acestea ar fi putut produce un fenomen diferit, ca de exemplu un duş cu apă clocotită pe capul meu. În cele din urmă mi-am scos papucii şi celelalte de pe mine şi m-am spălat în aburi, decât să mai risc pericolul apei. O clipă am tânjit după acasă. Cât timp va mai trece până când voi putea intra din nou într-o cameră cu tapet frumos pe pereţi

şi cu o cadă solidă de porţelan, cu două robinete pe care să scrie cald şi rece şi pe care să le poţi întoarce cum pofteşti?

După câte îmi aduc aminte, am stat trei zile la Damasc, timp în care am făcut conştiincios turul oraşului. Am întreprins odată o expediţie la un castel de cruciaţi, împreună cu un inginer american (inginerii erau foarte numeroşi prin tot Orientul Apropiat) şi cu un preot bătrân. Ne-am întâlnit prima oară la 8.30, pe când ne luam locurile în autocar. Preotului, binefacerea personificată, îi intrase în cap că inginerul american şi cu mine eram soţ şi soţie şi ne vorbea în acest fel.

— Sper că nu vă deranjează? m-a întrebat americanul.

— Nu deloc, am răspuns eu, îmi pare rău doar că-şi închipuie că sunteţi soţul meu.

Fraza a sunat cam ambiguu şi am râs amândoi.

Bătrânul preot ne-a ţinut o dizertaţie despre meritele căsătoriei, necesitatea de a da şi primi, şi ne-a urat fericire. Am renunţat să-i explicăm situaţia, dar a părut atât de amărât când inginerul american i-a strigat în ureche că nu suntem căsătoriţi, încât am considerat mai bine să lăsăm lucrurile nelămurite.

— Dar ar trebui să vă căsătoriţi, a stăruit el, dând din cap. A trăi în păcat, nu se cuvine, ce Dumnezeu, nu se cuvine…

M-am dus să văd frumosul Baalbek, am vizitat bazarul şi strada numită Straight, am cumpărat o mulţime de farfurii frumoase din aramă care se fac acolo. Fiecare era făcută de mână şi cu modelul specific al familiei care o lucrase, uneori un peşte cu fire argintii cu arama în relief – un model care acoperea întreaga suprafaţă. Este ceva fascinant când te gândeşti că fiecare familie are modelul ei transmis generaţii de-a rândul din tată în fiu, nepot şi strănepot, fără a fi copiat de nimeni altcineva sau a fi produs în masă. Presupun că, dacă te-ai duce acum la Damasc, ai mai găsi prea puţini din vechii artizani şi familiile lor; desigur că, în locul acestora, vor fi fiind fabrici. Chiar şi în acele zile, cutiile de lemn şi mesele încrustate deveniseră stereotipice

şi reproduse universal – încă erau făcute de mână dar cu modele convenţionale.

Am cumpărat de asemenea un scrin, unul mare, încrustat cu sidef şi argint, acel fel de mobilier care îţi aminteşte de o ţară de basm. Însoţitorul angajat de mine l-a dispreţuit.

— Asta nu lucru bun, mi-a spus el. Foarte vechi, cincizeci de ani, şaizeci de ani vechi, poate şi mai mult. Demodat, înţelegeţi. Foarte demodat. Nu nou.

I-am spus că vedeam că nu era nou şi nu erau multe la fel. Poate că nici nu se va mai face unul asemănător.

— Nu, nimeni nu face asta acum. Veniţi, vedeţi cutia asta. Vedeţi? Foarte bună. Şi asta aici. Uite un scrin aici. Vedeţi. Multe feluri de lemn în el. Vedeţi câte feluri de lemn are? Optzeci şi cinci de sorturi diferite.

Rezultatul net pentru mine era hidos. Mie îmi plăcea scrinul meu cu incrustaţii de argint, sidef şi ivoriu.

Singurul lucru care mă îngrijora era cum îl voi transporta până acasă, dar se părea că nu era nici o dificultate. „Cook” l-a predat altcuiva, apoi, la hotel, unei firme de transporturi maritime şi în cele din urmă s-au făcut tot felul de aranjamente, iar după nouă sau zece luni, un scrin aproape uitat cu incrustaţii de argint şi sidef apărea în Anglia, în Devonul de sud.

Dar acesta nu era încă sfârşitul poveştii. Era un lucru splendid care-ţi încânta ochii şi foarte încăpător. În miezul nopţii a scos un zgomot ciudat, ca şi cum nişte dinţi mari rodeau ceva. „Vreo dihanie îmi mânca frumosul meu scrin”, am gândit eu. Am scos sertarele şi le-am examinat. Nu se vedeau urme de găuri sau de dinţi. Totuşi noapte de noapte, după ora vrăjitoarelor, în miez de noapte, auzeam: „Crump, crump, crump”. În cele din urmă am scos un sertar şi l-am dus la o firmă londoneză specializată în dăunători ai lemnului tropical. Au fost de acord că un răufăcător era vârât în lemn. Singurul lucru care se putea face era să se scoată lemnul şi să se căptuşească cu un altul. Aceasta avea să mărească foarte mult preţul scrinului; avea de fapt să

coste de vreo trei ori mai mult decât la început şi de două ori cât transportul în Anglia. Totuşi nu mai puteam suporta ronţăitul acela.

După vreo trei săptămâni am fost chemată la telefon şi o voce excitată mi-a spus:

— Doamnă puteţi veni până la magazin? Vreau neapărat să vă arăt ce am găsit.

Eram atunci la Londra, aşa că m-am grăbit să mă duc imediat şi mi-a arătat cu mândrie o încrucişare oribilă între un vierme şi o moluscă mare, de un alb repugnant, căruia fără îndoială că îi priise hrana şi devenise incredibil de obez. Consumase aproape tot lemnul din jur în două sertare. După câteva săptămâni scrinul a fost adus acasă şi de atunci orele nopţii nu mai erau tulburate.

După vizitarea neobosită a monumentelor, care nu a făcut decât să-mi întărească hotărârea de a mă întoarce la Damasc pentru a-l explora şi mai mult, a sosit ziua când urma să întreprind călătoria prin deşert, la Bagdad. În acea vreme serviciul era asigurat de şase autobuze sau automobile ale firmei Nairn. Erau doi fraţi Gerry şi Norman Nairn care conduceau acest serviciu. Erau australieni şi oameni foarte prietenoşi. I-am cunoscut în seara dinaintea călătoriei mele, când amândoi erau ocupaţi să facă cutii de carton pentru prânz, şi m-au invitat să-i ajut.

Autobuzul pleca în zori. Erau de serviciu doi şoferi vânjoşi şi când am ieşit din hotel în urma bagajelor mele, cei doi tocmai ascundeau două puşti în autobuz, aruncând neglijent nişte covoraşe peste ele.

— Nu putem anunţa că avem acestea, dar nu mi-ar place să traversez deşertul fără ele, a spus unul din ei.

— Auzi, cică merge cu noi şi ducesa de Alwiyah, a spus celălalt.

— Sfinte Dumnezeule! a suspinat primul. Iar o să avem neplăceri. Oare ce-o mai vrea de data asta?

— O să vrea să întoarcă totul cu fundul în sus, a gemut celălalt.

În acest moment apăru o procesiune pe scările hotelului. Spre marea mea surpriză, dar nu şi spre plăcerea mea, figura centrală nu era alta decât doamna C. De care mă despărţisem la Trieste. Îmi închipuisem că până atunci ajunsese la Bagdad, dat fiind că eu întârziasem să văd monumentele.

— M-am gândit că o să fii în transportul acesta, a spus ea salutându-mă cu plăcere. Toate sunt aranjate şi te duc cu mine la Alwiyah. Ar fi fost cu totul imposibil pentru dumneata să stai la vreun hotel în Bagdad.

Ce puteam să mai spun? Eram capturată. Nu fusesem niciodată la Bagdad şi habar nu aveam cum erau hotelurile acolo. După câte ştiam puteau doar să fie pline de muşte, ploşniţe, păduchi, şerpi şi tot felul de gândaci mari şi negri de care mi-e groază. Aşa că a trebuit să mulţumesc, bâlbâindu-mă. Ne-am instalat în autobuz şi mi-am dat seama că ducesa de Alwiyah nu era alta decât prietena mea, doamna C. A refuzat imediat scaunul care i se oferise, în spatele automobilului, căci acolo îi era întotdeauna rău. Trebuia să aibă scaunul din faţă, în spatele şoferului, dar acesta fusese de mult timp rezervat de o arabă. Ducesa de Alwiyah a făcut un simplu semn din mână. După cum se vedea nimeni nu mai conta decât doamna C. Dădea impresia că era prima femeie europeană care pusese piciorul în oraşul Bagdad şi în faţa capriciilor ei toată lumea trebuia să cadă cu faţa la pământ. Persoana care rezervase scaunul a sosit şi l-a cerut. Soţul i-a venit în apărare şi s-a iscat o ceartă de toată frumuseţea. O franţuzoaică avea de asemenea pretenţii, iar un general german s-a dovedit foarte dezagreabil. Nu ştiu ce argumente au fost folosite, dar ca de obicei pe acest pământ, patru oameni paşnici au fost deposedaţi de locurile lor, care erau şi cele mai bune şi trimişi în locurile din spate. Generalul german, franţuzoaica, araba şi doamna C. Au rămas învingători. Cât despre mine n-am fost niciodată o luptătoare şi nu aveam

nici o şansă, deşi numărul locului meu mi-ar fi dat dreptul la unul din acele scaune dorite.

Când a venit ora plecării, am pornit, hodorogind. Drumul prin nisipurile galbene ale deşertului, cu dune unduindu-se şi stânci, m-a fascinat, în cele din urmă, şi am fost mai tot timpul ca hipnotizată de mediul monoton din jur. Am deschis o carte. Niciodată în viaţa mea nu mi-a fost rău în automobil, dar mişcarea autobuzului cu şase roţi, mai ales dacă stăteai în spate, era mai mult sau mai puţin asemănătoare cu aceea a unui vapor şi legănatul acesta, împreună cu cititul, m-au făcut să-mi fie rău mai înainte de a şti ce se întâmpla cu mine. M-am simţit profund ruşinată, dar doamna C. A fost foarte drăguţă cu mine m-a liniştit şi mi-a spus că adesea te ia prin surprindere.

Data viitoare va avea grijă să am unul din locurile din faţă. Călătoria, care a durat 48 de ore de-a curmezişul deşertului, a fost atrăgătoare, dar şi destul de sinistră. Încercai sentimentul curios de a fi zăgăzuit, mai mult decât înconjurat de un spaţiu gol. Unul din primele lucruri de care mi-am dat seama, a fost că la amiază era absolut imposibil să-ţi dai seama dacă te îndreptai spre sud, nord, est sau vest, şi am aflat că la acest ceas al zilei marile automobile cu şase roţi îşi pierd direcţia. Într-o altă călătorie a mea prin deşert, de mai târziu, aşa mi s-a şi întâmplat. Unul dintre şoferi, care era şi unul dintre cei mai experimentaţi, a descoperit, după două sau trei ore de mers prin deşert, că se îndrepta nu spre Bagdad, ci către Damasc. S-a întâmplat la răscrucea unde făgaşurile se despărţeau. Era un adevărat labirint de făgaşuri. Atunci, a apărut un automobil în depărtare, de unde s-a tras un foc de armă, iar şoferul a făcut un viraj încă şi mai mare decât de obicei. El a crezut că a revenit pe făgaş, dar de fapt o pornise în direcţia opusă.

Între Damasc şi Bagdad nu e nimic de văzut decât o mare întindere de deşert, fără nici un punct de reper şi un singur popas pe toată întinderea, marele fort Rutbah. Am ajuns

acolo pe la miezul nopţii, Dintr-o dată din întuneric a apărut o lumină pâlpâind. Sosisem. Marile porţi ale fortăreţei erau deschise. Lângă uşă, în stare de alarmă, cu puştile pregătite, stătea corpul de gardă gata să ţină piept, eventual, unor bandiţi travestiţi în turişti. Feţele lor întunecate erau destul de înspăimântătoare. Am fost cercetaţi îndeaproape şi apoi ni s-a permis să trecem, iar porţile au fost închise în urma noastră. Erau câteva camere cu paturi şi ne-am odihnit vreo trei ore, câte cinci, şase femei într-o cameră. Apoi am pornit mai departe.

Pe la cinci, şase dimineaţa, când a început să se lumineze de zi, am luat micul dejun în deşert. Nicăieri pe lume nu poţi lua un mic dejun atât de bun decât acela din deşert, cu cârnaţi conservaţi încălziţi pe un primus, în zorii zilei. Aceştia şi un ceai tare, negru, împlineau toate cele de trebuinţă şi te înviau din starea de vlăguire în care erai, iar culorile frumoase rozalii, albastre, gălbui, care învăluiau deşertul, precum şi aerul tare, formau cu toate un ansamblu minunat. Eram vrăjită. Iată, aveam acum ceea ce-mi dorisem. Asta te făcea să te desprinzi de toate – şi cu aerul acela pur care te înviora, tăcerea, absenţa până şi a păsărilor, nisipul care-ţi aluneca printre degete, soarele care se înălţa pe cer, gustul cârnaţilor şi al ceaiului, te simţeai grozav. Ce puteai să ceri mai mult de la viaţă?

Apoi am pornit mai departe şi am ajuns în cele din urmă la Felujah, pe Eufrat; am trecut peste podul din bărci, pe lângă aeroportul de la Habbaniyah şi apoi mai departe, până când am început să vedem pâlcuri de palmieri şi un drum care se proiecta la orizont. În depărtare, pe stânga, am desluşit cupola aurită de la Kadhimain şi apoi, peste un alt pod de bărci, am trecut Tigrul şi am ajuns la Bagdad, de-a lungul unei străzi plină de clădiri şubrede, cu o moschee frumoasă cu cupole în culoarea turcoazei, care mi s-a părut că se ridică în mijlocul străzii.

Nu am avut nici măcar posibilitatea să văd cum arată un hotel. Am fost transferată de doamna C. Şi de soţul ei, Eric,

într-un automobil confortabil, care a pornit, pe lângă statuia generalului Maude, de-a lungul singurei străzi principale care este de fapt Bagdadul; apoi am ieşit din oraş pe drumul mărginit de o parte şi de alta de şiruri de palmieri şi de turme de bivoli care se scăldau în bălţi. Era o privelişte pe care nu o mai văzusem încă până atunci.

Apoi am ajuns la nişte case cu grădini pline de flori, dar nu chiar aşa de multe cum ar fi fost mai târziu, în cursul anului… Şi acolo mă aflam în ceea ce uneori mă gândeam că este pământul unde domneşte Mem-sahib66.

II

Au fost foarte drăguţi cu mine la Bagdad. Fiecare s-a dovedit a fi amabil şi foarte plăcut; îmi era şi ruşine de mine din cauza sentimentului de claustrare de care sufeream, totuşi. Acum, Alwiyah face parte din oraş, fiind plin de autobuze şi de alte mijloace de transport, dar atunci era despărţit de oraş prin câţiva kilometri. Ca să ajungi acolo trebuia să te ducă cineva cu un vehicul. Era un drum încântător.

Într-o zi am fost dusă să văd Oraşul Bivolilor, pe care-l poţi vedea încă din tren, când vii la Bagdad din nord.

Pentru ochiul nedeprins arată ca un fel de loc îngrozitor, o suprafaţă vastă, îngrăditǎ, plină de bivoli şi de excrementele lor, iar colibele din bidoane de benzina te fac să crezi că ai în faţa ochilor un exemplu de sărăcie şi degradare extremă. De fapt, nu e deloc aşa. Cei care posedă bivoli sunt oameni cu stare, chiar dacă trăiesc în mizerie. Un bivol valorează cam o sută de lire, ba chiar şi mult mai mult azi. Proprietarii se consideră oameni norocoşi şi în timp ce femeile lipăiesc prin noroi, gleznele lor sunt împodobite cu brăţări frumoase din argint cu turcoaze.

Am învăţat destul de curând că nimic din Orientul Apropiat nu este ce pare a fi. Regulile de viaţă şi de conduită, de adaptare şi de comportare trebuie toate inversate şi învăţate din nou. Când vezi vreun bărbat că gesticulează cu

violenţă, tu crezi că trebuie neapărat să pleci, să te retragi rapid; nu-i aşa: de fapt el te invită să te apropii. Pe de altă parte, dacă face vreun semn, chemându-te, îţi spune, de fapt, să pleci. Doi bărbaţi, stând departe unul de altul pe câmp, care urlă cu violenţă unul la celălalt, par că sunt gata să se omoare. Nu e deloc aşa. Sunt doar doi fraţi care aşteaptă să treacă ziua, ridicându-şi vocile pentru că le e prea lene să se apropie unul de altul. Soţul meu, Max, mi-a povestit odată că, în timpul primei lui vizite aici se hotărâse, şocat de felul cum urlă toată lumea la arabi, să nu strige niciodată la ei. Totuşi, când a început să lucreze cu ei, a descoperit că orice afirmaţie rostită pe un ton obişnuit nu era auzită, nu din cauza surzeniei, ci din credinţa că cineva care vorbea pe un ton scăzut îşi vorbea sieşi, iar dacă vrei să spui ceva care să fie ascultat trebuia să zbieri.

La Alwiyah m-am bucurat de o caldă ospitalitate. Am jucat tenis, m-am dus la curse, am fost plimbată, dusă pe la magazine şi mă simţeam ca în Anglia. Din punct de vedere geografic puteam fi în Bagdad, spiritualiceşte mă aflam în Anglia, iar eu mă hotărâsem să călătoresc tocmai ca să plec din Anglia şi să văd alte ţări. Ceva trebuia făcut totuşi.

Doream să vizitez oraşul Ur. M-am informat şi am fost încântată să văd că, în această direcţie, am fost încurajată fără nici o opoziţie. Mi s-a aranjat călătoria, aşa cum am descoperit mai târziu, cu prea multe suplimente care nu erau necesare. „Trebuie să ai cu tine şi un hamal”, a spus doamna C. „şi o să-ţi rezervăm biletele de tren şi vom telefona la Ur să-i înştiinţăm pe domnul şi doamna Woolley că vei sosi şi vrei să vizitezi oraşul. Poţi să stai vreo două nopţi la casa de odihnă de acolo şi Eric te va aştepta în gară la întoarcere.”

Le-am spus că era foarte amabil din partea lor că se deranjau atâta şi m-am simţit vinovată că nu ştiau că şi eu la rândul meu mă agitam să-mi aranjez întoarcerea.

Am plecat la timpul potrivit. L-am examinat cu grijă pe hamalul meu şi am fost cuprinsă de o oarecare îngrijorare.

Era un bărbat înalt, uscăţiv, cu aerul omului care întovărăşise destule Mem-Sahib în tot Orientul Apropiat, ştiind cu mult mai mult despre ele decât ştiau chiar ele. Îmbrăcat splendid, m-a instalat în compartimentul nu prea confortabil şi m-a părăsit, explicându-mi că atunci când vom ajunge la o anumită gară, va veni să mă conducă la restaurantul de pe peron.

Primul lucru pe care l-am făcut când am rămas singură, a fost să deschid fereastra, ceea ce a fost o greşeală. În compartiment era un aer înăbuşitor pe care nu-l puteam suporta şi tânjeam după aer curat. Dar de afară nu a intrat aer curat, ci un aer şi mai cald, încărcat cu praf şi cu un nor de viespi mari. Am fost-îngrozită. Viespile bârâiau înspăimântător. Nu ştiam ce să fac mai bine: să las fereastra deschisă, în speranţa că vor ieşi, sau să o închid şi să rămân cu ele acolo. Era o situaţie foarte nenorocită şi m-am ghemuit într-un colţ stând aşa cam vreo o oră şi jumătate, până când a venit hamalul şi m-a salvat, ducându-mă la restaurant.

Masa a fost grasă şi destul de proastă şi nici nu prea am avut timp să mănânc. Imediat a sunat clopotul, slujitorul meu credincios m-a luat şi m-a dus înapoi în compartiment. Fereastra fusese închisă şi viespile alungate. După aceea am fost mai atentă în tot ce-am mai făcut. Eram singură în tot compartimentul, ceea ce părea obişnuit, iar timpul trecea destul de greu, mai ales că nu era posibil să citeşti pentru că trenul te zgâlţâia foarte tare şi nici de privit nu prea aveai la ce, căci în faţa ochilor ţi se întindea doar deşertul nisipos. Era o călătorie lungă, obositoare, întreruptă pentru mese şi odihnă în condiţii proaste.

Ora sosirii la Ur a variat de-a lungul anilor în care am făcut această călătorie, dar întotdeauna a fost nepotrivită. De data asta cred că era cinci dimineaţa. Am fost trezită şi am coborât, iar apoi m-am dus la casa de odihnă a gării, unde mi-am trecut timpul într-o cameră de culcare curată, sobră, până la ora micului dejun, la opt.

Curând după aceea a sosit un automobil care trebuia să mă ducă la şantierul săpăturilor arheologice, cam vreo doi kilometri depărtare. Deşi nu ştiam, fusesem foarte onorată. Acum, după experienţa, pe care o am de a fi luat parte mult timp la diferite săpături, îmi dau seama de ceea ce habar nu aveam atunci, cât de detestaţi sunt vizitatorii, care vin întotdeauna la momente nepotrivite, şi doresc să li se arate toate, să li se explice totul, obligându-i pe cercetători să-şi piardă cu ei un timp valoros şi, în general, producând mult deranj. La nişte săpături atât de importante ca cele de la Ur, fiecare minut era preţios şi fiecare om lucra cu cea mai mare viteză. A avea o mulţime de femei nervoase şi agitate, umblând de colo-colo, era lucrul cel mai plictisitor care se putea întâmpla. Dar familia Woolley organizase foarte bine lucrurile. Turiştii erau conduşi în grupuri, arătându-li-se ceea ce era necesar, iar apoi, trimişi repede la plimbare. Eu însă am fost primită cu cea mai mare amabilitate, ca un oaspete de vază şi ar fi trebuit să apreciez mai mult toate astea decât am făcut-o.

Acest tratament s-a datorat faptului că soţia lui Leonard Woolley, Katherine, terminase tocmai de citit una din cărţile mele, „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd” şi era atât de entuziasmată, încât mi s-a acordat o primire ca unor oaspeţi extrem de importanţi. Ea întreba şi pe alţi membri ai grupului dacă au citit cartea şi dacă spuneau că nu, erau mustraţi cu severitate.

Leonard Woolley, de o manieră plină de amabilitate, mi-a arătat lucrările şi am fost de asemenea condusă şi de părintele Burrows, călugăr iezuit şi un bun epigrafist.

Şi el era o figură dintre cele mai originale şi, după felul în care îmi descria lucrurile, prezenta un contrast încântător cu Leonard Woolley. Acesta vedea totul cu ochii imaginaţiei – locurile erau tot atât de reale pentru el cum fuseseră şi cu l500 de ani înaintea erei noastre, sau cu câteva mii de ani. Oriunde ne aflam, făcea ca ceea ce vedeam să pară plin de viaţă. În timp ce-mi vorbea, aveam impresia, fără nici o

urmă de tăgadă, că de exemplu, casa de la colţ fusese a lui Avraam. Reconstituia trecutul şi credea în această reconstituire şi toţi cei care-l ascultau vorbind aveau acelaşi sentiment.

Tehnica părintelui Burrows era cu totul diferită. Cu un aer de scuză, el îţi descria curtea mare ori o stradă cu prăvălii şi, când erai mai interesat de ceea ce vedeai, îţi spunea:

— Bineînţeles, nu putem şti dacă e adevărat. Nimeni nu poate fi sigur. Nu, cred că probabil nu era. Şi mai apoi în acelaşi fel: Da, da, erau prăvălii, dar nu cred că au fost construite aşa cum ne-am imagina noi, s-ar putea să fi fost făcute cu totul altfel.

Avea o pasiune de a denigra totul. Era o persoană deosebită, deştept, prietenos, totuşi distant, şi avea ceva uşor inuman în el.

Odată, fără nici o raţiune, mi-a vorbit la prânz, descriindu-mi genul de carte poliţistă pe care credea el că aş putea-o scrie foarte bine şi stăruia să o scriu. Până în acea clipă nici nu mă gândisem că-i puteau place cărţile poliţiste. Ceea ce schiţa el, deşi vag, constituia, într-un, fel o imagine a unei probleme foarte curioasă şi m-am hotărât că într-o zi voi face ceva din asta. A trecut multă vreme de atunci şi într-o zi, după douăzeci şi cinci de ani, mi-a revenit în minte ideea lui şi am scris nu o carte, ci doar o nuvelă lungă, bazată pe împrejurările speciale pe care le schiţase el. La acea vreme părintele Burrows era de mult mort, dar speram că într-un fel cineva şi-ar putea da seama că-i folosisem ideea cu multă gratuitate. Dar aşa cum se întâmplă cu toţi scriitorii, ideea a devenit a mea şi până în cele din urmă nu prea mai era a lui, deşi el mă inspirase.

Katharine Woolley, care avea să fie una din cele mai bune prietene ale mele în anii următori, era o persoană extraordinară. Cei care o cunoşteau erau împărţiţi în ceea ce privea părerile despre ea: unii nu o puteau suporta deloc şi manifestau o adevărată ostilitate faţă de ea; alţii erau fermecaţi de ea, poate pentru că trecea de la o stare la alta

cu multă uşurinţă, încât niciodată nu ştiai la ce te puteai aştepta de la această fiinţă. Mulţi declarau că era imposibilă, că nu mai vroiau să aibă de-a face cu ea, că felul în care se comporta era insuportabil, dar mai apoi, aşa dintr-o dată, erau fascinaţi. De un singur lucru sunt sigură şi anume că dacă ai vrea să-ţi alegi o femeie ca tovarăşă pe o insulă pustie sau într-un loc unde nu ai avea pe nimeni să te distreze, ea era cea mai potrivită pentru aşa ceva. Nu spunea niciodată banalităţi. Îţi stimula gândirea, făcându-te să reflectezi la situaţii la care nu te gândiseşi niciodată. Era capabilă de nepoliteţe, avea o formă de comportare aspră, insolentă când vroia, care te uluia, dar când dorea să te cucerească reuşea întotdeauna.

M-am îndrăgostit de Ur, de frumuseţea oraşului în orele înserării, de ziggurat-ul67 profilându-se învăluit de o uşoară umbră şi imensa mare de nisip cu minunatele-i culori şterse, când gălbui, când rozalii, albăstrui sau viorii, schimbându-se la fiecare clipă. Îmi plăceau muncitorii, meşterii, salahorii – toată tehnica şi viaţa care se desfăşura acolo. Să vezi un pumnal, apărând încetişor din nisip cu plăselele aurii strălucitoare, era romantic. Când vedeam cum se dezgroapă cu grijă din pământ vase şi tot soiul de obiecte, mă cuprindea o mare dorinţă de a fi şi eu arheolog. Ce păcat, mă gândeam, că am dus o viaţă atât de frivolă. Atunci mi-am adus aminte, cu ruşine, cum pe când mă aflam în anii adolescenţei cu mama la Cairo, ea a încercat să mă convingă să mă duc la Luxor şi Aswan ca să văd gloriile trecute ale Egiptului, iar eu doream numai să întâlnesc tineri cu care să dansez până în zorii zilei. Dar presupun că e cel mai bine ca fiecare lucru să se petreacă la vremea lui.

Katharine Woolley şi soţul ei au stăruit să rămân încă o zi pentru a vedea şi alte săpături şi am fost foarte încântată. Slujitorul pe care mi-l dăduse doamna C. Era cu totul de prisos. Katharine Woolley l-a trimis înapoi la Bagdad, spunând că nu se ştia încă precis când mă voi întoarce. În felul acesta speram să mă întorc neobservată de către fosta

mea gazdă, atât de amabilă, şi să mă instalez la Tigris Palace Hotel (dacă într-adevăr ăsta îi era numele pe atunci, căci erau foarte multe, încât probabil că l-am uitat pe primul).

Acest plan nu s-a putut înfăptui căci doamna C. Şi-a trimis afurisitul de soţ la fiecare tren care sosea de la Ur, zi de zi. Totuşi am scăpat de el foarte uşor. I-am mulţumit foarte mult, spunând cât de amabilă a fost soţia lui, dar că într-adevăr consideram că era mai bine pentru mine să mă duc la hotel şi că deja îmi şi reţinusem o cameră. Aşa că m-a condus acolo. M-am instalat acolo, i-am mulţumit încă o dată şi am acceptat o invitaţie la tenis peste trei sau patru zile. În felul acesta ara scăpat de sclavia vieţii sociale în stil englezesc, încetasem de a mai fi o Mem-Sahib, devenisem o turistă oarecare.

Hotelul nu era deloc rău. Mai întâi treceai prin beznă, un hol mare, sala de mese cu perdelele mereu trase. La etajul I era un fel de verandă, de jur împrejur dormitoare, şi oricine trecea putea privi înăuntru cum stăteai în pat. O altă parte a hotelului dădea spre râul Tigru şi nenumăratele lui bărci, ceea ce era o încântare. Mesele se luau jos, în sirdab, într-o întunecime totală, lumina electrică fiind foarte slabă. Aici ţi se serveau mai multe feluri de mâncare într-unul singur, fiecare fel având o ciudată asemănare cu celălalt: bucăţi mari de carne friptă şi orez, cartofi mici, tari, omlete cu roşii, cam cureloase, conopide imense, şi aşa la nesfârşit.

Soţii Howe, perechea drăguţă care mă trimiseseră în această călătorie, mi-au dat câteva recomandări. Le-am apreciat în mod special pentru că nu erau menite să mă facă să stabilesc relaţii sociale, ci să-mi prezinte nişte oameni pe care şi ei consideraseră că merita să-i cunoşti, pentru a izbuti să vezi unele părţi interesante ale oraşului.

Bagdadul, în ciuda vieţii englezeşti de la Alwyah, era primul oraş cu adevărat oriental pe care-l vedeam. Nu aveai decât s-o porneşti pe Rashid Street şi să hoinăreşti pe toate străduţele înguste, pe diferitele uliţe cu specificul şi

pitorescul lor, cu fierari şi lucrători în aramă bătând şi ciocănind, sau să-ţi porţi paşii pe străduţele vânzătorilor de mirodenii.

Unul dintre prietenii soţilor Howe, Maurice Vickers, un anglo-indian care ducea, cred, o viaţă destul de solitară, s-a dovedit a-mi fi un bun prieten. M-a dus să văd cupolele aurite de la Kadhimain dintr-o clădire înaltă, mi-a arătat diferite părţi ale oraşului, dar nu dintre cele pe care le văd de obicei turiştii, m-a condus în cartierul olarilor şi în multe alte neobişnuite locuri. Am hoinărit prin plantaţiile de palmieri şi grădinile de curmali, pe râu în jos. Cred că am apreciat mai mult felul cum îmi vorbea, decât de ceea ce-mi arăta. De la el am învăţat să mă gândesc la timp, ceva la care nu mă gândisem niciodată înainte, adică niciodată la modul absolut. Pentru el însă timpul şi legăturile timpului aveau o semnificaţie cu totul specială.

— Dacă te gândeşti la timp şi la infinit, lucrurile personale nu te mai afectează în acelaşi fel. Durerea, suferinţa, toate lucrurile limitate apar într-o perspectivă cu totul diferită.

M-a întrebat dacă am citit cartea lui Dunne „Experimentul timpului” (Experiment with Time). Nu o citisem. Mi-a împrumutat-o şi, din acel moment, mi-am dat seama că ceva s-a întâmplat cu mine. Nu o schimbare în sentimentele mele şi nici o schimbare a punctului meu de vedere, dar într-un fel ajunsesem acum să văd lucrurile mai proporţionate, pe mine mai redusă ca dimensiune, apărând doar ca o părticică a întregului, într-o lume vastă, cu sute de interconexiuni. Din când în când, poţi să-ţi dai seama de existenţa ta proprie, observându-te pe un alt plan, din afara ta. La început eram încă nepricepută, neştiutoare, dar din acel moment am simţit un puternic sentiment de reconfortare şi ajunsesem la o seninătate pe care nu o atinsesem niciodată până atunci. Îi sunt recunoscătoare lui Mauriee Vickers că datorită lui am reuşit să dobândesc un punct de vedere mult mai cuprinzător asupra existenţei.

Avea foarte multe cărţi de filosofie şi de diferite alte genuri şi era un tânăr remarcabil.

Mă întrebam atunci dacă o să ne mai întâlnim vreodată, dar, dacă mă gândesc acum, cred că a fost mai bine că nu ne-am mai întâlnit. Fusesem ca navele care trec unele pe lângă altele, în noapte. Mi-a dat un dar pe care l-am acceptat, acel fel de dar pe care nu-l mai primisem de la nimeni, un dar al intelectului, al minţii, şi nu al inimii.

Nu prea mai aveam timp de stat la Bagdad, căci eram dornică să mă întorc acasă, să mă pregătesc de Crăciun.

Mi s-a spus că trebuie să văd Basra şi în special Moşul – Maurice Vickers m-a sfătuit să-l văd mai ales pe al doilea, adăugând că, dacă va avea timp, mă va însoţi. Unul din lucrurile cele mai surprinzătoare despre Bagdad, şi Irak, în general, este faptul că aveai întotdeauna pe cineva care să te conducă în diferite locuri. Cu excepţia unor călătoare bine cunoscute, femeile mergeau destul de rar singure. De îndată ce doreai să călătoreşti, cineva îţi trimitea pe vreo rubedenie a sa: un frate, un văr, un soţ sau un unchi care avea destul timp să te întovărăşească.

La hotel am întâlnit un colonel, Dwyer, din regimentul regal de puşcaşi. Călătorise foarte mult în lumea întreagă. Era un om mai în vârstă şi ştia foarte multe lucruri despre Orientul Mijlociu. La un moment dat am început să vorbim despre Kenya şi Uganda şi i-am spus că fratele meu stătuse acolo mulţi ani. M-a întrebat cum îl cheamă şi i-am spus: Miller. A făcut ochii mari apoi am desluşit pe faţa lui o expresie pe care o mai văzusem, un fel de îndoială şi de neîncredere.

— Cum vrei să spui că eşti sora lui Miller. Că fratele dumitale era Puffing Billy Miller?

Nu auzisem acest epitet de Puffing Billy.

— Nu era nebun de legat? m-a întrebat el.

— Ba da, am răspuns, fiind întru totul de acord. Întotdeauna a fost nebun de legat.

— Şi eşti sora lui?! Pe cinstea mea, multe buclucuri trebuie să vă fi făcut.

Am spus că, din păcate, aşa era.

— Una dintre cele mai straşnice figuri pe care am întâlnit-o vreodată. Nu puteai să-l convingi să facă ceva; nu era posibil să-l faci să-şi schimbe vreo hotărâre pe care o lua. Încăpăţânat ca un catâr cum era, dar nu puteai nici să nu-l respecţi. Unul dintre cei mai curajoşi băieţi pe care i-am văzut vreodată.

Ascultam ce-mi spunea şi dădeam din cap aprobativ; mă gândeam că poate chiar aşa era.

— Dar greu de strunit în timpul războiului, a mai adăugat el. Am comandat regimentul acela mai târziu şi mi-am dat seama de el de la început. Am mai întâlnit oameni ca el în călătoriile mele prin lume. Excentrici, încăpăţânaţi, aproape geniali, dar parţial, şi atunci nu rămân decât nişte rataţi. Sunt cei mai buni cozeuri din lume, dar asta numai când au chef. Uneori nici măcar nu-ţi răspund la întrebare.

Fiecare cuvânt pe care-l rostea era absolut adevărat.

— Eşti mult mai tânără decât el, nu-i aşa?

— Cu zece ani mai tânără.

— Când a plecat de-acasă erai încă o copiliţă, nu?

— Da, nici nu-l ştiam prea bine. Dar a venit acasă într-o permisie.

— Şi, până la urmă, ce s-a întâmplat cu el? Ultima dată când am auzit despre el era bolnav în spital.

I-am explicat ce s-a întâmplat cu fratele meu şi că a fost trimis acasă să moară, dar a reuşit să mai trăiască un timp, în ciuda tuturor celor prezise de doctori.

— Natural, a spus el. Billy nu putea sa moară decât când avea el chef. Mi-l amintesc cu braţul în eşarfă într-un tren-spital, grav rănit… Îi intrase în cap să nu se ducă la spital. De fiecare dată când îl puneau undeva nu stătea; au avut foarte multă bătaie de cap cu el. Au reuşit până la urmă să-l interneze în spital pentru braţul rănit, dar în a treia zi a

izbutit să o ia din loc, fără să-l vadă nimeni. O bătălie de-a noastră îi poartă chiar numele, ştiai asta?

I-am spus că aflasem ceva vag.

— S-a certat cu comandantul lui. Nici nu se putea altfel. Comandantul era un tip convenţional, formalist şi pompos, exact opusul lui Miller. La vremea aceea se ocupa cu catârii regimentului şi grozav ştia Billy să-i mâne! Când am ajuns la un anumit punct, a pretins că acela era locul cel mai bun unde se putea da bătălia cu germanii şi şi-a oprit catârii acolo. Nicăieri nu putea fi mai potrivit, spunea el. Comandantul i-a spus că trebuie să asculte ordinele, altfel înseamnă că nu se supune şi-l va trimite la arest. Billy s-a aşezat jos şi a spus că nici el, nici catârii n-aveau să se mai mişte de-acolo Şi chiar aşa era: catârii rămâneau neclintiţi dacă aşa le poruncea Miller. Era gata, gata, să fie trimis la Curtea Marţială. Dar chiar atunci au apărut nemţii.

— Şi a început lupta? am întrebat eu.

— Bineînţeles, am câştigat. A fost victoria cea mai hotărâtoare din toată campania. Atunci colonelul, pe care-l chema Rush sau aşa ceva, era tare furios: câştigasem o bătălie datorită unui rebel de ofiţer nesubordonat, care urma să fie trimis în faţa Curţii Marţiale. Dar după cum stăteau acum lucrurile nu mai putea să facă aşa ceva. În orice caz, prestigiul colonelului a trebuit să fie salvat, dar acea bătălie a rămas întotdeauna cunoscută sub numele de bătălia lui Miller.

Colonelul Dwyer mi-a spus o mulţime de poveşti despre Monty şi despre felul lui de a se comporta.

— Dumitale îţi plăcea? m-a întrebat el dintr-odată.

Mi-era greu să răspund.

— În general, am răspuns, nu cred că l-am cunoscut prea bine ca să am pentru el ceea ce se numeşte o afecţiune de familie. Uneori mă dispera, alte ori mă înnebunea, câteodată mă fascina, mă fermeca.

— Putea să farmece femeile foarte uşor. Erau toate la picioarele lui şi fiecare ar fi vrut să se mărite cu el. Da, să se

căsătorească cu el, să-l schimbe şi să-l facă să devină un bărbat aşezat, cu o slujbă plăcută, sigură. După cât mi se pare nu mai trăieşte.

— Nu, a murit acum câţiva ani.

— Păcat, nu-i aşa?

M-am întrebat adesea unde este de fapt limita dintre eşec şi succes? Privită din exterior viaţa fratelui meu Monty a fost un dezastru. Nu a reuşit în nimic din câte a încercat. Sau poate asta era numai din punct de vedere financiar? Dar în ciuda insucceselor lui băneşti, s-a bucurat oare de ceva în toată viaţa lui?

Odată mi-a spus cu veselie: „Bănuiesc că am dus o viaţa imorală. Datorez oamenilor bani în toată lumea. Am încălcat legile multor ţări. Am o rezervă ilicită de fildeş pusă bine undeva în Africa. Se ştie că o am. Dar n-o să fie nimeni în stare să o găsească. Le-am necăjit şi le-am dat griji bietei mame şi lui Madge. Nu cred că preotul ar aproba toate astea. Dar, ştii, pe cinstea mea, puştiule, m-am distrat, a fost ceva formidabil. Niciodată nu m-am înfruptat decât cu ce-i mai bun.”

Monty a avut întotdeauna noroc (chiar şi, până la urmă, cu bătrâna doamnă Taylor) de câte o femeie care l-a dădăcit când a fost nevoie. Cât a stat împreună cu doamna Taylor la Dartmoor a dus-o un timp foarte bine. Mai apoi ea a avut o bronşită rea. S-a refăcut foarte greu. Doctorul nu l-a sfătuit să-şi mai petreacă încă o altă iarnă la Dartmoor. Trebuia să se ducă altundeva, într-un loc mai cald, poate în sudul Franţei.

Monty era încântat. A cerut să i se trimită toate broşurile privind posibilităţile de călătorie. Madge şi cu mine am fost de acord că nu-i puteam cere doamnei Taylor să stea la Dartmoor, deşi ea ne-a asigurat că nu avea nimic contra şi dorea să rămână:

— N-aş putea să-l părăsesc pe căpitanul Miller tocmai acum.

Gândindu-ne să aranjăm lucrurile cum putea fi mai bine, n-am mai ţinut seama de ideile extravagante ale lui Monty şi am închiriat camere la o mică pensiune dintr-o localitate din sudul Franţei pentru ea şi Monty. Am vândut bungalow-ul şi i-am condus la Trenul albastru. Erau radioşi, fericiţi, dar vai, din nenorocire, doamna Taylor a răcit pe drum şi a făcut o pneumonie. A murit la spital în câteva zile.

L-au dus şi pe Monty la spital, la Marsilia. Era distrus din cauza morţii doamnei Taylor. Madge s-a dus acolo gândindu-se că ar putea aranja ceva, neştiind de fapt ce. Sora care-l îngrijea era simpatică şi de mare ajutor. Avea să vadă ce se putea face.

Cu o săptămână mai târziu am primit o telegramă de la directorul băncii, care se ocupa de chestiunile financiare ale lui Monty, informându-ne că a găsit o soluţie satisfăcătoare. Cum Madge nu se putea duce să-l vadă, m-am dus eu. Directorul m-a invitat la dejun la restaurant. Nimeni nu ar fi putut fi mai simpatic şi mai binevoitor decât el, dar, în mod ciudat, tot timpul era cam evaziv şi nu-mi dădeam seama de ce. Am aflat apoi cauza stânjenelii lui. Era neliniştit la gândul că nu ştia ce putea spune sora lui Monty] a propunerea lui. Infirmiera, Charlotte, se oferise să-l ia pe Monty la ea acasă şi să-i poarte de grijă. Se temea de o manifestare plină de pudoare din partea noastră. Dar cât de puţin se pricepea. Madge şi cu mine am fi fost în stare să-i cădem la picioare Charlottei, pline de gratitudine. Madge a ajuns s-o cunoască destul de bine pe fata asta şi să se ataşeze de ea. Aprobând planurile măreţe ale lui Monty de a călători cu un iaht luxos şi alte chestii din astea, ea îi administra banii cu o mare chibzuială.

Monty a murit într-o zi, subit, de o hemoragie cerebrală, pe când se afla la-o cafenea. Charlotte şi Madge au plâns amândouă la înmormântare. A fost îngropat în cimitirul militar din Marsilia.

Şi cum era el făcut, cred că Monty s-a bucurat de toate până la sfârşit.

După aceea m-am împrietenit foarte mult cu colonelul Dwyer. Uneori mă duceam şi luam masa cu el, alteori venea el şi mânca cu mine la hotelul meu, iar discuţiile noastre reveneau mereu la Kenya, Kilimanjaro, Uganda şi la lac, precum şi la poveştile despre fratele meu.

Cu o rigoare militară şi autoritară, colonelul Dwyer a făcut proiecte pentru distracţia din următoarea mea călătorie în străinătate. „Am organizat trei safari pentru dumneata”, mi-a spus el. „Trebuie să le stabilesc când îţi convine mai bine ca să pot fi şi eu liber. Cred că o să te întâlnesc, pe undeva, prin Egipt, apoi o să fixez o excursie într-o caravană prin Africa de Nord. Va dura două luni, dar va fi o călătorie minunată, pe care nu o vei uita niciodată. Pot să te duc şi să-ţi arăt lucruri unde şmecherii ăştia de ghizi ridicoli nu sunt în stare să te ducă. Cunosc fiecare peticuţ de pământ din această ţară. Şi apoi mai sunt locurile ascunse care trebuie văzute.” Şi a mai schiţat şi planurile altor călătorii, cele mai multe cu carul cu boi. Mă îndoiam uneori că voi fi în stare să întreprind asemenea călătorii. Poate că amândoi ştiam că totul era de domeniul fanteziei. Colonelul era un solitar, cred. Ajunsese ofiţer din soldat de rând, făcuse o carieră militară strălucită apoi, încetul cu încetul, se separase de soţia lui care refuza să părăsească Anglia. Tot ce-o interesa pe ea era să locuiască într-o casă curată şi ordonată, pe o strada curată. Când a venit acasă în permisie, copiii lui nici nu s-au sinchisit de el. Considerau ideile lui de a călători prin locuri sălbatice şi neumblate ca prosteşti şi nerealiste.

— În cele din urmă, am trimis-o acasă, dându-i banii de care avea nevoie pentru ea şi copii. Viaţa mea este însă aici, prin aceste meleaguri: Africa, Egipt, Africa de Nord, Irak, Arabia Saudită şi toate aceste locuri… Aceasta este viaţa mea.

Deşi rămăsese singur, era totuşi satisfăcut. Avea un simţ al umorului ascuţit şi mi-a povestit lucruri foarte amuzante despre diferitele poveşti de dragoste care circulau pe

atunci. Dar în acelaşi timp era şi foarte nemaleabil în multe direcţii, fanatic al disciplinei, foarte credincios şi cu idei severe despre ceea ce este corect şi incorect. Epitetul de Covenanter68 i s-ar potrivi cel mai bine.

Eram în noiembrie şi vremea începuse să se schimbe. Se terminaseră zilele toride şi, din când în când, ploua. Îmi rezervasem biletul de călătorie pentru întoarcere. Aveam să părăsesc Bagdadul cu oarecare regret. Nu prea mare însă, căci îmi şi făceam planuri să revin aici. Soţii Woolley făcuseră o aluzie că poate aş vrea să-i vizitez şi anul viitor şi la întoarcere să fac o parte din călătorie cu ei. Mai primisem şi alte invitaţii.

A venit deci ziua când, încă o dată, a trebuit să mă îmbarc în autobuzul cu şase roţi. De data asta am avut grijă să-mi asigur un loc în faţă, pentru a nu mă mai face de ruşine. Am pornit şi în curând aveam să suport unele din festele deşertului. A început ploaia, aşa cum e obiceiul, la 8,30 dimineaţa, şi în câteva ore s-a făcut noroi. Dacă făceai un pas, de fiecare dată ţi se prindea de talpă o plăcintă enormă de vreo zece kilograme, cred, de noroi. Cât despre autobuzul nostru cu şase roţi derapa mereu, îşi pierdea direcţia, iar în cele din urmă s-a împotmolit. Şoferii au sărit cu lopeţile în mâini, au pus planşe sub roţi şi au început distracţia cu scoaterea autobuzului din noroi. După vreo patruzeci de minute sau vreo oră de lucru s-a făcut o primă încercare. Vehiculul s-a zguduit, s-a smucit şi s-a împotmolit din nou. Până în cele din urmă, cum ploaia era din ce în ce mai intensă, a trebuit să ne întoarcem şi am sosit din nou la Bagdad. A doua noastră încercare, în ziua următoare, a fost mai reuşită. A trebuit totuşi să despotmolim autobuzul o dată sau de două ori, dar în cele din urmă am trecut de Ramadi şi când am ajuns la fortăreaţa de la Rutbah eram din nou în deşert, dar acum nu mai era nici o dificultate.

III

Una din cele mai plăcute părţi ale unei călătorii este întoarcerea acasă. I-am regăsit şi cu mai mult drag pe

Rosalind, Punkie şi familia ei şi Carlo.

De Crăciun ne-am dus la Punkie, în Cheshire. Apoi ne-am întors la Londra, unde Rosalind o invitase să stea la noi pe o prietenă de-a ei, Pam Druce, pe ai cărei părinţi îi întâlnisem prima oară pe când eram în insulele Canare. Proiectasem să vedem o pantomimă şi apoi Pam urma să vină cu noi în Devonshire şi să rămână până la sfârşitul vacanţei.

Am petrecut o seară plăcută după ce a sosit Pam. Dar, spre dimineaţă am fost trezită de o voce:

— Vă deranjează dacă vin în pat la dumneavoastră, doamnă Christie? Mă simt ca şi cum aş fi avut un vis urât.

— Nu, de loc, Pam. Am aprins lumina şi ea s-a suit în patul meu culcându-se cu un suspin de uşurare. Am fost niţel mirată, căci nu avusesem impresia că Pam ar fi un copil nervos. Totuşi, venirea ei la mine, fără îndoială, a fost lucrul cel mai reconfortant pentru ea, aşa că amândouă am adormit tun şi nu ne-am trezit decât dimineaţa.

După ce s-au tras perdelele şi mi s-a adus ceaiul, am aprins lumina şi m-am uitat la Pam. Încă nu văzusem până atunci o faţă atât de acoperită cu pete. A observat şi ea ceva deosebit în privirea mea şi a întrebat:

— De ce vă uitaţi aşa la mine?

— Păi… mă uit şi eu.

— Şi eu sunt surprinsă, continuă ea. Cum de-am ajuns în patul dumneavoastră?

— Ai venit în toiul nopţii şi mi-ai spus că ai avut un vis urât.

— Aşa am făcut? Nu-mi amintesc absolut nimic. Nu înţelegeam ce caut în patul dumneavoastră. S-a oprit şi mai apoi a continuat. Dar este şi altceva cu mine?

— Da, am spus, mă tem că este. Ştii Pam, cred că ai rujeolă.

I-am adus o oglindă de mână şi şi-a examinat faţa.

— O, exclamă, arăt cam ciudat, nu?

Am fost întru totul de acord.

— Şi ce o să se întâmple acum? a întrebat Pam. Nu pot merge la teatru în seara asta?

— Mă tem că nu, i-am răspuns. Cred că primul lucru pe care trebuie să-l facem este să-i telefonăm mamei.

I-am telefonat Bedei Bruce, care a venit imediat. Ea şi-a contramandat pe dată plecarea şi a luat-o pe Pam. Am suit-o pe Rosalind în automobil şi am plecat la Devonshire să aşteptăm acolo zece zile pentru ca să vedem dacă fetiţa mea luase rujeola sau nu. Am condus foarte anevoie, pentru că fusesem vaccinată la picior cu o săptămână înainte.

Primul lucru care s-a întâmplat după trecerea celor zece zile a fost că m-a apucat o durere violentă de cap şi am făcut temperatură.

— Poate că tu vei avea rujeola şi nu eu, a glumit Rosalind.

— Prostii, am avut o formă foarte rea de rujeola când aveam cincisprezece ani. Dar nu prea mă simţeam în apele mele. Se poate să ai rujeola şi de două ori, am gândit atunci, căci altfel de ce m-aş simţi atât de rău.

I-am telefonat sorei mele şi Punkie, gata întotdeauna să vină în ajutor, mi-a spus că, dacă va fi nevoie, să-i telegrafiez şi va veni imediat să se ocupe de mine sau de Rosalind ori de amândouă, şi de orice ar fi nevoie. Ziua următoare mă simţeam şi mai rău, iar Rosalind se plângea că a răcit, strănuta şi îi lăcrimau ochii.

Punkie a sosit plină de entuziasmul ei obişnuit pentru a se ocupa de dezastre. A fost chemat şi doctorul Carver, care a declarat că Rosalind avea rujeolă.

— Dar ce se întâmplă cu dumneata? m-a întrebat el. Nu prea arăţi bine.

I-am spus că mă simţeam destul de rău şi aveam temperatură probabil. Mi-a pus câteva întrebări.

— Ai fost vaccinată, nu-i aşa? Şi ai condus automobilul până aici. Ai fost vaccinată la picior. De ce nu la braţ?

— Pentru că semnele de vaccinare arată atât de îngrozitor când pui o rochie de seară.

— Ei bine, nu-i nici un rău să fii vaccinat la picior, dar e o prostie să conduci peste două sute de kilometri maşina când abia ai fost vaccinată la picior. Dă-mi voie să văd, te

rog. Ai piciorul foarte umflat a spus el, după ce s-a uitat. Nu ţi-ai dat seama de asta?

— Ba da, dar am crezut că e din cauza reacţiei vaccinului, care dă dureri.

— Durere? E mult mai mult decât atât. Să-ţi iau temperatura. Mi-a pus termometrul apoi a exclamat: Dumnezeule, nu ţi-ai mai luat temperatura până acum?

— Ei bine, mi-am luat-o ieri şi era vreo 38°. M-am gândit că o să scadă. Mă simt cam ciudat.

— Bine că numai ciudat! Ai aproape 40°. Stai aici întinsă pe pat până aranjez câteva lucruri.

S-a întors apoi ca să-mi spună că trebuie să mă internez imediat într-o clinică şi că va trimite o ambulanţă. I-am spus că n-avea rost să cheme o ambulanţă, şi că mă puteam duce singură cu o maşină, sau cu un taxi.

— O să faci cum îţi spun, a continuat doctorul Carver, nu prea sigur că am să-l ascult. Mai întâi vreau să discut cu doamna Watts.

Punkie a venit apoi şi mi-a spus că va avea ea grijă de Rosalind cât timp va fi bolnavă de rujeolă.

— Doctorul Carver, a continuat ea, mi-a spus că eşti într-o stare destul de gravă. Ce au făcut? Te-au infectat cu vaccinul?

Punkie mi-a strâns câteva lucruri într-o valiză şi am stat aşa întinsă pe pat aşteptând ambulanţa, dorind să-mi pot aduna minţile. Mă simţeam îngrozitor; mi se părea că mă aflu într-o pescărie pe o placă de piatră şi că în jurul meu era peşte pe gheaţă, tremurând, dar în acelaşi timp mă simţeam şi prinsă într-un butuc care ardea; şi combinaţia asta între gheaţă şi foc era oribilă. Din când în când, cu un efort imens reuşeam să mă desprind din acest coşmar îngrozitor, spunându-mi: „Sunt doar Agatha, zăcând pe patul meu; nu sunt peşti în jurul meu, nu este nici o pescărie aici şi eu nu sunt într-un butuc în flăcări”.

Totuşi, în curând mă vedeam alunecând pe o piele de oaie şi în jurul meu erau numai capete de peşte. Îmi amintesc de

un cap de peşte foarte neplăcut, cred că un calcan mare cu nişte ochi bulbucaţi, cu un bot imens căscat, uitându-se la mine într-un fel foarte, neplăcut.

Apoi s-a deschis uşa şi a părut o femeie în uniformă de infirmieră, probabil însoţitoarea ambulanţei şi un fel de scaun portabil. Am protestat cât am putut. Nu aveam nici o intenţie să merg într-un scaun portabil. Puteam foarte bine să cobor singură scările şi să mă urc în ambulanţă.

Am fost luată pe sus de infirmieră, spunându-mi cu o voce tăioasă.

— E ordinul doctorului. Staţi aici şi vă legăm!

Nu-mi amintesc de nimic mai înfricoşător decât transportarea aceea pe scări jos în hol. Cântăream peste 70 kilograme atunci şi sanitarul era un tânăr foarte slăbănog. Împreună cu infirmiera mă coborau scara. Scaunul începuse să pocnească, gata să se desfacă în bucăţele, iar sanitarul aluneca şi se ţinea de balustradă. La un moment dat, pe la mijlocul scării, scaunul s-a rupt şi s-a desfăcut.

— Vai de mine, soră, cred că s-a rupt scaunul, a gemut disperat sanitarul.

— Daţi-mi drumul, lăsaţi-mă să merg, am spus eu.

Au trebuit să mă asculte. Mi-au desfăcut curelele, m-am apucat cu mâna de balustradă şi am coborât foarte curajoasă scările, simţindu-mă mult mai sigură şi mai fericită, şi abia stăpânindu-mă să nu le spun cât de nătângi erau.

Ambulanţa a pornit şi am ajuns la clinică. O soră drăguţă, stagiară, cu părul roşu m-a aşezat în pat. Cearşafurile erau reci, dar nu suficient de reci. Au început să apară din nou imaginile peştilor şi un cazan care fierbea.

— Oo, a exclamat sora stagiară, privind cu mult interes piciorul meu. Ultima dată când am avut un picior tot atât de umflat ca ăsta a trebuit amputat după trei zile.

Din fericire atunci deliram atât de rău, încât aproape că nici nu înregistram cuvintele ei, altfel în acea clipă mi-ar fi fost absolut egal dacă mi-ar fi tăiat amândouă picioarele şi

mâinile şi capul şi tot. Totuşi, mi-a trecuT. Prin minte atunci, în timp ce sora îmi aranja cearşafurile şi mă învelea, că greşise cariera şi că felul ei de a se comporta la patul bolnavului nu era cel mai potrivit.

Noroc totuşi că piciorul meu nu a trebuit amputat a treia zi. După patru zile de febră mare şi delir din cauza infecţiei, lucrurile au început să se aranjeze. Eram convinsă, şi cred încă şi acum, că mi se administrase o doză dublă de vaccin, iar doctorii credeau că totul se datora faptului că nu mai fusesem vaccinată de când eram în faşă şi că, pe deasupra, mai şi forţasem piciorul, când am condus maşina de la Londra până acasă.

După vreo săptămână îmi revenisem aproape cu totul şi doream să aflu la telefon cum se simte Rosalind cu rujeola ei. Fusese, ca la prietena ei Pam, o erupţie nemaipomenită. Rosalind a apreciat foarte mult îngrijirea pe care i-o dădea tanti Punkie şi, în fiecare seară, o striga: „Vrei să mă tamponezi din nou ca şi în seara trecută? Am găsit că e foarte, foarte reconfortant.”

Aşa că după ce a trecut totul m-am întors acasă, având încă un bandaj enorm la coapsa stângă şi am petrecut o convalescenţă plăcută împreună cu Rosalind. Ea nu s-a dus la şcoală decât după două săptămâni de la reînceperea cursurilor când era restabilită complet, voinică şi veselă. Am mai stat încă o săptămână, până ce piciorul meu s-a vindecat cu desăvârşire, şi apoi am plecat şi eu în Italia, la Roma. Dar nu am putut rămâne cât proiectasem, căci a trebuit să mă întorc ca să prind cursa vaporului spre Beirut.

IV

De data aceasta am călătorit la Beirut cu nava Lloyd Triestino, iar după câteva zile petrecute acolo am folosit din nou transportul fraţilor Nairn pentru a traversa deşertul. Marea a fost agitată de-a lungul coastei de la Alexandretta şi nu m-am simţit prea bine. Zărisem pe vas încă o altă femeie, Sybil Burnett, care, mai târziu, mi-a spus că nici ea nu se simţise prea bine. S-a uitat la mine şi şi-a spus în

gând: „Asta e una din cele mai neplăcute femei pe care le-am văzut vreodată”, în timp ce şi eu gândeam cam tot la fel despre ea. Mi-am spus: „Nu-mi place femeia asta, nu-mi place pălăria pe care o poartă şi nici ciorapii ei de culoarea ciupercilor”.

Şi cu aceste sentimente de a nu ne plăcea reciproc am pornit să traversăm deşertul împreună. Dar foarte repede după asta ne-am împrietenit şi aveam să rămânem prietene mulţi ani. Sybil, căreia i se spunea de obicei „Bauff” Burnett, era soţia lui Sir Charles Burnett, la acea vreme Vice Mareşal al Aerului, şi atunci se ducea la soţul ei. Era o femeie foarte originală, care îţi spunea exact tot ce-i trecea prin cap. Îi plăcea să călătorească, avea o casă frumoasă la Alger, patru fiice şi doi fii dintr-o căsătorie anterioară şi o inepuizabilă sete de viaţă. Cu noi mai era şi un grup de englezoaice catolice, care urmau să viziteze în Irak diferite locuri biblice, fiind conduse de o persoană excesiv de fioroasă, domnişoara Wilbraham. Aceasta avea nişte picioare mari, purta pantofi negri plaţi şi avea o pălărie enormă de soare. Sybil Burnett spunea că arăta ca un gândac; am găsit că avea dreptate. Era un gen de femeie care te incita mereu să o contrazici. Sybil Burnett a contrazis-o numaidecât.

— Am patruzeci de femei în grija mea, a spus domnişoara Wilbraham, şi într-adevăr trebuie să mă felicit. Toate, cu excepţia uneia singure, sunt persoane respectabile. Foarte important, nu-i aşa?

— Nu! a spus Sybil Burnett, cred că este foarte plicticos să fie toate respectabile. Trebuie să mai fie şi altfel.

Domnişoara Wilbraham n-a dat nici o atenţie acestor cuvinte. Asta era o trăsătură caracteristică a ei: nu dădea nici o atenţie.

— Da, reluă ca, mă felicit într-adevăr!

Bauff şi cu mine ne-am străduit să descoperim care era ticăloasa care nu trecea examenul şi fusese categorisită drept ne-respectabilă.

Domnişoara Wilbraham avea o adjunctă, domnişoara Amy Ferguson. Ea era devotată tuturor cauzelor catolicismului dar şi mai mult domnişoarei Wilbraham pe care o considera ca pe o super femeie.

Singurul lucru supărător pentru ea era faptul de a nu fi la nivelul domnişoarei Wilbraham. Ea ne-a mărturisit:

— Ceea ce mă amărăşte este faptul că Maude are atâta forţă. Desigur, eu mă bucur de o sănătate de fier, dar trebuie să recunosc că uneori mă simt cam obosită. Şi totuşi am numai 65 de ani, pe când Maude are aproape 70!

— O fiinţă foarte destoinică, ne spunea Maude despre Amy. Foarte capabilă, foarte devotată. Din nefericire se simte mereu obosită – asta e foarte plictisitor. Nu are ce face, biata de ea, asta e. Eu, ne-a mai spus domnişoara Wilbrahani, nu simt niciodată oboseala.

Noi eram foarte sigure de asta.

Am sosit la Bagdad, am întâlnit câţiva prieteni vechi, m-am distrat patru sau cinci zile, apoi, primind o telegramă de la soţii Woolley, m-am dus la Ur. Îi întâlnisem la Londra, în iunie trecut, când au venit acasă. Le-am închiriat atunci mica casă pe care o cumpărasem în Cresswell Place.

Era o casă încântătoare, sau aşa mi se părea mie – una din cele patru sau cinci case transformate din vechile grajduri, care fuseseră construite ca nişte case de ţară de modă veche. Când am cumpărat-o mai existau încă grajdurile cu iesle în jurul pereţilor, o cameră mare pentru hamuri, tot la parter, şi o cămăruţă de culcare înghesuită între ele. Un şir de trepte de lemn duceau la două camere cu o mică sală de bale şi încă o cămăruţă lângă aceasta.

Cu ajutorul unui constructor foarte destoinic a fost transformată. În grajdul mare de jos, stănoagele şi toată lemnăria au fost lipite de pereţi, iar deasupra s-a făcut o friză dintr-un tapet care era la modă pe atunci, cu o bordură cu ierburi, aşa încât când intrai aveai impresia că te afli într-o mică grădină a unei case de ţară. Camera unde se păstrau harnaşamentele a fost transformată în garaj, iar

odăiţa dintre ele a rămas pentru femeia de serviciu. În camera de baie de sus am instalat o cadă de porţelan verde, iar pe pereţi, de jur împrejur, delfini verzi. Camera de culcare mai mare a fost transformată într-o sufragerie, cu o sofa care noaptea era folosită ca pat. Cămăruţa devenise bucătărie şi cealaltă cameră – dormitor.

În timp ce soţii Woolley locuiau în această casă au ticluit un plan frumos pentru mine. Urma să mă duc la Ur cam cu o săptămână înainte de sfârşitul sezonului, când se pregăteau de plecare, şi apoi mă întorceam cu ei prin Siria în Grecia şi la Delphi. Această perspectivă mă umplea de bucurie.

Am sosit la Ur în miezul furtunii de nisip. Mai suportasem o asemenea furtună când fusesem acolo mai înainte, dar aceasta era cu mult mai rea şi a durat vreo patru, cinci zile. Nu am ştiut niciodată că nisipul poate pătrunde atât de mult peste tot. Deşi ferestrele erau închise şi trase plase contra ţânţarilor, seara, patul era plin de nisip. Îl scuturai pe podea, te suiai în pat şi dimineaţa când te trezeai aveai faţa acoperită de nisip. Aveai nisip în ochi, în gât şi peste tot. Au fost aproape cinci zile de tortură. Dar discutam multe lucruri interesante, toată lumea era prietenoasă şi îmi plăcea foarte mult să fiu acolo.

Părintele Burrows se afla din nou la Ur, precum şi Whitburn, arhitectul, şi de data asta mai era şi asistentul lui Leonard Woolley, Max Mallowan, care lucra cu el de cinci ani, dar care lipsea când venisem eu cu un an mai devreme. Era un tânăr subţirel, negricios, foarte liniştit, vorbea arareori, dar era foarte perceptiv şi eficient în ceea ce făcea.

De data aceasta am observat ceva care nu-mi atrăsese atenţia prima dată; tăcerea tuturor în timpul mesei. Parcă le-ar fi fost teamă să vorbească. După o zi sau două am început să descopăr taina: Katharine Woolley era o femeie plină de nerv care putea cu multă uşurinţă să creeze o atmosferă plăcută şi toţi să se simtă bine sau, invers, să-i

facă pe toţi foarte nervoşi. Am observat că era foarte bine servită la masă. Întotdeauna se găsea cineva care să-i ofere lapte pentru cafea, să-i mai dea pâine, să-i treacă marmelada ori să-i dea unt şi aşa mai departe. „De ce oare erau atât de speriaţi de ea?” mă întrebam în sinea mea.

Într-o dimineaţă, când era prost dispusă, am început să desluşesc câte ceva.

— Presupun că nimeni n-o să-mi dea sarea, a spus ea deodată. Imediat patru mâini binevoitoare au împins solniţa peste masă, gata chiar să o răstoarne. A urmat o pauză, mai apoi, domnul Whitburn, nervos, s-a aplecat în faţă şi i-a oferit pâine prăjită.

— Nu vezi că am gura plină, domnule Whitburn;? a fost singurul răspuns.

El s-a aşezat la loc, înroşindu-se, plin de nervi, şi fiecare a început să mănânce grăbit înainte de a-i oferi ei din nou.

— Dar nu cred, a continuat ea, că aţi putea să mâncaţi chiar toată pâinea, înainte ca Max să apuce şi el o bucăţică.

M-am uitat la Max, ultima bucată de pune i-a fost numaidecât întinsă. El a luat-o repede, fără să protesteze. De fapt mâncase doar două bucăţi şi mă miram de ce nu spusese. Aveam să aflu mai târziu toate astea.

M-a iniţiat domnul Whitburn în unele din aceste mistere.

— Vezi, întotdeauna a avut favoriţi.

— Doamna Woolley?

— Da, ea. Nu rămân mereu aceiaşi, să ştiţi. Uneori preferă o persoană, alteori pe alta. Şi atunci tot ce faci e prost sau tot ce faci e bine. Eu sunt acum cel în dizgraţie.

Şi apărea, de asemenea, foarte limpede că atunci Max Mallowan era persoana care făcea totul bine. Poate pentru că fusese plecat cu un an mai înainte şi constituia astfel ceva nou faţă de ceilalţi, dar eu cred că şi pentru că în timpul celor cinci ani învăţase cum să-i trateze pe soţii Woolley. Ştia când să tacă şi când să vorbească.

Mi-am dat seama imediat cum ştia el să se poarte cu oamenii. Se comporta foarte bine cu muncitorii şi ceea ce

era încă mai dificil se pricepea cum s-o ia pe Katharine Woolley.

— Evident, mi-a spus ea, Max este asistentul cel mai perfect. Nu ştiu ce ne-am fi făcut fără el în toţi anii aceştia. Cred că o să-ţi placă foarte mult. Îl trimit cu tine la Nejef şi Kerbala. Nejef este oraşul musulman al morţilor, iar Kerbala posedă o minunată moschee. Aşa că atunci când strângem aici şi ne ducem la Bagdad, el o să meargă cu tine acolo. În drum poţi să vezi şi Nippur.

— O, dar n-o să vrea să se ducă şi el la Bagdad? am întrebat eu. Poate că înainte de a pleca acasă doreşte să-şi vadă prietenii de-acolo.

Eram consternată la gândul de a fi trimisă cu un tânăr care probabil tânjea după libertate şi după câte ceva cu mult mai distractiv la Bagdad, după trei luni de tensiune şi de lucru la Ur.

— O, nici gând. Max o să fie încântat.

Nu credeam deloc că Max are să fie încântat, deşi nu mă îndoiam că avea să tăinuiască faptul. M-am simţit foarte prost la un moment dat. Îl consideram pe Whitburn ca pe un prieten, pentru că îl văzusem cu un an înainte, aşa că i-am vorbit despre aceasta.

— Nu găseşti că e o manifestare ele autoritate cam prea arogantă? Nu pot să sufăr asemenea lucruri. Crezi că aş putea să spun că nu doresc să văd Nerjef şi Kcrbala?

— Ba nu, eu cred că ar trebui totuşi să vezi aceste localităţi. Fii liniştită, pe Max nu-l deranjează. Şi în orice caz, ştii, dacă aşa a hotărât Katharine, nu mai ai ce să faci, e definitiv.

Am înţeles şi am simţit cum mă cuprinde admiraţia. Cât e de minunat să fii o astfel de femeie, care de îndată ce a hotărât ceva, toată lumea din jur este de acord şi nu mai suflă nimeni un cuvânt, primind totul ca pe ceva firesc. Îmi amintesc că mai multe luni după aceea, vorbeam cu Katharine cu oarecare admiraţie despre soţul ei, Len:

— Este minunat, am zis eu, şi atât de generos. Cum se scoală el noaptea şi îţi pregăteşte supa fierbinte. Nu mulţi bărbaţi ar face aşa ceva.

— Adevărat? a întrebat Katharine surprinsă. Bine, dar Len consideră asta ca pe un privilegiu.

Şi chiar credea că era un privilegiu. De fapt, orice făcea cineva pentru Katharine ea socotea că e un privilegiu pentru celălalt. Când ajungeai acasă şi îţi dădeai seama că ai renunţat la cele două cărţi pe care abia le-ai luat de la bibliotecă şi, deşi aşteptai cu nerăbdare să le citeşti, i le oferi ei de îndată ce ai auzit-o of tind că nu are ce citi, atunci vedeai numaidecât ce femeie remarcabilă era.

Numai persoanele cu totul excepţionale nu cădeau sub influenţa ei. Una era, îmi amintesc, Freya Stark. Într-o zi, Katharine era bolnavă şi avea nevoie să i se facă o mulţime de servicii. Freya Stark, care stătea cu ea atunci, era hotărâtă, veselă şi prietenoasă. Dar i-a spus: „Văd draga mea că nu te simţi bine astăzi, dar eu nu mă pricep absolut deloc să îngrijesc pe cineva bolnav, aşa că lucrul cel mai bun pe care îl pot face, pentru tine, este să lipsesc toată ziua”. Şi dusă a fost toată ziua. Ciudat, dar Katharine nu s-a supărat, ci a considerat comportarea ci ca un exemplu splendid de ce forţă de caracter avea Freya. Şi în adevăr o dovedise.

Pentru a mă întoarce la Max, fiecare părea să considere că era perfect natural ca un tânăr care lucrase din greu la săpături anevoioase şi era pe punctul de-a începe vacanţa, trebuia să se sacrifice şi să o pornească pe coclauri pentru a-i arăta unei femei străine, cu mulţi ani mai în vârstă decât el şi care ştia foarte puţin despre arheologie, priveliştile ţării. Max părea să considere asta ca pe ceva natural. Era un tânăr cu o înfăţişare foarte serioasă şi mă simţeam uşurel nervoasă în prezenţa lui. Nu ştiam dacă trebuia să-i cer scuze. Am încercat un fel de bâlbâială că nu eu am sugerat această călătorie, dar Max era foarte calm. A spus că nu avea nimic special de făcut. Se întorcea acasă în

etape, mai întâi călătorind împreună cu soţii Woolley şi apoi, deoarece fusese la Delphi, despărţindu-se de ei şi ducându-se să vadă templul de la Bassae şi alte locuri din Grecia. Avea să-i facă şi lui plăcere să meargă la Nippur. Era unul din locurile cele mai interesante, unde se bucura întotdeauna să se ducă, ca şi Nejef şi Kerbala care meritau să fie văzute.

Aşa că a sosit şi vremea când am pornit-o la drum. Mi-a făcut foarte multă plăcere ziua petrecută la Nippur, deşi era teribil de extenuant. Am călătorit ore de-a rândul pe pământuri accidentate şi am străbătut pe jos întinderi imense, pline de excavaţii. Nu cred că aş fi găsit interesante toate astea, dacă nu aş fi avut pe cineva cu mine să-mi explice. Şi aşa stând lucrurile m-am îndrăgostit şi mai mult ca oricând, de săpături.

În cele din urmă, pe la şapte seara am sosit la Diwanyia, unde trebuia să petrecem noaptea cu familia Ditchburn.

Mă clătinam pe picioare, dornică să mă culc, dar am reuşit într-un fel să-mi scutur nisipul din păr, să mă spăl pe faţă, să-mi pun puţină pudră reconfortantă şi un fel de rochie de seară.

Doamnei Ditchburn îi plăcea grozav să aibă musafiri.

Era foarte vorbăreaţă, nu-i tăcea gura o secundă, avea o voce veselă, plină de rezonanţă. Am făcut cunoştinţă cu soţul ei şi am fost aşezată lângă el. Părea să fie un om tăcut, lucru la care poate că trebuia să te aştepţi, şi mult timp am rămas învăluiţi în tăcere. Am făcut câteva remarci prosteşti despre cele văzute, la care nu a răspuns. De cealaltă parte a mea se afla un misionar american. Şi el era foarte taciturn. Când m-am uitat cu coada ochiului la el, am observat că îşi mişca şi răsucea mâinile sub masă şi că sfâşia încetişor o batistă. Mi s-a părut destul de alarmantă comportarea lui şi mă întrebam în sinea mea ce o provocase. Soţia lui stătea vizavi şi părea a fi de asemenea într-o stare de enervare.

Era o seară ciudată. Doamna Ditchburn, plină de elan, vorbea cu vecinii de masă, cu mine, cu Max. Acesta răspundea destul de bine. Cei doi misionari, soţul şi soţia, rămâneau cu gura cusută, soţia observându-şi cu o privire disperată soţul şi acesta continuând să rupă batista în fâşii, din ce în ce mai mici. Într-o stare de stupefacţie, pe jumătate adormită, mi-a venit în minte o idee pentru o superbă povestire poliţistă. Un misionar înnebunind încetişor din cauza tensiunii. Ce tensiune? O tensiune oarecare. Oriunde s-ar fi aflat, batiste rupte, transformate în zdrenţe constituiau cheile Chei, batiste, zdrenţe, camera se învârtea în jurul meu… Aproape că adormisem şi eram gata, gata să alunec de pe scaun. În acea clipă o voce aspră mi-a răsunat în urechea stingă:

— Toţi arheologii sunt nişte mincinoşi! a rostit domnul Ditchburn cu un fel de răutate amară.

M-am trezit şi m-am gândit la afirmaţia sa. Mi-o adresase într-o manieră foarte provocatoare. Nu mă simţeam câtuşi de puţin în stare să apăr veracitatea arheologilor, aşa că am spus pe un ton blând:

— De ce credeţi că sunt mincinoşi? Despre ce mint?

— Despre toate, a replicat domnul Ditchburn. Mint mereu. Când spun că ştiu datele, când s-au întâmplat lucrurile, că un lucru are o vechime de 7000 de ani şi celălalt o vechime de 3000 de ani, că un rege a domnit atunci şi un altul după aceea. Mincinoşi! Toţi sunt mincinoşi, fiecare în parte.

— Ba nu, lucrurile nu pot fi chiar aşa, am spus eu.

— Nu pot fi aşa? a întrebat pe un ton sardonic domnul Ditchburn şi s-a cufundat în tăcere.

Am adresat câteva cuvinte misionarului meu, dar abia mi-a răspuns. Atunci domnul Ditchburn a întrerupt din nou tăcerea şi în mod incidental a dezvăluit cauza posibilă a amărăciunii sale, spunând:

— Ca de obicei, a trebuit să transform camera unde ţin garderoba pentru arheologul ăsta…

— O, am exclamat eu stânjenită. Nu mi-am dat scama că…

— Aşa se întâmplă mereu, a reluat domnul Ditchburn. Întotdeauna o face. Vreau să spun nevastă-mea. Mereu trebuie să invite pe cineva să stea la noi. Nu, nu e vorba de dumneata, căci ai una dintre camerele obişnuite de oaspeţi. Avem trei camere de oaspeţi. Dar astea nu-i ajung lui Elsie. Ea trebuie să ocupe întotdeauna toate camerele care există în casă şi îi trebuie şi camera mea. Nu ştiu cum suport.

Am declarat din nou că îmi părea foarte rău, nu aş fi putut să mă simt mai stânjenită, dar pentru moment încercam din răsputeri să mă ţin cât mai tare ca să nu adorm. Abia izbuteam.

După masă, i-am rugat să mi se dea voie să mă retrag. Doamna Ditchburn a fost foarte dezamăgită, căci ea proiectase o splendidă partidă de bridge, dar atunci ochii mei erau aproape închişi, abia am izbutit să urc scările, să mă dezbrac în grabă şi să mă prăvălesc pe pat.

În dimineaţa următoare am plecat la ora cinci. Călătoria în Irak reprezenta pentru mine cunoaşterea unui mod de viaţă plin de eforturi. Am vizitat Nejef, într-adevăr un loc minunat: o adevărată necropolă, cetate a morţilor, cu figurile întunecate ale femeilor musulmane înfăşurate în văluri negre, umblând de colo, colo, bocind. Era un focar de extremişti şi nu se putea vizita întotdeauna. Trebuia mai întâi să informezi poliţia şi trebuia să se facă de pază pentru ca să nu se producă manifestări de fanatism.

De la Nejef ne-am îndreptat spre Kerbala, unde se afla o moschee frumoasă, cu o cupolă în turcoaze şi aur. A fost prima pe care am văzut-o de aproape. Am petrecut noaptea acolo, la postul de poliţie. Un aşternut făcut sul pe care mi-l dăduse Katharine a fost desfăcut şi întins pe podeaua unei mici celule de la poliţie şi acesta a fost patul meu. Max a stat într-o altă celulă şi mi-a spus să-l trezesc dacă aş fi avut nevoie de ajutorul lui în timpul nopţii.

În epoca educaţiei mele victoriene, mi s-ar fi părut foarte ciudat ca să trezesc noaptea un tânăr, pe care abia îl cunoşteam, şi să-l rog să fie amabil şi să mă conducă la

closet, totuşi în curând toate astea aveau să ne apară drept ceva obişnuit. L-am trezit pe Max, el a chemat un poliţist, acesta a luat o lanternă şi toţi trei am pornit-o de-a lungul unor coridoare lungi şi în cele din urmă am ajuns la o încăpere teribil de rău mirositoare, care avea o gaură, în mijlocul podelei. Max şi poliţistul au aşteptat politicoşi afară pentru a mă conduce apoi la culcuşul meu.

Am mâncat la postul de poliţie pe o masă afară, la lumina lunii şi în orăcăitul monoton, totuşi muzical, al broaştelor. De câte ori aud broaşte îmi aduc aminte şi de acea seară la Kerbala. Poliţistul a stat la masă cu noi. Din când în când spunea câteva cuvinte în engleză cu multă grijă, dar în majoritatea timpului vorbea în arabă cu Max, care din când în când îmi traducea câte un cuvânt care îmi era adresat.

După una din acele tăceri înviorătoare, ce fac parte din contactele din est, acordându-se atât de armonios cu sentimentele tale, tovarăşul nostru, dintr-o dată a spart tăcerea:

— Slavă ţie, întruchipare a bucuriei! Pasăre care niciodată nu ai existat, a rostit el.

L-am privit cu uimire. A continuat să recite.

— Am învăţat-o, ne-a spus el, dând din cap. E foarte frumoasă în engleză.

I-am spus că era foarte bine. Asta părea să fi fost o încheiere a conversaţiei noastre. Nu m-am gândit niciodată că voi străbate atâta cale ca să ajung în Irak şi să aud „Oda unei ciocârlii de Shelley” recitată de către un poliţist irakian, în miez de noapte, într-o grădină, pe meleagurile Orientului.

Dimineaţa următoare am luat micul dejun devreme. Un grădinar tocmai termina de cules câţiva trandafiri, apoi a înaintat spre mine cu buchetul. Stăteam, aşteptându-l, gata să-i surâd graţios, dar, spre marea mea nedumerire, a trecut pe lângă mine fără să-mi arunce nici o privire şi a înmânat buchetul, cu o plecăciune până la pământ, lui Max.

El a râs şi mi-a spus că, să nu uit că mă aflam în Orient, unde darurile se aduceau bărbaţilor şi nu femeilor.

Ne-am îmbarcat cu toate lucrurile noastre, cu aşternuturile, cu un morman de pâine proaspătă şi cu trandafirii şi am pornit din nou la drum. Mergând spre Bagdad trebuia să facem un înconjur, pentru a vedea oraşul arab Ukhaidir. Acesta se afla departe în deşert. Peisajul era monoton şi pentru a ne trece timpul am cântat cântece dintr-un repertoriu pe care-l ştiam amândoi, începând cu „Frere Jacques” şi alte diferite cântece şi balade. Am vizitat Ukhaidir-ul minunat în izolarea sa şi, cam după o oră sau două după ce am plecat, am dat peste un lac din deşert cu o apă limpede strălucitoare şi albastră. Era teribil de cald şi tare mai tânjeam să mă scald.

— Vrei într-adevăr să te scalzi? m-a întreba Max. Păi scaldă-te; de ce nu?

— Aş putea? Dar m-am uitat gânditoare la sulul cu aşternutul meu şi cu mica mea valiză. Dar n-am costum de baie.

— Nu ai ceva care ar putea… ei bine… care să meargă? a întrebat Max cu delicateţe.

M-am gândit, şi în cele din urmă, îmbrăcată cu o vestă din mătase roz şi cu două perechi de chiloţi, eram gata. Şoferul, personificarea politeţii şi a delicateţei, aşa cum sunt toţi arabii, s-a îndepărtat. Max în şort şi cu un maiou mi s-a alăturat şi am înotat în apa albastră.

Era divin, lumea părea perfectă, sau cel puţin a fost până când ne-am întors la automobil cu gândul să pornim. Se scufundase în nisip cu încetul şi nu se mai mişca; mi-am dat seama atunci de cele ce se pot întâmpla în deşert, când mergi cu automobilul. Max împreună cu şoferul au luat tot felul de lopeţi şi diferite alte ustensile şi se tot străduiau, fără succes, să dezgroape maşina. Treceau ore după ore. Era încă foarte cald. M-am întins la umbra automobilului, câtă umbră mai era, şi am adormit.

Max mi-a spus după aceea, nu ştiu dată era sincer sau nu, că atunci şi-a dat seama ce soţie excelentă aş putea fi pentru el. „Nu te-ai agitat, mi-a spus el, nici nu te-ai plâns, nici n-ai spus că era vina mea sau că nu ar fi trebuit să ne oprim… Păreai că nici nu-ţi pasă dacă o să mai pornim sau nu. Într-adevăr, de-atunci am început să mă gândesc cât de minunată eşti.”

De când mi-a spus asta, m-am străduit să fiu la înălţimea reputaţiei înalte pe oare mi-o câştigasem. Ştiu destul de bine să primesc lucrurile aşa cura vin şi să nu mă enervez. De asemenea, mai posed şi darul folositor de a putea adormi imediat, oriunde.

Nu eram pe un drum de caravane şi s-ar fi putut ca nici un camion sau altceva să mai treacă pe acolo zile de-a rândul, poate chiar şi mai bine de o săptămână. Aveam cu noi un soldat, din Corpul de gardă, şi în cele din urmă s-a hotărât să se ducă să aducă ajutoare, probabil în 24 sau 48 de ore. Ne-a lăsat apa pe care o mai avea. „Noi cei din corpul de gardă al deşertului, a spus el pe un ton semeţ, nu avem nevoie să bem când suntem la aman.” A pornit cu paşi impresionanţi; m-am uitat după el cu o oarecare presimţire. Trăiam o aventură, dar speram că avea să fie una plăcută. Nu era prea multă apă şi gândul de a nu avea m-a făcut imediat să-mi fie sete. Totuşi, am fost norocoşi,. S-a produs un adevărat miracol. O oră mai târziu un Ford T cu patrusprezece pasageri s-a văzut la orizont. Lângă şofer era chiar soldatul nostru agitând cu exuberanţă puşca.

Din când în când, în călătoria noastră înapoi spre Bagdad, ne opream să privim grămezile de pământ care acopereau vechile cetăţi şi umblam în jurul lor, luând câte un ciob. Eram în special fermecată de bucăţile de ceramică glazurată. Culorile strălucitoare, verde, turcoaz, albastru, un fel de auriu făceau parte dintr-o perioadă mai timpurie decât aceea care-l interesa pe Max, dar a fost indulgent faţă, de capriciile mele şi am cules o pungă plină.

Când am ajuns la Bagdad şi m-am dus la hotel, am întins haina, am pus toate cioburile în apă şi le-am grupat după culorile lor sclipitoare irizate. Max, foarte drăguţ, privind cu bunăvoinţă capriciile mele, mai adăugase câteva cioburi celor înşirate de mine. L-am observat privindu-mă cu aerul unui învăţat indulgent şi cu afecţiune, ca pe un copil drăguţ, şi cred cu adevărat că atunci asta era atitudinea lui faţă de mine. Întotdeauna mi-au plăcut scoicile sau bucăţelele de pietre colorate, toate acele comori bizare pe care le adună un copil. O pană viu colorată, vreo frunză cu diferite culori, sunt lucruri care mi se par uneori că sunt adevăratele comori de care te bucuri mai mult decât de topaze, smaralde sau micile cutii scumpe ale lui Fabergé.

Katharine şi Leon Woolley sosieră la Bagdad şi erau cam supăraţi că noi am ajuns cu douăzeci şi patru de ore mai târziu, aceasta datorându-se ocolului pe care-l făcusem pentru a vizita Ukhaidir. Am fost scutită de reproşuri, dat fiind că fusesem mai mult un fel de pachet purtat de colo, colo prin diferite locuri fără a avea habar unde mergeam.

— Max ar fi trebuit să ştie foarte bine că aveam să ne îngrijorăm, a spus Katharine. S-ar fi putut să trimitem o echipă de salvare sau să facem cine ştie ce altă prostie.

Max i-a spus liniştit că îi părea rău, dar că nu-i trecuse prin minte că ar fi putut să se alarmeze.

Două zile mai târziu, am părăsit Bagdadul cu trenul pentru Kirkuk şi Moşul în prima parte a drumului nostru spre casă. Prietenul meu, colonelul Dwyer, a venit la Gara de nord a Bagdadului să ne conducă.

— Nu trebuie să accepţi ca alţii să-ţi impună voinţa lor sau să tragă foloase după urma dumitale, să ştii! mi-a spus confidenţial.

— Ce vrei să spui?

— Despre mărita doamnă de colo, şi a făcut un semn spre locul unde se afla Katharine Woolley care vorbea cu o prietenă.

— Dar a fost foarte drăguţă cu mine.

— Da, văd prea bine că te-a fermecat. Toţi am fost fermecaţi adesea de ea. Ca să fiu sincer, îi mai simt farmecul şi acum. Femeia aceea putea să facă din mine orice vrea, oricând, şi de aceea ţi-am spus că nu trebuie să te laşi influenţată. Ea poate vrăji şi păsările şi le poate goni dintr-un copac, dându-le impresia că ele au vrut să zboare.

Trenul făcea zgomotul acela specific asemănător tânguirilor unei banshee69, zgomot care am aflat curând că era caracteristic căilor ferate irakiene: era ascuţit, lugubru; de fapt tânguitul unei femei pentru un demon iubit ar fi sunat la fel. Totuşi, departe de a fi ceva atât de romantic, nu era decât o locomotivă care-şi urma calea pufăind. Ne-am urcat, Katharine şi cu mine într-o cuşetă, Leon cu Max într-alta şi am pornit.

În dimineaţa următoare am ajuns la Kirkuk şi am luat micul dejun la casa de odihnă a gării şi de acolo ne-am dus cu automobilul la Moşul. Această călătorie dura atunci cam şase până la opt ore, pe un drum desfundat, incluzând şi trecerea râului Zab cu feribotul. Acesta era atât de primitiv încât părea antediluvian.

La Moşul am stat de asemenea la casa de oaspeţi care avea o grădină încântătoare. Moşul avea să fie visul vieţii mele mulţi ani în viitor, dar atunci nu m-a prea impresionat, mai ales pentru că am vizitat foarte puţin oraşul.

Aici i-am cunoscut pe doamna şi domnul doctor MacLeod, care conduceau spitalul şi mi-au devenit mai apoi buni prieteni. Erau amândoi doctori şi, în timp ce Peter se ocupa de toate treburile spitalului, soţia lui, Peggy, îl asista doar din când în când, la unele operaţii. Acestea trebuiau să fie făcute într-un mod foarte special, datorită faptului că nu îi era permis să vadă sau să palpeze pacientul. Era imposibil ca o femeie musulmană să fie operată de un bărbat, chiar dacă era un doctor. Am înţeles că se puneau în jur paravane, doctorul rămânea după ele, iar soţia lui opera după indicaţiile pe care i le dădea el şi, la rândul ei, îi descria starea organelor şi diferite alte amănunte.

După două sau trei zile, la Moşul, am pornit în adevărata noastră plimbare. Am petrecut o noapte în casa de oaspeţi de la Tell Afar, care se afla la o depărtare de vreo două ore de Moşul, apoi, în ziua următoare, la ora cinci, am pornit cu automobilul într-o lungă călătorie prin toată ţara. Am vizitat unele locuri de pe Eufrat şi apoi am continuat drumul spre nord, în căutarea vechiului prieten al lui Len, Basrawi, care era şeicul unuia din triburile de acolo. După ce am traversat multe albii de râuri secate, rătăcindu-ne şi apoi regăsindu-ne drumul, am ajuns în cele din urmă spre seară şi ni s-a făcut o primire grozavă, o masă teribilă şi apoi ne-am retras pentru noapte. Existau două camere dărăpănate, într-o casă din chirpici, care ne fuseseră rezervate nouă, având două paturi mici, metalice, aşezate în diagonală, în colţuri. Aici se ivi o mică dificultate. Una din camere avea un pat, în colţ, cu tavanul în stare perfectă deasupra, adică nu se infiltra apă prin el şi nu curgea pe pat – am observat aceasta pentru că începuse să plouă – celălalt pat se afla într-un colţ unde se simţea puternic curentul şi din tavan curgea apă şi cădea pe pat.

Ne-am uitat şi la a doua cameră. Şi aceasta avea un acoperiş dubios şi era mai mică, paturile erau mai înguste, camera fiind mai întunecată şi lipsită de aer.

— Cred, Katharine, a spus Len, că tu şi cu Agatha să luaţi camera mai mică cu paturile uscate, iar noi pe cealaltă.

— Trebuie să am camera mai mare şi patul bun. Nu o să închid ochii nici o clipă dacă-mi picură apa pe faţă, a spus ea numaidecât. Şi s-a îndreptat cu hotărâre spre colţul cel bun şi şi-a aşezat lucrurile pe pat.

— Cred că aş putea trage puţin patul şi atunci n-o să mai fie aşa rău, am intervenit eu.

— Nu văd deloc de ce Agatha ar trebui să fie obligată să doarmă în patul ăsta prost, cu apa picurându-i în cap din tavan. Unul dintre voi, Max sau Len, o sa doarmă în patul prost din această cameră şi celălalt se poate duce în camera alăturată cu Agatha. Această sugestie a fost luată în

consideraţie şi Katharine, cântărindu-i din privire pe Max şi Len ca să vadă care ar fi fost mai folositor pentru ea l-a ales, în cele din urmă, pe Len, trimiţându-l pe Max în camera mică. Numai gazda noastră părea să fie amuzată de acest aranjament. A făcut chiar şi unele remarci cam neruşinate în arabă, lui Len. „Cum poftiţi dumneavoastră, împărţiţi cum vreţi, oricum bărbaţii vor fi fericiţi.”

Totuşi, dimineaţă, nimeni nu era fericit. M-am trezit pe la şase cu ploaia căzându-mi pe faţă. În colţul celălalt Max era victima unui potop. Mi-a tras patul de unde curgea apă mai multă, iar el şi-a tras patul din colţ. Katharina n-a scos-o nici ea mai bine la capăt; şi la ea curgea apa. Am mâncat ceva şi apoi am făcut un tur cu Basrawi în jurul domeniului lui, apoi ne-am văzut mai departe de drum.

Vremea era într-adevăr foarte proastă acum, unele din mătcile râurilor erau umflate şi greu de traversat.

Am sosit în cele din urmă uzi şi obosiţi la Alep, la hotelul comparativ luxos al lui Baron, unde am fost întâmpinaţi de fiul lui, Coco Baron. Avea un cap mare, rotund, o faţă palidă şi ochi negri, trişti.

Lucrul după care tânjeam era o baie fierbinte. Am descoperit că sala de baie era de tip semioccidental-semioriental. Am izbutit să dau drumul la robinetele cu apă fierbinte care, ca de obicei, a ţâşnit puternic scoţând nori de aburi şi m-a speriat groaznic. Am încercat să închid robinetele, dar nu am izbutit. A trebuit să urlu după Max să-mi vină în ajutor. A venit pe coridor, a domolit apa şi mi-a spus să mă întorc în camera mea, urmând să mă cheme după ce va izbuti să potrivească apa în aşa fel încât să pot face baie. Am aşteptat foarte mult, dar fără nici un rezultat, în cele din urmă am pornit-o în capot cu buretele sub braţ. Uşa era încuiată. Atunci a apărut şi Max.

— Ce e cu baia mea? am întrebat.

— O, a intrat Katharine Woolley mai adineaori, mi-a răspuns Max.

— Katharine? Ai lăsat-o să intre în baia care o pregăteai pentru mine?

— Păi dacă aşa a vrut ea, mi-a răspuns el răspicat.

M-a privit drept în ochi cu hotărâre. Am văzut că-mi stăteau împotrivă parcă nişte legi drastice, asemănătoare celor ale mezilor şi perşilor. Am spus:

— Cred că e foarte nedrept; dădusem drumul la apă. Era baia mea.

— Da, ştiu asta, dar Katharine a vrut să intre ea.

M-am întors în camera mea şi am reflectat la cuvintele colonelului Dwyer. Şi aveam să mai reflectez la ele şi a doua zi. Lampa de pe noptiera Katharinei nu era bună. Ea nu se simţea bine şi stătea în pat cu o groaznică durere de cap. De data asta i-am oferit lampa mea din proprie iniţiativă. I-am dus-o în cameră, i-am aranjat-o şi am plecat. Se părea că nu prea aveau lămpi şi am fost obligată să citesc în noaptea următoare, aşa cum se putea, la lumina slabă a plafonierei de deasupra mea. În ziua următoare am fost indignată. Katharine s-a hotărât să-şi schimbe camera cu una mai puţin zgomotoasă, în noua ei cameră avea o lampă foarte bună la pat şi nu şi-a mai bătut capul să-mi restituie lampa mea, aşa că a lăsat-o în camera din care plecase şi acum aparţine, desigur, altcuiva. Katharine era Katharine: ori o acceptai aşa cum era, ori renunţai la ea. M-am hotărât ca pe viitor să mă ocup mai mult de interesele mele.

În ziua următoare, deşi nu mai avea aproape deloc temperatură, Katharine declară că se simţea mult mai rău. Era într-o stare în care nu putea suferi să se apropie nimeni de ea.

— V-aş ruga să plecaţi cu toţii, s-a tânguit ea. Plecaţi toţi şi lăsaţi-mă în pace. Nu pot suferi oameni intrând şi ieşind din camera mea, care să mă tot întrebe dacă doresc ceva, plictisindu-mă fără încetare. Dacă aş fi lăsată cu totul în pace şi nimeni nu se mai apropie de mine, atunci până deseară m-aş face bine.

O înţelegeam cum se simte, căci şi eu eram la fel când mă îmbolnăveam: doream să plece toţi din jurul meu şi să mă lase singură, ca un câine care se vârâ într-un colţ şi aşteaptă acolo, netulburat de nimeni, până când se întâmplă miracolul şi se simte din nou bine.

— Nu ştiu ce să fac, a spus Len, neajutorat, zău că nu ştiu ce aş putea face ca să o ajut?

— Ei bine, am zis eu, cu un aer consolator, căci ţineam foarte mult la Len, bănuiesc că ea ştie singură ce-i prieşte. Cred că doreşte să fie lăsată în pace. Nu mă duc la ea până deseară şi poate că are să-i fie mai bine aşa.

Şi am aranjat lucrurile astfel: Max şi cu mine am plecat împreună să vizităm un castel de cruciaţi, la Kalaat Siman. Iar Len ne-a spus că rămâne la hotel să fie aproape de Katharine, dacă doreşte ceva.

Max şi cu mine am plecat fericiţi. Vremea se îmbunătăţise şi era un drum frumos. Am mers cu automobilul peste dealuri, pe unde creşteau arbuşti pitici şi anemone şi se aflau turme de oi, iar mai târziu, pe măsură ce drumul urca, au apărut capre negre şi iezi. În cele din urmă am ajuns la Kalaat Siman şi am făcut un picnic. Cum stăteam acolo şi priveam în jur, Max mi-a spus câte ceva despre el, despre viaţa lui şi norocul pe care l-a avut ca să capete acest post la Leonard Woolley, chiar de cum a terminat Universitatea. Am adunat de peste tot cioburi de oale şi, în sfârşit, am făcut cale întoarsă, când soarele începuse să coboare spre asfinţit.

Când am ajuns acasă am găsit supărare mare. Katharine era făcută foc că plecasem şi o lăsasem singură.

— Dar ai spus că vrei să fii singură, am zis eu.

— Aşa vorbeşte omul când e bolnav. Dar puteam eu să-mi închipui că tu şi Max aţi putut pleca, dând dovadă do atâta lipsă de suflet. Din partea ta, poate că nu-i chiar de mirare, pentru că nu mă înţelegi bine, dar Max? Max, care mă cunoaşte atât de bine, care ştie că aş fi putut avea nevoie de

ceva, să plece el în felul ăsta? A închis ochii şi a adăugat: Acum mai bine lasă-mă.

— Nu vrei să-ţi dăm ceva, sau să stăm cu tine?

— Nu, nu vreau să-mi daţi nimic. Să ştii că într-adevăr purtarea voastră m-a rănit foarte rău. Cât despre Len, ce să spun, comportarea lui a fost absolut ruşinoasă.

— Ce a făcut? am întrebat cu oarecare curiozitate

— M-a lăsat aici fără nimic de băut: nici o picătură de apă, de limonadă, de absolut nimic. M-a lăsat aici, să zac şi să mă usuc de sete.

— Dar nu puteai să suni şi să ceri apă? am întrebat.

Nu trebuia să pun o asemenea întrebare. Katharine m-a fulgerat cu o privire care m-a îngheţat.

— Îmi dau seama că nu înţelegi ce e mai important aici. Ca Len să fie atât de lipsit de inimă. Evident, dacă ar fi fost o femeie lângă mine ar fi fost diferit. S-ar fi gândit.

În dimineaţa următoare abia am cutezat să ne apropiem de Katharine. Dar am găsit-o în forma ei obişnuită, bine dispusă, fermecătoare, numai zâmbete, se bucura să ne vadă, manifestându-ne recunoştinţă pentru tot ceea ce făcusem pentru ea şi cu un aer condescendent, dacă nu chiar uşurel iertător.

Era într-adevăr o femeie remarcabilă. Pe măsură ce au trecut anii am ajuns să o înţeleg mai bine, dar niciodată nu puteam prezice dinainte reacţiile ei. Cred că ar fi trebuit să fie o artistă, o mare cântăreaţă, o actriţă – atunci capriciile ei ar fi fost acceptate ca manifestări naturale ale unui temperament. De fapt, era aproape o artistă. A modelat un cap al reginei Shubad care a fost expus cu faimosul colier, apoi un cap al lui Hamoudi, un altul al lui Leonard Woolley, unul foarte frumos al unui tânăr. Nu era destul de îndrăzneaţă în privinţa propriilor ei puteri, fiind mereu înclinată să ceară sprijinul altcuiva sau să le accepte părerile. Leonard era tot timpul la picioarele ei şi nimic din ce putea face el nu era suficient de bun pentru ea. Nici unei femei nu-i place ca bărbatul ei să fie un sclav (care să se

lase terorizat), sau un nătăfleţ, dar Len, care pe şantier, la săpături, era sever şi plin de autoritate, în faţa ei devenea supus şi blând ca un mieluşel.

Într-o dimineaţă de duminică, înainte să părăsim Alepul, Max m-a dus într-un tur al mai multor religii, tur foarte obositor. Am fost la biserici maronite, sirian-catolice, grec-ortodoxe, nestoriene, iacobite şi altele pe care nu le mai ţin minte. Pe cea grec-ortodoxă am găsit-o cea mai supărătoare, pentru că am fost despărţită de Max şi înghesuită cu celelalte femei în zona destinată femeilor din biserică. Am avut parte de o superbă şi misterioasă slujbă, mare parte din ea având loc în spatele cortinei sau voalului altarului. Superbe sunete ieşeau în biserică din acest altar, însoţite de nori de tămâie, iar noi ne închinam şi ne făceam cruce la intervale bine definite. La timpul potrivit, după terminarea slujbei, Max m-a recuperat.

Când privesc înapoi la viaţa mea, mi se pare că lucrurile care dăinuie cel mai viu în mintea mea sunt locurile pe unde am fost. Dintr-o dată simt o tresărire de plăcere şi în faţa ochilor mi se conturează un copac, o casă albă tăinuită pe undeva, forma unui deal îndepărtat. Uneori rămân o clipă pe gânduri să-mi amintesc unde era asta şi când. Apoi imaginea se precizează, apare clară şi ştiu despre ce e vorba.

Nu am avut niciodată o memorie bună pentru chipurile oamenilor. Prietenii mei îmi sunt foarte dragi, dar oamenii pe care abia îi întâlnesc îmi ies din minte aproape numaidecât. Departe de a spune: „Nu uit niciodată chipul cuiva”, aş putea mai degrabă să afirm că: „Nu-mi amintesc niciodată o faţă”. Dar locurile rămân sigur în mintea mea. Adesea, când mă întorc undeva după cinci sau şase ani, îmi aduc perfect de bine aminte pe unde trebuie să merg, pe care drum s-o apuc, chiar dacă am fost acolo numai o singură dată înainte.

Nu ştiu de ce am o memorie bună pentru locuri şi una atât de slabă pentru feţele oamenilor. Poate pentru că sunt

prezbită. Am fost întotdeauna prezbită, aşa că figurile oamenilor îmi apar doar schiţate, pentru că sunt lângă mine, pe când locurile le văd în amănunt pentru că sunt departe.

Sunt în stare să nu-mi placă un loc, numai pentru faptul că dealurile mi se par că nu ar avea-o formă potrivită, este foarte important ca dealurile să aibă o anumită formă pentru mine. Aproape toate dealurile din Devonshire au forma care trebuie. Cele mai multe dealuri din Sicilia au o formă greşită, de aceea nu-mi place Sicilia. Cele din Corsica sunt o adevărată încântare şi sunt frumoase şi dealurile din Wales. În Elveţia, dealurile şi munţii se află prea aproape de tine. Munţii acoperiţi cu zăpada pot fi nemaipomenit de monotoni. Te urci pe o cărare până în vârf de munte şi acolo, în faţa ochilor, se desfăşoară o panoramă. Dar totul e doar acolo în jur. Nimic mai departe. Ai văzut-o. Rosteşti „Superb”. Şi asta-i. Totul e la picioarele tale. Ai cucerit locul acela, cum s-ar spune.

V

De la Alep ne-am dus cu vaporul în Grecia, oprindu-ne la diferite porturi în drum. Cel mai bine îmi amintesc când am debarcat, împreună cu Max, la Mersin, unde am petrecut o zi fericită pe plajă, scăldându-ne într-o mare caldă şi extraordinară. În acea zi mi-a cules o cantitate imensă de gălbenele, le-am împletit într-un colier pe care mi l-a atârnat de gât şi am mâncat în mijlocul unei mări de gălbenele.

Aşteptam cu nerăbdare să vizitez Delphi, împreună cu soţii Woolley. Vorbeau de Delphi cu o intensă încântare, plină de lirism. Stăruiseră ca acolo să fiu oaspetele lor, ceea ce am considerat ca foarte drăguţ. Arareori m-am simţit atât de fericită, anticipând totul cu încântare, ca atunci când am sosit la Atena.

Dar lucrurile se petrec întotdeauna în clipa în care nu bănuieşti nimic. Îmi amintesc cum stăteam în hotel la recepţie, primind corespondenţa care-mi sosise până

atunci. Deasupra se aflau mai multe telegrame. În clipa în care le-am văzut am fost cuprinsă de spaimă, pentru că şapte telegrame nu puteau însemna altceva decât ştiri proaste. Timp de două săptămâni nu mi se putuse da de urmă şi acum ştirile rele mă ajunseseră. Am deschis o telegramă, dar prima era de fapt ultima. Le-am aşezat în ordine. Îmi aduceau ştirea că Rosalind era foarte bolnavă de pneumonie. Sora mea îşi luase răspunderea să o aducă de la şcoală, la ea, în Cheshire. Altele arătau că starea ei era serioasă. Ultima, adică prima pe care o deschisesem, preciza că era puţin mai bine.

Azi, evident, ai putea să te întorci acasă în mai puţin de douăsprezece ore, cu avioanele care pleacă din Pireu în fiecare zi, dar atunci, în 1930, nu existau asemenea înlesniri. Dacă reuşeam să obţin un bilet la Orient Expres, nu puteam să ajung la Londra mai devreme de patru zile.

Cei trei prieteni ai mei au reacţionat cu foarte multă generozitate. Len a lăsat la o parte ocupaţiile lui şi s-a dus la agenţiile de voiaj pentru a găsi cât mai repede un bilet. Katharine mi-a vorbit cu adâncă simpatie. Max a spus doar câteva vorbe, dar s-a dus şi el ca Len la agenţia de voiaj.

Cum mergeam pe stradă pe jumătate aiurită de lovitura primită, am călcat într-una din acele gropi pătrate în care sunt de obicei plantaţi copacii pe străzile Atenei. Mi-am luxat glezna foarte rău şi n-am mai fost în stare să fac un pas. Stăteam la hotel cu Len şi Katharine, care mă compătimeau, şi mă întrebam în sinea mea unde putea fi Max. A apărut cu bandaje solide. Apoi mi-a spus foarte liniştit că va putea foarte bine să aibă grijă de mine, în timpul călătoriei spre casă şi o să se ocupe de glezna mea luxată.

— Dar nu te duci la templul Bassae? l-am întrebat eu, uimită. Trebuia să te întâlneşti acolo cu cineva, nu?

— O, mi-am schimbat planurile, a răspuns el. Cred că trebuie în adevăr să mă întorc acasă, aşa că voi călători cu tine şi te voi putea ajuta să mergi în vagon restaurant, sau

să-ţi aduc eu de mâncare, ori să te ajut în diferite alte împrejurări.

Părea prea minunat pentru a fi adevărat. M-am gândit atunci, şi după aceea mereu, ce persoană extraordinară este Max. Întotdeauna extrem de liniştit, el nu foloseşte cuvinte de compătimire, ci îndeplineşte exact lucrurile necesare, ceea ce te consolează mai mult decât orice. Nu a încercat să mă liniştească în privinţa Rosalindei şi să-mi spună că totul va fi perfect şi că nu trebuie să mă îngrijorez… Şi-a dat seama că mă aflam într-un moment greu. Pe atunci nu existau sulfamide şi pneumonia era un adevărat pericol.

Am plecat amândoi în seara următoare. În timpul călătoriei mi-a vorbit foarte mult de familia lui, de fraţi, mamă, care era franţuzoaică, cu înclinări artistice spre pictură, şi de tatăl lui care semăna puţintel cu fratele meu Monty, numai, că din fericire, era mult mai stabil din punct de vedere financiar.

La Milano am avut o aventură. Trenul întârziase. Am coborât. Puteam acum să merg şchiopătând, cu piciorul legat cu bandaj de leucoplast, şi l-am întrebat pe însoţitorul de la wagon-lit cât va rămâne trenul aici. „Douăzeci de minute” ne-a spus el. Max a sugerat să ne ducem şi să cumpărăm portocale, aşa că am mers până la o tarabă cu fructe şi apoi ne-am întors la peronul unde trebuia să fie trenul. Bănuiesc că nu trecuseră mai mult de cinci minute, dar nu mai era nici un tren pe acel peron. Ni s-a spus că plecase.

— A plecat? Credeam că o să aştepte aici douăzeci de minute, am ripostat eu.

— A, da signora, dar era în mare întârziere, aşa că a stat numai puţin timp.

Ne-am uitat unul la altul îngroziţi. Un funcţionar superior de la căile ferate ne-a venit în ajutor. Ne-a sugerat să închidem o maşină puternică şi să gonim după tren să-l

ajungem. Credea că-l vom putea prinde, dacă, ne grăbim, la Domodossola.

A început atunci o cursă ca în filme, cum se zice. Mai întâi am luat-o noi înaintea trenului, apoi ne-a luat-o trenul înainte. Când eram disperaţi, când ne simţeam superiori în timp ce tăiam drumul prin munţi, iar trenul pufăia prin tuneluri intrând şi ieşind înaintea sau în urma noastră. În fine, am ajuns la Domodossola cam la vreo trei minute după sosirea trenului care mai aştepta în gară. Toţi călătorii din vagonul nostru erau aplecaţi pe la ferestre să vadă dacă am ajuns.

— Ah, Madame, mi-a spus un francez mai vârstnic, în timp ce mă ajuta să mă urc. Que vous avez du éprouver des émotions! 70

Ca urmare a închirierii acestui automobil atât de scump, neavând timp să ne târguim, Max şi cu mine aproape că nu mai aveam nici un ban. Mama lui Max urma să-şi întâlnească fiul la Paris şi el mi-a sugerat, plin de speranţă, că voi putea să împrumut bani de la ea. M-am întrebat adesea ce o fi crezut viitoarea mea soacra despre tânăra femeie care, după ce a sărit din tron împreună cu fiul ei şi după nişte salutări rapide, a împrumutat de la ea toţi banii pe care se întâmpla să-i aibă asupra ei, până la ultima centimă. Nu aveam deloc timp să explic, pentru că trebuia să iau numaidecât trenul pentru Anglia. Aşa că, încurcată şi scuzându-mă, am dispărut, strângând în mână banii pe care îi scosesem de la ea.

Îmi aduc aminte puţine lucruri din acea călătorie cu Max, dar nu pot uita bunătatea lui extraordinară, tactul şi simpatia pe care mi le-a arătat. A reuşit să mă distragă vorbindu-mi despre activitatea şi despre planurile lui. Mi-a bandajat glezna de mai multe ori şi m-a ajutat să merg la masă în vagonul restaurant, unde cred că nu aş fi putut ajunge singură, mai ales dacă ţin seama de scuturăturile Orient Expresului, pe măsură ce căpăta viteză.

Îmi amintesc o remarcă a lui. Trenul îşi tăia drum pe malul mării de-a lungul Rivierei italiene. Eram pe jumătate adormită, într-un colţ al canapelei, şi Max a venit la mine în compartiment şi s-a aşezat în faţa mea. Când m-am trezit mă studia gânditor. „Cred, mi-a spus, că într-adevăr ai un chip distins”. Aceasta m-a surprins aşa de mult, încât m-am trezit puţin. Nu m-aş fi gândit niciodată să mă descriu în felul acesta. Nimeni altcineva nu a făcut-o. Să am eu o faţă distinsă? Mi se părea improbabil. Mi-a venit atunci un gând. Presupun că asta se datorează faptului că am un nas roman. Da, nasul acesta roman s-ar putea să-mi dea un profil uşurel distins. Nu eram prea sigură că această idee îmi plăcea. Era greu să trăieşti în conformitate cu aşa ceva. Eram cum eram şi mă ştiam bine: o fire bună, exuberantă, zăpăcită, uitucă, timidă, afectuoasă, total lipsită de încredere în mine, nu prea egoistă… dar distinsă? – nu, nu prea puteam să mă văd distinsă. Am adormit din nou, aranjându-mi nasul meu roman ca să arate cât mai bine – din faţă mai curând decât din profil.

VI

A fost un moment dintre cele mai grele, când, sosită la Londra, m-am repezit la telefon. Nu mai avusdsem ştiri de cinci zile. O, ce uşurare, când sora mea mi-a spus că Rosalind se simţea mult mai bine; nu mai era în pericol şi se restabilea repede! În şase ore am fost în Cheshire.

Deşi Rosalind mergea spre bine, am avut un şoc, când am văzut-o. Nu ştiam mai nimic despre rapiditatea cu care copiii se schimbă în timpul bolilor. Cea mai mare parte a experienţei mele de soră fusese cu adulţi şi felul îngrozitor în care copiii pot arăta – aproape muribunzi într-un moment şi foarte sănătoşi imediat după aceea – îmi era practic necunoscut. Rosalind se lungise mult, era slabă şi cum stătea aşa, absentă, într-un fotoliu, mi s-a părut că nu e fetiţa mea.

Caracteristica cea mai remarcabilă a Rosalindei era energia ei inepuizabilă. Era genul de copil care nu stătea o

clipă locului. Dacă te întorceai după un picnic lung şi obositor, ea era în stare să spună veselă: „Mai este cel puţin o jumătate de oră până la cină, ce-am putea face până atunci?” Şi nu era de mirare ca, dacă te duceai după colţul casei, s-o găseşti stând în cap.

— De ce faci asta, Rosalind?

— O, nu ştiu; aşa ca să treacă timpul. Trebuie să faci ceva, nu?

Dar iat-o acum pe Rosalind în fotoliu, slăbită şi firavă şi total lipsită de energie! Tot ce mi-a spus sora mea a fost:

— Să fi văzut-o acum o săptămână! Arăta într-adevăr ca moartă.

Rosalind s-a restabilit extrem de repede. După o săptămână de la întoarcerea mea, a venit în Devonshire, la Ashfield, şi părea că îşi revenise, şi era ea cea din totdeauna, deşi făceam tot ce puteam ca s-o opresc să se mişte tot timpul, cum făcea ea de obicei.

Aparent, Rosalind se dusese la şcoală sănătoasă şi bine dispusă. Totul a mers foarte bine, până când o epidemie de gripă s-a întins asupra şcolii şi jumătate din copii au căzut bolnavi. Presupun că o gripă după rujeolă şi dând peste o slăbiciune naturală au dus la pneumonie. Toţi erau îngrijoraţi din pricina ei şi li se părea cam nepotrivit ca sora mea să o ia cu automobilul în nord. Dar Punkie stăruise, fiind sigură că era lucrul cel mai bun de făcut şi chiar aşa s-a dovedit a fi. Nimeni nu s-ar fi putut restabili mai bine decât Rosalind. Doctorul a declarat apoi că este sănătoasă şi voinică aşa cum nu fusese niciodată. „Pare spirt de iute ce e”, a adăugat el. L-am asigurat că robusteţea a fost întotdeauna o trăsătură caracteristică a Rosalindei. Niciodată n-ar fi recunoscut că-i bolnavă. Când eram în insulele Canare şi s-a îmbolnăvit de amigdalită, n-a scos un cuvânt şi nu spunea decât: „Sunt cam prost dispusă”.

Experienţa mă învăţase acum că, atunci când Rosalind spunea că se simte prost dispusă existau două posibilităţi:

sau era într-adevăr bolnavă sau chiar aşa se simţea şi considera că trebuie să ne prevină.

Mamele sunt părtinitoare faţă de copiii lor; şi de ce n-ar fi? Dar nu pot să nu cred că fetiţa mea avea mai mult haz decât multe alte fete. Avea un talent nemaipomenit să dea răspunsuri neaşteptate. De cele mai multe ori ştii dinainte ce vor spune copiii, dar Rosalind de obicei mă surprindea. Poate că sângele ei irlandez îi dădea trăsătura asta. Mama lui Archie era irlandeză şi cred că reacţia neprevăzută se datora ascendenţei ei irlandeze.

— Bineînţeles că uneori Rosalind te poate înnebuni, mi-a spus Carlo, cu aerul acela imparţial care îi plăcea să şi-l ia. Mă enervează. Totuşi, găsesc că alţi copii sunt foarte plicticoşi în comparaţie cu ea. Te poate înnebuni, dar nu-i niciodată plicticoasă.

Cred că aşa a fost toată viaţa ei.

Rămânem toţi aceiaşi, aşa cum am fost la trei, la şase, la zece sau la douăzeci de ani. Lucru care se percepe mai uşor, poate, la şase sau la şapte ani, pentru că atunci nu avem prea multe pretenţii, pe când la douăzeci de ani vrem să părem altcineva, să fim în pas cu timpul. Dacă e la modă să fii intelectual, devii intelectual; dacă fetele sunt uşuratice şi frivole eşti asemenea şi tu. Dar pe măsură ce trec anii devine obositor să persişti în a fi personajul pe care l-ai inventat şi atunci te întorci la individualitatea ta şi devii în fiecare zi mai mult tu însuţi. Lucrul este, uneori, tulburător pentru cei din jur, dar e şi o mare uşurare pentru tine.

Mă întreb dacă aceasta este valabilă şi pentru scris. Desigur, când începi să scrii, eşti de obicei în luptă cu admiraţia pe care o ai pentru vreun scriitor şi, fie că vrei sau nu, totuşi îi copiezi stilul. De cele mai multe ori acest stil nu-ţi convine şi astfel scrii prost. Pe măsură ce timpul trece devii însă mai puţin influenţabil. Continui să admiri pe unii scriitori, poate chiar să doreşti să scrii ca ei, dar o ştii prea bine că nu eşti în stare. Ai învăţat, probabil, ce înseamnă umilinţa literară. Dacă aş putea scrie ca Elizabeth Bowen,

Muriel Spark ori Graham Greene aş fi înnebunită de fericire, dar ştiu că nu pot şi nu-mi va trece niciodată prin minte să încerc să-i imit. Am învăţat că sunt EU şi că pot să fac lucrurile numai cum le fac eu, dar nu sunt în stare să împlinesc tot ceea ce aş vrea eu.

Adesea îmi revine în minte imaginea unei farfurii care atârna pe peretele camerei mele când eram mică, una pe care cred că am câştigat-o la o tragere la ţintă, la vreo regată. „Dacă nu poţi conduce un tren mulţumeşte-te să-i ungi roţile”, scria pe ea şi cred că nu există un motto mai bun cu care să poţi trece prin viaţă. Eu cred că m-am conformat. Am încercat şi eu, pe ici şi colo, câte ceva, dar luaţi aminte, nu am perseverat în lucrurile pe care le fac prost şi pentru care nu am o aptitudine naturală. Am citit odată într-o carte de Rumer Godden o listă a lucrurilor care îi plăceau şi cele care îi displăceau. Mi s-a părut ideea amuzantă şi imediat am întocmit şi eu o asemenea listă. Aş mai adăuga acum la aceasta şi ceea ce aş fi în state să fac şi ceea ce nu aş putea. Natural că prima listă e mult mai lungă.

Niciodată nu am fost capabilă să joc bine vreun joc, nu sunt şi nici nu voi fi în stare să susţin o conversaţie.

Am o fire foarte uşor influenţabilă, încât trebuie să mă retrag de una singură, mai înainte de a şti ceea ce cred într-adevăr ori ceea ce este bine să îndeplinesc. Nu pot să pictez, să desenez sau să modelez nici un fel de sculptură. Când mă grăbesc îmi pierd întotdeauna firea. Nu sunt capabilă să exprim cu uşurinţă ceea ce simt, mai curând însă scriu. Rămân statornică în chestiuni de principiu, dar nu în altceva. Deşi ştiu prea bine că mâine e marţi, dacă cineva îmi spune de vreo patru ori că e miercuri, după a patra oară voi accepta şi voi acţiona în consecinţă.

Ce pot să fac? Ei bine, să scriu. Aş mai putea fi o muziciană bunişoară, dar nu una profesionistă. Să acompaniez foarte bine cântăreţii. Mă pricep la tot felul de improvizaţii; când am fost la strâmtoare, aceasta s-a dovedit a fi o înzestrare

foarte folositoare. Ce sunt eu în stare să realizez cu ace de păr în diferite încurcături domestice, v-ar surprinde. De exemplu, am făcut un cocoloş de pâine lipicios, am înfipt în el un ac de păr, fixându-l cu ceară la capătul unui băţ şi am reuşit să ridic, de pe acoperişul serei unde căzuse, proteza mamei. Am adormit cu cloroform un arici care se prinsese în fileul de la terenul de tenis şi în felul acesta am izbutit să-l eliberez de acolo. Pot pretinde să fiu de folos în diferite treburi gospodăreşti şi aşa mai departe.

Şi acum lucrurile care-mi plac şi care nu-mi plac.

Nu-mi place mulţimea, să fiu strivită de lume la înghesuială, zgomotul, oamenii care vorbesc tare, discuţiile prea lungi, recepţiile, mai ales cocteilurile, nu-mi place să fumez în general, nu-mi place nici o băutură, cu excepţia celor folosite la prepararea mâncărurilor; nu-mi plac gemul de portocale, stridiile, mâncărurile călduţe, cerul plumburiu, piciorul de pasăre şi pasărea în general. Ultimul, şi cel mai teribil lucru care nu-mi place, este mirosul şi gustul laptelui fierbinte.

Îmi plac strălucirea soarelui, merele, aproape orice fel de muzică, trenurile, jocurile cu numere, marea, scăldatul şi înotul, liniştea, somnul, visările, să mănânc, mirosul cafelei, lăcrămioarele, cei mai mulţi câini, teatrul.

Aş putea să umplu liste mai bune, cu rezonanţe măreţe, mult mai importante, dar atunci n-aş mai fi eu şi presupun că trebuie să mă resemnez şi să rămân eu.

Acum, dacă luam viaţa din nou de la început, trebuia că întocmesc un inventar al prietenilor mei. Toate peripeţiile prin care trecusem până acum îmi lăsaseră un gust amar. Stabilisem împreună cu Carlo două ordine: „Ordinul şobolanilor” şi „Ordinul câinilor credincioşi”. Uneori, când vorbeam despre cineva, spuneam: „îi dăm Ordinul câinilor credincioşi, clasa I sau îi dăm Ordinul şobolanilor, clasa a III-a”. Nu erau prea mulţi şobolani, dar au fost unii, pe care i-ai considerat prieteni adevăraţi, care s-au grăbit pe neaşteptate să se îndepărteze de cineva care devenise

dezaprobat de societate. Această descoperire m-a făcut mai sensibilă şi mai înclinată să mă ţin la distanţă de oameni. Pe de altă parte, am găsit o seamă de prieteni neaşteptaţi, foarte loiali. Aceştia mi-au arătat mai multă afecţiune şi lealitate decât mulţi alţii de până atunci.

Cred că, dintre toate virtuţile, cea pe care o admir cel mai mult este loialitatea. Curajul şi loialitatea sunt două dintre cele mai frumoase lucruri de pe acest pământ. Orice fel de curaj fizic sau moral îmi trezeşte cea mai mare admiraţie. Este una din virtuţile cele mai importante care trebuie să rămână mereu vie la oameni. Dacă poţi suporta să trăieşti trebuie să trăieşti cu curaj. Este un lucru peste care nu se poate trece.

Am găsit printre prietenii mei foarte mulţi oameni demni de a fi membri ai „Ordinului câinilor credincioşi”. Există tipi ca Dobbin71, foarte credincioşi femeilor. Am fost profund impresionată de unul dintre aceştia care a sosit în galop, asemenea lui Dobbin. Mi-a trimis buchete enorme de flori, mi-a scris scrisori şi în cele din urmă m-a cerut în căsătorie. Era văduv şi cu câţiva ani mai mare decât mine. Mi-a spus că, atunci când mă întâlnise prima oară, mă considerase prea tânără, dar acum mă poate face fericită şi-mi poate asigura un cămin de nădejde. Am fost emoţionată, dar nu mă gândeam să mă mărit cu el şi nu am dorit-o niciodată. Fusese un bun şi devotat prieten, atât şi nimic mai mult. Este încurajator faptul să ştii că cineva ţine la tine, deşi ar fi o prostie să te măriţi numai pentru că doreşti să ai un om care să te consoleze şi un umăr pe care să plângi.

În orice caz, n-am dorit niciodată consolări de la nimeni.

Eram speriată de căsătorie. Mi-am dat seama, aşa cum cred că se întâmplă cu multe femei, că mai curând sau mai târziu singura persoană care te poate într-adevăr răni în viaţă este soţul. Nimeni altcineva nu-i tot atât de apropiat. De nimeni altcineva nu eşti atât de dependent, pentru convieţuirea de zi cu zi, afecţiune şi toate cele care

alcătuiesc căsătoria. Mă hotărâsem ca niciodată să mai fiu la cheremul cuiva.

Unul din prietenii mei aviator din Bagdad, îmi spusese odată ceva care mă neliniştise. Discutase cu mine tocmai despre complicaţiile lui matrimoniale şi la urmă a spus: „Iar tu crezi că ţi-ai aranjat viaţa şi că o vei putea duce aşa cum vrei, dar până la urmă trebuie să ajungi tot la aceeaşi situaţie. Va trebui să-ţi găseşti sau un iubit sau mai mulţi. Doar atât mai poţi să alegi.”

Uneori aveam un sentiment neplăcut că ceea ce spusese avea să se întâmple. Dar mai bine una din aceste două alternative, m-am gândit, decât căsătoria. Mai mulţi iubiţi nu puteau să te rănească. Unul singur putea, dar nu chiar ca soţ. Pentru mine soţii nu mai existau. Atunci nu vroiam să aud de nici un bărbat, dar prietenul meu mă încredinţase că situaţia nu avea să dureze.

Ceea ce m-a surprins au fost nenumăratele avansuri care mi s-au făcut, de îndată ce m-am aflat în situaţia uşor echivocă de a fi separată de bărbat sau de a fi divorţat. Un tânăr mi-a spus, cu aerul de-a mă fi găsit total iraţională. „Ei bine, nu înţeleg… Te-ai despărţit de soţul tău şi probabil că vei divorţa. Ce mai aştepţi?’*

La început nu puteam să mă hotărăsc dacă îmi făcea plăcere sau mă iritau aceste atenţii care mi se acordau. Mă gândeam, în general, că-mi făceau plăcere. Uneori ajungeam la complicaţii obositoare, cum a fost cazul unui italian. Eu nu am fost vinovată, căci nu cunoşteam convenţiile italiene. M-a întrebat dacă zgomotul produs de încărcarea cu cărbuni a vasului m-a împiedicat să dorm şi i-am spus că nu, deoarece cabina mea era la tribord şi nu în partea cheiului:

— O, am crezut că ai numărul 33.

— Nu, cabina mea are număr cu soţ. 68.

Din punctul meu de vedere această conversaţie era foarte inocentă. Nu mi-am dat seama că, a întreba de numărul unei cabine, însemna o convenţie prin care un italian te

întreba dacă te-ar putea vizita acolo. Nu am mai vorbit nimic altceva. Puţin după miezul nopţii, italianul meu a apărut. Rezultatul a fost o scenă comică. Eu nu vorbeam italiana, el abia o rupea pe englezeşte, aşa că amândoi am discutat în contradictoriu în şoaptă, furioşi, în franceză. Fiecare eram indignaţi, dar în manieră diferită. Conversaţia a decurs cam aşa:

— Cum îndrăzneşti să vii în cabina mea?

— M-ai invitat.

— Nici prin minte nu mi-a trecut.

— Ba da. Mi-ai spus că numărul cabinei tale este 68.

— Ei bine, m-ai întrebat ce număr am.

— Evident că te-am întrebat. Te-am întrebat pentru că doream să vin şi mi-ai spus că pot.

— Nu am spus aşa ceva.

Discuţia a continuat aşa o vreme, din când în când vocile se ridicau, încinse, dar în cele din urmă l-am potolit.

Eram sigură că un doctor formalist şi pedant care stătea împreună cu soţia lui în cabina de alături îşi închipuia tot felul de situaţii dintre cele mai imposibile. I-am cerut furioasă să plece. Italianul stăruia să rămână. Indignarea lui a devenit mai mare decât a mea şi atunci am început să-i cer scuze, pentru că nu mi-am dat seama că de fapt întrebarea lui era o propunere. Am scăpat în cele din urmă de el, deşi se simţea în continuare jignit, dar a acceptat văzând că nu eram o femeie experimentată, aşa cum îşi închipuise el. I-am mai explicat, ceea ce se pare că l-a liniştit şi mai mult, că eram englezoaică şi deci frigidă prin fire. Şi-a exprimat toată simpatia faţă de mine şi onoarea lui era acum satisfăcută. A doua zi, soţia doctorului mi-a aruncat o privire tăioasă.

Mult mai târziu, am descoperit că Rosalind, practică cum era ea, îşi şi formase o părere despre diferiţii mei admiratori, de la început. „Fireşte, mi-a explicat ea, m-am gândit că o să te căsătoreşti din nou într-o zi şi natural că eram puţin preocupată să văd şi eu cine va fi.”

Max se întorsese acum după şederea lui în Franţa împreună cu maică-sa. Mi-a spus că va lucra la Muzeul Britanic şi spera că-l voi anunţa dacă voi fi în Londra. Aşa ceva nu părea probabil pentru moment, deoarece mă stabilisem la Ashfield. Dar s-a întâmplat că editorii mei, Collins, dădeau o mare recepţie la Savoy, la care doream în mod special să vin şi eu ca să-i cunosc pe editorii din America şi altă lume. Urma să am, aproape toată ziua, diferite întâlniri. M-am dus la Londra cu trenul de seară, aşa că l-am invitat pe Max să vină să ia micul dejun cu mine, la locuinţa mea.

Mă bucuram foarte mult la gândul că am să-l văd din nou, dar, destul de ciudat, în clipa în care a sosit am fost cuprinsă de timiditate. După excursia noastră împreună şi prietenia care se legase între noi, nu înţelegeam de ce eram acum atât de paralizată. Şi el era stânjenit. Totuşi la sfârşitul micului dejun pe care-l pregătisem eu, revenisem la vechea noastră situaţie. L-am întrebat dacă putea veni la noi, în Devon, şi am fixat un sfârşit de săptămână când i-ar conveni. Eram foarte mulţumită că astfel nu pierdeam legăturile cu el.

După „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd” a urmat „Misterul celor şapte cadrane” (The Seven Dials Mystery). Era urmarea la o carte scrisă mai demult „Secretul hogeagurilor” (The Secret of Chimneys), carte ce făcea parte dintre cele pe care le numeam „cărţile de aventuri vesele”. Erau întotdeauna uşor de scris, nu creau o intrigă prea complicată şi pe prea multe planuri.

Aveam mai multă încredere în scrisul meu acum. Simţeam că puteam să scriu uşor o carte pe an şi poate chiar şi câteva nuvele. În acele zile tot ce scriam se lega direct de câştig. Dacă mă hotărâm să scriu o povestire, ştiam că-mi va aduce 60 de lire sau cam aşa ceva. Scădeam impozitul pe venit şi-mi rămâneau vreo 45 de lire ale mele. Aceasta îmi stimula foarte mult lucrul. Îmi spuneam că aş vrea să transform sera într-o loggia în care să putem sta. Cât va

costa asta? Calculam. Apoi mă duceam la maşina de scris mă aşezam, făceam un plan şi, într-o săptămână, în mintea mea lua fiinţă o nouă povestire. O scriam şi aşa îmi ieşea loggia.

Ce diferenţă faţă de perioada din ultimii zece sau douăzeci de ani! Niciodată nu ştiam cât datorez. Niciodată nu am ştiut ce bani aveam, şi nici cât voi încasa în anul ce urma, iar cine se ocupa de problemele privind impozitul pe venitul meu avea mereu de discutat în legătură cu diferite aspecte din anii precedenţi asupra cărora nu se ajunsese la o înţelegere. Ce se putea face în asemenea împrejurări?

Era perioada pe care o numisem plutocratică. Începuseră să mi se publice în America seriale şi sumele pe care le primeam pe lângă faptul că erau mult mai mari decât cele din Anglia, erau scutite de impozite. Nu căpătăm atunci sumele pe care aveam să le primesc mai târziu, dar totuşi intrau şi mi se părea că ceea ce aveam de făcut era să fiu cât mai activă şi să scriu cât mai mult ca să fac bani.

Acum, încerc adesea sentimentul că ar fi tot atât de bine dacă n-aş scrie nici un cuvânt în plus, căci, dacă o fac, nu înseamnă decât complicaţii suplimentare.

Max a venit la Devon. Ne-am întâlnit în gara Paddington şi am plecat cu trenul de la miezul nopţii. Întotdeauna când plecam se întâmpla ceva. Rosalind ne-a întâmpinat în felul ei obişnuit, plină de exuberanţă şi apoi imediat a anunţat dezastrul:

— Peter l-a muşcat de obraz pe Freddie Potter.

Că nepreţuitul copil al nepreţuitei bucătărese-menajere a fost muşcat de obraz de câinele mult iubit este ultima ştire pe care ai dori să o afli când te întorci acasă.

Rosalind a explicat că de fapt nu a fost vina lui Peter. Ea îi spusese lui Freddie Potter să nu se apropie cu obrazul de Peter, scoţând totodată tot felul de zgomote şi de strigăte.

— El s-a apropiat din ce în ce mai mult de Peter, bâzâind, aşa că, bineînţeles, Peter l-a muşcat.

— Da, am spus, dar mă tem că doamna Potter nu înţelege asta.

— Ei bine, nu s-a înfuriat prea rău, dar desigur că nu-i face plăcere.

— Da, evident.

— În orice caz Freddie a fost foarte curajos. Aşa e el întotdeauna, a adăugat ea, apărându-şi cu loialitate tovarăşul favorit de joacă.

Freddie Potter, băieţelul bucătăresei, era cu vreo trei ani mai mic decât Rosalind şi fetei îi făcea mare plăcere să-l dirijeze de colo, colo, având grijă de el, făcând pe protectoarea generoasă, dar fiind în acelaşi timp şi un tiran foarte crud în jocurile pe care le jucau.

— Noroc, continuă ea, că Peter nu i-a muşcat nasul. Dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva, ar fi trebuit să caut un mijloc să i-l lipesc, nu prea ştiu bine cum. Cred că mai întâi trebuie să sterilizezi ori cam aşa ceva, nu? Nu prea văd cum s-ar putea steriliza un nas. Nu poţi să-l fierbi.

Era una din acele zile indecise, care ar fi putut fi frumoasă, dar pentru cei familiarizaţi cu timpul de la Devon se vedea că avea să fie sigur umedă. Rosalind a propus să facem un picnic. Pe mine m-a încântat ideea şi am văzut că şi Max a fost de acord, cu un aer de încântare.

Privind înapoi, îmi dau seama că unul din lucrurile pe care prietenii mei le aveau de suferit din cauza prieteniei cu mine a fost optimismul meu exagerat în privinţa vremii şi credinţa mea nestrămutată că pe pârloage avea să fie mai frumos decât în Torquay. De fapt lucrurile se întâmplau exact pe dos. Mergeam întotdeauna cu automobilul meu credincios, Morris Cowley, care era un autoturism deschis şi avea o capotă veche cu găuri, aşa că cei care stăteau la spate le curgea apa pe gât, când ploua. În orice caz, a pleca la un picnic cu familia Christie era o aventură dintre cele mai greu de suportat.

Aşa că, de cum am pornit-o, a şi început ploaia. Am continuat drumul, povestindu-i lui Max despre frumuseţile

regiunii pe care nu putea s-o vadă prin ceaţă şi ploaie. Era un test splendid pentru prietenul meu din Orientul Mijlociu. Sigur că trebuie să fi ţinut prea mult la mine ca să suporte toate astea şi să-şi mai păstreze şi aerul că se distrează.

Când până în cele din urmă ne-am întors acasă şi ne-am uscat şi apoi ne-am udat din nou în băi fierbinţi, am jucat tot felul de jocuri cu Rosalind. Ziua următoare, cum era încă un timp ploios, ne-am pus impermeabilele şi am pornit prin ploaie să facem o plimbare de înviorare cu Peier, care nu avea nici o remuşcare şi care acum era din nou în cei mai buni termeni cu Freddie Potter.

Mă simţeam foarte fericită să fiu iarăşi împreună cu Max. Mi-am dat seama cât de strânsă era tovărăşia noastră, cum ne înţelegeam aproape înainte de a vorbi. Totuşi a fost un şoc pentru mine când, în noaptea următoare, după ce ne spusesem noapte bună şi eu mă dusesem la culcare şi stăteam întinsă în pat citind, am auzit o bătaie la uşă şi Max şi-a făcut apariţia. Avea o carte în mână pe care i-o împrumutasem.

— Îţi mulţumesc pentru că mi-ai împrumutat cartea asta, mi-a plăcut, a spus el.

A pus-o jos, lângă mine. Apoi s-a aşezat la capătul patului, m-a privit îngândurat şi mi-a mărturisit că vrea să se însoare cu mine.

Nici o tânără fată din epoca victoriană, care exclamă: „O, domnule Simpkins, e atât de neaşteptat”, nu ar fi putut să arate mai uluită decât mine. Cele mai multe femei, evident, ştiu destul de bine cam ce pluteşte în aer sau, de fapt, ştiu cu multe zile înainte că vor primi o cerere în căsătorie şi pot să acţioneze în două feluri ca să fie lăsate în pace: sau să fie atât de dezagreabile încât curtezanul lor se dezgustă de alegerea sa, sau să-l lase cu blândeţe să se aprindă şi apoi să-i treacă. Eu, însă, abia acum ştiam că se poate spune cu toată sinceritatea:

— O, domnule Simpkins, e atât de neaşteptat!

Nu-mi trecuse niciodată prin minte că Max şi cu mine am fi sau am putea fi într-o asemenea situaţie. Eram prieteni. Mi se părea că devenisem dintr-o dată prieteni apropiaţi cum nu fusesem încă până atunci cu nimeni

A urmat o conversaţie atât de ridicolă încât nu prea are rost să o relatez aici. Am răspuns imediat că nu pot.

M-a întrebat: „de ce?” I-am spus că pentru multe motive.

Eram cu mulţi ani mai în vârstă decât el, a recunoscut şi a declarat că întotdeauna a dorit să se însoare cu cineva mult mai în vârstă. I-am replicat imediat că era o prostie şi că nu putea fi un lucru bun. I-am amintit că era catolic şi mi-a precizat că a luat şi acest aspect în consideraţie; de fapt, a continuat el, examinase toate aspectele. Singurul lucru, cred, pe care nu l-am spus şi evident că l-aş fi spus, dacă l-aş fi simţit, era că nu doream să mă căsătoresc cu el, căci dintr-o dată mi-am dat seama că nimic pe lume nu ar fi mai încântător decât să mă căsătoresc cu Max.

Numai dacă ar fi fost el mai vârstnic şi eu mai tânără.

Am discutat, cred, în contradictoriu vreo două ore.

Treptat îmi învingea rezistenţa, nu atât cu protestele lui cât mai ales cu blânda lui perseverenţă.

A doua zi a plecat cu un tren de dimineaţă şi, pe când îl conduceam la gară, mi-a spus:

— Cred că te vei căsători cu mine, ştii, după ce vei fi avut timp suficient să te gândeşti.

Era prea devreme dimineaţa ca să mai reiau argumentele mele. M-am întors acasă într-o stare de nehotărâre îngrozitoare.

Am întrebat-o pe Rosalind dacă îi plăcea Max.

— O, sigur că-mi place, mi-a răspuns ea, îmi place foarte mult. Îmi place mai mult decât colonelul R. Şi decât domnul B.

Puteai să ai toată încrederea în Rosalind, căci îşi dădea foarte bine seama de cele ce se petreceau în jurul ei, dar era bine crescută şi nu vorbea despre asta.

Următoarele câteva săptămâni au fost îngrozitoare. Eram atât de nenorocită, atât de nesigură, atât de confuză. În primul rând am decis că ultimul lucru pe care doream să-l fac era să mă mărit din nou, că trebuia să fiu ferită; ferită de a mai primi iarăşi o lovitură, că nimic nu putea fi mai stupid decât să mă mărit cu un bărbat cu mulţi ani mai tânăr decât mine. Max era prea tânăr să ştie exact ce vrea, nici nu era cinstit faţă de el, trebuia să se însoare cu o fată tânără, drăguţă, iar eu îmi trăiam din plin viaţa acum. Apoi am văzut că argumentele mele se schimbau. Era adevărat că era cu atâţia ani mai tânăr decât mine, dar aveam atâtea în comun. Nu-i plăceau nici lui petrecerile, dansurile, ar fi fost foarte greu să ţin pasul cu un tânăr căruia i-ar fi plăcut toate astea. Dar, desigur, eu puteam să vizitez serios muzeele şi probabil cu mai multă pricepere şi interes decât o femeie mai tânără; puteam să mă duc să vizitez toate bisericile din Alep şi să-mi facă plăcere, puteam să-l ascult pe Max vorbind despre clasici, eram capabilă să învăţ alfabetul grecesc şi să citesc traduceri din Eneida. De fapt puteam să fiu mult mai preocupată de ideile şi activitatea lui Max decât de tranzacţiile lui Archie din City.

„Dar nu trebuie să te căsătoreşti”, îmi spuneam în sinea mea. Nu trebuie să fii atât de proastă.

Totul se petrecuse în mod atât de insidios Dacă m-aş fi gândit, când l-am cunoscut pe Max, că ar putea să-mi fie soţ, atunci aş fi fost în gardă. Nu aş fi alunecat atât de uşor în această fericită prietenie. Dar nu mi-a trecut niciodată prin cap un asemenea gând. Iată-ne atât de aproape unul de altul, atât de fericiţi, simţindu-ne atât de bine în discuţiile noastre, ca şi cum am fi fost chiar căsătoriţi. În disperarea mea am consultat oracolul casei, pe Rosalind.

— Ai avea ceva împotrivă dacă m-aş căsători din nou.?

— Ei bine, presupun că o vei face cândva, a răspuns Rosalind cu aerul celui care ia întotdeauna în considerare toate posibilităţile. Vreau să spun că e un lucru natural să-l faci, nu-i aşa?

— Da, se poate.

— Nu mi-ar fi plăcut dacă te-ai fi căsătorit cu colonelul R., a mai spus Rosalind gânditoare.

Am găsit interesantă această mărturisire, deoarece colonelul R. Făcuse mare caz de Rosalind şi păruse încântată de toate jocurile pe care le jucase cu ea ca s-o distreze.

Am rostit numele lui Max.

— Cred că ar fi cel mai bun, replică Rosalind. De fapt, cred că ar fi un lucru foarte bun dacă te-ai mărita cu el. Apoi a adăugat: Am putea avea o barcă a noastră, nu crezi? Şi ar fi folositor în multe privinţe. Joacă destul de bine tenis, nu-i aşa? Ar putea juca cu mine. A continuat să-i înşire calităţile, cu cea mai mare sinceritate, considerându-le din punctul ei de vedere utilitar. Şi lui Peter îi place, a încheiat Rosalind cu o aprobare finală.

Totuşi, acea vară a fost una din cele mai dificile din viaţa mea. Iar toţi cei din jurul meu erau contra. Poate că, de fapt, tocmai aceasta m-a încurajat. Sora mea a fost total împotrivă. Diferenţa de vârstă. Chiar şi cumnatul meu, James, a lăsat să-i sune o notă de prudenţă în glas.

— Nu crezi, spuse el, că ai fost poate prea influenţată de viaţa care ţi-a plăcut atât de mult acolo, la ei? De activitatea arheologică, împreună cu soţii Woolley, la Ur? Poate că ai confundat asta cu ceea ce nu ar fi un sentiment prea adânc, ce crezi?

Ştiam că nu era aşa.

— Bineînţeles, este un lucru care te priveşte numai pe tine, a adăugat el cu amabilitate, Punkie, draga de ea, nu credea deloc că era problema mea strict personală; ea considera ea era, de fapt, şi problema ei specială de a mă salva de la o greşeală nesăbuită. Carlo, draga mea, şi sora ei erau cu totul de partea mea. Dar cred că ele mă sprijineau din loialitate, căci altfel bănuiesc că şi ele considerau că fac un lucru prostesc, dar nu ar fi spus-o niciodată, pentru că nu erau felul de oameni care ar fi dorit

să-i influenţeze pe alţii în planurile lor. Sunt sigură că se gândeau că-i păcat că nu vroiam să mă mărit cu un colonel atrăgător de 42 de ani, dar cum eu hotărâsem altfel, ei bine, trebuiau să mă sprijine.

În cele din urmă le-am dat vestea şi soţilor Woolley. Păreau mulţumiţi. Len sigur că era bucuros. În privinţa lui Katharine întotdeauna era mai greu să ştii exact ce crede.

— Numai, spuse ea cu hotărâre, nu trebuie să te măriţi cu el decât după doi ani.

— După doi ani? am întrebat eu, surprinsă şi descurajată.

— Da; altfel ar fi fatal.

— Ei bine, eu cred că asta e o prostie, am spus eu. Sunt cu atâţia ani mai mare decât el. Şi ce rost ar avea să aştept şi să fiu şi mai în vârstă? Trebuie să se bucure încă de tinereţea pe care o mai am.

— Cred că ar fi foarte rău pentru el, a zis Katharine, ar fi foarte rău, la vârsta lui, să creadă că poate avea aşa, tot ceea ce doreşte, pe dată. Cred că ar fi bine să-l faci să aştepte, să-şi facă o bună şi lungă ucenicie.

Era o idee pe care n-o puteam accepta, mi se părea un punct de vedere prea sever, prea puritan.

Lui Max i-am spus că a se însura cu mine era foarte greşit şi că trebuia să se mai gândească, cu foarte multa atenţie.

— Ce crezi că am făcut ultimele trei luni? m-a întrebat el. M-am gândit la asta tot timpul cât am fost în Franţa. Apoi mi-am spus: „voi şti când o s-o văd din nou, dacă n-a fost totul decât un joc al imaginaţiei”. Dar n-a fost aşa. Te-am regăsit cum te ştiam, cum te doream.

— E un risc teribil, dragul meu.

— Nu e un risc pentru mine. Poate crezi că este un risc pentru tine. Dar ce importanţă are, dacă rişti? Ajunge cineva undeva dacă nu-şi asumă riscuri?

Atunci am fost de acord cu el. Niciodată nu m-am oprit să nu fac ceva din motive de securitate. Am fost mai fericită apoi. Mi-am spus: „Ei bine, e riscul meu, dar merită să-ţi iei un asemenea risc pentru a găsi un om cu care eşti fericit. O

să-mi pară rău dacă lucrurile nu o să meargă bine pentru el, dar la urma urmelor este şi riscul lui şi el s-a gândit foarte judicios la asta.” Am sugerat că am putea aştepta şase luni. A spus că nu crede că asta ar fi de vreun folos. Şi apoi a adăugat:

— Trebuie să plec din nou la Ur. Cred că ar fi bine să ne căsătorim în septembrie.

Am vorbit cu Carlo şi ne-am făcut planul.

Avusesem atâta publicitate şi suferisem foarte mult din această cauza, încât doream acum ca totul să fie cât mai tăinuit. Am stabilit ca eu, împreună cu Rosalind, Carlo şi Mary Fisher să mergem la Skye şi să stăm trei săptămâni.

Formalităţile pentru încheierea căsătoriei puteau fi făcute acolo şi apoi urma să ne căsătorim în linişte, la EdinburgH. La biserica St. Columba.

L-am luat pe Max să-l prezint lui Punkie şi James.

Cumnatul meu se resemnase, dar era trist; Punkie se străduia să împiedice căsătoria noastră. De fapt, am fost pe punctul de a renunţa la tot. În timp ce eram în tren spre ei, Max fiind mai atent la relatările pe care i le făceam cu privire la familia mea, decât până atunci, m-a întrebat:

— James Watts ai spus? Am avut la New College un coleg Jack Watts. Putea fi cumva fiul sorei tale? Era un actor extraordinar. Avea mare talent la imitat.

M-am simţit foarte zguduită că Max şi nepotul meu erau de-un leat.

Căsătoria noastră nu părea posibilă.

— Eşti prea tânăr, am spus plină de disperare, eşti prea tânăr.

De data asta Max a fost într-adevăr alarmat.

— Ba deloc, am intrat la Universitate foarte tânăr şi toţi prietenii mei erau foarte serioşi. Nu eram în grupul vesel al lui Jack Watts.

Mă simţeam plină de remuşcări.

Punkie s-a străduit, cât a putut, să-l convingă pe Max cu argumente, începusem să mă tem ca nu cumva să-i poarte

pică, dar nu a fost deloc aşa, ci din contra. Mi-a spus că era atât de naturală şi atât de îngrijorată pentru fericirea mea, adăugând şi atât de amuzantă. Asta era întotdeauna verdictul final asupra sorei mele. Nepotul meu îi spunea: „Te iubesc, eşti atât de caraghioasă şi de dulce!”

Şi într-adevăr, asta i se potrivea cel mai bine.

Vizita s-a terminat cu Punkie retrăgându-se în hohote de plâns, iar James a fost foarte bun cu mine. Din fericire, nepotul meu Jack n-a fost acolo: asta ar fi putut să strice totul.

— Bineînţeles că mi-am dat seama imediat că erai hotărâtă să te măriţi, mi-a spus cumnatul meu. Ştiu că nu-ţi schimbi niciodată hotărârile luate.

— O, Jimmy, nu ştii. Toată ziulica îmi schimb gândurile.

— Nu e chiar aşa. Sper că totul va ieşi bine. Nu este ceea ce aş fi ales pentru tine, dar întotdeauna ai dat dovadă de bun simţ şi cred că e genul de tânăr care va ajunge departe.

Cât de mult îl iubeam pe James, dragul de el, şi cât de răbdător şi tolerant era întotdeauna!

— Nu te necăji din cauza lui Punkie, adăugă el. Ştii cum e ea… Când fotul va fi împlinit, face şi ea o întoarcere de o sută optzeci de grade.

Păstram secret totul.

Am întrebat-o pe Punkie dacă ar vrea să vină la Edinburgh, la căsătoria noastră, dar considera că era mai bine să nu vină.

— Nu voi face altceva decât să plâng şi am să indispun pe toată lumea.

Am fost într-adevăr mulţumită că nu a venit. Aveam pe cele două bune prietene scoţiene, calme, care îmi asigurau sprijinul necesar. Aşa că am plecat la Skye cu ele şi cu Rosalind.

Am găsit că localitatea era foarte frumoasă. Uneori aş fi dorit să nu plouă chiar tot timpul, deşi nu era decât o burniţă care de fapt nu conta. Ne plimbam prin câmpii şi

mărăcinişuri, se simţea un miros plăcut de pământ umed şi turbă.

Una dintre remarcile Rosalindei a produs oarecare preocupare în sufrageria hotelului. La o zi sau două după sosirea noastră Peter, care era cu noi, bineînţeles, nu venea în sala de mese, dar Rosalind, a anunţat-o cu voce tare în mijlocul dejunului pe Carlo:

— Bineînţeles, Carlo, Peter ar fi trebuit să fie soţul tău, nu-i aşa? Pentru că doarme în patul tău. Clientela hotelului, alcătuită în mare parte din doamne în vârstă, şi-a îndreptat, în aceeaşi clipă privirile spre Carlo.

Rosalind mi-a dat şi câteva sfaturi în privinţa căsătoriei:

— Ştii, mi-a explicat ea, când o să fii măritată cu Max, o să dormi în acelaşi pat cu el.

— Ştiu.

— Da, bine, presupuneam că ştii, căci la urma urmelor ai fost măritată cu tăticul, dar m-am gândit că poate ai uitat.

Am asigurat-o că mă gândisem la tot ceea ce era legat de această situaţie.

Săptămânile treceau. Mă plimbam şi, din când în când, mă cuprindea întristarea, când mă gândeam că fac un lucru greşit şi ruinez viaţa lui Max. Între timp, Max era prins până peste cap de munca lui la Muzeul Britanic şi prin alte locuri, trebuind să termine de desenat diferitele vase şi lucrări de arheologie. Ultima săptămână înainte de căsătorie rămânea la lucru până la cinci dimineaţa, desenând. Aveam o bănuială că buna Katharine Woolley l-a convins pe Len să-i îngreuneze activitatea, căci era foarte supărată pe mine pentru că nu voiam să amân căsătoria.

Înainte de a pleca de la Londra, Len a venit să mă vadă. Era atât de stânjenit încât nu-mi puteam da seama ce se petrecuse cu el.

— Ştii, spuse el, s-ar putea să fie puţin cam penibil pentru noi. Vreau să spun: la Ur şi la Bagdad. Adică, nu ar fi, înţelegi? Nu ar fi posibil în nici un fel, ca şi tu să faci parte din expediţie. Nu pot face parte din ea decât arheologii.

— O, nu, am răspuns, înţeleg foarte bine situaţia, am discutat-o. Eu nu am nici o cunoştinţă folositoare de nici un fel. Atât Max, cât şi eu, ne-am gândit că ar fi mult mai bine aşa, numai că nu vroia să te lase în pană la începutul sezonului de lucru, fiind foarte puţin timp pentru a găsi pe cineva care să-l înlocuiască.

— Mă gândeam… Ştii… Len făcu o pauză. M-am gândit poate că, ei bine, lumea ar putea considera destul de ciudat dacă nu vii la Ur.

— Nu ştiu de ce ar putea să creadă asta, am continuat eu. Voi veni la sfârşitul sezonului la Bagdad.

— O, da, şi sper că atunci vei veni şi câteva zile la Ur.

— E în regulă aşa, nu? am spus pe un ton încurajator…

— Mă gândeam… ne-am gândit amândoi, adică Katharine, vreau să spun, ştii, amândoi ne-am gândit…

— Da?

— …că ar fi mai bine să nu vii acum la Bagdad. Vreau să spun că dacă vii cu el până la Bagdad şi apoi el se duce la Ur şi tu te întorci acasă, nu crezi că asta ar putea părea ciudat? Nu ştiu dacă cei din consiliul ministerial ar găsi ideea bună.

Spusele lui m-au indispus pe moment. Eram dispusă să nu mă duc la Ur. Nu aş fi sugerat metoda asta, pentru că-mi imaginam că ar fi un lucru foarte neloial, dar nu vedeam nici o raţiune să nu mă duc la Bagdad, dacă voiam.

De fapt, discutasem cu Max şi am ajuns la concluzia că n-o să mă duc la Bagdad, pentru că ar fi fost o călătorie fără rost. Urma să plecăm în Grecia pentru a ne petrece luna de miere; de la Atena el avea să se ducă în Irak şi eu să mă întorc în Anglia. Toate acestea erau aranjate, dar în acel moment nu intenţionam să i-o spun.

Am răspuns cu oarecare duritate:

— Cred, Len, că tu n-ai dreptul să faci sugestii unde trebuie sau unde nu trebuie să călătoresc eu în Orientul Mijlociu. Dacă vreau să vin la Bagdad, voi veni acolo

împreună cu soţul meu şi asta nu are nimic de-a face nici cu săpăturile, nici cu tine.

— O! O! sper că nu te-ai supărat. Era numai pentru că doar Katharine credea…

Eram sigură că aceste gânduri îi aparţineau lui Katharine şi nu lui Len. Deşi ţineam la ea, nu aveam s-o las să-mi dicteze ce să fac. Când l-am văzut pe Max i-am spus că, deşi hotărâsem să nu merg cu el la Bagdad, nu i-am suflat nici un cuvânt despre asta lui Len. Max s-a înfuriat şi a trebuit să-l potolesc.

— Acum aş stărui să vii!

— Ar fi o prostie. Ar însemna şi o cheltuială în plus şi apoi ar fi foarte trist să mă despart de tine acolo.

Atunci mi-a spus că a fost abordat de doctorul Campbell-Thompson şi că exista o posibilitate ca în anul următor să se ducă să sape la Ninive, în nordul Irakului. După toate probabilităţile, acolo puteam să-l întovărăşesc.

— Nimic nu-i încă definitivat, a precizat el. Totul trebuie să se aranjeze. Dar nu am de gând să mă despart de tine încă alte şase luni în cealaltă perioadă. Len va avea destul timp să găsească până atunci pe cineva în locul meu.

Zilele treceau; la Skye, anunţurile mele de căsătorie au fost citite, după tipic, în biserică, şi toate bătrânele doamne din jur se uitau la mine radioase, cu acea plăcere pe care o au întotdeauna bătrânele când e vorba de ceva romantic ca o căsătorie.

Max a venit la Edinburgh, şi eu cu Rosalind, Carlo, Mary şi Peter am sosit de la Skye. Căsătoria noastră a fost oficiată în micuţa capelă a bisericii Sf. Columba. A fost într-adevăr un triumf, fără reporteri şi fără publicitate. Duplicitatea noastră a continuat, pentru că ne-am despărţit ca în vechiul cântec, la uşa bisericii. Max s-a întors singur la Londra, să-şi termine lucrările pentru Ur încă trei zile, iar eu cu Rosalind m-am dus în ziua următoare la Londra, în Cresswell Place, unde am fost primită de credincioasa mea Bessie, care ştia secretul. Max nu s-a arătat, iar apoi, după două zile, a sosit

la uşă, în Cresswell Place, într-un Daimler închiriat. Am plecat cu maşina la Dover şi de acolo am traversat Canalul. Primul popas din luna noastră de miere a fost Veneţia.

Max făcuse singur itinerarul călătoriei noastre de nuntă – trebuia să fie o surpriză. Sunt sigură că nimeni nu s-a bucurat de o lună de miere ca noi. Un singur lucru a fost neplăcut. Orient Expresul, chiar şi la începutul călătoriei, înainte de Veneţia, era din nou plin de ploşniţe aciuate în lemnărie.

PARTEA A IX-A

Viaţa cu Max

I

Călătoria noastră de nuntă ne-a dus la Dubrovnik, iar de acolo la Split. Nu am uitat niciodată Splitul. Ne plimbam seara prin oraş, când dintr-o dată, făcând colţul, am ajuns într-un scuar şi, în faţa ochilor, ne-a apărut uriaşă, proiectându-se pe bolta cerească, una din cele mai minunate lucrări ale sculptorului Mestrovic, statuia Sfântului Grigore din Nin, dominând totul în jur. Un lucru din acelea decisive, care îţi rămân pentru, totdeauna în memorie, adevărată piatră unghiulară.

Ne-am distrat grozav cu meniurile. Erau scrise în sârbă şi bineînţeles habar n-aveam despre ce era vorba. Arătam cu degetul pe listă şi apoi aşteptam, cu emoţie, să vedem ce ni se aduce. Uneori ni se aducea o mâncare cu pui, altădată ochiuri cu un sos alb, picant, apoi un fel de super gulaş. Porţiile erau enorme şi niciunul dintre restaurante nu dorea să plăteşti atunci după fiecare masă. Chelnerul îţi şoptea într-o franceză, engleză sau italiană stricată: „Nu astă seară, nu astă seară. Puteţi veni să plătiţi şi mâine”. Nu ştiu ce se întâmpla când lua cineva masa o săptămână şi apoi pleca fără să plătească. În ultima dimineaţă când ne-am dus să plătim la restaurantul nostru favorit, am avut mari dificultăţi, căci nu vroiau să primească banii. Puteţi plăti mai târziu, ni s-a spus. Dar am explicat sau am încercat să explicăm că nu puteam să venim mai târziu, pentru că

plecam cu vaporul la ora 12. Micul chelner a început să suspine cu amărăciune la gândul că trebuia să facă nişte socoteli. S-a retras într-o cămăruţă, s-a scărpinat în cap, a folosit mai multe creioane pe rând, şi după vreo cinci minute ne-a adus o socoteală foarte rezonabilă pentru imensele cantităţi pe care le mâncasem. Ne-a urat apoi noroc şi am plecat.

Etapa următoare a călătoriei noastre a fost de-a lungul coastei dalmate şi apoi a celei greceşti, la Patras. Max mi-a explicat că aveam să mergem cu un cargobot mic. Stăteam pe chei şi aşteptam să sosească, devenind chiar puţin îngrijoraţi. Apoi dintr-o dată am văzut un vas atât de mic, ca o scoică, încât aproape nu ne venea să credem că era ambarcaţiunea pe care o aşteptăm. Avea un nume neobişnuit, compus din consoane, Srbn sau ceva de genul. Cum se pronunţa nu am aflat niciodată. Dar nu încăpea îndoială, acesta era vasul nostru; în total eram patru pasageri. Noi doi într-o cabină şi încă doi în alta: au debarcat la portul următor, aşa că am rămas numai noi stăpâni pe vas.

Niciodată nu am mâncat o mâncare mai delicioasă ca aceea de acolo: cotlete mici dintr-un miel savuros, legume suculente, orez, sosuri şi diferite cărnuri la frigare. Am vorbit cu căpitanul într-o italiană stricată

— Vă place mâncarea? Îmi pare bine. Avem mâncare englezească pentru dumneavoastră.

Am sperat din toi inima că n-are să vină niciodată în Anglia, ca să vadă cum era cu adevărat mâncarea englezească. Ne-a spus că i se propusese să fie promovat pe un vas mai mare de pasageri, dar prefera să lucreze pe acesta, căci avea o bucătăreasă bună aici şi îi plăcea viaţa liniştită: nu avea bătaie de cap cu pasagerii.

— Pe un vas cu mulţi pasageri, ai întotdeauna necazuri. Aşa că prefer să nu fiu promovat.

Am petrecut câteva zile fericite pe micul vas sârbesc.

Ne-am oprit în diferite porturi: Santa Anna, Santa Maura, Santi Quaranta. Debarcam şi căpitanul ne spunea că avea să sune sirena cu o jumătate de oră înainte de plecare, aşa că dacă, în timp ce hoinăream printre plantaţiile de măslini sau printre straturile de flori, auzeam sirena, trebuia să ne întoarcem repede pe vas. Ce minunat era să stai în crângurile acelea de măslini şi să guşti în tihnă fericirea. Era un paradis terestru, un eden.

Am ajuns în sfârşit la Patras, ne-am luat rămas bun de la căpitan şi ne-am suit într-un trenuleţ caraghios care trebuia să ne ducă la Olimpia. Nu ne-a luat numai pe noi ca pasageri, ci şi o mulţime de ploşniţe. De data asta ni s-au suit pe picioare prin pantalonii pe care îi purtam. În ziua următoare a trebuit să-mi tai pantalonii pentru că mi se umflaseră picioarele îngrozitor de atâtea muşcături.

Grecia nu are nevoie de descrieri. Olimpia a fost tot atât de frumoasă, pe cât mi-am închipuit-o. Ziua următoare ne-am dus călări, pe catâri, la Andritsena şi asta aş putea să spun că aproape a sfâşiat ţesătura vieţii noastre conjugale.

Dacă nu ai călărit mai înainte pe catâri, o călătorie de 14 ore duce la nişte rezultate cumplite, greu de închipuit.

Ajunsesem într-o asemenea stare încât nu ştiam dacă e mai dureros să stau calare sau să umblu pe jos. Când, în cele din urmă, am ajuns, m-am dat jos de pe catâr atât de înţepenită încât nu mai puteam umbla şi i-am reproşat lui Max, spunându-i:

— Nu se cuvine să te căsătoreşti cu nimeni, dacă nu ştii dinainte cum te simţi după un drum ca ăsta.

De fapt, Max era şi el înţepenit şi-l dureau toate oasele. Explicaţiile că această călătorie nu ar fi trebuit să dureze, după calculul lui, mai mult de opt ore nu le-am acceptat. Mi-au trebuit şapte sau opt ani să-mi dau seama că întotdeauna calculele lui se dovedeau a fi mult mai reduse decât ce se petrecea în realitate, aşa că trebuia să adaug la cifrele din pronosticurile lui încă o treime.

Ne-au trebuit două zile, ca să ne restabilim, la Andritsena. Apoi am recunoscut că, la drept vorbind, nu-mi părea rău că mă măritasem cu el şi speram că poate avea să înveţe cum să se comporte în viitor cu o soţie, având grijă să nu o pună să meargă călare pe un măgar, înainte de a fi calculat corect distanţele de străbătut. Am pornit într-o excursie călări pe catâri, de data asta mai precauţi, nu mai mult de cinci ore, la Templul de la Bassae şi nu m-a obosit deloc.

Ne-am dus la Micene, la Epidaurus, şi am stat în ceea ce părea a fi apartamentul regal la un hotel la Nauplia. Avea draperii de catifea roşie, un pat enorm cu baldachin şi cu perdele de brocat aurii. Am luat micul dejun pe un balconaş ce părea cam nesigur, dar era foarte ornamentat şi dădea spre o insulă, apoi ne-am dus să ne scăldăm, cam nesiguri pentru că marea era plină de meduze.

Epidaurus mi s-a părut deosebit de frumos, dar acolo mi-am dat seama într-adevăr, pentru prima oară, ce este arheologia. Era o zi minunată; m-am urcat până sus la teatru şi m-am aşezat acolo, în timp ce Max a rămas la muzeu, să cerceteze o inscripţie. A trecut mult timp şi el nu mai venea. În cele din urmă, devenind nerăbdătoare, am coborât şi m-am dus la muzeu. Max continua să stea cu burta pe podea şi să urmărească inscripţia încântat.

— Tot mai citeşti? l-am întrebat.

— Da, este destul de neobişnuită, mi-a spus el. Ia te uită aici, vrei să-ţi explic ce scrie?

— Nu! am spus cu hotărâre. E atât de frumos afară, e minunat.

— Da, sunt sigur că este, a zis Max absent.

— Te superi dacă mă duc din nou afară?

— O, nu, vorbi Max, uşurel surprins. E perfect. Am crezut că te-ar putea interesa inscripţia.

— Nu cred că m-ar putea interesa, am răspuns, şi am plecat să urc din nou la teatru.

După vreo oră a venit şi Max, foarte fericit, după ce descifrase o frază obscură în greacă, care îl încântase.

Totuşi Delphi a fost punctul cel mai luminos din călătoria noastră. Mi s-a părut atât de incredibil de frumos încât, tot timpul cât am făcut turul, am căutat şi un loc unde am putea să construim, cândva, o căsuţă a noastră. Îmi amintesc că am însemnat trei locuri. Era un vis frumos; nu ştiu dacă, chiar şi atunci, am crezut cu adevărat în el. Când m-am dus acolo din nou, după vreun an, doi şi am văzut autobuzele mari circulând în jos şi în sus, cafenelele, magazinele cu suveniruri şi turiştii, cât de fericită am fost că nu ne-am construit casa visată acolo.

Alegeam mereu locuri pentru case. Asta mi se datora mie, casele au fost întotdeauna pasiunea mea. A fost într-adevăr un moment în viaţa mea, nu cu mult timp înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial, când ajunsesem să fiu mândra proprietară a opt case. Aveam pasiunea de-a găsi case dărăpănate la Londra şi de-a le face modificări structurale, apoi le decoram şi le mobilam. Apoi locuiam vreun an în casa cea nouă şi o închiriam pe ultima. În timpul celui de-al doilea război mondial am fost obligată să plătesc asigurări pentru daune de război pentru toate aceste case, ceea ce nu a fost chiar aşa de vesel. Dar până la urmă toate mi-au adus un bun profit, când le-am vândut. A fost o pasiune tare plăcută pentru mine, cât a durat, şi îmi face întotdeauna plăcere să trec pe lângă câte una din fostele „mele” case, să văd cum sunt întreţinute şi să ghicesc cine locuieşte acum

În ultima zi am mers de la Delphi până la mare, la Iltea.

Am fost însoţiţi de un grec care ne-a arătat drumul şi Max a vorbit tot timpul cu el. Max era curios din fire şi întotdeauna când vedea un localnic trebuia să-i pună tot felul de întrebări. De data asta l-a întrebat pe ghidul nostru numele diferitelor flori. Grecul era foarte bucuros să fie de folos. Max îi arăta o floare, el îi spunea numele, iar Max îl scria cu grijă în carnetul lui. După ce scrisese vreo douăzeci şi cinci de specii de flori a observat ca multe se repetau. Recitea numele pe care i se spusese că-l poartă o floare

albastră cu ghimpi şi recunoştea că acelaşi cu numele spus înainte că-l poartă o floare galbenă. Ne-am dat seama atunci că grecul, pentru a ne face plăcere, ne spunea toate numele florilor pe care le ştia el. Dar, cum nu ştia prea multe, începuse după o vreme sa le repete. Max a văzut, cu oarecare neplăcere, că lista lui de flori sălbatice, scrisă cu atâta grijă, nu-i era de nici un folos.

Călătoria noastră s-a terminat la Atena şi acolo, când mai aveam patru, cinci zile de petrecut împreună, s-a prăvălit dezastrul asupra fericiţilor locuitori ai paradisului terestru.

Mi-a fost rău la stomac. La început am considerat că orba doar de un deranjament obişnuit în Orientul Mijlociu, dar s-a dovedit a fi mai rău.

După câteva zile mi-am revenit, dar pe când ne aflam într-o excursie m-am simţit din nou atât de rău, încât a trebuit să fiu dusă imediat înapoi. Am văzut că aveam temperatură mare şi după multe proteste şi când toate remediile fuseseră epuizate, ne-am adresat unui doctor. Nu am putut găsi decât un doctor grec. Vorbea franţuzeşte dar în curând am descoperit că, deşi franceza mea era adecvată pentru vorbirea în societate, nu ştiam termenii medicali.

Doctorul a atribuit răul meu capetelor de peşti roşioară, care după spusele lui erau foarte periculoase, în special pentru străini, care nu ştiu să-i cureţe bine. Mi-a povestit o întâmplare înfiorătoare cu un ministru: a avut o intoxicaţie groaznică şi era gata, gata să moară, reuşind să se restabilească doar în ultima clipă. Îmi era destul de rău şi simţeam că pot muri în fiecare clipă. Continuam să am o temperatură mare, de 40°, şi tot timpul vomitam. Până la urmă, însă, doctorul a reuşit să mă pună pe picioare. Dintr-o dată m-am simţit din nou om. Nu puteam să mă gândesc la mâncare şi mi se părea că nu aş mai fi capabilă să mă mişc din pat, dar ştiam că eram pe calea cea bună, totuşi. L-am asigurat pe Max că putea pleca ziua următoare.

— E îngrozitor, cum să te las aşa, draga mea?

Necazul cel mare era că Max trebuia să ajungă la Ur la timp pentru a construi acolo tot felul de anexe la casa expediţiei care urmau să fie gata pentru soţii Woolley şi ceilalţi membri ai expediţiei, când vor sosi acolo după două săptămâni. Trebuia să construiască o nouă sufragerie şi sala de baie pentru Katharine.

— O să înţeleagă şi ei, a spus el cam nesigur.

Eu ştiam bine că n-aveau să înţeleagă.

Eram foarte enervată şi i-am atras atenţia lui Max că-l vor acuza că-şi neglijează îndatoririle din cauza mea.

Devenise o obligaţie morală pentru amândoi ca Max să fie acolo la timp. L-am asigurat că mă făcusem bine şi că, după ce mai zăboveam încă vreo săptămână, mă întorceam direct acasă cu Orient Expresul.

Bietul Max era făcut praf. Şi el era pătruns de acel teribil simţ englezesc al datoriei. Leonard Woolley i-l amintise foarte categoric:

— Am încredere în tine Max. N-ai decât să te distrezi, dar trebuie să-mi dai cuvântul că vei fi acolo la timp şi că te vei ocupa de lucrări – e ceva într-adevăr serios.

— Ştii bine ce va spune Len, i-am amintit eu.

— Bine, dar eşti bolnavă…

— Bineînţeles că sunt bolnavă, dar n-o să le pese. Vor crede că te ţin dinadins departe de ei, şi asta nu se poate. Şi dacă continui să discuţi, o să-mi crească din nou temperatura şi mă îmbolnăvesc foarte rău atunci.

Aşa că până la urmă, simţindu-ne amândoi nişte eroi, Max a plecat pe calea datoriei.

Singura persoană care nu a fost de acord cu aceasta era doctorul grec, care a ridicat mânios mâinile în sus, dând drumul la torente de indignare.

— Da, aşa sunt toţi englezii. Am cunoscut o mulţime, o mulţime! Au o adevărată devoţiune pentru lucrul lor, pentru datorie. Dar ce-i munca, ce-i datoria, în comparaţie cu viaţa omului? O soţie e o fiinţă omenească, nu? O soţie bolnavă

este o fiinţă şi mai omenească, şi aceasta are o mare importanţă. O biată fiinţă omenească în nenorocire.

— Nu, dumneavoastră nu înţelegeţi, i-am spus eu. Este într-adevăr vorba despre ceva important. Şi-a dat cuvântul că o să fie acolo. Are răspunderi mari.

— Ce-i răspunderea? Ce-i munca? Ce înseamnă datoria? Nu înseamnă nimic pe lângă afecţiune, pe lângă viaţa dumneavoastră. Aşa sunt englezii. Câtă răceală, câtă froideur!. Cât e de îngrozitor să fii căsătorit cu un englez. Nu i-aş dori asta nici unei femei. Nu, pentru nimic în lume nu i-aş dori.

Eram tare vlăguită pentru a mai argumenta, dar l-am asigurat că mă voi descurca.

— Trebuie să fii foarte prudentă, m-a prevenit el. Dar nu ajută la nimic să spui asemenea lucruri. Acest ministru despre care ţi-am vorbit… ştii cât i-a trebuit până când a fost în stare să-şi reia activitatea? O lună întreagă.

Nu eram impresionată. I-am spus că stomacurile englezeşti sunt altfel făcute. Doctorul a ridicat încă o dată braţele în sus, a mai vociferat în franceză şi a plecat, lăsându-mă să mă descurc cum oi şti. Dacă m-aş simţi mai bine a adăugat el, aş putea mânca puţine macaroane fierte, fără nimic. Nu doream nimic. Cel mai puţin aş fi avut chef de macaroane fierte. Zăceam ca un buştean în camera mea cu tapet verde, simţindu-mă foarte rău, cu dureri de stomac şi de mijloc şi atât de slăbită, încât nici un braţ nu-l puteam mişca. Am cerut totuşi o porţie de macaroane fierte, fără nimic altceva. Am mâncat vreo trei şnururi şerpuitoare şi apoi le-am dat la o parte. Mi se părea imposibil să mai mănânc, M-am gândit la Max. Trebuie să fi sosit acum la Beirut. Ziua următoare lua cursa Nairn ca să străbată deşertul. Bietul Max va fi îngrijorat din pricina mea.

Din fericire eu nu mai eram îngrijorată din pricina stării mele. De fapt, simţeam cum prinde viaţă în mine o hotărâre de-a face ceva sau de-a mă duce undeva. Am mâncat încă puţine macaroane fierte, apoi am progresat, punând pe ele

brânză rasă şi făceam în fiecare dimineaţă de trei ori turul camerei pentru a căpăta forţă în picioare. I-am spus doctorului, când a sosit că mă simţeam mult mai bine.

— Bun, văd că eşti mai bine.

— De fapt, am continuat eu, cred că voi fi în stare să plec acasă poimâine.

— Ah, nu vorbi asemenea copilării, ţi-am spus că ministrul…

Mă săturasem de acel ministru. Am chemat un funcţionar de la hotel şi i-am cerut să-mi reţină un loc la Orient Expres peste trei zile. Nu i-am adus la cunoştinţă intenţia mea doctorului, decât cu o noapte înainte de plecare. Atunci mâinile lui s-au ridicat din nou, cu disperare, spre cer. M-a învinuit de ingratitudine şi m-a prevenit că probabil voi fi dată jos din tren şi voi muri pe peronul unei gări. Ştiam foarte bine că nu eram chiar aşa de rău. Stomacurile englezeşti, i-am spus iarăşi, se vindecă repede.

Când a venit ziua am plecat. Paşii mei şovăitori au fost sprijiniţi de portarul hotelului până la tren. Acolo m-am prăvălit în cabina mea şi am rămas nemişcată. Din când în când, am cerut să mi se aducă supă fierbinte de la vagonul restaurant, dar cum de obicei era grasă, nu-mi plăcea. Această dietă ar fi fost bună pentru silueta mea câţiva ani mai târziu, dar pe atunci eram încă zveltă şi la sfârşitul călătoriei mele, când am sosit acasă, eram numai piele şi os. A fost minunat să mă văd din nou acasă şi în patul meu. Totuşi mi-a trebuit aproape o lună întreagă să mă restabilesc total, atât din punct de vedere fizic cât şi sufletesc.

Max sosise cu bine la Ur, deşi era mereu îngrijorat şi agitat din pricina mea, trimiţându-mi diferite telegrama din drum şi aşteptând să primească telegrame de la mine, pe care însă nu le-a primit. A pus atâta energie în activitatea lui acolo, încât a reuşit să obţină rezultate mult mai bune decât se aşteptau soţii Woolley.

„O să le arăt eu”, îşi spunea el. Camera de baie a Katharinei a fost construită după indicaţiile lui şi a ieşit foarte mică şi îngrămădită, dar cu multe podoabe, ca şi sufrageria de altfel.

— Dar nu ne-am gândit c-ai să faci toate astea! a declarat Katharine când au sosit.

— M-am gândit că era mai bine să le fac dacă tot eram aici, spuse Max cu un aer sever.

Apoi le-a spus că mă lăsase în pragul morţii la Atena.

— Ar fi trebuit să rămâi cu ea, a spus Katharine.

— Fireşte că ar fi trebuit, a răspuns Max, dar amândoi mi-aţi spus cu atâta stăruinţă cât de importantă este lucrarea aceasta…

Katharine l-a bătut atâta la cap pe Len, spunându-i că nu-i place camera de baie, încât până în cele din urmă a fost refăcută, ceea ce a pricinuit multe neplăceri. Mai târziu totuşi l-a felicitat pe Max în privinţa felului superior în care a realizat sufrageria, spunând că se simţea într-adevăr o diferenţă.

La vârsta mea învăţasem destul de bine cum să mă comport cu persoane capricioase de toate felurile: actori, producători, arhitecţi, muzicieni şi primadone – oameni de felul Katharinei Woolley. Mama lui Max era ceea ce aş numi o primadonă prin ea însăşi. Mama era şi ea aproape una la fel. Putea să dea dovadă de stări teribile, dar până a doua zi uita totul.

— Păreai atât de disperată, îi spuneam eu.

— Disperată? întreba mama surprinsă. Aşa eram? Zău?

Şi unii dintre prietenii noştri actori dădeau uneori dovadă de asemenea stări. Charles Laughton, care juca pe Hercule Poirot, în „Alibi”, mi-a explicat o dată, când stăteam amândoi, într-o pauză la o repetiţie, şi mâncam îngheţată, sorbind din pahare apă gazoasă, care este metoda pe care o folosea el:

— Cel mai bine e să pretinzi că eşti nervos, chiar dacă nu-i chiar aşa. Am găsit că e foarte folositor. Lumea spune: „Să

nu facem aşa şi aşa ca să nu-l enervăm. Ştii cât de nervos poate fi.” Uneori e obositor să te porţi aşa, mai ales dacă n-ai chef. Dar rentează. Rentează de fiecare dată.

II

Foarte curios, dar îmi aduc prea puţin aminte de activitatea mea literară din această perioadă. Nu ştiu dacă pe atunci mă consideram o scriitoare autentică. Am scris totuşi diferite romane şi nuvele. Se publicau şi începusem să mă deprind cu gândul că le puteam considera ca o sursă precisă de venituri. Dar niciodată, când completam vreun formular şi ajungeam la rubrica „ocupaţia”, nu mi-ar fi trecut prin cap să scriu altceva decât epitetul onorat al timpului: „căsătorită”. Eram o femeie căsătorită, acesta era statutul meu, ocupaţia mea. Scrisul cărţilor era o activitate secundară. Niciodată nu am conferit scrisului meu numele grandios de „carieră”. Mi s-ar fi părut ridicol.

Soacra mea nu putea înţelege aceasta.

— Scrii atât de bine, draga mea Agatha, şi pentru ca scrii atât de bine, desigur că ar trebui să scrii, ceva… mai serios, nu?

Ceva mai „valoros”, la asta se gândea ea. Îmi venea destul de greu să-i explic, şi de fapt nici nu am încercat, că ceea ce scriam eu era pentru a distra lumea.

Doream să fiu o bună scriitoare de romane poliţiste şi până la acea vreme eram destul de încrezută ca să mă consider ca atare. Unele din cărţile mele mă satisfăceau şi îmi făceau plăcere. Dar nu eram cu totul mulţumită. Presupun că nu poţi ajunge niciodată la aşa ceva. Nimic nu se realizează până la urmă exact cum ţi-ai făcut notele la primul capitol sau când visai, când îţi purtai paşii pe undeva, şoptindu-ţi povestea şi închipuindu-ţi cum se desfăşoară.

Soacra mea dragă bănuiesc că ar fi vrut să mă vadă scriind biografia vreunui om celebru. Şi zău că m-aş fi descurcat şi în treaba asta. Dar am rămas destul de modestă, şi-mi spuneam din când în când „Da, nu pot să

spun că sunt o scriitoare cu adevărat”. Ceea ce era corectat de obicei de către Rosalind: „Ba eşti o scriitoare, mamă. Ai dovedit asta, nu mai e nici o îndoială.”

Bietul Max fusese pedepsit de soartă prin această căsătorie. După cum îmi spusese, nu citise niciodată un roman. Katharine Woolley i-a vârât pe gât cartea mea „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd”, dar n-a citit-o până la sfârşit, pentru că cineva tocmai discuta în faţa lui despre ea şi i-a spus cum se sfârşeşte. Atunci el a zis: „De ce să mai citeşti o carte, dacă ştii cum se termină?” Până la urmă, fiind soţul meu, s-a apucat serios de citit.

Până atunci publicasem vreo zece cărţi cel puţin şi el începuse să le citească, una câte una, pe toate. De vreme ce pentru el o carte erudită despre arheologie sau cu un subiect clasic era o lectură uşoară, era amuzant să vezi cum citea mult mai greu o proză uşoară. Totuşi a perseverat şi sunt mândră să spun că până în cele din urmă a fost răsplătit de obligaţia pe care şi-o impusese singur.

E ciudat că nu ştiu ce cărţi am scris imediat după căsătoria mea. Bănuiesc că îmi plăcea atât de mult viaţa de toate zilele, încât scrisul era o ocupaţie pe care o îndeplineam în răstimpuri şi în salturi. Nu am avut niciodată o cameră a mea sau un colţ special unde să mă retrag şi să scriu. Aceasta mi-a dat multă bătaie de cap mai târziu, când trebuia să primesc pe cineva pentru un interviu. Prima dorinţă a ziaristului era să mă fotografieze la masa de lucru.

— Arătaţi-mi unde vă scrieţi cărţile.

— Oh, oriunde…

— Bine, dar sunt sigur că aveţi un loc anume unde lucraţi de obicei, nu?

Nu aveam. Tot ceea ce-mi trebuia era o masă solidă şi o maşină de scris. Acum începusem să scriu direct la maşină, deşi capitolele de început le scriam uneori de mână şi apoi le dactilografiam. Un lavabou din dormitor cu o placă de

marmură pe deasupra constituia un loc bun pentru scris. Şi masa din sufragerie era foarte potrivită.

Familia, de obicei, îşi dădea seama când se apropia o perioadă de scris. „Priviţi, Missus72 este iarăşi gânditoare”. Carlo şi Mary îmi spuneau Missus ca şi cum ar vorbi pe limba lui Peter, câinele. Rosalind, îmi spunea şi ea tot Missus, de cele mai multe ori, decât mămică sau mamă. În orice caz, toţi recunoşteau semnele apropierii momentului de scris când eram gânditoare, se uitau la mine plini de speranţă şi stăruiau să mă închid undeva, într-o cameră şi să mă apuc de treabă.

Mulţi prieteni îmi spuneau: „Niciodată nu am ştiut când îţi scrii cărţile, pentru că nu te-am văzut niciodată scriind sau plecând undeva ca să scrii”. Mă comport şi eu ca şi câinii, care se pitesc pe undeva cu un os şi nu-i vezi decât după o bună bucată de timp. Când apar cu puţin noroi pe bot şi cam sfioşi. Cam aşa fac şi eu. Mă simţeam uşor stânjenită când mă apucam de scris. Dar de îndată ce reuşeam să mă retrag, să închid uşa cu cheia şi să nu mai fiu întreruptă, atunci eram capabilă să scriu fără întrerupere, total pierdută în ceea ce făceam.

De fapt producţia mea pare să fi fost destul de bună în anii 1929-1932, când, pe lângă romane am publicat şi două culegeri de nuvele. Una era „Povestirile domnului Quin” (Mr. Quin’s Stories). Este una dintre scrierile mele favorite. Scriam câte una, nu prea des, la intervale de trei, patru luni, uneori încă şi mai mult. Aveau succes la reviste şi îmi plăceau şi mie, dar am refuzat toate ofertele de a publica foiletoane în periodice. Nu vroiam să fac un foileton din Mr. Quin. Doream doar să scriu câte o poveste de sine stătătoare, când aveam chef. Era ca un fel de ecou de la primele mele poezii din seria „Arlechinul” sau „Colombina”.

Mr. Quin era un tip care tocmai pătrunsese într-o povestire de-a mea – un catalizator şi nimic mai mult – simpla lui prezenţă afecta fiinţele omeneşti. Câte o mică întâmplare, o frază neimportantă în aparenţă arătau ce era

el, o apariţie sau o dispariţie subită, un om care apărea într-o lumină diferit colorată, care cădea asupra lui printr-o fereastră. Sprijinea întotdeauna aceleaşi lucruri: era prieten al îndrăgostiţilor, având legături tainice cu moartea. Şi micul domn Satterthwaite, care era, s-ar putea spune, emisarul domnului Quin, a devenit un personaj favorit al meu.

Mai publicasem încă un volum de nuvele, intitulat „Părtaşi la crimă” (Partners In Crime). Fiecare povestire era scrisă având ca protagonist câte un anumit detectiv al timpului. Pe unii din aceştia nici nu-i pot recunoaşte acum. Îmi amintesc de Thornley Colton, detectivul orb – de Austin Freeman, evident; de Freeman Willis Croft, cu nemaipomenitele lui orare; şi inevitabilul Sherlock Holmes. Este interesant oarecum de văzut care dintre cei doisprezece scriitori de romane poliţiste, pe care i-am ales ca pretext, mai sunt cunoscuţi. Unii mai sunt amintiţi prin discuţiile din casă, alţii au dispărut cu totul în uitare. Toţi mi-au părut la timpul respectiv că scriau bine şi povesteau lucruri amuzante, în diferite maniere. În cartea „Părtaşi la crimă”, am introdus doi tineri detectivi Tommy şi Tuppence, care fuseseră personajele principale în a doua carte, „Adversarul secret” (The Secret Adversary). Era distractiv să te întorci la ei, ca să mai schimbi.

„Crima la vicariat” (Murder at the Vicarage) a fost publicată în 1930, dar nu pot să-mi amintesc unde, când şi de ce am ajuns să o scriu, ori ce m-a făcut să-mi aleg un personaj nou, domnişoara Marple, ca să apară ca detectiv în povestire. Desigur, atunci nu intenţionam să continui să o folosesc tot restul vieţii mele. Nu ştiam că avea să devină rivala lui Hercule Poirot.

Cititorii îmi scriu adesea, sugerându-mi ca domnişoara Marple şi Hercule Poirot trebuie să se întâlnească. Dar de ce ar trebui? Sunt sigură că nu le-ar place deloc să se cunoască. Lui Hercule Poirot, un egoist desăvârşit, nu i-ar place să primească lecţii de la o fată bătrână. El e un

detectiv profesionist şi nu s-ar simţi deloc bine în lumea domnişoarei Marple. Nu, sunt amândoi vedete, vedete de drept fiecare. Nu o să-i las să se întâlnească atât timp cât nu simt dintr-o dată un imbold neaşteptat să fac asta.

Cred că e posibil ca domnişoara Marple să-mi fi fost inspirată de alt personaj pe care l-am zugrăvit mai înainte cu foarte multă plăcere, sora doctorului Sheppard din cartea „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd", care era personajul meu favorit din acea carte. O fată bătrână acră, plină de curiozitate, care ştie totul, aude totul, îndeplinind un serviciu de detectiv complet în casă. Când cartea a fost dramatizată, unul dintre lucrurile care m-au amărât cel mai mult s-a dovedit a fi înlăturarea Carolinei. În locul ei, doctorul a căpătat o altă soră, mult mai tânără, o fată drăguţă care putea să-l suplinească pe Poirot introducând o nuanţă de romantism. Nu am ştiut când mi-a fost sugerată ideea pentru prima oară. Dramatizările sunt întotdeauna prilej de mari suferinţe pentru autori, datorita schimbărilor care se produc. Am scris şi eu o dată direct o piesă poliţistă, nu-mi mai amintesc când. Nu a fost aprobată de Hughes Massie: mi-au sugerat de fapt că ar fi mai bine s-o uit cu totul, aşa că nu am stăruit. Era intitulată „O cafea neagră" (Black Coffee), o poveste de spionaj care, deşi plină de banalităţi, cred că nu era proastă deloc. Apoi, după o vreme, a fost reprezentată. Un prieten din perioada Sunningdale, Mr. Burman, care avea unele legături cu un teatru, mi-a sugerat că s-ar putea să fie reprezentată.

Mi s-a părut ciudat că toţi actorii care l-au interpretat pe Poirot au fost întotdeauna oameni de dimensiuni mai mari decât cele obişnuite. Charles Laughton, avea o grămadă de kilograme, iar Francis Sullivan era lat în spate, gras şi înalt. El a interpretat rolul lui Poirot în „O cafea neagră". Cred că prima reprezentaţie a avut loc la teatrul „Everyman" din Hampstead, iar rolul Luciei a fost jucat de Joyce Bland, pe care am considerat-o întotdeauna o foarte bună actriţă. După patru sau cinci luni, piesa a fost adusă în West End,

dar a fost jucată din nou după douăzeci de ani mai târziu cu unele mici modificări şi a figurat cu succes în repertoriu. Intriga, în asemenea piese, este foarte asemănătoare, ceea ce se schimbă este doar inamicul, There is an international gang a la Moriarty provided first by the Germans, the 'Huns' of the first war; then the Communists, who în turn were succeeded by the Fascists. We have the Russians, we have the Chinese, we go back to the international gang again, and the Master Criminal wanting world supremacy is always with us.

„Alibi", prima dramatizare după una din cărţile mele – „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd" – a fost făcută de Michael Morton. Era foarte experimentat în dramatizări şi adaptări. Prima lui sugestie nu mi-a plăcut deloc, anume să-l fac pe Poirot cu aproape douăzeci de ani mai tânăr, să-i spun Beau Poirot şi în jurul lui să existe nenumărate fete, toate îndrăgostite de el. La vremea aceea eram atât de prinsă de Poirot, încât mi-am dat seama că nu mă voi despărţi de el niciodată. M-am opus cu tărie ca să i se schimbe personalitatea. În cele din urmă, împreună cu producătorul, Gerald Du Maurier, am convenit să o îndepărtăm pe Caroline, sora doctorului, şi să o înlocuim cu o tânără atrăgătoare. Aşa după cum am spus nu mi-a plăcut deloc înlocuirea Carolinei. Îmi plăcea rolul pe care-l juca ea în viaţa satului şi ideea în sine de a avea o viaţă a satului, reflectată prin viaţa, doctorului şi a sorei lui abile.

Cred că atunci, deşi nu o ştiam, la St. Mary Mead, s-a născut domnişoara Marple şi în acelaşi timp şi domnişoara Hartnell, domnişoara Wetherby şi colonelul şi doamna Bantry. Erau toţi acolo, la hotarul conştientului, gata să prindă viaţă şi să păşească pe scenă.

Recitind acum „Crimă la vicariat", constat că nu-mi mai place ca altă dată. Cred că are prea multe personaje şi acţiunea se desfăşoară pe prea multe planuri. Totuşi, intriga principală se susţine. Satul e foarte real şi există într-adevăr mai multe sate exact ca acesta, chiar şi în ziua de

azi. Nu mai există fete în casă de pe la orfelinate şi lucrătorii casnici, porniţi spre alte meleaguri, au dispărut, dar femeile cu ziua care le-au luat locul sunt tot atât de reale şi umane, deşi aş putea spune că nu tot atât de iscusite ca predecesorii lor.

Domnişoara Marple s-a strecurat pe tăcute în viaţa mea, încât aproape că nici n-am simţit când a venit. Am scris o serie de şase nuvele pentru o revistă şi am ales şase persoane, care se întâlneau o dată pe săptămână într-un mic sat şi discutau despre nişte crime nelămurite. Am început cu domnişoara Jane Marple, genul de femeie bătrână care semăna cu unele din prietenele bunicii de la Ealing, acele bătrâne pe care le-am întâlnit în multe sate în adolescenţă. Domnişoara Marple nu se deosebea de bunica decât că era mult mai sâcâitoare şi cu tot felul de toane. Avea însă un singur lucru în comun cu bunica, deşi era o persoană veselă din fire; se aştepta întotdeauna la tot ce putea fi mai rău de la fiecare şi, de obicei, temerile ei se adevereau cu o exactitate înspăimântătoare.

„Nu m-ar surprinde deloc, spunea de obicei bunica, să aud că… şi spunea un nume, să facă aşa şi pe dincolo…” Nu avea nici un temei pentru aceste afirmaţii, ci spunea doar: „Un şmecher în care nu am încredere”. Iar când mai târziu un politicos funcţionar de bancă era descoperit că delapidase, nu era deloc uimită, ci clătina uşurel din cap. „Da, am mai cunoscut vreo doi ca el”.

Nimeni nu ar fi putut obţine prin linguşire bani de la bunica şi nimeni nu ar fi putut s-o înşele. Dacă i-ar fi făcut cineva o asemenea propunere, l-ar fi fixat cu un ochi dibaci, iar mai târziu ar fi declarat: „Cunosc genul. Am ştiut ce urmărea. Cred că o să invit câţiva prieteni la ceai şi o să le spun că un asemenea tânăr dă târcoale prin împrejurimi”.

Profeţiile bunicii erau foarte temute. Sora şi fratele meu au avut timp de vreun an o veveriţă îmblânzită, până când, într-o zi, bunica, găsind-o în grădină cu o lăbuţă ruptă, a spus cu înţelepciune: „Ţineţi minte ce vă spun: veveriţa asta

o s-o ia din loc într-o bună zi.” Şi aşa s-a întâmplat cinci zile mai târziu.

Apoi a fost povestea cu vasul de pe o poliţă deasupra uşii de la salon.

— Dacă aş fi în locul tău, Clara, a spus odată bunica, nu aş ţine vasul acela acolo. Într-o zi cineva va trânti uşa mai tare sau vântul o va izbi şi o să se facă praf.

— Dar, draga mea Auntie-Grannie, vasul ăsta stă acolo de zece luni.

— Se poate, spuse bunica.

Câteva zile mai târziu s-a stârnit o furtună, uşa s-a izbit şi vasul a căzut.

I-am transferat domnişoarei Marple câte ceva din puterea de profeţie a bunicii. Domnişoara Marple nu era lipsită de bunătate, dar nu avea încredere în oameni. Deşi întotdeauna se aştepta la ceea ce putea fi mai rău, accepta oamenii cu blândeţe în ciuda felului lor de a fi.

Domnişoara Marple s-a născut la 65-70 de ani, ceea ce, ca şi în cazul lui Poirot s-a dovedit a nu fi o alegere prea fericită, căci avea să dăinuiască prea mult timp în viaţa mea. Dacă aş fi avut o putere de a prevedea evenimentele viitoare, aş fi trebuit să-mi găsesc ca primul meu detectiv un şcolar precoce, ca acesta să fi putut îmbătrâni odată cu mine.

Pentru a completa seria celor şase povestiri am găsit domnişoarei Marple cinci colegi.

În primul rând era nepotul ei, un romancier modern care scria cărţi cu subiecte tari despre incest, sex, descrieri sordide de dormitoare. Raymond West era un tip care vedea numai aspectul dezolant al vieţii. Cât despre draga lui mătuşica Jane, bătrânică şi drăguţă, el o trata cu o bunăvoinţă plină de indulgenţă, ca pe o persoană care nu ştia nimic despre lume. Apoi am născocit o tânără femeie, o pictoriţă modernistă, tocmai pe cale de a stabili legături foarte speciale cu Raymond West. Domnul Pettigrew, un avocat local cu multă perspicacitate; doctorul din localitate, o persoană utilă care cunoştea o seamă de cazuri ce ar fi fost subiecte potrivite pentru a fi istorisite la una din întâlnirile de seară; în sfârşit, un preot.

Cazul povestit de domnişoara Marple purta titlul oarecum ridicol „Amprenta digitală a Sfântului Petru”. Mai târziu am scris o altă serie de şase povestiri ale domnişoarei Marple şi toate douăsprezece, cu o poveste în plus, au publicate, în Anglia sub titlul „Treisprezece cazuri”, iar în America „Crimele de la clubul de marţi”.

„Oraşul în pericol” (Peril at End House) a fost o altă carte care mi-a lăsat o impresie atât de vagă, încât nici nu-mi amintesc când am scris-o. Poate că imaginasem intriga mai înainte, căci acesta era un obicei al meu, şi din această pricină confund întotdeauna epocile când am scris o carte sau când am publicat-o. Subiectele îmi vin în minte în cele mai ciudate momente. Când mă plimb pe o stradă sau mă aflu într-un magazin de mode şi încerc plină de interes vreo pălărie, dintr-o dată o idee splendidă îmi vine în cap şi mă gândesc: „Ei bine, ăsta ar fi cel mai simplu mijloc de-a acoperi crima şi nimeni nu şi-ar da seama”. Bineînţeles că toate amănuntele practice trebuie dezvoltate după aceea, iar personajele urmează să se strecoare încetişor în conştiinţa mea. Atunci însemn ideea mea splendidă într-un caiet.

Până aici totul e în regulă, dar ceea ce mi se întâmplă regulat este faptul că pierd caietul. De obicei am cam vreo

jumătate de duzină de caiete la îndemână unde notez diferitele idei care-mi vin: ori ceva despre vreo otravă, un drog, ori câte ceva despre vreo excrocherie iscusită despre care am citit prin ziare. Bineînţeles, dacă aş păstra toate acestea clasate, fişate, etichetate, m-ar scuti de foarte multă bătaie de cap. Totuşi este o mare plăcere ca uneori, când mă uit din întâmplare printr-un teanc de vechi caiete, să găsesc câte ceva mâzgălit acolo, ca: „Intrigă posibilă – fă-o singură”; „Fata, nu chiar sora – august” ca un fel de schiţă de intrigă. Despre ce era vorba nu-mi mai amintesc, dar de cele mai multe ori mă stimulează totuşi, chiar dacă nu scriu acelaşi subiect, măcar ceva asemănător.

Unele intrigi îmi stăruie în minte şi nu-mi dau răgaz, mă provoacă. Îmi place să mă gândesc la ele, să cochetez cu ele, ştiind că într-o zi le voi folosi. Roger Ackroyd m-a preocupat mult timp până când am reuşit să-i fixez amănuntele. Mi-a mai venit apoi o idee, după ce am asistat la un spectacol al lui Ruth Draper. Mă impresiona cât de abilă era şi cât de bine interpreta ea rolurile; felul minunat în care se putea transforma dintr-o soţie cicălitoare într-o ţărăncuţă, îngenunchind într-o catedrală. Gândindu-mă la ea am ajuns la cartea „Moartea lordului Edgware” (Lord Edgware Dies).

Când am început să scriu povestiri poliţiste, nu aveam dispoziţia să critic ceva sau să mă gândesc serios la o crimă. O poveste poliţistă era povestea unei urmăriri, dar de asemenea, şi o poveste cu o morală. De fapt era reluarea vechii povestiri morale medievale cu distrugerea răului şi triumful binelui. Pe vremea aceea, când se purta războiul din 1914, făcătorul de rele era inamicul, care nu era un erou; eroul era bun, un om foarte natural şi simplu. Pe atunci nu începusem încă să ne bălăcim în psihologie. Eram, ca toată lumea care citea sau scria cărţi, împotriva criminalului şi ţineam cu victima nevinovată.

Exista doar o singură excepţie: eroul popular Raffles, un jucător de crichet, sportiv şi spărgător plin de succes,

împreună cu asociatul lui neîndemânatic, Bunny. Cred că întotdeauna m-am simţit uşurel şocată de Raffles, iar acum când privesc înapoi mă simt şi mai şocată, deşi personajul era în tradiţia trecutului şi putea fi trecut în categoria Robin Hood. Raffles a fost o excepţie. Nimeni nu ar fi putut măcar visa atunci că va veni o vreme când cărţile despre crime se vor citi pentru dragostea de violenţă şi brutalitatea ca plăcere sadică. Erai sigur atunci că opinia publică s-ar fi indignat îngrozitor în faţa unor asemenea lucruri, pe când acum, cruzimea pare să fie pentru unii pâinea cea de toate zilele. Continui să mă întreb cum de poate fi aşa. Când te gândeşti că majoritatea lumii pe care o cunoşti, oameni tineri, fete şi băieţi precum şi alţii din generaţia mai vârstnică sunt extraordinari de buni şi de săritori, gata să ajute pe cei mai bătrâni, doritori şi preocupaţi să fie folositori societăţii. Minoritatea, cei pe care îi numesc „plini de ură" e foarte mică, dar ca toate minorităţile îşi face prezenţa mai bine simţită decât majoritatea.

Datorită faptului că scrii cărţi despre crime, devii preocupat de studiul criminalisticii. Sunt deosebit de interesată de lectura cărţilor scrise de cei care au venit în contact cu criminali, în special acele persoane care au încercat să caute modalităţi de a-i „îndrepta" pe aceştia – cuvânt în locul căruia presupun că azi se folosesc termeni mai grandilocvenţi. Se pare, fără îndoială, că sunt oameni asemenea lui Richard al III-lea, aşa cum îl prezintă Shakespeare, şi care spun într-adevăr: „Pentru mine răul este bine". Au ales răul, cred, aşa cum a făcut Satana lui Milton: dorea să fie mare, să aibă putere, dorea sa fie tot atât de sus ca şi Dumnezeu. Nu nutrea în el nici un sentiment de dragoste, aşa că nu ştia ce-i umilinţa. Şi experienţa mea obişnuită de viaţă m-a învăţat că acolo unde nu există umilinţă, omul piere.

Una din plăcerile de a scrie cărţi poliţiste este şi aceea că asemenea îndeletnicire îţi oferă un câmp larg de alegere: povestea de aventuri veselă, care îţi face plăcere în mod

deosebit să o scrii, povestea poliţistă, încurcată cu o intrigă interesantă din punct de vedere tehnic. E drept, aceasta cere o muncă susţinută, dar îţi aduce şi satisfacţii. Apoi mai e acea povestire poliţistă care-ţi solicită o anumită cantitate de pasiune în ea, fiind vorba de salvarea nevinovăţiei. Căci inocenţa are importanţă, nu vina.

Nu pot exprima judecăţi morale asupra celor care ucid, dar aceştia sunt un rău pentru comunitate; ei nu aduc decât ură şi distrug tot ce pot. Poate că într-adevăr s-au născut cu o infirmitate, din această pricină ar trebui plânşi, dar chiar şi atunci, cred că nu trebuie iertaţi, tot aşa cum nu era de îngăduit unui om care, în Evul Mediu, fugea dintr-un sat bântuit de vreo molimă pentru a se alătura unor copii sănătoşi şi nevinovaţi dintr-un sat vecin. Inocenţii trebuie proteguiţi, ei trebuie să poată trăi în pace şi iubire cu vecinii lor.

Faptul că nimănui nu-i pasă de cel nevinovat mă înspăimântă. Când citesc despre o crimă, oamenii nu par să fie îngroziţi, să zicem de imaginea unei bătrâne firave, într-o mică tutungerie, care se întoarce să ia un pachet de ţigări din raft pentru un tânăr asasin care o atacă, o maltratează şi o ucide. Nimeni nu pare a se preocupa de agonia victimei, toată lumea c plină de milă pentru tânărul ucigaş, pentru tinereţea lui.

De ce nu este executat? Am omorât lupii la noi în ţară şi nu am încercat să învăţăm lupul să stea împreună cu oile, pentru că ne îndoim că putea face aşa ceva. Ne-am cocoţat în munţi şi am ucis mistreţii înainte ca fiarele să coboare în vale şi să omoare copiii, lângă izvor. Aceştia erau inamicii noştri şi pe aceştia i-am distrus. Şi atunci ce trebuie să facem cu cei care sunt viciaţi de germenii cruzimii şi ai urii, pentru care vieţile altor oameni nu au nici o importanţă? De cele mai multe ori fac parte dintre cei care au o familie, un cămin bun, posibilităţi, o bună educaţie ţi totuşi devin, ca să spunem exact, periculoşi. Poate exista vreun tratament pentru aceştia? Ce poţi face cu un asasin? Nu socotesc că

închisoarea pe viaţă este desigur o pedeapsă mult mai crudă decât cupa conţinând cucută din Grecia antică. Răspunsul cel mai bun pe care l-am găsit ar fi deportarea. O vasta întindere pustie, populată numai cu oameni primitivi, care să trăiască într-un cadru mult mai simplu.

Să ne gândim că ceea ce considerăm acum ca defecte erau altă dată calităţi. Fără neomenie, fără cruzime, fără o totală lipsă de milă, poate că omul nu ar fi continuat să existe, ar fi fost nimicit curând. Omul rău de azi poate fi cel plin de biruinţă din trecut. El era necesar atunci, dar acum nu mai e necesar şi este chiar un pericol.

Mi se pare că singura soluţie ar fi să condamni o asemenea creatură la un serviciu obligatoriu pentru binele comunităţii, în general; să-i dai voie criminalului, de pildă, să aleagă între potirul cu otravă sau să se ofere pentru cercetări experimentale. Există multe domenii de cercetare, în special în medicină, privind vindecarea unor maladii, unde un om ar fi foarte necesar, pentru experimentări, cum n-ar fi bune animalele. La ora actuală, mi se pare că omul de ştiinţă, cercetător devotat, îşi riscă propria-i viaţă, dar pot exista şi cobai umani care ar accepta o anumită perioadă de experienţe, în locul morţii, cu alternativa că dacă ar supravieţui şi-ar răscumpăra astfel vina şi ar putea fi oameni liberi din nou, ştergându-li-se de pe frunte semnul lui Cain.

O asemenea pedeapsă s-ar putea să nu aibă nici o influenţă asupra vieţii lor. Ar putea doar spune: „Ei bine, am avut noroc, am scăpat”. Totuşi faptul că societatea le-ar aduce mulţumiri ar putea produce o uşoară schimbare în sufletul lor. Nimeni nu poate spera prea mult, dar oricine poate spera puţin. Li s-ar oferi măcar şansa să împlinească un act valoros şi să scape cu o pedeapsă bine meritată. Va depinde de ei dacă-şi vor relua vechea viaţă de la început. Nu ar putea să şi-o schimbe puţin? Nu ar putea oare să resimtă cum începe să se înfiripe în sinea lor un oarecare sentiment de mândrie?

Dacă nu, n-ai putea decât să-i deplângi. Important rămâne însă omul nevinovat, cel care trăieşte senin şi fără frică în epoca noastră, care cere să fie proteguit şi ferit de rău. Aceşti oameni sunt cei care reprezintă o valoare.

Poate că se va găsi un tratament fizic pentru nemernicie, să ne coasă inimile, să ne îngheţe, să ne modifice genele şi celulele. Gândiţi-vă numai la marele număr de cretini care existau altă dată şi care a fost redus ca urmare a descoperirilor privind hipo-sau hiper-funcţionarea glandei tiroide.

Toată discuţia aceasta pare să se fi îndepărtat foarte mult de poveştile mele poliţiste, dar vreau să explic cu ea de ce mă preocupă mai mult victimele decât criminalii din cărţile mele. Cu cât este mai pasionată şi mai plină de viaţă victima, cu atâta sunt mai indignată moralmente pentru pierderea ei şi sunt încântată şi mă simt triumfătoare când am scăpat o victimă în devenire din valea peste care s-a pogorât umbra morţii. Întorcându-mă din valea umbrei morţii, am hotărât să nu pun prea multă ordine în această carte. Pentru un singur motiv: sunt în vârstă. Nimic nu-i mai obositor, decât să revezi lucruri pe care le-ai scris şi să încerci să le aranjezi altfel, sau să le schimbi ordinea. Vorbesc cu mine însumi. Iată un lucru care-l poţi face când eşti scriitor. Îţi porţi paşii de-a lungul străzii, treci pe lângă magazine în care te-ai gândit să intri sau birouri pe care ar fi trebuit să le vizitezi, discutând cu tine însuţi după voie, nu prea tare, sper, şi îţi roteşti ochii în mod expresiv şi dintr-o dată vezi că lumea din jur se uită la tine şi se trage uşor într-o parte, convinsă că nu prea eşti teafăr la minte.

O, am impresia că lucrurile se petrec exact ca atunci când aveam patru ani şi vorbeam cu pisoii. De fapt continui să vorbesc cu pisoii.

III

În martie, anul următor, după cum stabilisem, m-am dus la Ur. Max m-a întâmpinat la gară. Mă întrebam dacă mă voi simţi intimidată; la urma urmelor după căsătorie fuseserăm

prea puţin timp împreună. Spre surprinderea mea, m-am simţit ca şi cum ne văzusem cu o zi mai înainte. Max îmi scrisese lungi epistole aşa că ştiam foarte bine totul în privinţa progresului la care ajunseseră săpăturile arheologice în acel an, sau, mă rog, cât putea şti cineva care era novice în materie. Înainte de călătoria noastră de întoarcere, am petrecut câteva zile la casa expediţiei. Len şi Katharine m-au salutat cu căldură, iar Max m-a luat hotărât la săpături.

Nu am avut noroc de vreme bună: tocmai atunci a fost o furtună de nisip. Cu ocazia asta, am constatat că în ochii lui Max nu pătrundea nisipul, în timp ce eu mergeam împiedicându-mă, orbită de această oroare de vânt. Max cu ochii larg deschişi, îmi arăta cu meticulozitate toate caracteristicile locului. Primul meu impuls a fost să fug la adăpost, într-o casă, dar am rămas acolo, plină de curaj, în ciuda chinului la care mă supuneam, pentru că eram foarte interesată să văd săpăturile despre care Max îmi scrisese atâta.

Cum perioada de lucru a expediţiei se încheiase, am hotărât să ne întoarcem prin Persia. Există o linie aeriană germană care tocmai începuse cursele de la Bagdad în Persia, şi am ales calea asta. Era un avion cu un singur motor şi un pilot… Ne-am simţit în plină aventură. Era, probabil, destul de periculos şi părea că tot timpul zburăm peste vârfurile munţilor.

Prima escală a fost la Hamadan, a doua la Teheran.

De la Teheran am zburat la Shiraz şi îmi amintesc cât de frumos era oraşul, ca o bijuterie verde ca smaraldul, îngropată în marele deşert cenuşiu şi cafeniu. Pe măsură ce ne apropiam, smaraldul a devenit şi mai intens şi în cele din urmă am ajuns jos unde am găsit un oraş verde, plin de oaze, de palmieri şi de grădini. Nu-mi dădusem seama cât de întins era deşertul în Persia şi acum înţeleg de ce persanii iubesc grădinile atât de mult: pentru că era atât de greu să ai parte de o grădină. Îmi amintesc că ne-am dus să

vedem o casă frumoasă, ani mai târziu, în timpul celei de a doua vizite la Shiraz, şi am încercat stăruitor să o găsesc, dar n-am reuşit. Abia când am venit a treia oară, am izbutit. Am identificat-o pentru că una dintre camerele casei avea diferite picturi în medalioane pe pereţi şi pe tavan. Una era cu Viaductul Holborn. Un şah, din timpul domniei reginei Victoria, după ce vizitase Londra, a trimis un artist acolo cu instrucţiuni să picteze diferite scene pentru medalioane şi printre ele era şi Viaductul Holborn, puţin cam şters şi cam zgâriat. Casa era dărăpănată, nu se mai locuia în ea, dar rămăsese încă frumoasă, chiar dacă era periculos să umbli pe lângă ea. Am folosito ca decor într-o nuvelă, numită „Casa din Shiraz”.

De la Shiraz ne-am dus cu automobilul la Isfahan. A fost o călătorie lungă, pe un drum plin de hârtoape, tot timpul prin deşert, doar ici şi colo mai apărea câte un sătuleţ. Noaptea următoare am poposit la o casă de oaspeţi, excesiv de primitivă. Am adus o pătură din maşină şi am dormit pe podeaua goală.

Am petrecut o noapte din cale-afară de chinuitoare. Este de necrezut cât e de rău să dormi pe scânduri tari şi cum în câteva ore umerii, şoldurile, coatele ţi se învineţesc. Odată, văzând că dorm foarte prost la un hotel din Bagdad, am cercetat cauza şi am găsit sub saltea o planşă tare, aşezată acolo pentru a ţine droturile somierei. Mi s-a explicat că o irakiană dormise acolo înaintea mea şi nu s-a putut odihni, pentru că patul era prea moale, de aceea au pus planşa pentru ca să doarmă bine.

Ne-am reluat călătoria şi am ajuns la Isfahan destul de obosiţi. Dar după vizita aceasta am considerat Isfahan cel mai frumos oraş din lume. Nu am văzut niciodată ceva asemănător, cu coloritul acela glorios de roz, albastru, auriu; florile, păsările, clădirile arabe erau de o frumuseţe de basm şi pretutindeni vedeai acoperişuri din ţigle colorate, minunate, exact ca în poveşti. A doua oară l-am văzut după douăzeci de ani şi mi-era foarte teamă la gândul

că totul s-ar fi putut schimba. Din fericire, nu se schimbase decât foarte puţin. Natural am găsit mai multe străzi moderne, câteva magazine mai noi, dar nobilele clădiri islamice, curţile, ţiglele de pe acoperişuri şi fântânile rămăseseră toate aşa cum le ştiam. Oamenii deveniseră mai puţin fanatici şi se puteau vizita acum mai multe interioare de moschei, care înainte erau inaccesibile.

Am decis, împreună cu Max, că ne vom continua călătoria spre casă prin Rusia, dacă asta nu se va dovedi prea dificil în termeni de paşapoarte, vize, bani şi orice altceva. Ca urmare a acestei idei, ne-am dus la Bank of Iran – o clădire atât de magnifică încât o puteai considera mai mult un palat decât un loc în care se efectuează tranzacţii financiare şi, într-adevăr, a fost greu să găsim înăuntru unde se făceau operaţiile bancare. După ce treceai prin holurile cu fântâni arteziene, ajungeai într-o vastă anticameră unde vedeai, în spatele unei tejghele, tineri drăguţ îmbrăcaţi în costume europene care scriau în registre. Dar, după cum puteam să-mi dau seama, în Orientul Mijlociu, afacerile nu se făceau la ghişeul băncii. Întotdeauna erai pasat unui manager, manager asistent sau, în fine, cuiva care arăta a manager.

Un funcţionar îi făcea semn unuia dintre curierii băncii care stăteau în nişte atitudini şi costume pitoreşti, apoi îţi indica printr-un semn unul dintre enormele divane îmbrăcate în piele şi dispărea. Când se întorcea, îţi făcea semn să-l urmezi şi te conducea, pe nişte scări de marmură magnifice, către o uşă, presupun, sacră. Intrai în camera respectivă simţindu-te cel puţin ca un prinţ etiopian.

Un bărbat încântător, mai degrabă corpolent, se ridica în picioare, te saluta într-o engleză sau franceză perfectă, îţi indica un scaun, îţi oferea ceai sau cafea; te întreba când ai ajuns, dacă îţi place Teheran-ul, de unde vii şi apoi, absolut întâmplător, te întreba cu ce te poate ajuta. Menţionai ceva, cum ar fi cecurile de călătorie. El suna un mic clopoţel de pe birou, intra un alt curier, căruia i se spunea: „Domnul

Ibrahim”. Sosea cafeaua, iar conversaţia continua despre călătorii, politică, recolte, etc.

După puţin timp, apărea domnul Ibrahim. Acesta ar fi purtat un costum european, culoarea puricelui, şi aproximativ 30 de ani. Managerul îi explica dorinţele tale şi tu menţionai în ce monedă doreşti banii. După ce ţi se dădea să semnezi şase sau mai multe formulare, domnul Ibrahim dispărea şi un alt lung interludiu avea loc.

În acest moment a adus Max vorba despre posibilitatea ca să călătorim prin Rusia. Managerul a oftat şi şi-a ridicat mâinile.

— Veţi avea dificultăţi, spuse el.

— Într-adevăr, a explicat Max. Ne aşteptam să avem dificultăţi, dar nu este imposibil, nu? Adică nu este nici o problemă în a trece graniţa, nu?

— Din câte ştiu, nu aveţi nici o reprezentare diplomatică. Nici un consulat.

Max răspunse că ştia că nu avem consul acolo, dar că înţelesese că nu există nici o interdicţie pentru cetăţenii britanici să intre în ţară.

— Nu, nu e nici o interdicţie. Bineînţeles, trebuie să aveţi bani la dumneavoastră.

Sigur că ne aşteptam să avem nevoie de bani, i-a zis Max.

— Şi nici o tranzacţie financiară pe care puteţi să o faceţi cu noi nu va fi legală, a spus managerul, trist.

Asta m-a derutat un pic, dar Max, bineînţeles, care era obişnuit cu felul oriental de a face afaceri, nu a găsit nimic ciudat în faptul că o tranzacţie financiară dintr-o bancă putea fi practicată şi, în acelaşi timp, ilegală.

— Vedeţi dumneavoastră, a explicat managerul băncii. Legile se schimbă şi se schimbă tot mereu. Şi, oricum, legile se contrazic una pe alta. O lege spune că nu puteţi scoate bani din ţară într-o anume formă, iar altă lege spune că singurul mod de a scoate bani din ţară este cutare – cum faci? Nu poţi decât să faci aşa cum pare mai bine într-o anumită zi din lună. Pot să vă spun următorul lucru, a

adăugat el, ca sa puteţi înţelege dinainte că, deşi pot să aranjez o tranzacţie sau să aranjez să luaţi cu dumneavoastră bani în cea mai potrivită formă, tot va fi ilegal.

Max i-a răspuns că înţelege foarte bine, managerul s-a înveselit şi ne-a spus că are impresia că ne va face plăcere călătoria.

— Ia sa vedem, călătoriţi cu maşina până la Marea Caspică? Da? Un drum minunat. Sa mergeţi la Resht şi, de acolo, cu vaporul până la Bake. Va fi un vapor rusesc. Nu ştiu mai mult, absolut nimic, decât că merg oamenii cu vaporul ăsta.

Tonul lui sugera că oamenii care au călătorit cu vaporul acela au dispărut în spaţiu şi ca nimic nu se mai ştie de ei după aceea.

— Nu numai că va trebui sa luaţi bani cu dumneavoastră, ne-a avertizat el, dar va trebui să vă luaţi şi de mâncare. Nu ştiu ce aranjamente trebuie să faceţi ca să faceţi rost de mâncare în Rusia. În orice caz, pe linia de tren Baku-Batum nu aveţi de unde să vă luaţi de mâncare. Va trebui să luaţi totul cu dumneavoastră.

Am mai discutat despre cazare şi alte probleme şi toate păreau la fel de dificile.

După un timp, un alt domn în costum a apărut. Era mai tânăr decât domnul Ibrahim şi se numea Mahomet. Domnul Mahomet a adus cu dânsul mai multe alte formulare pe care Max a trebuit să le semneze şi a mai cerut diverse sume mici de bani necesari pentru timbre. Un curier a fost chemat şi trimis în bazaar pentru a face rost de moneda cerută.

Domnul Ibrahim a reapărut aducând cu el suma pe care o cerusem în bancnote mari, ne-denominate, în loc de noile bancnote denominate pe care le cerusem.

— Ah! Dar este foarte dificil, a spus el trist. Foarte dificil într-adevăr. Vedeţi dumneavoastră, în unele zile avem un fel

de hârtii, în alte zile din celălalt fel. Este vorba doar de norocul pe care-l aveţi.

A trebuit să ne acceptăm ghinionul în acest caz.

Managerul a încercat să ne înveselească trimiţând după mai mută cafea şi a continuat, întorcându-se spre noi:

— E mai bine dacă luaţi banii în tomani73 atunci când mergeţi în Rusia. Tomanii, a adăugat el, sunt ilegali în Persia, dar este singura monedă acceptată în bazaar.

Am mai trimis un acolit în bazaar ca să schimbe marile cantităţi de monedă noua în tomani. Tomanii s-au dovedit a fi taleri cu chipul Mariei-Tereza, din argint curat şi extrem de grei.

— Paşaportul dumneavoastră e în regulă?, ne-a mai întrebat.

— Da.

— E valabil pentru Uniunea Sovietică?

Am răspuns că e valabil pentru toate ţările din Europa, inclusiv Uniunea Sovietică.

— Atunci e în regulă. Obţinerea vizei, fără îndoială, va fi uşoară. Aţi înţeles, da? Aranjaţi pentru maşină – cei de la hotel vă pot ajuta – şi nu uitaţi să va luaţi suficienta mâncare pentru trei sau patru zile. Călătoria de la Baku la Batum va dura câteva zile.

Max a zis că ar dori să-şi întrerupă călătoria, câteva zile, la Tiflis74.

— Ah, pentru asta va trebui să întrebaţi când cereţi viza. Nu cred că va fi posibil.

Asta l-a cam supărat pe Max, dar a trebuit să accept. Ne-am luat la revedere şi am mulţumit managerului. Două ore şi jumătate trecuseră.

Ne-am întors la hotel şi la dieta noastră cam monotonă. Orice doream să comandăm, orice doream să servim, chelnerul spunea: „Avem astăzi un caviar foarte bun. Foarte bun, foarte proaspăt.” Comandam caviar, care era extraordinar de ieftin şi, chiar dacă serveam imense

cantităţi, părea să nu coste mai mult de 5 şilingi. Câteodată ne cam săturat de caviar la micul dejun.

— Ce aveţi la micul dejun?, întrebam eu.

— Caviar, très frais.

— Nu, nu vreau caviar, vreau altceva. Ouă? Bacon?

— Nu avem altceva… Avem pâine.

— Nimic, nimic? Nici ouă?

— Caviar, très frais, spunea ferm chelnerul.

Aşa că ne mulţumeam cu un pic de caviar şi multă pâine. Singurul alt fel care ni se oferea la prânz, în afară de caviar, era ceva numit La Tourte – un fel de tartă cu gem, foarte dulce, dar cu o aromă plăcută.

Ne-am consultat cu chelnerul despre ce mâncare ar trebui să luăm cu noi în Rusia, el ne-a recomandat sa luam caviar şi am fost de acord să luăm două cutii imense. Chelnerul ne-a mai sugerat să luăm şase raţe fripte. Am mai luat pâine, o cutie de biscuiţi, borcane de gem şi jumătate de kilogram de ceai – „pentru motor” ne-a zis chelnerul. Nu prea ne dădeam seama care era legătura între ceai şi motor, dar ne-am gândit că e vorba de obiceiul de a oferi ceai şoferului. În orice caz, am luat cu noi şi ceai şi cafea.

După cina din seara aceea, am stat de vorbă cu un tânăr francez şi soţia lui. Şi-a manifestat interesul faţă de călătoria noastră şi a exclamat cu oroare:

— C’est impossible! C’est impossible pour Madame. Ce băteau, le băteau de Resht à Baku, ce băteau russe, c’est infecte! Infecte, Madame! 75

Franceza e o limbă extraordinară. Făcea cuvântul infecte să sune atât de depravat şi de murdar încât abia reuşeam să-mi imaginez.

— Nu puteţi să mergeţi cu doamna acolo, insista francezul.

Dar doamna nu se dădea înapoi.

— Nu cred ca e chiar atât de infecte cum zice el, i-am spus mai târziu lui Max. Şi, oricum, avem o grămadă de pudră de gândaci şi alte lucruri de genul ăsta.

Aşa că ne-am pus în mişcare, înarmaţi cu mari cantităţi de tomani şi cu hârtiile de la ambasada Rusie, care fuseseră foarte categorici în a ne interzice să mergem la Tiflis. Am închiriam o maşina buna şi ne-am început călătoria.

A fost un drum minunat până la Marea Caspică: urcam dealuri golaşe şi stâncoase şi, după ce treceam de vârf, coboram pe partea cealaltă într-o altă lume. Pe o ploaie călduţă, am ajuns, într-un final, la Resht.

Ne-am îmbarcat pe acel infecte vapor rusesc, simţindu-ne oarecum nervoşi, dar totul era extrem de diferit faţă de Persia sau Irak. În primul rând, vaporul era de o curăţenie desăvârşită, ca într-un spital. Cabinele aveau nişte paturi înalte de fier, saltele tari din paie, aşternuturi dintr-un bumbac cam grosier, un urcior simplu, metalic, şi o chiuvetă. Echipajul arăta ca nişte roboţi – toţi erau înalţi de 1,80 m şi expresii impasibile. Ne-au tratat politicos, dar ca şi cum u am fi fost acolo. Max şi cu mine ne-am simţit exact ca acel cuplu sinucigaş din piesa „Outward Bound” (Spre larg), cuplu care se mişcau pe vas ca nişte stafii. Nimeni nu ne vorbea, nimeni nu se uita la noi şi nu ne acorda nici cea mai mică atenţie.

Totuşi, curând, am văzut ca masa se servea în salon aşa ca ne-am îndreptat încrezători către uşă şi ne-am uitat înăuntru. Nimeni n-a făcut vreun semn sau nu ne-a întâmpinat în vreun fel. Max şi-a luat inima în dinţi şi a întrebat dacă putem mânca ceva. Întrebarea nu prea a fost bine înţeleasă.

Max a încercat în franceză, arabă şi puţina persană pe care o ştia, dar fără nici un efect. Exasperat, şi-a îndreptat degetul către gură, în acel antic gest care nu poate fi confundat. Imediat, un bărbat ne-a indicat două scaune de la o masă, ne-am aşezat şi mâncarea ne-a fost servită. Era destul de bună, dar incredibil de scumpă.

Am ajuns, în sfârşit, la Baku, unde am fost întâmpinaţi de un agent al Intourist-ului76. Era încântător, plin de informaţii şi vorbea franceza în mod fluent. Credea, ne-a

spus, ca ne-ar face plăcere să mergem la operă să vedem „Faust”, dar nu pentru asta venisem până în Rusia. Aşa că s-a oferit să ne aranjeze un alt program. În loc de „Faust”, am fost forţaţi să admirăm diverse clădiri sau blocuri de apartament pe jumătate terminate.

Când am debarcat, procedura a fost simplă: şase hamali a înaintat către noi, în ordinea vârstei, tariful fiind de o rublă pentru fiecare bagaj, ne-a zis agentul Intourist. Cel mai ghinionist s-a ales cu geamantanul plin de cărţi al lui Max, iar cel mai norocos s-a ales cu o umbrelă, dar toţi trebuiau plătiţi la fel.

Hotelul unde ne-am cazat era de asemenea curios: era o relicvă din vremuri mai luxoase, cred, iar mobila era bună, deşi cam demodată. Fusese vopsită în alb şi era încrustată cu trandafiri şi heruvimi. Nu ştiu din ce motiv, era adunată în mijlocul camerei, ca şi cum cei ce au cărat mobila, aduseseră un dulap, o masă şi o comodă şi le lăsaseră în mijlocul camerei. Nici chiar patul nu era lipit de perete. Acesta din urmă era deosebit de frumos ca stil şi deosebit de confortabil, dar avea nişte aşternuturi prea mici ca să acopere salteaua.

Max a cerut apă caldă pentru a se bărbieri în dimineaţa următoare, dar nu prea a avut noroc. „Apă caldă” erau singurele cuvinte pe care le ştia în ruseşte, în afară de „vă rog” şi „mulţumesc”. Femeia căreia îi ceruse apă caldă a scuturat viguros din cap şi i-a adus un urcior mare cu apă rece. Max a spus „cald” de câteva ori, încercând să-i explice, mimând că se rade, dar femeia a scuturat din cap, arătând şocată şi dezaprobatoare.

— Cred, i-am zis eu, ca eşti prea aristocrat cerând apă caldă pentru a te bărbieri. Mai bine opreşte-te.

Totul în Baku semăna cu o duminică scoţiană: parcă nu era nici un fel de plăcere pe străzi; mai toate magazinele erau închise, iar cele deschise, unul sau două, aveau cozi lungi unde oamenii aşteptau răbdători să cumpere nişte articole neinteresante.

Prietenul nostru de la Intourist ne-a condus la tren, unde coada la casa de bilete era enormă.

— Mă duc să mă interesez de biletele rezervate, ne-a zis el, iar noi am avansat încetişor la coadă.

Deodată, cineva ne trage de mână. Era o femeie din partea din faţă a cozii şi ne zâmbea larg. De fapt, toţi oamenii aceştia păreau gata să o facă dacă era ceva la care să zâmbească. Erau bunăvoinţa întruchipată. Apoi, cu ajutorul pantomimei, femeia stăruia să intrăm în faţa cozii, dar noi nu voiam să facem asta şi ne tot trăgeam înapoi, în timp ce toţi oamenii de la coadă insistau să ne băgăm în faţă. Ne băteau pe mâini şi pe umeri, dădeau din cap şi, într-un final, un bărbat ne-a luat de mână şi ne-a tras cu forţa în faţă, unde femeia care era la rând s-a dat la o parte, înclinându-se şi zâmbind. Ne-am cumpărat biletele de la ghişeu.

Omul de la Intourist s-a întors:

— Ah, sunteţi gata, a spus el.

— Oamenii aceştia, deosebit de amabili, ne-au cedat locul, a zis Max cu îndoială. Aş fi dorit să le explicaţi că n-am fi vrut să facem asta.

— Dar aşa fac întotdeauna. De fapt, lor le place să stea la coadă. E o ocupaţie interesantă, ştiţi? Ei încearcă să stea la coadă cât mai mult posibil. Şi sunt foarte politicoşi cu străinii.

Erau, într-adevăr, foarte politicoşi. Ne-au salutat şi ne-au făcut cu mâna când ne-am dus la tren. Peronul era foarte aglomerată, dar, am descoperit un pic mai târziu, că, de fapt, numai noi plecam cu trenul respectiv. Ceilalţi veniseră doar ca să se distreze şi să-şi petreacă după-amiaza acolo. Într-un final, ne-am urcat în vagon şi ne-am luat rămas-bun de la omul de la Intourist, care ne-a asigurat că vom fi aşteptaţi în Batum, peste trei zile şi că totul va fi în regulă.

— Nu v-aţi luat ceşti de ceai la dumneavoastră, dar, fără îndoială, una dintre femeile din tren vă va împrumuta una, ne-a zis el.

Ne-am dat seama ce voia sa spună atunci când trenul a făcut prima oprire, două ore mai târziu. Una dintre femeile din compartiment, destul de bătrână, m-a bătut violent pe umăr, mi-a arătat ceaşca ei de ceai şi mi-a explicat, cu ajutorul unui tânăr care vorbea germana, că tot ceea ce am de făcut este sa pun puţin ceai în ceaşcă şi să mă duc cu ea la locomotivă, unde mecanicul ne va da apă fierbinte. Avem nişte căni cu noi, iar doamna ne-a asigurat că se va ocupa ea de rest. S-a întors cu două căni cu ceai din care ieşeau aburi, am desfăcut proviziile şi le-am oferit şi celor din compartiment. Călătoria decurgea cum nu se poate mai bine.

Mâncarea noastră s-a păstrat destul de bine, adică am mâncat raţele înainte să se strice şi ceva pâine care începea să nu mai fie proaspătă. Speram să putem cumpăra pâine în drumul nostru, dar nu prea părea posibil. Ne-am înfruptat din caviar, bineînţeles, cât mai repede posibil. În ultima zi am cam făcut foametea pentru ca nu ne mai rămăsese decât o aripă de raţă şi vreo două borcane de marmeladă de ananas. Ni se făcuse un pic greaţă mâncând un borcan întreg de marmeladă de ananas, dar măcar ne astâmpăra foamea.

Am ajuns la Batum la miezul nopţii, pe o ploaie torenţială. Bineînţeles, nu aveam nici o rezervare la hotel şi am ieşit din gară cu bagajele. Nici un semn de la cineva de la Intourist care să ne întâmpine. Era o droshky77 care aştepta, un fel de căruţă dărăpănată. Vizitiul, politicos ca de obicei, ne-a ajutat să ne urcam şi a îngrămădit bagajele în jurul şi deasupra noastră. L-am rugat să ne ducă la un hotel, iar el a dat din cap, a pocnit din bici şi am pornit la trap pe străzile ude.

Am ajuns curând la un hotel, iar vizitiul ne-a făcut semn să intrăm întâi noi. Ne-am dat seama imediat de ce: la hotel nu aveam camere libere şi, când am întrebat unde altundeva am putea merge, recepţionerul a dat din cap neînţelegător. Am ieşit şi am continuat cursa. Am fost la şapte hoteluri –

niciunul nu avea camere libere. La al optulea, Max a zis că trebuie să luăm măsuri dure dacă vrem să găsim un loc unde să dormim. Ne-am aruncat pe canapeaua de pluş din hol şi ne-am holbat ca proştii când ni s-a zis ca nu au camere libere. Recepţionerul şi funcţionarul şi-au aruncat mâinile în sus şi ne-au privit cu disperare. Continuam să ne uităm prostiţi la ei şi, din când în când, să cerem o cameră, în limbi care ni se părea posibil să fie înţelese. Într-un final, ne-au lăsat în pace. Vizitiul ne-a adus bagajele înăuntru, le-a lăsat lângă noi şi a plecat salutându-ne cu mâna.

— Nu crezi că ne-am dat foc la corăbii?, am întrebat eu inocentă.

— E singura noastră speranţă, zice Max. De creme ce nu avem cu ce să plecăm şi de vreme ce bagajele noastre sunt aici, mă gândesc că o să facă ceva pentru noi.

Douăzeci de minute mai târziu, ne-a venit în ajutor un înger sub forma unui bărbat înalt, peste 1,80 m, cu o teribilă mustaţă neagră, purtând cizme de călărie şi arătând exact ca dintr-un balet rusesc. Mă uitam la el cu admiraţie. Ne-a zâmbit, ne-a bătut pe umeri prieteneşte şi ne-a făcut semn să-l urmăm. Am urcat pe scări două etaje, până la ultimul, şi a deschis o trapă în acoperiş de care a agăţat o scară. Nu părea prea convenţional, dar, oricum, nimic nu era. Max m-a tras după el sus şi ne-am trezit pe acoperiş. Tot zâmbitor şi făcându-ne semn să-l urmăm, ne-a condus, peste acoperiş, până la casa următoare, unde am coborât tot printr-o trapă. Ne aflam într-o mansardă imensă, destul de drăguţ mobilată, cu două paturi. A bătut cu palma în paturi, a arătat spre noi, a dispărut şi, scurt timp apoi, ne-au sosit şi bagajele. Din fericire, nu luasem prea multe bagaje de mână, cele mari ne fuseseră luate la Baku şi fusesem asiguraţi de omul de la Intourist că le vom găsi la Batum. Speram ca asta să se întâmple ziua următoare, dar până atunci singurul lucru pe care îl doream era un pat şi să dormim.

A doua zi de dimineaţă voiam să găsim vaporul francez care pleca la Stamboul în acea zi şi la care ne rezervasem locuri. Deşi am încercat să-i explicăm asta gazdei noastre nu părea să ne înţeleagă, nici el, nici altcineva. Aşa că am pornit-o pe străzi de unii singuri. N-am realizat niciodată ce greu poate fi să găseşti marea dacă nu poţi vedea de pe un deal. Am luat-o într-o parte, apoi în alta, şi încă una, întrebând despre „vapor” în toate limbile pe care le ştiam. Nici cu „port” sau „chei” n-am avut succes – nimeni nu părea sa ştie franceză, engleză sau germană. Tot ce-am reuşit a fost să ne întoarcem la hotel.

Max a făcut un desen al unei bărci pe o bucată de hârtie şi, imediat, gazda noastră a dat semne de înţelegere. Ne-a dus într-o sufragerie la etajul întâi, ne-a pus să ne aşezăm pe o canapea şi ne dat să înţelegem să-l aşteptăm acolo. După o jumătate de oră, a re-apărut, însoţit de un om foarte în vârstă, cu o şapcă albastră, care ni s-a adresat în franceză. Bătrânul fusese portar al hotelului şi încă se mai ocupa de vizitatori. S-a oferit imediat să ne conducă la vapor şi să ne care bagajele.

Primul lucru de făcut era să ne recuperăm bagajele care ar fi trebuit să vină de la Baku. Omul ne-a dus la ceea ce era clar o închisoare, unde am fost conduşi într-o celulă cu gratii în care bagajul nostru stătea chiar în mijloc, stingher. Moşul a luat valizele şi ne-a dus către port. Pe drum bombănea încontinuu, lucru care ne făcea deosebit de nervoşi pentru că ultimul lucru pe care l-am fi dorit, era să criticăm guvernul într-o ţară unde nu aveam consul care să ne scoată din vreo încurcătură.

Am încercat să ne descotorosim de el, dar n-am reuşit.

— Ah, nimic nu mai e cum era, spunea el. De ce credeţi? Vedeţi haina pe care o port? Da, e o haină buna, dar e a mea? Nu! Aparţine guvernului. Pe vremuri nu aveam o haină, aveam patru haine. Poate că nu erau tot atât de bune ca asta, dar erau ale mele. Patru haine: una de iarnă, una de vară, un pardesiu şi un sacou. Patru haine aveam!

A mai coborât vocea şi ne-a zis:

— Bacşişul e strict interzis aici, aşa că, dacă vă gândeaţi să-mi daţi ceva, acum ar fi momentul potrivit, când mergem pe străduţa asta.

Un îndemn aşa direct nu putea fi ignorat şi, cum serviciile sale erau chiar preţioase, i-am dat o sumă de bani frumuşică. Şi-a exprimat aprobarea, a mai mormăit despre guvern încă puţin şi, în final, ne-a arătat mândru către docuri unde ne aştepta o navă aparţinând Messageries Maritimes78.

Am avut o frumoasă traversare a Mării Negre şi, lucrul pe care mi-l aduc aminte cel mai bine, este escala pe care am făcut-o în portul turcesc Ineblou, de unde au fost îmbarcaţi opt sau zece pui de urs. Mergeau la un zoo în Marsilia şi mi-a părut rău de ei: erau încântători. Totuşi, ar fi putut avea o soartă şi mai crudă. Puteau fi vânaţi, împăiaţi sau ceva la fel de groaznic. Măcar au avut parte de un voiaj plăcut pe Marea Neagră. Şi acum zâmbesc când îmi aduc aminte cum îi hrănea cu biberonul un marinar francez.

IV

Un alt lucru foarte important din viaţa noastră a fost vizita pe care am făcut-o, într-un sfârşit de săptămână, domnului şi doamnei doctor Campbell-Thompson pentru a putea fi cercetată cu atenţie, înainte de a căpăta permisiunea să mă duc şi eu la Ninive. Se aranjase, aproape în mod definitiv, ca Max să participe alături de ei la săpături, în toamna şi iarna următoare. Soţii Woolley erau foarte nemulţumiţi de plecarea lui, dar Max era hotărât sĂ. Plece.

C. T., aşa cum i se spunea de obicei doctorului, avea unele teste la care îi supunea pe cei în cauză. Unul era un cros cu escaladări. Când cineva ca mine locuia la el, îl lua la plimbare pe cea mai ploioasă zi posibilă prin tot felul de gropi şi hârtoape şi observa ce fel de pantofi purta, dacă avea energie, dacă era dispus să-şi taie drum printre tufişuri şi să se afunde în pădure. Am fost în măsură să trec acest examen cu succes, dat fiind că mă avântasem şi

colindasem atât de mult prin Dartmoor. Terenurile accidentate nu mă speriau. Dar am fost bucuroasă că nu erau câmpuri brăzdate prea adânc care te obosesc foarte tare.

Al doilea test a fost să vadă dacă eram mofturoasă la mâncare. C. T. A descoperit în curând că puteam mânca orice şi asta i-a făcut plăcere. Se bucura de asemenea să-mi citească cărţile, ceea ce l-a influenţat în favoarea mea. Înţelegând, probabil, că aveam să mă descurc destul de bine la Ninive, lucrurile s-au aranjat. Mă x urma să plece la sfârşitul lui septembrie, iar eu peste o lună.

Planul meu era să stau câteva săptămâni la Rodos, pentru a mă relaxa şi scrie, apoi să mă duc cu vaporul la Alexandretta, unde îl cunoşteam pe consulul britanic. Acolo aveam să închiriez un automobil şi să mă duc la Alep, de unde urma să iau trenul spre Nisibin, pe frontiera turco-irakiană, iar de acolo opt ore cu automobilul până la Moşul.

Era un plan foarte bun care îi convenea şi lui Max. Trebuia să mă întâlnesc cu el la Moşul, dar aranjamentele în Orientul Mijlociu arareori se desfăşoară conform planurilor. Marea Mediterană poate fi foarte agitată. După ce am ajuns la Mersin, valurile se înălţau furioase şi zăceam gemând în cabina mea. Stewardul italian era plin de compasiune şi foarte necăjit că nu voiam să mănânc nimic. Din când în când îşi vâra capul pe uşă şi încerca să mă îmbie cu ceva de pe meniul zilei.

— Vă aduc spaghete bune, cu sos gustos de roşii, o să vă placă foarte mult.

Am scos un geamăt. Numai gândul la spaghete grasE. Cu sos de roşii, mă dădea gata.

Apărea apoi mai târziu:

— Am acum ceva care o sa vă placă sigur: frunze de viţă, în ulei de măsline, umplute cu orez. Delicios.

Alte multe gemete din partea mea. Mi-a adus o farfurie cu supă, dar grăsimea de deasupra mi-a întors stomacul pe dos încă o dată.

Cum ne apropiam de Alexandretta m-am străduit să mă pun pe picioare să mă îmbrac, să-mi strâng lucrurile şi apoi am ieşit pe punte cu un mers şovăitor, nesigur, în speranţa că aerul curat mă va reînvia. Cum stăteam pe punte, simţindu-mă ceva mai bine în vântul rece, biciuitor, mi s-a spus că eram poftită să mă duc în cabina căpitanului. Mi-a dat vestea că vasul nu putea acosta la Alexandretta.

— Marea e prea agitată, doamnă. Vedeţi, este cu neputinţă să acostăm acolo.

Era încurcată situaţia, într-adevăr. Aşa că nu puteam să comunic nici cu consulul.

— Ce pot să fac? l-am întrebat pe căpitan.

A ridicat din umeri.

— Va trebui să mergeţi la Beirut. Nu-i nimic altceva de făcut.

Am rămas consternată. Beirutul era în direcţia opusă. Dar nu aveam încotro.

— Nu vă cerem alţi bani, a spus căpitanul încurajator. Cum nu suntem în stare să vă debarcăm aici, vă ducem la portul următor.

Până când am ajuns la Beirut, furtuna se mai domolise, dar marea era încă agitată. Am luat apoi un tren foarte încet care m-a dus la Alep. Dacă-mi amintesc bine, călătoria a durat vreo şaisprezece ore cel puţin; toată ziua, chiar mai mult.

Nu exista toaletă în tren şi trebuia să te duci prin gări, dar nu ştiai niciodată dacă şi acolo puteai găsi vreo toaletă. A trebuit să rabd toate cele şaisprezece ore. Din fericire eram foarte bine dotată în această direcţie.

Ziua următoare am luat Orient Expresul până la Tel Kochek, care, la acea vreme, era punctul terminus al liniei Berlin-Bagdad. Acolo am avut încă şi mai mult ghinion. Drumul spre Moşul era inundat în două locuri şi râurile erau umflate, căci vremea fusese foarte proastă. A trebuit să stau două zile la casa de oaspeţi, un loc foarte primitiv, unde nu aveai nimic de făcut. M-am învârtit printr-un ţarc

îngrădit cu sârmă ghimpată, am mers o bună bucată de drum în deşert, apoi m-am întors. Mesele erau în mod invariabil aceleaşi, de fiecare dată: ouă prăjite şi pui aţos. Am citit singura carte pe care o aveam, iar după asta nu mi-a mai rămas altceva de făcut decât să mă gândesc. În cele din urmă am ajuns la casa de oaspeţi de la Moşul. Era de neînţeles cum de ajunsese până acolo ştirea sosirii mele, căci Max mă aştepta pe scări.

— N-ai fost teribil de speriat, când ai văzut că nu am sosit acum trei zile? l-am întrebat.

— O, nu; se întâmplă adesea, mi-a răspuns Max.

Am plecat cu automobilul la casa pe care soţii Campbell-Thompson o închiriaseră, lângă marele deal din Ninive. Era la o milă şi jumătate depărtare şi era cu totul încântătoare; o casă la care o să mă gândesc întotdeauna cu dragoste şi afecţiune. Avea un acoperiş plat, cu un turn pătrat într-un colţ şi un portic elegant din marmură. Noi aveam camerele de sus. Erau foarte sumar mobilate, în special cu lăzi pentru portocale, şi aveam doar două paturi de campanie. În jurul casei creşteau tufe de trandafiri care, atunci când am sosit, erau pline de boboci roz. Mă gândeam că a doua zi dimineaţă aveau să se deschidă şi cât de frumos vor arăta. Dar nici gând, a doua zi erau tot boboci. Nu am putut înţelege acest fenomen al naturii – un trandafir, desigur, nu este un cactus care înfloreşte noaptea. Adevărul era următorul: aceşti trandafiri se cultivau pentru uleiul care se extrăgea din ei şi oamenii veneau la patru dimineaţa să culeagă florile de cum se deschideau. Aşa că rămâneau numai bobocii foarte tineri.

Activitatea lui Max îi cerea să ştie să şi călărească. Mă îndoiesc că Max călărise prea des până atunci, dar a stăruit spunând că şi înainte de a veni acolo fusese la un manej la Londra. Ar fi fost mai îngrijorat dacă şi-ar îi dat seama că marea pasiune a lui C. T. Era să facă economii. Deşi în multe privinţe se dovedea un om foarte generos, îşi plătea muncitorii cu cele mai mici salarii posibile. Una dintre

economiile pe care le făcea era că niciodată să nu plătească prea mult pentru un cal, aşa că oricare animal cumpărat de el se prea putea să aibă nişte năravuri ascunse până când proprietarul reuşea să încheie târgul cu C. T. Se cabra, zvârlea din copite, se speria repede sau cine ştie ce alte metehne avea. Cel de acum nu făcea excepţie şi trebuia să călărească în fiecare dimineaţă pe o potecă bolovănoasă sau noroioasă, care ducea până în vârful dealului. Era un adevărat chin, mai ales că Max arbora o mutră de o totală indiferenţă. Totul a mers până la urmă şi n-a căzut niciodată. Dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva ar fi însemnat o dezonoare supremă pentru el.

Înainte de a părăsi Anglia, C. T. Îi spusese: „Nu uita că dacă o să cazi de pe cal, nici un muncitor nu va mai avea măcar o fărâmă de respect pentru tine”.

Ritualul începea la 5 dimineaţa. C. T. Se urca pe acoperiş. Max se ducea după el şi după ce se consultau, semnalizau cu o lanternă gărzii de noapte de pe vârful dealului de la Ninive. Prin această semnalizare se transmitea cum era vremea, dacă se putea lucra sau nu. Cum începuse toamna şi anotimpul ploios, lucrurile se înrăutăţeau. Mulţi dintre muncitori veneau de la o distanţă de câţiva kilometri depărtare şi se uitau la lumina de pe deal ca să ştie dacă trebuie sau nu s-o pornească de acasă. La timpul potrivit, Max şi C. T. Plecau călări spre vârful dealului.

Barbara Campbell-Thompson şi cu mine ne duceam la ora 8 pe deal şi luam micul dejun împreună: ouă tari, ceai şi pâine locală. În acele zile de octombrie era foarte plăcut, deşi în alte luni timpul se rece şi atunci ne îmbrăcam bine. Regiunea din jur era frumoasă: colinele şi munţii din depărtare, Jebel Maqlub-ul posomorât, munţii Kurzi cu zăpadă pe creste. Dacă priveai în partea cealaltă vedeai râul Tigrul şi Mosulul cu minaretele sale… Ne întorceam acasă şi mai târziu ne întorceam să luăm cu bărbaţii un dejun picnic.

Am avut un diferend cu C. T., a cedat cu amabilitate, dar cred că am scăzut în ochii lui. Îmi doream foarte mult să-mi cumpăr o masă de la bazar. Puteam să-mi ţin hainele în lăzi pentru portocale, să le folosesc drept scaune, aveam una lângă pat, dar ceea ce-mi trebuia ca să lucrez era o masă solidă pe care să pot bate la maşină şi sub care să-mi ţin genunchii. Nu era nicidecum vorba ca C. T. Să plătească masa; o cumpăram eu. S-a uitat cu dispreţ la mine pentru că vroiam să cheltuiesc bani pe ceva care nu-mi era absolut necesar. Dar am stăruit că-mi era absolut necesar.

Scrisul era munca mea şi pentru asta îmi trebuiau unele instrumente: o maşină de scris, un creion, o masă la care să pot lucra. Aşa că C. T. A cedat, dar a fost foarte indispus. Am stăruit că trebuie să cumpăr o masă solidă, nu un simplu fleac cu patru picioare şi o planşă deasupra care se clătina când o atingeai. Aşa că masa a costat zece lire, o sumă nemaipomenită încă pentru aşa ceva. Cred că i-au trebuit vreo două săptămâni ca să mă ierte de această extravaganţă. Oricum, de îndată ce m-am văzut în posesia mesei, m-am simţit fericită, iar C. T. Mă întreba cu amabilitate despre felul cum se desfăşoară activitatea mea. Cartea era „Moartea lordului Edgware” şi un schelet care s-a găsit într-un mormânt, pe deal, a fost imediat numit Lord Edgware.

Motivul principal al venirii lui Max acolo a fost efectuarea unor săpături adânci pe dealul de la Ninive. C. T. Nu era chiar atât de entuziasmat de treaba asta, dar conveniseră mai înainte că Max avea să încerce. Preistoria devenise la modă acum în arheologie. Toate săpăturile până atunci fuseseră de natură istorică, dar acum fiecare era pasionat de civilizaţiile mult mai vechi, despre care până atunci se ştia foarte puţin.

Examinaseră movile mici din toată ţara, adunaseră fragmente de vase pictate de pe oriunde fuseseră, etichetându-le, clasificându-le, ambalându-le în saci, examinând modelele de pe ele. Interesul pentru toate

acestea rămânea infinit. Deşi erau atât de vechi, totuşi erau noi.

Dat fiind că scrisul nu fusese încă inventat la vremea când toate acestea fuseseră făcute, datarea lor era excepţional de grea. Era extrem de complicat să stabileşti dacă un tip din această ceramică era făcută înaintea celeilalte. Woolley săpase la Ur până dăduse de pânza freatică, şi chiar mai jos, şi ceramica pictată de la Tell 'Ubaid provoca tot felul de speculaţii. Max era foarte pasionat, ca fiecare de altfel, şi, într-adevăr, rezultatele săpăturilor noastre adânci de la Ninive au fost excepţionale pentru că a ieşit repede la iveală că movila enormă, de 90 de picioare înălţime, era pe trei sferturi preistorică, ceea ce nu se bănuise până atunci. Numai straturile de pe vârf erau asiriene.

Excavaţia atât de adâncă devenise înfricoşătoare, după câtva timp, pentru că trebuiau să sape în pământ virgin, la o adâncime de 90 de picioare. La sfârşitul campaniei s-a terminat de săpat şi C. T., care era un om curajos, îşi făcea întotdeauna un punct de onoare ca să coboare în groapă cu lucrătorii o dată pe zi. Nu suporta înălţimile şi era foarte greu pentru el. Max nu avea nici o tulburare din cauza înălţimii aşa că era vesel să se urce şi să se coboare. Muncitorii, ca toţi arabii, nu aveau ameţeli. Se urcau şi fugeau în sus şi în jos pe drumul în spirală, îngust şi alunecos, aruncându-şi coşurile unii altora, scoţând pământul, făcând tot felul de glume, zbenguindu-se, la un pas de marginea excavaţiei.

— O, Doamne fereşte! mormăia cu dezaprobare C. T şi se apuca cu mâinile de cap, nefiind în stare sa privească în jos la ei. În curând o s-avem aici un accident mortal

Dar nimeni n-a murit acolo; toţi erau foarte siguri pe picioarele lor. Într-una din zilele noastre de repaus, am hotărât să închiriem un automobil şi să ne ducem la marele deal de la Nimrud, care fusese explorat de Layard cu vreo sută de ani înainte. Max a avut unele dificultăţi până am ajuns acolo, căci drumurile erau foarte proaste. Cea mai

mare parte din drum trebuia străbătută peste câmpuri, iar mătcile râurilor şi canalele de irigaţie erau adesea de netrecut.

Dar până la urmă am ajuns şi am mâncat acolo, sub cerul liber. O! Şi ce loc minunat era! Apele Tigrului curgeau la o depărtare de vreun kilometru şi ceva de-acolo, iar pe marea movilă Acropolis se desprindeau din sol imense protuberante, capete din piatră asiriene, iar ceva mai departe se contura aripa enormă a unui mare duh. Era o întindere de pământ spectaculoasă, învăluită în linişte şi pătrunsă de urmele trecutului.

Mi-l amintesc pe Max spunând:

— Aici mi-ar place să sap, dar ar trebui făcut ceva pe o scară foarte mare. Ar trebui o mulţime de bani, dar dacă aş putea, acest loc l-aş alege înaintea oricărui altuia de pe întreg pământul.

A lăsat să se audă un suspin:

— Of, nu cred că se va întâmpla vreodată aşa ceva!

Şi iată, am acum, în faţa mea, cartea lui Max, „Nimrud şi vestigiile sale”. Ce bine îmi pare că marea dorinţă a inimii lui a fost împlinită. Nimrud s-a trezit din somnul său de sute de ani. Layard a început lucrările, soţul meu le-a terminat.

Max a mai descoperit şi alte taine: marele fort Shalmaneser în afara barierelor oraşului, unele palate în diferite părţi ale oraşului. Povestea cetăţii Calah, capitala militară a Asiriei, a fost şi ea dezvăluită total. Nimrudul este acum cunoscut, cu toată istoria lui, aşa cum unele din cele mai frumoase obiecte făurite vreodată de meşteri, sau mai curând i-aş numi artişti, au ajuns în muzeele lumii. Lucruri delicate din fildeş, de o frumuseţe de nemăsurat.

Am avut şi cu un rol aici, lucrând la curăţarea multora din acestea. Ca un adevărat profesionist, posedam uneltele mele favorite: o crenguţă de portocal pe post de croşet foarte fin, folosind o dată chiar şi instrumentul unui dentist, care mi l-a împrumutat sau mai curând mi l-a dat, împreună cu un borcan cu cremă pentru faţă pe care am găsit-o a fi

cea mai folositoare. Cu ajutorul acesteia scoteam uşurel ţărâna din fisuri, fără ai dăuna fildeşului friabil. De aceea avea o căutare atât de mare crema mea de faţă, încât după câteva săptămâni nu mai rămăsese nimic pentru bietul meu obraz bătrân.

Era foarte palpitant, cu răbdarea, grija pe care trebuia să o ai, delicateţea ce se cerea când umblai cu obiectele acelea. Cea mai emoţionantă zi din toate, şi una din cele emoţionante zile din viaţa mea, a fost când muncitorii au dat buzna în casă, venind de la un puţ asirian pe care-l săpau şi au strigat: „Am găsit o femeie în puţ! Este o femeie în puţ!” Şi au adus, înfăşurată într-un sac, o mare cantitate de noroi.

Am avut plăcerea să o spăl de pământul acela într-un lighean foarte mare. Încetul cu încetul, a apărut capul, bine conservat de pământ, de două mii cinei sute de ani. Şi iată – un cap cafeniu deschis la culoare, cu părul negru, buzele uşurel colorate, un surâs enigmatic ca acela al fecioarelor de pe Acropole. Femeia din puţ, Mona Lisa – aşa cum stăruise directorul antichităţilor din Muzeul irakian să fie numită – îşi are acum locul ei de onoare în noul Muzeu din Bagdad, fiind unul dintre lucrurile cele mai impresionante care a fost găsit vreodată în săpături.

Erau acolo şi multe alte obiecte din fildeş, unele poate de o frumuseţe chiar mai mare decât a capului acestuia, dar nu tot atât de spectaculoase. Aşa erau plăcile ornamentate cu vaci, cu capul întors, alăptându-şi viţeii. Altele, tot din fildeş, reprezentând femei în faţa unei ferestre, privind afară, fără îndoială ca Izabela cea ticăloasă79.

Apoi două plăci minunate, înfăţişând un negru omorât de o leoaică. Bătrânul zace pe jos, eu o fâşie aurie în jurul şoldurilor, sclipiri aurii îi apar şi în păr, iar capul pare ridicat într-o stare de extaz, leoaica stând deasupra, gata să-l sfâşie. Frunze şi flori în albastru strălucitor, roşu şi aur, completează decorul. Printr-un mare noroc s-au găsit două

din aceste plăci. Una se află acum la Muzeul din Bagdad, iar alta la British Museum, la Londra.

Te simţi mândru că aparţii rasei omeneşti, când vezi ce lucruri minunate au putut făuri mâinile oamenilor.

Mândria de a fi creator este un lucru extraordinar. Îmi amintesc de un tâmplar care a făcut odată un suport oribil de lemn pentru pus prosoape, la una din casele expediţiei noastre; omul se simţea dotat cu un spirit creator. Când a fost întrebat de ce-i pusese nişte picioare atât de mari, contrar indicaţiilor primite, a răspuns pe un ton de reproş:

— A trebuit să-l fac aşa pentru că aşa era foarte frumos.

Nouă ni se părea hidos, dar lui frumos şi îl crease aşa pentru că era frumos – împlinise un act de creaţie.

Oamenii pot fi răi, mai răi decât animalele, dar pot de asemenea să se înalţe către ceruri într-un extaz al creaţiei. Catedralele Angliei reprezintă monumente prin care omul venerează ceea ce este deasupra lui. Îmi place roza Tudorilor, este cred pe frontonul Capelei de la King’s College de la Cambridge, unde cioplitorul în piatră, contrar dispoziţiilor primite, a făurit în mijlocul florii chipul Madonei, pentru că socotea în sinea lui că regii Tudor au fost veneraţi prea mult şi cea în cinstea căreia se aducea slava prea puţin.

Aceasta a fost ultima campanie de lucru a doctorului Campbell-Thompson. El era mai mult un epigrafist şi, pentru el, cuvântul scris, documentele istorice prezentau mult mai mult interes decât aspectul arheologic al săpăturilor. Ca toţi epigrafiştii se aştepta întotdeauna să găsească nenumărate tăbliţe scrise.

Se făcuseră atâtea săpături la Ninive, încât era foarte greu să dai de rostul tuturor clădirilor. Pentru Max palatele nu prezentau un interes deosebit. Îl interesau, în special, săpăturile adânci ale perioadelor preistorice, pentru că se ştia prea puţin despre acestea.

Imaginase un plan, pe care l-am găsit foarte interesant, de a săpa la o movilă mică, el singur în această parte a lumii.

Trebuia să fie mică pentru că ar fi fost greu de găsit banii necesari pentru lucrări, dar considera că treaba asta putea fi făcută şi, pentru că era extrem de importantă, trebuia făcută.

Deci, pe măsură ce trecea timpul, era şi mai preocupat de cele ce se realizau în săpăturile adânci din solul virgin.

Când s-a ajuns la bază, aceasta se cerceta pe o bucăţică de pământ de câţiva metri. S-au găsit doar câteva cioburi, nu multe, datorită suprafeţei reduse, şi totul provenea dintr-o perioadă de timp diferită de cele anterioare. Din acel moment Ninive a fost etichetat de jos în sus: Ninevite l, lângă solul virgin, apoi Ninevite 2, Ninevite 3, Ninevite 4 şi Ninevite 5. Ninevite 5, perioadă în care olăritul se făcea la roată, dădea la iveală vase minunate cu modele pictate şi gravate. Cele mai multe vase erau potire, decoraţiile şi modelele pictate pe acestea fiind pline de vigoare şi de farmec. Materialul în sine nu era de o calitate atât de superioară ca acel făcut poate cu câteva mii de ani mai devreme. Aveau o culoare frumoasă, asemenea caisei, o lucrătură delicată, aproape ca şi vasele greceşti smălţuite, netede şi cu decoraţii mai ales geometrice, cu un model, de obicei, cu puncte. Max spunea că erau asemenea vaselor găsite la Tell Halaf în Siria, dar acelea au fost considerate întotdeauna ca provenind dintr-o perioadă mult mai târzie şi, în orice caz, acestea erau lucrate cu mult mai multă artă.

Le-a cerut câtorva muncitori să-i aducă diferite bucăţele de oale din satele unde locuiau, pe o rază de l kilometru; vasele din unele locuri erau din perioada târzie Ninevite 5 şi, pe lângă varietăţile pictate, mai exista şi un gen foarte frumos de vase gravate, lucrate cu multă delicateţe. Mai erau apoi vase roşii şi cenuşii, dintr-o perioadă mai timpurie, şi altele cenuşii, simple şi nepictate.

Evident, una sau două din movilele mici, care acopereau regiunea până la poalele munţilor, fuseseră abandonate cu mult înainte ca oalele să fie făcute la roată şi aceste oale fine şi timpurii erau făurite cu mâna. Exista în special o

movilă foarte mică, numită Arpachiyah – numai la vreo cinci kilometri est de marele cerc de la Ninive. Pe această moviliţă nu exista aproape nici o urmă mai târzie decât cioburile pictate din epoca Ninevite 2. Aceasta pare să fi fost ultima perioadă importantă.

Max a fost atras de locul acesta. L-am îndemnat să continue cercetările aici pentru că îmi plăceau atât de mult aceste vase şi mă gândeam că ar fi foarte pasionant să se afle câte ceva despre ele. Era un mare risc, a spus Max.

Trebuie să fi fost un sat foarte mic, într-adevăr, şi e greu să-ţi imaginezi că ar fi putut fi unul important, aşa că era îndoielnic că s-ar putea găsi ceva aici. Totuşi oamenii care au lucrat acele oale trebuie să fi trăit acolo. Poate că deprinderile lor erau primitive, dar nu şi vasele făurite de ei căci acestea erau de cea mai aleasă calitate. Nu puteau să le fi produs cetatea Ninive din apropiere – asemenea porţelanurilor locale Swansea şi Wedgwood, din Anglia – căci Ninive încă nu exisă când modelau ei lutul şi nu a existat câteva mii de ani după ei. Atunci pentru cine le lucrau? Era simpla dragoste de a lucra ceva frumos?

Natural, C. T. Considera că Max greşea atribuind atâta importantă perioadei preistorice şi condamna toată această „agitaţie modernă” privind vasele. Numai datele istorice, spunea el, erau singurele care aveau importanţă, omul povestindu-şi istoria lui nu în cuvinte rostite, ci scrise. Într-un sens, amândoi aveau dreptate: C. T. Pentru că documentele istorice erau într-adevăr revelatoare în mod unic; şi Max pentru că e nevoie, ca să afli ceva nou despre istoria omului, să foloseşti ceea ce acesta singur poate să-ţi povestească, în cazul de faţă prin ceea ce făurise cu mâinile lui. Şi eu am avut dreptate observând că oalele din acest cătun erau frumoase şi că merita să mă preocup de ele.

Aveam dreptate să mă întreb mereu: „De ce?” Pentru că oamenilor ca mine aceste întrebări le fac viaţa interesantă.

Mi-a plăcut foarte mult prima mea experienţă de a mă afla într-un loc unde se fac permanent săpături arheologice. Am

îndrăgit Moşul, m-am legat foarte mult de C. T. Şi de Barbara, am terminat cartea despre moartea lordului Edgware şi găsiseră în mod fericit asasinul. Când le-am făcut o vizită lui C. T. Şi doamnei sale, le-am citit cu glas tare întreg manuscrisul şi le-a plăcut foarte mult. Cred că au fost singurii oameni cărora le-am citit cu adevărat un manuscris, cu excepţia familiei mele.

Nici nu-mi venea aproape să cred, când în februarie, anul următor, mă găseam împreună cu Max din nou la Moşul, stând de data asta la casa de oaspeţi. Se purtau discuţii privind săpăturile la mica noastră movilită Arpachiyah, mica noastră Arpachiyah, despre care nimănui nu-i pasase până atunci şi nu-i dăduseră nici o importanţă, dar care avea să devină un nume cunoscut în întreaga lume a arheologilor. Max reuşise să-l convingă pe John Rose, care fusese arhitect la Ur, să lucreze cu noi. Era prietenul nostru, era un minunat desenator, şi avea un fel de a vorbi liniştit şi un umor amabil pe care l-am găsit irezistibil. La început, John cam ezita să ni se alăture. Nu mai dorea să se întoarcă la Ur. Nu ştia prea bine dacă merita să continue activitatea arheologică sau să se întoarcă la arhitectură. Totuşi, aşa cum i-a arătat Max, nu era vorba de o expediţie de lungă durată. Cel mult două luni; iar de lucru nu prea era mult.

— De fapt, i-a spus Max, cu persuasiune, poţi s-o consideri ca pe o vacanţă. E o perioadă frumoasă a anului, sezonul florilor, clima e bună, fără furtuni de nisip ca la Ur, fără munţi şi dealuri. O să-ţi placă foarte mult. Va fi o odihnă perfectă.

John s-a lăsat convins.

Dar Max a adăugat:

— Un risc există, totuşi!

Era un moment delicat pentru el, căci se afla la începutul carierei. Făcuse această alegere cu de la sine putere şi de rezultat va depinde situaţia sa: va reuşi sau se va compromite.

Chiar de la început, totul a fost nefavorabil. Vremea era îngrozitoare. Ploua cu găleata, fiind aproape imposibil să te duci undeva cu automobilul, şi s-a dovedit a fi incredibil de greu să aflăm cine era proprietarul pământului pe care ne propuneam să facem săpături. Problemele privind proprietatea pământului în Orientul Mijlociu sunt întotdeauna pline de dificultăţi. Dacă se află la o distantă mai mare de oraş, atunci pământul este sub jurisdicţia unui şeic şi toate aranjamentele financiare şi de altă natură le discuţi cu el, având însă un oarecare sprijin din partea guvernului ca să-ţi acorde o anumită autoritate. Pământul înregistrat ca Tell80 – adică cel care în antichitate a fost ocupat – este proprietatea guvernului şi nu a stăpânului pământurilor. Dar mă îndoiesc că Arpachiyah, fiind o biată moviliţă pe suprafaţa solului, ar fi fost considerată astfel. Aşa că trebuia să intrăm în legătură cu proprietarul.

Părea simplu. A apărut un bărbat mare, vesel, asigurându-ne că el era proprietarul. Dar a doua zi am aflat că de fapt proprietarul era un văr de-al doilea al soţiei sale. În ziua următoare am auzit că pământul nu era proprietatea vărului şi că mai mulţi oameni erau coproprietari. În a treia zi de când ploua fără întrerupere, Max s-a trântit pe pat cu un geamăt puternic:

— Ce crezi! a spus el. Există nouăsprezece proprietari!

— Nouăsprezece proprietari pentru bucăţica aia de pământ? am întrebat neîncrezătoare.

— Aşa se pare.

Până la sfârşit am reuşit să descurcăm toată această încurcătură. S-a găsit adevăratul proprietar – era o vară de-a doua a mătuşii vărului soţului mătuşii cuiva, care, fiind incapabilă să-şi administreze singură afacerile, trebuia să fie reprezentată de soţul ei şi de alte rude. Cu ajutorul Mutassarif-ului din Moşul, al Departamentului Antichităţilor din Bagdad, al Consulului britanic şi încă alţi câţiva, toată povestea a fost aranjată şi un contract extrem de sever încheiat. Penalizări teribile urmau să fie impuse de o parte

şi de alta, dacă cineva nu şi-ar fi respectat angajamentul. Ceea ce i-a plăcut soţului proprietarei a fost inserarea unei clauze care preciza că, dacă din orice pricină lucrările noastre ar fi fost împiedicate sau contractul anulat, trebuiau să plătească imediat o mie de lire.

— Este o chestiune foarte importantă, a spus el plin de mândrie, că, dacă nu dau toată asistenţa care îmi stă în putere şi dacă nu respect promisiunile pe care le-am făcut în numele soţiei mele, voi pierde o mie de lire.

Toată lumea a fost foarte impresionată de asta şi toţi spuneau:

— Este posibil să piardă o mie de lire! Aţi auzit? Putem scoate de la el o mie de lire dacă ceva nu merge bine.

Dar adevărul e că dacă i s-ar fi aplicat vreo penalizare bietului om, tot ceea ce s-ar fi putut scoate de la el ar fi fost vreo zece dinari, cel mult.

Am închiriat o casă mică, foarte asemănătoare cu aceea pe care o avusesem cu C. T. Era puţin mai departe de Moşul şi mai aproape de Ninive, dar avea tot aşa un acoperiş plat şi o verandă de marmură, cu ferestre din marmură de Moşul de o factură puţin cam eclesiastică, cu pervazuri de marmură pe care se puteau pune vase. Aveam o bucătăreasă, un băiat de serviciu, un câine mare, fioros, care lătra la toţi câinii din vecini şi când se apropia câte cineva de casă – o căţea care, când i-a venit vremea, a fătat şase căţeluşi. Posedam de asemenea o mică camionetă şi un şofer irlandez, numit Gallagher. Rămăsese aici din timpul războiului din 1914 şi nu s-a mai dus niciodată acasă. Acest Gallagher era o persoană extraordinară. Uneori ne povestea poveşti minunate. Avea o adevărată saga care relata cum descoperise un nisetru pe ţărmul marii Caspice şi cum împreună cu un prieten au izbutit să-l transporte, în gheaţă, peste munţi, în Iran, şi să-l vândă la un preţ ridicat. Nenumăratele întâmplări petrecute de ei de-a lungul călătoriei te făceau să ţi se pară că asculţi Odiseea sau Eneida.

Ne-a dat informaţii folositoare cu privire la preţuirea exactă a vieţii unui om.

— In Irak e mai bine decât în Iran, ne-a spus el. În Iran te costă şapte lire dacă omori un om, în Irak scapi doar cu trei.

Gallagher mai păstra încă amintiri de când fusese în război şi dresa câini într-un mod foarte milităros. Cei şase căţeluşi erau strigaţi câte unul pe nume şi veneau în ordine la casa bucătăresei. Swiss Miss era favorita lui Max şi ea era chemată întotdeauna prima. Toţi căţeluşii erau teribil de urâţi, dar aveau farmecul pe care îl au puii de animale în toată lumea. Veneau de obicei pe verandă, după ce luam ceaiul şi îi deparazitam cu mare atenţie. A doua zi erau tot atât de plini de purici, deşi făceam tot ce de putea ca să-i scăpăm.

Gallagher s-a văzut că era şi un mare cititor, citea la disperare. Sora mea îmi trimitea în fiecare săptămână pachete de cărţi pe care, după ce le citeam, i le treceam lui. Citea foarte repede şi părea că nu are nici o preferinţă, citea tot ce-i cădea în mână: biografii, romane, poveşti de dragoste, cărţi de aventuri, lucrări ştiinţifice, aproape tot. Era ca un om flămând, care spune că orice mâncare e la fel. Nu are importanţă ce este, doreşti pur şi simplu mâncare. Şi el dorea hrană pentru mintea şi sufletul lui. Ne-a povestit o dată despre unchiul lui, Fred, pe care îl înghiţise un crocodil în Burma. Ne-a spus cu amărăciune:

— Nu ştiam ce să fac. Totuşi ne-am gândit că lucrul cel mai bun era să împăiem crocodilul şi aşa am făcut, apoi i l-am trimis soţiei lui acasă.

Vorbea liniştit şi într-o manieră foarte prozaică. La început credeam că fabulează, dar, până în cele din urmă, am ajuns la concluzia că de fapt tot ce ne spunea era adevărat. Era tipul de om căruia i s-au întâmplat cu adevărat lucrurile cele mai extraordinare şi mai greu de crezut.

Trăiam zile de mari emoţii şi griji. Până acum nimic nu arăta că riscul pe care şi-l asuma Max avea să dea rezultate bune.

Am descoperit numai clădiri mizere, neinteresante, nici măcar din chirpici, pereţi calcaroşi greu de identificat. Pretutindeni se găseau cioburi încântătoare, câteva cuţite frumoase, negre din rocă vulcanică cu crestături delicate pe tăiş Dar deocamdată nici o descoperire importantă.

John şi Max se încurajau unul pe altul, spunându-şi că era încă prea devreme şi că până ce va sosi doctorul Jordan, directorul general al Muzeului de Antichităţi din Bagdad, vom avea, în orice caz, toate nivelele măsurate şi etichetate, aşa ca să se dovedească că totul a fost făcut în mod ştiinţific şi cum trebuie.

Şi apoi, pe neaşteptate, a sosit ziua cea mare. Max a venit în fugă acasă să mă ia, unde eram ocupată să repar nişte vase.

— O descoperire minunată, spuse el. Am dat peste atelierul unui olar. Trebuie să mergi cu mine. Este cea mai minunată privelişte pe care ai văzut-o vreodată.

Şi într-adevăr, aşa era, o lovitură norocoasă. Atelierul olarului era acolo, sub pământ. Fusese părăsit la un incendiu şi flăcările îl conservaseră minunat. Erau acolo farfurii, vase, căni, platouri splendide, olărie policromă strălucind toată în soare, roşie, neagră, portocalie – o privelişte încântătoare.

Din acel moment eram atât de ocupaţi încât nici nu mai ştiam cum să facem faţă. Vas după vas ieşea la iveală. Vasele erau sparte din cauza prăbuşirii acoperişului, dar existau şi puteau fi reconstituite aproape toate. Unele fuseseră uşor afumate, dar pereţii căzuseră peste ele şi le feriseră. Au stat acolo aproape şase mii de ani neatinse. O farfurie enormă, lustruită într-un roşu închis, splendid, având în centru un model în formă de trandafir şi cu desene frumoase în jur, foarte geometrice, era sfărâmată în şaptezeci şi şase de bucăţele. Nu lipsea încă niciuna din ele şi au fost reasamblate, încât farfuria se oferă acum în toată splendoarea ei, în muzeul unde se află. Mai era şi un castron care îmi plăcea mie foarte mult, semănând cu

pavilionul Regatului Unit, într-un portocaliu închis, cu un ton cald.

Nu mai puteam de bucurie; jubila şi Max şi, în felul lui liniştit, şi John. Dar, Doamne, cât a trebuit să muncim începând de atunci şi până la sfârşitul campaniei!

În toamna aceea am învăţat desenul tehnic. M-am dus la şcoala secundară locală, unde am fost instruită de un profesor fermecător, care nu putea crede că ştiu atât de puţin.

— Parcă nu ai auzit niciodată de un unghi drept, mi-a spus el cu dojană.

Am recunoscut că era adevărat, nu auzisem.

— E greu să descrii lucrurile, fără asta, a continuat el.

Totuşi am învăţat să măsor şi să calculez şi să reduc la scară faţă de dimensiunea respectivă. Acum sosise timpul să dau socoteală de ceea ce învăţasem. Erau mult prea multe lucruri de făcut şi trebuia să ne împărţim judicios munca între noi. Eu făceam de două, trei ori mai mult decât ceilalţi, dar John avea nevoie de oarecare asistenţă şi eu eram în stare să i-o asigur.

Max era pe şantier toată ziua, în timp ce John desena. Venea împleticindu-se la masă, spunând:

— Cred că am să orbesc. Am o senzaţie ciudată la ochi şi sunt atât de ameţit în cât abia pot umbla. Am desenat cu mare viteză, fără pauză, de la opt dimineaţă:

— Şi trebuie să continuăm cu toţii să lucrăm şi după masă, zicea Max.

— Şi când mă gândesc că mi-ai spus că va fi ca o vacanţă, a comentat cu amărăciune John.

Pentru a sărbători sfârşitul campaniei, am hotărât să organizăm un concurs pentru muncitorii de la şantier. Aşa ceva nu se mai făcuse niciodată până acum. Se ofereau premii multe şi mari, iar la concurs putea să participe oricine.

S-a discutat foarte mult despre asta. De la început unii dintre cei mai vârstnici şi mai serioşi se întrebau dacă nu le

va fi ştirbită demnitatea, luând parte la concurs alături de tineri, doar cu câteva tuleie în bărbie. Nu era un lucru pe care un om demn, un om cu greutate, trebuie să-l accepte. Până la urmă au venit toţi şi am discutat amănuntele. Cursa avea să fie de aproximativ cinci kilometri şi trebuia să se traverseze râul Khosr, tocmai dincolo de dâmbul de la Ninive. Au fost stabilite cu grijă regulile. În primul rând, nu se admiteau comportări neloiale, contrare regulilor stabilite: nimeni nu trebuia să trântească pe cineva pe jos, să-l înghiontească, să-i taie drumul, să-l sâcâie sau alte lucruri de felul acesta. Deşi nu ne aşteptam ca aceste reguli să fie respectate, totuşi speram că nu vor îi excese prea mari.

Premiile erau: primul o vacă, al doilea o oaie, al treilea o capră. Mai existau şi o seamă de premii mai mici, găini, făină şi ouă de la o sută la zece. Toţi cei care parcurgeau toată distanţa primeau un pumn de curmale şi halva cât putea ţine în două mâini. Aceste premii pot afirma că ne-au costat pe noi zece lire.

I-am spus A. A. A. A.

— Asociaţia atletică a amatorilor din Arpachiyah. Apele râului erau umflate la acea vreme şi cine ar fi vrut să vină să asiste nu putea trece podul. Dar aviaţia fusese invitată să urmărească cursa din aer.

A venit şi ziua respectivă şi priveliştea a fost memorabilă. Primul lucru care s-a întâmplat a fost că, atunci când s-a tras un foc de pistol dându-se semnalul de pornire, toţi concurenţii s-au repezit înainte şi cei mai mulţi au căzut în Khosr. Alţii s-au desprins, de furnicarul de oameni şi au luat-o la fugă mai departe. Toţi s-au comportat destul de bine, nimeni nu a trântit pe cineva. S-au făcut multe pariuri, dar niciunul dintre favoriţi nu s-a clasat printre primii. Pe locul întâi a fost un bărbat puternic, un atlet, al doilea un biet om care întotdeauna părea nemâncat şi al treilea un băieţandru. Au răsunat aplauze nemaipomenite. În acea seară toată lumea s-a veselit, şefii de echipă au dănţuit,

lucrătorii de asemenea şi cel care a câştigat premiul al doilea, adică oaia, a tăiat-o imediat şi a făcut un ospăţ pentru întreaga familie şi pentru prieteni. A fost o zi mare pentru Asociaţia atletică a amatorilor din Arpachiyah.

Am plecat în strigăte de urale: „Să fiţi binecuvântaţi!”, „Să veniţi din nou” şi aşa mai departe. Ne-am dus la Bagdad, unde toate descoperirile noastre preţioase ne aşteptau la Muzeu. Acolo, Max şi cu John Ross le-au despachetat şi a urmat distribuirea. Eram în luna mai şi mercurul termometrelor ajunsese la peste 40° la umbră. Căldura nu-i pria lui John şi în fiecare zi arăta încă şi mai rău. Am avut norocul că nu tăceam parte din echipa care se ocupase cu ambalatul, aşa că puteam sta în casă.

Situaţia politică în Bagdad se înrăutăţea şi, deşi speram să ne întoarcem în anul viitor ca să săpăm într-un alt loc sau să lucrăm mai departe la Arpachiyah, începusem să ne îndoim că va mai fi posibil. După ce am plecat, s-au iscat încurcături în privinţa expedierii antichităţilor şi am avut multe necazuri până ce am putut scoate lăzile noastre. Până în cele din urmă lucrurile s-au aranjat, dar au trecut multe luni şi din această cauză s-a spus că nu ar fi recomandabil pentru noi să mai venim şi să săpam în anul următor. Câţiva ani nimeni nu a mai făcut săpături în Irak, toţi s-au dus în Siria. Şi astfel în anul următor am hotărât să căutăm un loc potrivit în Siria.

Un ultim lucru îmi amintesc, care a fost un fel de prevestire pentru ceea ce avea să urmeze. Eram la ceai, la doctorul Jordan, la Bagdad. El era şi pianist şi în acea zi s-a aşezat în faţa pianului şi ne-a cântat Beethoven. Avea un cap foarte frumos şi, uitându-mă la el am constatat, într-adevăr, că era un bărbat splendid. Întotdeauna părea amabil şi plin de atenţie faţă de cei din jur. Cineva a pomenit, întâmplător, ceva despre evrei; în acel moment s-a schimbat la faţă. O schimbare extraordinară care n-am mai văzut-o niciodată pe faţa nimănui până atunci. L-am auzit spunând:

— Nu înţelegeţi. Evreii noştri sunt prea diferiţi de ai dumneavoastră. Reprezintă un pericol real. Trebuie sa fie exterminaţi. Nu este nimic altceva de făcut!

M-am uitat la el neputând să cred ceea ce auzeam O spunea cu toată convingerea. Era pentru prima oară că se făcea aluzie la grozăvia ce avea să vină din Germania. Oamenii care, probabil călătoriseră pe acolo, îşi dădeau seama, dar ceilalţi oameni, prin anii 1932-1933, nu bănuiau absolut nimic. În acea zi, când ne aflam în salonul doctorului Jordan care cânta la pian, am văzut primul nazist; mai târziu am descoperit că soţia lui era o nazistă şi mai fioroasă. Amândoi aveau o misiune de îndeplinit acolo, nu numai de a conduce muzeul de antichităţi sau de a lucra pentru ţara lor, ci să-l spioneze pe propriul lor ambasador. Există lucruri în viaţă, care te întristează cu adevărat atunci când reuşeşti tu singur să te convingi de ele.

V

Ne-am întors acasă încununaţi de triumf şi Max a început vara din greu, scriindu-şi raportul asupra campaniei. Am avut o expoziţie la British Museum cu o parte din descoperirile noastre. Cartea lui Max despre Arpachiyah a fost publicată în acel an sau în următorul; nu trebuia amânată în nici un fel publicarea cărţii. Max spunea că, în general, arheologii au tendinţa să-şi amâne prea mult publicarea cărţilor şi noile cunoştinţe erau astfel date la iveală cu mari întârzieri. În timpul celui de-al doilea război mondial, pe când lucram la Londra, am scris o carte despre timpul petrecut de noi în Siria, pe care am intitulat-o: „Come, Tell Me How You Live” (Hai spune-mi cum trăieşti) şi îmi place să o recitesc din când în când, pentru că-mi amintesc astfel de zilele petrecute în Siria. Un an de săpături seamănă destul de mult cu altul. Se întâmplă aceleaşi lucruri. E o repetare fără prea multe noutăţi. Au fost timpuri fericite, ne-am simţit foarte bine şi am avut mult succes cu săpăturile noastre.

Anii aceia între 1930 şi 1938 s-au dovedit a fi ani foarte buni, pentru că erau scutiţi de griji din afară. Pe măsură ce munca şi, în special, succesul te acaparează, ai tendinţa să-ţi îngădui mai puţin răgaz, dar erau ani fără necazuri, ani doar de multă muncă, care nu ne absorbea cu totul. Eu scriam cărţi poliţiste, Max cărţi de arheologie, rapoarte şi articole. Eram ocupaţi, însă trăiam fără tensiune.

Deoarece îi era greu lui Max să stea prea mult în Devonshire, ne petreceam doar vacanţele Rosalindei acolo. Cea mai mare parte din timp stăteam la Londra, mutându-ne când într-o casă de a mea, când în alta, încercând vedem care ne place mai mult. Carlo şi Mary au căutat, când eram în Siria, o casă potrivită pentru noi şi făcuseră o listă întreagă. Mi-au spus să mă duc să văd casa din Sheffield Terrace nr. 48. Când am văzut-o, am dorit imediat să locuiesc acolo, aşa cum poate nu am dorit niciodată să locuiesc în vreo casă. Era perfectă, cu excepţia, poate, a faptului că avea subsol. Nu erau multe camere, dar erau mari şi bine proporţionate. Exact ceea ca ne trebuia nouă. Cum intrai, la dreapta exista o sufragerie mare, la stânga salonul. La jumătatea scărilor se afla o sală de baie şi o toaletă, iar la etajul I, deasupra sufrageriei, la dreapta, o cameră tot atât de mare – biblioteca lui Max, o cameră spaţioasă cu loc suficient pentru mese mari pe care se puteau înşirui vase şi pune tot felul de hârtii. La stânga era un dormitor mare pentru noi, la etajul de deasupra încă două camere mari şi una mică între ele. Cea mică avea să fie a Rosalindei. Camera mare deasupra biroului lui Max – cameră pentru oaspeţi, dacă ar fi fost cazul, iar cea din stânga am declarat că urma să fie camera mea de lucru. Toată lumea a fost surprinsă de această hotărâre a mea, căci niciodată nu mă gândisem să am aşa ceva, dar au fost cu toţii de acord că era timpul pentru biata Missus să aibă şi ea o cameră a ei.

Doream şi eu o încăpere unde să nu mă deranjeze nimeni. Fără telefon, cu pian cu coadă, o masă solidă, mare, o sofa

sau un divan confortabil, un scaun tare cu spetează înaltă pentru bătut la maşină, un fotoliu în care să mă întind şi nimic altceva. Am cumpărat un pian Steinway de concert şi mă simţeam foarte bine în camera mea. La acel etaj nimeni nu avea voie să folosească vreun aspirator, când eram acasă. Aveam şi eu acum locul meu şi m-am bucurat de el cinci sau şase ani, până când casa a fost bombardată în timpul războiului. Nu ştiu de ce, dar de-atunci n-am mai avut niciodată aşa ceva: poate pentru că m-am deprins repede să folosesc iarăşi masa din sufragerie sau colţul lavaboului.

Casa de la Sheffield Terrace nr. 48 mi-a adus noroc. Am simţit asta din momentul în care am intrat în ea. Cred că atunci când eşti deprins de mic cu odăi mari, aşa cum aveam la Ashfield, îţi lipseşte mereu spaţiul foarte mult. Am locuit în mai multe case mici, fermecătoare, ca aceea din Campden Street sau ca acea căsuţă de la grajduri, dar nu au fost niciodată aşa cum ar fi trebuit. Nu e vorba de grandoare, poţi avea un apartament mic şi foarte elegant, sau poţi închiria, cu mult mai puţini bani, o casă mare, sărăcăcioasă care se va dărăpăna rapid. Sentimentul de a avea un spaţiu în jurul tău, de a fi în stare să te desfăşori, asta contează. Într-adevăr, dacă trebuie să cureţi singură o cameră este mai uşor să cureţi una mare, decât să fii obligat să te tot învârteşti prin toate colţurile şi după toate mobilele într-o cameră mică unde sunt grămădite o mulţime de lucruri.

Max a supravegheat personal construirea unui nou cămin în biblioteca lui. Avusese de-a face cu atâtea cămine şi coşuri de cărămidă arsă în Orientul Apropiat încât îşi închipuia că se şi pricepe la această treabă. Constructorul a privit cu îndoială planurile. Nu poţi şti niciodată cum ies coşurile şi căminele, spunea el, căci în conformitate cu calculele, ar trebui ca totul să meargă bine, dar în realitate lucrurile ies de obicei altfel.

— Şi planul ăsta, al dumneavoastră, nu o să iasă bine, de asta sunt sigur! i-a spus el lui Max.

— Îl construieşti exact cum îţi arăt eu şi ai să vezi! i-a replicat Max.

Spre durerea sa, domnul Withers a văzut. Căminul lui Max nu a scos fum niciodată. Avea o cărămidă mare asiriană cu o scriere cuneiformă pe ea fixată pe poliţa de deasupra şi camera a fost evident etichetată ca bârlogul unui arheolog.

Un singur lucru mă tulbura de când ne-am mutat acolo şi asta era un miros pătrunzător în dormitorul nostru.

Lui Max nu-i mirosea şi Bessie credea că e o nălucire de-a mea, dar am precizat cu hotărâre că nu născoceam nimic. Îmi mirosea a gaze. Max m-a încredinţat că nu erau gaze în casă.

— N-am ce face, mie îmi miroase a gaze, am stăruit eu.

Am adus constructori şi specialişti în instalaţii de gaze şi toţi s-au întins pe jos pe burtă, au mirosit pe sub pat şi mi-au spus că mi se năzărise.

— Ce-ar putea să fie? Deşi, ca să vă spun drept, nu miroase a nimic, ne-a încredinţat cel de la gaze. Poate un şoarece mort sau un şobolan. Dar şobolan nu e, căci ar mirosi mai puternic; poate că e doar un şoarece.

— Poate că asta o fi, am spus eu. O fi un şoarece mic.

— Să ridicăm podelele.

Au scos podelele, dar nu au găsit nimic, nici un şoarece mare sau mic mort. Şoarece mort sau gaze, mirosul persista.

Am chemat în continuare tot felul de instalatori, pe absolut oricine mi-a trecut prin minte. Până la urmă toţi se uitau cu silă la mine. Fiecare se săturase de spusele mele; Max, Rosalind, Carlo toţi declarau că totul e o născocire a mamei. Dar mama ştia când mirosea a gaze şi a continuat să o spună. Până în cele din urmă, după ce aproape îi înnebunisem pe toţi, am fost răzbunată. Sub podeaua dormitorului meu a fost găsită o ţeava veche de gaze, prin care acesta continua să se scurgă. Pe contor nu se

înregistra, nimeni nu a ştiut, în casa noastră nu exista contor de gaze, dar exista o ţeavă de gaze nefolosită rămasă în funcţiune de pe timpuri şi gazul se scurgea încetişor pe acolo. Am fost atât de încrezută după ce s-a văzut că am avut dreptate, încât câtva timp nu se mai putea înţelege nimeni cu mine şi mai mult ca oricând, o pot afirma, am fost mai încrezătoare în nasul meu de copoi. Înainte de a achiziţiona casa din Sheffield Terrace, Max şi cu mine am cumpărat o casă la ţară. Doream o casă mică pentru că nu ne puteam duce să facem week-endurile la Ashfield. Ar fi fost cu totul altceva dacă am fi avut o mică locuinţă la ţară, nu departe de Londra.

Cele două locuri favorite ale lui Max din Anglia erau ţinutul de lângă Stockbridge, unde stătuse în copilărie, şi cel de lângă Oxford. Timpul petrecut la Oxford, a fost unul din cele mai fericite din viaţa lui. Cunoştea bine regiunea din jur şi iubea Tamisa. Aşa că ne-am dus să căutăm în susul şi în josul Tamisei. Ne-am oprit în mai multe locuri. Era greu de găsit case pe malurile râului, pentru că sau erau oribile, în stil victorian târziu, sau erau căsuţe din acelea de ţară care iarna sunt periclitate de inundaţii. În cele din urmă am văzut un anunţ în „The Times”. Era cam cu o săptămână înainte de a pleca în Siria.

— Uite, Max, am spus eu, o casa de vânzare la Wallingford. Ce mult ne plăcuse Wallingford-ul. Să fie oare una din casele de pe malul râului? Dar nu era nimic atunci când am fost noi.

Am telefonat agentului şi ne-am grăbit să ne ducem.

Era o casă mică, încântătoare, stil Queen Anne, foarte aproape de drum, dar în spate avea o curte din care se separa, printr-un zid, o grădină de zarzavaturi, mai mare decât doream noi; mai jos însă, ceea ce pentru Max era idealul, erau pajişti care coborau până la râu. Se întindeau pe o porţiune bună din mal, mai mult de un kilometru în afară de Wallingford. Casa avea cinci dormitoare, trei camere de zi şi o bucătărie remarcabil de drăguţă. Cum ne

uitam prin fereastra salonului prin ploaie am văzut un cedru foarte frumos de Liban. Era de fapt pe câmp, dar câmpul ajungea până la un şanţ de lângă casă şi m-am gândit că am putea avea o peluză dincolo de şanţ şi am împinge pajiştile mai departe, aşa ca cedrul să fie în mijlocul peluzei noastre şi vara, în zilele călduroase, vom putea lua ceaiul acolo, sub copac.

Nu prea aveam mult timp să stăm pe gânduri. Casa era foarte ieftină, nu avea nici o încurcătură, am telefonat agentului, am vorbit cu avocaţii, cu inspectorii pentru terenuri şi construcţii şi am cumpărat-o cu aprobarea obişnuită a inspectorului.

Din nefericire nu am putut să o mai vedem decât după nouă luni. Am plecat în Siria şi acolo tot timpul ne întrebam dacă nu am fost nebuni să o cumpărăm. Plănuiserăm să cumpărăm o căsuţă la ţară şi în schimb ne-am trezit stăpânind această casă Queen Anne cu ferestre graţioase şi bine echilibrată. Wallingford era un loc plăcut. Avea puţine legături de cale f erată şi astfel nu era genul unde oamenii să vină, fie de la Oxford, fie de la Londra.

— Cred, a spus Max, că vom fi foarte fericiţi acolo.

Şi într-adevăr se împlinesc acum treizeci şi cinci de ani de când suntem fericiţi acolo. Biblioteca lui Max s-a mărit de două ori pe cât era şi, de acolo, privea drept spre râu. Winterbrook House, Wallingford, este casa lui Max şi întotdeauna a fost a lui; Ashfield era casa mea şi cred că şi a Rosalindei.

Şi aşa, vieţile noastre îşi urmau cursul. Max cu activitatea lui de arheolog şi entuziasmul lui pentru aceasta, iar eu cu scrisul meu, care acum devenea mai profesional şi deci mult mai puţin entuziast.

La început era palpitant să scriu cărţi, în parte şi pentru că nu simţeam că sunt un autor real, şi de fiecare dată era surprinzător să mă văd în stare să scriu cărţi care se şi publicau. A scrie cărţi devenise acum ceva obişnuit. Devenise meseria mea. Nu erau numai publicate, ci mi se şi

cerea stăruitor să le scriu. Dar eterna dorinţă de a face ceva care nu era de fapt treaba mea, mă descumpănea. Pe de altă parte, dacă nu s-ar fi întâmplat aşa, viaţa mea ar fi fost foarte monotonă.

Acum doream să scriu altceva decât o povestire poliţistă. Astfel, încercând un sentiment de vinovăţie, m-am bucurat foarte mult scriind un roman, numit „Giant's Bread" (Pâinea uriaşului). Era o carte despre muzică şi, ici şi acolo, lăsam să se vadă că ştiam câte ceva din punct de vedere tehnic. Cartea s-a bucurat de critici bune şi a fost vândută destul de bine, ţinând seama că era un „prim roman". Mă foloseam, pe copertă, de numele de Mary Westmacott şi nimeni nu ştia că eu eram autoarea. Am reuşit să păstrez acest secret 15 ani.

Am mai scris o carte, un an sau doi mai târziu, sub acelaşi pseudonim: „Unfinished Portrait" (Portretul neterminat). Dar o singură persoană mi-a ghicit secretul: Nan Watts, acum Nan Kon. Avea femeia asta o memorie grozavă şi unele expresii pe care le-am folosit despre unii copii şi o poezie din prima carte i-au atras atenţia. Imediat şi-a spus în sinea ei: „Agatha a scris asta, sunt sigură".'

Într-o zi, m-a atins uşurel cu cotul în coaste şi mi-a spus cu o voce puţin afectată:

— Am citit zilele trecute o carte, care mi-a plăcut foarte mult. Stai, cum se chema? Parcă… „Sângele piticului", da, se numea „Sângele piticului"!

Apoi mi-a făcut cu ochiul într-un fel foarte maliţios.

Când am ajuns acasă am întrebat-o:

— Şi acum, ia zi-mi, cum de-ai ghicit tu despre „Giant's Bread".

— Păi cum să nu ghicesc? Îţi cunosc prea bine felul de-a vorbi.

Din când în când, scriam cântece, în special balade. Habar nu aveam că mă voi bucura de norocul extraordinar să păşesc într-un sector cu totul diferit al scrisului şi să o fac la

o vârstă când aventurile nu mai sunt chiar aşa de uşor de încercat.

Cred că ceea ce m-a pus în mişcare a fost faptul că mă plictisea felul în care erau adaptate pentru scenă cărţile mele. Deşi scrisesem piesa „Cafeaua neagră”, nu m-am gândit niciodată serios să scriu piese de teatru. Mi-a făcut plăcere când am scris „Akhenaton”, dar nu am crezut niciodată că va fi cândva reprezentat. Mi-a venit dintr-o dată gândul că, dacă nu-mi place felul în care sunt adaptate cărţile mele pentru scenă, ar trebui să încerc eu însumi să le transpun. Mi se părea că dramatizările cărţilor mele nu erau reuşite, pentru că rămâneau prea legate de original. O carte poliţistă se deosebeşte în mod esenţial de o piesă de teatru şi astfel devine mult mai dificil de adaptat decât o carte obişnuită. Are o intrigă atât de complicată şi de obicei multe personaje şi piste false, încât este sortită să fie confuză şi supraîncărcată. Ceea ce se cerea era simplificare.

Scrisesem cartea „Ten Little Niggers” (Zece negri mititei) – intitulată în America „Zece indieni mititei” – şi pentru că era atât de greu de realizat, ideea m-a fascinat. Trebuia să moară zece oameni fără ca lucrurile să ajungă ridicole sau ca asasinul să fie evident. Am scris cartea după ce făcusem multe schiţe dinainte şi eram mulţumită cum ieşise. Totul era clar, direct, uimitor, şi totuşi avea o explicaţie perfect raţională; de fapt, trebuia să aibă un epilog pentru ca lucrurile să se explice. A fost bine primită şi recenzată, dar persoana cea mai mulţumită eram eu, pentru că eu ştiam mai bine decât oricare critic cât de greu îmi fusese.

Acum făceam un pas mai departe. M-am gândit în sinea mea că ar fi foarte palpitant dacă aş putea s-o transform într-o piesă de teatru. La prima vedere părea imposibil, pentru că nu mai rămânea nimeni să povestească, aşa că trebuia s-o modific într-o anumită măsură. Mi s-a părut că puteam realiza o piesă perfectă dacă făceam o singură modificare povestirii originale. Două personaje trebuiau să

fie inocente, să se unească la urmă şi să iasă nevătămaţi din încercarea grea. Aceasta nu avea să fie contrar spiritului poeziei pentru copii originale, tradiţionale, căci există o versiune a celor „Zece băieţei negri” care se termină spunându-se că ultimul „s-a însurat şi atunci nu a mai rămas niciunul”.

Am scris piesa. Nu a primit multă încurajare. „Nu poate fi reprezentată”, a fost verdictul general. Doar lui Charles Cochran i-a plăcut foarte mult. El a făcut tot ce a putut să o reprezinte, dar din nefericire nu a reuşit să-şi convingă susţinătorii să fie de acord cu el. Au spus lucrurile obişnuite, că era imposibil de reprezentat, era de nejucat, lumea va râde doar, nu va fi însă nici o tensiune. Cochran a susţinut cu tărie că nu este de aceeaşi părere, dar asta era situaţia.

— Sper că altă dată o să ai mai mult noroc cu această piesă, mi-a spus el, pentru că aş vrea foarte mult să o văd reprezentată.

Norocul mi-a venit la timp. Bertie Mayer era atras de piesă, pusese în scenă „Alibi”, cu Charles Laughton. Irene Henschell, ca producător, s-a descurcat admirabil. Eram foarte curioasă să văd metodele ei de punere în scenă, pentru că erau atât de diferite de cele ale lui Gerald Du Maurier. Pentru început, ochiului meu experimentat i-a apărut neîndemânatică, ca şi cum ar fi fost nesigură de ea. Dar văzând cum se dezvolta tehnica ei, mi-am dat seama cât de sigură era, totuşi. La început, părea că ia contactul cu scena văzând mişcările, lumina, cum va arata totul, fără să se audă. Mai apoi, ca şi cum i-ar fi venit în minte un gând prea târziu, s-a concentrat dintr-o dată asupra scenariului. Rezultatul era eficient şi impresionant. Tensiunea a crescut bine şi efectul de lumină, cu cele trei pete luminoase în scenă, când toţi ţineau lumânări în mână, pentru că era o pană de curent, a fost de mare efect.

Fiindcă piesa era bine jucată, puteai simţi cum creşte tensiunea, cum se iscă teama şi suspiciunea între o

persoană şi alta, iar asasinatele erau atât de perfect realizate, încât niciodată când am văzut piesa nu am observat nici o încercare de râs sau de ridiculizare a senzaţionalului din piesă. Nu spun că este piesa sau cartea mea care să-mi placă cel mai mult sau că aş crede că este cea mai bună, dar socotesc că în această lucrare măiestria o depăşeşte pe oricare alta din toate cărţile pe care le-am scris. Bănuiesc că cei „Zece negri mititei” m-au făcut să fiu şi autor dramatic. Atunci am hotărât că dramatizarea cărţilor mele am s-o fac numai eu. Eu voi alege cărţile care trebuie adaptate şi numai pe acelea care ar fi potrivite pentru aşa ceva.

Următoarea carte pe care am încercat s-o dramatizez, deşi cu mulţi ani mai, târziu, a fost „Groapa” (The Hollow). Într-o zi, mi-a venit ideea că din această carte ar putea ieşi o piesă foarte bună. I-am spus Rosalindei, care a avut întotdeauna în viaţa mea rolul de a mă descuraja, dar fără succes.

— Să faci din Hollow o piesă, mamă?! a sărit Rosalind îngrozită. E o carte bună, îmi place, dar nu poţi să o transformi într-o piesă!

— Ba pot! am răspuns, stimulată de opoziţia ei.

— O, aş vrea să n-o faci, a mai spus Rosalind, oftând.

În orice caz mă distram notând idei pentru Hollow. Era, într-un fel, mai mult roman decât povestire poliţistă. Am considerat întotdeauna că am ruinat această carte prin introducerea lui Poirot. Mă obişnuisem cu Poirot în cărţile mele, aşa că natural, a apărut şi în aceasta: numai că aici nu era potrivit. Şi-a îndeplinit el misiunea foarte bine şi aici, dar, mă gândeam mereu, cartea ar fi fost mult mai realistă fără el. Aşa că atunci când m-am apucat să schiţez piesa, l-am scos afară pe Poirot.

Piesa a fost scrisă în ciuda opoziţiei şi a altora pe lângă Rosalind. Peter Saunders, care a pus în scenă atâtea piese de-ale mele de atunci, a găsit-o bună. Când piesa s-a dovedit a fi un succes, nu mai aveam nici o rezervă. Ştiam

acum prea bine că a scrie cărţi era profesiunea mea solidă, sigură. Puteam să continui să scriu, să inventez intrigi până când mă voi ramoli. Nu am fost niciodată disperată la gândul că n-aş mai putea scrie a carte.

Există întotdeauna o perioadă teribilă, evident: acele trei, patru săptămâni prin care trebuie să treci când încerci să te apuci de o carte. Nu este chin mai mare. Stai într-o cameră, învârtindu-te de colo, acolo, muşti din creioane, te uiţi la maşina de scris sau te trânteşti pe sofa şi parcă ai dori să baţi în retragere. Apoi te scoli şi cauţi pe cineva ocupat să-l întrerupi de la treburi. De obicei pe Max, pentru că el e atât de blând, şi îi spui:

— Vai, Max, e îngrozitor! Ştii, am uitat să scriu! Pur şi simplu nu mai sunt în stare să aştern două rânduri. Ni voi mai scrie niciodată nimic!

— Ba da, vei scrie, răspunde Max cu un ton consolator.

La început o spunea cu oarecare anxietate; acum îşi întoarce liniştit ochii înapoi la lucrul lui, în timp ce-ţi vorbeşte potolit.

— Dar ştiu că nu voi mai fi în stare. Nu pot să mă gândesc la nimic. Am avut o idee şi acum mi se pare că a dispărut.

— Ei, este un moment peste care ai să treci. Ai mai avut momente din astea. Tot aşa vorbeai şi anul trecut şi anul celălalt

— De data asta e altceva, răspund foarte sigură de mine.

Bineînţeles că nu era nimic deosebit şi lucrurile se prezentau exact ca şi altă dată. De câte ori eşti cuprins de o asemenea stare, uiţi ceea ce ai simţit mai înainte: suferinţa, disperarea, incapacitatea de a face ceva original. Şi totuşi, se pare că această criză trebuie trăită. Ai nevoie de o sondare a străfundurilor fiinţei tale pentru a scoate de acolo ceea ce-ţi trebuie. Nu poţi să-ţi revii la starea normală, până când nu ai încercat o tulburare adâncă, până când nu ai trăit ore întregi de totală zăpăceală. Nu ai nici o inspiraţie să scrii, iar dacă pui mâna atunci pe o carte îţi dai seama că mintea îţi fuge în altă parte şi nu o citeşti cum

trebuie. Dacă încerci să dezlegi cuvinte încrucişate nu-ţi poţi fixa atenţia şi eşti stăpânit de un sentiment de deznădejde care te paralizează.

Mai apoi, dintr-un motiv necunoscut, un „automat” interior se declanşează şi te pune în mişcare. Începi să funcţionezi. Îţi dai seama atunci că „inspiraţia” vine şi ceaţa se risipeşte. Dintr-o dată, ştii cu certitudine absolută exact ceea ce A. Vrea să-i spună lui B. Poţi să pleci de acasă, să umbli pe stradă vorbind de una singură, energic, repetând convorbirea, să spunem, pe care Maud o va avea eu Aylwin; ştii precis unde vor fi, de unde îi va urmări celălalt bărbat, dintre copaci şi cum fazanul mort de pe jos îi aminteşte lui Maud ceva ce uitase şi aşa mai departe şi mai departe. Te întorci acasă fericită. Nu ai înfăptuit încă nimic, dar ai ajuns triumfătoare ACOLO.

În acel moment, a scrie piese de teatru mi se părea ceva încântător, pur şi simplu pentru că nu era datoria mea, pentru că nu încercam sentimentul că trebuia să mă gândesc la o piesă de teatru. Piesele de teatru sunt mult mai uşor de scris decât cărţile, pentru că le poţi vedea cu ochii minţi şi nu eşti stânjenit, ca într-o carte, de descrieri care te împovărează atât de teribil şi te ţin în loc cu cele ce se întâmplă. Spaţiul limitat al scenei simplifică lucrurile.

Nu eşti obligată să urmăreşti eroina când urcă şi coboară scările, ori când se duce până la terenul de tenis şi se întoarce, fiind preocupată de gândurile pe care trebuie să le descrii. Ai de-a face numai cu ceea ce poate fi văzut şi auzit. De privit, de simţit şi de ascultat – iată ce ai de făcut.

Am fost întotdeauna sigură că pot scrie o carte pe an.

Sensul pieselor de teatru va rămâne pentru mine o aventură, care uneori îmi reuşeşte, alteori nu. Poţi reputa succes după succes şi apoi, fără motiv, pot urma o serie de insuccese. De ce? Nu ştie nimeni cu adevărat. Am văzut întâmplându-se aşa cu mulţi autori dramatici. Mi-a fost dat să asist la o piesă care, după părerea mea, era tot atât de bună sau chiar mai bună decât una din acele cu succes, dar

care a căzut pentru că publicul nu a găsit-o pe gustul său sau poate pentru că fusese scrisă la un moment nepotrivit, ori distribuţia nu era bună. Pentru mine a scrie o piesă de teatru era un lucru de care nu puteam fi sigură. De fiecare dată era ca o loterie şi îmi plăcea să fie aşa.

După ce am scris „The Hollow”, am ştiut că în curând voi dori să scriu o altă piesă şi, dacă va fi posibil, m-am gândit eu, nu voi mai dramatiza o carte, ci voi scrie de la început o piesă de teatru.

„Caledonia” s-a dovedit a fi o mare reuşită pentru Rosalind. Cred că era una din cele mai remarcabile şcoli pe care le-am cunoscut vreodată; aici toţi profesorii păreau să fie cei mai de soi din categoria lor. Fără îndoială că au cultivat la Rosalind tot ceea ce a fost mai valoros. La sfârşit, era cea mai bună din şcoală, deşi, aşa cum a ţinut să-mi spună ea, nu era drept, pentru că exista o chinezoaică mult mai deşteaptă decât ea. „Ştiu la ce s-au gândit: şefa promoţiei trebuie să fie o englezoaică.” Cred că avea dreptate.

De la „Caledonia”, Rosalind a trecut la „Benenden”. Unde, de la început, nu i-a plăcut. Nu ştiu de ce, căci era, din toate punctele de vedere, o şcoală foarte bună. Rosalind însă nu era preocupată să înveţe pentru învăţătura în sine. Nu avea stofă de erudit. Nu o interesau materiile care mi-ar fi plăcut mie, bunăoară, ca istoria, dar era bună la matematici.

Când eram în Siria, primeam scrisori de la ea cerându-mi stăruitor să-i dau voie să plece de la „Benenden”. „Nu pot să mai stau încă un an aici”, scria ea. Totuşi consideram că, de vreme ce începuse o şcoală, trebuia să o termine cum se cuvine. Aşa că i-am scris ca, de îndată ce va obţine certificatul de studii, va putea părăsi „Benenden” şi să treacă la altă formă de educaţie.

Domnişoara Sheldon, directoarea şcolii, mi-a scris că, deşi Rosalind era foarte preocupată să obţină certificatul de promovare pentru trimestrul următor, nu credea că ar avea vreo şansă să treacă examenul, dar desigur că putea foarte

bine să încerce. S-a dovedit că domnişoara Sheldon nu a avut dreptate totuşi, pentru că Rosalind a trecut destul de uşor examenul. Trebuia să mă gândesc totuşi la etapa următoare pentru o fată care avea abia 15 ani.

Am fost de acord amândouă că ar fi bine să plece în străinătate. Împreună cu Max, am pornit într-o misiune pe care am găsit-o foarte istovitoare, de a vizita diferite instituţii academice: o familie la Paris, câteva fete foarte educate la Evian, cel puţin vreo trei educatori cu înalte recomandări la Lausanne, o instituţie de învăţământ la Gstaad, unde fetele învăţau schi şi alte sporturi de iarnă. Nu mă pricepeam să descos oamenii. De îndată ce mă aşezam pe scaun aveam limba legată. Ceea ce simţeam că ar fi trebuit să întreb era: „Să-mi trimit fiica la dumneata sau nu? Cum aş putea afla cum eşti de fapt? Cum naiba să ştiu dacă ei îi va place să stea aici? Şi, la urma urmelor, cum stau lucrurile?” În schimb începeam să mă bâlbâi şi puneam tot felul de întrebări idioate.

După multe consultări în familie, am hotărât să aleg pensionul domnişoarei Tschumi de la Gstaad.

S-a dovedit a fi un fiasco. Primeam scrisori de la Rosalind de două ori pe săptămână: „Este îngrozitor aici, absolut îngrozitor, mamă. Nici nu poţi să-ţi închipui cum sunt fetele! Poartă fileuri!!! Asta dovedeşte clar cum e aici.”

Dar asta nu-mi dovedea nimic. Nu vedeam de ce fetele nu ar purta fileuri şi nici nu ştiam ce erau fileurile.

„Când ne scoate la plimbare, mergem două câte două, imaginează-ţi, la vârsta noastră! Două câte două. Şi când suntem în sat nu avem voie nici o secundă să intrăm într-o prăvălie şi să cumpărăm ceva. E îngrozitor, închisoare adevărată! Şi nici nu ne învaţă nimic. Cât despre băile amintite de tine, sunt o excrocherie! Nu sunt niciodată folosite.

Niciuna dintre noi nu a făcut măcar odată o baie! Nici nu există o instalaţie de apă caldă. Cât priveşte schiul, se face

pe undeva mult prea jos. S-ar putea să ne ducă puţin în februarie. Dar eu nu cred.”

Am salvat-o pe Rosalind din temniţa aceea şi am trimis-o mai întâi la un pension la Château d’Oex şi, mai apoi, la o familie plăcută, de modă veche, la Paris.

La întoarcerea noastră din Siria, ne-am oprit s-o luăm de la Paris şi, când am văzut-o, i-am spus că speram cel puţin să fi învăţat să vorbească franţuzeşte.

„Mai mult sau mai puţin”, a zis ea, având grijă să nu ne lase să auzim măcar un cuvânt rostit. Apoi i se păru că şoferul de la taxiul care ne ducea de la Gare de Lyon, la doamna Laurent, o apucase pe un drum prea lung. Rosalind a deschis fereastra, a scos capul şi i s-a adresat şoferului într-o franceză vie, idiomatică, întrebându-l de ce a apucat pe acele străzi şi spunându-i pe unde trebuie să meargă. Şoferul a fost cucerit pe dată de vorbele ei şi eu am fost încântată să descopăr ca Rosalind putea vorbi franţuzeşte.

Am stat de vorbă cu Madame Laurent în mod amical. M-a asigurat că Rosalind s-a comportat întotdeauna extrem de bine, très comme il faut81, dar, a continuat ea, „Madame, elle est d’une froideur, mais d’une froideur excessive! C’est peut-être le phlegme britannique”82

Am încredinţat-o repede că, desigur, era vorba de acea le phlegme britannique. Şi din nou Madame Laurent m-a asigurat că a încercat să fie ca o mamă pentru Rosalind: „Mais cette froideur, cette froideur anglaise…!”

Madame Laurent a suspinat îndurerată amintindu-şi respins sufletul ei expansiv.

Rosalind mai avea încă şase luni sau chiar un an pentru a-şi completa educaţia. Acest timp l-a petrecut într-o familie de lângă München, unde a învăţat germana. A urmat apoi un sezon londonez.

Aici a avut un succes absolut, fiind considerată ca una dintre cele mai frumoase debutante ale anului ei şi s-a distrat din plin. Cred că această perioadă i-a făcut foarte bine şi i-a dat încredere în ea, dobândind şi maniere alese.

S-a vindecat, de asemenea, de orice dorinţă nebună de a continua la nesfârşit să ducă o viaţă de petreceri. A declarat că i-a plăcut experienţa, dar nu avea nici o intenţie de a mai continua acest gen de lucru prostesc.

Odată, când Rosalind era cu buna ei prietenă Susan North, am atins subiectul unei ocupaţii:

— Trebuie să-ţi găseşti ceva de făcut, i-am spus pe un ton dictatorial Rosalindei. Nu are importanţă ce vei face. De ce nu înveţi, de exemplu, să faci masaj? Va fi folositor mai târziu în viaţă. Sau presupun ca ai putea să te ocupi de aranjamente de flori.

— O, toată lumea face asta, a intervenit Susan.

În cele din urmă, fetele au venit la mine şi mi-au spus că le-ar place să se ocupe de fotografie. Am fost nespus de fericită. Şi eu dorisem să studiez fotografia. Făcusem mai multe fotografii la săpături şi m-am gândit că ar fi folositor pentru mine să iau câteva lecţii privind fotografiatul în studio, despre care ştiam destul de puţin. Multe dintre obiectele noastre trebuiau fotografiate în aer liber şi nu în condiţii de studio, şi, de vreme ce unele dintre ele aveau să rămână în Siria, era important să avem cele mai bune fotografii posibile. Am dezvoltat cu entuziasm subiectul şi fetele au izbucnit în hohote de râs.

— Nu ne gândim deloc la ceea ce ai tu în cap. Nu e vorba să facem cursuri de fotografiat, nici pomeneală.

— Dar atunci despre ce e vorba? am întrebat uimită.

— O, să fim fotografiate în costume de baie şi chestii din astea pentru reclame.

— Nu o să fiţi fotografiate pentru reclame în costume de baie! Nici nu vreau să aud de aşa ceva!

Eram teribil de şocată şi le-am spus asta.

— Mama e atât de demodată, a zis Rosalind cu un oftat. O mulţime de fete Sunt fotografiate pentru reclame şi sunt foarte geloase unele pe altele.

— Cunoaştem câţiva fotografi, cred că-i putem convinge să ne facă fotografii pentru săpunuri.

Am continuat să mă opun acestui proiect. În cele din urmă, Rosalind a spus că are să se gândească la cursuri de fotografiat. La urma urmei putea să urmeze cursuri de fotografiat modele. Nu trebuia să fie neapărat pentru costume de baie, ci despre rochii încheiate până la gât, bunăoară.

Aşa că, într-o zi, m-am dus la „Şcoala Reinhardt pentru fotografii comerciale” şi m-am informat cu atâta pasiune încât, când m-am întors acasă, a trebuit să mărturisesc că m-am înscris eu la cursuri, în loc să te înscriu pe fete.

S-au prăpădit de râs.

— Mama s-a lăsat prinsă ea, în locul nostru, a spus Rosalind.

— O, biata de tine, o să fii atât de obosită, a continuat Susan.

Şi-ntr-adevăr a fost obositor! După prima zi de alergat în sus şi în jos pe scări, developând şi fotografiind mereu şi mereu subiectul respectiv am fost vlăguită.

„Şcoala de fotografiat Reinhardt” avea tot felul de secţii, cuprinzând şi una de fotografii comerciale, al cărui curs îl frecventam eu. La acea vreme exista o adevărată pasiune de a face ca toate lucrurile să apară cât mai altfel decât erau în realitate. Aşezai şase linguri pe o masă, apoi te cocoţai pe o scară, te aplecai peste capătul scării şi luai o fotografie în perspectivă. Mai exista şi tendinţa de a nu fotografia un obiect la mijloc, ci pe undeva prin colţul din stânga sau deplasat faţă de centru, ori o porţiune dintr-o faţă. Asta era ultima noutate. Am luat la şcoală un cap sculptat în lemn şi am făcut diferite încercări să-l fotografiez, folosind tot felul de filtre roşu, verde, galben.

Cel care nu împărtăşea entuziasmul meu era afurisitul de Max. El vroia ca fotografiile lui să fie exact opusul a ceea ce făceam eu acum. Lucrurile trebuiau să arate exact aşa cum erau, cu cât mai multe amănunte posibile, cu o perspectivă precisă şi aşa mai departe.

— Nu crezi că acest colier arată cam anost în felul ăsta? întrebam eu.

— Nu! Aşa cum l-ai fotografiat este deformat şi estompat.

— Dar arată atât de captivant în poza mea.

— Nu-mi trebuie să arate captivant, replica Max. Vreau să arate întocmai cum este. Şi nu ai făcut o fotografie la scară.

— Dacă faci o fotografie la scară îi dispare aspectul artistic, e oribil.

— Trebuie să arăţi ce dimensiuni are, asta este foarte important, continua Max.

— Poţi să scrii dimensiunea dedesubt, în explicaţia figurii.

— Nu-i acelaşi lucru. Este necesar să ştii exact scara.

Am suspinat adânc. Vedeam acum că fusesem trădată de capriciile mele artistice, îndepărtându-mă de ceea ce promisesem ea voi face, aşa că am cerut instructorului meu să-mi dea lecţii de fotografiat în perspectivă corectă.

Era destul de plictisit că-l obligam să facă aşa ceva şi dezaproba rezultatele. În orice caz, mie avea să-mi fie folositoare treaba asta. Învăţasem cel puţin un lucru: nu este bine să faci fotografie şi mai apoi să mai faci alta pentru că prima a ieşit greşit. Nimeni de la „Şcoala Reinhardt” nu făcea mai puţin de zece negative pentru fiecare subiect fotografiat, mulţi făceau chiar douăzeci. Era din cale afară de extenuant şi când veneam acasă mă simţeam atât de obosită, încât doream să nu mă fi apucat niciodată de treaba asta, dar până a doua zi oboseala dispărea.

Rosalind a venit în Siria cu noi un an şi cred că i-a plăcut să ia parte la săpăturile noastre. Max a pus-o sa facă unele desene. De fapt, ea desenează excepţional şi a lucrat foarte bine, dar necazul cu ea este că, spre deosebire de maică-sa, care e superficială, Rosalind ţine la cea mai mare perfecţiune. Până nu reuşeşte să realizeze un lucru perfect, aşa cum doreşte, nu se lasă. Rupea şi lua de la început totul. A făcut o serie de desene şi apoi i-a spus lui Max:

— Nu sunt bune deloc, le rup!

— Ba n-ai să le rupi, a ripostat Max.

— Ba am să le rup, a replicat Rosalind.

A urmat apoi o adevărată luptă între ei. Rosalind, furioasă, tremura toată. Max era înfuriat şi el. Desenele vaselor pictate au fost salvate şi au apărut în cartea lui Max despre Tell Brak, dar Rosalind nu s-a declarat niciodată satisfăcută de ele.

Am făcut rost de cai de la şeic şi Rosalind călărea întovărăşită de Guilford Bell, tânărul arhitect, nepotul prietenei mele din Australia, Aileen Bell. Era un băiat foarte drăguţ şi făcea splendide desene în creion după amuletele noastre de la Brak. Erau nişte mici lucrări perfecte: broaşte, lei, berbeci, tauri, iar umbrele delicate ale creionului lui le crea un cadru minunat. În acea vară, Guilford a venit la noi la Torquay şi într-o zi am văzut că era de vânzare o casă pe care o ştiam din copilărie, „Greenway Hous”e pe Dart, o casă despre care mama spunea întotdeauna – şi eu gândeam la fel – că era cea mai perfectă dintre toate proprietăţile de pe Dart.

— Hai să mergem să o vedem, am propus eu. Va fi atât de plăcut s-o văd din nou.

N-o mai văzusem de când fusesem cândva cu mama, când eram mică.

Aşa că ne-am dus la „Greenway”. Casa şi terenul din jur erau foarte frumoase. O casă albă, în stil georgian, de prin anii 1780 sau ‘90, cu o pădure întinzându-se până jos pe Dart şi o mulţime de copaci şi arbuşti splendizi: era o casă ideală, de vis. Cum aveam un permis s-o vizităm, am întrebat preţul, fără a fi însă prea interesată. Mi s-a părut că nu am auzit bine preţul.

— Şaisprezece mii, aţi spus?

— Nu, şase mii.

Şase mii? Nici nu-mi venea să cred. Ne-am dus acasă, discutând despre aceasta.

— E de necrezut de ieftină, am spus eu. Are douăzeci şi trei de acri. Nu arată rău, trebuia doar zugrăvită.

— De ce nu o cumperi? î întrebat Max.

Am fost atât de uimită auzind această întrebare din partea lui Max, încât mi s-a tăiat respiraţia.

— Ai început să fii îngrijorată pentru Ashfield, ştii bine.

Înţelegeam la ce se gândea. Ashfield, căminul meu se schimbase. Unde altă dată se aflau casele vecinilor noştri, adunate cerc în jurul nostru – vile de acelaşi fel – acum, în partea mai îngustă a grădinii, se ridica, blocând priveliştea, clădirea unei şcoli secundare între noi şi mare. Toată ziua alergau pe-acolo copii zgomotoşi. În cealaltă parte, se ridica un sanatoriu de boli nervoase. Uneori veneau dintr-acolo zgomote ciudate şi pacienţii apăreau dintr-o dată în grădină. Nu erau declaraţi nebuni, aşa că bănuiesc că erau liberi să facă tot ce voiau, dar am avut unele incidente neplăcute. Într-o zi a apărut un colonel musculos, în pijama, cu o crosă de golf în mână hotărât să omoare toate cârtiţele din grădină; într-o altă zi, a venit să bată un câine care lătrase. Îngrijitoarele şi-au cerut scuze, l-au luat pe pacient înapoi, spunând că era bine, doar puţin „tulburat”; dar lucrul acesta era alarmant, şi o dată sau de două ori, copiii care erau la noi s-au speriat foarte tare. Altă dată, acolo, la marginea câmpiei, nu erau decât trei vile şi drumul dădea în plin timp. Păşunile cu iarbă verde plină de sevă, unde mă duceam să privesc mieluşeii, primăvara, erau acoperite cu nenumărate căsuţe. Nimeni dintre persoanele pe care le cunoşteam nu mai locuia pe-acolo. Era ca şi cum Ashfield devenise propria-i parodie. Ştiam dintotdeauna că lui Max nu i-a plăcut Ashfield-ul. Nu mi-a spus-o, dar simţeam. Într-un fel era gelos pentru că reprezenta o parte a vieţii mele pe care nu o împărţisem cu el şi era numai a mea. Şi spusese numaidecât despre Greenway: „De ce nu o cumperi?”

Aşa că am făcut investigaţii. Guilford ne-a ajutat. Ei a examinat casa cu ochi de specialist şi ne-a spus:

— Ei bine, iată sfatul meu: demolaţi jumătate din ea.

— Să demolam jumătate?

— Vedeţi, toată aripa aceea din spate e în stil victorian. Lăsaţi casa din 1790 şi renunţaţi la părţile care s-au adăugat: camera de biliard, biroul, dormitoarele şi noile săli de baie de la etaj. Va fi o casă mult mai bună, mai puţin încărcată. De fapt, originalul reprezintă o casă foarte frumoasă.

— N-o să mai avem nici o cameră de baie, dacă dărâmăm părţile victoriene, am subliniat eu.

— O, puteţi foarte bine face camere de baie la ultimul etaj. Şi încă ceva, veţi avea şi impozite mult mai mici de plătit în felul acesta.

Şi astfel am cumpărat Greenway. I-am încredinţat lucrările lui Guilford şi el a reproiectat casa după planul original. Am adăugat camere de baie sus, iar la parter un mic vestiar, dar restul l-am lăsat neatins. Îmi pare rău acum că nu am avut atunci darul prevederii, căci aş fi renunţat încă la o parte din casă – cămările, spălătorul, magazia de lemne. Aş fi instalat în locul lor o bucătărie mică de unde n-aveam de făcut decât câţiva paşi până în sufragerie şi ar fi fost uşor de folosit fără ajutoare. Dar nu mi-a venit niciodată în minte că va veni vremea când nu vor mai fi ajutoare casnice. Aşa că am lăsat aripa cu bucătăria întocmai cum era.

Când s-au terminat toate transformările şi casa a fost toată vopsită în alb ne-am mutat.

Imediat după asta, şi când tocmai exultam de fericire, a izbucnit al doilea război mondial. De data aceasta nu a venit chiar aşa din senin, ca în 1914. Existau preveniri, fusese Münchenul, dar ne bizuisem pe asigurările lui Chamberlain şi am crezut că, atunci când a spus „În timpul nostru va fi pace”, ar putea fi adevărat.

Însă nu avea să fie pace în timpul nostru.

PARTEA A X-A

Al doilea război

I

Şi iată-ne din nou în timp de război. Nu era la fel cu ultimul. Te aşteptai să fie asemănător, căci bănuiesc că

întotdeauna oamenii se aşteaptă ca lucrurile să se repete. Primul război mondial a venit ca un şoc de neînţeles, ceva nemaiauzit, imposibil, ce nu se mai întâmplase de când îşi aminteau oamenii, care nu avea să se producă niciodată.

Acest război era diferit.

La început, a fost surpriza incredibilă că nu se petrece nimic. Se credea că Londra va fi bombardată chiar din prima noapte. Londra nu a fost bombardată astfel.

Fiecare încerca să telefoneze cuiva. Peggy MacLeod, prietena mea doctoriţă din perioada de la Moşul, mi-a telefonat de pe coasta de est, unde lucra împreună cu soţul ei, să mă întrebe dacă vroiam să-i ţin copiii. Îmi spunea: „Suntem foarte speriaţi aici, toată lumea spune că în părţile noastre va începe. Dacă poţi primi copiii, pornesc cu automobilul să-i aduc”. I-am spus că e în regulă şi că putea să-i aducă şi, dacă dorea, să-i trimită chiar împreună cu dădaca, aşa că s-a aranjat.

Peggy MacLeod a sosit ziua următoare cu Crystal, finul meu care avea trei ani, şi cu David, de cinci ani, după ce călătorise cu automobilul ziua şi noaptea, traversând Anglia. Peggy era extenuată.

— Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără benzedrină, mi-a spus ea. Uite am o cutie în plus, ţi-o dau mai bine ţie. Poate să-ţi fie de folos cândva, dacă vei fi total sfârşită de oboseală.

Mai am şi acum cutiuţa aceea plată de medicamente; nu am folosito niciodată. Am ţinut-o, poate, ca s-o am la îndemână într-un moment când voi fi într-adevăr complet extenuată.

Ne-am organizat şi noi cum puteam mai bine şi acum stăteam şi aşteptam să se întâmple ceva. Dar cum nu se întâmpla nimic, încetul cu încetul ne-am văzut de treburile noastre obişnuite, adăugând şi câteva activităţi în plus, legate de război.

Max a intrat în Home Guard, care, la acel timp, era într-adevăr ca o operă comică. Aproape că nu aveau arme mai deloc, cam o puşcă la opt oameni, cred. Max se ducea cu ei

în fiecare noapte. Unii dintre bărbaţi se distrau grozav şi multe soţii erau foarte bănuitoare cu privire la ceea ce puteau face soţii lor sub pretextul că păzesc ţara. Într-adevăr, pe măsură ce timpul trecea şi nimic nu se întâmpla, garda devenise o adunare zgomotoasă şi veselă. În cele din urmă, Max s-a hotărât să se ducă la Londra. Ca şi alţii cerea să fie trimis peste hotare, să i se dea ceva de făcut. Dar la tot ce propunea fiecare, se răspundea: „Pentru moment, nu-i nimic de făcut. Nu e nevoie de nimeni.”

M-am dus la spitalul din Torquay şi am întrebat dacă mi se putea permite să lucrez la farmacia spitalului, pentru a-mi împrospăta cunoştinţele, în cazul în care aş putea fi folositoare mai târziu. De vreme ce se aşteptau răniţi în orice moment, farmacista şefă de acolo a fost bucuroasă să mă primească. M-a pus la curent cu diferitele medicamente care se prescriau azi. În general, era mult mai simplu decât în tinereţea mea, acum erau o grămadă de pilule, tablete, prafuri şi diferite altele gata preparate şi în cutii.

Războiul a început, când a început, nu la Londra şi nici pe coasta de est, ci în colţul nostru de lume. David MacLeod, un băieţel foarte inteligent, era nebun după avioane şi se străduia să mă înveţe diferitele tipuri. Mi-a arătat fotografii de avioane Messerschmidt şi altele şi mă învăţa să le deosebesc pe cer pe cele de tipul Hurricane şi Spitfire.

— Ia să văd dacă ghiceşti, îmi spunea el îngrijorat. Ia uită-te acolo, sus. Ce e ăla?

Era foarte departe, doar o pată mică, dar am spus plină de speranţă că era un Hurricane.

— Nu, răspundea David dezgustat, mereu greşeşti. Asta e un Spitfire.

În ziua următoare, uitându-se în sus la cer, a spus:

— Ăsta-i un Messerschmidt care vine acum.

— Ba nu, dragul meu, am spus eu. Nu e Messerschmidt. Este unul de-al nostru, e un Hurricane.

— Nu e Hurricane.

— Ei bine, atunci e un Spitfire.

— Nu e nici Spitfire, e un Messerschmidt cum spus. Nu poţi să deosebeşti un Hurricane sau un Spitfire de un Messerschmidt?

— Dar nu poate fi un Messerschmidt, i-am replicat.

În acel moment au căzut pe deal două bombe.

David părea gata să izbucnească în plâns.

— Ţi-am spus că era un Messerschmidt, rosti el cu o voce jalnică.

În aceeaşi după-masă, pe când copiii se aflau cu bona pe râu, cu barca, un avion s-a lăsat în jos şi a mitraliat ambarcaţiile de pe râu. Gloanţele au răpăit în jurul bonei şi copiilor şi biata femeie s-a întors acasă speriată.

— Cred că ar fi mai bine dacă aţi telefona doamnei MacLeod, a spus ea.

Aşa că am sunat-o pe Peggy ca discutăm ce să facem.

— Aici nu s-a întâmplat nimic, mi-a spus Peggy. Presupun că poate începe oricând. Nu cred că ar trebui să se întoarcă aici, ce zici?

— Poate că nu voi mai veni, am spus eu.

David era foarte excitat de bombele alea care căzuseră şi stăruia să meargă să le vadă. Două căzuseră pe malul râului, la Dittisham, altele pe deal, în spatele nostru. Am găsit una scormonind printre urzici şi tufişuri şi apoi au apărut trei fermieri care au venit să se uite la craterul făcut de bombă pe câmp şi la o altă bombă care nu explodase.

— La naiba, a spus unul dintre ei, lovind cu piciorul în bomba neexplodată. E o porcărie să trimită aşa ceva aici.

A mai lovit-o o dată cu piciorul. Mă gândeam că ar fi fost mult mai bine să n-o lovească, dar era evident că omul vroia să-şi manifeste tot dispreţul pentru acţiunile lui Hitler.

— Nici măcar nu explodează cum trebuie, a mai spus el cu silă.

Erau toate bombe mici, comparate cu ceea ce aveam să vedem mai târziu, dar asta arăta că ostilităţile începuseră. În ziua următoare am avut ştiri din Cornworthy – un mic sat, mai în sus pe Dart. Un avion se lăsase în jos şi

deschisese focul asupra terenului de joacă, unde copiii erau toţi afară. Una dintre profesoare fusese rănită la umăr.

Peggy mi-a telefonat din nou, spunându-mi că aranjase ca să trimită copiii la Colwyn Bay, unde locuia bunica lor. Se părea că acolo era linişte.

Copiii au plecat şi mi-a părut teribil de rău să mă despart de ei. Curând după aceea, doamna Arbuthnot mi-a scris. Vroia să-i închiriez casa. Acum, dacă începuseră bombardamentele, copiii erau evacuaţi în diferite părţi ale Angliei. Ea dorea să instaleze la Greenway o grădiniţă de copii evacuaţi din St. Pancras.

Părea că războiul se mutase din locurile noastre, nu mai erau bombardamente şi, după un timp, au sosit domnul şi doamna Arbuthnot. I-au angajat pe valetul meu şi pe soţia lui, au adus două infirmiere şi zece copii sub cinci ani. M-am hotărât să plec la Londra pentru a mă alătura lui Max care lucra acolo la „Turkish Relief”.

Am sosit la Londra chiar după raidurile de bombardament şi Max, care a venit să mă ia de la gara Paddington, m-a dus într-un apartament pe Half Moon Street.

— Mă teM. A spus el scuzându-se, că e un apartament cam urât. O să căutăm altceva.

Ceea ce m-a deranjat când am sosit acolo a fost faptul că imobilul în chestiune era ca un dinte rămas într-o gură ştirbă: celelalte case din jur dispăruseră, fuseseră lovite de o bombă cu zece zile în urmă şi din această pricină apartamentul era liber de închiriat, locatarii risipindu-se repede. Nu aş putea spune că m-am simţit bine în casa aceea. Mirosea oribil a murdărie şi a grăsime.

Ne-am mutat apoi în Park Place pe lângă St. James’s Street, unde altă dată fusese un imobil cu apartamente mobilate cu serviciul asigurat, destul de scumpe de altfel. Am locuit acolo câtva timp printre bombardamente zgomotoase în jurul nostru. Îmi părea tare rău de chelneri care erau obligaţi să servească mesele şi apoi să plece acasă seara, în timpul bombardamentelor.

Chiriaşii noştri din Sheffield Terrace ne-au întrebat dacă ar putea renunţa la contract, aşa că ne-am mutat în casă.

Rosalind completase formularele să se înroleze în WAAF (Women's Auxiliary Air Force – Corpul auxiliar feminin din aviaţie), dar nu era prea entuziasmată şi s-a gândit că ar prefera să rămână în formaţiile terestre. Când s-a dus la interviu, s-a dovedit total lipsită de tact. Întrebată de ce doreşte să se înroleze, a răspuns: „Pentru că aici sau aiurea tot trebuie să faci ceva în timpuri din astea". Acest răspuns, deşi candid, n-a fost bine primit.

Ceva mai târziu, după o scurtă perioadă în care a livrat mâncare şcolilor şi ceva muncă într-un birou militar oarecare s-a gândit să se înroleze în ATS (Auxiliary Terriotorial Service – Serviciul auxiliar teritorial). Cei de acolo, spunea ea, nu erau aşa dictatoriali ca cei din aviaţie, aşa că a completat un set de formulare.

Max, spre marea lui bucurie, ajutat de prietenul nostru Stephen Glanville, care era profesor de egiptologie, a intrat în aviaţie. Lucrau amândoi la Ministerul Aerului, unde împărţeau aceeaşi cameră, pentru că fumau amândoi – Max trăgea din pipă – fără încetare…

Nu mai ştiu ordinea în care s-au succedat evenimentele.

Îmi amintesc că locuinţa noastră din Sheffield Terrace a fost bombardată într-un week-end, când eram plecaţi din Londra. O bombă a căzut în partea opusă a străzii şi a distrus complet trei case. Efectul pe care l-a avut asupra casei noastre a fost distrugerea subsolului, care ar fi putut fi considerat ca cea mai sigură parte a casei şi a produs avarii la acoperiş şi etajul de sus, lăsând parterul şi primul etaj neatinse aproape. Pianul meu Steinway era de nerecunoscut.

Dat fiind că Max şi cu mine dormeam în camera noastră şi nu ne duceam niciodată în subsol, nu am fi păţit nimic, chiar dacă am fi fost acasă. Nu m-am dus niciodată, în timpul războiului, în nici un adăpost. Am avut întotdeauna oroare de posibilitatea de a fi prinsă sub pământ aşa că m-am

culcat mereu în patul meu, indiferent unde mă aflam. Mă obişnuisem atât de mult cu raidurile de la Londra, încât arareori mă mai trezeam. Mă gândeam pe jumătate adormită că am auzit sirenele sau bombele căzând pe undeva pe-aproape.

— Vai de mine, iarăşi au venit! mormăiam şi mă întorceam pe partea cealaltă…

Ne-am mutat într-un apartament dintr-un bloc, în Hampstead – Lawn Road Flats, şi am început să lucrez ca farmacistă la University College Hospital.

Când Max mi-a spus ceea ce aflase de curând, că va trebui să plece în străinătate, în Orientul Mijlociu, în Africa de Nord sau Egipt, m-am bucurat pentru el. Ştiam cât se zbuciumase ca să plece, era just să fie folosite cunoştinţele sale de arabă. Prima noastră despărţire după zece ani.

Lawn Road Flats era tocmai locuinţa potrivită acum, când Max trebuia să plece. Acolo locuiau oameni amabili, exista şi un mic restaurant cu o atmosferă neceremonioasă şi veselă. Fereastra dormitorului meu aflat la etajul al doilea dădea spre un taluz plantat cu arbori şi arbuşti care se întindea în spatele apartamentelor. Chiar vizavi de fereastra mea creştea un cireş mare, alb. Efectul taluzului era foarte asemănător cu cel din catul al doilea din piesa lui Barrie, „Dragă Brutus”, când se îndreaptă spre fereastră şi descoperă că pădurea lui Lob ajunsese chiar până sub geamul lui. Apreciam foarte mult cireşul; era unul din lucrurile care primăvara mă înveselea în fiecare dimineaţă când mă trezeam. La unul din capetele apartamentelor era o mică grădiniţă şi în serile de vară se putea lua masa acolo. Hampstead Heath nu era decât la o depărtare de zece minute de mers pe jos. Mă duceam acolo şi-l luam pe James al lui Carlo la plimbare. Terrierul rămăsese cu mine, deoarece Carlo lucra acum într-o fabrică de muniţii şi nu-l putea ţine cu ea. Cei de la University College Hospital erau foarte buni cu mine şi-mi dădeau voie să iau câinele la farmacie. James se purta impecabil, îşi întindea corpuşorul

lui alb ca un cârnat sub rafturile cu sticle şi rămâne acolo tot timpul, acceptând ocazional atenţiile femeii de serviciu, când făcea curăţenie.

Rosalind nu fusese primită în WAAF şi, după câte vedeam până acum, nu se hotărâse încă pentru nici un fel de activitate de război. Completase un mare număr de formulare cu date şi locuri, nume şi tot felul de informaţii nefolositoare, pe care le doresc întotdeauna oficialităţile. Apoi, dintr-o dată, a declarat:

— Am rupt, azi-dimineaţă, toate formularele acelea, nu mă mai înrolez nici în ATS!

— Ei, Rosalind! am spus eu cu severitate. Trebuie să fii ceva mai hotărâtă! Nu-mi pasă cu ce te ocupi, nu ai decât să faci ce pofteşti, dar, dacă începi ceva, du-l măcar până la capăt şi nu mai completa atâtea formulare ca apoi să le rupi.

— Ei bine, m-am gândit la ceva mai bun, a adăugat ea cu acea extremă superioritate pe care o au toţi tinerii din generaţia ei când îşi informează părinţii de ceva important. De fapt, mă mărit cu Hubert Prichard marţea viitoare

Nu era chiar o surpriză pentru mine, decât faptul că data fusese fixată pentru marţea viitoare.

Hubert Prichard era ofiţer de carieră, maior, welsh. Rosalind l-a cunoscut la sora mea, unde venise la început ca prieten al nepotului meu Jack. A fost şi la noi o dată, la Greenway, şi mi-a plăcut foarte mult. Era un băiat foarte inteligent, liniştit, brunet şi avea câţiva ogari. Se împrietenise cu Rosalind de mai mult timp, dar aproape că renunţasem la ideea că avea să iasă ceva din asta.

— Bănuiesc, mamă, a spus Rosalind, că vrei să vii la căsătorie.

— Bineînţeles că vreau să vin la căsătorie, am răspuns.

— Bănuiesc că vrei, dar ştii… e un deranj atât de mare şi… nu e necesar, cred. Mă gândesc că ar fi mai simplu şi mai puţin obositor pentru tine dacă n-ai veni. Trebuie să ne căsătorim la Denbigh, ştii, căci nu are permisie.

— E perfect, am asigurat-o. Voi veni la Denbigh.

— Eşti sigură ca într-adevăr doreşti să vii? m-a întrebat Rosalind ca o ultimă speranţă.

— Da, i-am răspuns cu hotărâre, apoi am adăugat: Sunt destul de surprinsă că-mi spui că te căsătoreşti, mă aşteptam să mă fi anunţat după.

Rosalind a roşit. Am văzut că aveam dreptate.

— Presupun că Hubert te-a pus să mă anunţi.

— Ei bine, într-un fel da. Mi-a spus că încă n-am împlinit 21 de ani.

— Foarte bine, am continuat eu, aşa că n-ai încotro: trebuie să-mi accepţi prezenta.

Faptul că Rosalind era foarte taciturnă mă făcea întotdeauna să râd şi n-am putut să mă abţin să nu râd şi acum.

Am plecat cu trenul la Denbigh. Hubert a venit s-o ia dimineaţa de la hotel, împreună cu un camarad, un alt ofiţer şi ne-am dus cu toţii la serviciul stării civile, unde a avut loc ceremonia, fără agitaţie. Singura încurcătură din timpul ceremoniei a fost atunci când vârstnicul funcţionar a refuzat să creadă că numele şi titlurile tatălui Rosalindei erau corecte: „colonel Archibald Christie, C. M. G83, D. S. O.84, R. F. C85.

— Dacă a fost în aviaţie, nu poate fi colonel, spunea funcţionarul.

— Dar este, insista Rosalind. Acesta e gradul şi titlul lui.

— Trebuie să fie Wing-Commander86.

— Nu, nu este Wing-Commander.

Rosalind s-a străduit să-i explice că, acum douăzeci de ani, R. A. F. Încă nu exista. Funcţionarul continua să susţină că n-a auzit niciodată de asta, aşa că a trebuit să mă implic şi eu, susţinând-o pe Rosalind. Într-un final, am reuşit să-l convingem pe funcţionar şi a scris aşa cum doream noi.

II

Ne obişnuiserăm cu viaţa noastră de acum, care îşi urma cursul, nu chiar asemenea unui coşmar, ci ca ceva care

existase dintotdeauna. Devenise firesc să te aştepţi că într-o bună zi ai putea să fii ucis, sau că cei care îţi erau dragi ar putea muri, sau că vei auzi că prietenii tăi au murit. Ferestre sparte, bombe, mine, rachete, toate acestea aveau să continue fără să mai pară lucruri extraordinare, ci perfect obişnuite, După trei ani de război, deveniseră lucruri cotidiene şi nici nu mai puteai să-ţi închipui o vreme când nu va mă fi război.

Aveam multe de împlinit. Lucram la spital două zile întregi, trei jumătăţi de zi şi sâmbăta dimineaţă alternativ, în restul timpului scriam.

Mă hotărâsem să scriu două cărţi deodată, căci una dintre greutăţile de a scrie o carte se datorează faptului că, la un moment dat, te plictiseşti de ea. Atunci trebuie să o laşi şi să te ocupi cu altceva, dar nu aveam alte lucruri de făcut. Nu-mi plăcea să stau şi să mă tot gândesc. Îmi închipuiam că, dacă voi scrie două cărţi, alternativ, mă voi simţi plină de vigoare. Una era „Cadavrul din bibliotecă” (The Body In the Library), pe care o purtam în minte de câtva timp, iar cealaltă „N sau M?” (N or M?), o povestire de spionaj, într-un fel o continuare a cărţii mele „Adversarul secret”, personajele fiind Tommy şi Tuppence. Cu un fiu şi o fiică mari, Tommy şi Tuppence erau plictisiţi că nimeni nu avea nevoie de ei acum în timp de război. Totuşi şi-au făcut o splendidă reapariţie, ca doi oameni de o vârstă mijlocie, care urmăreau cu vechiul lor entuziasm spionii.

Nu mi-a fost deloc greu să scriu în timpul războiului, aşa cum se întâmpla cu alţii. Presupun că aceasta se datora faptului că mi-am creat în minte un compartiment diferit. Puteam trăi cu ceea ce scriam, printre oamenii despre care scriam, le rosteam în şoaptă vorbele şi îi vedeam umblând în camera pe care o inventasem pentru ei.

De vreo două ori m-am dus pentru câtva timp la Francis Sullivan, actorul, şi la soţia sa. Aveau o casă la Haslemere cu o pădure de castani spanioli în jur. Întotdeauna găseam foarte odihnitor să stau de vorbă cu actori în timpul

războiului, căci, pentru ei, interpretarea rolurilor şi teatrul, în general, reprezentau lumea reală şi o altă lume nu mai exista. Războiul era un coşmar prelungit care îi împiedica să-şi ducă vieţile aşa cum se cuvenea, astfel că tot timpul vorbeau despre lumea teatrului, despre lucruri privind teatrul, despre ce se mai întâmpla la „Asociaţia serviciilor naţionale de spectacole” (ENSA – Entertainments National Service Association) – era mare plăcere şi o reconfortare.

Apoi mă întorceam în Lawn Road. Îmi acopeream faţa cu o pernă ca măsură de protecţie contra cioburilor, iar lângă pat, pe un scaun, puneam cele mai preţioase obiecte pe care le posedam: haina mea de blană şi sticla pentru apă fiartă, din cauciuc, lucru care atunci era de neînlocuit, şi astfel eram gata pentru orice caz de urgenţă.

Apoi s-a întâmplat ceva neprevăzut. Dintr-o scrisoare am aflat că Amiralitatea se pregătea să-mi ia Greenway-ul, aşa dintr-o dată, fără nici o prevenire prealabilă.

M-am dus acolo şi am dat peste un tânăr locotenent naval politicos. Mi-a spus că nu avea puterea să-mi acorde nici un răgaz. Fusese foarte indiferent de situaţia în care se afla doamna Arbuthnot, care, la început, încercase să se lupte contra acestui ordin, şi care acum solicita să i se acorde timp pentru a putea discuta la Ministerul Sănătăţii despre locul unde să-şi mute grădiniţa. Ministerul Sănătăţii nu avea nici o putere când era în opoziţie cu Amiralitatea. Aşa că toţi au plecat – şi eu am rămas acolo cu o grămadă de mobilă pe care trebuia să o mut. Necazul era că nu ştiam unde să o duc. Nici o firmă de depozite pentru lucruri casnice nu avea loc, toate magaziile erau pline ochi. În cele din urmă, am luat legătura cu Amiralitatea şi am obţinut să-mi lase salonul şi o cămăruţă, sus, unde urma să depozitez toată mobila.

În timp ce se muta mobila, Hannaford, grădinarul, care era un vulpoi bătrân, foarte credincios, devotat tuturor celor pe care îi servise mai mult timp, m-a luat la o parte şi mi-a spus:

— Să vedeţi acum ce-am salvat eu de la Ea pentru dumneavoastră.

Habar n-aveam cine putea fi Ea, dar l-am întovărăşit până la turnul cu ceas, deasupra grajdurilor. Acolo, introducându-mă printr-un fel de uşă secretă, mi-a arătat cu mândrie o cantitate enormă de ceapă întinsă pe podea, acoperită cu paie şi de asemenea o mulţime de mere.

— A venit la mine înainte de a pleca, da, aşa a făcut, şi a zis că dacă mai e ceapă şi mere ca să le ia, dar nu aveam de gând să i le dau, fiţi fără teamă; nu făceam eu aşa ceva. Nu s-au făcut prea multe, i-am spus şi i-am dat şi eu acolo câte ceva. Ce? Doar merele şi ceapa asta sunt cultivate aici, la noi, cum să le ia în Middlands sau pe coasta de est, unde s-o fi ducând.

Am fost foarte emoţionată de spiritul feudal al lui Hannaford, deşi nimic nu putea fi mai stânjenitor pentru mine. Aş fi preferat de o mie de ori ca doamna Arbuthnot să ne ia toate merele şi toată ceapa. Acum rămăseseră pe capul meu, cu Hannaford dând din coadă ca un câine care ţi-a adus plocon ceva scos din râu care nu-ţi trebuie.

Am ambalat lăzi cu mere şi le-am trimis pe la rudele care aveau copii şi le-ar fi plăcut. Nu mă vedeam întorcându-mă la Lawn Road cu câteva sute de cepe. Ani încercat să le dau la câteva spitale, dar aveau prea multă ceapă şi nimeni n-o dorea.

Deşi discuţiile se purtau cu Amiralitatea noastră, la Greenway avea să, se instaleze Marina americană. Maypool, casa mare de deasupra noastră, de pe deal, urma să fie folosită pentru cazarea marinarilor, iar ofiţerii aveau să locuiască în casa noastră.

Nu pot să vă vorbesc destul de elogios despre amabilitatea americanilor şi grija pe care au avut-o pentru casa noastră. Era inevitabil, desigur, ca aripa cu bucătăria şi dependinţele să fie mai mult sau mai puţin în mizerie. Trebuiau să gătească pentru patruzeci de oameni şi au instalat nişte maşini de gătit oribile care fumegau. Dar au

fost foarte grijulii cu uşile noastre de mahon. De fapt, comandorul a pus să le îmbrace în placaj. Au apreciat de asemenea şi frumuseţea locului. Mulţi din ei erau din Louisiana şi magnoliile mari şi în special magnolia grandiflora i-au făcut să se simtă ca acasă. După terminarea războiului, multe rude ale unor ofiţeri care au fost cazaţi la Greenway au venit să vadă unde a fost încartiruit fiul, vărul sau ce neam le-o fi fost. Îmi povesteau cum descriau în scrisorile lor locul. M-am dus uneori prin grădină cu aceştia pentru a identifica colţurile care îi plăcuse respectivului în mod special, deşi nu era întotdeauna uşor de identificat din cauza felului cum cresc plantele. În al treilea an de război, niciuna din diferitele mele case nu era disponibilă pentru mine, în momentul în care aveam nevoie. Greenway fusese luată de Amiralitate, Wallingford era plină de evacuaţi şi, de îndată ce aceştia s-au întors la Londra, alţi prieteni de-ai noştri, un invalid mai vârstnic şi soţia lui, au închiriat de la mine Wallingford, iar fiica lor cu copilul ei a venit şi ea acolo. Am vândut casa de la Campden Street nr. 48 foarte bine. Carlo s-a dus ea cu cumpărătorii să le-o arate.

— Nu iau nici un ban mai puţin de 3500 de lire, îi spusesem.

Ni se părea foarte mult pe atunci. Dar Carlo s-a întors foarte mulţumită de ea.

— I-am făcut să plătească încă 500 de lire în plus. Am considerat că meritau, a mai adăugat ea.

— Ce vrei să spui cu meritau?

— Erau nepoliticoşi, a continuat Carlo, care nu putea suferi, ca o adevărată scoţiană, insolenţa. Au vorbit cu dispreţ în faţa mea, despre casă, ceea ce nu ar fi trebuit să facă. Au spus: „Ce decoraţii oribile. O să schimb numaidecât acest tapet cu flori! Extraordinari mai sunt unii oameni. Imaginează-ţi, să suprime peretele acesta despărţitor!” Aşa că m-am gândit că e bine să le dau o lecţie şi am cerut cu 500 de lire mai mult. Şi ei le-au plătit fără să crâcnească.

Am şi eu un memorial de război al meu, la Greenway. În bibliotecă, unde era popota, un artist făcuse o frescă în partea de sus a pereţilor. Sunt înfăţişate toate locurile pe unde a trecut acea flotilă, începând cu Key West, Bermude, Nassau, Maroc şi aşa mai departe, încheindu-se cu o glorificare exagerată a pădurii de la Greenway şi casa albă, văzându-se printre copaci. După asta mai este o nimfă deosebit de frumoasă, neterminată, o dansatoare goală care, am presupus, reprezenta speranţele de a fi ajuns la capătul călătoriei, când războiul se va termina, un fel de hurie87. Comandorul mi-a scris şi m-a întrebat dacă vreau să şterg fresca şi peretele să rămână cum a fost. I-am răspuns că va fi un memorial istoric şi că sunt încântată să-l am. Deasupra căminului erau schiţate, în linii simple, capetele lui Churchill, Stalin şi Roosevelt. Aş fi vrut să ştiu numele artistului.

Când am plecat de la Greenway eram sigură că va fi bombardat şi nu voi mai vedea casa din nou. Din fericire, teama mea s-a dovedit neîntemeiată. Greenway rămăsese neatinsă; în locul cămării fuseseră instalate paisprezece toalete şi a trebuit să mă lupt cu Amiralitatea să le scoată.

III

Nepotul meu, Matthew, s-a născut în Cheshire, la data de 21 septembrie 1943, la o maternitate nu departe de casa surorii mele, Punkie, care-i era devotată lui Rosalind, aşa cum îi fusese ea de fapt întotdeauna; era încântată să se întoarcă şi să aştepte naşterea copilului. Sora mea era cea mai neobosită femeie pe care-am cunoscut-o vreodată; un fel de dinam uman. De la moartea socrului ei ea şi James au venit să locuiască la Abney, care, după cum am spus, era o casă enormă cu 14 dormitoare, o mulţime de saloane (camere de zi), iar pe vremea tinereţii mele, când m-am dus pentru prima dată să stau acolo, avea 16 servitori care locuiau chiar în casă. Acum acolo nu mai stăteau decât sora mea şi o mai veche bucătăreasă, care între timp se măritase şi venea să gătească în fiecare zi.

Când locuiam acolo, o auzeam pe sora mea umblând prin casă de la 5:30 dimineaţa. Făcea curat pretutindeni, ştergea praful, făcea ordine, mătura, aprindea focurile, freca vasele de aramă, lustruia mobila şi după aceea ne trezea pe toţi aducându-ne ceaiul de dimineaţă. După micul dejun curăţa băile, apoi făcea ordine în dormitoare. Deja pe la ora 10:30 nu mai avea ce treabă să facă înăuntru, aşa că se ducea glonţ în grădina de zarzavat care era plină de cartofi noi, mazăre, fasole verde, bob de grădină, morcovi şi câte şi mai câte. Nici o buruiană nu îndrăznea să-şi ridice capul în grădina lui Punkie. Şi nici în straturile de trandafiri sau în cele din jurul casei nu găseai vreuna.

Îşi luase un câine al cărui stăpân, ofiţer, nu putuse să aibă grijă de el; acesta dormea întotdeauna în camera de biliard. Într-o dimineaţă, când coborî din camera ei şi intră în sala de biliard găsi câinele stând liniştit în coşul lui, dar în mijlocul podelei trona o bombă enormă. Noaptea căzuseră mai multe bombe incendiare pe acoperiş şi toată lumea a ajutat să fie stinse. În zgomotul general, bomba asta se strecurase, neauzită, în sala de biliard şi n-a explodat.

Sora mea a telefonat la cei care se ocupau cu asemenea treburi, care au venit în grabă. După ce au examinat bomba au spus că toată lumea trebuia să evacueze în douăzeci de minute casa.

— Luaţi lucrurile esenţiale, au ordonat ei.

— Şi ce crezi că am luat? a întrebat sora mea. Într-adevăr te prosteşti complet în asemenea situaţii.

— Ce ai luat? am întrebat-o.

— Ei bine, în primul rând am luat lucrurile personale ale lui Nigel şi Ronnie. Aceştia erau cei doi ofiţeri cazaţi atunci acolo, pentru că m-am gândit că ar fi oribil dacă s-ar întâmpla ceva cu ei. Mi-am luat peria de dinţi şi lucrurile mele de spălat şi bineînţeles că după asta nu m-am mai putut gândi la nimic altceva. M-am uitat de jur împrejur, dar în mintea mea era gol. Pentru nu ştiu ce motiv am luat buchetul acela mare de flori din ceară aflat în salon.

— N-am ştiut niciodată că ţii în mod special la acel buchet, am spus eu.

— Tocmai că nu ţin, asta-i partea curioasă.

— Nu ţi-ai luat bijuteriile sau vreo haină de blană?

— Nici prin gând nu mi-a trecut, mi-a răspuns ea.

Bomba a fost scoasă şi nu a explodat şi, din fericire, nu s-au mai întâmplat incidente de acest fel.

La momentul potrivit, am primit o telegramă de la Punkie şi am plecat repede acolo să o găsesc, la maternitate, pe Rosalind foarte mândră de ea însăşi, fălindu-se cu forţa şi dimensiunile pruncului.

— E un monstru, a declarat ea, cu o figură plină de încântare. Un bebeluş teribil de mare. Un adevărat monstru!

Am privit monstrul. Arăta bine şi fericit, avea faţa încreţită şi o uşoară strâmbătură.

— Vezi, am uitat ce lungime mi-au spus ca are, dar e un monstru!

Iată deci monstrul. Toată lumea era fericită, iar când Hubert, împreună cu ordonanţa lui credincioasă, au venit să vadă bebeluşul a fost mare bucurie. Hubert era foarte încântat, ca şi Rosalind de altfel.

Se aranjase ca Rosalind să se ducă să locuiască în Wales după naşterea copilului. Tatăl lui Hubert murise în decembrie 1942 şi mama lui se mutase într-o casă mai mică, în apropiere. Lucrurile se desfăşurau mai departe, după cum plănuisem. Rosalind urma să rămână trei săptămâni în Cheshire, angajând o soră care avea să se ocupe de ea şi de prunc, în timp ce se va instala în Wales. Aveam să o ajut şi eu când totul va fi gata pentru plecare. În timp de război nimic nu era uşor. Rosalind a venit la Londra împreună cu sora şi le-am instalat în Campden Street nr. 47. Cum Rosalind se simţea încă slăbită, veneam din Hampstead să le pregătesc masa seara. La început le făceam micul dejun, dimineaţa, dar sora, când a văzut că statutul ei de soră de spital care nu ajută la treaba din casă

nu era primejduit, s-a declarat dispusă să se ocupe ea de micul dejun. Din nefericire, bombardamentele începuseră să se intensifice din nou. Noapte de noapte stăteam îngrijorate. Când începea alarma, îl puneam pe Matthew în leagănul lui portabil sub o masă solidă care avea un cristal gros deasupra, acesta fiind lucrul cel mai greu pe care îl găsisem ca să-l folosesc drept adăpost. Era îngrijorător pentru o tânără mamă şi tare mult îmi doream atunci să fi avut Winterbrook House sau Greenway.

Max era acum în Africa de Nord. La început a stat în Egipt, dar acum se afla la Tripoli. Mai târziu s-a dus în Deşertul Fezzan. Scrisorile veneau foarte încet şi uneori trecea şi câte o lună fără a avea ştiri de la el. Nepotul meu Jack era de asemenea plecat din ţară, în Iran.

Stephen Glanville se mai afla încă la Londra şi mă bucuram că era acolo. Uneori venea să mă ia de la spital şi ne duceam la el acasă, în Highgate, şi luam masa împreună. Dacă unul din noi primea un pachet cu alimente, atunci sărbătoream evenimentul.

— Am primit nişte unt din America, poţi aduce o cutie de supă?

— Mi s-au trimis două cutii cu homar şi o duzină de ouă.

Într-o zi a anunţat că primise heringi cu adevărat proaspeţi de pe coasta de est. Am intrat în bucătărie şi Stephen a desfăcut pachetul. Vai, vai! Ce heringi frumoşi ar fi putut fi. Nu era acum decât un singur loc pentru ei: căldarea de gunoi – căci erau stricaţi. O seară tristă.

În această etapă a războiului prietenii şi cunoscuţii au început să dispară. Nu mai puteai să păstrezi legătura cu oamenii pe care îi cunoşteai, arareori mai scriai vreunui prieten. Păstrasem legătura doar cu doi prieteni apropiaţi: Sidney şi Mary Smith. El era curator la Secţia de antichităţi asiriene şi egiptene de la British Museum. O fire de prima donna, un om cu idei foarte interesante. Vederile lui asupra lucrurilor erau total diferite de ale altora. Dacă stăteam de vorbă cu el o jumătate de oră, la plecare eram atât de

stimulată de ideile lui, încât părăseam casa simţindu-mă în al nouălea cer. Întotdeauna trezea în mine o rezistenţă violentă şi trebuia să-mi argumentez fiecare punct. Nu putea şi nu dorea să fie de acord cu ceilalţi. Dacă dezaproba pe cineva sau nu-i plăcea, nu-şi mai schimba niciodată părerile. Pe de altă parte, dacă îţi era prieten, îţi era cu adevărat. Aşa stăteau lucrurile. Soţia lui, Mary, era o pictoriţă talentată şi o femeie frumoasă, cu un splendid păr cărunt şi un gât lung graţios. Avea un bun simţ care te dădea gata; era ca şi gustul rafinat şi picant al unui fel special de mâncare servit la sfârşitul unei mese bune.

Soţii Smith erau extrem de drăguţi cu mine. Eu locuiam prea departe şi întotdeauna eram bine venită la ei, după ce plecam de la spital şi stăteam de vorbă cu Sidney vreo oră. Îmi împrumuta cărţi care credea că m-ar interesa să le citesc şi stătea acolo asemenea unui filosof grec de altă dată, în timp ce eu mă instalam la picioarele lui, simţindu-mă ca un umil discipol. Îi plăceau cărţile mele poliţiste, deşi critica lui era cu totul altfel decât a celorlalţi. Adesea, declara „de calitate” câte ceva care mie nu mi se părea deloc bun în cărţile mele. „Ăsta e punctul cel mai bun din cartea aceasta”. Iar despre ce-mi plăcea mie îmi spunea: „Nu-i tocmai lucrul cel mai bun pe care ai putea să-l dai, acolo erai sub nivel”.

Într-o zi, Stephen Glanville m-a luat în primire.

— Am un proiect la care m-am gândit pentru tine.

— O, ce este?

— Vreau să scrii o carte poliţistă despre vechiul Egipt.

— Despre vechiul Egipt?

— Da.

— Dar n-aş putea.

— Ba da, ai putea. Nu e nici o dificultate. Nu există nici o raţiune pentru care o povestire poliţistă nu ar putea fi plasată tot atât de bine în vechiul Egipt, ca şi în Anglia anului 1943.

Am văzut la ce se gândea. Oamenii sunt aceeaşi indiferent în ce secol şi unde trăiesc.

— Şi ar fi atât de interesant, spuse el. Cui îi plac cărţile poliţiste, citind şi despre acele timpuri ar avea o plăcere dublă.

I-am arătat din nou că nu pot face nimic în felul ăsta. Nu ştiam suficient. Dar Stephen era un om extraordinar de persuasiv şi, până la sfârşitul serii, aproape că mă convinsese că aş fi capabilă să scriu cartea.

— Ai citit multă egiptologie, adăugă el, nu te interesează numai Mesopotamia.

Era adevărat că una din cărţile care îmi plăceau cel mai mult era „Zorile conştiinţei” a lui Breasted şi că citisem foarte multă istorie egipteană când am scris piesa de teatru „Akhenaton”.

— Tot ceea ce-ţi trebuie este să te fixezi asupra unei perioade, unei întâmplări, unui cadru definit, a continuat Stephen.

Încercam sentimentul teribil că zarurile fuseseră aruncate.

— Dar trebuie să-mi mai dai unele amănunte, cu privire la timp şi loc, când, unde se petrece totul?

— Ei bine, uite aici ai un incident sau două, care ar putea să te ajute, continuă el, luând o carte de pe rafturile bibliotecii lui, apoi mi-a mai dat vreo şase cărţi sau chiar mai multe. M-a dus, împreună cu toate cărţile, cu maşina în Lawn Road Flats, acasă.

— Mâine e sâmbătă poţi să faci o lectură plăcută de două zile şi să vezi cum o să te impresioneze.

În cele din urmă, am notat trei puncte interesante ce ar putea fi posibile, fără incidente prea deosebite sau figuri cunoscute, căci cred că tocmai asta face ca romanele, situate în perioadele istorice să fie neserioase. La urma urmelor nu ştii exact cum arătau regele Pepi sau regina Hatshepsut şi a pretinde că ai şti ar denota un fel de aroganţă. Dar poţi să plasezi în acea epocă un personaj

creat de tine şi, atât timp cât eşti familiarizat cu culoarea locală şi atmosfera generală a perioadei, totul va fi în regulă. Cele trei situaţii asupra cărora mă oprisem erau: o întâmplare din timpul dinastiei a patra, o alta dintr-o perioadă mult mai târzie, în timpul unuia din ultimii Ramses, şi a treia, la care am rămas până în cele din urmă, era scoasă din nişte scrisori recent publicate ale unui preot Ka, din timpul dinastiei a 11-a.

Aceste scrisori zugrăveau la perfecţie viaţa unei familii: tatăl agitat, încăpăţânat, ţinând la părerile lui, supărat pe fiii lui care nu făceau ceea ce te spunea; băieţii erau unul ascultător, dar cam prostănac, iar celălalt nervos, inteligent şi extravagant. Tatăl scria celor doi fii despre grija pe care trebuia să o poarte unei oarecare femei de o vârstă mijlocie, desigur una din acele rude sărace care locuiesc de-a lungul timpului cu familiile şi faţă de care şefii de familii sunt întotdeauna binevoitori. Dar copiii, pe măsură ce cresc, nu le mai pot înghiţi, căci sunt linguşitoare şi produc neplăceri în casă.

Bătrânul le dădea sfaturi cum trebuie să acţioneze şi ce să facă cu uleiul sau cu orzul. Să fie atenţi ca oamenii să nu-i înşele cu privire la calitatea unor alimente. Familia aceasta apărea din ce în ce mai bine, mai clar în mintea mea. Am mai completat-o cu o fiică şi cu câteva amănunte din alte texte, precum şi cu apariţia unei alte soţii de care tatăl era robit din dragoste. Am mai adus un băieţel răsfăţat şi o bunică vicleană şi lacomă.

Entuziasmată, am început să lucrez. Nu aveam nici o carte în minte în clipa aceea. „Zece negri mititei” se reprezentase cu mult succes la St. James’s Theatre până când teatrul a fost bombardat, apoi a fost transferată la Cambridge pentru câteva luni şi tocmai cochetam cu o nouă idee pentru o carte, aşa că acesta era exact momentul potrivit să încep o povestire poliţistă egipteană. Nu încape îndoială că fusesem împinsă de Stephen. Şi de asemenea nu încăpea îndoială, că dacă Stephen era hotărât ca eu să scriu o carte poliţistă pe

care să o situez în Egiptul vechi, trebuia să fac asta. El era un asemenea gen de om. Aşa cum i-am arătat în săptămânile şi lunile care au urmat, trebuie să fi regretat foarte mult că a stăruit să scriu aşa ceva. Îi telefonam mereu, cerându-i informaţii care, aşa cum îmi spunea el mie, îmi lua trei minute să-l întreb, iar el trebuia să cerceteze opt cărţi diferite ca să-mi răspundă corect. „Stephen, ce mâncau la masă? Cum îşi preparau carnea? Existau lucruri speciale pentru sărbători? Bărbaţii şi femeile luau masa împreună? În ce fel de camere dormeau?”

— Vai de mine!, se jeluia Stephen şi apoi trebuia să se apuce să cerceteze, explicându-mi că era necesar să deducă o grămadă de lucruri dintr-un material foarte redus.

Existau imagini care arătau, păsări fripte la frigare, puni, ciorchini de struguri şi aşa mai departe. În orice caz, aflasem destule pentru a reuşi să redau viaţa de toate zilele a epocii; şi apoi reveneam cu alte întrebări: „Mâncau la masă sau pe podea? Femeile aveau părţi separate în casă, unde locuiau? Îşi ţineau rufele în sertare sau în dulapuri? Ce fel de case aveau?”

Era mult mai greu de aflat amănunte despre case decât despre temple sau despre palate, pentru faptul că acestea din urmă erau construite în piatră şi existau şi acum, pe când casele fuseseră făcute din materiale mult mai perisabile şi nu mai rămăseseră urme.

Stephen a discutat foarte mult cu mine asupra unui punct din deznodământul povestirii mele şi, îmi pare rău că trebuie să spun, până în cele din urmă, eu am cedat. Am fost întotdeauna furioasă pe mine că am făcut-o. Avea o influenţă hipnotizantă în asemenea direcţii, era atât de sigur pe el în discuţii, încât nu puteai să nu te îndoieşti de tine. Până atunci, deşi în general am cedat în toate domeniile de pe pământ, nu am cedat niciodată în ceea ce privea scrisul meu.

Dacă socotesc că am înfăţişat ceva bine şi cum trebuie într-o carte, e foarte greu să-mi schimb părerea. De data asta, contrar opiniei mele, care era mai bună, m-am lăsat învinsă. Era un subiect controversat, dar şi acum, când recitesc cartea, mă gândesc că aş vrea să scriu din nou sfârşitul, ceea ce-mi dovedeşte că trebuie să-ţi menţii cu toată hotărârea părerea în contra oricărui contraargument, căci altfel rămâi total nemulţumit de tine. Am fost însă puţin stânjenită din cauza gratitudinii pe care i-o datoram lui StepheN. Pentru că s-a agitat atâta şi el îmi dăduse ideea. În orice caz, „Death Comes as the End” (Moartea vine la urmă) a fost scrisă cum se cuvine.

Curând după aceea, am scris o carte care m-a satisfăcut total, era o nouă Mary Westmacott, cartea pe care am dorit întotdeauna să o scriu, pe care o purtam foarte limpede în mintea mea. Era portretul unei femei, o imagine completă a ei, a ceea ce era, dar pe care ea o văzuse greşit. Lucrul acesta este dezvăluit cititorului prin propriile ei acţiuni, gânduri şi sentimente. Se întâlneşte mereu cu ea însăşi, fără a se recunoaşte, dar devenind din ce în ce mai stânjenită. Revelaţia pe care o are se datorează faptului că pentru prima oară în viaţa ei a rămas singură, total singură, patru sau cinci zile. Aveam acum fundalul care până atunci nu-mi apăruse încă în minte. Era una din acele case de oaspeţi de pe drumurile Mesopotamiei, când în timpul unei călătorii eşti obligat să te opreşti, să rămâi acolo imobilizat, nu-ţi mai poţi continua călătoria, nu este nimeni în jur, decât localnici care aproape că nu pot vorbi englezeşte, îţi aduc de mâncare, dau din cap, dovedind că sunt de acord cu tine. Nu ai unde să vezi pe nimeni şi eşti blocat acolo, până poţi pleca. Aşa că nu-ţi rămâne altceva de făcut decât să stai şi să te gândeşti la tine, după ce ai citit şi cele două cărţi, singurele pe care le ai la tine. Te gândeşti la persoana ta. Am ştiut întotdeauna care va fi punctul meu de plecare; momentul în care a părăsit gara Victoria, ducându-se să vadă pe una din fetele ei, care era măritată în altă ţară.

Privind înapoi, în timp ce trenul ieşea din gară, urmărind cu ochii spatele soţului ei care se retrăgea de pe peron şi văzându-l cum păşea întocmai ca un om teribil de uşurat, care urma să aibă o vacanţă, a încercat o durere puternică. Era atât de surprinzător, totul, încât abia a putut să-şi creadă ochilor. Bineînţeles că se înşelase; desigur că Rodney îi va duce dorul teribil, şi totuşi acel mic grăunte de îndoială avea să-i stăruie în minte, îngrijorând-o; apoi când a rămas complet singură şi a început să, se gândească iar, toată viaţa ei avea să se desfăşoare încetul cu încetul în faţa ochilor ei. Aşa cum doream eu era greu de realizat totul din punct de vedere tehnic în mod uşor şi obişnuit.

Căci aici era vorba de acel sentiment de tensiune crescândă, de stânjeneală, de acel sentiment pe care îl are cineva – pe care toţi îl au uneori, cred – de a se întreba: „Cine sunt eu? Cum sunt de fapt? Ce cred despre mine toţi cei pe care îi iubesc? Oare cred despre mine aşa cum bănuiesc eu că o fac?”

Întreaga lume arată altfel în asemenea momente, începi să o vezi diferit, încerci să te asiguri din nou de totul, tu singur; bănuiala, anxietatea te cuprind din nou.

Am scris acea carte exact în trei zile. În a treia zi, era o luni, m-am scuzat că nu mă pot duce la spital, pentru că nu îndrăzneam să-mi părăsesc cartea, trebuia să continui până când o terminam. Era o carte scurtă, cincizeci de mii de cuvinte, dar o purtasem în sufletul şi-n mintea mea mult timp. Încerci un sentiment ciudat când simţi cum în sinea ta se pregăteşte o carte de şase sau şapte ani poate, ştiind că într-o zi o s-o scrii, simţind cum creşte mereu. Da, există, trebuie să iasă mai clar din ceaţa care o învăluie.

Toată lumea se află acolo, gata, aşteptând în culise, pregătită să apară pe scenă, când trebuie să dea replica şi apoi, dintr-o dată, primeşti o comandă limpede: Acum!

Acum înseamnă momentul când eşti gata. Acum, ştii totul. O, ce binecuvântare că eşti în stare să o faci la timpul şi locul precis, acum este într-adevăr acum.

Eram atât de speriată de întreruperi, de orice ar putea să curme şuvoiul, încât după ce am scris primul capitol, într-o stare de mare tensiune, am început să mă ocup de ultimul capitol, căci ştiam aşa de bine încotro mă îndrept, încât simţeam că trebuie să încep să scriu. În felul acesta nu a trebuit să mă întrerup şi am mers fără oprire.

Nu cred că am fost vreodată atât de obosită. Când am terminat şi am văzut că din ceea ce scrisesem la început nu era nevoie să schimb nici măcar un cuvânt, am căzut pe pat şi, după câte îmi amintesc – dacă-mi amintesc bine, am dormit cam 24 de ore. Apoi m-am sculat şi am luat o masă copioasă şi în ziua următoare am putut să mă duc din nou la spital. Arătam atât de ciudat, încât toţi cei de acolo, erau îngrijoraţi din pricina mea. „Ţi-a fost într-adevăr rău?" mă întrebau ei. „Ai nişte cearcăne enorme sub ochi". Era vorba doar de oboseală şi de extenuare, dar merita să fii astfel obosită şi extenuată – merita, când, pentru prima dată, scrisul nu prezenta pentru tine nici o altă dificultate, decât aceea a efortului fizic. Era o experienţă care îmi aducea o mare satisfacţie.

I-am dat titlul „Absent In the Spring" (Absent în primăvară) de la sonetul lui Shakespeare, care începe cu aceste cuvinte: „From you have I been absent în the spring". Nu ştiu, bineînţeles, nici eu singură cum este cartea. Poate fi o prostie, o carte scrisă prost, fără pic de valoare. Dar a fost scrisă cu bună-credinţă, cu sinceritate, aşa cum visam eu să o scriu şi asta este bucuria cea mai plină de mândrie pe care o poate avea un autor. Câţiva ani mai târziu, am scris o altă carte, semnată Mary Westmacott, „Trandafirul şi tisa" (The Rose and Yew Tree). E o carte pe care o pot reciti întotdeauna cu mare plăcere, deşi nu a fost pentru mine un imperativ ca „Absent în primăvară". Dar şi ideea asta zăcea de mult în mine, de fapt de prin 1929. Nu era decât o idee vagă, dar ştiam că avea să prindă viaţă într-o zi.

Aveam să mai fac o variaţie în activitatea mea literară obişnuită. Am simţit nevoia să scriu o carte nostalgică, pentru că eram de multă vreme departe de Max, aveam ştiri foarte rare de la el, simţeam nevoia să invoc, cu o sfâşietoare tristeţe, zilele fericite pe care le petrecusem împreună în Arpachiyah şi în Siria. Doream să retrăiesc viaţa de atunci, să am bucuria să mi-o reamintesc – şi astfel, am scris: „Come, Tell Me How You Live” (Hai, spune-mi cum trăieşti) o carte veselă, frivolă, care reflectă timpul prin care am trecut, atâtea fleacuri pe care le uiţi. Cartea a plăcut foarte mult. Dar tirajul a fost redus, fiind lipsă de hârtie, atunci.

Sidney Smith, bineînţeles, mi-a spus:

— Nu poţi publica asta, Agatha.

— O voi publica, am replicat eu.

— Nu, e mai bine să nu o publici.

— Dar eu doresc s-o public!

Sidney Smith s-a uitat la mine cu un aer dezaprobator. Nu era el tipul care să îngăduie orice fel de sentimente. A face ceea ce doreai nu se încadra în vederile lui oarecum calviniste.

— S-ar putea ca lui Max să nu-i placă!

Mă îndoiam cu totul de asta.

— Nu cred că ar avea ceva de obiectat. Probabil că i-ar face plăcere să-şi amintească despre toate lucrurile pe care le-am făcut împreună. Nu aş îndrăzni niciodată să scriu serios o carte despre arheologie adevărată. Aş comite prea multe greşeli prosteşti, ştiu asta. Dar cartea mea e altceva, e o carte personală. Şi am intenţia să o public, am continuat eu. Am nevoie de un suport material pentru amintirile mele. Nu poţi să ai încredere în propria ta memorie. Lucrurile se şterg, de aceea vreau să o public.

— Oh! Bine atunci, a zis Sidney, încă neîncrezător.

Totuşi un „Oh! Bine” din partea lui era o concesie.

— Prostii, a spus soţia lui, Mary. Bineînţeles că poţi să o publici. De ce nu? E foarte amuzantă şi înţeleg foarte bine

ce vrei să spui în legătură cu plăcerea de a-ţi aminti şi de a reciti cele petrecute.

Nici editorului meu nu i-a plăcut. Era suspicios şi dezaprobator, se temea că îmi ieşeam complet din mână. Nu putea să o sufere pe Mary Westmacott când scria. Devenise suspicios acum în legătură cu această carte sau cu oricare alta, care mă ademenea şi mă îndepărta de cărţile poliţiste. Totuşi cartea a fost un succes şi cred că atunci au regretat că nu se găsea hârtie. Am publicat-o sub numele de Agatha Christie Mallowan, aşa încât să nu se confunde cu niciuna din cărţile mele poliţiste.

IV

Există lucruri pe care nu vrei să ţi le mai aminteşti. Lucruri pe care eşti nevoit să le accepţi pentru că s-au întâmplat, dar nu vrei în nici un chip să te gândeşti la ele din nou.

Rosalind mi-a telefonat, într-o zi, că Hubert, aflat în Franţa de câtva timp, fusese dat dispărut, probabil ucis.

Aceasta este, cred, lucrul cel mai crud care i se poate întâmpla unei tinere soţii în timp de război. Este cea mai îngrozitoare stare de incertitudine. Este cumplit să-ţi fie soţul ucis, dar este un lucru care nu trebuie să te doboare cu totul şi trebuie să ştii asta. Această fatală ademenire de speranţă este crudă, crudă… şi nimeni nu te poate ajuta.

M-am dus şi am stat cu ea câtva timp la Pwllywrach. Speram, evident, ca totul să se termine cu bine; întotdeauna speri. Dar nu cred că Rosalind, în adâncul inimii ei, mai spera ceva. Ea făcea parte din acei oameni care pun răul întotdeauna înainte. Şi mi s-a părut întotdeauna că văd pe faţa lui Hubert, nu chiar melancolie, ci acel aer sau acea privire a omului care aşteaptă să moară în curând. Era un om adorabil, cu mine a fost foarte bun, şi avea cred o mare înclinaţie, dacă nu chiar pentru poezie, pentru ceva de acest gen. Aş fi dorit să-l fi putut cunoaşte mai bine, căci nu l-am văzut decât în câteva vizite scurte pe care mi le-a făcut.

N-au trecut multe luni până am primit ştiri noi. Rosalind cred că mi-a arătat vestea după vreo zi. S-a comportat întocmai ca de obicei; a avut întotdeauna foarte mult curaj. În cele din urmă, fiindu-i foarte greu să-mi spună, dar ştiind că trebuie s-o facă, m-a întrerupt brusc dintr-o discuţie şi mi-a spus: „Uită-te mai bine la asta” şi mi-a dat telegrama în care i se aducea la cunoştinţă că bărbatul ei fusese considerat ca neîndoielnic printre cei căzuţi pe front.

Cel mai trist lucru din viaţă şi cel mai greu de trăit este să existe lângă tine cineva pe care-l iubeşti foarte mult şi pe care nu-l poţi alina de suferinţă. Poţi să faci o seamă de lucruri pentru a ajuta suferinţele fizice, dar prea puţin pentru a uşura durerea din suflet. M-am gândit, poate greşit, că lucrul cel mai bun pentru a o ajuta pe Rosalind era să vorbesc cât mai puţin posibil, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Eu aş fi înţeles prea bine asta. E bine ca nimeni să nu-ţi vorbească, să nu stăruie prea mult asupra subiectului, să nu ţi-l amintească. Credeam că aşa era cel mai bine pentru ea, dar nu poţi să ştii cum simte altul. Poate că ar fi fost mai uşor pentru ea dacă aş fi fost genul acela de mamă sentimentală care s-o facă să-şi dea drumul, s-o descoasă şi s-o deplângă. Instinctul nu poate fi infailibil. Doreşti atât de mult să nu răneşti persoana pe care o iubeşti, să nu faci cumva ceva greşit care s-o supere. Ai impresia că ştii cum să procedezi, dar nu poţi fi niciodată sigur.

A continuat să locuiască la Pwllywrach, în casa aceea mare, pustie, cu Matthew, un băieţel fermecător şi care, în amintirea mea, a rămas un copilaş bine dispus şi care se pricepea de minune să rămână întotdeauna vesel şi mulţumit. Se mai pricepe şi acum. Îmi părea bine că Hubert a putut să-şi vadă măcar fiul, că ştia că are un fiu, cu toate că uneori e mai crud să te gândeşti că nu avea să se mai întoarcă şi să mai trăiască în casa la care ţinea sau să-şi crească fiul pe care-l dorise atât de mult.

Uneori nu poţi să nu fii cuprins de un val de mânie, când te gândeşti la război. În Anglia am avut prea mult război într-un timp mult prea scurt. Primul război mondial părea de necrezut, uimitor şi atât de lipsit de necesitate. Dar speram şi doream să se fi terminat pentru totdeauna şi că, în nici un caz, dorinţa de război nu va mai apărea tot în sufletul nemţilor. Dar a apărut şi o ştiam acum din documentele istorice că Germania se pregătea de război cu mulţi ani înainte de cel de-al doilea război mondial

Dar rămâi cu sentimentul oribil că un război nu aranjează nimic, că a câştiga unul este tot atât de dezastruos ca şi a pierde unul. Cred că războiul şi-a avut rostul, şi timpul, numai atunci când, dacă nu făceai război, nu izbuteai să-ţi perpetuezi specia şi ai fi murit. A fi umil, a fi bun, a ceda uşor – toate acestea duc la dezastru şi în cazuri din astea războiul era o necesitate, pentru că sau tu sau alţii tot ar fi pierit. Şi pentru teritoriul tău trebuia să te lupţi ca o pasăre sau un animal. Războiul îţi aducea sclavi, pământ, hrană, femei, lucrurile de care aveai nevoie pentru a supravieţui. Dar acum oamenii au învăţat să evite războiul, nu pentru că firile lor ar fi mai bune sau nu le-ar place să-i doboare pe alţii, ci pentru că războiul nu le este profitabil. Nu vor supravieţui unui război, ci vor fi distruşi de război ca şi adversarii lor. Timpul celor însetaţi de sânge s-a dus, acuma vine vremea şarlatanilor, a pungaşilor, a hoţilor, dar aş zice că tot e mai bine, că e o treaptă mai sus. Pe care o vom depăşi.

Există cel puţin zorile, cred, ale unei bunevoinţe. Ne afectează când auzim de cutremure de pământ, de dezastre spectaculoase ale rasei omeneşti. Şi dorim, să ajutăm, să fim de folos. Asta este într-adevăr o realizare importantă, care sper că va duce undeva. Nu repede, nimic nu se întâmplă repede, dar în orice caz putem spera. Cred că nu apreciem destul această a doua virtute pe care o menţionăm atât de rar în trilogia: credinţă, speranţă, dragoste… Credinţă am tot avut, ba putem spune aproape

că prea multă credinţă te face mai aspru, mai dur, mai neiertător, că poţi abuza de credinţă. Dragostea o simţim în inimile noastre pentru că este esenţială. Dar cât de repede uităm că mai există şi speranţa şi că doar rareori ne gândim la speranţă? Suntem gata să disperăm prea curând, suntem gata să spunem: „La ce bun să facem ceva?” Speranţa este virtutea pe care ar trebui s-o cultivăm cât mai mult în inimile noastre.

Ne-am făcut un stat care să asigure cetăţenilor bunăstarea, care ne-a eliberat de teamă, ne-a dat securitate, pâinea cea de toate zilele şi chiar ceva mai mult decât pâinea zilnică şi totuşi acum mi se pare că, în acest stat, în fiecare an, devine tot mai dificil pentru fiecare să privească cu plăcere spre viitor. Nimic nu are valoare. De ce? Pentru că nu mai trebuie să ne luptăm pentru existenţă? Viaţa nu mai prezintă interes? Nu putem aprecia bucuria de a trăi. Avem poale nevoie de dificultăţi în alte spaţii, de lumi noi care să ni se deschidă în faţă cu alt fel de greutăţi şi de disperări, de boli şi de dureri, ca apoi să tânjim pentru a supravieţui?

Ei, bine, eu sunt un om care sper. Singura virtute care nu-mi va putea fi înăbuşită niciodată rămâne speranţa. De asta am găsit că dragul meu Matthew este o fiinţă care-ţi poate face atâta bine. El a avut întotdeauna un temperament optimist incurabil. Îmi amintesc că odată, pe când era la şcoală, înainte de a intra la liceu, Max îl întreba dacă credea că ar avea vreo şansă să facă parte din echipa de crichet. „Păi, cum, a spus Matthew cu un surâs luminos, întotdeauna există speranţa!”

Oamenii ar trebui să-şi ia o astfel de deviză în viaţă. Mi-a venit să înnebunesc de furie când am auzit de o pereche, de o vârstă mijlocie, care trăia în Franţa când a izbucnit războiul. Când au considerat că germanii se apropie, în marşul lor prin Franţa, au hotărât că singurul lucru care le rămăsese era să se sinucidă şi aşa au făcut. Ce pierdere! Ce păcat! Prin sinuciderea lor n-au făcut bine nimănui. Ar fi

putut trăi o viaţă de greutăţi, ar fi îndurat din greu, dar poate că ar fi supravieţuit. De ce să pierzi speranţa atât timp cât trăieşti? Îmi amintesc şi de o poveste pe care mi-o spunea naşa mea americană, cu ani şi ani în urmă, despre două broaşte care căzuseră într-o găleată cu lapte. Una a spus:

— Oho, mă înec, mă înec!

Cealaltă a replicat:

— Nu am de gând să mă înec.

— Dar cum poţi face ca să nu te îneci? a întrebat-o prima.

— Am să mă învârt de jur-împrejur şi am să mă învârt, ca nebuna, răspunse a doua.

În dimineaţa următoare prima broască care refuzase să facă ceva s-a înecat, iar a doua, pentru că se tot mişcase de jur-împrejur întreaga noapte, acum stătea frumos pe o bucăţică de unt.

Toată lumea, cred, devenise cam neliniştită către ultimii ani ai războiului. De la Ziua Z, stăruia sentimentul că războiul putea să se apropie de sfârşit şi mulţi din cei care spuseseră că nu era posibil începuseră să bată în retragere.

Nu mai aveam astâmpăr. Mulţi dintre pacienţi fuseseră evacuaţi din Londra, dar mai erau totuşi pacienţii ambulatorii. Chiar şi aici se părea uneori că nu era ca în primul război mondial, când te ocupai de răniţii sosiţi direct de pe front. Acum jumătate din timp trebuia să dai cantităţi imense de pilule epilepticilor – activitate necesară, desigur, dar n-avea nici o legătură cu războiul. Mamele îşi aduceau copiii la serviciile sociale – şi mă gândeam că ar fi fost mult mai bine dacă i-ar fi ţinut acasă. Farmacista şefă era întru totul de aceeaşi părere cu mine.

În acest timp am luat în considerare unul sau două proiecte. O tânără prietenă a mea, care era în WAAF, a aranjat să mă văd cu un prieten al ei, în scopul de a desfăşura o activitate de fotograf pentru informaţii secrete. Am căpătat un impresionant permis de trecere, care mă autoriza să străbat, ceea ce mie mi se părea, kilometri de

coridoare subterane la Ministerul de Război, ca, în cele din urmă, să fiu primită de un tânăr locotenent care m-a speriat de moarte. Deşi aveam o mare experienţă în domeniul fotografiatului, singurul lucru pe care nu-l făcusem niciodată şi despre care nu ştiam nimic, era fotografia aeriană. În consecinţă mi-a fost imposibil să recunosc orice imagine luată de sus care mi-a fost arătată. Singura asupra căreia mi s-a părut că sunt mai sigură reprezenta oraşul Oslo, dar cum mă simţeam atât de ruşinată de eşecurile mele de până atunci, n-am mai îndrăznit să o spun, pentru că şi aşa făcusem atâtea greşeli. Tânărul a suspinat, m-a privit ca pe o prostănacă, cum de fapt eram, şi mi-a spus cu blândeţe: „Cred că e mai bine poate să vă întoarceţi la munca de la spital.” Am plecat de acolo simţindu-mă complet dezorientată.

Pe la începutul războiului, Graham Greene mi-a scris, întrebându-mă dacă n-aş vrea să desfăşor o activitate de propagandă. Nu credeam că sunt genul de scriitor care ar fi bun la ceva pentru propagandă pentru că nu vedeam decât o latură a problemei. Nimic nu poate fi mai ineficient ca un propagandist lipsit de entuziasm. Trebuie să fii în stare ca atunci când spui „X este negru ca noaptea”, să o şi crezi. Nu credeam că voi putea fi vreodată aşa.

Dar acum, pe zi ce trecea, eram mai neliniştită. Doream să lucrez într-un domeniu în legătură cu războiul, să fac ceva. Primisem o ofertă să lucrez ca farmacist pentru un doctor în Wendover – era lângă un loc unde aveam nişte prieteni. M-am gândit că asta ar fi foarte nimerit pentru mine şi mi-ar place să stau la ţară. Numai dacă Max s-ar întoarce acum acasă din Africa de Nord şi după trei ani ar fi putut să vină; atunci aş fi simţit că nu l-aş fi tratat prea bine pe doctorul meu.

Mai aveam şi o propunere, de data asta în domeniul teatrului. Mi se oferea posibilitatea să mă duc ca un fel de regizor asistent, sau cam aşa ceva, cu ENSA (Entertainments National Service Association – Asociaţia

serviciilor naţionale de spectacole) într-un turneu în Africa de Nord. Eram emoţionată de această idee. Ar fi minunat dacă m-aş putea duce în Africa de Nord. A fost o fericire că nu m-am dus. Cam cu vreo două săptămâni înainte de data la care aş fi trebuit să părăsesc Anglia, am primit o scrisoare de la Max în care îmi spunea că probabil se va întoarce la Londra pentru a lucra la Ministerul Aviaţiei, cam în vreo trei săptămâni. Ce prost ar fi fost ca eu să fi sosit în Africa de Nord cu ENSA, tocmai în momentul când el ajungea acasă.

Săptămânile care au urmat au fost pline de necazuri. Eram foarte nervoasă, aşteptam. „Să mai fie două săptămâni, să mai fie trei… Nu, poate mai mult”, îmi spuneam eu, gândind că asemenea lucruri durează mai mult decât te aştepţi.

M-am dus să fac un week-end cu Rosalind în Wales şi m-am întors duminică noaptea cu un tren târziu. Era unul din acele trenuri cu care erai atât de des silit să mergi în timpul războiului, cu un frig de gheaţă, şi, bineînţeles, când te vedeai la Paddington, nu exista nici un mijloc de transport să te ducă pe undeva. Am făcut o combinaţie complicată de trenuri ca să ajung, în cele din urmă, la o gară în Hampstead, nu prea departe de Lawn Road Flats, şi de acolo am mers pe jos până acasă, având nişte scrumbii în valiză. Am intrat în apartament, îngheţată şi obosită, mi-am scos haina şi am pus valiza jos şi scrumbiile la prăjit în tigaie. Apoi am auzit afară un zgomot foarte ciudat, un zăngănit metalic şi mă întrebam ce putea fi. Am ieşit pe balcon şi m-am uitat în jos pe scări. Am văzut urcând o siluetă încărcată cu toate lucrurile imaginabile de pe lume, asemenea caricaturilor lui Old Bill88 din primul război mondial. Fel de fel de lucruri care zornăiau atârnau de el. Poate Cavalerul Alb ar fi fost o imagine mai potrivită cu ceea ce vedeam eu atunci. Mi se părea imposibil ca cineva să fie atât de încărcat. Şi nu încăpea nici o urmă de îndoială asupra identităţii persoanei căci era soţul meu Două minute

mai târziu, toate temerile mele că lucrurile ar fi putut fi altfel, rămăseseră neîntemeiate. Acesta era Max. Ca şi cum ar fi plecat ieri iată-ne din nou împreună. Un miros teribil de scrumbii prăjite ne veni la nas şi ne-am grăbit să intrăm în apartament.

— Ce dumnezeu mănânci? m-a întrebat Max.

— Scrumbii. Mai bine ia şi tu una.

Apoi ne-am uitat unul la altul.

— Max! am exclamat eu, ai cu vreo douăsprezece kilograme mai mult.

— Cam aşa e, dar nici tu nu ai pierdut nici un kilogram, a adăugat el

— E din cauza cartofilor, am răspuns eu. Când nu ai carne şi lucruri din astea mănânci prea mulţi cartofi şi pâine.

Iată-ne, deci. Fiecare cu kilogramele lui în plus, adăugate după despărţire. Părea a nu fi în regulă. Ar fi trebuit să fie invers.

— Bine, dar viaţa în deşertul Fezzan ar trebui să te facă să slăbeşti, am observat eu.

Max mi-a spus că deserturile nu sunt locuri unde să slăbeşti, căci nu ai altceva de făcut decât să stai jos şi să mănânci mâncăruri grase şi să bei bere.

Ce seară minunată a fost! Am mâncat scrumbii arse şi ne-am simţit atât de fericiţi.

PARTEA A XI-A

Toamna

I

Scriu aceste pagini în 1965. Cele de mai înainte s-au întâmplat în 1945. Douăzeci de ani; dar nu par să fi trecut douăzeci de ani. Anii războiului de asemenea nu mi se par ani reali. Au fost un coşmar în care realitatea s-a şters. Câţiva ani după aceea spuneam mereu „O, aşa şi aşa s-a întâmplat cu cinci ani în urmă”, dar de fiecare dacă ar fi fost corect să mai adaug încă alţi cinci. Acum, când spun cu câţiva ani în urmă, mă gândesc la mulţi ani în urmă. Timpul

s-a schimbat pentru mine, aşa cum se întâmplă pentru oamenii bătrâni.

Viaţa mea a început din nou, mai întâi cu terminarea războiului cu Germania. Deşi, în realitate, războiul continua în Japonia, războiul nostru se terminase atunci. A urmat apoi strângerea bucăţelelor, toate fărâmele şi bucăţelele împrăştiate pretutindeni – fărâme din viaţa noastră.

După o permisie, Max s-a întors la Ministerul Aviaţiei. Amiralitatea hotărâse să elibereze Greenway, tot aşa, anunţându-ne de pe o zi pe alta, iar data aleasă era tocmai ziua de Crăciun. Nu se putea să fie o zi mai nepotrivită pentru a prelua o casă abandonată.

Ne-a trecut norocul printre degete. Generatorul nostru electric care ne furniza electricitatea necesară era pe ducă când Amiralitatea a rechiziţionat casa. Comandantul american ne-a informat adesea că se temea că are să rămână cu totul în pană. „În orice caz, mi-a spus el, când îl vom înlocui, vă vom pune unul foarte bun, aşa încât veţi avea o perspectivă plăcută.” Din nefericire casa a fost eliberată cu trei săptămâni înainte de data la care era programată înlocuirea generatorului.

Era frumoasă proprietatea noastră Greenway, când ne-am dus acolo, într-o zi de iarnă însorită, dar era sălbatică, sălbatică asemenea unei jungle încântătoare. Potecile dispăruseră, grădina de zarzavaturi, unde cultivam de obicei salată şi morcovi, era o pădure de buruieni, iar pomii fructiferi nu mai fuseseră curăţaţi. Înfăţişarea aceasta sălbatică te întrista, dar frumuseţea locului dăinuia totuşi. În interior, nu era chiar aşa de rău cum ne temeam. Nu mai exista linoleum, ceea ce era foarte neplăcut, şi nu puteam să obţinem o aprobare ca să luăm altul, pentru că Amiralitatea, când îl scosese, ne plătise pentru asta atunci când rechiziţionase casa.

Bucătăria era de nedescris, cu negreaţă aceea şi cu funinginea grasă pe pereţi, şi erau, aşa cum am mai spus, cele paisprezece toalete pe coridor.

Un om minunat s-a bătut vitejeşte pentru mine cu Amiralitatea şi trebuie să recunosc că nu era deloc uşor să ai câştig de cauză. Domnul Adams era fermul meu aliat. Cineva îmi spusese că el era singurul om capabil să scoată apă din piatră seacă şi bani de la Amiralitate.

Au refuzat să aloce bani suficienţi pentru zugrăvirea din nou a camerelor, sub pretextul absurd că imobilul fusese abia zugrăvit numai cu un an sau doi înainte de a-l rechiziţiona, aşa că vor participa numai la o parte din cheltuielile pentru fiecare cameră. Cum poţi oare zugrăvi 3/4 dintr-o cameră? Am descoperit că şi hangarul pentru bărci fusese deteriorat destul de grav – deteriorare costisitoare, de structură, pentru care au fost obligaţi să plătească, aşa că atunci când am primit banii pentru treaba asta am zugrăvit şi bucătăria.

Am dus o altă luptă disperată în privinţa toaletelor. Spuneau că ar fi trebuit să le plătesc fiind costisitoare îmbunătăţirile pe care le făcuseră. Le-am arătat că nu se considera nici o îmbunătăţire să ai paisprezece toalete de care nu aveai nevoie de-a lungul unui coridor al bucătăriei. Ei însă au declarat că toate aceste toalete ar reprezenta o îmbunătăţire enormă dacă s-ar transforma casa într-o şcoală pentru fete. Le-am explicat însă că nu aveam intenţia să transform casa într-o astfel de şcoală. Puteau să-mi lase o sigură toaletă, le-am spus eu cu bunăvoinţă, dar nu erau de acord cu aşa ceva. Ori le luau pe toate, ori trebuia să plătesc instalaţia. Atunci, asemenea Reginei Roşii, le-am declarat:„Luaţi-le pe toate”.

La timpul potrivit, muncitorii au venit şi au redistribuit mobilierul prin toată casa. Era uimitor cât de mici erau stricăciunile şi distrugerile, în afară de dezastru produs de molii carpetelor. Li se spusese să le trateze contra moliilor, dar au omis să mai facă asta datorită optimismului exagerat: „Se va termina totul până la Crăciun”. Câteva cărţi fuseseră afectate de umezeală, dar surprinzător de puţine. Nici o infiltraţie prin tavanul camerei de desen şi

toată mobila se păstrase într-o condiţie surprinzător de bună.

Cât de frumoasă era Greenway în ciuda acelui splendid hăţiş. Mă întrebam dacă vom fi în stare să mai dăm de alei şi să le descurcăm vreodată. Locul devenea din zi în zi mai sălbatic şi aşa îl considerau şi toţi cei din jur. Mereu trebuia să gonim lumea oare trecea pe acolo. Cum casa rămăsese goală şi fără paznic, câtva timp, după ce s-a mutat Amiralitatea. Noi fiind la Londra, Max fiind încă la Ministerul Aviaţiei, intra cine vrea şi lua ce dorea, nu numai flori, dar rupea crengi din copaci şi distrugea toţi lăstarii.

Până la urmă am izbutit să ne instalăm şi viaţa a reînceput, dar nu ca mai înainte. Simţeam uşurarea pe care o adusese, în sfârşit, pacea. Lipsea însă siguranţa în viitorul păcii sau, la drept vorbind, orice fel de siguranţă.

Ne duceam traiul molcom, bucuroşi că eram din nou împreună, încercând să ne continuăm drumul mai departe, să vedem ce am putea face şi cum să ne organizăm viaţa. Tranzacţiile erau de asemenea îngrijorătoare. Trebuiau mereu completate formulare, contracte de semnat, aveam tot felul de complicaţii cu impozitele. O întreagă harababură pe care nu o înţelegeam.

Abia acum îmi dau seama pe deplin, privind înapoi la producţia mea din anii războiului, că atunci am scris o cantitate incredibilă de cărţi. Presupun că totul se datora faptului că nu exista nici o distracţie şi nu mergeam seara nicăieri.

Pe lângă cele amintite mai înainte, în timpul primilor ani de război, am mai scris două cărţi. Aceasta ca o măsură de precauţie în eventualitatea că aş fi fost ucisă în bombardamente, ceea ce era foarte posibil, întrucât lucram la Londra. Prima carte pe care am scris-o a fost pentru Rosalind, cu Hercule Poirot, şi cealaltă pentru Max, cu domnişoara Marple. După ce le-am terminat le-am depus în seiful unei bănci, fiind mai apoi atribuite Rosalindei şi lui Max prin act de donaţie. Cred că au fost asigurate contra

distrugerii lor pentru sume foarte mari. „O să vă înveselească, le-am explicat la amândoi, că atunci când vă veţi întoarce de la înmormântarea mea sau de la serviciul comemorativ, să ştiţi că aveţi fiecare câte o carte a lui din partea mea.” Dar ei au spus că preferă să mă aibă pe mine.

Adevărul e că şi eu speram asta, din toată inima. Şi am râs cu toţii.

Nu ştiu de ce oamenii se simt atât de stânjeniţi când au de discutat ceva în legătură cu moartea. Regretatul Edmund Cork, agentul meu literar, lua întotdeauna o figură foarte tristă când ridicam această problemă. Dar adevărul e că azi, problema morţii este atât de importantă, încât trebuie să o discuţi. Cât am putut pricepe, din ceea ce mi-au spus avocaţii şi specialiştii, unele lucruri în materie de taxe şi impozite, în legătură cu taxele succesorale, despre care am înţeles foarte puţin – decesul meu avea să fie un dezastru fără seamăn pentru rudele mele şi singura lor speranţă era doar să mă ţină în viaţă cât mai mult posibil!

Văzând la cât au ajuns impozitele acum, îmi făcea plăcere să mă gândesc că nu mai merita, într-adevăr, să lucrez chiar atât de mult; o carte pe an era suficient. Dacă scriam două cărţi pe an aş fi realizat cu puţin mai mult decât pentru una şi în schimb aş fi trebuit să muncesc do două ori mai mult. Desigur, nu mai exista stimulentul de altă dată. Evident că dacă ar fi apărut ceva cu totul deosebit pe care aş fi dorit să-l scriu, era cu totul altă poveste

Cam pe atunci BBC m-a chemat la telefon şi m-a întrebat dacă aş vrea să scriu o scurtă piesă pentru radio, pentru un program propus de regina Mary. Îşi manifestase dorinţa să se reprezinte ceva de mine, căci îi plăceau cărţile mele. Puteam să scriu aşa ceva pentru ei cât mai curând? Ideea mă atrăgea. M-am gândit stăruitor, am umblat în susul şi în josul camerei, apoi le-am telefonat, spunându-le că da. Îmi venise o idee care consideram că ar merge şi am scris micul scheci pentru radio – „Trei şoareci orbi” (Three Blând Mice).

Se părea că asta era totul, dar curând după aceea s-a sugerat că aş putea să o dezvolt, transformând-o într-o nuvelă. „Groapa”, pe care o dramatizasem, a fost pusă în scenă de Peter Saunders, dovedindu-se a fi un succes. Mi-a făcut atâta plăcere încât m-am gândit să încerc mai departe să scriu teatru. Dar de ce să nu scriu o piesă în loc de o carte? E mult mai amuzant. O carte pe an îmi asigură partea financiară, iar eu puteam intra acum cu plăcere şi într-un mediu cu totul diferit.

Cu cât mă gândeam mai mult la cei „Trei şoareci orbi”, cu atât simţeam că puteam să transform o piesă scurtă de teatru pentru radio, care dura douăzeci de minute, într-o piesă de teatru de trei acte. Mai trebuiau încă vreo două personaje, o intrigă mai completă şi o acţiune condusă cu tact spre punctul culminant. Cred că unul din avantajele piesei „Mousetrap” (Cursa de şoareci), aşa cum s-a numit versiunea scenică a celor „Trei şoareci orbi”, faţă de celelalte piese ale mele, îl constituie faptul că a fost într-adevăr scrisă după un rezumat, scheletul care s-a acoperit cu carne, totul fiind foarte bine proporţionat, beneficiind de o bună construcţie. În privinţa titlului, trebuie să-i mulţumesc ginerelui meu, Anthony Hicks. Nu l-am menţionat pe Anthony mai înainte, dar evident el nu e o amintire, căci se află cu noi. Într-adevăr, nu ştiu ce m-aş face fără el în viaţă. Nu este numai unul dintre cei mai drăguţi oameni pe care îi ştiu, dar şi una din cele mai interesante şi remarcabile persoane pe care le cunosc. E plin de idei. Poate să înveselească orice dineu, punând în discuţie „o problemă”. Cât ai clipi din ochi toată lumea discută cu înflăcărare în contradictoriu.

A studiat sanscrita şi tibetana şi se pricepe foarte bine la fluturi, păsări, ştiinţe juridice, timbre, porţelanuri, antichităţi, atmosferă şi climă. Dacă are o vină, este aceea că discută despre vin prea mult, dar asta e o prejudecată a mea, pentru că mie nu-mi place vinul. Când am aflat că nu puteam folosi titlul de „Trei şoareci orbi”, pentru că mai

exista o piesă cu acest titlu, ne extenuasem toţi gândindune la alte titluri. Anthony a propus simplu: „Cursa de şoareci”. Şi l-am adoptat. Ar fi trebuit să primească ceva din drepturile de autor, cred, dar atunci nici prin minte nu ne-a trecut că, mai ales această piesă, avea să intre în istoria teatrului.

Lumea mă întreabă mereu cum explic eu succesul acestei piese. În afara răspunsului evident: „Noroc”, căci nouăzeci la sută e vorba de noroc, singurul motiv la care mă pot gândi e că în această piesă se găseşte câte ceva pentru fiecare: oameni de diferite vârste şi gusturi se pot bucura de piesa mea. Tinerilor le place, cei vârstnici o apreciază, copii ca Matthew şi colegii lui de la Eton asistă cu bucurie la spectacolele cu ea; mai târziu lui Matthew şi colegilor lui de la Universitate, de asemenea, le-a plăcut la fel de mult; profesorilor de la Oxford. Dar cred, dacă mă gândesc mai bine şi încerc să nu fiu nici înfumurată şi nici exagerat de modestă, că, de fapt, în genul ei este o piesă uşoară cu umor şi nuanţe de aventură – şi destul de bine construită. Subiectul se desfăşoară în aşa fel încât doreşti grozav să afli ce se întâmplă mai departe şi nu prea poţi să-ţi dai seama unde te vor duce următoarele câteva minute. De asemenea, cred că, deşi acum este tendinţa ca pentru piesele reprezentate de foarte mult timp să fie astfel interpretate, încât mai curând sau mai târziu, personajele să pară caricaturi, oamenii din „Cursa de şoareci” sunt toţi reali.

A fost un caz adevărat cu trei copii neglijaţi şi maltrataţi care fuseseră trimişi disciplinar de Consiliul orăşenesc la o fermă. Unul dintre copii a murit, un altul, cu oarecare înclinaţie spre delicventă, ar fi putut foarte bine ca, făcându-se mare, să nutrească dorinţa de a se răzbuna. Pe urmă îmi mai amintesc de o crimă, când cineva mocnind în suflet o nemulţumire din copilărie, a revenit după mulţi ani în locurile natale ca să încerce să se răzbune. Era o parte din intrigă posibilă ca oricare alta.

Apoi personajele: o tânără femeie necăjită, hotărâtă să trăiască numai ca să se chivernisească; un tânăr care refuză să înfrunte viaţa şi nu doreşte decât să fie cocoloşit; un băiat stăpânit de dorinţa lui copilărească să pedepsească pe o femeie crudă care-l lovise pe Jimmy şi, în sfârşit, profesorul lui – toate mi se par personaje naturale, reale, când le urmăreşti cum acţionează.

Richard Attenborough şi fermecătoarea lui soţie, Sheila, au jucat pentru prima oară rolurile principale. Ce interpretare frumoasă! Iubeau piesa şi au crezut în ea şi Richard Attenborough a pătruns rolul foarte adânc. Repetiţiile mi-au făcut foarte mare plăcere; de fapt totul mi-a făcut plăcere.

În cele din urmă piesa s-a jucat. N-aş putea spune că mă aşteptam să fie un succes sau măcar ceva care să semene de departe cu un succes. Mi s-a părut că a mers foarte bine, deşi îmi amintesc, atunci când începuse turneul la Oxford, când am fost să văd spectacolul cu câţiva prieteni, că m-am gândit deci cu tristeţe că piesa avea prea multe situaţii comice, că se râde prea mult şi că asta făcea să se piardă din tensiune. Şi eram chiar cam deprimată din această pricină.

Dar Peter Saunders, când m-a auzit, a clătinat din cap, uitându-se la mine şi m-a asigurat:

— Nu te îngrijora! Îţi prezic că se va reprezenta un an, ba chiar paisprezece luni.

— N-o să ţină atât, i-am replicat eu; cel mult opt luni îi dau. Da, cel mult opt luni.

Acum, în timp ce scriu, este la sfârşitul celui de-al treisprezecelea an de când piesa se joacă cu nenumărate distribuţii. Teatrul Ambasador şi-a renovat între timp scaunele şi-a pus o nouă cortină. Iar lumea continuă să se ducă.

Trebuie să mărturisesc că mi se pare incredibil. Cum se poate ca o piesă, e adevărat plăcută, dar cam uşurică, să se reprezinte timp de treisprezece ani?

Fără îndoială, se mai întâmplă şi miracole pe lumea asta.

Şi câştigurile unde se duc? În cea mai mare parte se duc la impozite, ca toate celelalte. Dar în afară de fisc cine mai câştigă ceva? Am donat multe din cărţile şi povestirile mele altor oameni. Drepturile pentru serialul după nuvela „Sanctuarul” a fost destinat „Fondului de Ajutor” de la Westminster Abbey, câteva nuvele au fost date unor diferite persoane. Faptul că poţi sta la masă şi scrie şi că astfel banii trec direct de la tine la altcineva te mulţumeşte mult mai mult şi mai firesc decât dacă înmânezi cecuri. Poţi spune că în ultimă instanţă este acelaşi lucru, dar nu-i aşa. Una din cărţile mele aparţine nepoţilor soţului meu, şi, deşi a fost publicată de mult, scot frumuşel din ea. Drepturile mele de la filmul „Martorul acuzării” (Witness for the Prosecution) le-am cedat Rosalindei, piesa „Cursa de şoareci” am cedat-o nepotului meu care, bineînţeles, a fost întotdeauna membrul cel mai norocos al familiei şi darurile primite de Matthew au adus lozul cel mare.

Ceea ce mi-a produs o deosebită plăcere a fost să scriu o nuvelă, lungă, ceva cam între un roman şi o nuvelă. Banii realizaţi de pe treaba asta au fost folosiţi pentru a pune un vitraliu la biserica noastră dragă de la Churston Ferrers. E o biserică mică, frumoasă şi fereastra din est, făcută din sticlă simplă, îmi apărea întotdeauna ca o gaură urâtă într-un şir de dinţi. Mă uitam la fereastra asta în fiecare duminică şi mă gândeam cât de frumoasă ar fi într-un colorit pal. Nu mă pricepeam la vitralii şi mi-a dat destulă bătaie de cap preumblarea prin diferite ateliere de arhitecţi pe unde ceream schiţe. În cele din urmă, vitraliul a fost executat de un artist numit Patterson din Bideford. Acesta mi-a trimis o schiţă, care mi-a plăcut în mod deosebit, în special coloritul – nu roşul şi albastrul obişnuit, ci combinate cu un mov şi cu verde palid, culorile mele favorite. Voiam ca figura centrală să fie Bunul Păstor şi am avut oarece dificultăţi pe tema asta cu dioceza Exeter şi chiar cu dl. Patterson. Amândoi insistau ca figura centrală

să fie Răstignirea. Totuşi, după o mică investigaţie în problema respectivă, dioceza a fost de acord că puteam să-l am pe Isus ca Bunul Păstor de vreme ce era o parohie de ţară. Doream ca vitraliile să fie unele vesele la care copii să se uite cu plăcere. Aşa că, în centru, este Bunul Păstor cu Mielul, iar pe celelalte panouri este ieslea şi Fecioara Maria cu Pruncul, îngeri apărând păstorilor pe câmp, pescari cu bărcile şi plasele lor şi Isus mergând pe apă. Şi mă bucur foarte mult duminica, când privesc această fereastră cu scene simple din biblie. Patterson a realizat un vitraliu frumos, care va supravieţui peste ani, tocmai pentru că este simplu. Mă simt şi mândră şi umilă că ara fost în stare să ofer acest dar din banii şi munca mea.

II

O seară la teatru îmi stăruie în special în minte: premiera piesei „Martorul acuzării”. Pot spune, cu toată siguranţa, că aceasta a fost singura premieră de care m-am bucurat.

Premierele sunt de obicei un chin, foarte greu de suportat. Nu există decât două motive ca să mergi. Primul este destul de nobil: bieţii actori trebuie să ducă în spinare toată piesa şi, dacă nu iese bine, nu e loial ca autorul să nu fie şi el acolo, să împărtăşească tortura lor. Am aflat câte ceva despre aceste suferinţe la premiera piesei „Alibi”. Conform scenariului, Valetul şi Doctorul trebuie să bată la uşa încuiată a unui birou şi apoi, alarmaţi, să o forţeze şi să o deschidă. La premieră, uşa nu a aşteptat să fie forţată, s-a deschis mai înainte ca cineva să o, atingă, expunând privirilor cadavrul care tocmai se aranja în poziţia necesară. Asta m-a făcut să fiu nervoasă de atunci din pricina uşilor încuiate, a luminilor care trebuie să se stingă şi de stingerea lor depindea momentul cel mai important, sau lumini care nu se aprind, când trebuie să se aprindă, ş.a.m.d. Acestea sunt adevăratele suplicii ale teatrului.

Celălalt motiv pentru a merge la o premieră este curiozitatea. Ştii bine că n-o să-ţi placă, că o să te simţi foarte prost, că vei observa toate lucrurile care nu merg

bine, toate bâlbâielile, toate rolurile neînvăţate, improvizaţiile şi replicile alandala. Dar te duci din cauza acelei curiozităţi ca a „elefănţelului” din poveste, pentru că trebuie să iei cunoştinţă tu singur. Relatările altora nu sunt suficiente. Aşa că iată-te tremurând, fiindu-ţi frig şi cald în acelaşi timp, sperând din toată inima că nu te vede nimeni, acolo unde te ascunzi, în rândurile cele de mai sus ale balconului.

Premiera piesei „Martorul acuzării” nu a fost un chin, pentru că era una din piesele mele care mi-au plăcut cel mai mult. Eram tot atât de satisfăcută ca şi cu altele. Nu am vrut să o scriu, mă simţeam îngrozită la gândul de a o scrie. Am fost silită să o scriu din pricina lui Peter Saunders care are puteri de persuasiune miraculoase asupra ta, când speriindu-te, când linguşindu-te.

— Bineînţeles că poţi să o scrii! a hotărât el.

— Nu ştiu nimic despre procedura legală, o să mă fac de râs.

— E foarte uşor, poţi să citeşti şi apoi să facem apel la un avocat pentru a lămuri anomalii şi a pune totul la punct.

— Nu pot să scriu despre o şedinţă la tribunal.

— Ba poţi. Ai văzut procese la teatru şi pe urmă poţi să citeşti.

— Nu ştiu, nu cred că am să pot.

Peter Saunders continua să spună că era neîndoielnic că puteam şi că trebuia să încep treaba pentru că avea nevoie de piesă foarte repede. Aşa că, hipnotizată şi docilă în faţa forţei sugestiei, am citit cantităţi de procese celebre, am stat de vorbă cu avocaţii şi în cele din urmă m-am văzut prinsă de subiect. Şi, dintr-o dată, am simţit chiar că-mi face plăcere, că vine acel minunat moment când începi să scrii, care de obicei nu durează mult, dar care te poartă, însufleţindu-te cu o vervă puternică, ca un val mare te duce la ţărm. E minunat, iată, am pornit, merge, unde o să ajung? Există acel moment nepreţuit când vezi lucrul prinzând formă, nu pe scenă, dar în faţa ochilor minţii tale.

Iată-l, cu adevărat, într-un tribunal adevărat, nu la Old Bailey89, pentru că încă nu am fost acolo, dar un tribunal real, schiţat în mintea mea. Îl văd pe tânărul nervos, disperat, în boxa acuzaţilor, femeia enigmatică care vine să depună mărturie, nu pentru iubitul ei, ci pentru acuzare. E una din piesele pe care le-am scris cel mai repede; cred că, după ce m-am documentat, mi-au trebuit două sau trei săptămâni.

A fost necesar, natural, să aduc unele modificări în procedură şi m-am luptat cu disperare să găsesc sfârşitul. Nimănui nu i-a plăcut, nimeni nu l-a vrut, toţi au spus că va strica totul. „Nu merge aşa”, îmi spunea fiecare, dorind un alt sfârşit, era de preferat cel din nuvela pe care o scrisesem cu ani în urmă. Dar o nuvelă nu este o piesă de teatru. Nuvela nu cuprindea o scenă de tribunal şi nici un proces de omor. Era o schiţă privind o persoană acuzată şi o martoră enigmatică. Nu m-am lăsat influenţată pentru final şi l-am făcut aşa cum îl vedeam eu. În general nu mă cramponez de lucruri, nu sunt destul de convinsă întotdeauna şi sunt influenţabilă; dar de data asta am rămas neclintită. Doream să păstrez acel final. Ţineam atât de mult la el încât altfel nu aş fi acceptat să se joace piesa.

Finalul a rămas aşa cum l-am dorit eu şi a avut succes. Unii au spus că era o păcăleală, că introdusesem ceva fără rost. Dar ştiam că nu aveau dreptate şi că totul era logic. Era ceea ce s-ar fi putut întâmpla, ceea ce ar fi fost posibil să se întâmple şi, din punctul meu de vedere, s-a întâmplat. Poate cu mai puţină violenţă, dar mai exact sub aspect psihologic şi faptul aflat în spatele acestui aspect a fost implicit în întreaga piesă.

Un avocat a asistat la două repetiţii şi a dat sfaturi împreună cu secretarul lui. Critica cea mai severă a venit din partea acestuia. El a spus: „După părerea mea greşit e faptul că, vedeţi dumneavoastră, un proces ca acesta ar trebui să dureze trei sau patru zile cel puţin. Nu poţi să-l reduci la o oră şi jumătate sau la două.” În felul lui avea şi el

dreptate. A trebuit să-i arătăm însă că şedinţele de tribunal din piese trebuie să fie condensate într-u perioadă socotită în ore şi nu în zile. O cădere de cortină ici şi colo putea sugera trecerea timpului, dar, în „Martorul acuzării”, continuitatea şedinţei tribunalului cred că era extrem de necesară.

În orice caz m-am distrat enorm în seara când am asistat la spectacol. Bănuiesc că m-am dus cu obişnuita mea anxietate, dar de îndată ce s-a ridicat cortina am început să gust din plin plăcerea. Dintre toate piesele mele, distribuţia de la piesa asta a fost cea mai apropiată de felul cum mi-o doream eu. Rolul tânărului acuzat a fost jucat de Derek Bloomfield, personajele juridice, pe care nu mi le reprezentasem, deoarece ştiam foarte puţin în materie de drept au căpătat dintr-o dată viaţă, precum şi Patricia Jessel, care avea rolul cel mai greu şi de care depindea succesul piesei. Nu s-ar fi putut găsi o actriţă mai perfectă. Rolul ei era greu, mai ales în primul act, unde replicile nu ajută. Sunt ezitante, rezervate şi toată forţa jocului trebuie să fie în privire – reticenţa, sentimentul existenţei a ceva rău care a fost făcut şi tăinuit. Toate acestea le sugera perfect, creând o personalitate enigmatică, fermă. Şi cred şi acum că interpretarea rolului Romaine Holder pe care a făcut-o ea a fost una din cele mai bune pe care le-am văzut vreodată.

Eram fericită, radioasă şi fericită, şi la aceasta contribuiau şi mai mult aplauzele publicului. La căderea cortinei m-am strecurat afară în strada Long Acre. În câteva clipe, în timp ce-mi căutam automobilul care mă aştepta, m-am pomenit înconjurată de lume, o mulţime prietenoasă, diferiţi spectatori care mă recunoscuseră şi care mă băteau cu mâna pe spate, şi-mi spuneau „E cea mai bună piesă pe care ai scris-o, dragă”; „E de prima clasă, jos pălăria!”; „Semnul V al victoriei pentru asta” şi „Mi-a plăcut grozav, fiecare moment mi-a plăcut”. Mi s-au întins cărţi pentru autografe, am semnat veselă şi fericită. Timiditatea şi

nervozitatea mea obişnuită mă părăsiseră. Şi, de ce să nu spun, a fost o seară memorabilă. Sunt şi acum mândră de ea. Şi, din când în când, răscolesc în sertarele memoriei şi o scot la iveală, o contemplu şi-mi spun". „Ce seară minunată, Doamne Dumnezeule! Ce seară!"

O altă ocazie pe care mi-o amintesc, cu mare mândrie, dar, trebuie să recunosc, şi cu suferinţă, este a zecea aniversare a piesei „Cursa de şoareci", după care s-a dat o recepţie unde am fost silită să mă duc. Nu mă deranja niciodată să mă duc la micile reuniuni teatrale, cu actorii care jucaseră în vreo piesă de-a mea sau alta; eram totuşi între prieteni şi chiar dacă nu mă simţeam în apele mele, o scoteam la capăt. Dar de data asta era o recepţie grandioasă, la Savoy. Avea toate cele ce fac îngrozitoare asemenea recepţii: lume foarte multă, televiziune, reflectoare, fotografi, reporteri, discursuri, câte şi mai câte altele; nimeni pe lumea asta nu putea fi mai puţin potrivit decât mine pentru a îndeplini rolul eroinei din seara aceea. Totuşi văzusem că nu aveam încotro şi trebuia să o scot la capăt. Nu aş fi vrut să ţin un discurs, ci să rostesc doar câteva cuvinte – ceva ce nu făcusem încă până atunci. Nu pot ţine discursuri, nu ţin niciodată discursuri nici n-am să ţin vreodată şi e foarte bine aşa, pentru că le-aş ţine tare prost.

Ştiam că orice discurs aş fi rostit în seara aceea ar fi fost prost. Am încercat să mă gândesc la cele câteva cuvinte pe care să le spun eventual, dar mai apoi am renunţat, pentru că dacă mă gândeam era şi mai rău. Era mult mai bine să nu mă gândesc la nimic şi apoi, când va avea să vină momentul teribil, spuneam şi eu acolo, ceva care să nu aibă prea multă importanţă, oricum nu mai puţină decât un discurs pregătit dinainte, şi pe care l-aş spune bâlbâindu-mă. Recepţia a început destul de prost. Peter Saunders îmi spusese să vin la Savoy cu o jumătate de oră înainte de ora programată. (Aceasta era, am descoperit când am ajuns acolo, pentru a scăpa de chinurile la care m-ar fi expus fotografiatul.) Am făcut aşa cum mi s-a spus şi am sosit,

plină de curaj, singură, la Savoy, dar când am încercat să intru în sala rezervată pentru recepţie am fost oprită. „Nu se poate intra, Doamnă, mai sunt, douăzeci de minute până când se dă drumul”. M-am retras. De ce nu i-am spus imediat: „Bine, dar sunt doamna Christie; şi mi s-a cerut să vin mai devreme”. Nu ştiu, din cauza oribilei, mizerabilei şi inevitabilei mele timidităţi, A fost o mare prostie, pentru că, de obicei, asemenea situaţii obişnuite în societate nu mă intimidează. Nu-mi face plăcere să mă duc la marile recepţii, dar pot lua parte la ele fără să mă intimidez prea tare. Bănuiesc că se întâmplă asta pentru că simt – nu ştiu dacă fiecare scriitor simte la fel – că aş pretinde să fiu cineva care nu sunt de fapt; nici chiar azi nu mă simt a fi o autoare ca adevărat. Mai dăinuie în sinea mea acel sentiment că doar mă pretind a fi o scriitoare. Poate sunt puţin ca nepotul meu, Matthew, care la doi ani cobora scările, încredinţându-se singur: „Ăsta-i Matthew care coboară scările”. Şi aşa m-am dus la Savoy şi mi-am spus în sinea mea: „Asta-i Agatha, care pretinde a fi o scriitoare de succes, ducându-se la o mare recepţie pentru ea. Din pricina asta trebuind să arate că e cineva, trebuind să ţină un discurs, pe care nu e în stare să-l ţină, trebuind să facă ceva la care nu se pricepe.” În orice caz, ca o laşă, am acceptat eşecul şi am plecat cu coada între picioare, să-mi port paşii, ca vai de mine, prin coridoarele de la Savoy, încercând să-mi recapăt curajul şi să mă întorc înapoi şi să spun, ca Margot Asquith: „Sunt eu”. Din fericire am fost salvată de Verity Hudson, managerul general al lui Peter Saunders. A râs. – nu s-a putut stăpâni să nu râdă şi la fel şi Peter Saunders. În orice caz, am fost dusă înăuntru, supusă la înregistrări, schimbând săruturi cu actriţe, râzând cu gura până la urechi, fandosindu-mă şi trebuind să-mi simt vanitatea rănită, cum se întâmplă când îmi apropii obrazul de cel al unei tinere şi frumoase actriţe şi când ştiu că a doua zi vor apărea fotografii în presă, fetişcanele astea arătând frumoase şi pline de încredere în rolul lor, iar eu

pur şi simplu îngrozitor. Lucru foarte bun, bănuiesc, pentru vanitatea unora!

Totul s-a petrecut bine, nu chiar atât de bine cum s-ar fi putut dacă regina balului ar fi avut oarecare talent de actriţă şi ar fi putut da un spectacol bun. Mi-am ţinut „discursul” – un dezastru. Nu au fost decât câteva cuvinte, dar lumea a fost foarte amabilă, toţi mi-au spus că am vorbit grozav. Nu am putut fi totuşi atât de naivă încât să-i şi cred, dar am impresia că a fost destul de util. Oamenilor le părea rău că sunt lipsită de experienţă şi-au dat seama că mă străduiam să fac şi eu ce pot, apreciind cu bunăvoinţă efortul meu. Numai fiica mea, pot să spun, nu a fost de acord cu asta. Ea mi-a spus: „Ar fi trebuit să te ocupi mai mult, mamă, şi să pregăteşti ceva cum se cuvine, dinainte.” Dar ea e ea, iar eu sunt eu şi a pregăti ceva cum se cuvine, în cazul meu, ar duce adesea la un dezastru şi mai mare decât atunci când mă încred în inspiraţia de moment şi atunci se trezeşte în jurul meu amabilitatea şi consideraţia.

„Ai scris pagini în istoria teatrului în această seară”, mi-a spus Peter Saunders, străduindu-se cât putea mai mult să mă încurajeze. Şi, într-o oarecare măsură, presupun că asta e adevărat.

III

Cu câţiva ani în urmă am stat la Ambasada noastră de la Viena, când erau acolo Sir James şi Lady Bowker. La sosire, când am refuzat reporterii care voiau să-mi ia interviuri, Elsa Bowker m-a certat serios.

— Dar, Agatha! a exclamat ea cu încântătoarea ei voce străină. Nu te înţeleg deloc! Dacă aş fi în locul tău m-aş bucura, aş fi mândră, aş accepta! Veniţi domnilor, luaţi loc! E minunat ce am făcut. O ştiu. Sunt cea mai bună scriitoare de cărţi poliţiste din lume. Da, sunt mândră de asta. Da, sigur că vă voi răspunde la întrebări. Sunt încântată. Da, sunt foarte deşteaptă, într-adevăr. M-aş simţi atât de deşteaptă încât nu aş înceta să vorbesc despre asta tot timpul.

Am râs cu poftă şi i-am spus:

— Doresc din toată inima, dragă Elsa, ca tu şi cu mine să putem schimba rolurile noastre pentru următoarea jumătate de oră. Ai da un interviu atât de frumos şi ce te-ar mai aprecia cu toţii pentru asta. Dar eu nu sunt deloc capabilă să fac lucrurile cum trebuie, dacă sunt obligată să le fac în public.

În general am avut destul bun simţ ca să nu mă produc în public, cu excepţia momentelor când a fost absolut obligatoriu sau aş fi jignit lumea prea tare dacă nu o făceam. Când nu faci ceva bine este raţional să nu încerci să-l mai faci, şi nu văd nici un motiv de ce scriitorii ar trebui să facă toate astea; nu câştigă nimic în plus. Există multe cariere unde personalitatea şi relaţiile publice au foarte mare importanţă. De exemplu, dacă eşti actor sau om cu însărcinări publice. Treaba unui scriitor este să scrie. Scriitorii sunt făpturi neîncrezătoare în ele, au nevoie de încurajare.

A treia piesă care avea să se reprezinte la Londra (toate s-au reprezentat în acelaşi timp) a fost „Pânza de păianjen” (Spider’s Web). Ea fusese scrisă special pentru Margaret Lockwood. Peter Saunders m-a rugat să mă întâlnesc cu ea şi să discutăm. Mi-a spus că s-ar fi bucurat dacă aş fi scris o piesă pentru ea şi am întrebat-o ce fel de piesă doreşte. Mi-a spus pe dată că nu mai dorea să fie sinistră şi melodramatică, că făcuse o mulţime de filme în ultimul timp şi mereu fusese „femeia afurisită”. Vroia un rol comic. Cred că avea dreptate, căci i-am simţit un fler enorm pentru comedie, fiind în acelaşi timp în măsură să rămână şi dramatică. Este o actriţă foarte bună şi ştie să sincronizeze perfect situaţii multiple şi astfel poate da replicilor adevărata lor greutate.

Mi-a făcut o foarte mare plăcere să scriu astfel rolul Clarissei din „Pânza de păianjen”. A existat o mică nehotărâre la început cu privire la titlu, am ezitat între „Clarissa găseşte un cadavru” şi „Pânza de păianjen”. Dar

până în cele din urmă a învins păianjenul – „Spider’s Web”. S-a reprezentat mai mult de doi ani şi am fost foarte mulţumită de piesă. Când Margaret Lockwood îl conducea pe detectiv pe poteca din grădină era minunată.

O altă piesă pe care am scris-o mai târziu se numea „Musafirul neaşteptat” (The Unexpected Guest), care, deşi nu a avut succes la public, m-a satisfăcut întru totul. A fost reprezentată sub titlul „Verdict” – un titlu pe care nu-l găsesc bun. I-am spus „No Fields of Amaranth” inspirat din cuvintele lui Walter Landor: „There are no flowers of amaranth on this side of the grave” (Nu sunt flori de amarantacee90 pe această parte a mormântului). Cred şi acum că este cea mai bună piesă pe care am scris-o, cu excepţia piesei „Martorul acuzării”. Nu a avut succes, bănuiesc, pentru că nu era o povestire poliţistă şi nici măcar una de aventuri.

Subiectul privea o crimă, dar fundalul şi ideea adevărată se refereau la faptul că un idealist este întotdeauna un om periculos, un distrugător posibil al celor pe care-i iubesc, iar întrebarea care se pune este: „cât de mult poţi merge cu sacrificiile, nu în privinţa persoanei tale, ci a celor pe care îi iubeşti, pentru ceea ce crezi tu, mai ales dacă ei nu cred la fel ca tine?”

Dintre cărţile mele poliţiste, cred că cele care mă satisfac mai bine sunt: „The Crooked House” şi „Ordeal by Innocence”. Am fost surprinsă, zilele trecute, să mai descopăr încă una care îmi place, şi anume „The Moving Finger”. E un mare tur de forţă să reciteşti ceea ce ai scris cu şaptesprezece, optsprezece ani în urmă. Părerile se schimbă. Şi unele lucruri nu mai rezistă la încercările timpului, iar altele da.

O ziaristă din India care îmi lua o dată un interviu (întrebându-mă, trebuie să recunosc, o mulţime de prostii) a inclus şi această întrebare: „Aţi scris şi publicat vreo carte pe care o consideraţi, într-adevăr proastă?” Am răspuns indignată că nu. Nici o carte, am continuat eu, nu a fost

exact aşa cum aş fi dorit să fie şi nu m-a satisfăcut pe deplin, dar dacă aş fi considerat o carte pe care am scris-o că e într-adevăr proastă nu aş fi publicat-o.

Totuşi, cred că am ajuns aproape într-o asemenea situaţie, e vorba de „Misterul trenului albastru”. De fiecare dată când o citesc o găsesc lipsită de originalitate, plină de banalităţi, şi cu o intrigă neinteresantă. Trebuie să spun, cu tot regretul meu, că multă lume o găseşte bună. Autorii, se spune, nu întotdeauna pot fi judecătorii cei mai buni ai cărţilor lor.

Cât de trist va fi atunci când nu voi mai putea să scriu, deşi ar trebui să nu mă lăcomesc. La urma urmelor, a fi în stare să mai scrii la 75 de ani, e un adevărat noroc. Ar trebui să fii mulţumit şi să te pregăteşti să le retragi.

De fapt, cochetam cu ideea că poate m-aş retrage anul acesta, dar am fost ademenită de faptul că ultima mea carte s-a vândut mai mult decât oricare alta până atunci şi mi se părea o prostie să nu mai scriu. Poate că acum ar fi mai bine să-mi stabilesc ca limită vârsta de 80 de ani?

M-am bucurat foarte mult de a doua înflorire, care vine atunci când se încheie viaţa emoţiilor şi a relaţiilor personale; şi dintr-o dată te găseşti, la cincizeci de ani. Să spunem, că în faţa ta se deschide o întreagă nouă viaţă, plină de o seamă de lucruri la care te poţi gândi şi pe care le poţi studia sau citi. Descoperi că îţi place să mergi la concerte, la expoziţii, la operă cu acelaşi entuziasm ca şi când aveai douăzeci sau douăzeci şi cinci de ani. O anumită perioadă, viaţa personală ţi-a absorbit toată energia, dar acum eşti liberă din nou să priveşti în jurul tău. Te bucuri să ai răgaz, te poţi bucura de diferite lucruri. Eşti încă destul de tânără pentru a te bucura să mergi în locuri necunoscute, deşi poate nu mai poţi să trăieşti în condiţii mai aspre, aşa cum puteai altădată. Este ca şi cum ar fi în tine o nouă sevă care dă viaţă ideilor şi gândurilor. Acesteia i se alătură penalizarea impusă de înaintarea în vârstă, faptul că aproape tot timpul te doare câte ceva, că sau suferi de lumbago ori ai reumatism la gât, încât devine un chin să întorci capul, sau te supără genunchii din cauza unei artrite, încât nu mai poţi sta mult în picioare sau coborî pantele dealurilor; toate acestea te asaltează şi trebuie să le suporţi. Dar mulţumirea că ţi s-a dăruit viaţă cred că este mai puternică şi mai vitală în decursul acestor ani de pe urmă, decât a fost vreodată înainte. Are ceva din realitatea şi intensitatea visurilor – şi încă mă bucur foarte mult să visez.

IV

În 1948 arheologia îşi ridica din nou eruditu-i cap. Se discuta despre tot felul de expediţii posibile şi se făceau nenumărate planuri pentru a se cerceta din nou Orientul Mijlociu. Existau acum din nou condiţii bune pentru săpături în Irak.

Siria pusese la dispoziţia lumii cele mai bune descoperiri înainte de război, dar acum autorităţile irakiene şi Departamentul antichităţilor ofereau posibilităţi foarte atrăgătoare. Deşi obiectele trebuiau predate obligatoriu la

Muzeul din Bagdad, orice „duplicat” cum se numeau, avea să fie împărţit şi cel care conducea excavaţiile primea o parte dreaptă din câştig. Aşa că după un an de încercări de săpături pe ici şi colo pe o scară mică au început să se reia lucrările în Irak. La Universitatea din Londra – Institutul de Arheologie, s-a creat o catedră de arheologie vest-asiatică şi Max a fost numit şef de catedră. În fiecare an trebuia să execute multe luni de lucru pe teren.

După o întrerupere de zece ani, am început din nou, cu enormă plăcere, lucrul în Orientul Mijlociu. Din păcate nu se mai mergea acum cu Orient Expresul. Nu mai era drumul cel mai ieftin şi nu se mai putea face o călătorie directă cu trenul. De data asta am zburat şi acesta a fost începutul plictisitoarei rutine de a călători pe calea aerului. Dar nu puteai să nu ţii seama de timpul economisit. şi mai trist încă, nu mai existau călătoriile de-a curmezişul deşertului cu autobuzele Nairn. Acum zburai cu avionul de la Londra la Bagdad. Aşa stăteau acum lucrurile. La început mai petreceai o noapte, pe ici pe colo, pe drum, dar era începutul, aşa cum se putea vedea limpede, al unui program de plictiseală excesivă şi de cheltuieli fără nici o plăcere.

În orice caz, Max şi cu mine am sosit la Bagdad împreună cu Robert Hamilton, care făcuse săpături cu Campbell-Thompson şi, mai târziu, fusese directorul Muzeului din Ierusalim. Am vizitat diferite locuri în nordul Irakului, între cele două râuri Zab – Marele Zab şi Micul Zab, până când am ajuns la ridicătura de pământ şi la oraşul pitoresc Erbil. De acolo ne-am dus mai departe la Moşul şi, în drum ne-am oprit pentru a doua oară la Nimrud.

Nimrud era tot atât de frumos, aşa cum mi-l aminteam din timpul vizitei noastre cu mulţi ani în urmă. Max l-a examinat cu un zel special de data asta. Înainte nu se întrevedea nici o posibilitate de a lucra acolo, dar acum, deşi el nu spusese nimic, se putea face ceva. Din nou ne-am oprit şi am mâncat

acolo. Am mai vizitat încă alte câteva ridicături de pământ şi apoi am sosit la Moşul.

Rezultatul acestei călătorii a fost că Max a declarat hotărât că tot ceea ce doreşte acum este să facă săpături la Nimrud. „Este un loc important, istoric, un loc care ar trebui neapărat cercetat. Nimeni nu a mai săpat aici de o sută de ani, de când lucra Layard, şi acesta nu atinsese decât marginile. El nu găsise decât câteva fragmenta frumoase de fildeş şi neapărat trebuie să existe şi încă multe alte lucruri interesante aici. Este una din cele trei cetăţi importante ale Asiriei. Assur fusese capitala religioasă. Ninive cea politică, iar Nimrud sau Calah, cum i se spunea pe atunci, era capitala militară. Ar trebui să se întreprindă săpături aici", spunea Max. „Asta înseamnă o mulţime de oameni, de bani şi putea dura mai mulţi ani. Există toate şansele, dacă avem noroc, de a da peste unul dintre locurile cele mai importante şi va fi una din săpăturile istorice care va îmbogăţi enorm cunoştinţele lumii."

L-am întrebat dacă a ajuns la vreo concluzie cu vasele preistorice. Mi-a răspuns că da şi că a găsit răspunsul şi la multe întrebări care se tot ridicaseră şi că acum este interesat să facă săpături la Nimrud, fiind un loc istoric foarte important.

— Va fi la fel ca şi cu mormântul lui Tutankhamon, ca şi Knossos în Creta şi Ur, a declarat el. Şi pentru un asemenea loc poţi să ceri şi fonduri, a mai spus Max.

Banii au început într-adevăr să apară, nu prea mulţi la început, dar pe măsură ce se înmulţeau descoperirile noastre au crescut şi fondurile. Muzeul Metropolitan din New York era unul dintre cei mai mari donatori, mai primeam bani şi de la Şcoala de Arheologie Gertrude Bell din Irak şi mai contribuiau încă mulţi alţii: muzeele Ashmolean, Fitzwilliam, Birmingham. Aşa că am început ceea ce avea să reprezinte munca noastră pentru următorii zece ani.

Anul acesta, chiar în această lună, va fi publicată cartea soţului meu – „Nimrud şi vestigiile sale”. I-au trebuit zece ani ca să o scrie; întotdeauna l-a chinuit teama că nu va apuca s-o termine. Viaţa e atât de nesigură şi tromboza coronariană, tensiunea şi toate celelalte boli moderne par să-i pândească de pretutindeni, mai ales pe bărbaţi. Dar totul e bine. Cartea reprezintă munca vieţii lui, ţelul spre care s-a îndreptat în mod constant, începând din 1921.

Sunt mândră de el şi fericită pentru el. Pare un fel de miracol că atât el, cât şi eu am reuşit atât de bine în munca de care ne-am apucat.

Nimic nu poate fi mai diferit decât activităţile noastre, eu sunt o neştiutoare şi el un om foarte cultivat, totuşi ne-am completat unul pe altul, cred, şi ne-am ajutat reciproc. Mi-a cerut adesea părerea în diferite chestiuni şi, cu toate că voi rămâne întotdeauna o amatoare, ştiu o mulţime de lucruri despre domeniul lui de specialitate, arheologia, şi, cu mulţi ani în urmă, când îi spuneam odată cu amărăciune lui Max, că regret mult că nu am putut studia arheologia când eram tânără, aşa ca să pot şti mai multe lucruri în materie, mi-a răspuns: „Nu-ţi dai seama că la ora actuală ştii mai mult despre olăritul preistoric decât aproape oricare femeie din Anglia?” În acel moment poate că aşa era, deşi lucrurile nu rămân mereu aşa. Nu voi putea avea niciodată o opinie de profesionist sau nu-mi voi putea niciodată aminti exact datele la care au domnit toţi regii asirieni, dar mă preocupă foarte mult diferitele aspecte speciale pe care le capătă arheologia. Îmi place când găsesc un câine mic îngropat sub un prag, şi când citesc cuvintele „Nu sta pe gânduri. Muşcă-l”, să gândesc: „Ce motto bun pentru un câine de pază”. Ce interesante sunt apoi tăbliţele de contracte, aruncând lumină asupra modului cum şi unde ajungi sclav sau cum poţi adopta un fiu. Poţi să-l vezi pe Shalmaneser construindu-şi grădina zoologică, trimiţând animale din campaniile lui, încercând să planteze noi plante şi copaci. Cum am fost întotdeauna mâncăcioasă, mă simţeam

fascinată când descopeream o stelă unde se descria un ospăţ dat de vreun rege şi unde erau trecute toate felurile de bucate pe care trebuiau să le mănânce. Dar ceea ce mi se părea întotdeauna foarte curios era faptul că după ce se pomenea de o sută de oi, şase sute de vaci şi alte asemenea cantităţi, se vorbea despre douăzeci de pâini. De ce atât de puţină pâine?

Nu am fost niciodată un săpător cu adevărat ştiinţific, ca să mă pot bucura lucrând cu planuri, nivele şi toate celelalte care sunt discutate cu atâta plăcere de şcoala modernă. Nu mi-e ruşine să spun că pe mine mă preocupă foarte mult obiectele de uz casnic şi de artă care ies din pământ. Pe primele eu le socotesc mult mai importante, căci pentru mine nu există fascinaţie mai mare decât aceea a lucrurilor făurite de mâna omului. Iată un mic potir din fildeş, având ciopliţi, de jur împrejur, muzicieni cu instrumentele lor; un băiat înaripat şi apoi capul minunat al unei femei urâte, dar atât de plin de energie şi de personalitate.

Locuiam într-o parte a casei şeicului, în sat, cam între tell şi Tigru. Aveam, la parter, o cameră unde mâncam şi depozitam lucrurile şi o mică bucătărie, iar sus două odăi de dormit. Deasupra bucătăriei mai era o cămăruţă pentru Robert. Developam fotografiile, seara, în sufragerie, iar Max şi Robert se duceau sus. Şi când era cineva acolo, de cum umbla prin cameră, din tavan cădeau bucăţele de lut drept în vasul de developat. Atunci mă urcam la ei şi le spuneam furioasă: „Nu uitaţi că eu sunt jos, sub voi, şi că developez. De fiecare dată când vă mişcaţi cade câte ceva. Nu puteţi sta de vorba fără să vă mişcaţi?”.

Oricum, atunci când se entuziasmau, se repezeau la vreo servietă ca să scoată vreo carte şi s-o consulte şi iar cădea lut uscat în vasele mele.

În curte se afla cuibul unei berze. Berzele fac un zgomot teribil când se împerechează, fâlfâind din aripi. Aceste

păsări sunt foarte respectate în Orientul Mijlociu, fiind aproape venerate.

Când am plecat, după prima campanie, am comandat să ni se construiască o casă din chirpici chiar pe deal. Cărămizile erau puse la uscat în timp ce se amenaja acoperişul.

Când am venit înapoi în anul următor eram foarte mândri de casa noastră. Avea o bucătărie, o lungă sală de mese, iar alături, un birou pentru desen. Am dormit în corturi. Un an sau doi mai târziu i-am mai adăugat casei noastre un mic oficiu, cu o masă de lucru şi o fereastră în faţă prin care se puteau face plăţile muncitorilor, iar în partea cealaltă se afla masa de lucru a unui epigrafist. Alături de aceasta era biroul pentru desen şi un atelier cu tăvi cu lucruri care se reparau. Dincolo de acestea obişnuita cămăruţă, unde nefericitul de fotograf trebuia să developeze şi să descarce aparatele. Din când în când, se pornea câte o furtună năpraznică de nisip şi un vânt care se stârnea din senin. Atunci fugeam să ţinem din răsputeri de corturi, în timp ce capacele de la cutiile de gunoi zburau în toate părţile. Până la urmă corturile se prăbuşeau prinzând în faldurile lor pe câte unul dintre noi.

Un an sau doi mai târziu, am cerut să ni se permită să mai construim încă o cămăruţă pentru mine, pe care aveam să o plătesc eu. Aşa că pentru cincizeci de lire am mai adăugat o mică încăpere din chirpici şi acolo am început să scriu această carte. Avea o fereastră, o masă, un scaun. Pe perete am atârnat două tablouri făcute de nişte tineri artişti irakieni. Unul reprezenta o vacă prăpădită, lângă un copac, cealaltă un caleidoscop având toate culorile imaginabile; la prima vedere părea un lucru peticit, dar uitându-te mai bine, vedeai dintr-o dată doi măgari şi un om care îi mâna. Acest tablou întotdeauna mi s-a părut fascinant. L-am lăsat acolo pentru că plăcea tuturor şi a fost pus apoi în camera principală. Dar, într-o zi, cred că-l voi lua înapoi.

Pe uşă, Donald Wiseman, unul dintre epigrafiştii noştri, a fixat o placă pe care era scris în cuneiforme Beit Agatha –

Casa Agathei – şi acolo mă duceam în fiecare zi să slujesc câte puţin scrisului meu. Totuşi, cea mai mare parte a zilei o petreceam fotografiind, reparând vase şi curăţind fildeşuri.

Am avut o superbă succesiune de bucătari. Unul dintre ei era chiar nebun. Era un portughez-indian, bun bucătar, dar devenea din ce în ce mai tăcut pe măsură ce timpul trecea. Într-un final, băieţii de la bucătărie au venit la noi să ne spună că sunt îngrijoraţi, că Joseph devine tot mai ciudat. Într-o zi a dispărut. L-am căutat peste tot, am anunţat poliţia, dar au fost oamenii şeicului cei care l-au adus înapoi. Ne-a explicat că Dumnezeu îi ordonase şi că el trebuise să se supună, dar că acum Dumnezeu îi poruncise să se întoarcă. Se părea că există o confuzie, în mintea lui, între Atotputernicul şi Max. Mergea cu paşi mari în jurul casei, cădea în genunchi în faţa lui Max care discuta ceva cu muncitorii şi, spre stânjeneala lui Max, începea să-i sărute poalele pantalonilor.

— Ridică-te, Joseph.

— Trebuie să-ţi urmez poruncile, Doamne. Spune-mi unde să mă duc şi mă duc. Trimitemă la Basra şi mă voi duce la Basra. Spune-mi să vizitez Bagdadul şi voi vizita Bagdadul; să mă duc prin zăpezile nordului şi mă voi duce la zăpezile nordului.

— Îţi zic, spunea Max, acceptând rolul Atotputernicului. Îţi zic să te duci degrabă la bucătărie şi să ne găteşti.

— Mă duc, Doamne, zicea Joseph şi, sărutând încă o dată poalele pantalonilor lui Max, se ducea la bucătărie.

Din nefericire, îi fila o lampă: primea tot felul de comenzi şi o lua razna. A trebuit, într-un final, să-l trimitem înapoi la Bagdad. Banii i-au fost cusuţi în buzunar şi li s-a dat de ştire rudelor.

Apoi a fost Daniel care spusese că ştia cât de cât să gătească şi că se poate descurca cele trei săptămâni care mai rămăseseră din sezonul acela. Ca urmare am avut permanent indigestii. Ne hrănea în întregime cu ceea ce el numea „ouă scoţiene” – extrem de indigeste şi gătite într-o

grăsime ciudată. Înainte de a pleca, Daniel s-a făcut de râs. A avut o altercaţie cu şoferul nostru, care s-a răzbunat pe el parându-l că a furat şi a îndesat în bagaje douăzeci şi patru de cutii de sardine şi alte delicatese. Actul de nesupunere fiind dovedit, lui Daniel i s-a zis ca s-a făcut de râs şi ca creştin şi ca servitor şi că a coborât creştinii în ochii arabilor şi că nu va mai fi angajat de noi. A fost cel mai prost servitor pe care l-am avut vreodată.

La Harry Saggs, unul dintre epigrafiştii noştri, Daniel se dusese şi-i zisese:

— Tu eşti cel mai bun om de aici, citeşti şi Biblia, te-am văzut eu. Pentru că eşti un om bun, îmi vei da mie cea mai bună pereche a ta de pantaloni.

— N-o să fac nimic de genul acesta, răspunse Harry Saggs.

— Vei fi un adevărat creştin dacă îmi vei da mie cea mai buna pereche de pantaloni.

— Nici cea mai bună pereche, nici cea mai proastă. Am nevoie de amândouă perechile de pantaloni.

Daniel s-a lăsat păgubaş şi s-a dus să cerşească în altă parte. Era extrem de leneş şi întotdeauna făcea astfel încât să se apuce de curăţat încălţările după lăsarea întunericului ca nimeni şa nu poată vedea că nu-i curăţa deloc, doar stătea şi fuma.

Cel mai bun ajutor în casă era Michael care fusese în serviciul la Consulatul Britanic din Moşul. Arăta ca El Greco, cu o faţă lungă, melancolică, şi nişte ochi enormi. Întotdeauna avea mari necazuri cu nevastă-sa. Din când în când, ea încerca să-l omoare cu un cuţit. Într-un final, un vraci l-a convins să o aducă la Bagdad.

— Mi-a scris, spune Michael, într-o bună zi, şi-mi spune că e doar o problemă de bani. Dacă îi dau 200 de lire o să încerce să o vindece.

Max l-a implorat să o ducă la spitalul principal, către care i se dăduse un voucher, şi să nu aibă încredere în şarlatani.

— Nu, zice Michael, ăsta e un om mare, locuieşte într-o casă mare pe o stradă mare. Trebuie să fie cel mai bun.

În primii trei sau patru ani, viaţa la Nimrud a fost relativ simplă. Vremea proastă ne separa de aşa-numitul drum, şi astfel vizitatorii nu mai ajungeau până la noi.

Mai apoi, într-un an, dat fiind importanţa noastră mereu crescândă, s-a deschis un fel de pârtie pentru a ne lega ele drumul principal, de altfel şi drumul la Moşul a fost gudronat pe o bună bucată din lungimea sa.

Asta nu era bine deloc, căci în ultimii trei ani vizitatorii ne asaltau mereu. Ne-ar fi trebuit o persoană care să nu facă nimic altceva decât să le arate celor veniţi lucrurile, să îi primească amabil, să le ofere ceai sau cafea. Apoi mai soseau regulat şi autobuze încărcate cu elevi. Asta îţi dădea cele mai grozave dureri de cap, căci pretutindeni existau gropi adânci şi, dacă nu umblai cu băgare de seamă, locurile erau foarte nesigure. Rugam profesorii să nu lase copiii să se apropie de săpături; ei, bineînţeles, adoptau atitudinea obişnuită: „Inshallah, totul va fi bine”. Mai veneau şi părinţi cu copii mici.

— Locul ăsta, spunea Robert Hamilton cu un ton dezgustat, uitându-se roată prin biroul de desen, care era plin cu trei cărucioare cu ţânci urlători, locul acesta nu-i altceva decât o creşă. Suspina. Mă duc să măsor nivelele alea.

Ne rugam toţi de Robert:

— Robert, ai cinci copii. Eşti cea mai potrivită persoană ca să te ocupi de creşă. Nu-i poţi lăsa pe burlacii ăştia să se ocupe de bebeluşi.

Robert ne arunca o privire rece şi se îndepărta.

Erau zile frumoase. Fiecare an îşi avea farmecul lui, deşi într-un anumit sens, pe măsură ce trecea timpul, viaţa devenea mai complicată, mai sofisticată, mai urbană.

Cât despre deluşor, în sine, şi-a pierdut frumuseţea de la început datorită săpăturilor. Dispăruse simplicitatea inocentă a locului cu pietrele care ieşeau din iarba verde smălţuită de flori roşii şi cu stolurile lui de păsări – acele păsărele mici şi aurii, cu pene verzi şi portocalii – cărora le

place să devoreze albinele care apăreau în fiecare primăvară – zburând şi ciripind deasupra dealului, iar mai târziu acele păsări mai mari, tot cu pene albastre şi portocalii, care aveau un fel ciudat de a cădea din cer, parcă rostogolindu-se, de unde le vine şi numele de „rolers”. Legenda spune că fuseseră pedepsite de Ishtar pentru că o insultaseră, aşa că le-a muşcat de aripi.

Acum Nimrud doarme.

L-am răscolit cu buldozerele noastre. Excavaţiile adânci au fost umplute cu pământ proaspăt. Într-o zi, rănile se vor vindeca şi vor înflori din nou pe aici primele flori de primăvară.

Pe aceste meleaguri s-a ridicat cândva acea mare cetate, Calah. Mai apoi Calah a căzut într-un somn adânc…

A venit apoi Layard şi i-a tulburat din nou pacea. Şi apoi, din nou Calah-Nimrud a adormit…

Au mai venit aici Max Mallowan şi soţia lui. Iar acum Calah doarme iarăşi.

Cine va mai tulbura aceste locuri?

Nu o ştim.

Până acum nu am pomenit de casa noastră din Bagdad Aceasta era o veche locuinţă turcească pe malul de vest al Tigrului. Eram consideraţi ca având un gust foarte ciudat pentru că eram atât de îndrăgostiţi de această casă şi că nu doream să locuim într-una din cutiile moderne, dar casa noastră turcească era răcoroasă şi plăcută, avea o curte interioară cu palmieri care ajungeau până la grilajul balconului. În spatele nostru se întindeau grădini de palmieri irigate şi se mai afla o căsuţă făcută din bidoane de benzină, a unui om fără adăpost. Copiii se jucau pe acolo fericiţi. Femeile se duceau jos la râu să-şi spele oalele şi tigăile. La Bagdad bogaţii şi săracii trăiau unii lângă alţii.

Cât de mult s-a dezvoltat oraşul acesta de când l-am văzut prima oară! Cea mai mare parte din arhitectura modernă e urâtă şi cu totul nepotrivită pentru climă. Este copiată după revistele moderne franţuzeşti, germane, italiene. Ferestrele

nu mai sunt mici şi plasate în partea de sus a peretelui ca să nu pătrundă razele soarelui şi să ţină răcoare. Poate că instalaţiile sanitare sunt mai bune acum – ar fi greu să fie mai proaste – dar şi în privinţa asta mă îndoiesc. Instalaţiile moderne par a fi cum trebuie (există lavabouri în culoarea liliacului, etc.), dar scurgerea nu prea are cum să se facă. Se varsă, după vechiul sistem, în Tigru, iar jeturile de apă sunt ca întotdeauna insuficiente. Este foarte neplăcut să vezi săli de baie moderne, elegante, cu lavabouri şi diferite instalaţii, dar care nu funcţionează datorită lipsei unor bune modalităţi de întreţinere, evacuare sau alimentare cu apă suficientă.

Trebuie să amintesc aici prima vizită pe care am făcut-o la Arpachiyah după cincisprezece ani. Am fost recunoscuţi imediat. Tot satul a ieşit în întâmpinarea noastră; se auzeau strigăte de bun venit, urale. „Vă amintiţi de mine, eram un băieţandru, când aţi plecat. Acum am 24 de ani”, spuse unul din ei. „Am nevastă şi un fecior mare, o să vi-l arăt.”

Erau foarte surprinşi că Max nu-şi putea aminti de fiecare chip şi de fiecare nume. Au evocat faimoasa întrecere care intrase pentru ei în istorie, întâlneam adesea pe mulţi din prietenii noştri de acum cincisprezece ani.

Într-o zi, pe când umblam cu camioneta prin Moşul, agentul de circulaţie a oprit dintr-o dată întregul şir de vehicule, strigând: „Mama! Mama!” A venit la camionetă, mi-a luat mâna şi strângându-mi-o tare mi-a spus: „Ce bucuros sunt că te văd, Mama! Sunt Ali! Ali – băiatul de la cârciumă. Îţi aminteşti de mine? Da? Uite-mă, acum sunt poliţist.”

Şi astfel de fiecare dată când treceam prin Moşul îl găseam pe Ali şi, cum ne vedea, întreaga circulaţie de pe stradă era oprită, schimbam saluturi şi apoi camioneta noastră pornea cu prioritate. Cât e de bine să ai asemenea prieteni. Calzi, simpli, plini de bucuria vieţii şi gata oricând să râdă de orice. Arabii râd cu mare uşurinţă şi sunt foarte ospitalieri. De câte ori se întâmplă să treci printr-un sat

unde locuieşte vreun muncitor de al tău, vine la tine şi insistă să intri în casa lui şi să bei lapte bătut cu el. Unii dintre cei avuţi din oraş, în veşminte roşii, sunt obositori, dar oamenii de la ţară sunt oameni foarte de treabă şi prieteni minunaţi.

Cât de dragă mi-a fost acea parte din lume.

O iubesc şi acum şi o voi iubi întotdeauna.

EPILOG

Dorinţa de a-mi scrie autobiografia m-a cuprins dintr-o dată, la Nimrud, în casa mea, Beit Agatha.

Am revăzut ceea ce am scris atunci şi sunt satisfăcută. Am făcut ceea ce am dorit. Am plecat într-o călătorie. Nu atât o călătorie înapoi, în trecut, ci o călătorie înainte – o nouă pornire de la începutul începutului – e întoarcere spre mine cea care aveam să pornesc în această călătorie înainte, de-a lungul timpului. Nu am fost limitată de timp şi spaţiu, am putut să zăbovesc unde am vrut să fac salturi îndărăt şi înainte, aşa cum am poftit.

Mi-am amintit, bănuiesc, ceea ce am dorit să-mi amintesc – o seamă de lucruri ridicole, fără nici un motiv anume, ci doar pentru că au un haz. Aşa suntem noi oamenii făcuţi.

Iar acum, când am ajuns la vârsta de şaptezeci şi cinci de ani, pare că ar fi momentul potrivit să mă opresc, căci atât cât priveşte viaţa asta-i tot ce e de spus.

Acum trăiesc un timp de împrumut, aşteptând în anticameră chemarea care, fără îndoială, va veni. Şi atunci voi pleca mai departe spre cealaltă etapă, oricum va fi ea. Din fericire nu trebuie să ne preocupăm de asta.

Sunt gata acum să accept moartea. Am fost deosebit de norocoasă. Am lângă mine pe soţul meu, pe fiica mea, pe nepotul meu şi pe bunul meu ginere, oamenii care alcătuiesc lumea mea. Nu am ajuns încă să fiu o povară pentru ei.

I-am admirat întotdeauna pe eschimoşi. Într-o zi frumoasă se pregăteşte o masă delicioasă pentru bătrâna mamă şi apoi ea porneşte pe gheaţă – şi nu se mai întoarce…

Trebuie să fii mândră să părăseşti viaţa în felul acesta, cu demnitate şi hotărâre.

Este, desigur, minunat să scrii asemenea cuvinte măreţe. Ceea ce de fapt se va întâmpla, este că probabil voi trăi până la vreo nouăzeci şi trei de ani, înnebunindu-i pe toţi pentru că nu sunt în stare să aud ceea ce-mi spun, criticând teribil cele mai moderne mijloace acustice, întrebând nenumărate lucruri, uitând imediat răspunsul şi punând din nou întrebarea. Mă voi certa foarte tare cu vreo soră răbdătoare care mă îngrijeşte, acuzând-o că mă otrăveşte sau voi pleca de una singură din cea mai modernă instituţie pentru persoane bătrâne, pricinuind necazuri fără număr familiei mele necăjite. Şi când în cele din urmă îmi voi da ultima suflare, datorită unei bronşite, se va auzi în jur un murmur „Nu se poate spune că nu este o uşurare bine venită…”

Va fi un gest de bunăvoinţă (pentru ei) şi lucrul cel mai bun care se poate întâmpla.

Până atunci, în timp ce aştept confortabil în anticamera morţii, mă distrez. Deşi cu fiecare an care trece câte ceva trebuie şters de pe lista plăcerilor.

S-a terminat cu plimbările lungi şi vai, scăldatul în mare, muşchiuleţul fript, merele, murele crude (din cauza necazurilor cu dinţii) şi cititul cărţilor cu litere mici. Dar au mai rămas încă multe. Operele, concertele, lecturile şi marea plăcere de-a te tolăni în pat şi a adormi şi a avea visuri de tot felul şi adesea tineri care vin să te vadă, fiind surprinzător de drăguţi faţă de tine. Şi poate lucrul cel mai minunat dintre toate este să stai la soare şi să moţai uşurel… Şi apoi din nou să te împresoare amintirile: „Îmi amintesc, îmi amintesc casa în care m-am născut…”

Şi acolo mă întorc mereu în mintea mea… Ashfield.

O! Ma chère Maison; mon nid, mon gate
Le Passé l’habite. O! Ma chère Maison…
O! Casa mea dragă; cuibul, locaşul meu
O locuieşte trecutul… O! Casa mea dragă…

Cât de mult înseamnă asta. Când visez, arareori îmi apar în vis Greenway sau Winterbrook. Întotdeauna mă văd la Ashfield, la vechiul cadru familiar unde a început viaţa, chiar dacă oamenii din vis sunt cei de azi. Cât de bine ştiu fiecare amănunt de acolo; perdeaua roşie destrămată dinspre bucătărie, paravanul din alamă cu o floarea-soarelui, aşezat în faţa căminului din hol, covorul turcesc de pe scări, sala de clasă, mare, cam uzată, cu tapetul în relief albastru şi auriu.

M-am dus să văd, nu Ashfield, dar locul unde a fost Ashfield, acum un an sau doi. Ştiam că aveam să mă duc mai devreme sau mai târziu. Chiar dacă mă va îndurera, trebuie să mă duc.

Acum trei ani, cineva mi-a scris, întrebându-mă dacă aflasem că urma să fie demolată casa şi să se construiască acolo clădiri noi. Se întrebau dacă aş putea face ceva să o salvez – o casă atât de frumoasă – căci auziseră că am locuit acolo cândva.

Mi-am consultat avocatul. Am întrebat dacă ar fi posibil să o cumpăr şi să o donez pentru un cămin de bătrâni poate? Dar nu era posibil. Patru sau cinci vile mari, din jur, cu grădini, fuseseră vândute în bloc, toate pentru a fi demolate şi noi clădiri să se ridice acolo. Aşa că nu se putea face o excepţie pentru Ashfield, vechea mea casă atât de dragă.

A trecut un an şi jumătate până când am reuşit să iau hotărârea să mă duc pe Barton Road…

Nu mai exista nimic ce ar fi putut răscoli o amintire cât de mică. Se înşirau acolo cele mai dezgustătoare, de mai proastă calitate căsuţe pe care le-am văzut vreodată. Nu mai dăinuia niciunul din copacii cei mari. Frasinii din pădure dispăruseră, iar ce mai rămăsese din fagul meu, din pinii, ulmii care mărgineau grădina de zarzavaturi, din stejarul veşnic verde, nu mă mai ajutau să stabilesc în mintea mea măcar unde se ridica altă dată casa. Şi apoi am văzut singura urmă – rămăşiţele a ceea ce a fost cândva araucaria, luptându-se să mai dăinuiască într-o curte de

serviciu în dezordine. Nu mai era nici un fir de iarbă pe nicăieri. Peste tot asfaltul înghiţise totul, nici o brazdă, nimic verde.

I-am spus copacului: „ Bravo araucaria!” şi am plecat.

Dar, după ce am văzut ce se întâmplase, mi-a părut mai puţin rău. Ashfield a existat cândva. Acum nu mai rămăsese nici o urmă din el. Şi pentru că tot ceea ce a existat o dată va exista apoi mereu în eternitate, pentru mine Ashfield rămânea tot Ashfield. Dacă mă gândesc la Ashfield acum nu mai simt nici o durere.

Poate că vreun copil, sugând o jucărie de plastic şi lovind în capacul unei cutii de gunoi, ar putea într-o zi să vadă un alt copil cu zulufi de un blond şters şi o figură solemnă. Copilul cu chip solemn va sta pe o pajişte verde lângă un araucaria ţinând în mână un cerc. O să se uite stăruitor la vaporul din plastic pe care celălalt copil îl suge, iar acesta îşi va aţinti privirile asupra cercului. Nu ştie ce e un cerc. Şi nu va şti că a văzut o fantomă…

Adio, dragă Ashfield.

Atâtea şi atâtea lucruri de care să-ţi aduci aminte: mergând pe un covor de flori la altarul Yezid al lui Sheik Adi… frumuseţea moscheii mari acoperită cu ţigle de la Isfahan – o cetate de basm… un asfinţit purpuriu lângă casa de la Nimrud… coborând din tren la porţile Cilicei, în liniştea înserării… copacii din New Forest toamna… înotând în mare la Torbay cu Rosalind… Matthew jucând în meciul dintre Eton şi Harrow… Max întorcându-se acasă în timpul războiului şi mâncând scrumbii cu mine… Câte şi mai câte amintiri, unele stupide, altele hazlii, unele frumoase. Două culmi ale ambiţiei atinse: la masă cu Regina Angliei (Cât de încântată s-ai fi simţit Nursie: „Pisicuţă, pisicuţă unde ai fost?”) şi proprietara atât de mândră a unui automobil numai al meu, marca Morris! Cea mai zguduitoare experienţă, Goldie, canarul zburând jos de pe galeria perdelei, după o zi de deznădăjduită disperare.

Un copil spune: „Sărut mâna pentru masă”.

Ce pot spune eu la 75 de ani? „Mulţumescu-ţi Ţie, Doamne, pentru viaţa mea bună şi pentru toată dragostea care mi-a fost dăruită”.

Wallingford, 11 octombrie 1965

POSTFAŢĂ

Scriitorul de romane poliţiste e, probabil, singurul care, în literatura acestui secol, aspiră încă la idealul formulat cândva în celebra butadă: să fie, în lumea creată de el, omniscient, omniprezent şi invizibil asemenea unei mici divinităţi. După atâtea decenii de implicare autobiografică, structura narativă a misterului rămâne, uimitor, în limitele unei tradiţii ce echivala drumul povestitorului cu acela al purtătorului unei oglinzi în apele căreia se răsfrâng, deopotrivă, seninul cerului şi băltoaca din marginea drumului. Folosirea persoanei întâi nu a modificat datele problemei, pentru că ea este, aşa cum au recunoscut comentatorii, o convenţie ce nu îl apropie, de fapt, pe autor de eroul său.

„Fluxul conştiinţei”, de la Proust până la Joyce sau la Nathalie Sarraute şi la urmaşii ei, transforma câmpul trăirilor psihologice ale eroului în substanţă narativă, îndepărtându-l de formele tradiţionale ale autorului şi, implicit, ale personajului-oglindă. Chiar şi în romanele în care epicul rămâne elementul primordial, scriitorul poate fi atoateştiutor şi atotprezent (ceea ce nu e neapărat întotdeauna un semn al abilităţii constructorului de arhitecturi narative), dar i se întâmplă adesea să nu mai rămână nevăzut. Şi, totuşi, ce distanţă îl separă pe eroul din „David Copperfield” de cel din „Condiţia umană” sau din „Adio, arme!”

Eroii romanului detectiv sunt, orice s-ar spune, mai apropiaţi între ei. Evident, generosul Caleb Williams dintr-un roman din 1794 al lui Godwin nu e, aşa cum îl declară unii istorici literari, „părinte al detectivilor din întreaga literatură a lumii”, pentru simplul fapt că acţiunea cărţii are prea puţine puncte de contact cu povestirea poliţistă: nu

orice scriere în care cineva e învinuit de o crimă pe care n-a făptuit-o e, firește, o carte polițistă. Altminteri, ajungem la palidele anecdote, de atâtea ori citate, cu pătimașele admiratoare ale genului care citesc Frații Karamazov cu dezamăgirea că, în afara judecătorilor, oricine vede limpede cine e ucigașul.

Prin firea însăși a lucrurilor, autorul unui roman polițist trebuie să rămână ascuns, chiar mai bine decât vinovatul din romanul său. Regula jocului e foarte strictă: de la Auguste Dupin al lui Edgar Allan Poe, până la Sam Spade al lui Dashiel Hammett sau Simon Templar al lui Leslie Charteris, cititorul (sau spectatorul serialului de televiziune) trebuie să aibă deplină încredere în raționamentul detectivului, în elanul său justițiar. Lacunele logicii anchetatorului nu dau dreptate judecății cititorului, dacă aceasta se întâmplă să fie diferită de argumentația eroului. În majoritatea romanelor din secolul nostru, detectivul pare să-și fi pierdut distincția aristocratică a lui Sherlock Holmes sau a înaintașului său, Sergeant Cuff din „Piatra lunii” a lui Wilkie Collins. Și Father Brown al lui Chesterton și Maigret al lui Simenon și Hercule Poirot sunt niște oameni cu înfățișare îndeajuns de obișnuită. Oricum, ei nu atrag atenția nimănui, înainte de a-și fi început ancheta; și nici atunci aspectul lor nu îi împiedică întotdeauna pe ceilalți să se uite la ei cu un amestec de neîncredere și de ironie.

Eroul romanului polițist modern e, de cele mai multe ori, un personaj antiromantic. Agatha Christie mărturisește, într-un loc, cât de important a fost ca detectivul romanelor ei să fie un individ întru totul obișnuit. Izbânzile lui – care sunt izbânzi ale inteligenței și ale logicii – trebuiau să fie și ele un element de surpriză; dar, mai ales, să demonstreze că acela care dezleagă enigmele cele mai complicate e un om prin nimic excepțional. Dar, așa cum lesne se observă, un asemenea punct de vedere se acceptă greu; în primele dramatizări sau în ecranizările romanelor Agathei Christie,

Poirot a fost interpretat de actori a căror celebritate se datora rolurilor de june-prim (printre ei, John Barrymore) sau îl jucaseră pe inegalabilul detectiv-aristocrat Sherlock Holmes (de pildă, sir Basil Rathbone). E drept, şi de Charles Laughton, care nu a avut niciodată fizicul unui cuceritor.

Biografia literară a Agathei Christie mai revelează încă un fapt vrednic de atenţie. Spre deosebire de atâţia istorici, scriitoarea nu a socotit niciodată că romanul poliţist ar fi un gen minor, întrucâtva frivol: ea nu confunda literatura menită să distreze cu abdicarea de la principiile fundamentale ale valorii. Nu numai pentru rudele ei, romanul poliţist avea o semnificaţie diferită de aceea a prozei „serioase", altfel spunând, a prozei de valoare. Confuzia, alimentată deopotrivă de snobi şi de cei cu un orizont cultural îngust, de teoreticienii improvizaţi nu s-a risipit decât foarte târziu. E adevărat că, de-a lungul deceniilor, mulţi autori de cărţi detective au pus argumente substanţiale la îndemâna celor care contestă valoarea acestui gen, că, atât de frecvent, romanul poliţist s-a mulţumit să ilustreze formule ce urmăreau exclusiv succesul facil, că ponciful91 s-a asociat cu violenţa, trădând astfel lecţia de inteligenţă pe care a reprezentat-o romanul lui Edgar Allan Poe. Dar, evident, niciunul dintre genurile literaturii moderne nu e ferit de intervenţia stângace şi brutală a epigonilor.

Vrând să-şi amuze cititorii, Agatha Christie nu a scris ca să se amuze. Acţiunea romanelor sale are o coerenţă, o logică a arhitecturii narative care mărturiseşte efortul consecvent orientat spre veridicitate, spre credibil. Principala dificultate a scriitoarei era aceea de a crea o suită a evenimentelor care, cu toate că e neobişnuită, să nu fie improbabilă. Cel de-al doilea factor esenţial al literaturii era, potrivit scriitoarei, moralitatea acţiunilor întreprinse de erou; ea se opune fără echivoc brutalităţii şi, mai cu seamă, admiraţiei manifestate de unii faţă de personajele violente sau de-a dreptul sadice ale unor romane poliţiste

mai recente. Roman de acţiune, cartea misterului poliţist nu înseamnă pentru Agatha Christie pretext pentru izbucniri patologice. E drept că şi aceasta se poate transforma într-o schemă rigidă, că în lumea crimei nu se poate imagina întotdeauna un climat lipsit de orice fel de violenţe. Dar scopul cărţii e, de fiecare dată, afirmarea încrederii în forţa ideilor morale care, indiferent de abilitatea criminalului şi de complicaţiile intrigii, ies învingătoare. E convenţia de bază a genului şi oricine reproşează unui asemenea roman că, invariabil, în final, detectivul îl descoperă pe vinovat uită că literatura e un sistem de convenţii: originalitatea scriitorului nu constă neapărat în negarea, ci în manipularea lor ingenioasă, în puterea de a-l convinge pe cititor de verosimilul celor narate.

Agatha Christie s-a născut în 1891, anul în care apărea cea mai celebră culegere de povestiri poliţiste din perioada „clasica” a genului – „Aventurile lui Sherlock Holmes”. Primele sfaturi literare le-a primit de la un scriitor pe care, după cum se înţelege, l-a ascultat, dar, din fericire pentru evoluţia ei ulterioară, nu şi-a însuşit şi modelul literaturii scrise de el: Eden Phillpots, autor al unor romane cu caracter regionalist, scrise pe un ton mărunt moralizator, incluse vreme îndelungată (Phillpots a murit în 1960, la 98 de ani) în antologiile şcolare. Mai semnificativă e, desigur, admiraţia ei, în anii formaţiei literare, faţă de romanele unei scriitoare, azi prea rar amintită de istoria literară, May Sinclair; precursoare, încă de la sfârşitul secolului trecut, a „fluxului conştiinţei”. Scrierile Agathei Christie nu s-au aflat niciodată în (???) acestei direcţii moderne; dar preferinţele viitoarei scriitoare dovedesc că, pentru ea, literatura însemna mai mult decât simpla dorinţă de a-şi distra cititorii.

Şi în cazul lui Georges Simenon, şi în acela al Agathei Christie, istoriile literare menţionează publicarea unor romane – de alt tip decât cel care i-a făcut faimoşi pe cei doi autori de cărţi de mister – ca pe o excentricitate sau, şi mai

rău, ca pe o încercare de a se salva de complexele celebrităţii datorate unei opere aflate, pentru unii, la periferia teritoriului artei cuvântului. Încă o prejudecată căreia i se împotriveşte evidenţa faptelor: o analiza psihologică subtilă, o capacitate incontestabilă de a defini mişcările din lumea lăuntrică a personajelor revelează dreptul acestor romane de a fi discutate cu gravitatea meritată. Semnificativ, Agatha Christie nu a fost niciodată victima vreunui complex, nu s-a simţit îndemnată, după ce şi-a publicat romanele de analiză psihologică, să le semneze pe celelalte cu un pseudonim: mai mult, romanele şi dramele ei „serioase” – acestea s-au bucurat întotdeauna de un mare succes de presă şi de public (în 1954, de exemplu, trei piese ale ei erau reprezentate în acelaşi timp la trei teatre londoneze importante) – au fost acelea care s-au jucat sub pseudonim – Mary Westmacott. Din acest punct de vedere, însă, ea nu pare să fi acordat vreo importanţă deosebită vreunuia din cele două genuri pe care le practica; pentru că unele romane publicate în anii ‘30 şi în care nu putea fi recunoscută autoarea de romane poliţiste erau semnate cu numele ei adevărat din acea vreme, Mallowan (cel de-al doilea soţ, Max Edgar Lucien Mallowan, a fost unul dintre cei mai importanţi cercetători ai arheologiei Orientului Mijlociu).

Pentru Agatha Christie, problemele fundamentale ale romanului detectiv nu difereau în chip esenţial de cele ale literaturii narative, în general; ele se refereau la obligaţia comună a tuturor autorilor de scrieri narative de a crea o acţiune credibilă pe care să o poarte personaje veridice. Semnificative sunt, din acest punct de vedere, permanentele confruntări între portretele celor pe care îi întâlnea în mod obişnuit în viaţa de fiecare zi şi proiectele de portret ale viitorilor săi eroi literari. Concluzia ei e demnă de un discipol al creatorilor romanului clasic din secolul trecut: „Cineva pe care l-ai văzut într-un tramvai, în restaurant sau într-un tren poate fi un bun punct de

plecare, căci aşa poţi apoi broda cu fantezia ta tot ce pofteşti”.

Marele merit al autobiografiei Agathei Christie e de a-l face vizibil pe unul dintre cei mai de seamă creatori de povestiri în care autorul se ascunde cât mai departe de privirile curioase ale cititorului. Chiar şi atunci când, cu un artificiu care i-a derutat pe mulţi, a făcut ca naratorul să fie însuşi criminalul (în „Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd”). Se abătea, astfel, de la regulile tradiţionale ale genului care impuneau ca făptaşul să fie cunoscut abia în finalul romanului (fireşte, identificarea se producea printr-o dezvăluire surprinzătoare, pregătită îndelung de singurul personaj care ştie totul şi vede totul – detectivul; şi, bineînţeles, de creatorul lui – scriitorul). O autobiografie de felul celei publicate de Agatha Christie nu înseamnă, de fapt, o „demitizare”; pentru că romanele ei nu au vrut niciodată să-l mitizeze nici pe erou, nici pe scriitor. Succesul cărţilor se sprijină, însă, pe respectarea unei reguli elementare a jocului: faptele relatate de scriitor sunt numai de el cunoscute, dar cititorul nu are dreptul să nu creadă în adevărul lor. Pentru ca acţiunea să rămână veridică, scriitorul nu trebuie să fie bănuit nici un moment că ar şti mai mult decât spune şi, în nici un caz, mai mult decât ştie detectivul.

Scriitorul e, prin firea lucrurilor, personajul cel mai bine ascuns în umbrele complicatei intrigi poliţiste; şi, să recunoaştem, cititorul nici nu simte nevoia să-l cunoască. Dar, când se revelează în paginile unei autobiografii scrise cu o asemenea sinceritate încântătoare, portretul eroului său – în împrejurarea de faţă, liniştitul Hercule Poirot, dar şi sâcâitoarea domnişoară bătrână Jane Marple – e mult mai precis conturat: devenite vizibile, trăsăturile scriitoarei se desluşesc în acelea ale personajelor. Scrisă spre amurgul vieţii – Agatha Christie a murit în 1976, la 85 de ani – autobiografia e opera unui om ce detestă, mai mult decât orice, imaginile poleite pe care şi le-ar putea forma alţii

despre el. Un om îndeajuns de conştient de propria-i valoare ca să nu-i placă să facă paradă de însuşirile lui.

Lista lucrurilor pe care le urăşte şi a celor care îi plac e întocmită de Agatha Christie cu simplitatea şi cu candoarea mai curând ale unei bune gospodine decât ala unei scriitoare. Nu-i plac, aflăm de la ea, să fie strivită la înghesuială, zgomotul, oamenii care vorbesc tare, discuţiile prea lungi, fumatul, nici o băutură şi, ne mărturiseşte ea cu aceeaşi inocenţă, gemul de portocale, mâncarea călduţă, cerul plumburiu, piciorul de pasăre, mirosul şi gustul laptelui fierbinte. Îi plac: strălucirea soarelui, merele, muzica, trenurile, jocurile cu numere, marea, liniştea, somnul, visările, mirosul cafelei, lăcrămioarele, câinii, teatrul. Sunt repulsiile şi preferinţele unui om obişnuit, care nu se gândeşte deloc să pară neapărat un rafinat. E privilegiul inteligenţei de a şti să trăiască firesc şi simplu printre lucrurile simple. Evident, nimeni nu va recompune portretul unui scriitor din asemenea detalii; ce concluzii semnificative se pot trage despre un romancier căruia nu-i place piciorul de pasăre şi mărturiseşte că-i place să doarmă? Ştie prea bine că ar putea să alcătuiască liste „cu rezonanţe mai măreţe, mult mai importante”; dar atunci Agatha Christie n-ar fi ea însăşi şi presupune că se resemnează „să rămână ea”.

Şi, de-a lungul întregii cărţi, rămâne ea. Vorbind cu simplitate şi cu umor despre toate, inclusiv despre propria literatură, nesfiindu-se să afirme principiile unei morale tradiţionaliste, dar fiind mereu pregătită să accepte şi ideile generaţiilor mai tinere. Cred că Agatha Christie e cel mai interesant personaj al scrierilor sale. Să ai parte de o existenţă, totuşi, deloc banală şi să o trăieşti cu o asemenea naturaleţe, să-ţi cunoşti calităţile şi să ai puterea de a nu te înfumura, să vorbeşti cu atâta luciditate despre defectele tale, să le vezi limpede pe ale altora, dar să fii în stare să le înţelegi şi să le ierţi când îţi aduc nefericire, iată

amănuntele unui portret ce ar putea să-şi afle locul într-un roman al epocii victoriene.

Amestecul acesta de tradiţionalism şi modernitate, de sfială şi dezinvoltură e foarte caracteristic pentru creatoarea lui Hercule Poirot şi a domnişoarei Marple. Scriitoarea ce părea că priveşte cu atâta sânge-rece la crimele a căror enigmă o dezlegau detectivii din cărţile ei era în stare să leşine la vederea sângelui ce umezea pansamentele răniţilor din spitalul la care lucra ca voluntară în timpul primului război mondial. Pentru că Agatha Christie a fost o umanistă în sensul cel mai cuprinzător al cuvântului. În biografia ei sunt numeroase episoadele în care, având obligaţia să ia o hotărâre, ea nu optează pentru cea mai comodă, ci pentru cea care poate să le aducă mulţumirea celorlalţi, împrejurările triste ale despărţirii de Archie (a cărui amintire plină de duioşie, fără nici un fel de resentimente, stăruie încă după aproape patruzeci de ani de la divorţ) sunt relatate cu o demnă reţinere; e limpede că nu numai înţelepciunea vârstei a făcut-o pe Lady Agatha să înţeleagă. Şi să ierte.

Nu îţi poţi da seama din confesiunile adunate în aceste pagini dacă a urât sau dacă a dispreţuit vreodată pe cineva. Pe unii i-a privit cu ironie, alţii au agasat-o; dar de fiecare dată a încercat să nu jignească pe nimeni. Şi nu numai buna creştere primită de o fată de familie e aceea care o învaţă să se poarte astfel: în primul rând, firii ei generoase îi datorează dorinţa de a-i face pe toţi cei din jur să se simtă bine. O imensă bună-credinţă luminează relaţiile scriitoarei cu toţi ceilalţi. Într-o singură împrejurare înţelegerea nu are nimic comun cu iertarea: desluşirea motivelor care au dus la crimă, în romanele ei. Hercule Poirot sau Miss Marple analizează mobilul asasinatului, dar nu ÎL justifică pe făptaş; motivaţiile psihologice nu furnizează niciodată explicaţii morale.

Criteriul moral constituie un reper normal al romanului poliţist: binele pedepseşte răul. S-ar putea observa ca o

mare înflorire a genului s-a produs – cu mijloace diferite, firește – mai ales în anii care au urmat fiecăruia dintre cele două războaie mondiale. S-ar spune că, după imensa crimă împotriva omenirii, scriitorii au simţit nevoia să sugereze certitudinea că vinovatul e întotdeauna pedepsit, dacă ancheta e ordonată logic; criminalii nu pot învinge în lupta cu raţiunea şi cu morala anchetatorului. Literatura poliţistă care şi-a dobândit extraordinara popularitate din anii ‘20 şi ‘30 răspundea, s-a spus, unei nevoi de a opune valului de crime, generat de criza socială şi de criza de conştiinţă a vremii, câteva criterii simple şi clare ce mai puteau spera să încurajeze un optimism atât de necesar într-o epocă de adâncă deprimare. Hercule Poirot face parte dintr-o familie de spirite care opuneau ingeniozităţii malefice inteligenţa unor fiinţe omeneşti decise să nu lase să triumfe răul. Eruditul lord Peter Wimsey al lui Dorothy Sayers, inspectorul French al lui Freeman Wills Crofts sau J. G. Reeder al industriosului Edgar Wallace, blajinul Albert Campion al lui Margery Allingham sau inspectorul Alleyn al lui Ngaio Edith Marsh, cultivatul şi rafinatul inspector Appleby al lui Michael Innes sau dr. Gideon Fell al lui John Dickson Carr, jovialul Reggie Fortune al lui H. C. Bailey, integrul colonel Anthony Gethryn al lui Fhilip MacDonald, impulsivul Nero Wolfe, romanticul îndrăgostit de orhidee, eroul lui Rex Stout, Perry Mason, avocatul ale cărui pledoarii, la fiecare proces din cărţile lui S. L. Gardner, îl scoate pe acuzat din boxă şi îl aduce în loc pe adevăratul criminal, sunt cu toţii colegi de generaţie ai lui Poirot şi Maigret.

Mai târziu, proliferarea violentei şi organizarea nenumăratelor „sindicate ale crimei” vor face din aceşti detectivi ai perioadei interbelice nişte personaje de un farmec nostalgic: rigoarea raţionamentului va mai fi rareori însuşirea esenţială a anchetatorului ale cărui calităţi principale vor fi forţa pumnului, cunoştinţele de jiu-jitsu, judo sau karate, nemaipomenitul noroc care îl salvează de

gloanţele, de loviturile de pumnal, de otrăvurile şi de sălbaticele torturi ale adversarilor. El nu va mai lupta cu un criminal, ci cu o bandă, nu cu abilitatea celui care îşi ascunde crima, ci cu sadismul şi cu lăcomia de bani ale unor indivizi ce îşi stabilesc propriile legi şi îi sacrifică pe toţi cei ce le stau. Într-un fel sau altul, în drum, Poirot şi cei de o vârstă cu el cred încă în puterea inteligenţei şi a raţiunii: izbânzile lor, nenumăratele enigme dezlegate cu exemplară rigoare logică le îndreptăţesc încrederea în victoria binelui. Fiecare pagină a autobiografiei Agathei Christie explică, de fapt, crezul moral al eroului ei. Un om care se bizuie cu atâta convingere, cu atâta simplitate pe valorile fundamentale ale umanităţii, pe prietenie, pe dragoste, pe solidaritatea dintre oameni, care se bucură cu atâta sinceritate de priveliştea unui câmp înflorit, a unei păduri, a unui ţărm de mare nu poate fi decât un partizan al binelui. Agatha Christie nu se apropie de cultură, mai ales de cultura epocilor vechi, din pură curiozitate: ea crede într-o unitate a civilizaţiei omenirii şi vrea să afle noi dovezi ale creativităţii umane, Şi-a urmat soţul în expediţii organizate în deşerturi, unde soarele e nemilos şi vântul stârneşte nisipurile fierbinţi, doborându-i pe cei slăbiţi de teribilele maladii ce se întind în aceste părţi ale lumii. În multe muzee mari de arheologie se află astăzi obiecte ale civilizaţiilor de acum câteva zeci de mii de ani, aduse la lumină, identificate şi înseriate de echipe în care a lucrat şi Agatha Christie. Şi relatarea întâmplărilor din zilele de muncă în teribilele condiţii ale deşertului păstrează acelaşi ton lipsit de orice emfază, aceeaşi surâzătoare naturaleţe ce dau măsura unui om care, chiar dacă nu e un luptător, ştie să nu se lase învins de destin.

Un om de acţiune, pasionat călător care descoperă lumea cu o infinită bucurie. Un om a cărui luciditate nu-i pune în primejdie spontaneitatea. Firea Agathei Christie explică foarte clar de ce nici cele mai complicate mistere, nici cei mai îndemânatici răufăcători nu l-au făcut să se teamă pe

Hercule Poirot: el ştia că are parte de sprijinul acestei fiinţe extraordinare cară credea neabătut în puterea cugetului de a întemeia binele şi de a aduce la lumină adevărul.

Autobiografia Agathei Christie e mărturia unei omeniri autentice.

Dan GRIGORESCU

SFÂRŞIT

1 O! Casa mea dragă; cuibul, locaşul meu
O locuieşte trecutul… O! Casa mea dragă…

2 Tanti-bunicuţa.

3 Pădure întinsă din Hampshire, altădată locul de vânătoare al lui Wilhelm Cuceritorul.

4 Asociaţie religioasă calvinistă constituită pe la 1830, la Plymouth, în Devon.

5 Valet neizbutit

6 Fereastră ieşită în afară, bovindou.

7 Covor lucrat din fire de lână colorată, ţesute într-o urzeală din fâşii de pânză.

8 Mare şi vechi magazin londonez, Magazinele Armatei şi Marinei, modernizate, există şi azi în Victoria Street, aproape de gara Victoria din Londra.

9 William al XII-lea Rufus, rege al Angliei (1087-1100).

10 Stradă din Londra.

11 Colegiul pentru fete, la Cambridge.

12 Micuţele femei – roman pentru copii, de Louisa May Alcott publicat în 1868.

13 Sărbătorirea a 60 de ani de domnie a Reginei Victoria (1819-1901).

14 Conifer de provenienţă sud-americană, cu frunze totdeauna verzi.

15 Biletul dumneavoastră, domnişoară. Ei, micuţă domnişoară, biletul, vă rog.

16 Un câine, o casă, un jandarm, brutarul.

17 Oh, draga copilă! Ce drăguţă e mititica asta! Oh, draga copilă! Facem nişte lecţii tare amuzante, nu-i aşa?

18 Pentru mica domnişoară.

19 S-ar putea, dar e prea tânăr.

20 Cu mult mai tânăr.

21 Un băiat serios.

22 Copac.

23 Semn de laşitate. O pană albă în coada unei păsări de vânat denotă o calitate inferioară.

24 Stephanus Johannes Paulus Gruger (1825-1904) om de stat din Africa de Sud.

25 Nu mănâncă mure… O să vă otrăviţi.

26 Ei, bine, scuipă!

27 Dar de ce, Marie?

28 Să vizitez mormântul lui Kiki.

29 Domnul Toni la baie.

30 Soluţie de curăţare produsă de compania Jeyes Group.

31 Oh, domnişoară, domnişoară, doamna mama dumneavoastră n-are să fie mulţumită.

32 Dar, sărmană copilă, tu nu ştii deci că drumul de fier…

33 Manierat… bună creştere

34 Aluzie la „Legende of Good Women” de G. Chaucer în care autorul îşi manifesta afecţiunea pentru margarete, supranumite de el „eye of the day” (ochiul zilei).

35 The Grand March – marele marş, modul tradiţional de deschidere a balului.

36 Dans popular britanic sau scoţian

37 Ba da.

38 E prins de-a binelea.

39 Florence Nightingale (1820-1910) vestită pentru activitatea sa ca infirmieră în timpul războiului din Crimeea.

40 Plantă din America de Sud ale cărei rădăcini uscate se folosea purgativ

41 Teatru londonez, construit în 1696

42 Mother Goose’s Tales, poveşti pentru copii, publicate de Newhery John (1713-1767), editor şi librar din Londra

43 General Certificate of Education = certificat general de educaţie.

44 Ordinary Level = nivel obişnuit.

45 Advanced Level = nivel avansat; diplome necesare pentru a demonstra nivelul de şcolarizare din acea vreme.

46 E nemaipomenit, într-adevăr… Dumneata, care vorbeşti atât de bine franţuzeşte, ai făcut douăzeci şi cinci de greşeli la o dictare, douăzeci şi cinci…

47 Dar ce cânţi acolo, fetiţo? E oribil!

48 Cartier aristocratic al Parisului de atunci.

49 Personaj din cartea lui Dickens, „Casa groazei”.

50 Dar dumneata nu vezi nimic.

51 Stăpâne, toate aceste măreţii nu mă mai impresionează.

52 Pentru a-mi salva fiica, mi-am omorât mama.

53 Ei, ce cânţi tu acolo, micuţo? E atroce.

54 E bine, e bine.

55 Inima mi se deschide la auzul vocii tale.

56 Roman în proză şi versuri din secolul al XIII-lea, în care se povesteşte dragostea fiului contelui francez de Beaucaire şi a unei sarazine.

57 Voluntary Aid Detachment (Detaşament de ajutor voluntar).

58 Women’s Auxiliary Air Force (corpul auxiliar feminin al RAF – Royal Air Force)

59 Marsh James (1794-1864), chimist englez, inventatorul unui aparat pentru determinarea şi dozarea arsenicului.

60 Valet atotştiutor şi iscusit, personaj din mai multe povestiri ale lui Woodhouse.

61 to ştab – a înjunghia, înjunghiere.

62 Larvă.

63 Restaurante-cafenele ieftine existând în toate cartierele Londrei.

64 Filosof optimist din Candide de Voltaire.
65 Roman scris de W. M. Thackeray.
66 Denumire dată de indieni femeilor europene.
67 Vechi templu babilonian.
68 The National Convenant, un protest semnat de protestanţii din Scoţia în 1638. Un Covenanter – adept al acestei mişcări.
69 Spirit feminin din folclorul irlandez şi scoţian a cărei tânguire prevesteşte moartea unui membru al familiei.
70 Prin ce emoţii trebuie să fi trecut!
71 Personaj din romanul „Bâlciul deşertăciunilor” de W. M. Thackeray.
72 Echivalentul cuvântului mistress, doamnă, folosit de personalul de serviciu, când vorbesc cu sau despre stăpâna casei, în Anglia.
73 Toman – multiplu a monedei oficiale iraniene rialul. Cuvântul este derivat din turcescul tumen care înseamnă „zece mii”. A fost moneda oficială a Iranului până în 1932.
74 Până în anul 1936, Tiflis a fost numele actualului oraş Tbilisi, Georgia.
75 Imposibil! E imposibil pentru doamna! Acel vapor, vaporul dintre Resht şi Baku, acel vapor rusesc, e infect! Infect, doamnă!
76 Intourist – agenţia oficială de turism în Uniunea Sovietică.
77 Droshky – un fel de şaretă cu două sau patru roţi folosită în Rusia pentru transportul public.
78 Veche companie navală franceză. Înfiinţată în 1851 ca Messageries Nationales, mai târziu Messageries Impériales, iar din 1871 Compagnie des Messageries Maritimes
79 Soţia nelegiuită a lui Ahab; rege al Israelului, Cartea a III-a a Regilor, Vechiul Testament.
80 Cuvânt arab pentru un deluşor care acoperă de obicei ruinele unei vechi cetăţi.
81 Foarte cum se cuvine.

82 Doamnă, este de o răceală, dar de o răceală excesivă. Poate că e acea flegmă britanică.

83 C. M. G. – companion al Ordinului Sf. Mihail şi Sf. Gheorghe – ordin cavaleresc britanic.

84 D. S. O.

— Distinguished Service Order – decoraţie militară britanică.

85 R. F. C.

— Royal Flying Corps – aviaţia britanică în primul război mondial, mai târziu R. A. F.

— Royal Air Force.

86 Grad în aviaţia militară, deasupra Squadron Leader (comandant de escadron) şi sub Group Captain.

87 Femeie tânără şi frumoasă a Paradisului musulman.

88 Personificare a poliţistului britanic.

89 Tribunalul central din Londra, unde se judecă procesele de crime.

90 Familie de plante erbacee cu frunze întregi, alterne sau opuse, cu flori unisexuate sau hermafrodite, grupate în inflorescenţe.

91 Idee, afirmaţie banală, loc comun. – din fR. Poncif.